

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

A. Brehm

Dyrenes Liv

I

Pattedyr

59

50

59

59

J. BRYM

DYRENE'S LIV

PHILIPPIAN

JOHN PETERSON

PATTERBY

FROM

THE NATIONAL ARCHIVES
WASHINGTON, D.C.

90 65 1

A. BREHM

DYRENES LIV

POPULÆR UDGAVE

VED

J. O. BØVING-PETERSEN

MAGISTER SC.

I. PATTEDYR

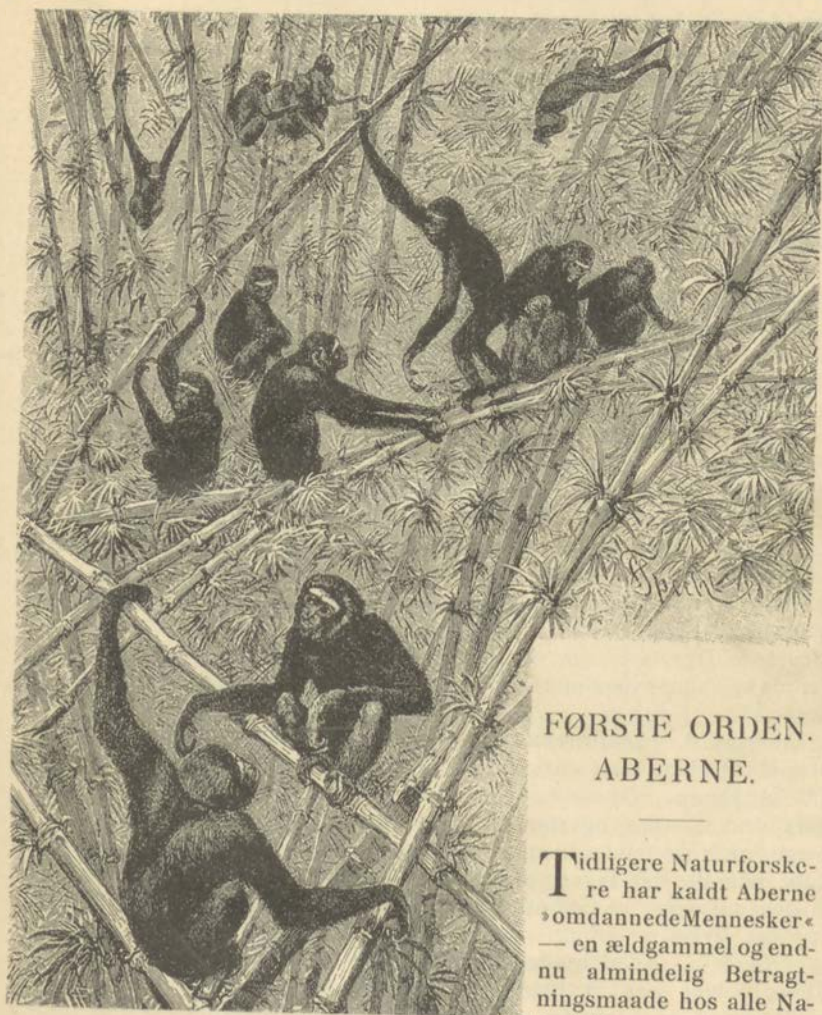
»FREM«

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

NORDISK FORLAG

1907

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKJÆR)

Gibboner (Hulock) i Bambus-Skov.

FØRSTE ORDEN. ABERNE.

Tidligere Naturforskere har kaldt Aberne »omdannede Mennesker« — en ældgammel og endnu almindelig Betragtningssmaaade hos alle Naturfolk, som har Berøring med disse mærkelige Væsner.

Nu til Dags vilde snarere det omvendte Udtryk svare bedst til den rigtige Opfattelse: Aberne er ikke omdannede Mennesker; men disse er Abernes mere fuldkomne Slægtninge.

Af Oldtidens Folk synes kun Ægypterne og Inderne at have omfattet Aberne med Velvilje. De gamle Ægyptere huggede Billeder af dem i den uforgængelige Porfyrsten og skabte Gudebilleder i deres Skikkelse, medens Oldtidens Indere — ligesom deres Efterkommere den Dag i Dag — byggede Huse og Templer for dem.

Kong Salomo lod sig ganske vist bringe Aber fra Ophir, og Romerne holdt dem for Fornøjelse, studerede ved Dissektion af Aber Menneskets indre Bygning og lod dem endog kæmpe med Rovdyr, men blev dog aldrig ret fortrolige med dem. De saa, ligesom Salomon, stedsse kun »Dyret« i dem. Araberne gaar endnu videre; thi de betragter dem som fordømte af Allah, som bærende til Skue i sælsom Forening Djævelens og Adamssønnens Billede.

De fleste af os tænker ikke stort anderledes end Araberne. I Stedet for at betragte dem som vore nærmeste Slægtninge, vil ogsaa vi næppe erkende mere i dem end Vrængbillede af os selv; vi slynger Spot og Fordømmelse mod dem og finder kun de Aber virkelig tiltrækkende, som har mindre Lighed med Mennesket, medens alle de Arter, hos hvilke denne Lighed træder skarpere frem, tiltaler os langt mindre. Vor Modvilje mod Aberne begrunder sig ligesaa vel paa deres legemlige som paa deres aandelige Udrustning. De ligner Mennesket baade for meget og for lidt. Et eneste Blik paa Menneskets og Abens Skelet viser vel Forskel i begges Form; men denne Forskel er dog ingenlunde af gennemgribende Karakter. I hvert Fald er det urigtigt at betegne Aberne som misdannede Skabninger, saaledes som man sædvanlig gør. Der gives kønne, og der gives hæslige Aber; — men ingenlunde anderledes er det med Mennesket. I en Eskimo, en Buskmand eller en Nyhollænder ser vi heller ikke Idealet af en Adonis! I sig selv er Aberne meget godt udrustede Dyr, selv om de, sammenlignede med det højt udviklede Menneske, kan synes at være Vrængbillede af et mere fuldkomment Væsen.

Abernes Legemsstørrelse svinger indenfor vide Grænser: Gorillaen staar Maal med en stærk Mand, den lille Silkeabe er mindre end et Egern. Ogsaa Legemsbygningen er meget forskellig: Der gives undersætsige og slanke, klodsede og sirlige Aber; nogle har svære, andre spinkle Lemmer; de fleste har en lang, nogle en kort Hale, enkelte slet ingen. Ligesaa vekslende er Behaaringen: Snart er den sparsom, snart tæt. Farven er oftest dyster, men undertiden dog ret livlig og smuk. Ogsaa Hvidfødte (Albinoer) forekommer, og i Siam — »den hvide Elefants Land«, — hvor Albinoer er paa Mode, holdes smukke hvide Aber gerne tamme.

Derimod er Ligheden i den indre Legemsbygning større, end man efter Abernes ydre Forskellighed skulde formode. Dog er Hovedets Skelet meget forskellig formet, eftersom Snudepartiet træder mere eller mindre frem, og Hjærnekassen er større eller mindre. Særlig ejendommelige er de Kindposer, som nogle Abegrupper har. De er Udbugtninger af Mundhulens Vægge, som ved en bag Mundvigen liggende Aabning staar i Forbindelse med Mundhulen og tjener til foreløbigt Gemmested for Føden. Hos Marekattene, Makakerne og Bavianerne er de mest udviklede, medens de ganske mangler hos Menneskeaberne og de amerikanske Aber.

Man kalder ofte Aberne »Firhændede« og stiller dem paa Grund

af afvigende Haand- og Fodbygning i Modsætning til »Tohændede« eller Menneskene som grundforskellige Dyr. Imidlertid: Aberne og Mennesket adskiller sig ved Haand- og Fodbygning vel betydeligt fra hinanden, men ikke absolut. Sammenligner man Menneske- og Abehaand og Menneske- og Abefod, saa viser det sig, at begge er byggede efter samme Grundform.

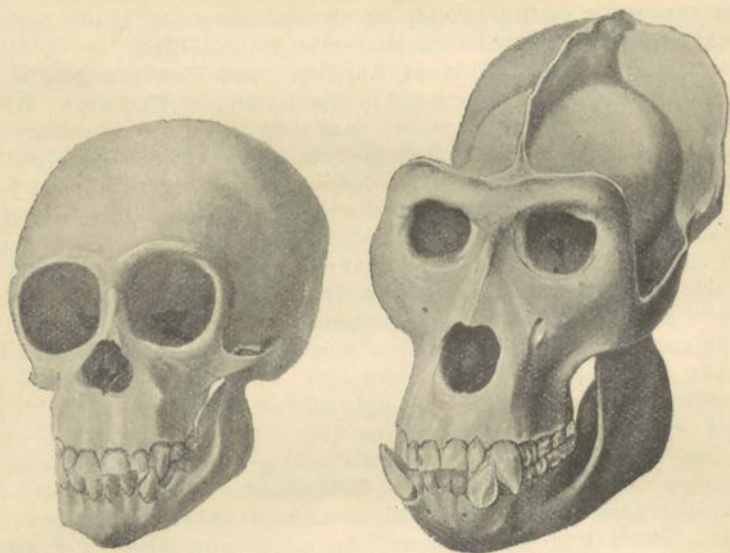
Trods den store Lighed mellem Menneske og Abe lader der sig opstille Skelnemærker; kun bør man ikke her gøre en Undtagelse og tillægge disse Forskelligheder større Betydning, end man ellers gør, naar man sammenligner Pattedyr. Den magre, haarede Krop, de lange Arme, de tynde Ben uden Lægge, Sædepuderne hos flere Arter, den lange Hale hos mange og fremfor alt Hovedet med den tilbageskraanende og lille Pande og de indsnærpede, tynde Læber, er Kendetegn, hvorved Abe og Menneske let adskilles.

Oken sammenligner Abernes Karakter med Menneskets og siger bl. a.: »Aberne ligner Mennesket i alle Laster og Unoder.« Dette er vel ikke helt urigtigt; men vi maa dog ogsaa være retfærdige mod Aberne og bør derfor ikke glemme deres virkelig gode Sider. At give en samlet Bedømmelse af deres aandelige Egenskaber er just ikke let, da Abeordenen rummer mange indbyrdes modstridende Ejendommeligheder. I ét Punkt er alle Aber store — i deres Kærlighed til deres Afkom, i Medlidenhed med svage og hjælpeløse, ikke alene af deres egen Art og Familie, men selv indenfor andre Ordener, ja andre Klasser af Dyreriget.

Den aandelige Uddannelse, som Aberne kan naa, hæver dem vel ikke saa højt over de øvrige Hvirveldyr — Mennesket fraregnet, — men stiller dem heller ikke saa dybt under dette, som det er blevet antaget og paastaat fra hver sin Side. Den Haand, Aben har, giver den et saa stort Fortrin fremfor mange Dyr, at mange af dens Handlinger forekommer os mere forbausende, end de virkelig er. Den er lærenem, og Efterabeslysten, som er en Slægtskarakter hos den, letter den Tilegnelsen af mange Kunststykker og Færdigheder. Derfor lærer den efter kort Øvelse de forskellige Kunster, som kun efter stor Møje lykkes f. Eks Hunden. Det er ikke svært at vænne en Abe til at gøre alt muligt; men den vil aldrig gøre det med den Omhu og Samvittighedsfuldhed, som en veldresseret Hund. Imidlertid maa vi huske paa, at vi gennem Aartusinder har plejet og dresseret Hunden og deraf skabt et ganske andet Væsen, medens Aben ikke har haft Lejlighed til at komme i saa nær Forbindelse med Mennesket. Hvad Aber ævner, vil fremgaa af det følgende, og deri vil vi ogsaa faa Bevis for, at man har Ret i at regne dem til de klogeste af alle Dyr. Stor Ævne til at overlægge en Sag kan man ikke fraskrive dem. De har en fortrinlig Hukommelse og forstaar at benytte deres Erfaringer med Omtanke og med virkelig Snuhed og List at se, hvad der tjener til deres egen Fordel; de viser en overraskende Ævne til at forstille sig og lader sig ofte ikke mærke med, hvilke Spilopper deres Hjærne udpønser.

De forstaar udmærket at unddrage sig Farer og finder let paa Midler til at vogte sig mod dem. Ogsaa Følelse maa man indrømme dem; de kan føle baade Kærlighed og Hengivenhed, er taknemlige og viser Velvilje mod dem, der har gjort dem godt.

Det maa dog tilføjes, at alle Aber, trods deres Forstand, kan lade sig skuffe og overliste paa den simpleste Maade: Deres Lidenskaber besejrer ofte ganske deres Klogskab. Er deres Lidenskaber bleven vakte, saa ænser de ikke længere den plumpeste Fælde og glemmer ganske deres egen Sikkerhed over Trangen til at tilfredsstille deres Lyst. Selv de klogeste Aber lader sig beherske af deres

Hovedskaller af ung Gorilla og af gammel Gorilla.

Lidenskaber — ganske ligesom hos mange Mennesker! Men om man derfor er berettiget til at undervurdere deres Forstand, turde være tvivlsomt.

— I tidligere Jordperioder var Aberne udbredte over større Dele af Jorden end nu. Deres Hjemstavn indskrænker sig i vore Dage til de varmere Jordstrøg, og ensartet Varme synes at være en Livsbetingelse for de fleste. Nogle Bavianer stiger vel temmelig højt op paa Bjærgene og taaler ringere Varmegrader, end man skulde formode; men alle andre Aber er højst modtagelige overfor Kulde. I Europa forekommer kun én Art, tilmed i en enkelt Flok, som lever paa Gibraltars Klippevægge, under Beskyttelse af Fæstningens Besætning. Forøvrigt er Gibraltar ikke det nordligste Sted,

hvor der lever Aber; thi en japansk Makak gaar endnu længere mod Nord, indtil 37° n. Br. Mod Syd naar Aberne omtrent til 35° s. Br.; dog kun i den gamle Verden, idet den nye Verdens Aber kun forekommer mellem 28° n. Br. og 29° s. Br. Australien mangler ganske Aber. Den enkelte Arts Udbredelse er temmelig begrænset; derimod findes der i vidt adskilte Egne af samme Verdensdel visse, hinanden nøje lignende Arter, der ligesom erstatter hinanden.

Flertallet af Aber tilhører Skoven; kun en ringe Del lever paa Klipper. Deres Bygning henviser dem til Klatring, og Træer er derfor deres Yndlingsopholdssted. Kun Klippeaberne stiger blot i Nødsfald op i disse.

Aberne hører ubestridelig til de livligste og mest bevægelige Pattedyr. Saa længe de søger efter Føde, er de ikke et Øjeblik i Ro. Alene Fødens Mangfoldighed betinger dette; thi intet, som kan ædes, vrager de: Frugter, Løg, Knolde, Rødder, Frø, Knopper, Blade og saftige Stængler danner Hovedbestanddelen af deres Maaltider; men en Bille forsmaa heller ikke, og Æg og Fugleunger er Lækkerbidskenner. Overalt er der derfor noget at kigge efter, at gribe eller afplukke, at lugte til eller smage paa for enten at æde det eller kaste det væk. En saadan Undersøgelse af den kære Føde kræver megen Bevægelighed, og derfor er hele Flokken aldrig i Ro. Om Ejendomsret har de Hallunker yderst mangelfulde Begreber: »Vi saar, men Aberne høster«, siger da ogsaa Araberne i Østsudan. Marker og Haver betragtes som højst fornøjelige Steder, der brandskattes

Hovedskal af Menneske.

efter Ævne. Hver enkelt Abe ødelægger, naar den kan komme til det, ti Gange mere, end den æder. Overfor saadanne Spilopmagere hjælper hverken Laas eller Slaa, hverken Hegn eller Mur. De bryder ind i Slottene og stiger over Murene, og hvad der ikke kan ædes, bliver i det mindste taget med, Guld og Edelstene ogsaa. Man maa selv have set en Abehjord drage ud paa Rov for at kunne forstaa, at en Landmand kan ærgre sig halvdød over den. For den i Tabet uinteresserede er det imidlertid et højst underholdende Skuespil at iagttage disse Dyr udfolde al deres Bevægelighed under Plyndringen. Alle Kneb gælder: Der løbes, springes, klatres, gøres Halløj — og svømmes i Nødsfald ogsaa. Kunststykkerne under Klatringen er utrolige; kun Menneskeaberne og Bavianerne er tunge i det, de andre er fuldendte Akrobater og synes at kunne flyve.

Spring paa seks—otte Meter er dem en Leg, og fra et Træs Top springer de ti Meter dybt ned paa Enden af en Gren, bøjer ved Stødet denne langt ned og sætter, medens Grenen svipper tilbage, af til endnu et mægtigt Spring, hvorunder de strækker Bagben og Hale ud som et Ror og gennemflyver Luften som en Pil. I samme Nu, som de lykkelig og vel har faaet Fodfæste, gaar det videre — selv gennem de frygteligste Torne — saa let, som gik de paa et Stuegulv. En Slingplante er for dem en højst bekvem Trappe, en Træstamme en banet Vej. For- og baglæns klatrer de, ovenpaa Grenen eller hen under den; kaster man dem ind i en Trækrone, griber de med en Haand fat i en lille Gren og hænger taalmodigt i den, til den kommer til Ro, og gaar saa saa ligegyldigt hen ad den, som havde de stadig været paa jævn Jord. Knækker Grenen, saa griber de under Faldet en anden; holder heller ikke den, saa gør vel en tredje det — og, skal galt være, bringer en Nedstyrtning dem heller ikke ud af Fatning. Hvad de ikke kan gribe med en Forhaand, griber de med en Baghaand, eller — som Brednæserne (den ny Verdens Aber) — med Halen. Denne bruges af alle som Ror, naar store Spring skal gøres, men anvendes ogsaa paa anden Maade til forskelligt Brug, selv om det saa er til Klatretov for den næste. Hos Brednæserne bliver den en femte — nej, den første, vigtigste Haand. I Halen hænger hele Dyret sig op og gynger som det har Lyst til; med Halen henter det sig Føde ud af Spalter og Sprækker. Aben benytter Halen som Trappe for sig selv og den tjener som Hængekøje, naar dens Ejermænd vil holde Middagshvil.

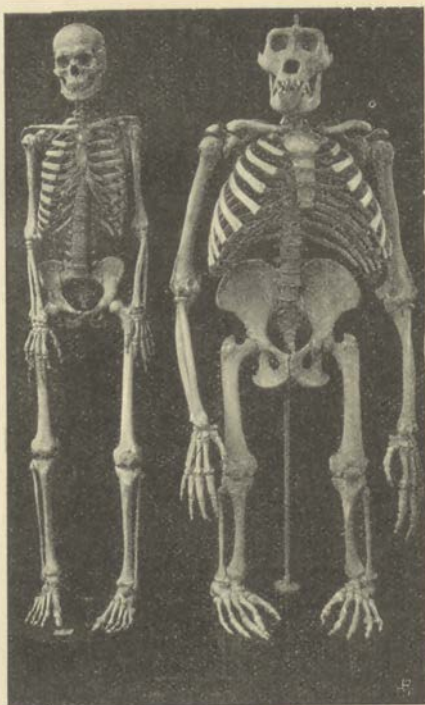
Letheden og Elegancen i Bevægelser lægges forøvrigt først ret for Dagen under Klatringen. I den Henseende yder selv Menneskeaberne noget betydeligt, om end de — i hvert Fald de højere begavede — klatrer mere paa Menneskers end paa almindelig Abevis. Gangen er altid mere eller mindre plump og tung; dog kan Marekatte for en kort Tid løbe saa hurtigt, at det næppe lykkes almindelige Hunde at indhente dem. Menneskeabernes Gang kan knap nok kaldes Gang; thi medens andre Aber træder paa hele Saalen, støtter disse sig paa Forhændernes indadbøjede Fingerknoer og kaster Kroppen tungt frem, saa at Fødderne kommer til at staa mellem Hænderne.

En Nogle Abegrupper svømmer fortræffeligt, medens andre synker som Bly. Til de første hører Marekattene — hvilke Brehm saa svømme over den blaa Nil med største Hurtighed og Sikkerhed, — til de sidste sandsynligvis Bavianerne og maaske ogsaa Brøleaberne. Ikkesvømmerne skyr i høj Grad Vandet. Man har en Gang fundet en næsten forhungret Familie af Brøleaber paa et Træ, hvis Fod ved Oversvømmelse var sat under Vand, uden at Aberne havde vovet at redde sig over til et andet, næppe 60 Skridt derfra fjernet Træ.

Abernes selskabelige Liv er meget tiltrækkende for Jagttageren. Kun faa Aber lever som Eneboere; de fleste slaar sig sammen i

Flokke, der, hver for sig, vælger som fast Opholdssted en større eller mindre Strækning, der forekommer dem gunstig. Noget for Tanden maa der være; ellers udvander de. I magre Egne er Skov i Nærheden af Menneskeboliger et rent Paradis for dem: At Træet er forbudt, kymrer de sig ikke om, naar kun dets Æbler er gode. Fremfor alt andet foretrækkes Majs- og Sukkerrørsmarker og Løg-, Frugt-, Melon- og Bananplantning. Heller ikke ilde er de Egne, hvori den, der vil tugte de frække Gavtyve, maa befrygte Beboernes Overtro! Er Banden først blevet enig om Opholdsstedet, begynder det ægte Abeliv med al dets Lyst og Glæde, Kiv og Strid, Nød og Sorg. Det stærkeste eller ældste mandlige Medlem af Hjorden udnævner sig selv til Fører eller Høvdingabe. Værdigheden bliver ikke overdraget den ved almindelig Stemmeafgivning men vindes først efter meget haardnakket Kamp og Strid med Konkurrenterne, hvilket vil sige med samtlige andre ældre Hanner. De længste Tænder og de stærkeste Arme gør Udslaget. Den, der ikke godvillig vil underordne sig, bliver sat i Rette med Bid og Knubs, indtil den har lært Fornuft. Den stærke tilkommer Kronen: I dens Tænder bor dens Visdom!

— — Abesproget maa kaldes temmelig righoldigt; i det mindste behersker hver Abe meget vekslende Lyde for forskellige Sindsstemninger. Mennesket lærer hurtigt at forstaa disse Lydes Betydning. Særlig betegnende er det Skræk-Raab, der altid rummer Maning til Flugt. Rigtig nok er det svært at beskrive og endnu sværere at efterligne; man kan egentlig kun sige, at det bestaar af en Række korte, stødvis, ligesom dirrende og mislydende Toner, hvis Betydning Aben yderligere illustrerer ved Ansigtsgrimasser. Saa snart dette Advarselsraab lyder, tager Hjorden skyndsomst Flugten. Mødrene kalder deres Unger sammen; i et Nu hænger disse fast til dem, og belæssede med den søde Byrde iler de hurtigst mulig til nærmeste Træ eller Klippe. Først naar Føreren atter viser sig rolig, samles hele Hjorden paa

Skelet af Menneske og Gorilla.

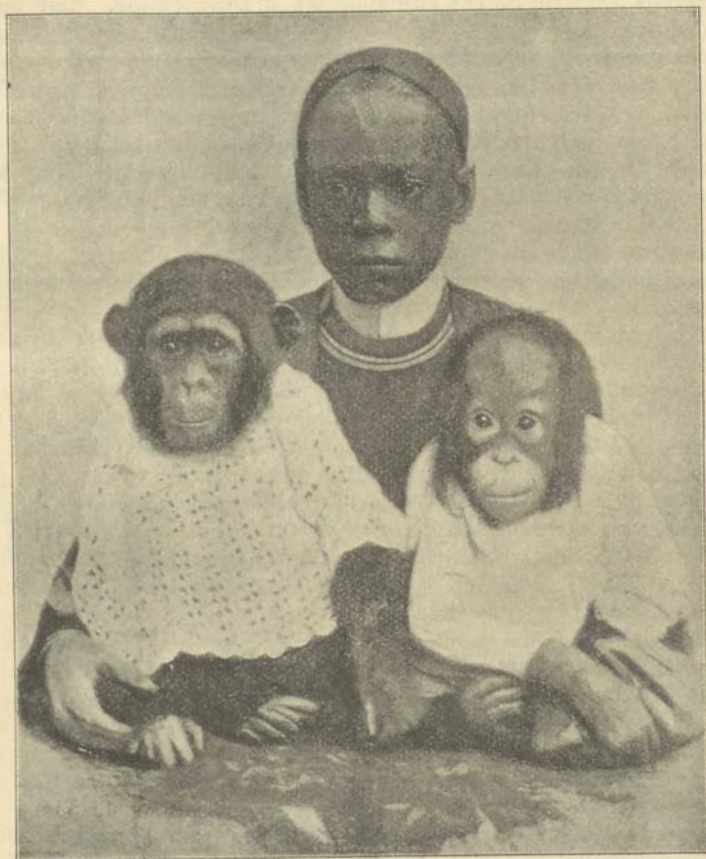
ny og drager kort efter tilbage for at genoptage den afbrudte Plyndring.

Mod kan man ikke fraskrive Aberne. De stærkere Former sætter sig dristigt til Værge, selv mod frygtelige Rovdyr og det endnu farligere Menneske, og indlader sig i Kampe, hvis Udgang i det mindste for mangen en Angriber er tvivlsom. Endog de sirlige Marekatté gaar, naar de tirres eller trænges, løs paa Modstanderen. De store Menneskeaber og Bavianer har i deres Tænder et frygteligt Vaaben, og selv med de sidste indlader en Indfødt sig ikke i Kamp, uden at han har Gevær; ja overfor Gorillaen gør end ikke Geværet ham altid overlegen. I alle Tilfælde er det enestaaende Raseri, der forøger Abernes Styrke, meget at befrygte; og den Behændighed, der er dem egen, giver dem kun altfor ofte gunstig Lejlighed til at bibringe Modstanderen et afgørende Slag. De kæmper med Hænder og Tænder, slaar, kradser og bider. Meget udbredte Angivelser af andre Forsvarsmaader er derimod ikke blevne bekræftede gennem omhyggelige lagttagelser. Tværtimod siger Pechuel-Loesche: »Det fortælles, at Aberne værges sig med afbrækkede Grene, og det er almindelig antaget, at de slynger Stene, Frugter, Træstykker og andre Genstande ned paa deres Modstandere. Sandsynligvis skyldes denne Antagelse unøjagtige lagttagelser. I overmodig Leg brækker Skovaber ganske vist tørre Grene af, idet de springer løs imod dem, vipper og ryster dem; men de kaster dem ikke mod nogen nedenfor staaende, ligesaa lidt som de, naar de forskrækkes og flygter, kaster med Frugter eller andre Genstande. Har de tilfældig noget i Haanden, lader de det simpelthen falde. Heller ikke Klippebavianerne tænker paa at kaste Sten mod Forfølgere. Fra de Steder, hvor de netop befinder sig, kan Klippestykker vel rulle og falde ned, men kun tilfældigt, og lige saa hyppigt, naar der ingen Fjende er i Sigte; thi de kraftige Dyr vender ivrigt de løse Sten, fordi der under dem findes alt Slags Kryb, som de søger«.

Aberne føder én Unge, kun faa Aber to. Som Regel er Ungen en lille, grim Skabning, der har tilsyneladende dobbelt saa lange Lemmer som dens Forældre og et Ansigt, der er saa foldet og rynket, at det meget snarere ligner en Oldings end et Barns. Dette grimme Pus er imidlertid — i endnu langt højere Grad end hos Mennesket — Moderens Kæledægge. Hun dækker og plejer det paa rørende, — eller, om man vil, latterlig Vis; thi Kærlighed og det Latterlige mødes her. Kort efter Fødselen hænger Ungen sig med begge Forhænder fast om Moderens Hals og med Baghænderne om hendes Liv, — den heldigste Stilling for ikke at genere Moderen, naar hun løber, og for uforstyrret at kunne die. Selv større Abeunger springer i Farens Stund op paa deres Forældres Skuldre og Ryg.

I Begyndelsen er det lille Væsen naturligvis meget følelsesløst og udeltagende; men desto kærligere er Moderen. Uophørlig beskæftiger hun sig med sit Kælebarn, snart slikker hun det, snart lopper hun det; snart trykker hun det fast til sig, snart tager hun det paa

begge sine Arme som for at glæde sig ved Synet af det; snart lægger hun det til sit Bryst, snart gynger hun det frem og tilbage, som vilde hun vugge det i Søvn. Efter nogen Tids Forløb begynder den unge Abe at blive mere eller mindre selvstændig og forlanger især nu og da lidt Frihed. Det indrømmes den ogsaa. Den Gamle

Et ungt Treklover. Chimpanse, Negerdreng og Orangutan.

slipper sit Skødebarn ud af sine Arme, og det faar Lov til at lege og tumle med andre Abeunger; men hun tager aldrig sit Blik fra det og har det stedse under Opsigt, følger det Skridt for Skridt og tillader det alt, hvad det kan finde paa. Ved mindste Fare styrter hun hen til Barnet, udstøder en ganske egen Tone og opfordrer det derved til at ty til hendes Bryst. Ulydighed straffer hun med Nap og Puf, ofte ligefrem med Ørefigner. Dog kommer det sjældent

dertil, thi Abebarnet er saa lydigt, at det kunde være mangan et Menneskebarn til Forbilled, og som Regel adlyder det Moderens første Befaling. I Fangenskab deler Moderen trolig hver Bid med sin Unge og viser den saa megen Deltagelse i alt, at man ofte maa blive rørt derover. En Unges Død har i Fangenskab regelmæssig Moderens Død til Følge; Græmmelsen dræber hende. Dør en Abemoder, saa antager det første det bedste Medlem af Flokken den moderløse som Plejebarn, og dette gør saavel Han- som Hunaber. Ømheden overfor et Plejebarn, der tilhører samme Art, er næppe ringere end den, der bliver Plejemoderens eget Barn til Del. Anderledes, naar det er andre Slags Plejebørn. Da viser Aben sig ofte uforklarlig gaadefuld: Hun plejer sin Adoptivyndling efter bedste Evne, trykker den til sig, lopper og pudser den, holder stadig Opsigt med den osv., men giver den sædvanlig intet at æde og tager uden Samvittighedsskrupler det for Plejebarnet bestemte Foder til sig og holder, medens hun æder, den lille Sultne omhyggelig borte derfra.

Om de mange Slags tamme, næsten som Husdyr betragtede Aber, der holdtes paa Loangoekspeditionens Station, fortæller Pechuel-Loesche: »Meget fængslende var det at se vore Aber udvælge sig et eller andet Væsen eller en Ting, som de viste særlig Omhu og Forkærlighed. Derved opstod de mærkværdigste Dyrevenskaber. Det er jo almindelig bekendt, at Aber uden videre antager sig Unger, selv af ganske andre Arter, beskytter dem paa det omhyggeligste og selv, naar de dør, ikke vil skilles fra dem. Da vor Vogterhund Trine havde faaet Hvalpe, og disse vrimlede af Lopper, satte vi dem ind i Abehuset til Marekattene. Der modtoges de med Fryd og blev lige saa hurtigt som forsigtigt rensede og pudse, medens den gamle Hund udefra saa ganske forstaaende til. Stort Hurlumhej blev der imidlertid, da vi igen afhentede Plejebørnene. Man havde fordelt dem imellem sig og tænkte aabenbart paa at beholde dem til varig Eje. — Bavianen Jack havde sluttet Venskab med en strunk Gris og forsøgte sig ofte paa dens Ryg i de sælsomste Ridekunster. Senere traadte i den muntre Gris's Sted en udvoksen Hund, hvormed den legede paa pudsigste Vis. — Aben Isabella havde valgt sig en graa Papegøje som Ven, men da den en Dag begyndte at rive de smukke, røde Halefjer ud, en for en, opløstes det mærkværdige Venskabsforbund.«

I fri Tilstand synes Aberne kun at være udsat for faa Sygdomme. Hvor høj Alder de kan naa, kan ikke siges bestemt; men man tør vist antage, at de større Arter kan blive nogle og fyrretyve Aar gamle. En syg Abe er et Syn, der maa røre enhver. Den arme, ellers saa lystige Fyr sidder der bedrøvet og elendig og stirrer en bønfoldende op i Ansigtet med et ligefrem menneskeligt Udtryk. Jo mere dens Endeligt nærmer sig, desto blødere i Sind bliver den; Dyret i den forsvinder, og dens Sjæls ædlere Sider træder klarere for Dagen. Den modtager enhver Hjælp med største Taknemlighed,

lærer snart at betragte Lægen som sin Velgører, tager villig mod den Medicin, han giver den, ja tillader endog Operationer uden at sætte sig til Modværge.

Vi deler Abernes Orden i tre Familier: Smalnæser (*Catarrhini*), Brednæser (*Platyrrhini*) og Kloaber (*Arctopithecini*). De to første Familier har Negle paa alle Fingre og Tæer, Kloaberne kun paa Bagtommelen, medens de andre Fingre og Tæer bærer Klo. Smal- og Brednæserne kendes særlig fra hverandre paa Kindtændernes henholdsvis mindre eller større Antal og paa Næseskillevæggens mindre eller større Bredde, hvorefter Næseborene bliver henholdsvis fremadvendte eller vendt ud til Siden. Smalnæserne findes kun paa den østlige Halvkugle; de er »Gamle Verdens Aber«; Brednæserne og Kloaberne er derimod som »Ny Verdens Aber« begrænsede til Amerika.

Smalnæsernes Næseskillevæg og Tandform ligner Menneskets, og de har aldrig Gribehale. Familien falder i to Underfamilier: Menneskeaberne (*Anthropomorpha*) og Hundeaberne (*Cynopithecini*). De førsnævnte træder kun paa den ydre Rand af Fodsaalen, de andre paa hele Fodsaalen. Alle Menneskeaber mangler Hale og Kindposer, og kun de færreste af dem har Sædekuder. Hos Hundeaberne findes disse altid og hyppig ogsaa Kindposer og Hale.

Menneskeaberne (*Anthropomorpha*) udgør den højest udviklede Abegruppe, der ved Legemsform, navnlig ved Øjnenes og Ørenes Bygning og Stilling, staar Mennesket nærmest. Hale mangler. Ansigt og Tæer er nøgne. Af de fire Slægter, der kendes, bebor to, Gorillaen og Chimpansen, Afrika, Orangutan'en og Gibbonerne derimod Sydøstasien.

For mere end to Tusinde Aar siden udrustede Karthagenienserne en Flaade i det Øjemed at anlægge Kolonier paa Vestkysten af Afrika. Paa 60 store Skibe drog Tusinder Mænd og Kvinder ud fra Karthago, forsynede med Levnedsmidler og de for Anlægget nødvendige Genstande. Anføreren for denne Flaade var Hanno, som beskrev sin Rejse i et velbekendt Værk (*«Periplus Hannonis»*). Paa denne Rejse grundlagde Mandskabet syv Kolonier, og kun Mangel paa Levnedsmidler tvang det til at vende tilbage før den bestemte Tid. Dog havde de dristige Søfarere allerede den Gang passeret Sierra Leone Kysten. Samme Hanno har nu i sin Beretning efterladt os en Meddelelse, som ogsaa for os er af Vigtighed. Det paagældende Sted lyder saaledes:

»Paa den tredje Dag, efter at vi var afsejlede og havde passeret Ildstrømmene, kom vi til en Bugt, kaldet Sydhornet. Inde i den laa der en Ø med en Indsø og i denne igen en Ø, paa hvilken der fandtes vilde Mennesker. De fleste af disse var Kvinder med haarbedækkede Legemer, og Tolkene kaldte dem Gorillaer. Mændene kunde vi ikke naa, da vi forfulgte dem; de klavrede over Afgrunde og forsvarede sig med Klippestykker. Vi indhentede tre Kvinder, men kunde ikke tage dem med, da de bed og kradsede. Vi maatte derfor dræbe dem; vi flaaede dem da og sendte Skindene til Karthago.« — Disse Skind blev da, som Plinius beretter, opbevarede i Junos Tempel.

Der er vel ingen Tvivl om, at Hanno ved de vilde, behaarede Mennesker kun kan mene en Menneskeabe, og selv om han maaske ogsaa har haft Chimpanser for Øje, er vi dog berettigede til at kalde den kæmpemæssigste af alle Aber Gorilla.

Gorillaen, de Indfødtes »Ndschina« eller »Mpungu« (*Gorilla gina*) er næppe mindre, men langt mere bredskuldret, end en stærk Mand. Højden beløber sig hos Hannen til 165—190 Ctm. fra Isse til Fodsaal, Skulderbredden til 95 Ctm. Hunnen er mindre. Kroppens og Forlemmernes Længde og Styrke og de uforholdsmæssig store Hænder og Fødder udgør de mest betegnende Kendetegn. Paa det stærke Hoved, der som Følge af Halsens Korthed og den vældige Nakkemuskulatur synes at sidde næsten umiddelbart paa Kroppen, falder de stærke Øjebrynsbuer, de dybtliggende Øjne, den flade, brede Næse og den af tykke Læber begrænsede Mund med de frygtelige Tænder ganske særlig i Øjnene. Den temmelig lange, tottede Haarpels har mørke Farver — graa, brune, rødlig — og lader Ansigtet indtil Øjenbrynene, Øren samt Siden og Undersiden af Hænder og Fødder nøgne.

Endnu er det ikke muligt nøje at angive Gorillaens Udbredelsesomraade. Den synes kun at høre hjemme i en forholdsvis lille Strækning i Vestafrika, og særlig i Nedreguinea. Men maaske forekommer den tillige i skovbevoksede Dele af Øvreguinea.

Af de mange ældre og nyere Beretninger om Gorillaen, hvori de Indfødtes Overdrivelser og Sagn ofte findes blandede mellem rigtige Iagttagelser, har især Amerikaneren Du Chaillu Skildringer i sin Tid vakt Opsigt; men Brehm har absolut den Tro, at Du Chaillu's Fortælling er en underlig Blanding af Digting og Sandhed, og samme Anskuelse har de andre Rejsende, der har besøgt de paa-gældende Egne og har talt med de Indfødte.

I den nyeste Tid er vort Kendskab til Gorillaen bleven væsentlig udvidet. To Gange er det lykkedes tyske Forskere, Medlemmer af Gûszfeldts Loangoekspedition, at holde unge Gorillaer levende og — 1876 og 1883 — at bringe dem til Europa, hvor de levede saa længe i Berlins Akvariumbygning, at det blev Videnskabsmændene muligt at faa Rede paa adskillige indviklede Gaader. Endnu senere har den lidenskabelige Jæger Hugo von Koppensfels foretaget

flere Rejser i Gabun- og Ogowelandene for at opsøge Gorillaer i deres Hjemstavn. Han er hidtil den eneste Europæer, der paa viselig har jagtaget og egenhændig nedlagt Gorillaer i Urskovene, og han bekræfter mange af de Angivelser, andre har berettet efter mundtlige Meddelelser. Desuden tilføjer han nye, egne Erfaringer. Blandt andet fortæller han:

»Saa utroligt det end kan lyde, saa kan jeg dog forsikre, at selv blandt de jagtelskende Buskmænd har næppe en Tredjedel af Befolkningen nogensinde staaet Ansigt til Ansigt med en Gorilla i Urskoven. Gorillaen lever — paa de gamle, hypokondriske Hanner nær — i snævre Familiekredse og strejfer paa Grund af sit store Behov af Føde om som Nomade, overnattende, hvor den tilfældig befinder sig ved Mørkets Frembrud. Den bygger saaledes hver Aften en ny Rede og anbringer denne paa et sundt, rankt, ikke stort over $\frac{1}{3}$ Meter svært Træ i en Højde af fem—seks Meter. Reden er anbragt i de stærkeste Grenes første Vinkler og bygges af grønne Kviste. Heri overnatter dog kun Ungerne og — naar den trænger til Varme — Moderen, hvorimod Faderen kryber sammen ved Træets Rod, lænet med Ryggen op til Stammen og beskyttende sin Familie mod Leoparders Overfald. I den tørre Aarstid, naar det begynder at skorte paa Vand og Føde i Skovenes dybe Indre, hjemsøger Gorillaen de Indfødtes Plantninger og anretter der paa Abevis store Ødelæggelser.

»Saafremt den forbliver uforstyrret, angriber Gorillaen ikke Mennesket, undgaar snarere dets Forfølgelse. Men overrumpler den, rejser den sig op, udstøder af sit fulde Bryst et uigengiveligt, kort, afbrudt, snart rullende, snart gryntende Brøl og bearbejder med sine Kæmpenæver det uhyre Bryst, under Tænderskæren og med et grænseløst ondskabsfuldt Ansigtsudtryk, medens samtidig Hovedets og Nakkens Haar stritter vibrerende ud. En saadan rasende gammel Gorilla frembyder et skrækindjagende Skue. Tirrer man den nu ikke yderligere og trækker sig rolig tilbage i god Tid, inden dens Vrede naar Højdepunktet, saa tror jeg ikke, at den vilde skride til Angreb. Men skulde man være saa uheldig kun at saare den let, da er jeg — uden rigtignok selv at have oplevet det — fast overbevist om, at den gaar løs paa Skytten, og ve da denne, hvis ikke en næste Kugle øjeblikkelig staar ham til Tjeneste. Flugt er da umulig og Forsvar med andet end Skydevaaben en Meningsløshed.«

Sin første Gorilla nedlagde Koppenfels i Julen 1874. Han havde posteret sig tæt ved et Iba-Træ, hvis Frugter Gorillaen holder meget af: »En Time havde jeg vel ventet forgæves. Det frembrydende Mørke blev tættere, Moskitoerne begyndte at plage mig føleligt, og jeg vilde allerede forlade min Plads, da lette Knæk hørtes i Nærheden af Iba-Træet. Bøjende mig frem bag min Stamme saa jeg nu en Gorillafamilie sorgløs i Færd med Frugterne. Den bestod af Forældre og to Unger af forskellig Alder — den ene vel seks, den anden et Aar gammel. Det var rørende at se paa den kærlige

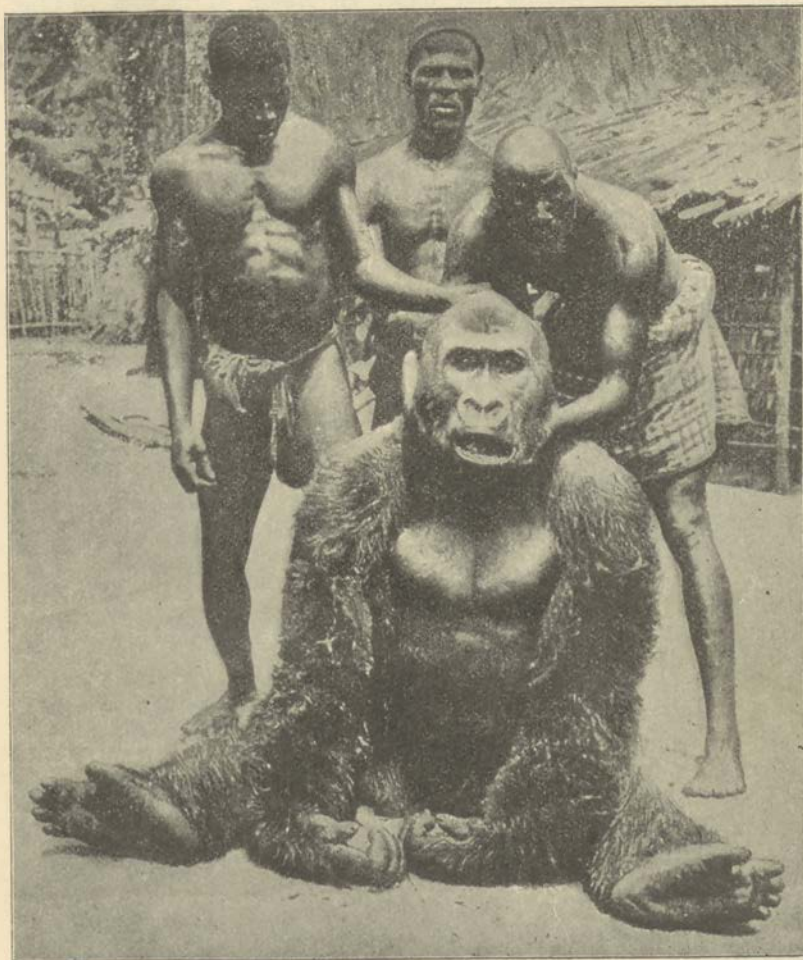
Omhu, Moderen viste den yngste. Derimod brød Faderen sig ikke om andet end at stille sin Sult. Da de bedste Frugter var ædt, klatrede Hunnen overordentlig behændigt op ad Stammen og rystede modne Frugter ned.

»Tyggende begav Gorilla-Hannen sig nu til et nærliggende Vandsted for at drikke. Intet Øjeblik tabte jeg den af Syne. Du Chailus Fortællinger og de Indfødtes æventyrlige Overdrivelser havde ved Synet af Dyrene sat mig i stærk Ophidselse. Men denne fortog sig, da Gorillaen nær ved Vandstedets Bred paa en Gang viste Tegn paa Uro og i dukket Stilling sneg sig henimod det Træ, der skjulte mig. For sent sporede den imidlertid sin nære Fjende, thi jeg fulgte allerede med Bøssen i Anlæg enhver af dens Bevægelser. Faa Øjeblikke var mig nok til at tage det mig stift flikserende Uhyre paa Kornet. Skuddet knaldede, og endnu inden Krudtrøgen havde fortrukket, havde jeg lagt en ny Patron i Løbet og var parat til at modtage Dyrets Angreb. Bag mig stod min sorte Ledsager, skælvende, med et andet Gevær i Haanden. Dog fulgte der intet Angreb. Hangorillaen var blevet truffet dødeligt og var faldet næsegrus om. Ungerne flygtede under et enkelt kort Skrig ind i Tykningen, og Moderen sprang fra en betydelig Højde fra Træet ned paa Jorden og ilede efter dem. At skyde hende glemte jeg i min Ophidselse. — Saaledes havde Jagtlykken givet mig en prægtig Julegave paa samme Tid, som man derhjemme tændte Julelysene.»

Ikke længe efter skød Koppenfels paa et tilfældigt Møde den stærkeste Gorilla, som han overhovedet kom til at nedlægge. Han gik, ledsaget af sine Lastdragere, gennem Skoven ad et smalt Spor: »Pludselig lød bag mig et Skrig fra den mig nærmeste *Galloa* (Lastdrager) og under Tilraabet: »Pas paa, Herre! En stor Gorilla!« smed de fejge Fyre Bagagen og løb væk. Jeg var bleven noget bestyrtet ved Raabet, og først da der fra Siden lød en dump Knurren, opdagede jeg en mørk Masse rejse sig kæmpehøj, næppe femten Skridt fra mig. Det var den største Gorilla, jeg nogensinde havde set, og den første, der havde holdt Stand. Havde den benyttet sig af min Bestyrtelse, havde jeg været fortabt. Jeg lod det dog ikke komme an paa en Prøve paa, hvor længe denne gensidige Kiggen paa hinanden vel kunde vare. Da jeg løftede Dobbelttriflen, blev det rullende Brøl mere højlydt, Trommeslagningen paa Brystkassen hurtigere, de tottede Hovedhaar strittede dirrende, og det saa ud, som vilde min skrækelige Modpart gaa over til Angreb. Havde jeg imidlertid straks trukket mig forsigtigt tilbage, vilde Gorillaen — derom er jeg overbevist — ikke have angrebet mig. Dette var imidlertid ingenlunde min Hensigt, og da jeg var bleven Herre over min Bevægelse, sigtede jeg roligt og støt efter Hjertet. Efter at Skuddet var faldet, smældede Dyret til Vejrs og faldt, under Udbredelse af Armene og en Omdrejning af Kroppen, næsegrus ned. I Faldet havde den grebet en 5 Ctm. tyk Lian, og saa uhyre var dens

Kraft, at den dermed rev baade visne og friske Grene ned. Dens Vægt anslog jeg til 200 Kilo, dens Højde var 1,9 Meter.«

— Forsøg paa at transportere unge Gorillaer til Europa var

Han-Gorilla. Skudt i Camerun 1901. Vejede over 250 Kilo.

tidligere regelmæssig mislykkedes. Først Loangoekspeditionens Læge og Zoolog Falkenstein fik ved et lykkeligt Tilfælde en ung Gorilla, der gennem et længere Tidsrum var Genstand for lagttagelser, først i Afrika, senere i Berlin. Om denne Gorilla holdt Berliner-

akvariets Direktør, Hermes, et indgaaende Foredrag paa et Møde af tyske Naturforskere og Læger og sagde deri bl. a.:

»Af alle Menneskeaber er Gorillaen den ypperste. Det er, som havde den fra Fødselen af medbragt et Adelspatent. — Vor omtrent toaarige Han-Gorilla har naaet en Højde af næsten 70 Ctm. Dens Legeme er beklædt med silkeblødt, graameleret, paa Hovedet rødligt Haar. Dens faste tæt byggede Skikkelse, dens muskuløse Arme, dens glatte, glinsende sorte Ansigt med de velformede Øren og det store, kloge, drillende Blik giver den noget slaaende menneskeligt. Den vilde ligne en Negerdreng, hvis Næsen havde været mere udformet. Dette Indtryk vokser ved Iagttagelse af dens hele Væsen; enhver af dens Bevægelser tyder snarere paa en uvorn Dreng end paa en Abe. Naar den sidder der — en Pagode lig — og lader sit Blik glide flygtigt hen over det maabende Publikum og derpaa pludselig klasker i Hænderne og nikker til Tilskuerne, har den i samme Nu erobret alle Hjærter. Den er gerne sammen med mange Mennesker og gør Forskel paa gammel og ung, mandlig og kvindelig. Mod Børn paa to—tre Aar er den elskværdig, holder af at kysse dem og finder sig roligt i alt, uden nogensinde at gøre Brug af sin overlegne Kraft. Ældre Børn behandler den allerede mindre elskværdigt. Vel indlader den sig gerne paa at lege med dem, løber Tagfat med dem om Bord og Stole, som den ofte kaster omkuld, og giver snart en, snart en anden et drilagtigt Slag med Bagsiden af Haanden; men den generer sig heller ikke det mindste for midt under Legen at tage fat i et Ben og prøve sine Tænder derpaa. Naar Damer tager den paa Armen, tér den sig højst taknemligt, omfavner dem og læner sig til deres Skulder eller bliver gerne lang Tid paa deres Skød. I et almindeligt Abebur leger den ofte, og her er den den ubestridte Herre. Selv Chimpanse indordnede sig uden Modstand under dens Herredømme, men blev iøvrigt behandlet som mere jævnbyrdig, idet Gorillaen næsten altid valgte den til Legekammerat og kærtegnede den — selv om det ogsaa tit kunde være paa en noget drøj Maade, — medens den derimod overfor den øvrige, gemene Abehob optraadte ganske hensynsløs. Dens Gang har megen Lighed med Chimpanse; men den sætter Fødderne mere udad og bærer Hovedet opret med en Fornemhed, der giver den Udseende af at tilhøre en højere Stand. Naar den er i godt Lune, hvad den forøvrigt oftest er, stikker den sin røde Tungespids frem i det glinsende sorte Ansigt, hvilket yderligere forhøjer det negerdrengeagtige Indtryk.

Menneskelig, som hele dens Væsen er, er ogsaa dens Levevis. Klokken otte om Morgen rejser den sig i Sengen, sætter sig oprejst, gaber, kradser sig hist og her paa Kroppen, men forbliver iøvrigt søvndrukken og sløv, indtil den har faaet sin Morgenmælk, som den plejer at drikke af et Glas. Helt kvikket op forlader den nu sin Seng, ser sig om i Værelset, om den kan finde et eller andet at pille itu, kigger ud ad Vinduet, klapper i Hænderne og begynder

— i Mangel af mere passende Selskab — at lege med sin Vogter. Altid skal han være hos den, og ikke et eneste Øjeblik vil den være alene men skriger skingrende op, naar den finder sig forladt af ham. Klokken ni bliver den vasket, hvilket den befinder sig vel ved, og den giver sin Veltfredshed Udtryk i gryntende Lyde. Ligesom den lever sammen med sin Vogter, saaledes indtager den sine Maaltider sammen med ham. Til Frokost faar den et Par Pølser eller noget Smørrebrød, belagt med forskelligt. Dertil drikker den helst kold Havresuppe, og højst original ser den ud, naar den med sine korte, tykke Fingre tager om Glasset, der vilde glide ud, hvis den ikke hjalp til med Foden. Klokken ét bringer Vogterens Kone den Middagsmaden. Medens den i den varme Sommertid levede i min Bolig, afventede den længselsfuldt dette Øjeblik og vilde absolut selv lukke Entrédøren op, naar det ringede. Saa snart Konen er der, undersøger den Retterne og rapser gerne af det, der smager den bedst. En Ørefigen er sædvanlig Følgen af dens Rapselyst, og da venter den artigt, uden at vende sit Blik fra Maden, til Maaltidet begynder: Først en Kop Bouillon, der i et Nu er tømt til sidste Draabe. Derefter Ris og Grøntsager, især Kartofler, Gulerødder eller Kaalrabi, kogt med Kød. Konen passer paa, om den holder pænt Bordskik, og den kan allerede bruge Skeen flinkt. Men saa snart den tror sig ubemærket, farer den med Munden ned i Skaalen. Som sidste Ret holder den mest af et Stykke Kyllingesteg. Efter at Maaltidet er forbi, vil den have sin Middagsøvn, men én til halvanden Times Hvil gør den igen oplagt til at lege videre. Om Eftermiddagen faar den Frugt, om Aftenen Mælk eller The og Smørrebrød. Klokken ni gaar den til Køjs. Den ligger indhyllt i et uldent Tæppe paa en Madras. Vogteren bliver siddende hos den, indtil den er sovet ind; men den trænger saa meget til Søvn, at dette Tidspunkt snart indtræder. Helst sover den i samme Seng som Vogteren, omfavnende denne og hvilende sit Hoved op til hans Legeme. Den sover fast hele Natten og plejer ikke at vaagne før Klokken otte. — Den har sit eget Glaspalæ, der staar i Forbindelse med et lille Palmehus, som skal

Hun-Gorilla. Levede i næsten 8 Aar i Breslau.

erstatte dens Tropehjems fugtige Luft. Dens kraftige Natur tør vel lade haabe, at vort Akvariums største Pryd skal kunne bevares længe, til Ære for Tyskland, til Glæde for Publikum og til Berømmelse for Videnskaben.«

Denne Gorilla døde den 13de Novbr. 1877, efter at den havde været under Observation 9 Maaneder i Afrika og 15 Maaneder i Berlin og endda fortræffelig havde overstaaet en længere Turné til England. Berlinerakvariets anden Gorilla ankom 1883 og levede 14 Maaneder i Akvariet. Det er værd at lægge Mærke til, at ingen af dem havde lidt af Søsye.

Senere er det lykkedes at faa en ung Hun-Gorilla til at leve næsten otte Aar i zoologisk Have i Breslau, hvor den døde i 1905.

Vi vender os nu til den anden Menneskeabeslægt, Chimpansen (*Simia troglodytes*).

Den er betydelig mindre end Gorillaen; gamle Hanner bliver indtil 1,7 M. høje, Hunnerne 1,3 M. Hovedkassen er lavt kugleformig uden Gorillaens høje Benkam, og Øjenbrynsbuerne træder aldrig saa stærkt frem som hos den, ligesom hele Ansigtstudtrykket med de klare, store Øjne er langt mildere. Næsen er flad, Overlæben lang, hvælvet og rynket, Underlæben fremstaaende. Begge Læber er ualmindelig bevægelige og kan stikkes snabelagtigt frem. Armene naar noget ned over Knæet og har stor Muskelkraft. Haarenes Hovedfarve er dyb sort, hos mange dog mat rødligbrun. I Underansigtet er der korte, hvidlige Haar.

Chimpanserne er meget tilbøjelige til at vise individuelle Variationer, men efter nyere Undersøgelser maa man dog antage, at de alle tilhører en og samme Art.

Tidligere antog man, at Øvre- og Nedre-Guinea og Egnene der indenfor, omtrent fra Sierra Leone til Kongo, var Chimpansens eneste Hjemstavn; men nu ved vi, at den er udbredt dybt ind i Afrika indtil de store Søers Omraade, hvor den omtrent naar saa vidt som Oliepalmene og Graapapegøjen. Om dens Levevis og Bolig i Nedre-guinea fortæller Savage: »Man kan ikke sige, at Chimpansen lever selskabeligt, da man sjældent finder flere end fem — allerhøjest ti — sammen. Dog tør jeg, støttet paa tilforladelige Øjenvidner, hævde, at de lejlighedsvis samles i større Antal for at lege. En af mine Meddelere forsikrer saaledes en Gang at have set ikke mindre end et Halvhundrede Chimpanser more sig med at hyle og skrig og tromme paa gamle Stammer. — Saa vidt muligt undgaar de Menneskenes Opholdssteder. Deres Boliger, der mere er Reder end Hytter, indretter de paa Træer. Større eller mindre Grene bøjes ned, knækkes og lægges korsvis over hverandre, støttede af en Gren eller et Grenhjørne. Fast Bopæl har Chimpanserne ikke; Opholdsstedet veksler under deres Søgen efter Føde. Sjældent ser man mere end én eller to Reder paa samme Træ eller endog i samme Skovregion. Dog blev en Gang fem fundne.« Reder, som

Du Chaillu omtaler og afbilder dem, — nemlig virkelig kunstfærdigt flettede og med Tag over — beskrives ikke af en eneste af de øvrige Jagttagere. Saaledes siger Koppenfels: »Ligesom Gorillaen bygger Chimpanse en stor, storkeredelignende Bolig for sine Unger, kun med den Forskel, at den anlægger den paa stærkere Træer, i større Højde og noget mindre. Medens Han-Gorillaen, der i det hele lever mere paa Jorden, tilbringer Natten ved Foden af det redebærende Træ, opholder Chimpanse sig derimod oppe i Træet, i nogle Grenvinkler tæt under dens Families Rede. Derfor kunde Du Chaillu let faa den Tro, at denne for Ungerne bestemte Rede var et beskyttende Tag.«

Om Chimpansernes Optræden i Loangodistriktet siger Pechuel-Loesche: »I mange Egne maa de — at dømme efter deres overalt lyden- de Skrig — være overordentlig hyppige. De lever sammen i Familier og Flokke. Deres skrækelige Jamren og rasende Skrigen og Hyle- len, som bryder løs Morgen og Aften, ofte om Natten med, gør dem ret forhadte. Da de er sande

Hun-Chimpanse med Unge.

Virtuoser i at frembringe alle Slags Lyde og ogsaa vedholdende gengiver Ekkoet, kan man ikke let bedømme, hvor mange der deltag- er i det frygtelige Spektakel; men ofte mener man dog at høre over Hundrede. Den, der vil have et Begreb om, hvad Chimpanse- familien formaar at yde i musikalsk Retning, han skal rejse et Par Dage paa Kuilufoden op i Bjærgene og give Agt paa, i hvilken Ret- ning en Flok Marekatte er draget. Jeg har disse rastløse og over-

mødige Aber stærkt mistænkt for, at det er dem, der paa haandgribelig Vis driller og plager de ubehjælpssomme Menneskeaber saa længe, indtil Urskoven genlyder af deres Skrig.*

Af alle Menneskeaber er Chimpansen den, der hyppigst kommer levende til os; men desværre holder den det kun undtagelsesvis to—tre Aar ud i Europa, medens den, som man forsikrer, i Vestafrika skal have levet indtil tyve Aar i Fangenskab og være bleven stor og stærk. Hidtil har man stedse gjort den Erfaring, at de fangne Chimpanser er godmodige, kloge og omgængelige. Degrand-pré saa paa et Skib en Hun, der var overorordentlig lærenem og udførte flere Slags Arbejde. Den var afrettet til at fyre i Bagerovnen og gjorde dette til almindelig Tilfredshed, passede nøje paa, at Gløderne ikke faldt ud, og kunde endogsaa bedømme, om Ovnen var varm nok. Den gik da hen til Bageren og meddelte ham det med udtrykfulde Gebærder; Bageren vidste, at han kunde stole saa godt paa sin Medhjælper, at han aldrig selv behøvede at se efter.

Buffons Chimpanse saa melankolsk og alvorlig ud, og der var noget afmaalt og besindigt ved dens Bevægelser. Undertiden gav den en af Folkene Armen og spadserede om med ham; den satte sig til Bords, brugte Serviet og tørrede sine Læber med den, naar den havde drukket; selv skænkede den Vin i Glasset og klinkede med andre. Den hentede selv Over- og Underkop, kom Sukker i, skænkede The paa og lod den blive kold, før den drak den.

Brehm bekræfter disse Beretninger af egen Erfaring, da han Aar igennem har iagttaget mange forskellige Chimpanser. En saadan Abe lægger saa overordentlig meget menneskeligt for Dagen, at man er nær ved at glemme Dyret. Dens Færd kan ingenlunde skrives paa en instinktmæssig Efterabelses Regning, som man altid er tilbøjelig til. Den lader sig belære og lærer selv, og var dens Haand lige saa fortrinlig udrustet som Menneskets, vilde den kunne lære endnu meget mere. Den forstaar, hvad der siges til den, og gør sig forstaaelig ved udtrykfulde Lyde og Udbrud. I Omgang med Mennesker underkaster den sig disses højere Begavelse; over for Dyr ytrer den derimod en lignende Selvfølelse som Mennesket. Den anser sig for bedre og højere staaende end andre Dyr, navnlig end alle andre Aber. En af Brehms Chimpanser døde af Lungebetændelse, ledsaget af en Hævelse af Halskirtlerne. Den behandledes bl. a. af Dr. Martini, der skildrer Patienten saaledes: »Jeg betænkte mig ikke paa at følge den til mig rettede Opfordring om at behandle dette Dyr; thi den sammenlignende Anatomi paakaldte her med større Ret Menneskelægen end Dyr lægen. Tidligere havde jeg altid set Chimpansen livlig, ja endog kaad; desto stærkere Indtryk gjorde den syge Abe paa mig. Med Sengetæppet trukket helt op til Hovedet laa den stille og udeltagende paa sit Leje med et Udtryk af Lidelse i sit Ansigt, plaget af Hosteanfald og snappende efter Luft, kun af og til aabnende Øjnene med et smerteligt Suk. Som et Barn veg den først tilbage for den fremmede Mand; men ved

venlig Tiltale og Kærtegn vandt jeg snart dens Fortrolighed. Det stakkels Væsen syntes at være sig bevidst, at det var Hævelsen ved Strubehovedet, som besværliggjorde Aandedrættet, thi atter og atter førte det min Haand op dertil, som om det i dunkel Anelse ventede Hjælp af den. En Operation var nødvendig; men enhver Bevægelse af det syge Dyr kunde give Kniven en dødbringende Retning. Bedøvende Midler var ikke anvendelige som Følge af Lungebetændelsen, og fire Mand skulde derfor fastholde Dyret. Men forgæves; med Opbydelse af al sin Kraft slyngede Chimpansen dem alle til Side og holdt ikke op med at rase, før min Kollega og jeg havde fulgt dens formentlige Plageaander til Dørs. Hvad der ikke kunde opnaas ved Tvangsmidler, blev nu, til vor Forbavselse, frivillig indrømmet os. Efter atter at være beroliget tillod det syge Dyr mig uden Modstand at undersøge Hævelsen, ja ledede endog selv med et bønligt Blik min Haand. Dette opmuntrede os til at foretage Operationen uden noget som helst Baand. Siddende paa sin Oppassers Skød højede Aben Hovedet tilbage og lod sig villig holde fast i denne Stilling. De nødvendige Snit blev rask foretagne. Dyret fik hverken Trækninger eller udstødte noget Smertensskrig. En Mængde tynd Materie flød ud, og Hævelsen faldt. Nu indtraadte der et friere Aandedræt; et umiskendeligt Udtryk af Glæde aabenbarede sig i den syge Abes Træk, og taknemlig rakte den af sig selv os begge Haanden og omarmede henrykt sin Oppasser. Halsondet hævedes; men desværre greb Lungebetændelsen videre om sig. Lige saa modigt og forstandigt, som det syge Dyr havde vist sig under Operationen, lige saa lydigt tog det nu sin Medicin, lige saa blidt og taalmodigt opførte det sig i sine sidste Timer. Det døde som et Menneske, ikke som et Dyr.»

Endelig skal vi som Modsætning til denne triste Sygehistorie endnu tilføje den tyske Dyremaler Fr. Spechts Skildring af en Chimpanse i Stuttgarts zoologiske Have: »Denne Chimpanse kunde formentlig le som et Menneske, hvilket nok synes mig værd at bemærke, efter som intet Dyr har Ævnen til at give sin Glæde Udtryk i høj Latter. Naar jeg tog den elskværdige Fyr under Armene og kastede den højt til Vejrs og fangede den igen, saa var der slet ingen Ende paa dens Glæde, og denne ytrede sig da ved høj Latter. Ligesaa, hvis man kildrede den under Armene eller paa Fodsaalerne. En Dag tog jeg et Stykke Kridt med ind i Buret, satte mig paa en Stol — og øjeblikkelig var den oppe paa mit Knæ for herfra at afvente, hvad mærkeligt der nu skulde ske. Jeg gav den saa Kridtet, førte dens Haand og lod den saa male en Marabustork o. s. v. paa Burets Væg. Den lod mig gøre ganske, som jeg vilde, og saa med stor Opmærksomhed til. Da jeg slap dens Haand, sprang den lynsnart ned paa Gulvet, stillede sig hen foran Væggen og stregede — til Tilskuernes store Morskab — med en saadan Hast Figurerne over, at der kort efter intet mere var at se af dem. Den havde altsaa straks forstaaet dem.

For Tiden har Stuttgarts zoologiske Have to Chimpanser, der kommer særdeles godt ud af det med hinanden. Til Hunnen, som allerede i Forvejen var der, blev en Han forskrevet. Kassen, hvori den nyankomne befandt sig, blev stillet ind i Hunnens rummelige

Chimpansen »Sally« i New-Yorks zoologiske Have.

og varme Bur for at slaa der Natten over og Dagen efter at blive aabnet. Da nu Hannen traadte ud af sin med Bomuld polstrede Kupé, stod de begge — oprejst paa Bagbenene — et Øjeblik tavse overfor hinanden for derefter at falde i hinandens Arme og kyskes hjærtelig og gentagende. Hunnen hentede nu sit Tæppe, bredte det ud paa Gulvet, satte sig derpaa og indbød med Gestus Hannen til at gøre sig det bekvemt. Et henrivende Billede er det, naar dette Par under Maaltiderne sidder overfor hinanden ved Bordet. Begge nyder deres Grød med Skeen og uden nogen sinde at misunde hinanden Maden. Naar Drikkevarerne bliver sat frem, har Hunnen blot den lille Særhed, at den sindigt trækker Hannens Bæger hen til sig, drikker deraf og lige saa roligt igen sætter det paa sin Plads, — Hannen maa simpelt hen ikke have Lov at drikke saa meget! Ogsaa disse to Dyr tilkendegiver under Legen deres Glæde ved en hjærtelig Latter.«

Den vigtigste af de asiatiske Menneskeaber er Orangutanen eller Orang-Utanen, »Skovmennesket« (*Pithecius satyrus*), som ofte urigtig benævnes Orangutang, og som paa Borneo kaldes Meias. Den adskiller sig fra de afrikanske Menneskeaber ved de meget længere Arme, der naar helt ned til Foden, og ved det kegle- eller pyramideformigt tilspidsede Hoved med stærkt fremtrædende Mundparti. Saa længe den er ung, ligner dens Hovedskal i høj Grad et Barns; men med Alderen træder det dyriske saa stærkt frem, at

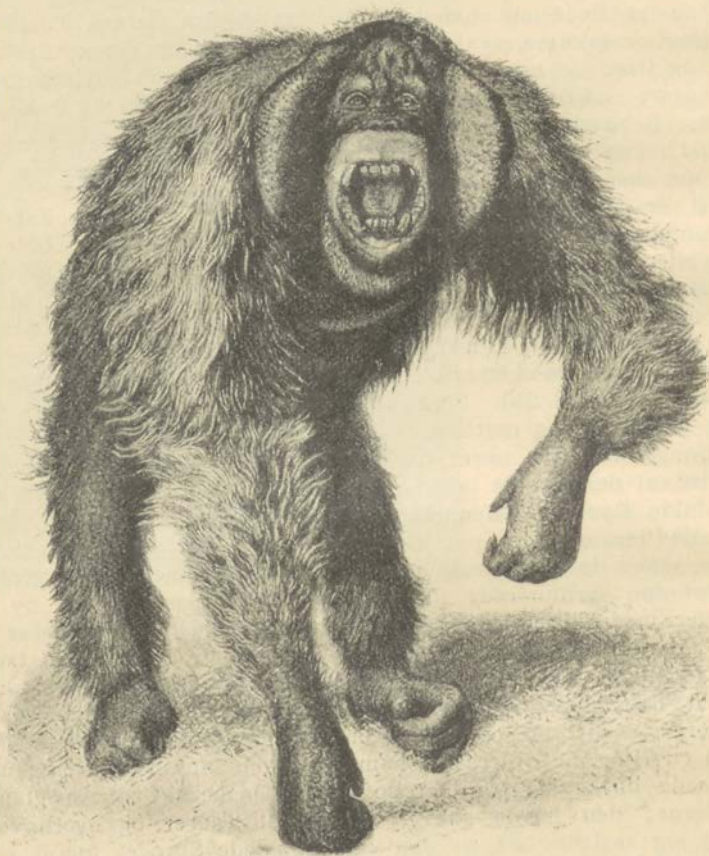
Hovedskallen kun fjernt minder om den unge Abes (sml. Gorilla-hovederne S. 6).

Den største Han-Orangutan, Wallace nedlagde, var i oprejst Stilling 1,35 M. høj, men spændte med udstrakte Arme over 2,4 M. Maven er stærkt fremstaaende, Kroppen bred over Hofterne, Halsen kort og foran foldet, fordi Dyret har en stor Strubesæk, der kan pustes op. Ligesom Lemmerne er ogsaa Hænder og Fingre lange. Neglene er flade og mangler ofte paa Baghændernes Tummeler. Læberne er grimme, rynkede og tykke; Næsen er ganske fladtrykt. Øjne og Øren er smaa, men meget lig Menneskets. Underkæben er længere end Overkæben, og Hjørnetænderne er stærkt fremspringende. Behaaringen er sparsom paa Ryggen og meget tynd paa Brystet, men desto længere og tættere paa Kroppens Sider, hvor Haarene hænger langt ned. I Ansigtet danner de et Skæg, men iøvrigt er Ansigt og Haandflader helt nøgne. Haarenes Farve er sædvanlig mørk rustød, sjældnere rødbrun; de nøgne Dele ser blaa- eller skifergraa ud. Gamle Hanner adskiller sig fra Hunnerne ved at være større, ved at have tættere og længere Haar, rigeligere Skægvekst og ved paa Kinderne at have ejendommelige Knuder eller Hudlapper, der strækker sig halvmaaneformigt fra Øjnene hen til Ørene og ned mod Overmunden, og som gør Ansigtet paafaldende hæsligt (se Fig. S. 26). Yngre Dyr er skægløse, men er ellers rigeligere behaarede og mørkere.

Orangutanen har været kendt fra gammel Tid. Allerede Plinius beretter, at der paa de indiske Bjerge fandtes »Satyrer, meget ondskabsfulde Dyr med Menneskeaa syn, som snart gik oprejst, snart paa alle fire, og som paa Grund af deres Hurtighed blot kun fanges, naar de var gamle eller syge«. Hans Fortælling gaar igen fra det ene Aarhundrede til det andet og forøges af hver ny Bearbejder med Tilsætninger; man glemmer tilsidst, at der tales om Dyr. Aberne bliver næsten til vilde Mennesker. Bontius, en Læge, som i Midten af det 17de Aarhundrede levede paa Java, taler om, at han nogle Gange har set disse Aber, saavel Hanner som Hunner. De gik ofte oprejst og bar sig ad som Mennesker. Især havde en Hun-Abe overrasket ham; den var bleven undselig, naar fremmede havde set paa den, og havde bedækket sit Ansigt med Hænderne; den havde sukket og udgydt Taarer og overhovedet baaret sig saaledes ad, at den kun manglede Sproget for at være et Menneske. Javanerne sagde, at Aberne nok kunde tale, hvis de blot vilde; men de vilde ikke af Frygt for, at de saa skulde komme til at arbejde!

Medens saadanne Beskrivelser jo kun gengiver de Indfødtes Beretninger, er vi ved Wallaces Undersøgelser blevne bedre underrettede om Orangutanens Levemaade i fri Tilstand end om nogen anden af de menneskelignende Abers. Som bekendt — siger han — bebor Orangutanen Sumatra og Borneo; dog synes den at være meget sjældnere paa den første end paa den sidste Ø. Her har

den nemlig en vid Udbredelse, men opholder sig dog især i lave, sumpede Skove. Over Sumpene hæver der sig mange enkeltstaaende Bjerge, som til Dels er beboede af Dajaker og beplantede med Frugttræer. De danner et Tiltrækningspunkt for »Meiasen«; thi den besøger dem for Frugternes Skyld og trækker sig om Natten tilbage til Sumpskoven. I højtliggende og tørre Egne bor Orangutanen ikke.

Orangutan. Gammel Han.

En stor, uafbrudt Flade af ensartet, høj Urskov er en Betingelse for, at denne Abe skal befinde sig vel. Saadanne Skove er for den som et aabent Land, hvori den kan bevæge sig frit i enhver Retning, med samme Lethed som den, hvormed Indianeren drager gennem Steppen og Araberen gennem Ørkenen. Den gaar fra en Trætop til en næste, uden nogensinde at stige ned paa Jorden.

De høje og tørre Egne, hvori der er Skovlysninger og lavt Junglekrat, egner sig vel for Mennesker men ikke for dette Dyrs ejendommelige Bevægelsesmaade, rent fraset, at det her ogsaa vilde være udsat for mange Farer.

»Det er et sælsomt og fængslende Syn at se en Meias i Ro og Mag vandre gennem Skoven. Med rolig Betænksomhed gaar den ud ad en af de større Grene, i den halvt oprejste Stilling, som Armenes store Længde og Benenes Korthed naturlig nøder den til at indtage; og desuden gaar den paa sine Knoer og ikke, som vi, paa Fladen. Altid synes den at vælge de Grene, der krydser et Nabotræs, strækker, naar den er nær nok, sine lange Arme ud, griber med begge Hænder fat i den næste Gren, synes at prøve dens Styrke og svinger sig derpaa betænksomt derover for ad den at gaa videre som før. Aldrig hopper eller springer den, aldrig synes den at have mindste travlt, og dog kommer den næsten lige saa hurtigt frem, som et Menneske kan løbe nedenunder paa Skovbunden.« Wallace mener, at den i Løb magelig kan tilbagelægge 5—6 engelske Mil i Timen. »De lange, kraftige Arme er den til største Nytte, idet de gør det muligt for den at gribe Frugter og unge Blade paa Toppenes tynde Grene, som ikke kan bære dens Vægt, eller at plukke Løv og Kviste, hvorefter den bygger sig en Rede«. En af Wallace saaret Orangutan viste sin Forfølger, hvorledes en saadan Rede bygges: »Saa snart jeg havde skudt,« fortæller han, »klatrede Meiasen højere op i Kronen og havde snart naaet dens yderste Toppe. Her begyndte den straks at afbrække Grene rundt om og at lægge dem paa Kryds og Tværs over hinanden. Stedet var fortrinligt valgt, og med sin ene, usaarede Arm arbejdede den saa hurtigt, at den efter faa Minuters Forløb havde dannet en lukket Løvmasse, som ganske unddrog den for mit Blik.

»En lignende Rede benytter den næsten hver Nat til Leje; i Reglen bygges Reden dog ikke mere end 8—15 M. over Jorden, sandsynligvis fordi den der er mindre udsat for Blæst end i Toppen af Træerne. Dajakerne siger, at Aben i fugtigt Vejr bedækker sig med Pandanusblade eller med meget store Bregner. Det har maaske forledet til den Antagelse, at den skulde bygge sig en formelig Hytte i Træerne.

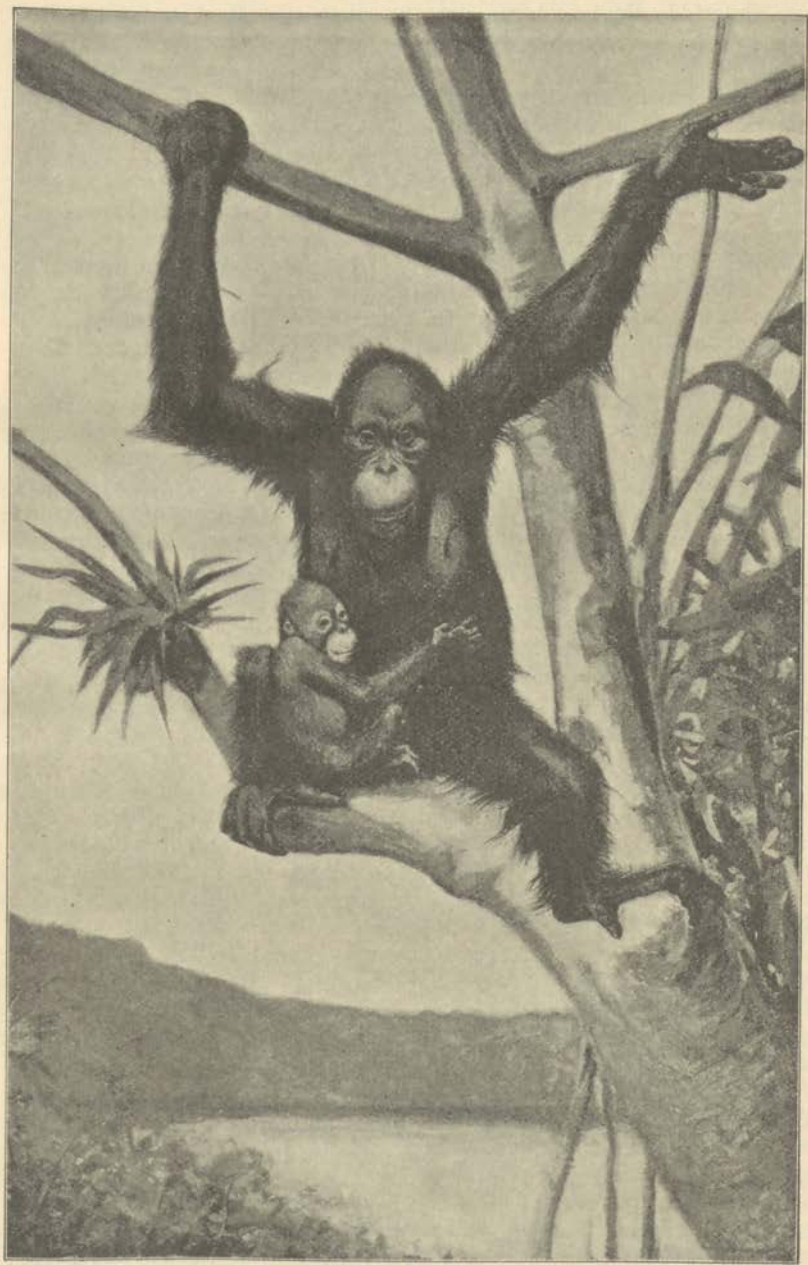
»Orangutanen forlader først sit Leje, naar Solen staar temmelig højt og har tørret Duggen paa Bladene. Den nærer sig næsten udelukkende af Frugt, lejlighedsvis dog ogsaa af Bladknopper. Kun yderst sjældent kommer Orangutanen ned paa Jorden, og Afbildninger, som fremstiller den støttende sig til en Stok, er ganske grebne ud af Luften. Naar den ikke finder Frugt i Djunglen, tyr den ned til Fodbredden for at æde unge Skud og Frugter, som vokser tæt ved Vandet. Da søger Krokodilen at snappe den; men Meiasen springer, i Følge Dajakernes Forsikring, paa den, slaar den med Hænder og Fødder, sønderslider og dræber den. En Meias

er nemlig meget stærk, siger de, og det eneste Dyr, hvormed den overhovedet kæmper, er Krokodilen.

»For Mennesket synes Meiasen ikke at nære synderlig Frygt. De, som jeg iagttog, stirrede ofte nogle Minuter ned paa mig og gik derpaa langsomt videre til det næste Træ.

»Undtagelsesvis sker det dog ogsaa, at en Orangutan kæmper med et Menneske. En Dag kom nogle Dajaker til mig og fortalte, at en Meias Dagen forud næsten havde dræbt en af deres Kammerater. Nogle Mil nedad Floden ligger et Dajakhus, og Beboerne saa derfra en stor Orangutan gøre sig tilgode med unge Paimeskud ved Flodbredden. Opskræmmet trak den sig dog tilbage i Djunglen, og en Skare Mænd, bevæbnet med Spyd og Økser, løb hen for at afskære den Tilbagegangen. Den forreste forsøgte at løbe sit Spyd gennem Dyrets Krop; men Meiasen greb sin Modstander med Hænderne og slog i samme Nu sine Tænder i hans Arm og sønderrev Musklerne over Albuen. Havde de andre ikke været tilstede, vilde den have mishandlet Manden endnu alvorligere og maaske dræbt ham. Men hans Ledsagere nedlagde snart det modige Dyr med deres Spyd og Økser. Den saarede var lang Tid syg og genvandt aldrig sin Arms fulde Brug.«

Om fangne Orangutaner gives der mange Beretninger. Den første, mere nøjagtige skylder vi Hollænderen Vosmaern, hvis Orangutan var saa godmodig og troskyldig, at man uden Betænkning kunde stikke Haanden ind i dens Gab. Den havde noget melankolsk over sig og holdt af menneskeligt Selskab uden Hensyn til Køn, kun foretrækkende dem, der gav sig mest af med den. Da man en Gang havde sluppet den fri, klatrede den saa behændigt om i Tagets Sparreværk, at fire Personer brugte en Time til at faa fat paa den. Paa denne Udflugt stjal den en Flaske Malagavin, trak Proppen af og drak Vinen, men satte saa igen Flasken paa Plads. Naar den havde drukket, tørrede den Munden med Haanden, ja den brugte endog en Tandstikker paa samme Maade som Mennesket. I Lommetyveri var den en Mester; den stjal Lækkerier ud af Lommerne paa Folk, uden at de mærkede det. Først da den gik til Ro, spredte den Høet og puslede om det; derefter lagde den et Bundt under Hovedet og dækkede sig til. Den sov ikke gerne alene, ligesom den overhovedet ikke holdt af Ensomhed. Da man en Gang aabnede Laasen til dens Lænke med en Nøgle, saa den til med stor Opmærksomhed, tog derpaa en Pind, trykkede den ind i Nøglehullet og drejede den om til alle Sider. Man rakte den en Gang en Kattekillling, som den tog og snusede omhyggelig til; men da Katten kradsede den i Armen, kastede Orangutanen den fra sig, undersøgte Rifterne og vilde fra den Tid af ikke have noget med Mis at gøre. Den kunde behændigt løse de haardeste Knuder med Fingrene; i Nødsfald hjalp den til med Tænderne, og det morede den i saa høj Grad, at den, naar Folk kom nær hen til den, regelmæssig løste deres Skobaand. Dens Hænder var saa stærke, at den kunde løfte de tungeste Byrder, og

Hun-Orangutan med Unge.

den benyttede Baghænderne lige saa godt som Forhænderne. Den døde af Tæring i en ung Alder.

En anden Meddelelse hidrører fra en god Iagttager, der i tre Maaneder havde en Orangutan med paa Skibet. Saa længe dette befandt sig i de asiatiske Farvande, tumlede Dyret om paa sit stadige Opholdssted, Fordækket, og udsøgte sig kun om Natten et beskyttet Sted til at sove paa. Om Dagen var det overordentlig oprømt, legede med nogle smaa Aber, der var ombord, og spadserede omkring i Takelagen. Klatring og Voltigeren syntes at være det en særlig Fornøjelse, thi det udførte det flere Gange om Dagen paa forskellige Tov. Dets Smidighed og den Muskelkraft, det lagde for Dagen under disse Bevægelser, var forbausende. — Iagttageren, Kaptajn Smith, havde taget nogle Hundrede Kokosnødder med, hvoraf Aben daglig fik to. Det yderst seje, to Tommer tykke Hylster om Nødden, som kun vanskeligt kan hugges igennem selv med en Økse, forstod den meget behændigt at knuse med sine vældige Kæber. Den satte sine frygtelige Tænder i Nøddens spidse Ende, holdt derpaa godt fast med højre Bagfod og rev saa med Tænderne det seje Hylster regelmæssig fra hinanden. Derpaa gennemborede den med Fingrene en af Nøddens naturlige Aabninger, tømte den for dens Mælk, slog den dernæst itu mod en haard Genstand og aad Kærnen.

Foruden af Kokosnødder holdt den af Salt, Kød, Mel, Sago o. s. v. og anvendte al Slags List for under Maaltidet at tilvende sig en vis Kødsmængde. Hvad den en Gang havde taget, gav den aldrig fra sig igen, selv om den fik Prygl. 3—4 Pund Kød aad den med Lethed paa én Gang. Melet hentede den sig daglig fra Køkkenet og forstod altid at benytte sig af Kokkens øjeblikkelige Fraværelse til at aabne Meltønden, tage sin Haand dygtig fuld og bagefter afviske den paa Hovedet, saa at den altid kom pudret tilbage. Saa snart det havde ringet til Middag Tirsdag og Fredag, aflagde den ufejlbarligt Matroserne en Visit, fordi de paa de Dage fik Sagogrød med Sukker og Kanel. Ligesaa regelmæssigt stillede den Kl. to i Kahytten for at tage Del i Middagen. Under Maaltidet var den meget rolig og — mod Abers Sædvane — renlig. Kun kunde man aldrig faa lært den at bruge en Ske rigtigt. Den satte simpelthen Talerkenen op til Munden og drak al Suppen, men uden at en Draabe spildtes. Spirituøse Drikke holdt den meget af, og den fik hver Middag sit Glas Vin, som den tømte paa en ganske ejendommelig Vis: Ved at udstrække sin Underlæbe kunde den danne en tre Tommer lang og næsten lige saa bred Ske, stor nok til at rumme et helt Glas Vand. I denne Ske hældte den saa selv sin Vin, og den drak aldrig uden først at have lavet sin Ske. Efter at den omhyggelig havde lugtet til Glasset og formet Munden til en Ske, gød den Drikken deri og slubrede den meget sindigt og langsomt ind mellem Tænderne, som om den vilde gøre Nydelsen rigtig lang. Derefter holdt den paany sit Glas frem for at faa det fyldt igen.

Den slog aldrig noget i Stykker, men satte det altid forsigtigt ned og adskille sig saaledes meget til sin Fordel fra de andre Aber. Man hørte kun to Slags Lyde hos den: en noget pibende Strubelyd, der tilkendegav Sindsbevægelse, og et skrækkeligt Brøl, der udtrykte Frygt og lignede en bange Kos Brølen. Disse Lyde blev en Gang fremkaldt ved Synet af en Flok Kaskelotter, der svømmede tæt forbi Skibet, en anden Gang ved Synet af forskellige Havslanger, som dens Herre havde taget med fra Java. — Desværre gjorde et ubehageligt Tilfælde Ende paa Dyrets Liv, endnu inden det naaede Tyskland. Det fik nemlig fat i en Flaske Rom, som det næsten tømte helt, hvorpaa det blev sygt og døde efter fjorten Dages Forløb.

Hos ingen anden Abegruppe er Forlemmerne udviklede i den Grad som hos Gibbonerne eller Langarmsaberne (*Hylobates*). Med fuld Ret bærer de dette Navn; thi deres over alle sædvanlige Maal forlængede Arme rækker, naar Dyret staar oprejst, til Jorden. Dette ene Kendetegn vilde være nok til at adskille Langarmsaberne fra alle andre Medlemmer af Abeordenen.

Gibbonerne danner en betydelig Slægt indenfor Menneskeaberne; man kender syv hertil hørende Arter, der alle er asiatiske og udelukkende tilhører Indien og de store Sundaøer: Sumatra, Java og Borneo. Ingen af dem er over en Meter høj, men deres Størrelse er dog ret betydelig. Trods den stærke og hvælvede Brystkasse gør deres Legeme et meget slankt Indtryk, fordi Bækkenpartiet er indsnævret ligesom hos Mynderne. Baglemmerne er meget kortere end Forlemmerne, Hænderne meget lange og Pege- og Langfinger hos nogle Arter delvis forbundne med hinanden. Hovedet er lille og ægformigt og Ansigtet menneskelignende. Sædeknerne er smaa og Halen ikke udvendig synlig. Legemet er beklædt med en fyldig, ofte silkeblød Pels, hvis Hovedfarver er Sort, Brunt, Brungraa og Straagult. Alle Gibboner har en overordentlig højtlydende Stemme og lader med særlig Forkærlighed deres Raab høre i Morgentimerne.

Af de hidtil kendte Arter maa særlig fremhæves: Siamang'en (*Hylobates syndactylus*), Hulock'en (*H. hulock*), Lar'en eller den hvidhaandede Gibbon (*H. lar*), Ungko'en (*H. rafflesii*) og Wauwau'en eller Oa'en (*H. variegatus*).

Gibbonernes hele Bygning gør dem til udprægede Klatredyr (se Fig. S. 3). De ejer alle de Ævner, der kræves af hurtige, udholdende og behændige Klatre- og Springbevægelser. Den rummelige Brystkasse giver Plads for store Lunger, der ikke trættes og ikke svigter, naar Blodet kommer i stærkere Bølgegang under den raske Bevægelse. De kraftige Baglemmer yder den for store Spring nødvendige Spændkraft; de lange Forlemmer giver usvigelig Sikkerhed i at gribe den Gren, der skal være det næste Støttepunkt, og som let kunde for-

fejles med kortere Arme. Hvor forholdsvis lange disse Arme er, fremgaar klarest ved følgende Sammenligning: Et Menneske spænder som bekendt lige saa vidt, som det er højt; men Gibbonen spænder næsten over det dobbelte af sin Kroplængde. En opretstaaende Mand berører med slapt nedhængende Arm ikke en Gang sit Knæ, Gibbonen derimod sin Ankel. At saadanne Arme næsten er ubrugelige til Gang, er klart; de egner sig kun til Klatring. Disse Abers Gang er derfor en sørgelig Vaklen, en møjsommelig Fremslæben af Kroppen, som kun kan holdes i Ligevægt ved, at Armene strækkes balancerende ud. Deres Klatren og ligefremme Dans paa Grenene er derimod en lystig Bevægelse, prægtig at skue, tilsyneladende uden Grænser og uden nogen Følelse af Tyngdelovens Bud. Paa Jorden

Gående Gibbon.

er Gibbonerne langsomme, klodsede og kluntede — kort sagt uvante Fremmede; mellem Grene er de lige det modsatte, ja rene Fugle i Abe-skikkelse.

Alle Meddelelere er da ogsaa fuldt ud enige om at beundre Gibbonernes nydelige Klatrekunster. En fransk Natur-

forsker, Duvaucel, har set den ovennævnte Wauwau svinge sig frem og tilbage, op og ned paa en elastisk Gren eller paa en af de spændstige Bambusstammer for derpaa, understøttet af det tilbageprellende, fjedrende Underlag, at sætte af til Spring paa 12—13 Meters Længde, gentage dette tre-fire Gange og, øjensynlig til megen Moro for sig selv, fare skraat gennem Luften — hurtig som en Pil eller en nedflyvende Fugl — og gribe for sig med aldrig svigtende Sikkerhed. »Den springer uden nogensomhelst Nødvendighed over Mellemrum, som den let kunde undgaa ad en kort Omvej, forandrer Retning under selve Springet, hænger sig i den første, den bedste Gren, gynger frem og tilbage, klatrer derpaa hurtigt op ad den, vipper den op og ned og kaster sig paa ny ud i Luften efter et næste, ufejlbarligt Maal. Det ser ud, som om den besad overnaturlige Evner og, skønt vingeløs, alligevel kunde flyve; thi den lever mere i Luften end paa Grenene. Hvad skal et saaledes udrustet Væsen ogsaa med Jorden? Denne forbliver det fremmed, som det selv er

fremmed for Jorden, der i det højeste kan læske dets Tørst for atter at støde det fra sig op til dets luftige Rige. Der føler det sig hjemme, der har det Ro, Fred og Sikkerhed; der kan det overvinde eller undfly enhver Fjende; — der tør det leve i fuldstændig Hengivelse til sin Sportsglæde.»

Ved Hjælp af en god Kikkert — en nødvendig Betingelse for at iagttage disse sky Dyr i det Fri — har Duvaucel set Mødrene bære deres Smaa ned til Floden og, trods al Skraal og Protest, vaske og pjaske dem og derpaa aftørre dem og i det hele sørge for deres Renlighed med en Omhu, som man kunde unde mange Mennekehørn.

Ved Solens Op- og Nedgang plejer Gibbonerne at forene deres højtskingrende Stemmer til en saa frygtelig Skrigen, at man skulde synes at blive døv, hvis man kom dem nær, og at man ligefrem forskrækkes, naar man ikke er vant til den besynderlige Musik. De er den gamle Verdens Brøleaber, de malayiske Bjærgfolks Vægttere, Plageaander for alle Bymennesker, hvis Ophold paa Landstederne de forbitrer. Deres Skrig høres paa en engelsk Mils Afstand. Hos nogle Arter er Lyden dog musikalsk og lader sig meget godt sætte paa Noder. En Ungko-Hun i Londons zoologiske Have begyndte med Grundtonen E og steg da i halve Toner en fuld Oktav, gennemløbende en chromatisk Toneskala. Grundakkorden forblev stedse hørlig og tjente som Anslag for hver følgende Node. Under den opadgaende Toneskala fulgte de enkelte Toner stedse mere langsomt, under den nedadgaende derimod stedse hurtigere og tilsidst overordentlig rask. Afslutningen dannedes hver Gang ved et gjaldende Skrig, som blev udstødt af al Kraft. Den Regelmæssighed, Hurtighed og Sikkerhed, hvormed Dyret lod Toneskalaen lyde, vakte almindelig Beundring.

Angaaende Gibbonernes Aandsevner er Iagttagernes Meninger delte. Man ser dem sjælden i Fangenskab, selv i deres Hjemstavn. De kan ikke taale Tabet af Friheden, længes stedse tilbage efter deres Skove og efter deres Leg der, bliver bestandig mere og mere lause og bedrøvede, — indtil de omsider bukker under.

*

*

*

Den anden Underfamilie af de smalnæsede Aber omfatter Hundebærne (*Cynopithecini*), der kendes paa den mere fremtrædende Snude — især hos de lavere staaende Grupper, — paa Armenes ringere Længde, paa at Hale og Kindposer hyppig forekommer, og at de altid har Sædekner. Forøvrigt er de yderst forskelligt byggede; men mellem Slankabernes langstrakte og Bavianernes plumpe Form findes næsten alle Mellemtrin repræsenterede. De er udbredte over den gamle Verdens varme Lande og hører til de livligste og bevægeligste indenfor Abernes Orden. Kloge er de, men

oftest ondskabsfulde og frække og gør mere eller mindre Skade næsten overalt, hvor de lever, idet de paa den mest uforskammede Vis plyndrer Plantager og Haver. Hist og her frygter man dem ogsaa paa Grund af et ondartet Væsen. Hos nogle Folkeslag er de Genstand for den yderste Foragt, medens de hos andre i det mindste delvis staar i Ry for at være hellige.

Af Hundeabernes Slægter skal vi først lære Slankaberne at kende.

Slankaberne (*Semnopithecus*), er, som deres Navn antyder, slanke og letbyggede Aber med lange, spinkle Lemmer og meget lang Hale, et lille, højthvælv Hoved, nøgent Ansigt og kort Snude med smaa Kindposer. Ogsaa deres Sædekuder er meget smaa. Deres Benbygning minder ved sine slanke Former om Gibbonernes; Hænderne har lange Fingre, men Fortommelen bliver allerede her afstumpet og ubrugelig til Klatring. Behaaringen er vidunderlig fin, Farven altid smuk, hos en enkelt højst ejendommelig; Hovedets Haar er ofte meget langt.

Sydasiens Fastland, Ceylon og det indiske Havs Øer udgør Slankabernes Hjem. Her lever de i mere eller mindre talrige Flokke i Skovene, helst nær ved Flodbredder eller i Nærheden af Landsbyer og Plantager, hvor de fører en ualmindelig behagelig Tilværelse, da de næsten overalt fredes.

Særlig Omtale blandt Slankaberne fortjener Hulman'en eller Hanuman, som Hinduerne kalder den, Indiernes hellige Abe (*S. entellus*). Den er Forindiens almindeligste Abe og breder sig stedse stærkere, eftersom man ikke alene freder om den, men endog i visse Egne indfører den. Den bliver 1,57—1,72 M. lang, hvoraf dog henved en Meter gaar paa den i en Kvast endende Hale. Pelsen er hvidgul, de nøgne Partier mørkviolette. Ansigt, Hænder og Fødder er, for saa vidt de er behaarede, sorte ligesom den stive Haarkam, der som Øjenbryn løber hen ovenover Øjnene. Derimod er det korte Skæg gulligt.

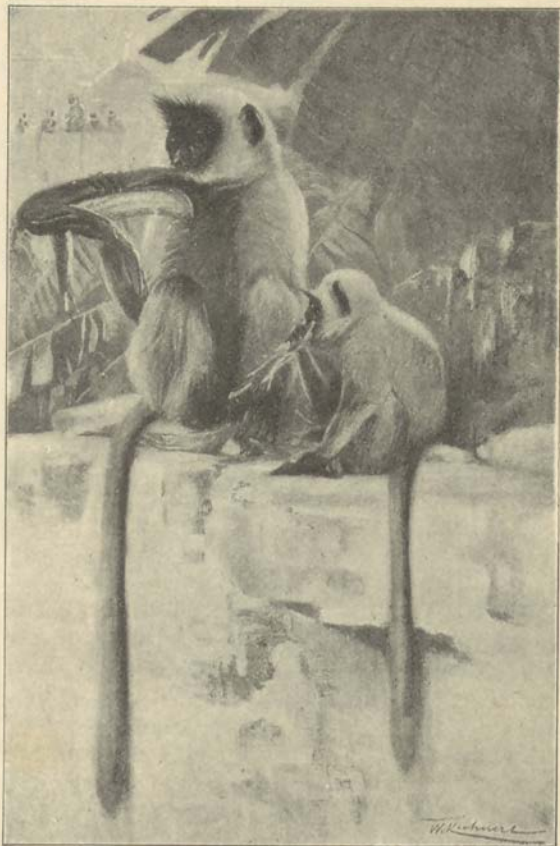
Hulmanen indtager ingenlunde den laveste Plads blandt Hinduens utallige Guder og har allerede i umindelige Tider nydt stor Ære. Saaledes fortæller et oldindisk Sagn, at Kæmpen Ravan røvede Sita, Schri-Rama's Gemalinde, og førte hende til sin Bolig paa Øen Ceylon; men Hulmanen befriede hende her for Fangenskab og bragte hende tilbage til hendes Gemal. Om Hulmanens Begavelse og List berettes meget. Saaledes har man den at takke for den højtskattede Frugt Mango'en, som den stjal fra Kæmpens Have. Til Straf for Tyveriet blev den dømt til at dø paa Baalet — af hvem, siges ikke, — men den slukkede Ilden og forbrændte derved Ansigt og Hænder, der siden da har været sorte. Disse Bedrifter er Aarsag til, at Brahminerne besluttede at gøre den til en Gud.

Allerede gennem lange Tider har man iagttaget denne Abe i dens Hjemstavn; men dette blev netop Grunden til, at vi saa sent blev

rigtig bekendt med den. Man mente, at et saa almindeligt Dyr ofte nok maatte være bleven bragt til Europa. Hertil kom yderligere, at det er forbundet med Besvær eller rettere Fare, at dræbe det hellige Dyr; thi kun Maratherne viser den ikke Ære, medens alle andre hæger om den, plejer og beskytter og forsvarer den, hvor-somhelst de kan. En Europæer, som vover at angribe det urørlige Dyr, sætter sit Liv paa Spil, hvis han er den eneste Hvide i den let ophidsede Hob. Aben gælder simpelthen for at være hellig. En regerende Fyrstefamilie paastaar endog at nedstamme fra den, og Slægtens Medlemmer fører Titlen »halebærende Rana«, idet de foregiver, at deres Stamfader var benaadet med dette os uøndigt forekommende Vedhæng.

En portugisisk Vicekonge i Indien, Constantino de Braganza, røvede en Hulman-Tand fra en ceylonsk Fyrstes Skatkammer og modtog kort Tid efter et særligt Gesandtskab fra Kongen af Pegu, der tilbød ham 300,000 Cruzader, hvis han vilde afstaa det kostbare

Klenodie. Aldrig er der vel nogen Sinde før blevet budt en saa umaadelig Sum for en Tand, og dog blev Tilbudet ikke modtaget af Europæeren. Vicekongen forsamlende sit Raad, og de verdslige Medlemmer søgte vel at bevæge ham til at modtage den betydelige Sum; men en Præst stemte derimod, fordi man, som han sagde, ved en saadan Handel vilde give Hedningenes Overtro ny Næring; og hans Raad fulgte Vicekongen.

Hulman-Abe.

Endnu i vore Dage vises der Hulmanen den samme Ærbødighed som tidligere. Indierne finder sig rolig i, at den uforskammede Gæst plyndrer deres Haver og røver i deres Huse, og de ser skævt til enhver, som vover at fortrædige Guden. Duvaucel skriver, at det i Begyndelsen var ham umuligt at dræbe nogen af disse Aber, fordi de Indfødte stadig lagde ham Hindringer i Vejen. Forbes forsikrer, at der i Duboy træffes lige saa mange Aber som Mennesker. Aberne bebor Husenes øverste Etage og er til utaalelig Plage for fremmede. Naar en af Stadens Indbyggere vil hævne sig paa sin Nabo, strør han Ris paa sin Fjendes Tag en af de Dage, der gaar forud for Regntiden; thi førend denne indtræder, maa enhver Husejer have Tagene istandsatte. Naar nu Aberne opdager det udstrøede Foder, æder de ikke alene det, som ligger frit paa Taget, men river ogsaa Tagstenene af for at faa de Korn, der er faldne ned i Revner og Sprækker. Da det ved den Tid, paa Grund af den stærke Efter-spørgsel efter Tækkere, ofte er umuligt at faa Taget istandsat, hændes det hyppigt, at Husets Indbo maa slaa udsat for Regnskylle og derved bliver ødelagt.

Indbyggerne tager sig ikke blot af de sunde, men ogsaa af de syge Aber. Tavernier forefandt saaledes i Amadabad et Sygehus, hvori Aber, Okser, Køer og andre Dyr blev plejede. Alle Lofter bliver fra Tid til anden bestrøede med Ris, Hirse, Sukkerrør, Dadler og andre Frugter til Aberne. Disse er saa dristige, at de endog trænger ind i Husene ved Spisetid og tager Maden ud af Hænderne paa Menneskene. Missionæren John forsikrer, at det kun ved uafbrudt Vagtsomhed lykkedes ham at forhindre disse Tyve i at stjæle hans Klæder og andre Genstande. Abernes Fredning staar forøvrigt efter al Sandsynlighed i Forbindelse med Sjølevandringen. Indierne antager nemlig, at deres Sjæle efter Døden vælger sig Hulmanernes Legemer til Bolig.

Bortset fra deres Paatrængenhed er disse Aber smukke og tiltalende Skabninger. John bemærker udtrykkelig, at han aldrig har set smukkere Aber. Deres fredelige Samliv og deres overordentlige Behændighed fængsler enhver Iagttagere.

Slankaberne har ogsaa andre mærkelige Medlemmer at fremvise, f. Eks. Javanernes Budeng (*Semnopithecus maurus*), der er en meget smuk Art. Den bliver med Alderen glinsende sort, med Glans som Fløjel i Ansigt og paa Hænder og med Silkeglans paa Ryggen. Hovedet bedækkes af en ejendommelig Pelshue, der falder ud over Panden og træder frem paa hver Side af Kinderne. Denne smukke Abe er omtrent 1,5 M. lang, hvoraf over Halvdelen dog falder paa Halen.

Om Budeng'en fortæller Horsfield, at den lever i stor Mængde i Javas udstrakte Skove, ikke sjældent i Skarer paa over 50 Stykker, der ved Menneskers Komme opløfter høje Skrig og under frygtelig Larmen springer rasende omkring i Løvværket.

I Fangenskab viser Budengen sig derimod som et stille, blidt og

melankolsk Væsen. I den zoologiske Have i Antwerpen levede en Budeng mellem smaa Marekatte og Makaker, der uophørlig drillede og plagede den, uden at den blot saa meget som tænkte paa at værgе sig. Komisk saa det ud, naar en knap enaarig Marekat lod den store Abe danse efter sin Pibe og kujonerede den med Puf, Ørefigen, Nappen og Riven. Man kunde ikke være i Tvivl om, at Godmodighed var det herskende Træk i Budengens Karakter, og man savner hos den ligefrem den Abenederdrægtighed, der udmærker andre af dens Slægt saa meget. Den synes at lide meget under vort nordiske Klima; man kan se paa den, hvor godt ethvert Solblink gør den, og hvor lykkelig den er, naar den blot kan opfange en enkelt Straale fra den livsvækkende Klude, hvis Glød har skænket dens smukke Fædreland al Tropernes Pragt og Herlighed.

Ung Næseabe. Fotograferet i Hamborg.

Fra de egentlige Slankaber udskiller man nu til Dags en Art, der i høj Grad karakteriseres ved sin Næse — Næseaben eller Kahau (*Nasalis larvatus*). I al Almindelighed har dette mærkelige Væsen ganske Slankabernes Bygningstræk; men den fremspringende, karike rede Menneskenæse, der er bevægelig som en Snabel og kan skydes frem eller trækkes tilbage, giver den noget højst ejendommeligt. Hos de unge Dyr er det saa mærkværdigt formede Sanseredskab endnu lille og stumt; først hos de gamle faar det sin uhyre Størrelse. Ifølge C. Bock er det dog kun de gamle Hanner, men ikke Hunnerne, der har saa lang en Næse. Hanner er i det hele større end Hunnen. Kahauerne lever selskabeligt paa Borneo; men vi ved kun lidt om deres Friluftsliv. De siges at samles Morgen og Aften i talrige Skarer paa Træerne og opløfter ofte en Hysten, der lyder som »Kahau« og har givet dem deres ejendommelige Navn hos de Indfødte.

Ogsaa de afrikanske Stumpaber (*Colobus*) er iøjnefaldende ved ejendommelige Farver og Haarprydelser; men ligesom Indien er

mere rig og broget end det tørre Afrika, saaledes er ogsaa Indiens Slankaber gennemgaaende lysere og livligere farvede end Stumpaberne, der dog ingenlunde er mindre tiltalende og smukke i vore Øjne. I det hele er Forskellighederne mellem disse to Grupper kun meget ubetydelige. Hovedsagelig adskiller Stumpaberne sig fra Slankaberne ved, at de paa Forhænderne kun har en stumpformig Rest af Tommelen. Deres Krop er ligesom disses slank og sirlig, Snuden kort, Halen meget lang, de næsten lige lange Lemmer tynde, og Kindposen mangler.

Øverst blandt disse Dyr stiller vi Guereza'en (*Colobus Guereza*), der uden Tvivl er den smukkeste af alle Aber. Den er et virkelig herligt Dyr. Legemet er dybt fløjelssort, hvilket

Guereza.

hæver det Hvide i Pandebaandet og Tindingerne, paa Halsens Sider, Hagen, Struben, Sidemanterne, Halespidsen og et Bælte, der indfatter de nøgne Sædekuder. Men hvert hvidt Haar har desuden talrige brune Ringe, hvorved Behaareringen faar et sølvgraat Skær. Navnlig de lange Sidehaar, der

som en Beduinerkappe hænger ned paa hver Side af Kroppen, pryder Dyret ubeskriveligt.

Jagten paa Guereza'en har sine store Vanskeligheder. I sine Yndlingstræers høje Kroner er den saa temmelig i Sikkerhed for Menneskenes Lune. Vel kan man med Hagelbøssen saare det stærke, sejlivede Dyr; men man faar det kun sjældent i sin Magt. Jægeren maa, hvis hans Jagt skal give Udbytte, gribe til Riflen, der heldigvis endnu er en ret sjælden Ting blandt de Indfødte. Og godt er det; for med Riffel i en øvet Haand havde Abessinierne maaske ellers allerede udryddet den smukke Abe. I hvert Fald tidligere blev Guerezaen ivrig efterstræbt; thi det gjaldt for at være en særlig Udmærkelse at have et Skjold, hvis skønneste Pryd var denne Abes Skind. Abessinierne og andre østafrikanske Folkelags Skjolde er langagtig ovale og bestaar af Antilope- eller nu og da af Flodhesteskind; disse overtrak man med Guerezaens Ryg- og Sideskind, saa

at hele Mankebæltet dannede et indrammende Smykke. I Abessiniens Hovedstad, Gondar, gav man for et saadant Skjold 5—6 Kroner, — en Sum, for hvilken man kunde købe 5—6 fede Faar. Nu til Dags er denne Prydelse sunken i Værdi; thi de omtalte Skjolde bruges ikke mere — heldigvis. Det er derfor at haabe, at det tiltrækkende Væsen maa undgaa at blive Offer for den afskyelige Udryddelseslyst, hvormed Mennesket overalt møder »sine førstefødte Brødre.«

Til Europa bliver Guerezaen kun meget sjælden bragt levende.

Afrika huser ikke blot den gamle Verdens største, klogeste og grimme Aber, men ogsaa dens smukkeste, sirligste og livligste. Til disse hører utvivlsomt den talrige Slægt, som vi kender saa godt under Navnet »Marekatte« (*Cercopithecus*).

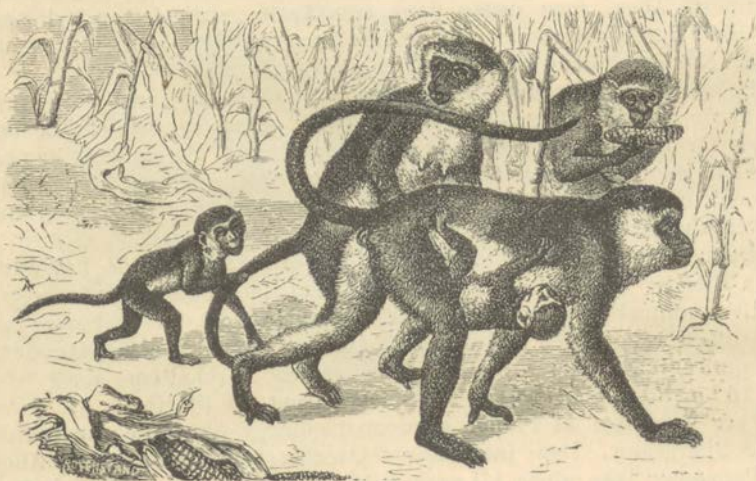
Betegnelsen »Marekatte«, der allerede forekommer i det 16de Aarhundrede, er opstaaet af det indiske Ord *markata*, der endnu benyttes for den indiske Bunder (*Macacus rhesus*). Selvfølgelig har en Marekat intet at gøre hverken med »Mare« eller med en Kat. Dens Hjemstavn er Afrikas tropiske Egne — dog kun Fastlandets. Hvor der er Urskove, findes ogsaa Marekattene i stort Antal.

De udmærker sig ved deres slanke Form, fintbyggede Lemmer, smaa Hænder med lange Tommeler og lang Hale uden Endedusk, og de har rummelige Kindposer og store Sædepuder. Deres Farver er som oftest ret livlige, hos enkelte endog smukt brogede. Man kender omtrent 20 Arter. I Nillandene træffes Marekattene først Syd for 16° n. Br.; mod Vest og Øst naar de tæt ud til Havet. De foretrækker vandrige, af Floder gennemstrømmede Skovstrækninger for tørre Bjærg egne. Den interessante Overensstemmelse imellem Aber og Papegøjer ikke alene i Levemaade og Væsen, men ogsaa i Valget af Opholdssted, bekræfter sig ogsaa her. Hvor man i Afrika træffer Papegøjer, vil man ogsaa træffe Marekatte, og omvendt.

Marekattene hører til de selskabeligste, livligste og morsomste af alle Aber. Man træffer dem næsten altid i større Flokke; familievise forekommer de næppe. Det er en sand Fornøjelse at møde en saadan Flok Marekatte i Skoven. Hvilket Liv og Virvar af Skraal, Slagsmaal og Forsoning, Klatring og Løb, Røven og Plyndren, Ansigtskæren og Akrobatkunster ser man ikke der! De udgør en Stat for sig selv og anerkender ingen anden som Herre end den stærkeste iblandt dem, ingen anden Lov end den, som øves af den gamle Abestamfaders spidse Tænder og kraftige Hænder. De kender ingen Fare, uden at de ogsaa ved, hvordan den skal undgaaes. Enhver Situation forstaar de at udnytte, kender ikke til Næringssorger og henlever saaledes deres Liv i stadig Aktivitet og Munterhed. Grænseløst Letsind og komisk Alvor i Forening er dem egen; —

med disse Egenskaber paabegyndes og fuldføres alt, hvad de foretager sig. Intet Maal synes dem uopnaaeligt, ingen Trætop er dem for høj, ingen Lækkerbidsken er sikker for dem, ingen Ejendomsret ænses de.

Det er et højt interessant Syn at se en Trop af disse Aber drage ud paa Plyndring. Under Ledelse af den gamle, prøvede og erfarne Stamfader begiver Flokken sig til Marken; de Hun-Aber, som har Unger, bærer disse under Bugen, og de smaa har desuden til Overflod slaaet deres Hale som en Krog om deres Fru Mamas. I Begyndelsen nærmer Banden sig med stor Forsigtighed og tilbage-lægger helst Vejen ved at springe og klatre fra Gren til Gren. Den gamle Herre er altid forrest, og de andre følger Skridt for Skridt

Marekatte paa Plyndringstog.

den samme Vej, i det de ikke alene vælger de samme Træer, men endogsaa benytter de samme Grene som han. Af og til stiger den forsigtige Fører op i Toppen af et højt Træ og holder i nogen Tid skarpt Udkig. Naar der ingen Fare viser sig, melder han det med en beroligende, gurglende Lyd; men mærker han Uraad, advares de andre. Naar Flokken kommer i Nærheden af den til Plyndring udsete Mark, stiger Aberne ned paa Jorden, og nu gaar Vejen under allehaande Krumspring hen mod Paradiset, hvor der snart begynder en Virksomhed uden Lige. Først sikrer Flokken sig mod muligt indtræffende Overraskelser. I en Fart bliver nogle Majskolber eller Durra-Aks afrevne og blottede for Hylstrene, hvorpaa Kærnerne bliver stoppede ind i Kindposerne, indtil disse er helt fyldte; først

naar disse Forraadskamre er fyldte, ophører den største Travlhed, og Aberne viser sig da mere og mere kræsne i Valget af Frugterne. De snuser nu omhyggelig til Aksene og Kolberne, førend de æder dem, og vrager mange, som de — ødsle som alle Aber — kaster bort. Man kan godt regne, at af ti afrevne Kolber bliver kun én spist; thi som oftest tager Slikmundene kun et Par Kærner af hver og bortkaster Resten. Det er navnlig dette, der gør dem saa forhadte blandt de Indfødte.

Naar Abeflokken føler sig fuldkommen sikker i Majsmarken, faar Ungerne Lov til at forlade deres Mødre og at lege med hverandre; men det strænge Opsyn, hvorunder de altid staar, vedbliver dog. Den enkelte Abe bekymrer sig aldeles ikke om Flokkens Sikkerhed, men overlader det ganske til Anføreren at drage Omsorg derfor. Selv under det mest velsmagende Maaltid glemmer denne heller ikke det Ansvar, der paahviler ham, men rejser sig fra Tid til anden op paa Baglemmerne og spejder rundt til alle Sider. Derpaa lader han den beroligende Trille høre, hvis han ikke har mærket nogen Fare; i modsat Fald udstøder han et underligt, bævende eller brægende Advarselsskrig. Øjeblikkelig samles alle hans undergivne, enhver af Mødrene kalder sin Unge til sig, og i et Nu er hele Skaren beredt til Flugt; men alle søger de dog i Farten at skrabe saa megen Føde til sig, som de tror at kunne føre med paa Flugten. Flere Gange har Brehm set Aber tage fem store Majskolber med, i det de fattede om to med den højre Forhaand, greb én med hver af de tre andre Hænder og holdt Kolberne saaledes, at de under Gangen berørte Jorden med dem. Naar der virkelig er Fare paa Færde, kaster de efterhaanden Byttet, men gør sure Miner dertil; og den sidste Kolbe beholder de, indtil Forfølgeren er dem lige i Hælene, og de for Alvor faar Brug for Hænder og Fødder til Klatringen. Naar de flygter, farer de op i det første, det bedste Træ, selv i enkeltstaaende Træer, af hvilke de, naar de forstyrres der, atter maa stige ned for at kunne fortsætte Flugten. Men har de først naaet den egentlige Skov, er al Forfølgelse unyttig; thi de forstaar fortrinligt at skjule sig og staar i Klatreevne ikke meget tilbage for Gibbonerne. Bestandig er Anføreren forrest og leder ved en særegen, udtrykksfuld Strubelyd Flokkens snart hurtigere, snart langsommere Flugt. Ved en saadan Lejlighed sporer man aldrig Frygt eller Modløshed hos disse Dyr, og man maa stadig beundre deres Aandsnærværelse. Kun Mennesket med sine langt-rækkende Vaaben kan faa dem i sin Magt; Rovdyrenes Efterstræbelser forstaar de let at undgaa, og de større Rovfugle kan vanskeligt komme dem til Liys. Naar Flokkens Anfører tror, at Faren er overstaaet, holder han inde med Flugten, stiger hurtigt op i Toppen af et Træ og samler med et beroligende Skrig Flokken om sig. Nu forestaar der et vigtigt Arbejde. Under den hurtige Flugt er Dyrenes Pels nemlig bleven oversaaet med burreagtige Kapsler, og Torne har ofte boret sig dybt ind i Huden, Aberne hjælper nu

hverandre af med alt dette Paahæng; dog er det ikke sjældent Tilfælde, at nogle Torne er trængt saa dybt ind, at de ikke kan trækkes ud. Først naar Renselsen er tilendebragt, sætter Flokken sig igen i Bevægelse; Vejen gaar nu tilbage til Majsmarken, hvor Dyrene atter begynder deres afbrudte Ødelæggelsesværk. Egnens Indbyggere er derfor næsten uophørlig plagede af disse Bander. De Indfødte, som ikke har Skydevaaben, kan blot befri sig for Aberne ved stadig at jage dem bort. Ikke en Gang de bedste Trylleformularer har jo nogen Virkning paa dem, hvorfor de ogsaa anses for de frækkeste Gudsforbødte! En af Øst-Sudans Vise sagde en Gang til Brehm: »Tro mig, Herre, det tydeligste Bevis paa Abernes Ugudelighed kan Du se i, at de aldrig bøjer sig for Guds Sendebuds Ord. Alle Herrens Dyr agter og ærer Profeten — Allah's Fred over ham! — men Aberne spotter ham. Enhver, som skriver en Amulet og hænger den ud i sin Mark, for at Elefanter og Aber ikke skal opæde hans Frugter, vil erfare, at kun Elefanten har Agtelse for hint Tegn; og det er, fordi den er et retfærdigt Dyr; men Aben er et Menneske, der ved Allah's Vrede er forvandlet til et Skræmmebillede, og den er Søn og Efterkommer af den uretfærdige«.

I Øst-Sudan jages Marekattene ikke, men man fanger dem i Reglen i Net, hvorunder man har hensat lækker Føde. Evropæerne skyder dem uden Vanskelighed med deres Bøsser, fordi de først flygter, naar nogle af Flokken er dræbte. For Mennesket nærer de nemlig kun ringe Frygt, og Brehm har ofte set, at de lod Fodgængere, Ryttere, Muldyr eller Kameler drage hen under sig uden at lade sig mærke dermed, hvorimod de ved Synet af en Hund øjeblikkelig udstøder deres Angstskrig.

»Med Abejagten,« skriver Brehm, »er det gaaet mig som saa mange andre; jeg blev grundig berøvet al Lyst til den. Jeg skød en Gang efter en Marekat, som netop vendte Ansigtet mod mig; den styrtede ned af Træet og blev rolig siddende paa Jorden, idet den, ganske som et Menneske og uden at give en Lyd fra sig, med den ene Haand aftørrede det Blod, der strømmede ned fra de mange Saar, den havde faaet i Ansigtet. Den gjorde dette saa menneskeligt, med en saa ophøjet Ro, at jeg, stærkt betaget, styrtede hen for med min Jagtkniv at gøre Ende paa det stakkels Dyrs Lidelser. Men fra den Dag af skød jeg aldrig paa nogen Abe, og jeg vil raade enhver derfra, naar det ikke netop er for videnskabelige Undersøgelser Skyld. Det forekom mig stødende, at jeg havde myrdet et Menneske, og Billedet af den døende Abe har formelig forfulgt mig.«

Af Rovdyr er Leoparden det eneste, der er saa behændigt, at det stundom kan lykkes den at overliste en uforsigtig Abeunge, og Rovfugles Angreb afslaaes ved forenede Kræfter. For Krybdyr og Padder, men især Slangar har Marekattene derimod en afgjort Skræk. Naar de for at fortære Æggene og Ungerne vil plyndre en Rede, der er bygget i et hult Træ eller i et Hul, viser de altid den største Forsigtighed, og mere end én Gang har Brehm set, hvor

nøje en Abe undersøgte et saadant Hul for at forvisse sig om, at der ikke var nogen Slange derinde; først tittede den ind, derpaa lagde den Øret til, og naar den da intet usædvanligt hørte, stak den varsomt Haanden ind, — men ikke helt ned paa én Gang med et dristigt Greb; altid kun rykvis et lille Stykke ad Gangen, medens den samtidig lyttede og kiggede ned i Hullet, om ikke det frygtede Krybdyr skulde være der.

Forplantningstiden synes hos de vildt levende Marekatte ikke at være indskrænket til nogen bestemt Aarstid; thi i enhver Flok finder man samtidig nyfødte, unge og halvvoksne Individuer. I Europas zoologiske Haver og Menagerier forplanter de fleste Arter sig med Lethed, om end noget sjældnere end Makaker og Bavianer.

»Under mit fleraarige Ophold i Afrika« — skriver Brehm — »havde jeg altid mange fangne Aber, og deriblandt regelmæssig ogsaa Marekatte. Jeg tør forsikre, at hvert enkelt af disse mærkværdige Dyr havde sit individuelle Væsen. En var bidsk og slaglysten, en anden fredsommelig og tam, en tredje gnaven, en fjerde stedse i munter Stemning; en var rolig og aaben, en anden fliffig, snu og tænkte stadig paa at gøre gale Streger. Men alle lignede de hinanden i det ene, at de gjerne gjorde Spillopper med større Dyr, men derimod beskyttede de mindre og hagede og puslede om dem. Daglig afgav de Beviser paa skarp Forstand, virkelig berregnende Snuhed og fornuftigt Overlæg, men tillige ogsaa paa den største Godmodighed og ømmeste Kærlighed og Opofrelse overfor andre Dyr, saa at jeg paa Grund af alle disse Ævner og Egenskaber fik enkelte af dem inderligt kær.

Da jeg rejste paa den blaa Nil, solgte de Indfødte mig fem Marekatte. Den følgende Morgen var der kun én tilbage; de andre havde snildelig løst deres Baand og grebet Flugten. Den tiloversblevne var en Han og fik Navnet Koko. Den vænnede sig snart til Fangenskab, men syntes at længes efter en Kammerat. Efter at have set sig om blandt de andre Dyr, valgte den sig det løjerligste, den havde kunnet finde, nemlig en Næshornsfugl. Forstaaelsen mellem de to blev imidlertid snart saa inderlig, at Fuglen lod sig tage paa Skødet og trække i Næb, Ben, Hals, Vinger og Hale, medens Aben gennemsøgte dens Fjer for at rense den for Snyltedyrr. Efter en Maanedes fortroligt Venskab døde Fuglen. Koko valgte sig nu en spæd, moderløs Abe til Selskab. Straks da den saa den Lille, var den ude af sig selv af Glæde og kvalte næsten sit nye Plejebarn med Kærtegn. Hvert Støvgran, hver Burrespids, hver Splint blev omhyggelig bortfjernet af dens Pels, hvorpaa den paany blev omarmet og kærtegnet. Naar nogen vilde tage den Lille fra Koko, blev den rasende; kort sagt den opførte sig ganske, som om den havde været Moder til det lille Væsen. Desværre døde det efter nogle Ugers Forløb. Koko var ude af sig selv af Sorg. Den tog sin døde Yndling i sine Arme, kærtegnede den, satte den paa sin Yndlingsplads, saa den synke sammen og forblive ubevægelig og

udbrød da paa ny i hjerteskræende Klager. Abens Strubetoner blev gribende bløde og klangfulde og derpaa igen sønderrivende og fortvivlede. Sorgen havde forædlet den, og den rørte os til den dybeste Medlidenhed. Da Forraadnelsen faa Timer efter indtraadte, lod jeg det lille Lig kaste over en høj Mur. Men Koko blev da som rasende, sønderrev sin Strikke, sprang over Muren, hentede Liget og vendte tilbage med det i sine Arme. Da vi anden Gang havde bortkastet den spæde, gentog det samme sig. Nu begravede vi Dyret. En halv Time efter var Koko forsvunden, — og den følgende Dag var en menneskevant Abe bleven set i en Landsby, hvor der ellers ikke var Abeer.

Da Brehm forlod Afrika, tog han en Marekat med hjem. Han skriver derom: »Den kom snart i Yndest hos mine Forældre og andre, men gjorde sig dog skyldig i en hel Del Spilopper. Navnlig bragte den min Moders Høns til Fortvivlelse; thi det var dens største Fornøjelse at jage efter dem og forskrække dem. Ingen var saa flink som den til at finde Hønsereeder. Hønsene kunde bære sig ad, som de vilde, — Hassan (saaledes hed Aben) fandt dog deres Reder og aad Æggene. En Dag havde min Moder straffet den, da den indfandt sig med Æggeblomme om Munden, og næste Dag bragte den hende et ubeskadiget Hønsæg, som den med en indsmigrende Lyd lagde for hende, hvorpaa den gik sin Vej. Mælk og Fløde foretrak den for alt andet, og det varede ikke længe, før den vidste prægtig Besked i Spisekamret, hvor den benyttede enhver Lejlighed til at tilfredsstille sin Slikvornhed. Da den fik Straf derfor, tog den Mælkeskaalen med op i et Træ og tømte den der; i Begyndelsen kastede den Skaalen ned, naar den havde drukket Mælken, men da den blev straffet derfor, bragte den til min Moders store Fornøjelse altid den tomme Skaal tilbage. Overfor alle andre Husdyr forholdt den sig ganske ligegyldig, men sluttede sig med stor Kærlighed til en Hun-Bavian, som jeg havde bragt med mig hjem. Skönt Marekatten var voksen, lod den sig kærtegne og pleje af Bavianen som en lille Abeunge; om Natten sov den i Bavianens Arm, og de omfavnede hinanden saa fast, at det saa ud, som om de kun var én Skabning. De underholdt sig ofte længe sammen, og det var tydeligt, at de ved forskellige korte Strubetoner ypperlig kunde gøre sig forstaaelige for hinanden. Hassan var lydig som et Barn mod Bavianen, fulgte den overalt og foretog aldrig længere Udflugter uden i dens Selskab; ja, den taalte endog Haandgribeligheder af den uden at kny. Mod os var den venlig, men opgav dog aldrig sin Selvstændighed. Naar vi kaldte, kom den, hvis den havde Lyst; i modsat Fald svarede den vel, men rørte sig ikke af Stedet. Naar vi fangede den og holdt den med Magt, forstillede den sig saa mesterligt, at man maatte tro, at den var lige ved at opgive Aanden; men næppe følte den sig fri, førend den hævnede sig ved at bide og derpaa flygte bort med høje Skrig. Den anden Vinter, den til-

bragte i Tyskland, gjorde Ende paa dens livsglade Tilværelse, og hele Huset sørgede over Tabet af den.»

En af de mest bekendte Marekatte er den meterlange, paa Rygsiden graagrønne Grønabe, Arabernes Abulandj (*Cercopithecus sabaeus*), der er almindelig fra Abbessien til Nilens vestlige Tilløb. Til de smukkeste og sirligste hører Diana-Aben (*C. diana*), hvis Hovedfarver er Skifergraat og Purpurbrunt med hvidt Skæg og Underside. Den lever i Vestafrika, hvor ogsaa den blaasnudede Marekat (*C. cephus*) eller, som de Indfødte i Loango kalder den, Muido'en har hjemme. I Nedreguinea og især fra Yumba mod Syd indtil Kongo er denne Art langt den hyppigste. Dens Yndlingsopholdssted er de statelige Sumpskove, der følger Floderne helt ud til Havet, samt de regnfulde Skove paa Bjærgene inde i Landet. Efter Peschuel-Loesch's Erfaringer turde næppe nogen anden Marekat være mere egnet til at holdes i Fangenskab end denne. Af hans Bemærkninger og iagttagelser skal vi citere følgende: »En ganske ung Hun-Muido, som jeg fik i Kongo og plejede omhyggeligt, har jeg haft som Husdyr næsten i 5 Aar, og den har altid været fuldkommen rask. Gennem denne Abe har jeg tilfulde indset, hvor fortrinligt erfaren Pleje og fornuftig og omhyggelig Behandling indvirker paa Abernes Karakter, og hvor meget Drillerier, raa Spøg og tankeløs Mishandling ødelægger den. Man vilde i Virkeligheden langt

En Marekat fra Congo-Egnen (*Cercopithecus conglens*). Tegnet i Zoologisk Have i Kbhvn.

sjældnere kunne beklage sig over tamme Abers Ondskabsfuldhed, Pirrelighed og Lunefuldhed, naar de — især fra Barnsben — var blevne skærmede mod al daarlig Paavirkning, hvilket dog ellers plejer at være den første Regel i al Opdragelse. Af gamle Aber vil man sjælden opleve Glæde, thi de har allerede maattet døje alt for meget. Det er vist ingenlunde rigtigt, at Abernes Karakter i sig selv er slet; langt rigtigere er det at sige: Først de uophørlige Drillerier, som Mennesket netop udøver langt hyppigere mod disse Dyr end mod alle andre, er det, der fordærver deres Karakter, udvikler slette og dræber alle gode Anlæg. Derfor burde Dommen aldrig fældes efter Kendskab til Aber, der allerede er gaaet fra Haand til Haand og har oplevet alt for meget, men kun efter iagttagelser af de Aber, som man faar direkte fra Skoven, og som man behandler

forstandigt. I hvert Fald er enhver anden Abe bleven ubrugelig til at opdrages til Husdyr.

Min Abe, der fra sin Barndom af var bleven omhyggelig værnet mod enhver skadelig Indflydelse, nød uindskrænket Frihed i Europa, bevægede sig tvangfrit i alle Værelser, paa Borde og Skabe, men saa behændigt og paapassende, at den aldrig har slaaet noget itu for os. Den gik gennem Vinduet, gymnasticerede paa Balkonen, løb paa Gesimsen rundt om Huset, rutsjede ned ad Tagrenderne og tumlede sig i Gaarden og Haven. Trofast som en Hund fulgte den os paa timelange Spadsereture gennem Mark og Skov, fangede Edderkopper, Sommerfugle og — dens Yndlingsføde — Græshopper og boltrede sig af Hjærtens Lyst, hvorved dens Sundhed blev grundig styrket og dens Natur saa hærdet, at den senere endogsaa hyppig væltede sig i nyfalden Sne uden at tage Skade deraf. Paa saadanne Spadsereture gav den sig af med alle Slags Folk, der mødte os — om end den gjorde Forskel. Med smaa Hunde legede den gerne; store veg den udenom; men hvis de truede ad den, gik den dem modig ind paa Livet, sprang op paa deres Nakke, nappede og bed dem i Ørene og kradsede dem saa dygtigt, at de sluttelig løb deres Vej, helt fortumlede. Frøer og Firben viste den ingen Frygt for (som ellers alle Aber gør), men mishandlede dem heller ikke. Havde den faaet snavsede Hænder, søgte den altid ivrigt at rense dem, og lykkedes det den ikke rigtigt, vendte den sig bedende mod os.

Som Legetøj elskede den bløde Dukker, store og smaa Gummiholdte, Proppe, Træstykker o. s. v. Et Stykke Legetøj havde altid Forrang en Tid lang og blev taget med op i Sovekurven om Aftenen; det øvrige blev omhyggeligt bragt hen og gemt under Skabe, i Gardinfolder o. s. v. og blev i hvert Fald betragtet saa meget som Ejendom, at Berøring eller, endnu værre, Borttagelse altid blev opfattet som uberettiget Indgreb. I sine rummelige Kindposer plejede den at anbringe alle mulige Ting af indtil en Valdnøds Størrelse, men helst dog mindre; og visse Genstande havde dens særlige Forkærlighed. Savnede man dem, da vidste man paa Forhaand, hvor de var at finde; og snart gjorde min Hustru sig det til Regel hver Aften at tømme dens Kindposer! I Begyndelsen gjorde den Modstand, men senere krammede den af sig selv sine Skatte ud, naar man tog den paa Skødet; og for at fremskynde Udtømningen hjalp den til med Hænderne, idet den drog eller gned Haandens Bagside hen over Kinden. For Dagen kom da Smaasten, Ærter, Mønter, Bønner, Søm, Propper, Fingerbøl, Glaspropper og alt muligt andet. Det, der ikke netop skulde bruges, fik den Lov at beholde, thi den tabte aldrig en eneste Ting. Særlig gerne saa den paa Billeder, især i kolorerede Bøger, og den fulgte opmærksom hver Ombladning. I Begyndelsen greb den med Lynets Hast efter billedlige Fremstillinger af Græshopper og Edderkopper, hvad enten de var farvede eller sorte; men efter kort Tid havde den fundet ud af, at de ikke var spiselige. For afbildede Slangar og Øgler viste

den ikke Frygt; men den opfattede dem rigtigt, hvad der fremgik af dens vekslende Ansigtsudtryk og Stemme.

— — Før Besøgende fik den straks enlen Sympathi eller Antipathi, og dette Førsteindtryk bestemte dens senere Optræden overfor dem. Den genkendte altid enhver. Dem, som den kunde lide, indbød den til Leg ved at rykke dem i Klæderne og ved alle Slags Fagter og Lyde, sprang op paa deres Skød, lod sig kæle for og var saa indsmigrende og pudsig, at den indtog mange Fremmede. Dem, som den ikke kunde lide, tog den overhovedet ikke Notits af, og hvis de alligevel vilde give sig af med den, undveg den — eller rejste Børster og affærdigede dem med heftige Gestus. Fortsatte de yderligere deres Tilnærmelsesforsøg eller lo de højt ad den, saa »legede den Basilisk«, d. v. s. den strakte sig paa alle fire, lagde Ørene tilbage, slog Gabet vidt op, rakte Tunge, gryntede og gjorde truende Bevægelser. Da var det Tid at skride ind; ellers fo'r den uden videre løs! Erfaringen viste, at den dannede sig sin Dom efter ydre Indtryk: Et venligt Ansigt, velklingende Røst og fornem Utvungethed i Bevægelser vandt den straks, hvorimod hastige Bevægelser, et haardt eller koldt Blik og høj, ildelydende Stemme frastødte den. Børn var den dog altid glad for, var taalmodig overfor deres altfor voldsomme Behandling, tumlede og brødes med dem og smuttede fra dem, naar det blev den for hedt. Aldrig har den truet, kradset eller endnu mindre bidt Børn; de var allesammen dens gode Venner.

Rørende var dens Hengivenhed for min Hustru. Den betragtede sig som hendes naturlige Beskytter, og enhver, der berørte hende, ja, endog blot vilde trykke hendes Haand, fandt øjeblikkelig Dyret paa Spring ved hendes Side eller paa hendes Skulder eller Skød. Da dens Ejerinde en Gang laa meget syg, blev den bedrøvet og melankolsk og sad timevis ved Sygeværrelsets Dør for at trygle om at blive indladt. Da den endelig efter Ugers Forløb maatte komme ind, sprang den øjeblikkelig op til min Hustru, smøg sig sagte klagende tæt ind til hende, lagde Armen om hendes Hals og var ikke til at faa bort igen.

Denne Abe besad en meget omfangsrig Stemme, hvori vi kunde skelne mellem 13 forskellige Lyde eller Lydgrupper, hver med sin Betydning. Forunderligst var, hvad vi kaldte dens Hilsen til Solen. Naar om Morgenen Solstraalerne faldt ind i Værelset, opsøgte den i Vindueskarmen, paa Bordet eller paa Gulvet en stærkt belyst Plet, rejste Børster, vendte sig mod Solen, løftede Armene og vuggede dem sagte, spidsede Mund og lod nu, af fuldt Bryst og overraskende højt, gjalde, 5—6 Gange efter hinanden, en lang kromatisk Tone-skala, der sluttede med et dybt, langtrukket »Ø«. Det var højst mærkværdige Toner, som jeg ellers aldrig har hørt hos Aber.

Med Navnet Makak eller Makako (*Macacus*) betegner man i Reglen mange forskellige Aber; men i zoologisk Forstand forstaaes

derved en ikke særlig talrig Slægt, der i Almindelighed har følgende Kendetegn: Bygningen er undersætsig, de middellange Lemmer kraftige, Snuden omtrent som hos Marekattene; Halen er af meget forskellig Længde og Styrke: hos nogle næsten saa lang som Kroppen, hos andre næsten helt reduceret. I en tidligere Jordperiode var Makakerne udbredte over en stor Del af Europa, og endnu gaar de længst mod Nord af alle Aber. De korthalede Former bebor Nordafrika, Kina og Japan, de langhalede Indien. De ligesom træder i Stedet for Marekattene, men ligner i mange Henseender Bavianerne. Deres Væsen er en Forening af begges: som unge er de gemytlige,

Julle som Filosof.

Julle spadserer.

»Julle«. Bastard af Makak og Rhesusabe. Født i »Zoologisk Have«.

lystige ligesom Marekattene; med Alderen bliver de ondskabsfulde og frække som Bavianerne.

Til de mest bekendte Arter hører Javaneraben, Javanernes Monjet (*Macacus cynomolgus*), hvorefter næsten ethvert fra Ostindien kommende Skib har flere ombord, da de af de Indfødte sælges billigt. Denne Art danner derfor en væsentlig Del af vore zoologiske Havers og Menageriers Abebestand. I sin Optræden som i sit Udseende ligner den Marekattene. Den forplanter sig regelmæssigt i Fangenskab og benyttes paa Grund af sit muntre, lærenemme Væsen hyppigt i Abeteatre som Opvarter eller Tjener.

En anden Makakart, Bunder, Indiernes Markat (*Macacus rhesus*), anses af de Indfødte for næsten lige saa hellig som Hulmanen, og ved Høsten lades en Del af Markens Afgrøde tilbage til denne

Abe, som da stiger ned fra Bjærgene for at hente Hinduens Offer. Ligeledes beskytter de Indfødte den mod fremmede Forfølgere, hvorfor den kan blive meget nærgaaende og generende. Historien om Lady Barkers Festmiddag er et godt Eksempel herpaa: Denne Dame havde i sit Hjem truffet Forberedelser til et stort Middags-selskab og havde egenhændigt smykket Bordene med Blomster og fremsat de mest udsøgte Lækkerbidskener fra Europa og Indien. Da Gæsternes Modtagelsestid nærmede sig, trak hun sig tilbage for at klæde sig om, og i Stedet for at passe paa i Lejligheden morede Tjenerskabet sig andetsteds. Da Husets Frue vendte tilbage

Julle spiser.

Julle drikker.

for at modtage sine Gæster og endnu vilde kaste et sidste prøvende Blik paa sit Værk, fandt hun ganske vist Værelserne fulde af Gæster — men desværre ikke af den ventede Slags: En stor Abebande var fra nogle nærstaaende Træer trængt ind over Balkonen og delikaterede sig kosteligt ved — og paa — Bordet! Formodentlig var det den samme Abebande, der spillede Lady Barker en anden slem Streg: Hendes Skødehund »Fury« levede i stadig Krig med Aberne og forsømte ingen Lejlighed til at jage dem væk. Men en skønne Dag greb en af de ubudne Gæster den uforsonlige Fjende og tog den med sig op i en Trætop. Her gik den lille Hund, jammerligt hylende, fra Haand til Haand og blev rusket og plaget af den larmende Flok, som tilsidst fra en fremspringende Gren lod den falde ned i en Afgrund. Saaledes fandt »Fury« en tidlig Død, — og Aberne havde hævnnet sig.

Paa en Maade den vigtigste af alle Makaker er Magot'en (*Inuus ecaudatus*), den eneste i Europa fritlevende Abe, ogsaa kaldet Tyrker- eller Berberaben. Karakteristisk for den er bl. a. den temmelig fyldige Pels og den kraftige Bakkenbart. Det rynkede Ansigt, Ørene, Hænder og Fødder er kødfarvede, Sædekuderne blegrøde;

Magot- eller Gibraltar-Abe.

Pelsen er rødlig oliven. Undersiden og Lemmernes Inderside har lysere, mere graagul eller hvidlig Farve. Legemet er ca. 75 Ctm. langt med en Skulderhøjde af 45—50 Ctm.

Der er ingen Tvivl om, at Magoten allerede kendtes af de gamle Grækere og var den første Abe, der blev forevist i Europa. Plinius fortæller om den, at den efterabede alt, kunde opfatte et voksmale

Billede, holdt af, at man legede med den, forplantede sig i Fangenskab o. s. v.

Dens Hjem er det nordvestlige Afrika, hvor den lever i store Flokke under en gammel, erfaren Hans Førerskab. Den er meget klog, listig og forslagen, behændig og kraftig og forstaar i Nødsfald udmærket at forsvare sig med sine stærke Tænder. Ved enhver lidenskabelig Ophidselse skærer den Ansigt i en Grad, som ingen anden Abe, bevæger Læberne hurtigt i alle mulige Retninger og klapper samtidig med Tænderne. Kun hvis den er bange, udstøder den et hæftigt, kort Skrig. I fri Tilstand opholder den sig helst paa Klippevægge, men er ogsaa hjemmevant paa Træer. Ligesom Bavianerne skal den æde mange Biller og Orme, hvorfor den bestandig vender Stene og nu og da ruller dem ned ad Bjærskraaningen. Paa stejle Klipper bliver den derved ikke sjælden farlig. Det paastaas, at Skorpioner er dens Yndlingsføde, og at den behændigt afriver deres Giftkrog og derpaa sluger dem begærligt.

Magoten er som sagt den eneste Abe, der endnu i vore Dage lever vild i Europa. Fra Gibraltars Fæstning kan man iagttage Flokken i Kikkert, naar den paa sin Jagt efter Føde vælter Stene om og triller dem ned ad Klipperne. Om deres Levevis her giver en Naturforsker, A. G. Smith, følgende Oplysninger (1872):

»Aberne har i umindelige Tider opholdt sig paa denne Klippe, men naar eller hvorledes de er komne over Havet, er det umuligt at afgøre, og det mauriske Sagn, at der mellem Gibraltar og Marokko findes en underjordisk Gang, ad hvilken Aberne endnu den Dag i Dag gaar frem og tilbage, lyder dog lidt for fabelagtigt. Kun saa meget er vist, at de findes paa Klippen, om end i betydeligt mindre Antal end tilforn; ja, i flere Aar har hele Selskabet kun bestaaet af fire Medlemmer. Man ser dem sjældent, og naar Vinden drejer sig, skifter de i Reglen Opholdssted. Da de er meget kuldske og modtagelige for enhver Temperaturforandring, tyr de, især ved Vindforandringer tra Øst til Vest, eller omvendt, om paa Læsiden af Klippen. De omtales i Reglen som overordenlig sky, hvilket imidlertid benægtes af andre, af hvis Nærhed de ikke har ladet sig forstyrre; imidlertid synes dog den Omstændighed, at de kun saa sjældent ses, at tyde paa Frygtsomhed hos dem; de følges aldrig af nogen; tværtimod fredes der paa det omhyggeligste om dem, dog formodentlig først fra den Tid af, da Englænderne kom i Besiddelse af Gibraltar. Fra Aaret 1855 har Kvartermesteren ikke alene taget dem i sin Varetægt, men ogsaa ført Bog over, hvor ofte de blev sete, og hvor mange de hver Gang var.« Brehm har efter skriftlig Henvendelse til Kommandanten paa Gibraltar modtaget følgende Beretning, hvorefter det fremgaar, at den en Tid lang nærede Frygt for, at disse Aber skulde uddø, heldigvis var ugrundet:

»Antallet af de Aber, som bebor vor Klippe, udgør elleve Stykker. Da man har bemærket, at de uden Vanskelighed finder tilstrækkelig Føde paa Klippen, bliver de ikke fodrede, men er ganske

overladte til sig selv. Udkigsposten og Opsynsmændene vaager over deres Sikkerhed og forhindrer, at de blive jagede eller paa anden Maade foruroligede. For seks, syv Aar siden var de smeltede sammen til tre Stykker; men Sir William Codrington, som frygtede for, at de helt skulde uddø, indførte da 3—4 Stykker fra Tanger, og siden den Tid har de paa ny formeret sig og naaet det angivne Tal.«

Senere er dette Tal steget til mere end det dobbelte. En Forespørgsel, stilet paa Lykke og Fromme til »en Officer i Gibraltars Besætning«, blev i Marts 1889 elskværdigt besvaret af Kaptajn Shephard, der skriver: »Det er svært, nøje at angive Antallet af de nulevende Aber her. I Forgaars saa jeg 12 Stykker sammen; men sidste Sommer saa jeg indtil 25 Stykker i Flok, og jeg tror, at man sikkert kan antage, at der i alt Fald er en 30 Stykker. Paa denne Aarstid ser man dem ikke saa ofte, fordi der er rigeligt baade af Føde og Vand paa de øvre Klipper; men i den hede Sommertid tvinger Vand- og Fødemangel dem til at stige ned, og da anretter de forøvrigt betydelig Skade i Haverne. I Juni—Juli sidste Aar havde Aberne mindst 6 Unger.«

I Følge disse temmelig nye Iagttagelser behøver vi altsaa ingenlunde at befrygte, at Europas sidste vilde Aber skulde være i Færd med at uddø.

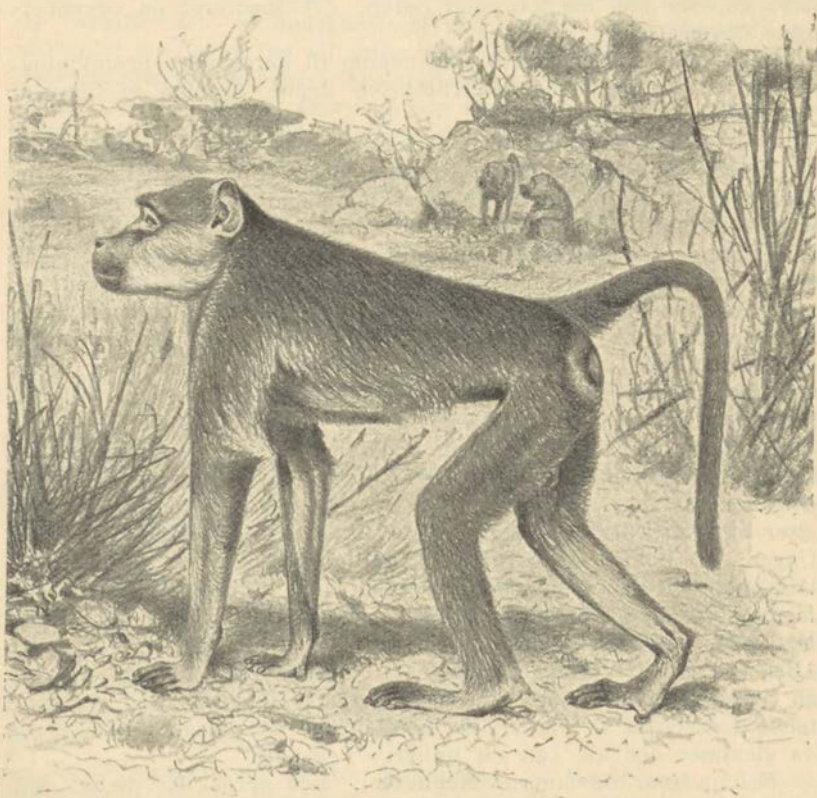
Bavianernes Slægt (*Cynocephalus*) er ganske vist en af de mærkværdigste, men ingenlunde en af de mest tiltalende Abeslægter. Tværtimod finder vi i den de hæsligste, vildeste og mest frastødende Medlemmer af hele Abeordenen. I den møder vi det laveste Trin, hvorpaa Aben kan staa.

Bavianernes græske Navn betyder »Hundehoved« og er for saa vidt træffende, som deres Hovedform nærmest ligner en plump Køters, medens de andre Abers mere eller mindre minder om Menne-skets Hovedskal. Sammenlignet med dem er Bavianansigtets stærkt fremspringende Snudeparti i hvert Fald et karakteristisk Kendetegn.

Bavianerne er, sammen med Menneskeaberne, Kæmperne indenfor Abernes Orden. Deres Legemsbygning er svær, deres Muskelkraft uhyre. Det tunge Hoved forlænger sig i en stærk, lang, fortil afstudet, ofte opsvulmet eller foldet Snude med fremstaaende Næse; Tandsæt-tet ser rovdyragtigt ud med dets frygtelige Hjørnetænder, hvis Bagside danner skarpe Kanter; Læberne er meget bevægelige, Ørene smaa, Øjnene stærkt overhængende, og deres Udtryk er et tro Spejlbillede af Aben selv — listigt og ondskabsfuldt uden Lige. Alle Lemmer er korte og stærke; Halen er snart kort, snart lang, snart glathaaret, snart kvastformig. Kindposerne er store, og Sædek-nuderne naar en ligefrem afskrækkende Størrelse og er sædvanlig yderst stærkt farvede. Den lange og bløde Pels forlænges hos nogle Arter paa Hoved, Hals og Skuldre til en fyldig Manke og bærer

sædvanlig bestemte Jord- eller Klippefarver, som Graat, Graagrønt eller Brunliggrønt.

Bavianernes Udbredelseskreds strækker sig over Afrika, Arabien og Indien. Vel maa de ovejende betragtes som ægte Klippeaber; men mange Arter opholder sig utvivlsomt ogsaa i Skove og er dygtigere til Klatring i Træer, end man, efter Indtryk fra de skovløse Egne, har troet. I Bjærgene gaar de op til 3—4000 M. over Ha-

Gul Babuin.

vet, ja endog helt op til Snegrænsen; imidlertid synes de dog at foretrække 1000—2000 M. høje Egne frem for Højfjældet.

Deres Føde bestaar overvejende af Løg, Knolde, Græs, Urter, Frugter, Æg og alle Slags Smaadyr; men i deres Begær efter animalsk Føde overfalder de som ægte Røvere ogsaa større Dyr. Babuinen — en østafrikansk Bavianart — fanger ikke blot Høns, men skal overfalde Antiloper, ja endog de anselige Skovbukke. I Plantager og især paa Vinbjerge anretter Bavianer meget stor Skade,

og man paastaar, at deres Røvertog formelig ledes efter en forud overlagt Slagplan.

Mere end nogen anden Abeslægt viser Bavianernes hele Form og Holdning, at de hovedsagelig er Jorddyr. Deres Gang ligner klodsede Hundes; ogsaa naar de rejser sig op, støtter de sig gerne paa Hænderne. Saa længe de er uforstyrrede og har god Tid, er deres Gang langsom og tung; men saa snart de ser sig forfulgte, slaar de over i et mærkværdigt Galop, der medfører de besynderligste Bevægelser.

Deres Aandsevner svarer fuldstændig til deres ydre Fremtoning. Vi vil, til at begynde med, beskrive denne gennem et Citat af Scheitlin:

»Bavianerne er alle mere eller mindre slette Fyre, altid vilde, vredagtige, uforskammede og lumske; deres Blik er listigt, deres Sjæl ond. Til Gengæld er de lærvilligere end mindre Aber og viser mere Forstand; men denne er altid blandet med List. Først hos dem kommer den for alle Aber karakteristiske Efterabelseslyst rigtig frem; ved den kan de synes at faa noget menneskeligt ved sig, men ogsaa kun synes. De mærker let enhver Snare, og mod deres Fjender forsvarer de sig med Mod og Stædighed. Hvor trodsig deres Natur end er, kan man dog tæmme dem, medens de er unge; men naar de bliver ældre, vender den gamle Adam tilbage. Lydigheden ophører da, og de bliver nu igen arrige og bidske.«

Scheitlin har i det hele Ret. Bavianernes Sind viser Abesindet i dets fulde Udvikling, men, vel at mærke, i Retning af det onde. Dog kan vi ikke frakende disse Dyr visse gode Egenskaber. De viser en overordentlig Kærlighed til hverandre og navnlig til deres Unger; de holder ogsaa af den, der plejer og opdrætter dem, og kan endogsaa paa mange Maader blive ham til Nytte. Men i Sammenligning med deres slette Egenskaber er de enkelte gode Sider hos dem rent forsvindende. Især udmærker de sig fremfor andre Aber ved deres frygtelige Hidsighed. Deres Vrede blusser op som en Straaild, men slukkes ikke saa hurtigt. Et eneste Ord, en spotende Latter, ja et vredt Blik kan bringe en Bavian i Raseri, og da glemmer den alt, selv sit tidligere Venskab.

Vel undgaar Bavianerne Mennesket, men gøres det nødig, indlader de sig i Kamp saavel med ham som med Rovdyr. Og denne Kamp bliver ofte ret farlig. Leoparden synes at være deres værste Fjende, men den angriber dog helst kun de yngre Dyr; en Flok vover den aldrig at anfælde. Dette gør ikke en Gang Løven, efter hvad de Indfødte forsikrer. Bavianerne har ingen Vanskelighed ved at faa Bugt med en Hund, og dog kender dette ædle Dyr ingen større Fornøjelse end at deltage i en Jagt paa disse Aber. Man skulde tro, at en Hund, der én Gang havde haft at gøre med en Bavian, for Fremtiden maatte tabe Lysten til at indlade sig med den; men det er ikke Tilfældet. Kaplændernes Jagthunde forlader tværtimod ethvert andet Dyrs Spor, saa snart de krydser en Abes

Vej. Kolonisterne paa Kap frygter langt mere for deres Hunde, naar de forfølger Bavianer, end naar de er paa Leopardjagt. Saa snart et Kobbelt Hundebarn faar Øje paa en Bavianflokk, styrter det rasende løs paa den. Aberne griber Flugten, og Hundene forfølger dem, men spredes mere og mere. Alle de svagere Bavianer skynder sig ad Klipperne til for der at komme i Sikkerhed; men de stærkere Han-Bavianer holder sig bagest og optager Forfølgernes Angreb. Af og til vender de lynsnart Hovedet om mod Hundene og tilkaster dem et ondskaftsfuldt Blik. Naar en af Hundene har indhentet en Bavian og vil gribe den, styrter denne sig pludselig over Hunden og hænger i næste Øjeblik fastklamret om dens Bryst og Hals, river med de skarpkantede Hjørnetænder dybe Flænger i dens Bryst og bibringer den det ene Saar efter det andet, vælter sig omkring paa Jorden med den og lader den til sidst ligge der blødende i Dødskamp, medens den selv fortsætter sin Flugt til Klipperne og udstøder djævelske Haanskrig. Vel afrettede Hunde forstaar dog at undgaa Faren. De spreder sig ikke, men overfalder i Forening en enkelt flygtende Abe. Naar tre, fire Hunde holder sammen om Bavianen, maa den i Reglen bukke under, hvis den ikke i Tide kommer i Sikkerhed. — Foruden Hunde, Leoparden og Løven har Bavianerne ingen for den særlig farlige Fjender. Dog maa man antage, at de har gjort slemme Erfaringer med Hensyn til Slangernes Gifttænder; thi ingen Bavian løfter en Sten eller gennemsøger en Busk uden forud at forvise sig om, at der ikke ligger en Slange skjult. Skorpioner frygter de kloge Dyr derimod ikke, men forstaar med stor Behændighed at fange dem og — inden de begærligt sluger dem — at berøve dem deres Giftkrog, uden at komme galt afsted.

I Sydafrikas Ørkenegne skal tæmmede Bavianer kunne benyttes til at finde Vand. Man giver dem da et eller andet salt at æde, fører dem nogle Timer senere ud i løs Line og lader dem selv føre an. Det af Tørst plagede Dyr løber først i den ene, saa i den anden Retning, snøfter, rykker Planter op for at undersøge dem og viser omsider — enten ved Gravning eller ved at vælge en bestemt Retning — hvor Vandet er at finde.

En Overgangsform mellem Makakerne og Bavianerne, af nogle regnet til de første, af andre til de sidstnævnte, er Moren eller den sorte Bavian (*Cynopithecus niger*), der lever paa Celebes. Dens Friluftsliv er endnu kun lidet kendt; men i den senere Tid er den ofte kommen til Europa og har her levet rum Tid i Fangenskab. Den siges bedre end nogen anden Abe at egne sig for »Abeteatre«. Den lærer saa let, som var det en Leg, husker det lærte og »arbejder« ligefrem med Fornøjelse.

Til de mankeløse Bavianer hører Babuin'en (*Cynocephalus babuin*, Fig. S. 53), der foroven er olivengrønlig eller gullig (hvert Haar afvekslende sortagtigt og gult ringet), paa Undersiden lysere, paa Kinderne hvidgul. Ansigt og Øren er blygraa, de øvre Øjelaag

hvidlige, Hænderne graabrune og Øjnene lysebrune. Voksne Hanner bliver 65—70 Ctm. høje over Skuldrene og 1,50 M. lange, hvoraf den forholdsmæssig tynde Hale rigtignok udgør en Tredjedel.

Nær beslægtede med den er den sydafrikanske Tschakma eller Svinebavianen (*C. porcarius*) og den vestafrikanske Sphinx (*C. sphinx*).

I Levevis adskiller disse tre Bavianer sig næppe indbyrdes, hvorfor det vil være tilstrækkeligt at omtale den bedst kendte, Babuinen. Den findes og er hyppig i Abessinien, Kordofan og andre mellemafricanske Lande. Ogaa i tysk Østafrika skal den være almindelig, ja helt over til den øvre Lualaba.

I ydre Optræden ligner Babuinen ganske de andre Bavianer, men i aandelig Henseende staar den over dem. Den er et meget klogt Dyr og bliver, naar den er indfanget som ung, overordentlig let fortrolig med Mennesker, lader sig let afrette til alle mulige Kunststykker og hænger — selv om den behandles slet — med stor Troskab ved sin Herre. Hunnen er dog blidere og mere omgængelig end Hannen, og denne kan ofte vise sig lunefuld og ubehagelig overfor sin Herre, medens Hunnen staar paa den fortroligste Fod med ham. Om Babuinens Væsen i Fangenskab udtaler Brehm sig med megen Erfaring:

»Den første Babuin, jeg havde, fik Navnet Perro. Det var et smukt, livligt Dyr, som allerede efter tre Dages Forløb havde sluttet sig ganske til mig. Jeg gjorde den til Dørvogter og lænkede den over Gaarddøren. Her udsøgte den sig snart en Yndlingsplads, hvorfra den hevogtede Indgangen. Kun de Folk, den kendte, fik Lov at komme ind; for enhver anden spærrede den haardnakket Adgangen. Ved slige Lejligheder løftede den Halen og slog hæftigt paa Muren med den ene Haand, ganske som et opbragt Menneske slaar i Bordet; kun knyttede den ikke Haanden. Dens Øjne lynede af Vrede, den udstødte nogle Hyl og styrtede løs paa sin formentlige Fjende. Undertiden forstillede den sig dog med den største Underfundighed, paatog sig en venlig Mine, smaskede flere Gange, hvilket altid var et Venskabstegn, og strakte Haanden ud mod den kommende. Naar da dens List lykkedes, snappede den som en besat Haanden, rev Fjenden hen til sig, kradsede og bed ham. Den stod paa en meget venskabelig Fod med alle vore Dyr, undtagen med Strudsene. Dog var disse selv Skyld i det fjendtlige Forhold. Perro sad i Reglen, naar dens Portnertjeneste var overflødig, ganske rolig paa sin Mur og holdt en Rest af en Halmmaatte over Hovedet som Værn mod de brændende Solstraaler; men den glemte at tage de fornødne Forholdsregler for at beskytte sin lange Hale, der hang ned ad Muren. Da nu Strudsene har den Uvane at bide i alt, hvad der ikke er mur- og nagelfast, saa hændte det ofte, at en af disse Fugle kom trippende og nappede dygtigt i Halen. Perro kastede da sin Halmmaatte, skreg højt og greb med begge Hænder om Strudsens Hoved og rystede det af alle Kræfter. Det varede

ved slige Lejligheder ikke sjældent et helt Kvarter, førend Perros Raseri havde lagt sig, og den glemte ikke senere at spille Strudsene et Puds eller give dem et Rap.

»Under mit andet Ophold i Øst-Sudan havde jeg ofte mange Bavianer af samme Art i Fangenskab paa én Gang; de tilhørte dels mig, dels en af mine Venner. Enhver Bavian kendte sin Herre og sit Navn, og det var en let Sag at faa en ny ankommen Abe bibragt den samme Kundskab. Vi førte Dyret ind i vor Bolig og sørgede for, at det ikke kunde slippe ud; derpaa tog en af os en Pisk og truede Aben med den, medens en anden af os anstillede sig som dens Beskytter. Det var sjældent, at vi blev nødsagede til at slaa Dyret; det forstod straks Truselen og den Hjælp, der var ydet det, og viste sig stedse meget taknemmeligt mod sin Beskytter. Lige saa let var det at gøre Aben begribeligt, at den skulde bære dette eller hint Navn; vi raabte blot Navnet og slog med en Pisk efter dem, der kom uden at være kaldede. Det var aldrig nødvendigt at tilføje dem haarde Revsels; blot ved at true dem, kunde vi ofte opnaa mere end ved at slaa dem, og alene Udsigten til Prygl satte dem i den hæftigste Sindsbevægelse.

»En af de fangne Babuiner bragte jeg med til mit Hjem i Tyskland. Den udmærkede sig ved sin ualmindelige Forstand, men spillede mig mangt et slemt Puds. En Hund, som vi havde, var paa sine gamle Dage bleven saa bidsk, at den ikke kunde leve i Fred med nogen anden Skabning, ja endog snappede efter sin egen Herre, naar han vilde straffe den. Men i Atile — saaledes hed min Bavian — fandt den en Modstander, som ikke alene kunde maale sig med den, men var den overlegen. Det var en af Atilers største Fornøjelser at drille Hunden ved enhver Lejlighed. Naar denne laa og sov Middagssøvn i Gaarden og havde gjort sig det rigtig mægtigt paa den grønne Plæne, listede den drillelystne Atile sig ganske sagte hen til den, og naar den da havde forvisset sig om, at Hunden virkelig sov, greb den forsigtig fat i dens Hale. Ved et pludseligt Ryk vækkede den derpaa sin Fjende, som nu rasende og gøende fo'r løs paa Aben; denne satte sig i en udfordrende Stilling og slog uafbrudt med den ene Haand i Jorden, men til Hundens grænseløse Ærgrelse var det den umuligt at faa fat i Atile. Hver Gang den bed efter den, sprang Aben over den og havde i næste Øjeblik fat i Halen. Hunden blev til sidst aldeles fortvivlet og skummede af Raseri, men da den endelig mærkede, at alle dens Anstrængelser var frugtesløse, stak den Halen mellem Benene og løb sin Vej.

Atile holdt meget af alle Slags Plejebørn; Hassan — den tidligere omtalte Marekat — var dens Yndling og blev behandlet med stor Kærlighed af den, — saa længe det ikke gjaldt Maden. At den godmodige Hassan saa at sige delte hver Bid med den, fandt den ganske i sin Orden. Den fordrede slavisk Lydighed af Marekatten, ja den vristede endog undertiden dens Mund op og tømte dens

Kindposer. Men ét Plejebarn var den ikke nok; den stjal derfor Kattekillinger og Hundehvalpe og bar dem om med sig en lang Tid. En Kattekillling, som havde kradset den, gjorde den uskadelig ved at afbide dens Klør efter først at have undersøgt dem meget grundigt. Dens Fingerfærdighed var ualmindelig stor. Den stjal mesterligt, lukkede Døre op og i og kunde trods nogen løse Knuder. Æsker og Kasser blev aabnede af den og fuldstændig tømte. Vi gjorde den ofte bange ved med Fyrsvamp at tænde Ild i en lille Bunke Krudt paa Gulvet foran den; den skreg da højt, naar Krudtet fængede, og sprang saa langt bort, som dens Baand tillod. Men den fandt snart paa en Udvej. Den greb den brændende Svamp og slukkede den med Haanden, førend Ilden havde naaet Krudtet; derpaa aad den regelmæssig dette — formodentlig paa Grund af dets Salpeter-Smag.

Vinteren over opholdt den sig især i den lune Gedestald, men gjorde her mange Spilopper; den lukkede Døren op for Gederne og Svinene, saa at disse løb ud, og kom ofte i Strid med Gederne om deres Klidfoder, hvorefter den var en stor Lækkermund. Den bar sig da saare behændigt ad, idet den greb Spanden med den ene Haand og drak, medens den med den anden tog fat i Gedens Horn og holdt den saa langt ud fra sig som muligt. Naar en Ged stangede den, skreg den højt, men hang i næste Øjeblik om sin Modstanders Hals for at tage Hævn. Den fortærede alt spiseligt, men levede dog især af Kartoffer. Krydderier, Kommen og lignende Sager holdt den meget af, og den havde Smag for Tobak, navnlig for Tobaksrøg. Naar jeg pustede den en Røgsky ind i Ansigtet, aabnede den Munden paa vidt Gab for at faa saa megen Røg ind som muligt. Den samme lagtagelse har jeg for øvrigt gjort med andre Aber. Saa vidt jeg ved, er det de eneste Dyr, der finder Behag i Tobaksrøg.

Atils Kærlighed til mig overgik al Beskrivelse. Som det syntes, ansaa den mig for aldeles uskyldig i alt, hvad der gik den imod, og naar jeg maatte tugte den, blev den aldrig vred paa mig, men kun paa dem, der var Skyld i, at den blev straffet. Den satte megen Pris paa venlig Tiltale; Latter opirrede den, navnlig naar den mærkede, at det gjaldt den. Den svarede, naar jeg kaldte, og kom, naar som helst jeg vilde have det. Jeg gik lange Spadsere-ture med den uden at holde den i Snoren; den fulgte mig som en Hund, var snart foran, snart bag mig, — og Hassan fulgte den troligt i Hælene.«

En Bavian, der paa Grund af sit Udseende, sin udmærkede Forstand — og maaske ogsaa sine uelskværdige Egenskaber — spillede en stor Rolle hos de gamle Ægyptere, er Hamadryasaben eller Kappebavianen (*Cynocephalus hamadryas*). Hvorledes den har opnaaet den Ære at bære en græsk Skovnymfes Navn, er ret uforstaaeligt; — i dens Skikkelse og Væsen er der sandelig ikke noget

kvindeligt! Og det er da heller ikke Oldtidens Folk — hverken Herodot, Plinius eller andre, — der har døbt den saaledes.

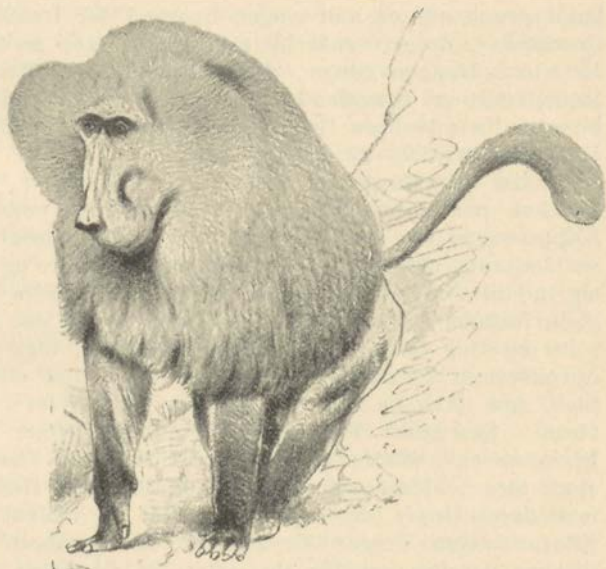
Hos de gamle Ægyptere nød Hamadryas stor Forherligelse, og paa deres Oldtidsmindesmærker staar den som den øverste i sin Slægt. Deres hellige Billedskrift fremstiller ofte Aber; men kun Hamadryas — og altid en gammel Han — afbildes siddende paa Alteret, modtagende Menneskenes Tilbedelse. Ofte ser man den ogsaa som Dommer, dømmende over Menneskenes Gerninger; den har da en Vægt foran sig og maaler med alvorsfuldt Blik de vippende Skaale. En dyb Ærefrygt for den Guddom, hvis Sindbillede den var, udtrykkes i alle de ægyptiske Billeder. Sandsynligvis havde Ægypternes Tilbedelse af Hamadryas og af Krokodillen en og samme Aarsag: den udsprang af Frygt!

Mærkværdigt nok har Ægypterne ikke været ene om at hædre denne Abe. Alle Beboerne i Afrikas indre Steppeegne og en stor Del af Abessinierne bærer deres Haar kæmmet og skilt ganske som Hamadryas. Nu til Dags nyder den

dog ikke længere guddommelig Ære i disse Lande; dens Skadelighed er for stor til, at den kan vinde Menneskets Venskab.

Heller ikke findes den længere vild i Ægypten. Derimod i Abessinien saa Brehm den ofte, og han kan derfor af egen Erfaring berette om dens Liv:

Hamadryasaben findes udbredt over alle Abessiniens og Sydnubiens bjærgfulde Kyststrækninger og er temmelig almindelig saa vidt, som Regnen naar. Jo rigere Bjærgvegetationen er i en Egn, desto mere foretrækker Aberne den; Vand i Nærheden er en nødvendig Betingelse for deres Velvære. Flokkene vandrer undertiden fra de højere Bjærg ned til de lavere Højdedrag i Samchara og i Ørkenbæltet langs Kysten, men de fleste forlader dog ikke Højbjærgene.

Kappebavian.

Her har hver Flok sit Territorium, hvis Størrelse som oftest beløber sig til $1\frac{1}{2}$ eller 2 Mil i Tværmaal. Man træffer kun sjældent Smaaflokke, og Brehm har blot en eneste Gang set et Selskab af disse Aber, der ikke talte mere end 15—20 Individuer; ellers holder de sig i store Flokke, der, lavt anslaaede, bestaar af halvandet Hundrede Stykker. Blandt disse findes der 10—15 fuldkomment udvoksne Hanner — sande Uhyrer af anselig Størrelse og med Tænder, der baade i Længde og i Styrke overgaar Leopardens; af voksne Hunner er der omtrent dobbelt saa mange. Resten bestaar af Unger og Halvvoksne. De gamle Hanner er — foruden ved deres vældige Størrelse — karakteristiske ved deres lange Kappe, hvis Haar maaler 27 Ctm. og derover. Hvert enkelt Haar er afvekslende grønbrunt og gult ringet, hvorved der fremkommer en samlet Grundfarve, der er vanskelig at beskrive, men mest ligner tørt Græs. Jo ældre Hannen bliver, desto lysere bliver dens Kappes Farve. Sædepartiet er brændende rødt og det nøgne Ansigt smudsigt kødfarvet. En udvoksen Hans Længde beløber sig til ca. 1 M., hvoraf Halen maaler 20—25 Ctm; Højden er $\frac{1}{3}$ M.

Tidlig om Morgenen, eller naar det regner, finder man hele Flokken paa dens Sovepladser, større eller mindre Huler i bratte Klippevægge, og paa overdækkede Fjældgesimser. Her ligger de saa tæt som muligt op til hverandre, de yngre og svagere knugende sig ind til deres Mødre, eller til de gamle Hanner. Naar Vejret er godt, forlader Flokken lidt op ad Formiddagen sine Fjelde og vandrer i Ro og Mag langs hen ad Klippevæggene, idet Aberne af og til oprykker en Plante for at fortære dens Rod eller vender enhver Sten, som ikke er alt for stor, for at faa fat i Biller, Snegle og Orme. Saa snart Frokosten er indtaget, stiger Flokken op mod Bjergtoppen. Hannerne tager med Alvor og Værdighed Sæde paa store Stene, altid med Ryggen mod Vinden. Hunnerne holder Øje med deres Unger, der leger og tumler sig uafsladelig. Sent ud paa Eftermiddagen drager de alle til det nærmeste Vandsted for at drikke; derefter vandrer de endnu en Gang ud for at finde Føde og opsøger sluttelig en eller anden Soveplads — som Regel, saa længe de ikke forfølges stærkt, den de iforvejen har. Helst foretrækker de en, hvor der er Durramarker i Nærheden. Disse maa da bevogtes omhyggeligt; ellers bjemsøger de frække Røvere dem hver eneste Dag, ødelægger langt mere, end de fortærer, og ruinerer til Slut hele Marken.

Naar Han-Bavianerne sidder stille, tier hele Flokken, saa længe der intet usædvanligt viser sig. Naar derimod et Menneske eller et Rovdyr nærmer sig paa en faretruende Maade, udstødes de mest forskellige Lyde, omtrent som naar man hører en stor Mængde Svin grynte og skrige mellem hverandre, og i denne Lydforvirring hører man af og til noget, der snart ligner Leopardens Hyl, snart lyder som Brølet af en Tyr. Det hele Selskab brøler, brummer, gør, skriger, grynter og kvækker mellem hverandre. Alle de kamp-

dygtige Hanner rykker da hen til Klippens Rand og spejder opmærksomt ud over Dalen for at bedømme Faren; de unge tyr til de ældre; de smaa klynger sig til deres Moders Bryst eller klatrer op paa hendes Ryg, og nu sætter hele Toget sig i Bevægelse og iler løbende og hoppende paa alle fire afsted efter Hannerne.

For de Indfødte nærer Hamadrysaben næsten ingen Frygt; en Europæer gør den vel lidt betænkelig, men den flygter dog ikke straks for ham. Faar en Abeflok Øje paa Hunde eller Leopardere, da udstøder de gamle Hanner frygtige Brøl, slaar med den ene Haand rasende i Jorden, skærer Tænder og skuer med funklende Blikke mod Fredsforstyrren, øjensynlig parate til at overfalde ham i Fællesskab.

Den første Flok, Brehm saa, havde efter sin Morgenvandring lejet sig paa Kanten af en til begge Sider temmelig stejlt affaldende Højderyg. Han skriver derom følgende: »Allerede i lang Afstand havde jeg set Hannernes høje Skikkelser, men antaget dem for Klippeblokke; thi dermed har disse Aber den største Lighed, saa længe de er rolige; jeg blev først opmærksom paa min Fejltagelse ved gentagne Gange at høre en gentagende Gøen. Alle Aberne vendte deres Ansigter imod os, kun Ungerne fortsatte ubekymrede deres Leg, og nogle Hunner kunde ikke rive sig løs fra deres Yndlingsbeskæftigelse, men vedblev ivrig at søge elter Utøj i Pelsen paa en gammel Han. Efter al Sandsynlighed vilde Flokken have bevaret sin iagttagende Holdning, dersom vi ikke havde haft to muntre og prægtige Hunde med os, smukke, slanke Mynder, der var vante til at drive Hyæner ud af deres Huler og til at indlade sig i Kamp med Sjakaler. I samme Øjeblik, som de hørte Abernes Skrigen, gav de sig til at halse, og straks bemærkede vi et almindeligt Røre i Flokken. Aberne havde ikke ment, at deres Opholdssted var tilstrækkelig sikkert og flygtede derfor langs Højderyggen, indtil de forsvandt for vore Øjne. Da Dalen atter bøjede om, saa vi imidlertid til vor store Overraskelse hele Flokken oppe paa en tilsyneladende lodret afskaaren, meget høj Klippe, hvor Dyrene i en lang Række paa en mig ubegribelig Maade hang som fastklæbede til Væggen. Denne Række var for fristende for vor Jagtlyst, selv om Klippevæggen var saa høj, at et sikkert Sigte var utænkeligt; men vi vilde i det mindste bringe Forstyrrelse i Selskabet. Knaldet af det første Skud frembragte en ubeskrivelig Virkning. Der opstod en rasende Brølen, Hysten og Skrigen, og hele Flokken satte sig paa ny i Bevægelse og gled langs henad den lodrette Væg med en saa beundringsværdig Sikkerhed, at man skulde have troet, at Dyrene gik paa flad Jord; og dog kunde ingen af os se, hvorledes det var muligt for dem at finde Fodfæste. En smal Gesims syntes at være bekvem Vej for dem, og kun et Par Steder, hvor de først maatte stige omtrent 3 Meter ned ad og derpaa omtrent lige saa højt op igen, bevægede Toget sig noget langsommere og forsigtigere. Vi affyrede omtrent seks Skud; men det var umuligt at tage godt Sigte, og desuden

havde det overraskende i det hele forunderlige Skue berøvet os vor Ro. Vore Kugler var imidlertid godt nok rettede til at indjage Aberne en panisk Skræk; det saa højst pudsigt ud, naar hele Flokken efter hvert Skud, der faldt, paa en Gang klamrede sig fast til Klippen, som om den frygtede for, at den blotte Rystelse skulde styrte den i Afgrunden. Som det syntes, slap alle Aberne uskadte fra vore Efterstræbelser. Da Dalen paa ny gjorde en Ombøjning, traf vi imidlertid hele Flokken dernede, i Færd med at overskride den for at søge Sikkerhed blandt Bjærgene paa den anden Side. En stor Del var allerede naaet der over; men største Delen var dog endnu tilbage. Vore Hunde studsede et Øjeblik, da de saa den frembølgede Skare, men styrtede straks efter med lydeligt Glam hen imod Flokken. Det Skuespil, der nu frembød sig, hører til de sjældne. I det Hundene sprang frem, saa man de gamle Han-Bavianer ile ned fra Klipperne og styrtede samlede hen imod Angriberne; de udstødte frygtelige Brøl, viste Tænder, slog arrigt i Jorden med deres Hænder og saa paa deres Modstandere med saa ondskaftsfuldt gnistrende Øjne, at de ellers saa modige og kamplystne Hunde forskrækkede trak sig tilbage og søgte Beskyttelse hos os. Selvfølgelig hidsede vi dem paa igen, og det lykkedes ogsaa at faa deres Iver vakt paa ny. Men imidlertid havde Scenen forandret sig; Aberne, der ansaa sig for Sejrherrer, var næsten alle komne over paa den anden Side af Dalen, og da Hundene for anden Gang stormede frem, var der af hele Flokken kun nogle faa tilbage, blandt dem en Unge paa omtrent et halvt Aar. Den skreg højt, da den saa Hundene, og flygtede rask op paa en Klippeblok, hvorfra vore fortræffelige Mynder afskar den Tilbagetoget. Vi smigrede os allerede med at have faaet denne Abe i vor Magt; men det gik anderledes; thi ovre fra den anden Side af Dalen nærmede en af de stærkeste Han-Aber sig, stolt og med Værdighed, uden i ringeste Maade at forhaste sig eller bryde sig om os. Den gik hen mod Hundene uden at vise Tegn til Frygt og sendte dem nogle saa lynende Øjekast, at de vedblev at holde sig i ærbødigt Afstand; derpaa steg den ganske langsomt op paa Klippeblokken til Ungen, klappede den lidt og tiltraadte saa Tilbagevejen med den, tæt forbi Hundene, der var saa forbløffede, at de lod den passere ganske roligt med sin lille Yndling. Denne modige Handling af Hjordens Stamme-høvding indgød os saa megen Agtelse for den gamle Bavian, at ingen af os tænkte paa at standse den paa dens Vej, skønt den var os saa nær, at det havde været let at tage Sigte paa den.*

Paa senere Jagtture lærte Brehm Aberne endnu bedre at kende og fik Lejlighed til at undres over disse Dyrs utrolige Sejlivethed. »Naar vore Kugler« — skriver han, — »ikke traf dem lige paa »Bladet« eller i Hovedet, gik de regelmæssig tabt for os; thi selv om de var haardt saarede andre Steder, havde de dog Kræfter nok til at undløbe. Hagelsaar ænsede de slet ikke; de greb kun efter

det saarede Sted, kløede det med Haanden og fortsatte deres Vej, som om intet var sket.

»Da jeg for anden Gang,« — vedbliver Brehm, — »rejste gennem Mensa-Dalen med Hertugen af Koburg-Gotha og hans Rejse-selskab, gjorde en af Abessinierne os opmærksomme paa nogle Bavianer, der sad i nogle temmelig høje Træer, hvilket de kun gør i Nødstilfælde. Der blev straks gjort Jagt paa dem, uagtet jeg fra-raadede det, fordi jeg formodede, at den egentlige Hovedflok maatte findes paa den anden Side af Bjærget. Ved at dreje om ad en Sidedal saa vi da ogsaa en af de største Flokke, vi nogen Sinde havde truffet, langsomt drage hen langs Bjærgets Side. Mod denne Flok blev der nu leveret et formeligt Slag. En Snæs Skud af vore Bøsser fældede en Del af Dyrene, mange blev saarede, og hele Flokken blev efterhaanden trængt op paa Bjærgryggen. I Begyndelsen fyrede vi nede fra Dalen, men vi maatte snart opsøge sikrere Steder paa den lige over for liggende Bjærgskraaning; thi fra den Vej, ad hvilken Bavianerne drog, rullede en Mængde store Stene ned i Dalen. Flere af Stenene fløj saa nær forbi os, at vi straks indsaa det livs-farlige i vor Stilling og skyndsomt flygtede over paa den anden Side.«

»Siden jeg har set disse Dyr i fri Tilstand, betragter jeg det som højst sandsynligt, at de i Farens Øjeblik vil gaa løs paa en Mand og angribe ham i Fællesskab, naar han ikke er væbnet med en Bøsse; Araberne og Abessinierne paastaar det samme, og gode Jagttagere som Rüppell og Schimper er ligeledes af samme Mening. Jeg selv har rigtignok ikke gjort Erfaringer i den Retning; men jeg har dog bemærket, at Hamadryasaberne kun langsomt og med betegnende Lader og vild Brølen trækker sig tilbage, selv for en bevæbnet Mand. Schimper forsikrede mig, at denne Abe uden videre ikke blot anfaldt Mennesket, men endogsaa overvældede og dræbte det, og Rüppell siger, at den maa regnes blandt Menneskets farligste Fjender«.

Omtrent samme Sted som Hamadryasaben lever en anden Kappavian, Abbesiniernes Dschelada (*Cynocephalus gelada*), Kæmpen i hele Familien og endnu betydelig større end Hamadryas. Schimper, der levede over 30 Aar i Abessinien, og Heuglin er enige i, at den undertiden naar Mandsstørrelse. Dscheladaen er mørkfarvet og har, i Modsætning til Hamadryas, kun meget smaa, indbyrdes fuldstændig adskille, sortgraa Sædepuder.

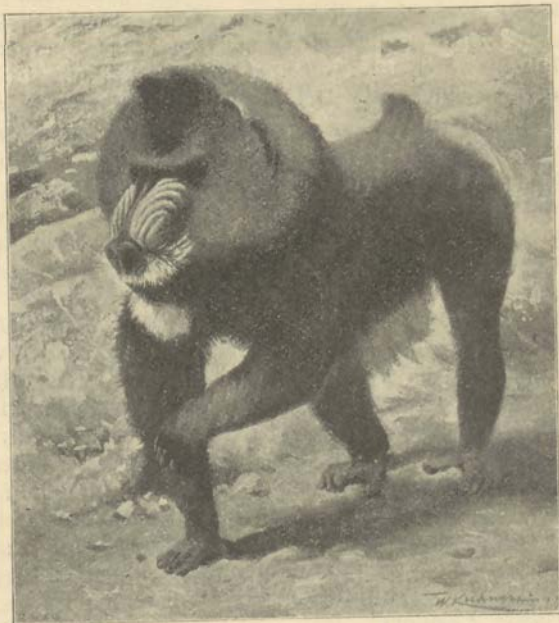
Med samme Ret, som vi kan kalde Guerezaen den smukkeste af alle Aber, maa vi kalde Mandrillen (*Cynocephalus mormon*) den hæsligste. Som ældre er den i enhver Henseende et ligefrem modbydeligt Dyr, og dens sjælelige Karakter svarer ganske til dens legemlige Egenskaber. Kroppen er meget kraftig bygget, næsten plump, Hovedet grimt, Tandsættet i Sandhed frygtindjagende,

Behaaringen grov og strid, — fra Rygsiden mørkebrun med et olivengrønt Skær, — og de nøgne Partiers Farve i højeste Grad grell og frastødende. Saaledes er Næsen og dens Omgivelser cinnoberrøde, de pølseformigt fremstaaende Kinder kornblomstblaa med sorte Furer og Sædeknaverne røde og blaa. Gamle Hanner naar en Længde af 1 Meter og derover, medens Skulderhøjden er ca. 60 Ctm.; Halestumpen 3 Ctm. — Den nærbeslægtede Drill (*Cynocephalus leucophaeus*) ligner den, men er noget mindre. Dens Ansigt er sort med store Knuder.

Begge disse Bavianarter bebor det vestlige Afrika (Guineakysten) og er gennem tre Aarhundreder ret hyppigt ført levende til Europa — især fra Guldkysten. Det er derfor paafaldende, at vi har saa faa sikre Oplysninger om deres Liv i fri Tilstand. De skal leve flokkevis i Bjergskovene, dels paa Klipperne, dels paa Træerne, men forlader ikke sjælden deres Opholdsteder for at besøge nærliggende beboede Steder og der plyndre af Hjærtens Lyst.

Man fortæller endogsaa, at Skarer af disse Dyr bryder ind i Landsbyerne og mishandler Kvinder og Børn, medens Mændene er borte. De Indfødte skal frygte Mandrillen mere end Løven og siges aldrig at indlade sig i Kamp med den — ja end ikke at betræde de Skovstrækninger, hvori denne Abe opholder sig, med mindre Mændene da er samlede i betydeligt Antal og forsynede med gode Vaaben for at føre et formeligt Felttog mod deres Fjende.

I Modsætning til de gamle Mandriller er en ung Mandril et allerkæreste Væsen, den udprægede Komiker blandt vore Abebures Besætning, altid oglagt til lystige og gale Streger og af et uopslideligt godt Lune, saa at den, trods sin aldrig forbløffede Uforsømmethed, ingenlunde er frastødende. Men dette ændrer sig kun allfor hurtigt, og allerede efter faa Aar, langt tidligere end andre Bavianer, viser

Mandril.

Mandrillen sig fra sin frastødende Side. Andre Abers Vrede er, som en engelsk Skribent udtrykker sig, »et sagte Vindpust, sammenlignet med Mandrillens Raseri, der ligner en af Tropernes frygtelige, alt omkuldstyrtende Storme«. Dens Lidenskabelighed kender ingen Grænser, og hverken Pisken eller det blanke Vaaben ænses det mindste. Dens Angreb vidner nu ikke længere om Mod, men om ligefrem Forrykthed. Dyrepasserne frygter derfor intet Dyr saa meget som en rasende Mandril. Ved Siden af den er Løve og Tiger rene Lam, fordi de i det mindste tager Omstændighederne i Betragtning og retter sig derefter.

* * *

Edderkop-
Abe. Tegnet
i Zool. Have.

Forskellen mellem Naturens Frembringelser i den gamle Verdens Tropeegne og i Sydamerikas er gennemgribende og iøjnefaldende. Hvis derfor Skæbnen er vort vandreløst Sind saa gunstig, at den fører os til Sydamerika, forekommer næsten alt dér os som Æventyr og Trolddom: Nyhedens Tilløkkelser og Naturens Rigmig overvælder os og bringer os til at glemme vor egen Halvkugles mange Fortrin.

Dette gælder til en vis Grad ogsaa for de Dyr, vi nu skal omtale. Vel er Brednæserne (*Platyrrhini*) mærkværdige Væsner; men smukke er de ikke, eller i det mindste kun undtagelsesvis; snarere er de gennemgaaende mere kejtede og træge end den gamle Verdens Aber. Ganske vist er de mere harmløse, godmodigere og ufarligere end disse; men netop derved er de mindre ægte Aber.

Brednæsernes Legeme og Lemmer er sædvanlig slankt byggede; Halen mangler aldrig og forkortes heller aldrig stærkt; tværtimod gør den hyppig Nytte som en femte Haand, idet dens yderste Del ofte kan rulles sammen ved Hjælp af kraftige Muskler og derved bruges som et Griberedskab. Tømmelen paa Forhænderne kan til Gengæld ikke i samme Grad som Baghændernes Tommel sættes imod de andre Fingre. I Stedet for 32 Tænder er der 36, idet der er 6 Kindtænder i hver Kæbehalvdel. Kindposer og Sædeknuder findes aldrig. Næseskillevæggen er bred og Snuden aldrig fremspringende. Ikke en eneste Art i hele Familien naar nogen anseelig Abestørrelse, og Farven er aldrig saa broget, som den kan være hos Asiens og Afrikas Aber.

Brednæsernes Hjemstavn indskrænker sig til Syd- og Mellemamerika og begrænses mod Vest af Andeskæden, mod Øst af det atlantiske Ocean. Nordgrænsen ligger omtrent ved den 29° n. Br., Sydgrænsen ved 25° s. Br.

Alle Brednæser er udprægede Trædyr og har derfor fortrinsvis hjemme i Urskovene. Vandrige eller sumpige Egne foretrakkes

fremfor tørre. Paa Jorden kommer de kun i Nødsfald ned, — ikke en Gang, som andre Dyr, naar de skal drikke. De klatrer da hen ad Slyngplanter og nedhængende Grene, indtil de naar Vandet; og det er meget vel muligt, at enkelte af disse Aber tilbagelægger Hundreder af Mile uden paa deres Vej nogensinde at berøre Jorden. Træerne byder dem alt, hvad de behøver; thi deres Næring bestaar af Plantedele, Biller, Edderkopper, Fugleæg eller Fugleunger og Honning. Kun nu og da plyndrer enkelte af dem en Mark.

De fleste Arter er paa Færde om Dagen, men enkelte er Skumrings- eller ægte Natdyr. I Klatring er de alle Mestre, og de forstaar, som sagt, udmærket at benytte deres fortrinlige Hale. For mange af dem er Halen ligefrem et og alt, saa at de slet ikke kunde klare mangan en vanskelig Situation uden den; den er under alle Forhold som en Slags Livsforsikring for dem. Næsten i enhver Stilling, selv naar de hviler i den dybeste Ro, slynger Vestaberne deres Hale om et eller andet, — lad det end blot være et af deres egne Lemmer! Halens Muskelstyrke, der langt overgaar Lemmernes, og den fine Følelse i Halespidsen giver dem paa mange Maader Erstatning for deres oversøiske Fætres større legemlige og aandelige Behændighed. Trods alt er den gamle Verdens ægte Træaber dem imidlertid absolut overlegne i Spring og i Klatring.

I aandelig Begavelse staar de vistnok tilbage for deres orientalske Slægtninge. De er vel i det hele blide, godmodige og hengivne af sig, men er samtidig af et mere tungt Gemyt. I vild Tilstand er de sky og frygtsomme og ude af Stand til at skelne mellem virkelig og indbildt Fare, hvorfor de flygter ved enhver usædvanlig Begivenhed og blot søger saa hurtigt som muligt at skjule sig i tæt Løvverk. I Fangenskab bliver de snart artige og en hengivne; men med Alderen bliver de dog — om end ikke altid — ondsksfulde og bidske. Nogle faa Arter danner en hæderlig Undtagelse og holdes derfor ogsaa hyppig tamme. Deres Moderkærlighed er ligesaa ophøjet som Østabernes. De føder én eller to Unger ad Gangen og elsker, plejer og beskytter disse med en Omhu og Opofrelse, som absolut maa vække Beundring og Anerkendelse.

For Menneskene er Vestaberne ikke, eller kun i ringere Grad, skadelige. Den vide, store, rige Skov er deres Hjem, Ernærer og Forsørger, og de behøver ikke Jordens Herre og hans Værker. Kun faa Aber gør undertiden Udfald paa Marker, der støder op til Skoven, og tager af dem en beskeden Told, der slet ikke staar i Forhold til de Afpresninger, som den gamle Verdens Aber tillader sig. Mennesket jager dem for deres Kød og deres Pels' Skyld. Mangan en Rejsende har gennem lange Tider maattet anse dem for et kosteligt Vildt og maattet tilberede sig Supper og Stege af deres Kød; og mangan en smuk Dame skjuler og varmer sine zarte Hænder i et Muffeskind, der tidligere dækkede en Abes Krop. For de Indfødte er Kød af de amerikanske Aber et vigtigt Næringsmiddel; de gaar ivrigt paa Jagt efter dem og nedlægger dem stundom

i Hundredvis. I Reglen bruges Buen, ofte ogsaa et Pusterør, der udslynger en lille, stærkt forgiftet Pil i en Afstand af over hundrede Fod. Naar denne blot gennemtrænger Huden, dræber den sikkert. Aben forsøger vel straks at uddrage Pilen, men denne har et Indsnit nær ved Spidsen, saa at den brækkes, og den giftige Spids bliver siddende. »Naar Arekunaerne,« — siger Schomburgk, — »vil fange en gammel, vild Abe, besityger de Pilen med svag Curaregift. Naar Dyret falder bedøvet ned, suger de straks Saaret ud; derefter graver de Aben ned i Jorden indtil Halsen og indgiver den en stærk Oplosning af salpeterholdig Jord, blandet med Saften af Sukkerrør. Naar Aben er kommen sig noget, bliver den gravet op og omviklet som et Svøbelsebarn. I denne Spændetroje bliver den i nogle Dage og faar da kun Sukkervand og stærkt krydrede Spiser, som er kogte i Salpetervand. Er denne Kur ikke tilstrækkelig, bliver den hængt op i Røg i nogen Tid. Dens Raseri lægger sig da snart, dens lumske Øje bliver mildt og bedende. Baandene bliver nu løste, og selv den vildeste Abe synes derefter at have glemt, at den nogen Sinde har levet i fri Tilstand i Urskoven.«

Man deler Brednæserne i to Underfamilier: Gribehaleaberne (*Cebidae*) og Slaphaleaberne (*Pitheciidae*).

Blandt Gribehaleaberne giver vi Brøleaberne (*Mycetes*) første Rangs Pladsen. Deres Legeme er tæt bygget, Hovedet højt, pyramideformigt, Fortommelen spinkel. Den tætte Haarbeklædning er paa Hagen forlænget til et Skæg. Et ejendommeligt Træk hos Brøleaberne er frem for alt deres blæreformigt opsvulmede Tungeben. Alexander von Humboldt var den første Naturforsker, der undersøgte dette Organ anatomisk, og han bemærker: »Medens de smaa amerikanske Aber, der piber som Spurve, har et spinkelt Tungeben, hviler Tungen hos de store Aber ligesom paa en stor Bentrømme. I den øverste Del af Strubehovedet er der seks Luftsække, af hvilke de to har stor Lighed med Fuglenes nederste Strubehoved. Brøleabens ejendommelige, klagende Toner fremkommer ved, at Luften presses ind i Bentrømmen. Naar man ved, hvor stor denne Hulhed er, undrer man sig ikke over Kraften i disse Dyrs Stemme; de bærer deres Navn med Rette.« Brøleabernes Hale er meget lang og muskelstærk; i Spidsen er den paa Undersiden nøgen, Nerve- og Kar-rig og saaledes vel skikket til Griberedskab.

Brøleaberne findes i saa godt som alle tropiske Egne af Sydamerika, navnlig i tætte, fugtige Skove med højstammede Træer; paa Stepperne findes de kun i Lunde, og hvor der er Vand i Nærheden; tørre Egne skyr de aldeles.

Aluaten eller den røde Brøleabe (*Mycetes seniculus*) har en rødligbrun, midt paa Ryggen guldgul, korthaaret Pels. Hannen

bliver 1,35 M. lang, hvoraf 70 Ctm. rigtignok gaar paa Halen. Hunnen er mindre og mere mørktfarvet.

Hos Caraya'en eller den sorte Brøleabe (*Myceles niger*) er Haarene noget længere og ensfarvet sorte, kun paa Siderne noget rødlige. Længden er 1,3 M., hvoraf Halen udgør det halve.

Den førstnævnte Art bebor næsten hele den østlige Del af Sydamerika; den sidstnævnte lever i Paraguay og Sydbrasilien.

Brøleaben er et af de Dyr, der allerede i Amerikas ældste historiske Tider kendtes af de Rejsende, men altid kun ufuldkomment, hvorfor den har givet Anledning til mange Fabler. Dem lader vi ganske ude af Betragtning og holder os til paalidelige Iagttagere. Saaledes fortæller den fortræffeligt iagttagende Rejsende Schomburgk.

»Straks efter min Ankomst lød de talrige Brøleabers afskyelige Hyl over til mig fra Urskoven, saa vel ved Solens Opgang som ved dens Nedgang; det lykkedes mig dog ikke paa mine første Udflugter at træffe Dyrene selv. Da jeg en Morgen, udrustet til Jagt, begav mig hen imod Skoven, hørte jeg atter det vilde Hyl. I min Jagtiver trængte jeg gennem det tykke Krat og naaede ubemærket hen til Selskabet. Der sad det i et højt Træ lige foran mig og opførte en saa gyselig Koncert, at man skulde tro, at alle Skovens vilde Dyr var komne i Kamp med hverandre. Paa et givet Tegn tav hele Selskabet; men snart lod en af Sangerne sin Stemme høre, og da begyndte Hylet paa ny, og man kunde se, hvorledes Bentrommen paa Tungebenet, som netop bevirker den stærke Klang, under Skriget bevægede sig op og ned. Snart lød det som Svinets Grynten, snart som Jaguarens Brøl. Man kunde for øvrigt næppe bare sig for at le ved at se disse langskæggede Sangere sidde og stirre stift og alvorligt paa hverandre, medens de skreg.«

Om Dagen er Skovens højeste Træer deres Yndlingsopholdssted; henimod Tusmørket stiger de ned til de lavere, og i dem sover de. Langsomt, næsten krybende, klatrer Brøleaben fra den ene Gren til den anden og plukker hist og her et Blad eller en Knop. Er den mæt, sætter den sig i sammenbøjet Stilling paa en Gren, eller ogsaa lægger den sig paa Maven langs hen ad Grenen og lader Arme og Ben hænge ned paa begge Sider, men holder sig fast med Halen.

Bøjemusklerne og Senerne i dennes Spids er saa kraftige, at de altid ruller Haleenden sammen som en Urfjeder. Med Spidsen af Halen en halv Gang slynget om en Gren kan en Brøleabe hænge som ved en Krog. Halemusklernes vedbliver undertiden at være sammentrukne, selv efter Dyrets Død, og kan saaledes endnu i nogen Tid bære Legemets Vægt. Det fortælles, at man af og til ser halvt forraadnede Carayaer hænge fast ved Halen paa en Gren.

Faa andre Dyr er saa udelukkende bundne til Træerne som Brøleaberne. De kommer yderst sjældent ned paa Jorden, sandsynligvis kun, naar det er dem umuligt at drikke fra de nederste Grene og Slyngeplanter. Humboldt siger, at de vilde være ude af Stand til at foretage Vandringer, ja blot korte Spadsereture paa flad

Jord; dette er dog urigtigt. At Brøleaberne, som Indianerne paa-
staar, ofte skulde sætte over brede Strømme, erklærer en anden
rejsende Naturforsker, Rengger, for en Fabel, der paaduttes de
Fremmede. »De frygter,« siger han »Vandet saa meget, at de,
hvis de under en pludselig Oversvømmelse befinder sig paa et af
Vand helt omgivet Træ, snarere sulter ihjæl, end ved Svømning
søger at naa over til et andet Træ. Saaledes traf jeg en Gang en
Flok Brøleaber paa et af Vand helt omgivet Træ, og de var saa
afmagrede og svage, at de næppe kunde bevæge sig. De havde
ikke blot fortæret alle Blade og Kviste, men endog en Del af Træets
Bark. For at naa den nærliggende Skov havde de kun behøvet
at svømme 60 Fod!« Samme Naturforsker forsikrer, at han aldrig
har set en Brøleabe paa aaben Mark eller truffet dens Spor paa
Jorden.

En anden Iagttager, Kappler, fortæller om den røde Brøleabe i
Guyana: »Den lever i smaa Flokke paa sjældent mere end 10 Indi-
vider, hvoriblandt der imidlertid er en gammel, udvokset Han, der
indtager et højere beliggende Sæde paa Træerne end de andre og
dirigerer den gyselige Koncert. Hver Gang, jeg havde Lejlighed til
at iagttage Skrighalsene paa nært Hold, sad en gammel Han øverst
i Træet, holdt sig fast med Forlemmerne og havde slynget den
lange Hale om en Gren, medens de andre Hanner samt Hunnen
og Ungerne sad noget længere nede. Pludselig opløftede den Gamle
et gjaldende »Rochu, Rochu«, som, efter at det var blevet gentaget
fem-seks Gange, gik over i en Brølen, hvori alle de øvrige stemmede
med — saa stærkt, at man kunde blive helt bange for at miste
Hørelsen. Brølet er saa stærkt, at det maa indjage enhver Skræk,
som hører det for første Gang og ikke ved, at det hidrører fra
disse skikkelige Dyr. Brøleaben er træg og tungsindig; den springer
kun, naar den forfølges, men klatrer ellers sindigt om paa
Træerne, bestandig holdende fast med Halen. Indfanget som ung
bliver den meget tam og fortrolig med en, leger ogsaa nok med
Katte og Hunde, men gør dog oftest et melankolsk Indtryk. Bort-
fjærner den Person sig, som den har kær, saa er dens vedvarende
Hylen og Skrigen højst ubehagelig.« Ogsaa Prinsen af Wied, der
gjorde Opdagelsesrejser i Sydamerika, fortæller om nogle tamme
Brøleaber, at de var deres Herre saa hengivne, at de begyndte at
skrige klagende, naar han blot et Øjeblik forlod dem.

Man giver sig kun sjældent af med at tæmme Brøleaber, og
deres Opdrætning i Fangenskab frembyder store Vanskeligheder.

Det maa sikkert betragtes som noget enestaaende, at Zoologisk
Have ved København for Tiden (i September 1906) ejer en sort
Brøleabe fra Sydbrasilien, som kom til Haven den 13de Maj 1905,
og som siden da har udviklet sig til stadig større Kraft og Smid-
dighed.

Direktør Schiøtt fortæller herom følgende: »Vi havde allerede
fra Juli 1904 til Marts 1905 haft en lille rød Brøleabe, som blev

Brøleaben »Pedro« i Trætoppen.

os bragt af Ingeniør Ove Gedde fra Venezuela. Den var meget skrøbelig og døde, trods al Omhu, i Marts 1905. Derved havde vi dog faaet nogen Erfaring med Hensyn til disse Skabninger, og med den sorte Brøleabe, »Pedro«, som vi nu har haft i snart halvandet Aar, har vi haft stort Held. Kun to Gange har han været syg; den ene Gang led han af Orm og afleverede med kort Mellemrum to 6—7 Tommer lange Spolorme; den anden Gang havde han en Tyktarmskatarrh, som var ret alvorlig, og som han kun kom over ved en meget omhyggelig Pleje.

Han bor i Direktørboligen, hvis vigtigste Person han er. Selvfølgelig sover han i Familiens Sovekammer og deler i Reglen Seng med Fruen. Naar han vaagner om Morgen, lukker han sædvanlig Døren op til Husets Datters Værelse og vækker hende. Medens vi andre klæder os paa, springer han rundt i Sengene og leger som et lille Barn. Han lader forskrækket og styrter afsted i vild Fart for straks efter at komme snigende tilbage. Han grynter henrykt, naar min Kone leger »Borteborte« med ham, ved at lægge Lagenet over sit Ansigt. Han river det saa bort med pudsig Gebærder.

Saa længe det er nogenlunde varmt, bæres han straks om Morgen ud i et Træ,

Pedro forlader Træstammen.

hvis nederste Gren han benytter som W. C. Inden Døre er han meget renlig og tilsøler aldrig Klæder eller Sengetøj.

Han deltager i Reglen i Maaltiderne og betragter det som en stor Uretfærdighed, naar han ikke faar Lov til at blive i Spisestuen. Sovekammeret er da hans Forvisningssted, men han fandt snart paa at klatre ud gennem det øverste Vindu og langs ad en Telefontraad, hvorfra han atter kunde slippe ind gennem et Spisestue-Vindu.

Han holder meget af Kød, men endnu mere af Fisk. For øvrigt spiser han kogte og raa Grøntsager og Frugt, Rødgrød, sød Suppe. Ost holder han meget af. Han drikker meget lidt og foretrækker Vand. Varmt Opvaskvand og Sæbevand er han meget ivrig efter. I Reglen faar han Maden med Gaffel eller Teske, og naar det ikke gaar hurtigt nok, ytrer han sin Misfornøjelse ved et lille hastigt Bid. Ellers er han blid overfor dem, han kender, og ogsaa overfor fremmede Herrer. Damer, især unge i lyse Dragter, kan han ikke lide. Han nærmer sig dem paa snigende Vis for med et Spring at bide dem i Haanden. Husets Grævinghund er han gode Venner med, og paa kolde Dage søger han Varme hos den i dens Kurv.

Pedro paa sin Frues Arm.

Hele Sommeren har han daglig, i kortere eller længere Tid, bevæget sig frit i Træerne uden for Direktørboligen. Han bevæger sig dels forsigtig klatrende, dels i en Række Spring fra Gren til Gren. Halen er stadig som Sikkerhedstov med sin Spids bøjet om en Gren og slipper nødig, før han har faaet fat i den næste Gren med Hænderne. Jeg saa ham en Dag forfejle et Spring. Han blev da med et Ryk hængende i Halen.

Han spiser gerne af Træernes Løv, især Elmeblade. Helst spiser han dog Rosenblade af Spalieret og den vilde Vins fine Ranker. Ad disse klatrer han op ad Muren til Tagrenden og ind ad Kvistvinduet. Det er galt, naar Naturforskere beretter, at Brøleaberne kun daarlig bevæger sig paa Jorden. Pedro løber meget hurtig paa

fladt Terræn baade ude og inde. Naar han sidder paa Gulvet, slaar han gerne Halespidsen om et Stoleben, ligesom i Træerne for at sikre sig mod at falde ned.

Medens hans lille røde Slægtning trods sin Ungdom kunde »brøle« ret stærkt, med en mærkelig gurglende Lyd, giver Pedro ingen stærke Lyd fra sig. Han »vræler«, naar han bliver vred, men denne Vrælen kan gaa umiddelbart over til en tilfreds Knurren. Spærrer man ham inde, hører man ham skrike jamrende, næsten som en Kattekilling.

Baade Syn og Hørelse er skarpe, især den sidste. Smagen er ogsaa stærkt udviklet.

Pedro sidder paa Skulderen.

Han klatrer udmærket og forstaar at udnytte ethvert Fremspring. Næsten alle Husets Døre kan han aabne. Han slaar i Reglen Halen om en Tremme i en Stole-ryg, om Søjlerne i en Etagere, om en Portiere, en Klokkestreng eller lign. Han slynger sig da frem ved at støde fra med Baglemmerne og klynger sig til Laasen. Hans Yndlingsstilling er at sidde paa en Vens Skulder med Halen om hans Hals.

Han er bleven mere og mere kælen og legelysten, hvilket ganske modsiger tid-

ligere Iagttageres Opfattelse af denne Abe som særlig melankolsk og lidt begavet. Pedro er en lille klog Fyr og viser ofte megen Tænkksomhed. Forhaabentlig vil det lykkes endnu i længere Tid at bevare ham i Live.«

Et yderst smækkert Legeme med lange, skelettynde Lemmer kendetegner Edderkop- eller Klamreaberne (*Ateles*). Den Naturforsker, som oprindeligt gav dem Navnet »Edderkopaber«, har betegnet dem paa den bedst mulige Maade; selv Lægfolk kommer uvilkaarlig til at tænke paa denne Sammenligning. Disse Aber kendes endvidere paa, at deres Hoved er meget lille, deres Ansigt skægløst og Forhaandens Tommel enten afstumpet eller manglende.

Sydamerika, indtil 25° s. Br. er Edderkopabernes Hjem og de højeste Trækroner deres Opholdssted.

Deres Liv synes at henrinde overordentlig ensformigt og ensartet for de forskellige Arter. »De lever,« siger Tschudi og andre rejssende Naturforskere, »oftest i Skarer paa 10—12 Stykker; men undertiden træffer man dem dog ogsaa parvis, ja endogsaa enkeltvis. Flere Maaneder i Træk iagttog vi, stedse paa samme Omraade, en enkelt af disse Aber; da den blev dræbt, viste det sig at være en ung Han. Flokkene forraader sig ved en bestandig Knitren i Grenene, som de behændigt bøjer om for saa lydløst som muligt at klatre videre. Naar de bliver anskudt, opløfter de et højt, gjaldende Skrig og søger at flygte bort. De ganske unge forlader ikke deres Mødre; selv naar disse bliver dræbt, omklammer de dem fast og kærtegner dem endnu længe, selv efter at de hænger ganske stivdøde paa Grenen. Det er derfor en let Sag at indfange Ungerne. De lader sig uden Besvær tæmme, er godmodige, hengivne og kæln, men holder det ikke længe ud i Fangenskab.«

Pedro aabner en Dør.

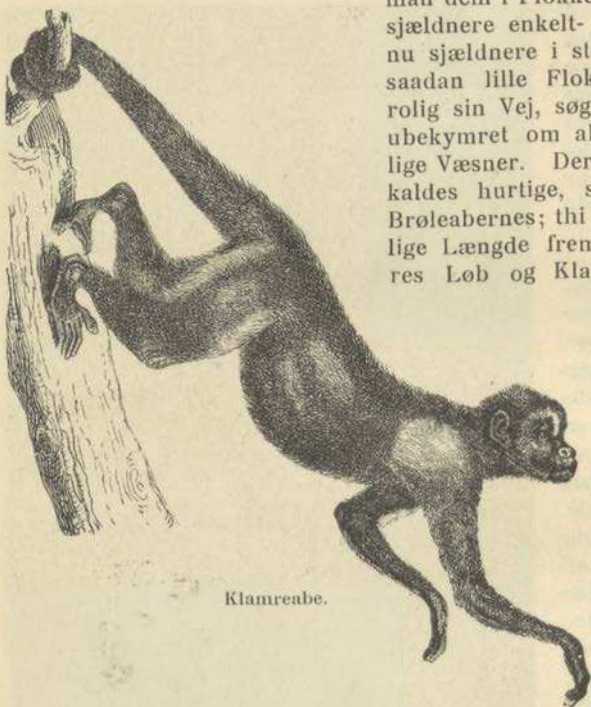
De forskellige Arter ligner meget hinanden. I Guyana er især to hyppige: Koata'en (*Ateles paniscus*) og Marimonda'en eller Aru (*A. beelzebuth*). Den førstnævnte er en af de største indenfor Slægten og bliver 1,35 M. lang, hvoraf dog Halen udgør mere end Halvdelen. I Quito, Peru og paa Panamatangen afløses de nævnte Arter af Tschamek-Aben (*A. pentadactylus*), medens den ca 1,4 M. lange Miriki (*A. hypoxanthus*) bebor det indre af Brasilien. Vel den smukkeste af alle Klamreaber er i den nyeste Tid fundet af Bartlett, nemlig Guldpendeaben (*A. bartlettii*), let kendelig paa et

guldgult Pandebaand og i det hele paa rigere Farvetegning end de øvrige Arter.

Om Klamreabernes Liv i fri Tilstand har vi især faaet Oplysninger af de Rejsende Alexander von Humboldt, Prins Maximilian af Wied og Schomburgk. I Guyana findes de kun i det indre af Skovene og ikke højere oppe end 500 M. over Havet, saa at de ganske unddrager sig de køligere Bjærgskove. I Reglen bemærker

man dem i Flokke paa ca. 6 Stykker, sjældnere enkelt- eller parvis og endnu sjældnere i større Skarer. Hver saadan lille Flok vandrer stille og rolig sin Vej, søgende efter Føde og ubekymret om alle andre, ikke farlige Væsner. Deres Bevægelser maa kaldes hurtige, sammenlignede med Brøleabernes; thi Lemmernes betydelige Længde fremskynder baade deres Løb og Klatring. Med de lan-

ge Arme fatter de viden om og iler derfor endog med ringe Anstrengelse altid saa hurtig bort, at Jægeren ikke har nogen Tid at give bort, hvis han vil følge dem. I deres Trætøppe optræder de med megen Sikkerhed, klatrer behændigt og gør undertiden smaa Spring. Under disse Bevægel-

Klamreabe.

ser kaster eller slynger de deres Lemmer hid og did paa ganske besynderlig Vis. Halen bliver sædvanlig først strakt fremefter for at søge et Holdepunkt, inden Aben bestemmer sig til at forlade den Gren, hvorpaa den sidder. Undertiden finder man et helt Selskab, der har hængt sig op ved Halen og danner den mest paafaldende Gruppe. Ikke sjældent sidder eller ligger Familien i træg Ro paa Grenene, solende sig velbehageligt, ofte med Hovedet bøjet bagover, Armene paa Ryggen og Øjnene vendt mod Himlen. Paa jævn Grund humper de møjsommeligt afsted; Gangen er vaklende og i højeste Grad usikker, og den lange Hale, der, som i Fortvivelse, flyttes hid og did for at give Ligevægt, gør Bevægelsen dobbelt kejtet. For øvrigt har europæiske lagttagere aldrig set Klamre-

aber nede paa Jorden, og Prinsen af Wied paastaar, at de kun kommer derved, naar det er umuligt at naa Vandet fra de nederste Grene.

Disse Aber ses ikke ofte i Fangenskab; og dog forstaar de ved deres sælsomme Stillinger og Lemmeforvridninger at underholde Publikum. Desuden er de i høj Grad modtagelige for god Behandling og søger at gengælde denne ved Kælenhed.

En engelsk Skibskaptajn, der havde en Miriki ved Navn »Sally«, giver følgende Beskrivelse af dette Dyrs Væsen:

»Sally er et meget godmodigt Dyr; kun to Gange har den bidt, og den ene Gang var det for at forsvare sig mod en Fjende. Paa Værftet ved Antigua havde den revet sig løs og blev forfulgt af Folkene, der drev den ind i en Krog. Dens Herre, der vilde vise, at man ikke behøvede at frygte den, fik et temmelig stærkt Bid i Tommelfingeren, da han greb den; men den var ude af sig selv af Angst, ellers vilde den ikke have gjort det, thi den er i Almindelighed saa blid, at den uden at kny tager sin Straf og gaar bort. Ondskab ligger aldeles ikke til dens Natur, og Fornærmelser glemmer den straks. Paa Skibet bliver den ikke bunden, men løber frit omkring, tumler sig i Rigningen og svinger sig ofte som ellevild af Glæde i et Tov. I saadanne Øjeblikke bærer den med Rette Navnet: Edderkopabe; thi den ligner da en kæmpestor Tarantel.

I Sammenligning med mange af dens Slægtinge er Sally meget artig; den har aldrig stjaalet andet end en Frugt eller et Stykke Kage. Den spiser altid ved sin Herres Bord, rører ikke Maden, inden den faar Lov dertil, og holder sig da til sin egen Tallerken.

Kun én Gang var Sally kommen i en sørgelig Forfatning. Da dens Herre traadte ind i sin Kahyt, fandt han den liggende sammenrullet paa et Tæppe. »Kom Sally!« raabte han; men Sally rørte sig ikke. Befalingen blev gentaget flere Gange, men ikke adlydt. Forundret herover greb han den ved Armen og opdagede nu til sin Overraskelse, at Sally var drukken; den havde netop saa megen Bevidsthed, at den kunde kende sin Herre. Den var syg hele Natten og havde »Tømmermænd« hele den følgende Dag. Sagen var, at den havde gjort sig til gode ved Officerernes Bord, først med Slikkerier og derefter med Grog. Siden den Tid nød den aldrig Spiritus.«

Sapajuerne (*Cebus*) adskiller sig fra de hidtil omtalte Vestaber ved, at deres Hale ikke er nogen paa Undersiden og ikke duer som egentligt Griberedskab, selv om den nok kan vikles om Grenene. Deres Hoved er rundt, Armene kun middellange, Hænderne altid femfingrede. Et større eller mindre Skæg pryder Ansigtet; forøvrig er Pelsen kort- og tæthaaret.

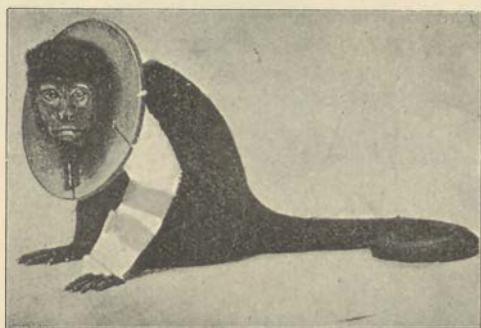
Medens de foregaaende Slægter endnu ikke er almindelige i de zoologiske Haver, ser man næsten i ethvert Menageribur en eller anden Sapaju. Man kan, om man vil, kalde dem »Amerikas Marekatte«; thi de er livlige, lærenemme, nysgerrige og lunefulde

— er kort sagt ægte Aber. Allerede i Brasiliens tidligere Dyreverden var de repræsenterede, og man finder dem endnu der i alle større Skove, sædvanlig i temmelig talrige Flokke, hyppig blandede med andre nærstaaende Arter.

I Fangenskab viser de næsten alle Marekattenes Egenskaber og flere til endda. Trods deres, selv for Aber, usædvanlige Urenlighed er de Kæledyr hos Indianerne, hvorfor man ofte finder dem tamme hos disse. Ligesom Bavianerne holder de af bedøvende eller berusende Midler. »Puster man Tobaksrøg paa en Sapaju eller holder noget Snustobak hen foran den, saa klør den sig over hele Legemet med sand Vellyst og lukker Øjnene i Velbehag. Den samme Nydelse fremkaldes, naar man giver den en tændt Cigar. Te, Kaffe, Rom og andre ophidsende Drikke gør lignende Virkning.« (Schomburgk).

Af alle Sapajuer er Cay eller Kapucineraben (*Cebus Capucinus*) den mest bekendte. Cay betyder i Guarany-Sproget »Skovens

Beboer«, men benyttes nu kun sjælden i Europa. Kapucineren er en af de største Arter og naar 45 Ctm. Krop- og 35 Ctm. Halelængde. Den kendes frem for alt paa sin nøgne, allerede hos Ungen rynkede eller foldede Pande, der er lyst kødfarvet. En mere eller mindre mørkebrun Tone er den fremherskende Farve; Tindinger, Kinds-kæg, Strube, Bryst, Bug og Overarme er lysebrune. Dens Hjem-

Kapucinerabe med Bandage.

stavn er især Brasilien, og dens Udbredelsesomraade strækker sig saavel ud over den sydlige Vendekreds som over Andeshjergene. Fra Bahia til Columbia er den overalt almindelig. Den foretrækker Skove, der ikke er bevoksede med tæt Underskov. Den største Del af sit Liv tilbringer den i Træerne, som den kun forlader for at drikke eller for at besøge en Majsmark. Et fast Opholdssted har den ikke. Sædvanlig træffer man den i Familier paa 5 à 10 Individuer, af hvilke de fleste er Hunner. Dyret er vanskeligt at iagttage, da det er frygtomt og sky. Rengger er kun tilfældig kommen til at anstille sine Iagttagelser. En Gang vaktet hans Opmærksomhed ved en behagelig, fløjtende Tone, og han opdagede da højt oppe i et Træ en gammel Han, der saa sig forsigtig om og derpaa nærmede sig; efter den fulgte tolv eller tretten Aber af begge Køn. Tre Hunner bar Unger paa Ryggen eller under Armen.

Pludselig saa et af Dyrene et nærstaaende Pomeranstræ med modne Frugter, udstødte et Skrig og sprang over paa Træet. Faa Øjeblikke efter var hele Selskabet samlet der og gjorde sig til Gode med de søde Frugter. De slog Halen om en Gren, tog Frugten mellem Baghænderne og forsøgte med Fingrene at løsne Skallen. Naar det ikke vilde lykkes straks, blev de utaalmodige, knurrede og slog Frugten mod Grenen, indtil Skallen revnede. Ikke en eneste prøvede paa at afskalle Frugten med Tænderne, sandsynligvis paa Grund af Skallens bitre Smag: men saa snart der var en lille Aabning, rev de med Fingrene et Stykke Skal af og slikkede begærlig Frugtsaften af Fingre og Arme; derefter spiste de Kødet. Træet var snart plyndret, og da forsøgte de stærkere Aber at røve fra de svagere. Andre undersøgte en Side af Træet, som var visnet, løsnede forsigtig den tørre Bark og fortærede de Larver, som fandtes under den. Da de var mætte, lagde de sig langs hen ad en vandret voksende Gren. De yngre begyndte derimod at lege og lagde megen Behændighed for Dagen.

Vor Meddeler siger, at Hunnernes Antal langt overstiger Hannernes, og han antager, at disse Aber lever i Polygami. I Januar føder Hunnen og bærer i de første Uger Ungen ved Brystet, senere paa Ryggen. En Moder forlader aldrig sin Unge, ikke engang naar hun er saaret.

Gamle Cayer kan ikke vænnes til Fangenskab; de bliver sørgmodige, vil ikke æde og dør efter faa Ugers Forløb. Den unge Cay glemmer derimod snart Tabet af sin Frihed; den slutter sig til Mennesket og venner sig til dets Næringsmidler.

Af dette Dyrs Sanser staar Følesansen øverst, de øvrige Sanser er svage. Blandt de Toner, som Cayen udstøder, hører man ofte en fløjtende Lyd, der synes at udtrykke Kedsomhed. Vil Cayen have noget, giver den en stønnende Lyd fra sig. Forbavselse udtrykker den ved en pibende Tone, og naar den er vred, skriger den »Hu, Hu!« med en dyb, grov Stemme. I Frygt og i Smærte hvæser den, og Glæde ytrer den ved et Slags Fnisen.

Med disse forskellige Toner, der veksler med Sindsstemningen, meddeler den anførende Abe Flokken sine Indtryk. Men forøvrigt taler Kapucineraber med hverandre ikke blot ved Hjælp af Lyde og Bevægelser, men undertiden ogsaa ved en Slags Latter og Graad. Den første bestaar i en lydløs Tilbagetrækken af Mundvigene. Ved Graaden fyldes Øjnene med Taarer, der dog aldrig løber ned ad Kinderne.

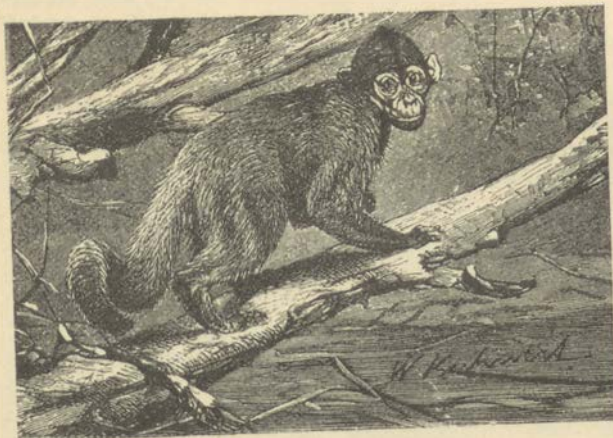
Kapucinere faar hyppig Unger i Fangenskab, og deres Ømhed for disse synes da at være endnu større end i fri Tilstand. Mødrene giver sig hele Dagen af med deres Børn, lader dem ikke berøres af noget Menneske og fremviser dem blot for dem, de sætter Pris paa, medens de modigt forsvarer dem mod enhver anden.

Kapucineraben er meget ømfindtlig for Kulde og Fugtighed. Af fri Vilje gaar den aldrig i Vandet, og man har heller aldrig iagttaget,

at den har forsøgt at redde sig ved Svømning; derimod ved man, at den snart omkommer, naar man kaster den ud i Vandet. I Fangenskab er den udsat for mange Sygdomme, men især for Snue og Hoste, og ligesom sine Fætre i den gamle Verden faar den ofte Svindsot. Den Alder, den kan naa, anslaaes til ca. 15 Aar.

Dens aandelige Egenskaber fortjener vor fulde Anerkendelse. Den lærer i Fangenskab straks i de første Dage sin Herre og Vogter at kende, søger hos ham Føde, Varme, Beskyttelse og Hjælp, betror sig fuldtud til ham, glæder sig, naar han leger med den, finder sig gerne i at blive drillet af ham, viser ved Gensynet efter Adskillelse en løssluppen Glæde og underkaster sig tilsidst saa fuldstændig sin Husbond, at den snart ganske glemmer sin Frihed og halvvejs bliver Husdyr. Forøvrig slutter den sig ikke alene til Menneskene men

ogsaa til de Husdyr, sammen med hvilke den lever. Det sker ikke sjelden i Paraguay, at man opdrætter den sammen med en ung Hund, der maa være Ridehest for den. Bliver den skilt fra denne, bryder den ud i Skrig, og ved Gensynet overvælder den den med Kærtegn. Dens Kær-

Sapaju.

lighed er imidlertid ogsaa i Stand til at bringe Ofre; thi under Slagsmaal med andre Hunde forsvaret den sin Ven med stort Mod.

Ganske anderledes optræder Dyret, naar det maa taale Mishandling. Føler det sig stærk nok, saa sætter det haardt mod haardt og bider dygtigt til, naar det fornærmes; men frygter det sin Modstander, tager det sin Tilflugt til Forstillelse og forsøger at hævn sig paa ham, hvis det uformodet kan overfalde ham.

Kapucineren er højst slikvorn, og opdages dette, lærer den snart at stjele og anvende alle Kneb og Fif. Griber man den paa fersk Gerning, skriger den allerede iforvejen højt op af Frygt for Straf; men bliver den ikke opdaget, da lader den saa uskyldig og frygtløs, som om der intet var sket. Mindre Genstande skjuler den i Munden, naar den bliver forstyrret, og æder dem først senere. Dens Havesyge er stor: Hvad den en Gang har faaet fat i, lader den ikke

saa let tage fra sig igen, — i det højeste kun af sin Herre, hvis den da har ham kjær. Foruden disse Egenskaber er den i høj Grad nysgerrig og ødelæggelseslysten. Selvtændig, som den er af Karakter, underkaster den sig ikke gerne Menneskets Vilje. Derimod søger den at faa andre Væsner, selv Mennesker til at adlyde sig — snart ved Trusler, snart ved Kærtegn. Dette gør et betydeligt Skaar i dens Lærvillighed; den vil kun lære det, der kan blive den selv til Nytte, f. Eks. at aabne Æsker, undersøge sin Herres Lommer o. s. v.

Apella'en eller den brune Sapaju (*Cebus apella*) lever i Guyana. Dens Farvetegning varierer en Del og lader sig derfor ikke saa let beskrive. I Størrelse er den omtrent Kapucineren lig.

Om Apellaens Liv i fri Tilstand haves især indgaaende Beretninger af Schomburgk: »Vi havde stillet os tæt op til et Træ,« — fortæller han, — »og ventede paa Abeflokken. Da Fortroppen først havde vist sig, fulgte Hovedflokken snart efter, og omtrent et Kvarter Tid senere kom ogsaa den sidste Trop, som for øvrigt blev sprængt fra hverandre i vild Flugt, fordi jeg ikke kunde lade være at udbryde i en høj Latter. Hvem havde her kunnet bære sig for at le ved at bemærke den overdrevne Travlhed, hvormed Aberne bevægede sig hen ad Grenene, — ved at høre de svageres Klynken, Piben og Jamren, — ved at blive Vidne til de ondsksfulde Blik, som de tilkastede de stærkere, naar disse bed dem, fordi de kom dem i Vejen, — ved at se de gammelkloge Ansigter paa Ungerne, der sad som fastklæbede paa Moderens Ryg, og ved at iagttage den grundige Alvor, hvormed hvert Blad, hver Revne i Barken undervejs blev undersøgt og en forbiflagrende Sommerfugl eller en forbisummende Bille af og til blev snappet.

Saaledes var vel omtrent 4—500 Capucinere og Apellaer dragne hen over os i stærk Fart, da jeg brast i Latter. Som trufne af Lynet standsede de, der var lige over os, og et Øjeblik sad de uden at røre sig; derpaa udstødte de et Skrig, der blev istemt fra flere Sider; de saa sig ængstelig om, bemærkede os endelig og stirrede et Øjeblik paa os, gentog Skriget endnu stærkere end første Gang, og i dobbelt saa vældige Spring fløj de formelig hen over os, uden at der blev hørt nogen anden Lyd end den forstærkede Raslen i Grenene.«

Apellaen bringes hyppig til Europa, og den findes derfor ofte i zoologiske Haver og Menagerier. Sammen med Marekatte benyttes den meget af de i Sydeuropa omvandrende Savoyarddreng, der spiller paa deres Lirekasser, medens den lille Apella under Mar-seillaisens Toner klatrer tilvejs fra Etage til Etage, fra Vindue til Vindue og faar Sukkergodt — ak, hvem der dog havde haft Kindposer! — men ogsaa mangel en Sou eller Soldo til sin Herre der nedenfor. Hvert modtaget Pengestykke kaster Dyret ned til ham.

— — Den anden Underfamilie af Brednæserne, Slaphale aberne (*Pitheciidae*), er oftest smaa, eller dog kun middelstore Aber med slap, alsidig behaaret Hale.

Rævehaleaberne (*Pithecia*) er tæt byggede, men ser paa Grund af den lange og løse Haarklædning endnu plumpere ud, end de virkelig er. De har ret kraftige Lemmer og en tyk, busket Hale. Paa Panden og Issen er Haaret skilt som en Frisure og paa Kinder og Hage forlænget til et mere eller mindre langt, kraftigt Fuldskeæg.

De faa Arters Udbredelsesomraade indskrænker sig til de nordlige Dele af Sydamerika. Her bebor de høje, tørre Skove uden Underskov og holder sig fjærnt fra andre Aber. Efter Tschudi er de Skumringsdyr, hvis Virksomhed først begynder efter Solnedgang og varer ved, til Sol staar op; men om Dagen sover de og er da svære at jage op, eftersom de ikke forraader sig ved nogen Lyd. De tæmmes let, men bliver ofte gnavne og vripne i Fangenskab, og hvis de er vaagne om Dagen, er de træge og tungsindige.

I de store Skove ved den øvre Marañon og Orinoco er den almindeligste Art Satansaben, Indianernes Kuxio (*Pithecia satanas*). Dens Krop er 55 Ctm. lang og Halen omtrent det samme. Det kuglerunde Hoved er karakteristisk ved en Slags Hue, der bestaar af tætte Haar, der breder sig straaleformigt fra en fælles Hvirvel bagtil paa Issen og har Skilning foran, over Panden. Kinder og Hage er indrammede af et tykt, sort Skæg. Ingen Frisør kunde holde Haar og Skæg i skønnere Orden, end dette Dyr. Den taaler daarligt Fangenskab.

Andre Arter er den hvidhovede Abe (*Pithecia leucocephala*), i Amazonflodens Egne og i Guyana, og den nordvestbrasilianske sorthovede Rævehaleabe (*P. melanocephala*), der bærer en Mængde forskellige indianske Navne og saaledes maa være godt kendt af de Indfødte. Men hverken om deres eller de øvrige Abers Liv ved vi synderligt.

Springaberne (*Callithrix*) er en lille Gruppe amerikanske Aber, der har faaet deres Navn efter deres store Bevægelighed. De har et slankt Legeme med smækre Lemmer og en meget lang Hale; Hovedet er rundt med skægløst Ansigt, klare Øjne og store Øren.

Springaberne lever i smaa Selskaber i Sydamerikas stille Skovstrækninger og gør sig her meget bemærkede ved deres høje Stemme. Næst efter Broleabernes er denne den stærkeste og videst lydende blandt Vestens Aber, og den forraader dem paa lang Afstand for Jægeren, der ivrig efterstræber dem for deres fine og lækre Kødskyld. Deres Karakter er overordentlig blid, og de bliver meget tamme og hengivne.

En af de smukkeste Aber er Enkeaben (*Callithrix lugens*). Den er 90 Ctm. lang, hvoraf Halen er 50 Ctm. Dens Haarklædning er

fin og glinsende sort med hvide Tegninger, som Missionærerne har tydet som Slør og Halsbind hos en Enke i Sorg.

Som Overgangsled mellem Vestaber med Gribehale og med slap Hale kan man betragte Saimiri'erne (*Chrysothrix*). Det er slankt byggede Aber med lange Lemmer, et meget stort, langagtigt, især

Satansaben.

bagtil stærkt udviklet Hovede, høj Pande, bredt Ansigt, store, tætstillede Øjne, store Øren og en ejendommelig ringet Farvetegning paa Haarene.

Den almindelige Saimiri (*Ch. sciurea*) er en af de smukkeste Aber i Amerika, baade ved sin nydelige Form og Farve og ved sine sirlige Bevægelser og sin Livlighed. Den bliver omtrent 80 Ctm. lang, hvoraf Halens Længde udgør 50 Ctm.

Dens Hjemstavn er væsentlig Guyana, og navnlig bebor den dette yppige Lands Flodbredder, hvor den lever i store Selskaber.

Sammen med Kapucineraberne opliver den i talrige Bander paa Hundrede Stykker og derover Krattet og Løvværket langs Skovbrynene fra Kysten til op mod 600 M. o. H. Ret hyppigt forener den sig med en Flok Kapucineraber. Hele Dagen igennem finder man den i uafbrudt Bevægelse; Natten tilbringer den i Palmekroner, der giver den det sikreste Ly. Den er meget sky og frygtsom og vover sig navnlig ikke frem om Natten; men ogsaa om Dagen tager den Flugten, naar der er den mindste Fare paa Færde. Man ser da Flokken drage hen over Trækronerne i lange Rækker; en enkelt Abe anfører hele Toget og bringer sædvanlig ogsaa sin Hjord i Sikkerhed, takket være disse Dyrs Hurtighed.

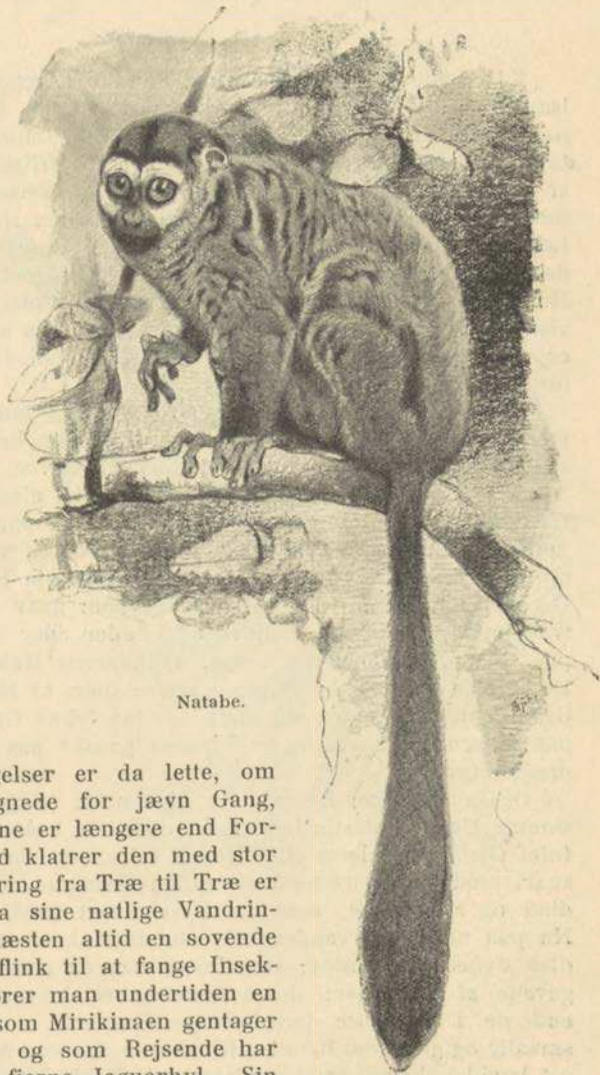
En af de mærkeligste af alle Aber, er Nataben, der udgør en Slægt for sig selv (*Nyctipithecus*). Paa en Maade danner den Overgangen fra de egentlige Aber til Halvaberne, der, ligesom den, er udprægede Natdyr og ogsaa i andre Henseender minder om den. Alene dens Hoved- og Ansigtstudtryk særtegner den øjeblikkelig: Det lille, runde Hoved har store, ugleagtige Øjne, Snuden rager lidt frem og er bred og stor, Næseborene aabner sig nedadtil, og Ørene er smaa. Den langstrakte Krop har en blød og løs Haardragt, og den noget buskede Hale er længere end Hoved og Krop tilsammen. Neglene er sammentrykte og buede.

Mirikina'en (*Nyctipithecus trivirgatus*) har en slank Krop paa 35 Ctm.s Længde, medens Halen er en halv Meter lang. Pelsen er foroven graabrun og ser mere eller mindre rustfarvet ud; Hale-spidsen er sort. Over Issen løber tre lige brede, sorte, indbyrdes parallelle Striber, og en bred, lys gulligbrun Stribe gaar fra Nakken til Haleroden.

Mirikina'en er udbredt over de varme Dele af det østlige Sydamerika, — dog ikke overalt her; saaledes paastaas det, at den i Paraguay kun findes paa den højre Flodbred (indtil 25° s. Br.) — men ikke paa den venstre. Dens Liv er kun lidet kendt. Den tilbringer det paa og i Træerne, gaar om Natten ud efter Føde og trækker sig om Morgenen tilbage til en hul Træstamme, hvori den sover Dagen igennem. Nogle Brændesamlere fandt en Gang et Par af disse Aber sovende i et hult Træ. De opskræmte Dyr søgte straks at undfly, men var saa blændede af Sollyset, at de hverken kunde gøre et rigtigt Spring eller klatre sikkert, og de blev med Lethed indfangede, skønt de forsøgte at forsvare sig med deres skarpe Tænder. Deres Leje bestod af Blade og var polstret med et Slags Træmos, hvoraf det synes at fremgaa, at disse Dyr har deres bestemte Opholdssted og regelmæssig trækker sig tilbage til et og samme Leje.

En ung Mirikina lader sig let tæmme, hvorimod de gamle forbliver vilde og bidske. Hele Dagen igennem sidder den og sover i

den mørkeste Krog, den kan finde i sit Rum. Den sidder da med Benene trukne ind og med Ryggen stærkt bøjet og gemmer Ansigtet mellem de korslagte Arme. Vækker man den, men undlader at holde den vaagen ved at stryge den og paa anden Maade kæle for den, falder den straks i Søvn igen. Ved højlys Dag kan den ikke skelne noget, og dens Pupil er da næppe til at se. Bringer man den fra Mørket pludselig ud i Lyset, viser dens Fagter og klagende Lyde, at dette forarsager den en ubehagelig Fornemmelse. Men saa snart Natten bryder frem, vaagner den op, dens Pupiller udvider sig mere og mere, medens Dagslyset svinder, tilsidst bliver de saa store, at man nu næppe kan se Regnbuehinden; Øjnene lyser som Kattenes og Natuglernes, og den begynder at gaa omkring i sit Bur og spejde efter

Natabe.

Føde. Dens Bevægelser er da lette, om end ikke særlig egnede for jævn Gang, eftersom Baglemmerne er længere end Forlemmerne. Derimod klatrer den med stor Færdighed, og i Spring fra Træ til Træ er den en Mester. Paa sine natlige Vandringer snapper den næsten altid en sovende Fugl; eller den er flink til at fange Insekter. Om Natten hører man undertiden en stærk, dump Lyd, som Mirikinaen gentager flere Gange i Træk, og som Rejsende har sammenlignet med fjerne Jaguarhyl. Sin Vrede udtrykker den ved et gentaget Grr, Grr.

Af dens Sanser er Hørelsen den ypperste, og den mindste Støj vækker straks dens Opmærksomhed. I stjerneklare Nætter ser den

bedst. Dens aandelige Ævner synes ringe; den lærer aldrig at kende sin Herre, lyder ikke hans Kalden og er sløv ligeoverfor hans Kærtegn. Derimod er et indfanget Par hinanden indbyrdes saa hengivent, at den ene Part græmmer sig ihjel, hvis den anden dør.

*

✱

*

Klo- eller Egernabernes Familie (*Arctopithec*) adskiller sig især fra alle hidtil omtalte Aber ved, at de har smalle Klonegle paa alle Fingre og Tær undtagen paa Bagtommelen, der bærer en tagstensformig, bred Negl. Hvad der yderligere kendetegner dem er det runde Hoved, et kort, fladt Ansigt, smaa Øjne og store, ofte med Haarduske prydede Øren; endvidere den slanke Krop, de korte Lemmer, de klobærende Hænder, hvis Tommel ikke kan modsættes de øvrige Fingre, hvorimod dette er Tilfældet med Bagtommelen. Hos dem er altsaa Hænderne blevne til Poter, og kun Fødderne viser endnu en lignende Uddannelse som hos andre Aber. Endelig er den lange, buskede Hale og den silkebløde Pels karakteristisk for Egernaberne.

Deres Udbredelsesomraade strækker sig mod Nord til Meksiko, medens det mod Syd næppe naar ud over Brasilien. Dette Land samt Guyana og Peru huser de fleste Arter.

Alle Kloaber er ægte Trædyr, der ikke alene bebor Kystens og Lavlandenes højstammede, fugtige Urskove, men ogsaa de mindre yppige, kratagtige Skove i det Indre. I deres Væsen og hele Fremtoning minder de mindst lige saa meget om Egern som om Aber. Deres Holdning er ikke Abernes oprejste: naar de hviler, støtter de tværtimod baade paa Hænder og Fødder eller ligger plat udstrakte paa Bugen, medens den lange, tykhaarede Hale hænger slapt ned. De holder heller ikke af, som andre Aber, at bevæge sig paa tynde Grene, men opholder sig mere paa de tykke Grene og færdes her paa Egernvis, anvendende Klørne ganske paa samme Maade som disse Gnavere.

Ogsaa i andre Henseender ligner de meget Egern: de viser samme Uro og Rastløshed som disse og samme Skyhed og Frygt. Intet Øjeblik er deres lille Hoved i Ro, og de mørke Øjne rettes snart mod en, snart mod en anden Genstand, altid ligesom i Skynning og Forvirring, som om Dyret snart tænkte paa ét og i næste Nu paa noget helt andet. Overhovedet kan man næppe tilskrive dem dybere Tænkning; tværtimod maa de anses for de mindst begavede af alle Aber; deres Aandsævner hæver sig næppe højere end de i Størrelse jævnbyrdige Gnaveres. Ængstelig mistroisk, smaalig og glemsom handler Kloaberne ligesom uden at være sig det ret bevidst, hengiver sig viljeløst til Øjeblikkets Indskydelser og ænser ikke længere det nys efterstræbte, saafremt noget nyt tilbyder sig.

Deres Næring bestaar af al Slags Planteføde, men desuden jager de med stor Iver alle Slags Smaadyr, aller helst smaa Hvirveldyr.

De er mere Rovdyr, end nogen anden Abegruppe — d. v. s. æder ved Siden af Planteføden mere Kødstoffer end andre Aber.

Kloaberne deles i tre Grupper, der alle hører til en og samme Slægt (*Hapale*), nemlig: Løveaberne, der har Manke, Sølvaberne, uden Manke, og Silkeaberne, der har Haarduske paa Ørene.

Blandt de sidstnævnte er Uistitien eller Marmoset'en (*Hapale jacchus*) den hyppigst forekommende. Det er en middelstor Kloabe paa 22—27 Ctm. Krop- og 30—35 Ctm. Halelængde, sirligt bygget og beklædt med en lang og blød Pels, hvis

Farve falder i Sort, Hvidt og Rustgult og frembringes ved de enkelte Haars ejdommelige Tegning, idet de ved Roden er sorte, derpaa rustgule, atter sorte og endelig, ude i Spidsen, hvide. En hvid, trekantet Pandeplet og en blændende hvid Øredusk stikker paafaldende af mod det mørkebrune Hoved. Ansigtet er mørkt kødfarvet og sparsomt besat med hvidlige Haar.

Hyppigere end nogen anden Art af Familien kommer Uistitier til Europa, hvor de har været kendt og holdt i Fangenskab siden Amerikas Opdagelse. De lader sig let fodre med Frugt, Grøntsager,

Silkeabe.

Insekter, Snegle og Kød og bliver sædvanlig meget snart tamme og hengivne, dog kun mod dem, der til Stadighed plejer dem. Overfor Fremmede viser de sig mistroiske, pirrelige og i det hele meget egensindige, ligesom uopdragne Børn. Deres Uvilje tilkendegiver de ved en pibende Lyd. Alt fremmedartet bringer dem ud af Fatning: de er i den Grad frygtssomme, at Synet af en forbiflyvende Hveps indjager dem stor Stræk. Blandt Husdyrene slutter tamme Uistitier især Venskab med Kattene, med hvem de leger, og i hvis Nærhed de gerne vil sove, — sandsynligvis for Varmens Skyld. De sørger altid omhyggeligt for at beskytte sig mod Kulden og bærer Bomuld, Klude, uldne Stumper, og hvad man ellers rækker dem, hen i et Hjørne af Buret, bereder sig et Leje og tilhyller sig saa godt, de kan, dermed. Det ser da meget tiltalende ud, naar det lille Dyr stikker sit nydelige Hoved ud af sin Seng, saa snart dets Bekendte nærmer sig med en Lækkerbidsken.

Uistitien har allerede flere Gange faaet Unger her i Europa, én Gang endogsaa højt mod Nord som i St. Petersborg, og tilmed under meget ugunstige Temperaturforhold. Naturforskeren Pallas havde her rig Lejlighed til at iagttage den, hvorfor vi vil give et Udtog af hans Meddelelser:

»Uistitien springer og klatrer vel meget hurtigt, naar den vil, men er i det hele temmelig magelig, især naar den er mæt og vil sole sig. Den klatrer i alle Retninger, ofte med Hovedet nedad, og altid temmelig sindigt. I Solskin rensrer Han og Hun hinanden for Utøj paa Abevis; dette foregaar altid under en knurrende Lyd. Denne Knurren hørte man ogsaa, naar de om Aftenen krøb sammen paa deres Straaleje. Før Klokken seks eller syv om Morgen lod de sig ikke se. En sjælden Gang kom de frem om Natten for at forrette deres Nødtøft; de tilsmudsede aldrig deres Leje. I de øvrige 11 à 12 Timer var de muntre og temmelig højrøstede. Naar de fik Øje paa deres Føde, gav de en stærk Lyd fra sig, som saa nogenlunde ligner deres franske Navn »Uistiti«. Saa de noget usædvanligt, som f. Eks. Hunde eller Krager, skreg de omtrent som Skader, og naar man drillede dem, udstødte de en gryntende Lyd.«

Den til Sølvaberne hørende Midasabe (*Hapale oedipus*) kommer mindre hyppig til Europa og taaler endnu mindre end dens Slægtninge Fangenskab. De smaa, smukt tegnede Dyr er især mærkelige ved deres Stemme, der skuffende ligner en Fugls og snart bevæger sig gennem rene, langtrukne Fløjtetoner, snart gennem Triller. For Tiden — i Efteraaret 1906 — findes et Par af disse i Zoologisk Have, hvor de synes at trives godt.

ANDEN ORDEN. HALVABERNE.

Flertallet af tidligere Tidens Naturforskere saa i de Dyr, som vort zoologiske Rundskue nu ruller op for os, ægte Aber og stillede dem derfor i samme Orden som disse. Nu derimod adskilles Halvaberne fuldstændigt fra de ægte Aber og hæves til en Orden for sig. I Virkeligheden har de ogsaa liden Lighed med Aberne. Deres Legemsbygning er en anden, og deres Tandforhold stemmer næppe i et eneste Punkt overens med Abernes. Navnet »Firehændede« tilkommer imidlertid langt snarere dem end Aberne, da Modsætningen mellem Haand og Fod er langt mindre hos dem end hos Aberne. Man kan betragte dem som et Bindeled mellem Aberne og Pungdyrene, som Efterkommere af ukendte, med Pungrotterne beslægtede Dyr; men Aber er de ikke.

Et Fællesbillede af Halvaberne lader sig ikke let give. Størrelse, Legemsbygning, Lemmer, Tandforhold og Skelet — alt er indbyrdes forskelligt. Store Skumringsøjne og gennemgaaende veludviklede Øreduske samt en blød, tæt, uldagtig, kun undtagelsesvis noget stiv Haarbeklædning tilkendegiver i det Ydre Halvaberne som Dæmrings- eller Natdyr.

Afrika, frem for alt Madagaskar og dets Naboøer, samt Indien og Sydasiens store Øer udgør Halvabernes Hjem, og tætte, frugtrige Skovstrækninger er deres Opholdssted. Alle Arter er Trædyr, og flere af dem er saa godt som fremmede for selve Jordsmonnet. Nogle færdes overordentlig behændigt og let paa Grenene, medens andre Arters Bevægelser er langsomme, støtte og sindige, aandeagtigt sagte og umærkbare. Enkelte er undertiden paa Færde ogsaa om Dagen; men de fleste begynder først deres Liv efter Nattens Frembrud og ligger allerede før Daggry igen i fast Søvn. Nogle Arters Føde bestaar i alle Slags Frugter, Knopper og unge Blade, medens andre, foruden en Del Planteføde, tager Insekter og smaa Hvirveldyr. I Fangenskab vænner de sig til al Slags Kost. De gør hverken nævneværdig Skade eller Nytte; men desuagtet betragter de Ind-

fødte dem intet Steds med Ligegyldighed. Tværtimod anser de snart én Art for et helligt og ukrænkeligt Væsen, snart en anden for ulykkevarslende og farlig, og de hindrer derfor ikke sjældnen den videbegærlige Forsker i at jage Halvaber, ja søger endog at unddrage ham fra at iagttage dem. Dette kan være en af Grundene til, at vi forholdsvis sjældnen faar endog de flokkevis levende og almindeligste Arter af Ordenen at se i vore Dyrebure. Fangsten af dem volder ingenlunde særlige Vanskeligheder, og deres Pleje er let og simpel; de fleste Arter taaler ulige bedre Fangenskab end Aberne og forplanter sig uden nogensomhelst Vanskelighed i Burene, blot de behandles nogenlunde rigtigt. Svarende til deres forskelligt udviklede Aandsævner slutter nogle Arter sig let til deres Opdrætere, Ija lader sig endog delvis afrette til forskellig Brug, medens derimod de mest fuldkomne Natdyr imellem dem er gnavne og søvnige og kun i de sjældneste Tilfælde viser Erkendtlighed, selv for den omhyggeligste Pleje.

* * *

Ved Lemurer forstod Romerne de Afdødes frigjorte Sjæle, hvoraf de gode værnede Hjem og Familie lig Husguder, medens de slette foruroligede de stakkels Dødelige som omflakkende, lunefulde Spøgelse. Videnskaben forstaar ved Lemurer ganske vist ogsaa natligt Omvankende; dog ikke overnaturlige Væsner af Kød og Blod, men Kærnen i Halvabernes Orden, en Familie, der omfatter langt de fleste og mangfoldigste Former blandt Halvaberne og falder i flere Slægter.

For Lemurerne (*Lemuridae*) gælder, hvad der er sagt om Ordenen i al Almindelighed. Deres Hovedstandkvarter er Madagaskar og dets Nabøer; men desuden findes de i et Bælte gennem Afrikas Midte fra Øst- til Vestkysten samt, enkeltvis, i Indien og paa de sydasiatiske Øer. De bebor alle uden Undtagelse Skovene og foretrækker de uigennemtrængelige, frugt- og insektrige Urskove, hvor de trækker sig tilbage til de mørkeste Steder eller til hule Træer, hvor de sover, sammenrullede. Deres Sovestillinger er højst ejendommelige. Enten sidder de paa Bagdelen, klamrer sig fast med Hænderne, sænker Hovedet dybt ned mellem Forlemmerne, ja omvikler det tilmed med Halen — eller de ruller sig sammen, tæt op til hinanden, eller vikler sig endogsaa to og tre sammen til én Kugle og omvikler hinanden gensidig med Halerne. Forstyrrelser man en saadan Pelskugle, dukker der pludselig to Hoveder ud af den og stirrer med store Øjne paa Fredsforstyrrelsen.

Deres Søvn er meget let. Blot en forbiflyvende Flues Summen eller en Billes Krablen kan vække dem. Ørene rejses da, og de store Øjne spejder ligesom drømmende om — men kun for et Øjeblik; thi Dyrene er overordentlig lyssky, og deres Øjne synes at være mere ømfindtlige overfor Lys end noget andet Pattedyrs.

For Dagen er de tabt; de frit levende Lemurer vaagner først ved Mørket; kun de, der lever i Fangenskab, afviger delvis herfra.

Naar Natten falder paa, begynder de vilde Lemurer at muntre sig, pudser og glatter deres Pels og begiver sig ud paa Togt gennem deres luftige Jagtdistrikt. Nu oprinder da et efter Arternes forskellige Natur forskelligt Liv. De fleste bestræber sig straks for at gøre deres Navn Ære, idet de i Kor udstøder et Hyl, der kan fylde en Nyankommen med Gysen, da det enten gør en ubeskrivelig Helvedslarm eller minder om farlige Rovdyrs, f. Eks. om Løvens Brøl. Som hos saa mange andre Dyr synes dette fælles, gryntende Brøl at være Signal til, at Lemurerne Natværk tager fat; thi fra da af gennemstrejfer de deres Jagtterrain eller deres Græsgange med en Iver og Behændighed, som man om Dagen aldrig skulde have tiltroet de søvndrukne Dyr. Alle Klatrekunster og Krumspring, som Aberne kan gøre, bliver maaske endogsaa overtrufne af dem.

Men helt anderledes end disse Arter optræder andre. Fordægtigt og med lydløse Fjed sniger de sig langsomt fra Gren til Gren. Deres store, runde Øjne lyser i Mørket som glødende Kugler, og deres Bevægelser foretages saa betænksomt og sagte, at end ikke det lyttende Øre med en eneste Lyd faar Nys om, at der er et levende Dyr i Nærheden. Ve nu den sorgløst slumrende Fugl, der rammes af et Blik fra disse Ildøjne! Ingen Indianer sniger sig mere sagte hen ad Krigsstien, ingen blodtørstig Vild nærmer sig med mere frygtelige Hensigter end Lorien (se nedenfor), der overlister sit sovende Bytte. Uden mindste Støj, næsten uden synlig Bevægelse sætter den ene Fod frem foran den anden og nærmer sig mere og mere, indtil den har naaet sit Offer. Da løfter den sin ene Haand, stadig med samme Lydløshed og Betænksomhed, og strækker den sagte frem, indtil den næsten berører den Sovende. Nu sker der en Bevægelse, hurtigere, end Øjet kan følge den, og inden den slumrende Fugl blot har en Anelse om sin frygtelige Fjende, er den dræbt, — kvalt. Intet overtræffer den Begærlighed, hvormed den saa uskyldigt udseende Halvabe efter fuldblragt Mord fortærer sit Bytte. — Og som den sovende Fugl er ogsaa dens Unger eller Æg i Reden fortabte, saa snart Lorien opdager dem.

De største og højest udviklede af alle Lemurer er Indrierne (*Lichanotus*). Af de to hidtil fundne Arter paa Madagaskar er den mest bekendte (*L. brevicaudatus*) 85 Ctm. lang, indbefattet den kun 2,5 Ctm. lange Halestump. Snuden er spids, Øjne og Øren smaa, Legemet beklædt med en tyk Uldpels, der er hvid, sort og brunt broget.

Indrierne bevæger sig behændigt og springer hurtigt fra Træ til Træ; naar de æder, sidder de oprejst ligesom Egern; deres Stemme ligner Barnegraad, og de er af Gemyt fredsommelige, lette at tæmme og bliver paa de sydlige Dele af Madagaskar holdt tamme af de Indfødte og afrettede til Fuglejagt. Det fortælles, at de skal kunne yde lige saa god Hjælp herved som den bedste Hund. Skønt

de overvejende er frugtædende, forstaar de med stor Behændighed at fange Smaafugle for at faa — som deres Part i Byttet — Fuglenes Hjerne, der for dem er en Lækkerbidsken.

Selve Slægten *Lemur* bærer ogsaa Navnet Maki, der skal give Lyden af denne artsrige Slægts Skrig. Makierne kendes fra næsten alle deres Slægtninge paa det langstrakte Rævehoved med

Indri. (Madagaskar).

de ret store Øjne og Øren, der ofte bærer Haarduske. Lemmerne er veludviklede, indbyrdes omtrent lige lange; Halen er længere end Kroppen, og Pelsen er meget blød og fin, undertiden uldagtig.

En af de mest bekendte Arter er Vari'en (*Lemur varius*), karakteristisk ved sin sort- og hvidbrogede Pels hvis Farvefordeling veksler hos næsten ethvert Eksempel, saa at snart Hvidt, snart Sort er den fremherskende Farve. Den er en af de største Maki-former, omtrent paa Størrelse som en velvoksen Kat. En anden

Art, Catta'en (*L. catta*) er særlig slankt bygget og har en sort- og hvidringet Hale, medens Pelsens Hovedfarve ellers er graalig. Abemakien (*L. macaco*) er ejendommelig ved, at Hannen er næsten helt sort, hvorimod Hunnen er rustfarvet og længe blev antaget for en særegen Art.

Alle Arterne af denne Slægt bebor Madagaskar og dets Nabøer og lever i Flokke paa 6—12 Stykker. De æder især vilde Daddelpalmers Frugter og vandrer om i Urskovene efter disse. Deres Bevægelser er overordentlig lette: er de først blevne rigtig vaagne, gennemflyver de formelig Kronerne og gør overraskende lange Spring fra Gren til Gren. Forfølges de af Hunde, flygter de op i de højeste Toppe, holder Øje med deres Fjende og svinger Halen frem og tilbage under gryntende Knurren; men saa snart de faar Øje paa Jægeren, flygter de skyndsomt ind i Skoven.

De føres hyppig til Europa og holder længe Fangenskab ud. Saaledes levede en Vari 19 Aar i Paris. Oftest bliver de tamme og fredsommelige, og de er lette at holde, da de hurtigt vænner sig til al Slags Kost. Naar de befinder sig vel, knurrer de velbehageligt, og sædvanlig synger de sig paa den Maade selv i Søvn. Den omtalte Maki, der levede saa længe i Paris, elskede Varmen fra Ilden og anbragte sig altid ganske tæt op til Kaminen. Ja, den stakkels forfrosne Sydbo holdt ikke blot Hænderne men ogsaa sit Ansigt saa nær til Flammerne, at den mere end en Gang brændte sine Knurhaar. Den var meget renlig af sig, skinnede over hele Kroppen og undgik omhyggeligt at tilsmudse sin Pels. Den var endvidere lige saa livlig og bevægelig, som den var nysgerrig; alt undersøgte den, men væltede det da om eller splittede det ad. Den var venlig mod alle, som kælede for den, ja sprang endogsaa uden videre hen i Skødet paa helt Fremmede.

* * *

Medens Makierne, i det mindste til Tider, viser stor Munferhed og Livlighed, udmærker Lorierne (*Stenops*) sig ved de modsatte Egenskaber. De repræsenterer paa en Maade Dovenfyrene indenfor deres Orden og bliver ogsaa ligefrem kaldt »Dovenabere«. Det er smaa Dyr med en slank, haleløs Krop, stort, rundt Hoved og tynde Lemmer, hvis bageste Par er længere end det forreste. Snuden er spids, men kort; de meget store Øjne er tætstillede, Ørene middelstore og haarede. Pegefingeren er meget kort, paa Bagfoden med en lang spids Klo, medens fjerde Finger er stærkt forlænget.

De faa Arter, der tilhører denne Slægt, bebor Indien og de indiske Øer, hvor de repræsenterer deres muntre afrikanske Fætre — dog kun i Bygning, ikke i Væsen. Deres Liv i det Fri er os endnu næsten ubekendt.

Et særdeles nydeligt Medlem af Slægten er Slanklorien (*Stenops gracilis*). Det lille Dyr er næppe saa stort som et Egern —

kun 25 Ctm. langt — har slank Krop, store Øjne, spinkle Lemmer og en lang, plydslignende Pels, hvis Farve foroven er rødliggraa og gulbrun, paa Undersiden graalig eller bleggul. Omkring de nøddebrune Øjne er der en mørk Ring, som stikker paafaldende af mod den lyse Snude.

Om Dagen ligger eller rettere hænger Slanklorien paa en Tremme i Buret og sover, uden at lade sig i mindste Grad forstyrre af,

Slanklorier.

hvad der foregaar omkring den; men efter Mørkningens Komme ruller den sig ud, rækker og strækker søvndrukken de lange, slanke Lemmer og vandrer nu langsomt og uhørligt frem og tilbage paa Tværstangen i Buret eller op og ned ad Vægsprosserne. Paa en Stang eller Gren bevæger den sig behændigt, men passer dog ved hvert Skridt paa at faa fat i et nyt Holdepunkt og spreder derfor ofte Benene forbløffende vidt fra hinanden og føler sig for i Luften med dem og med Armene, hver Gang den vil fra en Gren over i

en anden. Den bevægeligste Del af dens Legeme er Hovedet, som den forstaar at dreje og vende pludseligt og lynsnart, hvorimod den kun sjælden gør en saa rask Bevægelse med Armene eller Benene. Dens Øjne lyser i Halvmørket bogstavelig som Kulgløder, og da de staar meget tæt ved hinanden, gør de et højst sælsomt Indtryk.

Tirres Slanklorien, lader den en skarp Snorken høre — Tegnet paa dens højeste Vrede. Dens Pirrelighed synes iøvrig temmelig lidt udviklet, thi det falder svært nok at bringe den ud af den vante, rolige Ligevægt. Den synes at holde af, at man stryger den blødt, og klør man den let i Hovedet, lukker den Øjnene i Velvære. Dens Hovedføde er Brød, opblødt i Mælk. Insekter, især Melorme, æder den gerne, hvorimod den næsten helt forsmaar Frugt, Kød og Æg.

Plumplorierne, Indiernes »Sharmindi billi«, d. v. s. »den skamfulde Kat« (*Stenops tardigradus*) er noget bedre kendt, sandsynligvis fordi den er hyppigere og mere udbredt end dens slanke Fætter. Den er bleven fundet saavel i Bagindien, indtil Brahmaputra, som paa Sumatra, Java og Borneo. Den er større og af mere undersætsig Bygning end dens Slægtning. Hovedfarven er aske- eller sølvgraa med et rødligt Anstrøg, og Øjnene er altid omgivne med brune Ringe. Legemets Længde er 32—37 Ctm., Halens knap 2 Ctm.

Plumplorien lever familievis, men er svær at faa Øje paa, da den hele Dagen skjuler sig i Træhuller.

Fangne Lorier er stille, fredsommelige og tungsindige. Hele Dagen hviler de siddende paa Hug og støttende Hovedet paa de foldede Hænder. Et fanget Eksempel nød gerne Frugt og Mælk, men rigtig lysten var det dog kun efter Fugle og Biller. Holdt man et saadant Stykke Vildt hen imod denne Plumplori, kom den det snigende imøde, med forsigtige Skridt, ofte hele Værelset igennem, ganske som den, der gaar paa Tæerne for at overraske en. Naar den da havde nærmet sig sit Bytte paa en Fods Afstand, blev den gerne staaende, rejste sig tilvejs, rykkede endnu lidt nærmere, strakte sindigt Armene ud og for endelig lynsnart løs paa sit Rov og klemte det hurtigt ihjel.

*

*

*

Til de bedst kendte Halvaber hører Øremakierne eller Gala-go'erne (*Otolienus*), hvis store Ørelapper og fine Hørelse minder om enkelte Flagermus. Deres Krop er nærmest smækker, men ser som Følge af den regelmæssige Behaaring sværere ud, end den er. Det forholdsvis store Hoved er ejendommeligt ved de usædvanlig stærkt udviklede, nøgne Ørebuske og de tætstillede, store Øjne. Pegefingeren og anden Taa, hos nogle ogsaa den midterste Finger og Taa, har kloagtige, alle de andre Fingre og Tær flade Negle.

Galagoerne bebor Afrika og nogle af Øerne Vest og Øst derfor, og de maa i Modsætning til Makierne betragtes som Rovdyr, der kun i Ny og Næ tillige æder Frugt. De er ægte Natdyr, for hvem Maanen er Solen, Væsner, for hvem Dagen glider sporløst forbi, medens de — søvnigere end Mulmeldyrene — ligger sammenrullede i et eller andet passende Skjul, dækkende Hovedet mod det forhadte Sollys; ja de søger endogsaa at sikre sig mod enhver Lyd ved at rulle deres Ørebruske sammen. Men saa snart Mørket bryder frem over Skoven, vaagner Øremakien — maaske vækket af den følelige Aftenkølighed, — bøjer den over Hovedet sammenviklede Hale tilbage, aabner Øjnene, udfolder Ørenes Hudlapper, der indtil da var sammenpressede til en godt sluttende Prop i Øregangen, pudser og slikker sig, forlader sit Skjulested og begynder nu sin spøgelseagtige Færd — i Ordets fuldeste Betydning et Røverliv, hvori uslukkelig Blødtørst er parret med sjælden Mordlyst. Saa godt udrustet som noget Rovdyr, langsynet som en Los, lydhør som en Flagermus, med Sporsans som en Ræv, listig og dristig bliver Galagoen i Virkeligheden en frygtelig Fjende for alle Smaadyr.

Blandt de faa hidtil fundne Arter af Øremakier, — hvoraf den største er omtrent som en Kanin, den mindste som en Mus —

Galago.

kender vi bedst selve Galago'en (*Otolichnus galago*), et fint bygget Dyr paa et Egners Størrelse. Dens tætte, silkebløde Pels er paa Oversiden bleggraa, med et svagt rødligt Skær, paa Bugsiden gullighvid.

En stor Del af Afrika er Galagoens Hjem; den er saaledes fundet baade i Senegambiens Flodskove, i Sydafrika og i Sudan. De Indfødte tror, at den en gang har været Abe, men paa Grund af

Sovesyge er degraderet saa stærkt. Brehm traf disse Dyr i Mimosekove, mellem hvis Torne de meget behændigt forstod at bevæge sig, og hvor de gjorde store Spring fra Træ til Træ. Dog fortalte de Indfødte ham, at en dygtig Klatrer endog kunde tage dem med Haanden, naar han blot rystede Grenen godt, hvorpaa de sad; thi af Frygt for at falde ned, klamrede de sig da saa fast til Grenen, at man kunde gribe dem, — en Fremgangsmaade, Brehm forøvrigt

tror paa, da han med Held har anvendt den overfor unge Egern.

Den paa Sansibar levende Øremaki, Suaheliernes Komba (*Otolicnus agisymbanus*) er større. Dens Kroplængde er 20—30 Ctm., Halelængden 22—25 Ctm. Farven er overvejende gul- eller brungraa, ved Haleroden dog rødbrun og længere ude sortbrun. De store, næsten nøgne Øren er askegraa.

Paa Sansibar har man et meget simpelt Middel til at faa fat i Kombaen: dens Slikmundethed bliver dens eget Fordærv. Trods sit Begær efter varmt Blod er Kombaen nemlig ingenlunde afholdende overfor søde Sager, men er endogsaa saa lysten efter dem, som ellers kun Aber og enkelte Gnavere er. Naar Palmevinen bliver tappet, indfinder denne Øremaki sig derfor ofte som ubuden Gæst og slubrer saa meget i sig af den søde Drik, at den bliver helt omtaaget, taber Besindelsen og dumper ned paa Jorden, hvor den bliver liggende i tung Rus. Her finder Negrene den da næste Morgen, bringer den til Byen og sælger den til Europæere. Senere belønner Kombaen med mangen en god Tjeneste Køberen for god Pleje; thi i det Rum, der huser en Komba, hører Gemytligheden op for Musene, Kakerlakerne og andre Snyllegæster, som den snart skal vide at faa udryddet.

* * *

Fodrodsaberne (*Tarsidae*, d. v. s. Dyr med forlænget Fodrod) har et tykt, rundt, frøagtigt Hoved, som sidder næsten direkte paa Skuldrene, korte For- og lange Baglemmer og Hale samt insektæderagtige Tænder. Snart blev disse mærkelig byggede Dyr henregnet til Springmusene, snart til Pungdyrene; men omsider havnede de blandt Lemurerne som en Familie for sig, hvoraf man kun kender én, højst to Arter.

Spøgelseabben eller Koboldmakien (*Tarsius spectrum*) bliver 40 Ctm. lang, hvoraf Halen maaler 23—24 Ctm. Haarene er brungraa, Ørene nøgne, Øjnene ualmindelig store, — i Forhold til Dyrets Størrelse de største, noget Pattedyr i det hele har. Finger-

Spøgelseabe.

spidsernes Underside er pudeformigt udvidet som hos en Løvfrø. Den lever — ensom og sjælden — i de ostindiske Øers Skove og anses af Malayerne for et forhekset Dyr, hvorfor det frygtes meget. Om en fanget Spøgelseabe fortæller en europæisk lagtager: I Begyndelsen maatte den sulte noget, da den forsmaaede Planteføde; men snart fik den og aad med stort Behag levende Græshopper. Naar Dyret blev fodret om Dagen, var det yderst pudsigt at se det staa oprejst, støttet paa sine to tynde Ben og den lange Hale, medens det store, kuglerunde Hoved med dets to vældige, gule Øjne bevægede sig i alle Retninger, ligesom en Blændlanterne, der drejer sig paa et trebenet Stel med Kugleled. Først efterhaanden lykkedes det Dyret at indstille Øjnene rigtigt paa den Genstand, der blev rakt frem; men havde det omsider faaet rigtig Øje derpaa, strakte det pludselig begge de smaa Arme ud til Siderne og noget bagud, — ligesom et Barn, der glæder sig, — greb hurtigt til med Hænder og Mund og fortærede sindigt sit Bytte.

Om Natten bevægede det sig livligt og behændigt, med lydløse Spring, helst sidelænds. Det blev hurtigt tamt, men døde desværre snart.

*

*

*

For over Hundrede Aar siden fik en Rejsende, Sonnerat, to højst besynderlige Dyr fra en Skov paa Vestkysten af Madagaskar. Ingen, ikke en Gang Østkystens Beboere, kendte dem. Da de saa dem, udraabte de ganske forbavsede »Aye, aye!« og efter dette Udraab opkaldte Sonnerat de af ham opdagede Dyr.

Indtil den nyeste Tid var det ene af disse Dyr, som af Sonnerat var blevet sendt udstoppet til Paris, det eneste Eksempel, man kendte i Europa, og man havde allerede saa smaat begyndt at anse Arten for uddød, da Det zoologiske Selskab i London i Aaret 1862 modtog to »Fingerdyr« — som de ogsaa kaldtes — fra Madagaskar, af hvilke det ene var levende. Senere fulgte flere, og nu først kunde de Sagkyndige fastslaa Aye-Aye'ens Slægtskabsforhold og anviser den den Plads i Systemet, som tilkom den.

Aye-Aye'en eller Fingerdyret (*Chiromys madagascariensis*) danner ikke blot en egen Slægt, men en egen Familie indenfor Halvabernes Orden. Det har bogstavelig ingen nærmere Lighed med noget som helst andet Pattedyr, om end det overfladisk minder om Galagoerne. Det tykke, brede Hoved med de store Øren, der lader det se endnu bredere ud, de smaa, kugleformige, stive og ubevægelige, men glødende Øjne, hvis Pupil er langt mindre end Natabens, Munden, der virkelig har en vis Lighed med et Papegøjenæb, den anselige Legemsstørrelse og lange, buskede Hale og endelig de mærkværdige Hænder, hvis midterste Finger ser ud, som var den tørret ind, — alle disse Ejendommeligheder tilsammen gør Dyrets Udseende saa mærkværdigt, at man uvilkaarligt plager sin Hjerne med den haabløse Opgave, at finde en Frænde til dette Dyr.

Aye-Aye'en er mere lyssky end noget andet Pattedyr. En Nat-abe lader sig dog vække, tripper omkring, kigger forundret ud i den lyse Dag, lytter interesseret til et forbiflyvende Insekts Summen, ja slikker og pudser sig endogsaa; — men naar Aye-Aye'en efter megen Møje er bleven rystet vaagen, medens det er Dag, synes den at være komplet aandsfraværende. Mekanisk slæber den sig atter tilbage til sin Mørkningsplads, ruller sig sammen og indsvøber Ansigtet i sin tykke Hale; enhver Bevægelse, hver Handling røber en Træghed og Kedsommelighed uden Lige. Først naar Skumringen er endt, og den dybe, dunkle Nat er brudt frem, lever den op og kryber ud af sit Mørkekammer; — men Skæret fra en Lygte, der ikke anfægter andre Natdyr det ringeste, lader den ilstomt fly tilbage.

Om den Aye-Aye, der levede nogle Aar i London, og som Brehm en Aften havde Lejlighed til at iagttage, bemærker han blandt andet følgende: »Dersom Sonnerat har set rigtigt, maa han have haft at gøre med særdeles godmodige Aye-Aye'er. Den, jeg saa, var alt andet end blid; den var tværtimod meget vredagtig og pirrelig. Naar man nærmede sig den, hvæsende den som en Kat, og naar man holdt Haanden frem, fo'r den, ligeledes hvæsende, løs paa den og søgte at gribe den med Forpotterne. Imidlertid kunde den godt skelne mellem Haanden og en Jærnpind; thi med denne sidste lod den sig berøre, uden at hvæse eller gribe til. Oppasserne, som havde megen Respekt for Dyrets Tænder, forsikrede, at de havde faaet kraftige Beviser paa dets Dømmekraft i saa Henseende, da de flere Gange var blevene slemt bidt. Egentlig frygtssom kan man vel ikke kalde Aye-Aye'en; den er kun uselskabelig og sky. Ogsaa om Natten tyer den ved

Fingerdyret, Aye-Aye.

den ringeste Støj til sit Skjul. — Den eneste Føde, man giver Dyret, er frisk Mælk, hvori der er udrørt kogt Æggeblomme. Aye-Aye'en bruger begge Hænder, naar den æder, og kaster med Fingrene den flydende Spise ind i Munden. Kød har den hidtil ikke villet æde.»

Fra Aaret 1868 har man en Beretning om Aye-Aye'ens Liv i fri Tilstand. »Dette i videnskabelig Henseende saa mærkværdige Dyr,« — skriver Iagttageren — »bebor Bambusskovene i det Indre af den store Ø Madagaskar. Efter de Indfødtes Sigende er Dyret saa sjældent, at man kun en Gang imellem faar det at se ved et Tilfælde; det lever enkeltvis eller parvis, aldrig i Flokke, kommer blot frem om Natten og sover om Dagen i det tætteste Bambuskrat i Skovens Inderste. Det ernærer sig af Bambus- og Sukkerrørets Marv og til lige af Biller og deres Larver. For at skaffe sig sin Føde gnaver det med sine stærke Fortænder et Hul i Planternes Stamme, stikker sin tynde Langfinger derind og henter med den Plantestoffet eller Insekterne frem. Ligesaa søvnigt, som det er om Dagen, ligesaa livligt bevæger det sig om Natten. Fra Solens Opgang sover det med Hovedet skjult mellem Fødderne og oven i Købet bedækket med den lange Hale; ved Mørkets Frembrud vaagner det af sin Døsighed, klatrer op og ned ad Træerne og springer med Makiens Behændighed fra Gren til Gren, omhyggelig undersøgende alle Revner, Sprækker og Huller i gamle Træer for at finde Bytte, men trækker sig allerede før Morgenrødens Frembrud tilbage til Skovens Indre. Dets Skrig, en stærk Grynten, høres ofte i Løbet af Natten.»

TREDJE ORDEN. FLAGERMUSENE.

Kort før Solen paa smukke Sommerdage gaar til Hvile, begynder en af de mærkeligste Pattedyrordener sit ejendommelige Liv. Ud af alle Revner, Huler og Huller kryber Flagermusenes dystre, talrige Skare frem, der Dagen igennem har levet sky tilbagetrukken, som turde den ikke vise sig i Solens Lys. Men nu gør den sig rede til natlig Flugt. Jo stærkere Tusmørket falder paa, des større bliver de mørke Fyres Tal; og ved Nattens Indtræden er alle livlige og driver deres Spil i Luftens Regioner.

Skandinavien ligger ved Grænsen for Flagermusenes Udbredelsesomraade og huser kun smaa, svage og spinkle Arter. I Syden er det anderledes: Jo mere vi nærmer os Tropebæltet, desto stærkere tiltager Flagermusenes Mængde og med Mængden ogsaa deres vekslende Farverigdom. Allerede i Italien, Grækenland og Spanien ses de i paafaldende Masse. Naar Aftenen nærmer sig der, kommer de frem fra Skjulestederne, ikke hundredvis, men i Tusinder, og deres Vrimmel fylder Luften. Fra hvert Hus, hver gammel Mur, hver Klippehule flager de ud, som om en stor Hær var paa Afmarche. Men endnu mere overraskende bliver deres Mængde i de varme Lande. Fængslende og underholdende er det at tilbringe en Aften foran en stor orientalsk Bys Porte; thi de Sværme af Flagermus, som Aftenen der vækker til Liv, fordunkler bogstavelig Luften. Man opgiver hurtigt at beregne deres Antal, thi overalt ser man Masser af disse mørke Skikkelser, der vælter sig frem gennem Luften. Overalt Liv og Bevægelse; mellem Havernes, Krattenes og Skovenes Træer svirrer det afsted; hen over Markerne flager det, lavere eller højere; gennem Byens Gader, Gaarde og Værelser gaar det travle Tog. Hundreder kommer, og Hundreder forsvinder. Man er bestandig omringet af svævende Skarer.

Flagermusene eller »Haandvingerne« har i Almindelighed en sluttet Krop, en kort Hals, et tykt, langagtigt Hoved og et vidt Gab. Ligesom hos Aberne har Hunnen kun to Brystpattevorter. Mest

paafaldende er Forlemmernes Bygning. Overarmen, Underarmen og Fingrene er overordentlig forlængede, navnlig de tre yderste Fingre, der hver for sig er længere end Overarmen. Herved bliver Fingrene lige saa fortrinligt skikkede til at støtte den mellem dem udspændte Flyvehud som uskikkede til enhver anden Brug. Kun Tommelen, der ikke er indesluttet i Flyvehuden, men rager frit frem, har beholdt Lighed med andre Pattedyrtæer. Den er kort og har en stærk Klo, der yder Dyret fortrinlig Nytte, naar det klatrer. Fra Hælen udgaar der en Knogle, Sporebenet, der tjener til at holde Huden mellem Baglemmerne og Halen udspændt. Brystbenet har, ligesom hos Fuglene, en Kam, og Nøglebenene er stærkt udviklede. Tænderne frembyder størst Lighed med Insektædernes.

»Ingen anden Dyregruppe,« — siger en Zoolog, — »kan opvise en saadan Udvikling af Hudsyste­met som den, der gør sig gældende i Bygningen af Flagermusenes Snude, Øren og Flyvehud. Hos alle Arter er Ørene uforholdsmæssig store; deres Længde overgaar hos enkelte Længden af Dyrets hele Krop, og hos visse Former har de en saa stor Brede, at de endog vokser sammen. Hos et ringe Antal Arter er Snudens Omgivelser udviklede paa den besynderligste Maade, og det er navnlig visse Hudblade i Ansigtet, der giver disse Dyr et sælsomt og hæsligt Præg.«

Flyvehudens Overflade holdes stadig smidig og bøjelig ved Ind­gning med en olieagtig Vædske, der afsondres af nogle Kirtler i Ansigtet. Ogsaa Flagermusenes Haar frembyder ejendommelige Forhold, der dog blot kan iagttages under Mikroskopet. De er nemlig forsynede med Udvidelser, der i Form af en tæt Skruengang gaar ud til Haarets Spids. Denne Bygning egner sig fortrinlig til at holde paa Legemets Varme, idet Skruegangene slutter tæt sammen over den imellem Haarenes nederste og tyndeste Del indesluttede Luft.

Af de stærkt udviklede Sanser staar Smagen vistnok lavest, men kan dog ingenlunde kaldes hæmmet. Man har saaledes hældt en Draabe Vand i Munden paa sovende og næsten stivfrosne Flagermus, uden at det har besværet dem i ringeste Maade, medens Brændevin eller Blæk straks bringer dem til at stritte imod. Hos mange Arter kan den overordentlige Udvikling af Følelsen, Lugten og Hørelsen næsten erstatte Synet; man har oftere blindet Flagermus ved at lægge Hæfteplaster over deres Øjne; desuagtet fløj de rundt i Stuen med samme Sikkerhed som før og undgik enhver Genstand, navnlig Snore, der i stort Antal var spændte over Værelset i forskellige Retninger. Denne fine Følelse har fortrinsvis sit Sæde i Flyvehuden. Endnu mere udviklede er dog Lugten og Hørelsen. Næseborene er meget store og kan udvides og lukkes ved særlige Muskler; Øret er ligeledes overordentlig udviklet. Det er utvivlsomt, at Flagermusene i en ikke ubetydelig Afstand kan høre flyvende Insekters Summen, og at det navnlig er deres skarpe Hørelse, der vejleder dem paa deres Jagt efter disse. Bortskærer man

de bladagtige Hudvedhæng eller det ydre Øre med Ørelaaget, bliver Dyret hjælpeløst i sin Flugt og støder an mod enhver Genstand.

Flagermusenes Aandsævner er ingenlunde ringe. Saaledes har man iagttaget, at en Flagermus, der jagede i en Lindeallé, stedse skaanede en Hunsommerfugl, fordi den havde lagt Mærke til, at denne lokkede mange Hansommerfugle til, som Flagermusen saa stadig kunde snappe! De Dyrplagere, der hænger Sommerfugle paa Kroge for at kunde fange Flagermus dermed, gør sig forgæves Ulejlighed: Flagermusene kommer nok hen til det svævende Insekt, men de undersøger det og opdager meget snart det fine Hestehaar, hvormed Krogen er befæstet; og saa lader de forsigtigt alt urørt, selv om det skulde knibe med at finde Føde nok. At Flagermus ved god Behandling kan blive meget tamme og deres Herre hengivne, er blevet iagttaget af mange, saavel Lærde som Naturvenner. Enkelte har endog bragt det saa vidt, at Dyret tog Føde af deres Haand eller af et Glas, blot det en eneste Gang havde bemærket, hvad Hensigten var. En Broder af Brehm gjorde en Flagermus saa tam, at den fulgte ham gennem alle Værelser; og naar han holdt en Flue hen til den, satte den sig øjeblikkelig paa hans Haand for at æde den. De store Flagermusarter er ligefrem elskværdige i Fangenskab, bliver overordentlig tamme og lægger megen Forstand for Dagen.

Flagermusens Flugt frembringes ved en uafsladelig Bevægelse af Armene. Medens Fuglen kan svæve, kan den kun flagre, fordi dens Knogler ikke er luftførende og Krophulen ikke, som hos Fuglene, indeholder Luftsække; men fremfor alt, fordi Flagermusen ikke har Sving- og Styrefjer.

For lettere at kunne udbrede Flyvehuden og flagre, hager Flagermusene sig under Hvilen med Baglemmernes Klør fast i frem-springende og højtstaaende Genstande. De har nemlig svært ved at hæve sig til Flugt fra Jorden eller en anden Flade. At Flugten koster Anstrængelse, ser man af, at Flagermusene ikke flyver ret længe, men hyppigt hviler paa Grene, Murkanter o. s. v. Deres Gang er som oftest temmelig ubehjælpssom. Nogle Arter kan dog løbe næsten lige saa hurtigt som en Rotte.

Hver Art har sit eget Jagtdistrikt i Skove, Parker, Alléer, Gader, over langsomt rindende eller stillestaaende Vand o. s. v. Sædvanlig gennemstryger de kun et Omraade paa ca. 1000 Skridt i Tværmaal. Større Arter gennemstrejfer dog vistnok Strækninger paa over en halv Mils Længde; om de store, sydlige Former, de saakaldte Flyvehunde, ved man imidlertid, at de flyver flere Mil i et Træk, eftersom de fra en Ø begiver sig til Naboøer, der maaske ligger milevidt borte.

Om Dagen skjuler Flagermusene sig hos os oftest i hule Træer, Skure og andre Udhuse, Ruiner, Kældere o. desl. I sydligere Lande hænger derimod mange Arter frit i Træernes Grene, hvor der er et tæt Løvtæg. Dette sker kun sjældent hos os.

Deres Føde bestaar af Frugter, Insekter og tildels mindre Hvirveldyr eller Blodet af større Pattedyr. De større europæiske Arter æder med Lethed et Dusin Oldenborrer, og de mindre et Halvhundrede Fluor eller mere. Ved den Mængde Insekter, de fortærer, bliver de overordentlig nyttige Dyr, om hvilke der burde fredes af al Magt. De frugtædende Arter anretter derimod Ødelæggelser paa Vinbjærge og i Frugthaver. Alle Flagermus søger hyppig til Vandet og drikker meget.

Man har gjort den interessante Iagttagelse, at visse afrikanske Flagermus ledsager Hjordene, fordi de store Sværme af Fluor og andre Insekter, af hvilke Flagermusene lever, følger med Kvæget, naar dette drager til rigere Græsgange.

Flagermusene kan ikke taale vedvarende stærk Kulde og forekommer derfor ikke i Polaregnene, hvor der heller ikke vilde være Insekter nok for dem. De fleste forlader ikke en Gang deres Skjulesteder i raakoldt Vejr. Ved Begyndelsen af den kolde Aarstid falder de i en mere eller mindre fast Vintersøvn. Forinden udsøger de sig lune Sovesteder, saasom Huler, Kældere, varme Lofter o. s. v. Her finder man dem samlede i Hundredvis, ophængte ved Bagbenene, tæt op til hverandre, ofte flere Arter paa ét Sted. Deres Blods Temperatur synker da ikke sjældent til 4° R., ja man paa-
staar endog, at den kan synke til 1° . Naar Kulden bliver alt for stærk, vaagner de og begynder at bevæge sig; men det hænder dog hyppigt, at de fryser ihjel. Paa milde Vinterdage kan man derimod undertiden se dem flyve om.

Flagermusene fører deres Unger med sig ved Brystet, medens de flyver; endog efter at Ungerne selv kan flage om, hænger de sig ofte fast ved Moderens Bryst. Dette har Brehm navnlig iagttaget hos nogle Arter i de afrikanske Urskove. I Gennemsnit er Ungen 5—6 Uger om at opnaa sin fulde Størrelse.

Flagermusenes mærkelige Udseende og natlige Liv har fra de ældste Tider givet Overtroen rig Næring og har lige op til vore Dage gjort dem ilde lidt af det store Publikum. Det bør derfor betones, at de har Krav paa at skaanes og fredes af ethvert oplyst Menneske. Alle de hos os forekommende Arter gør os kun Nytte ved den uhyre Graadighed, hvormed de hjælper til at udrydde Hæren af skadelige Insekter; de faa skadelige Frugtædere generer ikke os, og Blodsugerne er ingenlunde saa farlige, som man tidligere troede. I sin Helhed maa Ordenen anses for et højst nyttigt Led i de levende Væsners Kæde.

Man kender omtrent 300 Arter nulevende Flagermus, og deraf findes de 35 i Europa.

*

*

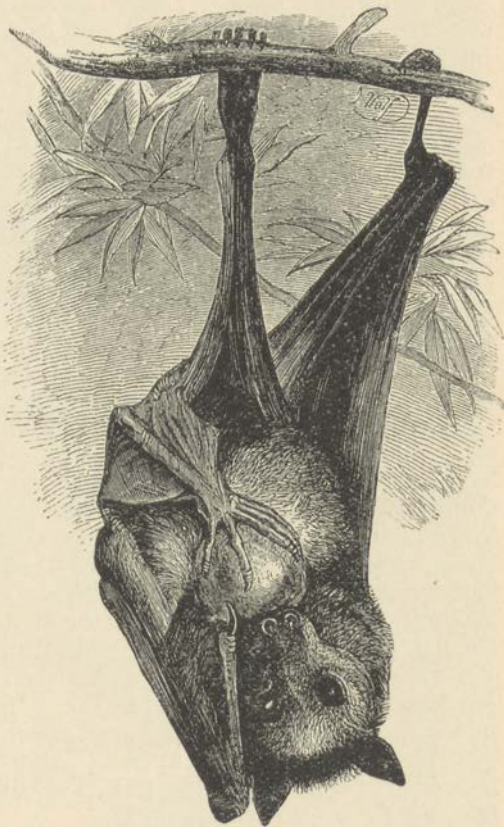
*

Den første Hovedafdeling er Flyvehundenes eller de frugtædende Flagermus' Familie (*Pteropina*).

Alle til denne Gruppe hørende Flagermus bebor udelukkende de varmere Egne i den gamle Verden, især Sydasien og dets Øer, Mellem- og Sydafrika, Australlandet og de australske Øer. Paa Grund af deres Størrelse er de fra de ældste Tider blevne udskregne som rene Uhyrer. Disse skikkelige og fredsommelige Dyr har man anset for hæslige Harpyer og frygtelige Vampyrer, som Indbildningskraften lod sætte sig paa sovende Mennesker og udsuge disses Hjærteblod.

De har den sædvanlige Flagermusform, men er langt større, og deres Hoved minder om en skikkelig Hunds, hvilket har givet dem deres Navn. Flyvehuden og Lemmerne er som andre Flagermus; dog har, foruden Tommelen, ogsaa Pegefingeren en kloformig Negl. Næsen mangler Hudblade, og Ørene har ingen forreste Ørelap, hvorved disse Dyr let kendes fra de øvrige Flagermus.

Flyvehundene opholder sig helst i mørke Skove og hænger om Dagen i talløse Masser rækkevis paa Træernes Grene med deres Krop og Hoved indhyllede i Flyvehuden; dog finder man dem stundom ogsaa i Hundredvis i hule Træer. I dunkle Urskove træffes de undertiden flyvende om Dagen; men deres egentlige Virksomhed begynder dog først i Tusmørket. Ved deres skarpe Syn og fortrinlige Lugtesans kan de med Lethed finde Træer med saftige og modne Frugter, og naar først én har opdaget et saadant Træ, samles der snart en hel Skare, der fuldstændig kan plyndre Træet. Paa Vinbjerge kan de anrette store Ødelæggelser. Ikke sjældent foretager de skarevis Vandringer, til Dels endog over brede Havarme, fra en Ø til en anden. Deres Yndlingsfrugter er Bananer, Figener, Druer, og i det hele søde Frugter. Naar en Sværm af disse Dyr

Frugtædende Flyvehund.

hjem søger en Frugthave, æder de hele Natten og gør en saa stærk Støj, at man kan høre dem langt bort. Man beskytter Frugttræerne ved at spænde Næt over dem.

Hunnen føder kun én Gang om Aaret og kun én eller to Unger, som den bærer om med sig under Flugten. I Fangenskab bliver disse Dyr allerede efter faa Dages Forløb tamme. Kødet spises og skal have en Del Lighed med Kanin- eller Høsekød.

Den største af alle kendte Arter, Kalong'en (*Pteropus edulis*) har en Kroplængde af 40 Ctm. og et Vingefang indtil 1,5 M. Dens Hovedfarve er mørkebrun.

Den lever paa de indiske Øer, saavel i de større Skove som i de Frugttræplantninger, der omgiver Landsbyerne. Undertiden bedækker den Grenene saa tæt, at man næppe kan skelne disse fra Dyrene. Enkelte Træer er bogstavelig behængte med Tusinder, der om Dagen sover her, saa længe de ikke forstyrres, men i saa Fald flyver skarevis om i Luften. Henimod Aften sætter Massen sig i Bevægelse, og den ene flyver i en vis Afstand efter den anden. Da en Naturforsker løsnede et Skud mod en usædvanlig lavt flyvende Kalong, faldt dens ved Brystvorterne hængende Unge ned; men inden denne endnu havde naaet Jorden, var Moderen lynsnart styrtet efter den, havde grebet den med Tænderne og løftede sig atter til vejrs og for bort med den reddede Lille.

Skønt Kalongen især lever af Frugter — navnlig de søde Figener og Mangofrugter — nøjes den dog ikke altid med Planteføde alene. Saaledes har en Rejsende, Shortt, for ikke lang Tid siden til sin Overraskelse lært den at kende som Fiskerøver, idet han saa Kalonger flyve ned og med Fødderne gribe Smaafisk, der massevis legede og sprang i Overfladen af en Dam. Naar en Fisk var grebet, fløj Røverne, — som han først havde antaget for Fugle — hen i et Tamarindetræ, hvor de fortærede Byttet; og her saa han ganske tydeligt, at det virkelig var flyvende Hunde og ikke Fugle.

Saa kræsen Kalongen er med Frugt, naar den lever i Frihed, saa fordringsløs er den i Fangenskab. Her æder den enhver Frugt, man byder den, og desuden ogsaa gjerne Kød. Tilmed bliver den paafaldende hurtigt tam. Alligevel er det svært at holde disse Dyr fangne i længere Tid. De faar ikke tilstrækkelig Flyvebevægelse, faar Bylder og dør sluttelig.

*

*

*

En anden Hovedafdeling af Flagermusene, Glatnæserne (*Gymnorhina*), mangler Næseblade, men har en lille indvendig Ørelap.

Familien er udbredt over hele Jorden med Undtagelse af det kolde Bælte. Arternes Tal er overordentlig stort, og det overvejende Flertal af vore indenlandske Arter hører til denne Familie. De fleste Glatnæser træffes i store Flokke, især i Syden, navnlig under

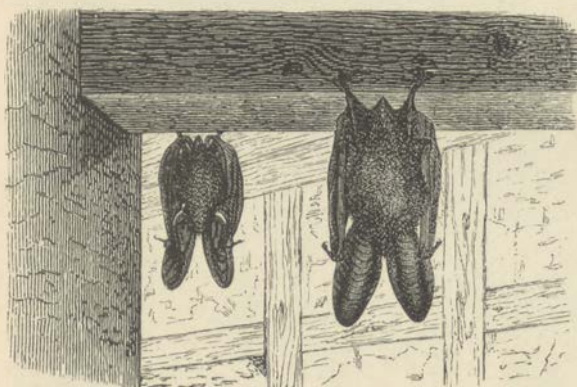

Kalongen eller den flyvende Hund.

deres Vintersøvn. De begynder deres Dvale tidligt om Efteraaret og kommer først frem igen sent paa Foraaret. De fleste flyver fra Skumringen til henimod Midnat og derpaa atter i Morgendæmringen. Deres Flugt udmærker sig ved mange besynderlige Slag og pludselige Vendinger, hvorved det bliver let for dem at undgaa Rovfugle. De gaar slet, klatrer ypperligt og udrydder en Masse skadelige Insekter. Deres Stemme er en stærk, pibende Kvidren.

Blandt de hjemlige Glatnæser er den langørede Flagermus (*Plecotus auritus*) den mest bekendte. Dens store, tværrynkede og meget bevægelige Øren lader den ikke forveksles med andre. Den er desuden en af de største europæiske Flagermus og maaler et Vingefang paa 24 Ctm.

Den findes i hele Europa syd for 60° n. Br.; desuden i Nordafrika, Vestasien og Ostindien. I Mellemeuropa hører den til de

Den langørede Flagermus.

almindeligste Arter og er ikke sjælden i Danmark. Den opholder sig helst i nogenlunde Nærhed af menneskelige Boliger, men opsøger i Byerne dog altid frie, beplantede Kvarterer og Villaværelser, der vender ud mod Have.

Den langørede Flagermus kan bedre taale langvarigt Fangenskab

end dens fleste Slægtninge og kan ved god Pleje endog holde det ud i flere Aar. Man vælger derfor sædvanlig den, naar man vil anstille Iagttagelser paa fangne Flagermus.

Den graa Flagermus (*Vespertilio murinus*) har en lignende Udbredelse som den foregaaende og er den største af vore europæiske Arter, — med et Vingefang paa 37 Ctm. Dens Bidskhed og Trættelyst fordriver alle mindre Flagermus — med Undtagelse af de blodsugende, og de, der er den underlegne, har ogsaa al Grund til at undgaa den, eftersom den, hvad man har iagttaget paa fangne Eksemplarer, dræber de mindre Arter og delvis fortærer dem.

Et lige saa stort Vingefang men noget mindre Kropstørrelse har den store brune Flagermus (*Vesperugo noctula*), der udmærker sig ved smalle, lange Vinger og en overmaade behændig, svalelignende Flugt.

Den er en af de almindeligste Arter i Skandinavien og er udbredte over hele den gamle Verdens varme og tempererede Egne. Den ses ofte flyve omkring flere Timer før Solens Nedgang, ikke sjældent forfulgt af Rovfugle, hvis Angreb den dog forstaar at undgaa; ikke en Gang Lærkefalken, som er i Stand til at gribe Svaler, kan fange den. Den opholder sig især i Skove og findes sjældent paa bebyggede Steder, med mindre der er Haver i Nærheden.

Den store brune Flagermus.

En over hele Europa udbredt Art er Dværgflagermusen (*V. pipistrellus*), hvis Vingestrækninger kun udgør 17—18 Ctm. Den er vor almindelige Flagermus. Allerede midt i Marts viser den sig, naar Frostene er ophørt, og den træffes endnu flyvende i Oktober, ja undertiden helt ind i December.

* * *

Paa en Maade et Overgangsled fra Glat- til Bladnæserne er Slægten Bredørene (*Synotis*), der næsten ser lige saa mærkværdig ud som Bladnæserne, idet Ørene er voksede sammen over Issen. Vingerne er smalle og lange, og Halen er noget længere end Kroppen. Den mest bekendte Art er Mopsflagermusen (*Synotis barbastellus*), der har et Vingefang paa 26 Ctm. og træffes i de fleste Egne i Europa, selv helt oppe ved de højeste Sæterhytter paa Alperne.

* * *

Bladnæserne eller Blodsugerne (*Istiophora*) er den sidste Hovedafdeling af Flagermusene. De kendes allesammen let paa deres Næseblad, hvis Form er underkastet megen Variation, men som dog i det væsentlige bestaar af et mere eller mindre udviklet Hudblad paa Næsen.

De er talrigt udbredte over alle Verdensdeles varme og middelvarme Lande, især de første. Mange kan findes skjulte dybt inde i store Skove, i hule Træer, paa gamle Stammer og mellem Palmerne og andre storbladede Planters brede Løv;

Mopsflagermus, krybende.

de fleste skjuler sig om Dagen i Klippehuler, af Ruinerne af forfaldne Bygninger, i mørke Hvælvinger eller under Tagværket.

Deres Føde bestaar hovedsagelig af Insekter, men de er tillige Blodsugere og overfalder Fugle og Pattedyr. Skønt der i vore Dage foreligger mange Iagttagelser over Blodsugningen, hviler der dog endnu et gaadefuldt Slør over disse Dyrs Levevis. Sandsynligvis er alle Bladnæser Blodsugere, men kun under særlige Forhold, og derved forklares de forskelligt lydende Beretninger om deres Færd, som jo desuden kun vanskeligt kan iagttages. Vi finder det derfor hensigtsmæssigt at sammenstille nogle af de Rejsendes Iagttagelser uden at henføre disse til nogen bestemt Art.

Saaledes fortæller Spanieren Azara følgende om Blodsugeren:

»Undertiden bider den sig fast i Kammen paa Hovedet af Høns medens de sover, og suger Blod af dem. I Reglen dør de deraf. Den bider sig ogsaa fast paa Heste, Æsler, Muldyr og Hornkvæg, enten i Siden, paa Skulderen eller paa Halsen. At den bider Mennesker, ved jeg af Erfaring; thi jeg er selv blevet bidt fire Gange i Tærne, naar jeg sov under aaben Himmel. Saarene, som Dyret bibragte mig, uden at jeg mærkede det, var runde eller ovale, en Linie i Tværmaal, men af en saa ringe Dybde, at de næppe naaede helt igennem Huden; de var lette at kende paa de opsvulmede Rande. Heste og andre store Dyr tilføjer de dybere Saar, og Blodtabet er derfor hos disse noget større.«

Til Azaras Iagttagelser følger Rengger følgende: »Jeg har vist hundrede Gange undersøgt Saarene paa Muldyr, Heste og Okser uden at kunne komme paa det rene med, hvorledes de er tilføjede dem. Det næsten tragtformede Saar er i Reglen 3 Linier i Gennemsnit og har en Dybde af 1—2 Linier. Der ses aldrig Mærker af Tænder; derimod er Randene stærkt opsvulmede. Bladnæserne bibringer næppe Dyrene disse Saar ved straks at bide — desuden vilde ethvert Dyr vaagne derved; rimeligere er det, at de først gør Huden ufølsom — ligesom, naar der paasættes Blodkopper — ved at suge stærkt og derpaa gennembide det opsvulmede Sted. De stikker nu deres udstrækkelige Tunge ind i Aabningen, og derfor er det, at Saaret bliver tragtformet. Det umulige i, at Flagermusen skulde bevæge Vingerne, imedens den suger, fremgaar allerede af dens Bygning. Jeg har heller aldrig set nogle af disse Dyr sætte sig paa en Hest, uden at det var nødt til straks at folde Flyvehuden sammen. En enkelt Bladnæses Bid har naturligvis ikke nogen Betydning; men undertiden overfalder fire, fem, seks eller endnu flere Flagermus et og samme Dyr i en og samme Nat, og da dette ofte gentages flere Nætter i Træk, bliver Dyret tilsidst svækket af Blodtabet — saa meget mere, som der altid bagefter, foruden det Blod, Flagermusen udsuger, flyder 2—3 Unzer (60—90 Gram) Blod ud af hvert Saar«.

Foruden Azara er forøvrigt ogsaa andre Rejsende blevne bidt og aareladt af Blodsugere; blandt andre den engelske Naturforsker

Bates, der tilbragte 11 Aar i Brasilien. Under sit Ophold ved Amazonfloden beboede han engang et Værelse, der ikke havde været benyttet i flere Maaneder, og som paa flere Steder havde Aabninger i Mur og Tag. »I den første Nat«, fortæller han, »sov jeg fast og bemærkede intet usædvanligt; men i den næste blev jeg henimod Midnat, vækket ved en Susen, som fremkaldtes ved, at en stor Flok Flagermus fløj frem og tilbage inde i mit Værelse. De havde pustet min Lampe ud, og da jeg paany tændte den, saa jeg, at Luften og hele Rummet var ligefrem formørket af deres Mængde. Efter at jeg nogle Minuter havde værget mig mod dem med en Stok, forsvandt de op mellem Tagstenene; men næppe var alt igen bleven roligt, før de paany kom frem og endnu en Gang slukkede Lyset. Jeg tog imidlertid nu ikke mere Notits af dem og sov videre. I den følgende Nat indfandt flere af dem sig imidlertid i min Hængesøjle, hvor de kravlede om paa mig; jeg greb nogle og slyngede dem mod Væggen. Ved Dag gry fandt jeg paa min ene Hofte et, utvivlsomt fra Flagermusebid hidrørende Saar. Da blev det mig for gemytligt, og sammen med mine Negre gik jeg næste Dag løs paa de ubehagelige Gæster. Selv skød jeg en hel Del, og oppe under Taget ombragte Negrene flere Hundrede Gamle, tildels med Unger«.

Lignende Iagttagelser er ogsaa gjort senere; dog fremgaar det af alt, at det kun er meget sjældent, Mennesker bliver bidt af Bladnæser, og at den Fortræd, disse Dyr gør, er yderst forskellig efter Tid og Sted.

Blandt de egentlige Bladnæser (*Phyllostoma*) fortjener den større af alle de sydamerikanske Arter, Vampyren (*P. spectrum*) særlig Omtale. Dens Kroplængde er rigelig 16 Ctm., Vingefanget 70 Ctm. Hovedet er tykt og langsnudet; Ørene rager højt op; Næsebladet er lille i Forhold til Dyrets Størrelse; Farven brun i forskellige Afskygninger.

Vampyren bebor Brasilien, og den træffes baade i Urskovene og i Husene. »Der gives intet hæsligere«, siger Bates »end denne Skabnings Ansigtssudtryk, naar man ser den forfra. De store, læderagtige, vidt udstaaende Øren, det spydlige, opretstaaende Næseblad, de funklende, glinsende sorte Øjne — alt dette forener sig til et Hele, som vækker Forestillinger om et fabelagtigt Væsen. Intet Under derfor, at det fantasirige Folk har udrustet en saa frastødende Skabning med dæmoniske Ævner«. Denne saa berygtede Flagermus er i Virkeligheden et skikkeligt Dyr, der jo nok hører til Bladnæserne, men paaviselig ikke er blodsugende. Snarere jager den om Natten ivrigt efter Insekter og tager desuden Frugter.

I Europa er Bladnæsernes Familie erstattet af Kamnæserne eller Hestekonæserne, hvis karakteristiske Næseudvækster bedækker hele Ansigtet fra Snudespidsen til Panden og bestaar af

tre Dele: Hestekoen, Længdekammen og Lancetten. De har brede, forholdsvis korte Vinger, hvorfor deres Vingeslag er flagernde og Flugten forholdsvis mindre behændig. Næsten alle Arter har en lys Pels.

Man kender fire europæiske Arter, hvoraf den lille Hestekonæse (*Rhinolophus hippos*) er almindelig i Mellem- og Syd-europa. Den er kun 6 Ctm. lang og dens Vingefang 22 Ctm.

Dens Hovedføde er Insekter, hvis Hud er tynd og blød, især Natsommerfugle, Fluer o. l.; men den er tillige en ægte Blodsuger

Vampyr.

hvilket tydeligt fremgaar af en Naturforsker, Kolenatis Iagttagelser:

Han fandt i en Kalkhule i Mähren 45 sovende Flagermus, for største Delen af denne og af den langørede Art. Han tog dem med sig hjem og bemærkede, at de langørede Flagermus fløj fra Kl. 7. til Kl. 12 om Aftenen og fra Kl. 3—5 om Morgen, Hestekonæserne derimod fra Kl. 1—3 om Natten. Disse sidste fløj ofte hen imod hans Ansigt indtil et Par Tommers Afstand fra det. Da han efter nogle Dages Forløb vilde vise Flagermusene til en Ven, fandt han til sin Forbavselse, at seks af Hestekonæserne var næsten fuldstændigt opædte. Ved talrige Blodspor lededes Mistanken hen paa de langørede Flagermus, hvis udspilede Maver ogsaa vidnede

imod dem. En af dem blev dræbt, og Obduktionen godtgjorde, at Mistanken var berettiget; men man bemærkede da, at der paa de langørede Flagermus' Flyvehud inde ved Kroppen fandtes friske Saar med stærkt opsvulmede Rande, og man kunde nu ikke tvivle om, at Hestekonæserne havde begyndt Kampen ved at suge Blodet af de andre, medens de sov, og at disse paa deres Morgenudflugt havde hævnnet sig ved at opæde deres Fjender.

Endvidere fortalte en Bekendt af Kolenati ham, at hans Duer ofte om Natten fik smaa Saar med opsvulmede Rande, hvis Opstaaen han ikke kunde forklare sig, og Kolenati udfandt, at disse Saar ligeledes hidrørte fra Hestekonæsers Bid.

Saaledes har vi altsaa i Europa virkelige Vampyrer, omend de rigtignok i Almindelighed er ganske harmløse og i det mindste ikke kan give Anledning til Frygt.

Endnu hyppigere end den omtalte Art er den store Hestekonæse (*Rhinolophus ferrum-equinum*) hvis Krop er 5,5 Ctm. lang, Halen desuden 3,5 og Vingefanget 33 Ctm. Den forekommer i største Delen af Mellem- og Sydeuropa og i Lilleasien. I Bjergegne gaar den om Sommeren op til 2000 Meters Højde. Ogsaa om den formoder Kolenati, at den suger Blod af andre Dyr; om Natten flyver den om i Fjældkløfterne for at bide sig fast i Hjorte og Gemser, og omsværmer Egerannes Leje. Er dens Vampyrnatur end ikke ligefrem bevist endnu, saa maa den i det mindste stærkt mistænkes i den Retning.

En anden Flagermuseslægt (*Megaderma*) omfatter ikke alene Blodsugerne men ogsaa en Art, der endog skal æde smaa Frøer. Den mærkeligst udseende Form i denne Slægt er Lyrenæsen (*M. Lyra*) som har paafaldende stærkt udviklede Næseblade, der fjærnt minder om en Lyre.

Hos Klapnæserne (*Rhinopoma*) bestaar Næsebladet kun af en opret Lancet. Usædvanlig lang og tynd er Halen, især hos den ægyptiske Klapnæse (*R. microphyllum*), hvor den rager langt udenfor Flyve huden. Dette Dyr træffes overordentlig hyppigt i Ægyptens gamle Pyramider og Hulegrave.

FJERDE ORDEN. ROVDYRENE.

Næppe nogen anden Pattedyrorden viser en større Formrigdom end Rovdyrene. Næsten alle Legemsstørrelser indenfor Pattedyrene, fra de anselige omtrent til de mindste, er repræsenterede i denne Orden, og de forskelligste Legemsbygninger er her forenede. Fra den vældige Løve til den lille Væsel — hvilket Spring og hvilken Mangfoldighed! Nogle lever paa Jorden, andre paa Træerne, atter andre i Vandet. Alle er de forskelligt uddannede — og dog udgør de en sammenhængende Helhed.

Trods al Forskellighed viser samtlige Rovdyr udpræget Ensartethed saavel i legemlig som i aandelig Henseende; besynderligt udseende, fantastiske Former, der helt falder udenfor den fælles Type, mangler næsten ganske imellem dem.

Deres Lemmer staar i et harmonisk Forhold indbyrdes og til hele Kroppen og har ligeligt udviklede Tæer med kraftige Kløer; alle Sanseredskaber viser en høj Udvikling, saa forskelligt de end kan være uddannede; Tandsættet er sammensat af alle Slags Tandformer, der sidder dybt nedrammede i svære Kæber, som bevæges ved vældige Muskler. Maven er stedse simpelt bygget, Tarmen sædvanlig kort og Blindtarmen altid lille. Ejendommelige for Ordenen er de Gatkirtler, der forekommer hos mange Arter, og som afsondrer stærkt lugtende Vædske, der enten tjener til Værn mod stærkere Væsner eller til Løkkemiddel eller til Indgnidning af Skindet. Ogsaa i Skeletbygningen er der en Mængde fælles Træk, som danner en Grundtype.

De aandelige Ævner harmonerer med de legemlige. Vi finder blandt Rovdyrene beundringsværdigt kloge Dyreformer, hvis Røver- og Tyveliv har udviklet List og stor Forstillelsesævine. Bevidstheden om deres Kraft giver dem tilmed Mod og Selvtillid; — mens den paa den anden Side ogsaa avler grusom Herskelyst og en uovervindelig Trang til at myrde, som har gjort dem til Sindbillede paa blodtørstige Tyranner.

— Ingen kan — selv om han ikke er Zoolog — være i Tvivl om, hvilken Familie han vil tildele den Ære, at være Fører for Rovdyrenes samlede Flok. Allerede i Oldtiden kranses jo Løven som Dyrenes Konge, og Kattene (*Felidae*), hvortil den hører, bliver derfor den første Familie.

De har den mest fuldendte Rovdyrform af dem alle. Et saa harmonisk Forhold mellem Krop og Lemmer og en saa typisk Regelmæssighed og Simpelt i Bygning genfinder vi ikke hos nogen anden Rovdyrgruppe. Hver enkelt Legemsdel er yndefuld, og netop derfor tiltaler det hele Dyr i saa høj Grad vor Skønhedsfølelse. Vi behøver som Type blot at tage vor almindelige Huskat.

Enhver kender dens ydre Bygning: dens kraftige og dog smidige Krop, dens tykke Hals med det runde Hoved, dens middellange Lemmer med de tykke Fodballer, den lange Hale og den bløde Pels. Kattens Vaaben er ligefrem fuldendte. Hjørnetænderne er store og stærke, svagt krummede Kegler, Fortænderne paaafaldende smaa, og Kindtænderne har Takker og Spidser, der griber ind mellem hverandre. Den hvasse Tunge er tyk, kødfuld og især mærkelig ved sine fine, bagtil rettede Hornspidser. Kattens egentlige Angrebsvaaben er dog ikke Tænderne, men Klørerne. Den brede, afrundede Fod er kort, da det yderste Taaled er bøjet opad; det berører ikke Jorden, hvorved den paa samme siddende, stærke og spidse, seglformede Klo skaanes. To elastiske Sener, af hvilke den ene er befæstet oven for, den anden paa Siden, holder under normale Forhold dette Led oppe; men naar Katten bliver vred og vil bruge Kloen, trækkes Ledet voldsomt ned og fremad ved den stærke Bøjemuskel, saa Taaledet udstrækkes og bliver et frygteligt Vaaben. Denne Bygning af Foden er Grunden til, at der i Kattens Spor ikke ses Aftryk af dens Klør; dens lydløse Gang hidrører fra, at Fodballerne er bløde og ofte tæt haarede.

Enhver af Kattens Bevægelser vidner i lige høj Grad om Kraft og yndefuld Behændighed. Dens Gang er sikker, men langsom og forsigtig; den løber hurtigt og kan gøre Spring, der er ti til femten Gange længere end den selv. Kun nogle faa af de største Arter mangler Evne til at klatre. Alle Katte skyr Vandet, men i Nødtilfælde svømmer de ret godt. Fælles for dem er en overordenlig Smidighed og Styrke.

Hørelsen og Synet er Kattens skarpeste Sanser; dog er det især den første, der kommer dem til Gode paa deres Strejftog. I lang Afstand kan de høre Fodtrin, en Puslen i Sandet eller en hvilken som helst anden svag Lyd og finder derfor ofte et Bytte, som de ikke havde kunnet opdage ved Hjælp af Synet. Denne Sans er mindre skarp, hvad længere Afstande angaar, men fortrinlig paa kortere Afstand. Pupillen er hos de større Dyr rund og udvider sig kredsformigt, naar Dyret bliver vredt; hos de mindre Arter er den aflang og lader sig ligeledes stærkt udvide. Om Dagen trækker den sig, under Paavirkning af det altfor grelle Lys, sammen til en

smal Spalte; men i Mørke, eller naar Dyret er vredt, udvider den sig kredsformigt. Det Hudvæv, der er anbragt som et Hulspejl i Øjets Dyb, opfanger da Straalerne endogsaa af et svagt Lys og kaster dem tilbage, hvoraf det kommer, at Kattens Øjne lyser i Mørke. Følesansen er temmelig udviklet over hele Legemet, men har navnlig sit Sæde i Knurhaarene om Munden og over Øjnene; hos Lossen maaske ogsaa i Øredusken. Klipper man Knurhaarene af en Kat, føler den sig usikker og raadvild, indtil de vokser ud igen. Smagen og Lugtesansen er omtrent ens udviklede; at denne sidste ikke er fin, kan man slutte af disse Dyrs Forkærlighed for stærkt lugtende Planter, blandt hvilke de boltrer sig med Velbehag, hvorimod Dyr med skarpere Lugt vender sig fra dem med Afsky.

I Aandsevner staar Kattene vistnok noget tilbage for Hundene, dog ikke saa meget, som det almindelig antages.

Kattens Pupiller om Middagen

og om Natten.

Man maa dog ikke glemme, at vi her sammenligner to Dyr, der næppe kan tages som jævnbyrdige Typer for deres Familier: den gennem Aartusinder planmæssigt opdrættede Hushund og den forsømte og ofte mishandlede Huskat. Naar vor Tamkat bliver ordentligt behandlet, giver den os ogsaa Bevis for, at Kattenes Aandsevner baade kan opdrages og forædles. Den giver os ofte nok Eksempel baade paa høj Kløgt og paa trofast Vedhængen ved Mennesket. Men Mennesket gør sig som oftest ikke den Ulejlighed at udforske dens Aandsævner nøjere og lader sig af gængse Fordomme afholde fra en selvstændig Prøve. Naar man kalder Katten falsk og lunefuld, beror det tildels paa, at ikke en Gang det Menneske, der plager og mishandler Dyrene, vil indrømme dem deres Ret til i et pludseligt Nu at afryste det Slaveriets Aag, der er lagt paa dem.

Kattene er udbredte over hele Verden undtagen Australien, hvor der højest forekommer forvildede Huskatte. De bebor Sletterne

saa vel som Bjærgene, tørre, sandede Steder saa vel som fugtige Lavninger, den aabne Slette saa vel som Skoven.

Deres Føde søger de blandt alle Hvirveldyrklasser. Nogle Arter efterstræber med Forkærlighed Fugle, enkelte æder nu og da Krybdyr, især Skildpadder, medens andre endog gaar paa Fiskefangst. Hovedsagelig er det dog Pattedyrene, der er Genstand for deres Forfølgelse.

I Angrebsmaaden ligner alle Arter mere eller mindre hverandre. Med sagte, lydløse Fjed sniger de sig, yderst opmærksomme gennem deres Jagtterræn og spejder og lytter skarpt i alle Retninger. Den ringeste Lyd vækker deres Opmærksomhed og lader dem efterspore dens Aarsag. I dukket Stilling kryber de da forsigtigt hen ad Jorden, altid mod Vinden, og falder, naar de tror sig nær nok, i Spring over deres Slagtoffer, slaar de frygtelige Kløer i dets Nakke eller Flanker, river det omkuld, griber det med Kæberne og bider voldsomt til nogle Gange hurtigt efter hverandre. Samtidig bevæger de Halespidsen og udstøder ofte et Brøl eller en Knurren, der baade udtrykker Vellyst og blodtørstigt Raseri. De fleste har den grusomme Vane at pine deres Ofre ved tilsyneladende at gengive dem deres Frihed og ofte virkelig lade dem løbe et Stykke, men altid gribe dem igen i rette Øjeblik og slaar dem ned for maaske paa ny at lade dem løbe, indtil Blodtabet omsider befrier dem fra deres Pinsler. Selv de største Arter undgaar Dyr, af hvem de kan vente betydelig Modstand, og angriber dem først, naar de gennem Erfaring har overtydet sig om, at de selv, trods Modstanderens Styrke, kan gaa sejrrigt ud af en eventuel Kamp. Endogsaa Løven, Tigeren og Jaguaren frygter oprindeligt Mennesket og gaar næsten fejgt af Vejen for det; men har de først lært, hvor let overvindeligt et Væsen det er, bliver de ofte dets frygteligste Fjende. Skønt næsten alle Katte løber godt, giver mange dog Afkald paa yderligere Forfølgelse af deres Offer, hvis deres Angrebsspring mislykkes. Kun paa meget beskyttede Steder forlærer de deres Bytte paa Valpladsen; sædvanlig slæber de det afsides til et fredeligt Skjul, hvor de æder i Ro og Mag.

I Reglen føder Kattene indtil seks Unger, undtagelsesvis kun en enkelt, medens paa den anden Side nogle Arter faar over seks. Det er Moderen, der plejer Ungerne; Faderen giver sig kun lejlighedsvis af med dem. Den moderlige Omhu og Kærlighed udtrykkes i enhver Bevægelse, og i Moderens Stemme kommer der en Ømhed og en Blødhed, som man slet ikke skulde have gjort sig Forestilling om. Særlig velgørende er det at se, hvorledes Moderen allerede fra den spædste Ungdom af vænner sine Børn til at elske Renlighed. Hun pudser, slikker og glatter dem uophørligt og taaler ikke det mindste Smuds i Nærheden af Lejet. Mod fjendtlige Besøg værger hun sit Afkom med Fare for sit eget Liv, og alle større Kattearter er yderst farlige, medens de har Unger. Hos mange Arter maa Moderen til Tider endog beskytte Ungerne mod deres

Fader, da denne ellers, saa længe de endnu er blinde, uden videre æder dem, hvis den finder Lejet ubevogtet. Hovedsagelig heraf kommer vistnok den store Omhu, hvormed alle Katte saa vidt muligt skjuler, hvor de føder deres Afkom. Naar dette er vokset mere til og begynder at vise sig som ægte Katte, ændres Forholdet imidlertid. Faderen gør da ikke mere Ungerne noget ondt, og nu begynder et lystigt Barndomsliv for de smaa, til al Slags Leg og Spøg oplagte Dyr. Deres Væsens Natur fremgaar af Killingernes allerførste Bevægelser og Tilbøjeligheder; thi deres Børnelege er allerede Forudøvelser paa den alvorlige Jagt, de som Voksne skal drive. Alt, som bevæger sig, tiltrækker sig deres Opmærksomhed. Ingen Lyd undgaar dem. Fra først af er de Gamles Hale Killingernes største Fryd. Enhver af dens Bevægelser bliver observeret, og snart begynder den overstadige Flok at ville standse og hindre disse Bevægelser ved Fangstforsøg. Dog, den Gamle lader sig ikke i ringeste Maade forstyrre ved saadanne Drillerier, men overlader dem tværtimod sin Hale til behagelig Afbenyttelse. Faa Uger senere ser man allerede hele Familien optaget af ivrig Leg, og nu bliver de Gamle ligefrem barnagtige, — Løvinden ligesaa godt som vor Huskat. Ofte er hele Skaren rullet sammen i en Knude, medens de griber og snapper efter hverandres Hale. Men med den fremrykkende Alder bliver Legen stadig alvorligere. De smaa lærer, at Halen dog kun er et Stykke af deres eget Jeg, og vil snart prøve Kræfter paa noget andet. Den Gamle slæber nu ofte halvdøde eller endog spillevende Dyr hen til dem og slipper dem løs; og nu øver Ungdommen sig ivrigt og vedholdende i det Røverhaandværk, som den senere skal drive. Til Slut tager den Gamle dem med ud paa Jagt, og der lærer de perfekt al Slags List, Snigveje, rolig Selvbeherskelse, de pludselige Angreb — kort sagt, hele Røveriets Kunst. Først naar de er blevne ganske selvstændige, skilles de fra Moderen eller Forældrene og fører nu i længere Tid et ensomt og omstrejfende Liv.

Kattene er næsten alle andre Dyrs Fjender, og den Skade, de forarsager, er derfor meget betydelig. Dog maa man betænke, at Familiens store Arter næsten alle lever i Lande, der er utrolig rige paa Bytte, ja man kan endogsaa hævde, at de hindrer mange skadelige Drøvtyggerses og Gnaveres Formering og derved indirekte bliver til Nytte for os. Hos mange mindre Arter opvejer Nytten Skaden ved, at de udrydder Smaagnavere, der i dem har deres værste Fjende. Vor Mis er jo ligefrem bleven os uundværlig; men ogsaa vildt levende, smaa Kattearter gør megen Nytte ved Siden af den Skade, de kan gøre f. Eks. paa Smaafugle.

*

*

*

Vi vil først betragte de egentlige Katte, hvilke vi igen vil sondre i den gamle Verdens og Amerikas Katte. For den nærmere

Gruppering lægges Farvetegningen til Grund, saaledes at de tværstribede Arter stilles for sig, de plettede og ensfarvede for sig.

I de mere eller mindre tværstribede Kattes Gruppe møder vi først Tigeren — sammen med Løven Familiens mest fuldkomne Type. Tigeren er en ægte Kat, uden Manke og med tydeligt tegnede Tværstriber paa Skindet. Den er den frygteligste af alle Katte, en Røver, overfor hvem selv Mennesket endnu staar næsten magtesløst. Intet Rovdyr forener saa megen Frygtelighed med ligefrem forførerisk Skønhed. Vilde man tage dens Farlighed til Maalestok, saa maatte man erklære den for det højeststaaende af alle Pattedyr; thi den har modstaaet Jordens Herre paa en Maade, som intet andet Væsen har kunnet det. I Stedet for at være bleven fordrevet og kastet tilbage ved Jordens Bebyggelse og Menneskets videre og videre Fremtrængen, er den tildels netop derved blevet mere og mere nærgaaende og har hist og her endog forjaget Mennesket. Den trækker sig ikke som Løven tilbage fra befolkede Egne, undvigende den Fare, som truer den, men gaar dristig eller listig denne i Møde og byder haardnakket Mennesket Trods som dets aabenlyse Modstander eller — hvad værre er — som dets hemmelige, uformodet overlistende Fjende. Dens Mordlyst og Blodtørst og ogsaa dens Menneskeæderi har man overdrevet meget eller i det mindste skildret i de grelleste Farver; men vi maa ikke undre os herover; thi for mange af dem, der har skildret dette, var Tigeren ligefrem Indbegrebet af al Rædsel.

Kongetigeren, Hinduens »Bagh«, »Sher« eller »Nahar«, Malayernes »Harimau« (*Felis tigris*) er en herlig, vidunderlig smukt tegnet og farvet Kat. Omend højere, slankere og lettere bygget end Løven, staar Tigeren dog ingenlunde tilbage for denne. Den udvoksne Hans samlede Længde svinger mellem 260 og 300 Ctm.; den udvoksne Huns er 30—40 Ctm. mindre. Halen maaler 80—95 Ctm., Skulderhøjden er 90—106 Ctm. To Huntigre vejede henholdsvis 108,8 og 158,7 Kilo, to Hantigre 163,3 og 172,4 Kilo.

Kroppen er noget mere langstrakt og Hovedet rundere end Løvens, Halen uden Dusk, Behaaringen kort og glat og kun paa Kinderne forlænget til et Slags Skæg. Alle Tigre, som lever i de nordligere liggende Lande, har, i det mindste i Vintertiden, et meget tættere og længere Haarlag end de, hvis Hjem er Indiens hede Lavlande. Tegningen viser den skønneste Farvegruppering og en ret livlig Modsætning mellem den lyse, rustgule Grundfarve og de mørke Striber, som løber hen derover. Som hos alle Katte er Grundfarven mørkere paa Ryggen og lysere paa Siderne. Undersiden, Lemmernes Inderside, Bagkroppen, Læberne og Kindernes nederste Del er hvide. Fra Ryggen gaar uregelmæssige sorte Tværstriber i skæv Retning dels henimod Brystet, dels ned imod Underlivet og bagud. Nogle af disse Striber deler sig, de fleste er enkelte og er da dybere sorte. Halen er lysere end Ryggen og tegnet med mørke Ringe,

De store Øjne har gulbrun Iris. Ungerne har samme Farvetegning som de gamle, men Grundtonen er noget lysere.

Farvevariationer forekommer: Grundfarven kan være lysere eller mørkere, i sjældne Tilfælde endog sort eller hvid.

Man skulde antage, at et saa pragtfuldt tegnet Dyr allerede paa lang Afstand maatte falde de Væsner stærkt i Øjnene, som det efterstræber. Men saaledes er det ingenlunde. Vi behøver blot at tænke paa de Græs- Rør- og Kratbevoksninger, hvori Tigeren hovedsagelig har sit Opholdssted, for at forstaa, at her som saa ofte falder Farvetegningen nøje sammen med Omgivelserne. Selv øvede Jægere hænder det ikke sjældent, at de fuldstændigt overser en Tiger, der ligger tæt foran dem.

Tigerens Udbredelseskreds er meget stor; thi den indskrænker sig ingenlunde blot til Asiens varme Lande, særlig Ostindien, men breder sig over en Strækning, der langt overgaar Europa i Omfang. Fra 80° s. Br. forekommer den indtil 53° n. Br. i det sydøstlige Sibirien. Den nordlige Udbredelsesgrænse ligger nærmere Polen end Berlin, og man maa huske paa, at Sibirien har et ganske anderledes koldt Klima end europæiske Lande paa tilsvarende Bredde. Indien er dog Tigerens særligt foretrukne Hjemstavn, men paa de malayiske Øer — med Undtagelse af Java og Sumatra — er den ikke fundet og heller ikke paa Ceylon. I Asiens Højlande og Højfjelde stiger den ikke op, og selv paa Himalayas Sydside er den kun lejlighedsvis truffet paa ca. 2000 Meters Højde. Rørbevoksede Flodbredder, uigennemtrængelige Bambuskrat og lignende Tykninger er dens Yndlingspladser; men ogsaa Ruiner: Ikke sjelden ses Tigre — ofte endog tre-fire sammen — ligge paa Templer og Mures forvitrede Tinder. Alle lagttagere sammenstemmer i, at den i ganske paafaldende Grad viser Forkærlighed for ganske bestemte Lejepladser og Skjul, som den stedse udsøger med pinlig Nøjagtighed og søger tilbage til, selv om der findes lige saa gunstige Lokalteter ved Siden af. — En bestemt lille Plet højt Græs eller Siv i Flodbreddens eller Sumpens Rørskove, et bestemt Buskads af Tamarisker eller Eugenier mellem et Dusin ganske lignende i en Flodseng, en bestemt Hob Klippeblokke blandt Hundrede saadanne paa Bakkens Side vedbliver Aar efter Aar at være den samme Tigers Hjem, og hvis den faste Beboer sluttelig skulde bukke under for Jægeren, saa varer det ikke længe, inden en anden besætter den ledige Plads.

Tigeren har alle Kattenes Sæder og Vaner, udviklede i Forhold til dens Størrelse. Dens Bevægelser er yndefulde som de mindre Kattes og dertil ualmindelig hurtige, behændige og udholdende. Den sniger sig uhorligt afsted, gennemstrejfer paa sine Rovtog hurtigt milelange Afstande, bevæger sig meget rask i Galop og svømmer fortrinligt. Dens Springdygtighed er dog blevet meget overdrevet. Maalinger af Sporene har ikke givet over 5 Meters Springvidde. Træer klatrer den ikke op i, eller kun ganske undtagelsesvis, hvis deres Stamme er hældende eller knudret; glatte, opretstaaende

Træer kan den ikke klatre op i. Derimod morer den sig med, efter Kattesik, at springe op paa Stammer, der har blød Bark, og at kradse heri.

Som udelukkende Natdyr kan man ikke betegne Tigeren. Den strejfer som de fleste Katte om paa enhver Tid af Dagen, selv om den foretrækker Timerne før og efter Solnedgang. Ved Drikkesteder, saltholdige Pletter, Landeveje, Skovstier og lignende lægger den sig helst paa Lur. I Sydøstsibirien besøger den i Sommertiden hver Nat de Steder, hvor der udskilles Salt af Jorden, thi den ved lige saa godt som Jægerne, at her kommer Hjortene for at slikke

Brølende Kongetiger med sit Bytte.

Salt — og ofte træffer den derfor sammen med Jægerne, der har samme Ærinde som den! Med Undtagelse af de stærkeste Pattedyr — Elefanten, Næsehornet, den vilde Bøffel — og maaske andre Rovdyr er intet Pattedyr sikkert for den: den overfalder de store, og den tager til Takke med de smaa! Undertiden prøver den endog Kræfter med den mægtige, vilde Bøffel, men da ligger den rigtignok oftest selv under, især hvis det er i Kamp med en Tyr. Af og til forgriber den sig paa en Bjørn. Med ganske særlig Forkærlighed jager den Vildsvin, Hjorte og Antiloper. I Hungersnød æder den alt, hvad der kan kravle og gaa; under Oversvømmelserne i Bengalen tager den saaledes Fisk, Skildpadder, Firben og Krokodiler; ja man har endog fundet en dræbt Tigers Mave stoppet fuld af

Græshopper. Selv Frøer forsmåar den ikke, og naar Vinteren i dens nordligste Udbredelsesdistrikter gør det svært for den at faa Føde nok, gaar den paa Musejagt!

Saaledes har da alt levende god Grund til at være paa Post overfor Tigeren. Og ligesom hos os Flokke af Krager og mindre Fugle larmende forfølger Luftens fjedrede Røvere, saaledes bliver ogsaa mange tropiske Dyr støjende, naar de sporer Tigeren. De kender den og ved af Erfaring, hvad det betyder, naar den begynder at luske omkring. Adskillige Rejsende har anført Eksempler paa, hvor god Hjælp Aberne paa den Maade ydede dem paa Tigerjagter. Saaledes fortæller en af dem (Forsyth): »En Gang forfulgte jeg en ad en udtørret Flodseng tilbagevigende Tiger, idet jeg udelukkende vejlededes ved de mange Hulmaners Færd, der plukkede Frugt i Flodbreddens Buske. Saa snart Tigeren kom forbi under dem, flygtede de, Hold efter Hold, til de nærmest staaende Træer, steg op i de højeste Grene, rystede disse hæftigt og skældte og smældte ned paa Fredsforstyrrelsen, saa at man kunde høre det langt borte. Hvert Hold blev ved at larme, indtil den var ude af Syn, og deres nærmeste Venner begyndte at hilse den paa samme Maade fra Trætoppene, steg saa roligt ned igen og godtede sig paa ny med Bærrene, som om intet var hændet. Paa den Maade nøje underrettet om Tigerens Fremmarsch kunde jeg, hvor Flodsen slog en Kurve, løbe forud, tværs over og stille mig paa Post. Da kom den frem, med lang vuggende Skridt, med Halen mellem Benene og et Udtryk som en skyldbevidst natlig Morders. Dens Samvittighed var aabenbart tyngt af slette Gerninger, thi medens den gik, kiggede den frygtsomt bagud og derpaa op til Aberne, som vilde den bevæge dem til dog ikke at forraade, hvorhen den drog. En Kugle gjorde Ende paa dens Tilbagetog.»

Tigerens Stemme kan i Kraft langt fra maale sig med Løvens. Sædvanlig er det en langtrukken, klagende Lyd, der flere Gange gentages, men stadig kortere og hurtigere. Desuden har den de dybe Strubelyde »A-o-unge«, som man i alle zoologiske Haver hører hos de fleste store Kattearter; dernæst et højt »Ha-ub« eller »Wau«, naar den overraskes og forskrækkes. Endvidere en gryntende Knurren, naar den tirres, og et hostelignende, kort Vredesskrig, som den udstøder flere Gange i Træk, naar den angriber.

I Almindelighed er Tigeren intet modigt Dyr. Den er oftest ikke blot forsigtig men ligefrem fejj, endskønt den er en overmaade snu og listig Røver. De Tigre, som for første Gang i deres Liv træffer paa Mennesker, tager altid Rejsepas; andre lader sig ved Larm og Fagter bringe ud af Fatning, og næppe en eneste holder Stand overfor en koldblodig Modstander. Lejlighedsvis lærer dog snart den ene, snart den anden, at Mennesket er det lettest overvindelige Væsen, og den kan da blive meget farlig, fordi den efterstræber de intet anende og værgeløse og overfalder dem ganske uforberedte. Efterhaanden bliver den da ikke blot forholdsvis

dristig, men ligefrem fræk. Mange Egne er blevne berygtede for dens Rovbedrifter, og det forsikres, at der er særligt hjemsøgte Steder, hvor Forbindelse mellem Beboerne vilde være umulig, dersom selv den dristigste Tiger ikke var bange for Ild og for en Flok viljefaste Mænd. Fra Landsbyernes Omegn, ja endog midt inde mellem dens Hytter har Tigre ved højlys Dag slæbt Mennesker væk, og de har virkelig ofte drevet det saa vidt, at Beboerne er flyttede andet Steds hen. Værst er naturligvis de Folk truede, der fører et mere eller mindre ensomt Liv i det fri: Hyrder, Skovhuggere, Agerdyrkere og Postbude. De først nævnte maa tilmed stadig passe godt paa deres Kvæghjorde.

Forsyth befriede en Gang de indiske Centralprovinser for nogle Menneskeædere, hvis Bedrifter han fortæller om. Den ene havde fuldstændig afspærret nogle Veje og fordrevet flere Landsbyers Beboere. Denne Tiger beherskede et Omraade af 50—60 Km.s Tværmaal og skulde have røvet over 100 Mennesker, inden det lykkedes Forsyth at nedlægge den. I den samme Egn røvede en Tiger i de tre Aar 1867—69 henholdsvis 27, 34 og 47 Mennesker, indtil en selveksploderende Granat dræbte den. En Huntiger fordrev Beboerne af 13 Landsbyer, hindrede Jordbruget i en Strækning af omtrent 1000 □ Km. og forstod paa den snildeste Vis at undfly alle Efterstræbelser, indtil det lykkedes en tilrejsende engelsk Skytte at nedlægge den.

Fordi sligt hænder, maa man imidlertid ikke straks tro, at det er det sædvanlige og dagligdags.

Med den nyeste Tids mere systematisk og sportmæssigt drevne Jagt og nøjagtigere lagttagelser og Optegnelser er vi nu ret godt underrettede om Tigerens Vandel og Færden i Indien; og siden de lidenskabelige Tigerjægres Antal — hvoriblandt der endog er Damer — er steget saa stærkt, har de gammeldags Jagthistorier og haarrejsende Skildringer tabt meget i Værdi, og det er nu ikke længere vanskeligt at sondre imellem, hvad der hører til Undtagelserne, og hvad der er det almindelige.

Som det var at vente, har det vist sig, at de enkelte Tigres Væsen og Tilbøjeligheder er ret forskelligartede; dog lader der sig i Følge de bedste Kenderes Dom skelne mellem tre, efter deres fremherskende Levevis forskellige Grupper: Vildtdræberne, Kvægrøverne og Menneskeæderne.

Vildtdræberen undgaar de beboede Steder; dens Hjem er det ægte Vildnis — Junglen, — hvor den næsten til alle Tider af Døgnet sniger sig gennem Skov, Krat og højt Græs. Nødtvungen fører den et mere omflakkende Liv end andre Tigre og drager med det efter Aarstidernes Vekslen vandrende Vildt fra Egn til Egn, op i Bakkelande og Bjerge, saa vel som ud paa Sletterne. For Jægeren er den ofte en ikke synderlig afholdt Konkurrent; men for Landmanden er den paa mange Maader en god Ven, da den til en vis Grad gør Tjeneste som Markbeskytter og navnlig

udrydder og bortskræmmer Hjorte og Vildsvin, mod hvis Ødelæggelser han næppe kan værges sig ved egne Kræfter. Vildtdræberne er i Almindelighed slankere og behændigere end andre Tigre; men ogsaa i deres Gruppe finder man statelige Former. De udgør langt den talrigste Afdeling og samles i den hedeste og mest tørre Tid ved de tilbageblivende Vandsamlinger.

Kvægrøveren holder til i Nærheden af Landsbyerne og vælger med særlig Forkærlighed sit Bytte blandt de Husdyr, der drives ud paa Græs eller nu og da om Natten løber løse om i Landsbyen. Da Kvægejerne imidlertid plejer at bringe deres Kvæg i Stald før Mørkets Frembrud, vænner Røveren sig til at proviantere ved højlys Dag, sædvanlig sidst paa Eftermiddagen. Forfølges og trues den ikke, saa omfatter dens Jagtomraade i Regelen kun nogle faa Landsbyer; i modsat Fald begynder den paa længere Strejftog. I et indisk Distrikt, der var 40 Km. langt og 20 Km. bredt, levede en Gang otte Kvægrøvere for sig, alle godt kendte. Selvfølgelig tager de ogsaa til Takke med Geder, Faar og Æsler og tager ogsaa gerne Hjorte, Vildsvin og andet Vildt, naar de møder det paa deres Vej. Saa godt som udelukkende Kvægrøver bliver Tigeren først, naar den er bleven gammel, fed og magelig, og den udser sig da til Standkvarter en bekvem Egn, hvor der er nok af Kød og Vand. Med Landsbybeboerne lever den sædvanlig paa den Fod, at begge Parter gensidig taaler hinanden, og den tager sig omtrent hver fjerde eller femte Dag en Ko.

Nu bør man jo herved ikke tænke paa vore Køer og anlægge Maalestok for Skaden derefter. Da Hinduen overhovedet aldrig slagter en Ko, gives der i alle indiske Landsbyer nok af overflødigt og daarligt Kvæg, som ikke gør nogen Nytte, snarere Skade, fordi det særlig bidrager til at udbrede Kvægpest; og egentlig finder det da sin bedste Anvendelse som Tigerfoder. Desuden vilde det i mange Egne slet ikke være muligt at faa en lønnende Høst, naar ikke Tigre og Leoparder ydede deres Hjælp mod Vildsvin og Hjortes Plyndring. Derfor er Landmanden da heller ingenlunde altid saa henrykt, naar Vildtdræberne og de beskedne Kvægrøvere blandt »hans Tigre« efterstræbes alt for ivrigt. Da Englænderen Sanderson en Gang skød en gammelkendt, overordentlig snu og listig Kvægrøver, stod de Indfødte omkring Liget og udbrød beklagende: »Stakkels den! Den har dog aldrig gjort os noget ondt!«

Menneskeæderen er i de fleste Tilfælde en forhenværende Kvægrøver, som gennem den fortsatte Berøring med Mennesker og ikke mindst ved Sammenstødene med Hyrderne har glemt sin Frygt for Mennesker. Det er hyppigere en Hun end en Han — formodentlig, fordi den har Unger at sørge for; ofte er det ogsaa en Tiger, som paa en eller anden Maade er kommen til Skade og ikke længere kan ernære sig paa vanlig Vis.

Fortrinsvis skal der udvikle sig Menneskeædere i de Egne, hvor Kvæghjordene kun bliver drevne hen til visse Tider paa Aaret, og

hvor Kvægrøverne da efter Kvægets Bortdragen fristes af Næringsmangel til at overfalde Beboerne. At den, som det ofte antages, skulde have særlig Forkærlighed for Menneskekød, er urigtigt. Menneskeæderen viser ingenlunde større Mod end Vildtdræberen eller Kvægrøveren; lige saa listig og forbausende fræk den er, lige saa fejgt flygter den for den Bevæbnede og kaster sig over den ensomme Værgeløse; — mellem dem forstaar den udmærket at skelne. Da den i Følge sin Levevis har mere Erfaring angaaende Menneskenes Gøren og Laden end de andre Tigre, er den sværere at jage.

Som sagt, Tigerens Skadelighed er bleven meget overdrevet, — hvilket ogsaa fremgaar af følgende Udtalelser af erfarne Sag-

Tam Tiger, 10 Mdr. gl., fotograf. sammen med sin Herre.

kyndige: »Den skrækkelige Svøbe for den frygtsumme og ubevæbnede Hindu bliver nu lykkeligvis meget sjælden; om Menneskeædere af den værste Slags hører man nu næppe Tale — og sker det, saa finder de hurtigt deres Overmand. Det er ligefrem beklageligt, at Tigeren er banlyst og udryddes paa al mulig usportsmæssig Maade, hovedsagelig som Følge af det i England gængse, men ganske uberettigede populære Raaben op om dens Skadelighed. Opspor og dræb med alle Midler enhver Menneskeæder, og ogsaa de mest haardnakkede Kvægrøvere. Men almindelige Tigre er ikke farlige, og de gør deres Gavn. Gid den Dag maa være fjern, da der faktisk ikke findes en Tiger mere!« Saaledes skriver Sanderson, og som Chef for den indiske Regerings Elefant-Forvaltning maa

han i Embedsmedfør tilbringe sit Liv ude i Junglen mellem vilde Dyr; han kender af Selvsyn Indiens forskelligste Egne og er derfor som faa skikket til at bedømme Spørgsmaalet. Desto mere er da hans Udtalelser egnede til at vække Eftertanke — tilmed, da de ingenlunde staar alene. En anden Sagkyndig, Sherwill, siger endogsaa ligefrem: »Den bengalske Tiger er i Almindelighed et uskadeligt, frygtsomt Dyr; kun naar den er saaret, bliver den ondsindet og farlig. Sjælden besværer den Mennesker uden at være bleven tirret, og Menneskeædere forekommer næppe i Bengalen, naar undtages Gangesdeltaets Sumpskovegne«.

Efter alt dette maa man for Fremtiden bedømme Tigeren anderledes, end det hidtil har været Brug. Den er et Rovdyr, som i mange Egne (i det mindste i Indien) gør mere Gavn end Skade, og som i hvert Fald kun i sjældnere Tilfælde bliver det »Indbegreb af al Rædsel,« der hidtil uden Undtagelser klæbede ved Arten som Helhed.

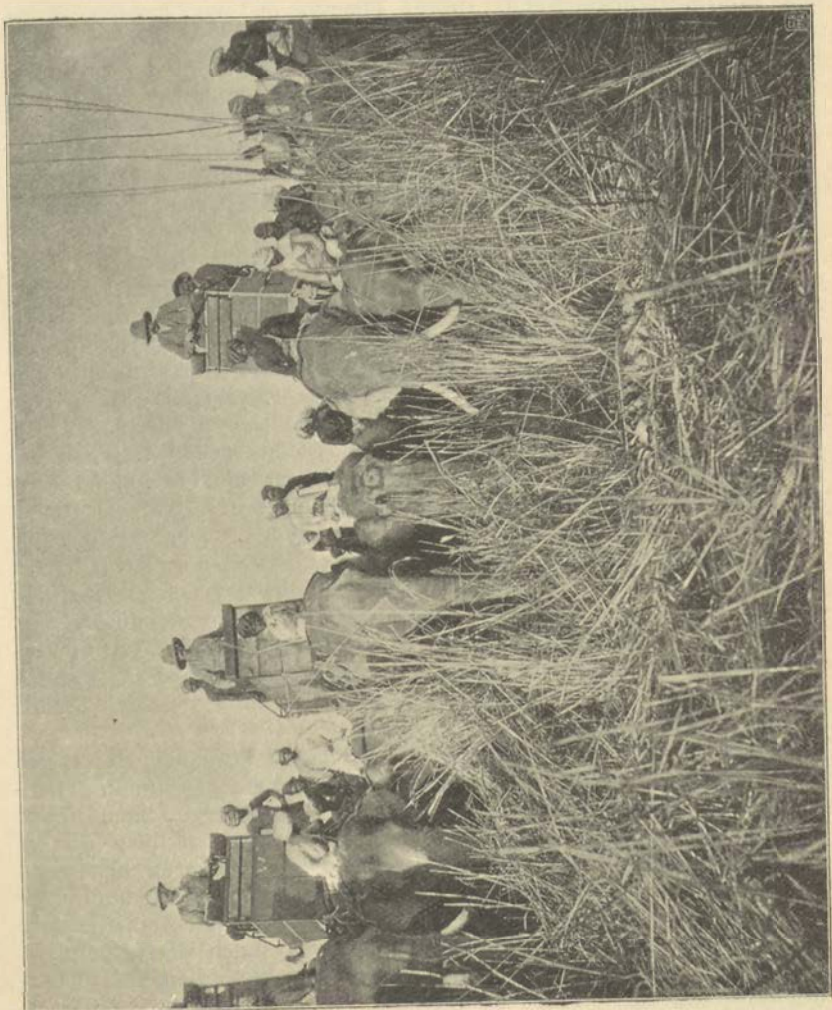
Lige saa lidt som Løven fanger Tigeren et Dyr paa den sædvanlig fremstillede Vis, hvorefter den ligesom skulde maale Afstanden, derpaa dukke sig og med et uhyre Spring kaste sig over Ofret. Dens Angrebs Hovedstyrke beror paa Overraskelsen. Et meget nært staaende Dyr, som den har beluret og sneget sig hen til, griber den umiddelbart, et fjærnere værende søger den at naa ved hurtige Spring, et flygtende forfølger den og søger da, især overfor et større Dyr, at sønderrive dets Bagbens Muskler og Sener ved voldsomme Slag med Poterne. Hvor der er Dækning, søger den ogsaa ad Omveje at omgaa og paany overfalde flygtende Kvæg.

Sit Bytte plejer Tigeren straks eller ved den frembrydende Nat at slæbe ind i en Tykning; undertiden løfter og bærer den det endog en kort Strækning. Sanderson har været Øjenvidne til, at en kraftig Hantiger har baaret en 180 Kilo tung Okse gennem alt Slags Krat over 300 Skridt bort. Hvis den er uforstyrret, æder den saa meget, den kan overkomme, — efter tilforladelige Angivelser omtrent 30 Kilo Kød. Medens den mætter sig, gaar den nu og da hen til det nærmeste Vand for at drikke rigeligt og skal da ofte vade ud og dykke Hovedet helt op til Øjnene og gurgle sig, som om den vilde vaske Svælget rent. Efter et rigeligt Maaltid falder den i Søvn; den rejser sig da kun for at drikke og hengiver sig med en vis Vellyst til Fordøjelsen. Sædvanlig næste Aften, eller dog i Tiden fra Kl. 4 til 9, vender den tilbage til sit Bytte, for endnu en Gang at æde, hvis der da er Rester tilbage af Byttet — thi ogsaa ved dens Bord, som ved Løvens, æder en sulten Tigger-skare, som dog ilstomt flygter, saa snart den nærmer sig.

Sult og Tørst kan den taale overordentlig længe. To Tigre, der i en Tykning var omspændte med Næt og var indesluttede paa et Rum af omtrent 100 Skridts Tværmaal, blev paa den femte Dag anskudt, men først paa den tiende Dag blev de nedlagt ved Hjælp af Elefanter. Endskønt de — i stærk Varme og tilmed omgivne

af en Kreds af Vagtbaal — hverken havde Føde eller Vand og desuden led af de tilføjede Saar, viste de sig dog indtil den sidste Stund som livskraftige Dyr.

Tigerjagter drives paa mangfoldige Maader:

Tigerjagt med Elefanter.

Möckern beskriver en stor Jagt, som Naboben af Oude foranstaltede. Han medførte en hel Hær af Fodfolk, Rytteri, Skyts, over Tusinde Elefanter og en uoverskuelig Række af Karrer, Kameler, Heste og Okser. Kvinderne sad i lukkede Vogne. Til Følget hørte

der Bajaderer, Sangere, Gøglere, Jagtleoparder, Falke, Kamphaner, ja endog Nattergale og Duer. I Nærheden af Indiens Nordgrænse nedlagdes en stor Mængde Vildt. Endelig opdagedes en Tiger, og dens Skjul blev straks omringet med 200 Elefanter. Medens disse rykkede frem, lød der fra Buskene en stærk Khurren, og førend der var faldet noget Skud, sprang Tigeren op paa Ryggen af en Elefant, der bar tre Jægere. Elefanten rystede sig voldsomt og kastede saa vel Tigeren som Jægerne af, saa at de fløj ind i Buskene; man troede, at det havde været ude med dem, men det varede dog ikke længe, inden man saa dem krybe uskadte frem. Naboben lod nu større Masser af Elefanter rykke ind i Krattet for at drive Tigeren hen mod det Sted, hvor han selv holdt med sin Elefant. Den blev anskudt og jaget hen mod Naboben, hvor den fik sit Banesaar.

Karl v. Gørtz var med paa en Tigerjagt, som den Øverstbefalende over den indiske Hær anstillede ved Seharunpore. Fyrretyve Elefanter stod beredte; de otte af dem var bestemte for Jægerne. Hver Elefant havde et med Rørfletning omgivet Sæde for en Skytte og bag dette et mindre for en Betjent, der holdt to à tre Bøsser i Beredskab. Forrest paa Halsen sad Mahuten (Styreren). De øvrige 32 Elefanter var bestemte til at drive; paa flere af dem stod der 2 à 3 Indfødte foruden Styreren. Alle Elefanterne rykkede frem gennem Rør og Siv af 5—7 Meters Højde. Da de løftede Snablerne og gentagende udstødte deres bekendte trompetende Lyd, var det et sikkert Tegn paa, at der var Tigre i Nærheden. Den første Tiger blev opdaget og saaret af en udmærket Skytte, der havde været med at fælde Hundreder af Tigre. Det saarede Dyr sprang i et Nu op paa Elefantens Snabel; men Kolossen blev staaende ubevægelig. Skytten gav da Tigeren endnu et Skud, hvorpaa den faldt til Jorden; dog døde den først efter det tredje Skud. Den blev bunden til en Elefant, som imidlertid kun modstræbende tog imod denne Byrde.

De indiske Fyrster anvender ogsaa Garn til Tigerjagt; de er paa det laveste Sted 4 Meter høje og er løst anbragte paa Bambusstænger, for at de kan falde ned og vikle sig om Tigeren, naar denne springer imod dem. Garnene danner en Vinkel, i hvilken der er anbragt et Stillads for Skytter. For at drive Tigeren hen imod Skydepladsen, trommer og skyder man og kaster brændende Fakler ind i Rørene; især har det vist sig virksomt at lade Raketter fare hen igennem Junglerne, thi imod dem holder ingen Tiger Stand.

Ligesom Afrika har sine Løvejægere, har Ostindien sine Tigerdræbere; den første Plads blandt disse indtog vistnok Løjtnant Rice. Han har udgivet et Værk, »Tiger Shooting in India«, og fortæller deri, at han har nedlagt 68 Tigre, 3 Pantherer og 25 Bjørne samt saaret flere. Forsynet med gode, dobbeltløbede Bøsser og ledsaget af nogle Drivere og et Kobbel modige Hunde trængte Rice ind i Tykningen og opsogte selv den opskræmmede Tiger. Foran gik

sædvanlig Shikarien eller Hoveddriveren, der opmærksomt fulgte Tigerens Spor og angav, i hvilken Retning man skulde gaa. Til højre og venstre for ham rykkede Englænderne frem, bestandig skudfærdige, og tæt bag ved dem Folk med en Reserve af ladte Bøsser. Derefter fulgte Musiken, som bestod af 4 eller 5 Trommer, Horn, samt nogle Pistoler, der stadig affyredes; dertil sluttede sig Folk, der var bevæbnede med Sabler og Spyd, og endelig nogle, der over Hovederne paa de forreste kastede Stene ind i Rørene. Den hele Trop holdt sig tæt sluttet.

Fændrik Elliot var i Forening med sin Ven Rice og 40 Drivere i Færd med at undersøge en Jungle, og da de ikke ventede noget Udbytte deraf, var de stegne op i nogle lave Træer for at afvente Udfaldet. Pludselig opskræmmedes en Tiger, som gik langsomt hen imod dem. De holdt sig stille. Men en af Ledsagerne, der sad i et andet Træ, blev bange for, at de skulde overraskes, og raabte til dem; Tigeren tog da en anden Retning, saa at de knap fik Tid til at sende en Kugle efter den. Dens Brøl forkyndte, at den var saaret; men den var allerede for langt inde imellem Rørene til, at der kunde skydes paa den; de forfulgte den derfor. Da hørtes der paa én Gang et rasende Brøl, og fra en under Rørene skjult Hule sprang Tigeren mod Rice. Denne fik netop Tid til i en Afstand af tre Skridt at affyre begge Løb paa Dyrets Hoved, da det, forvirret herved, med et frygteligt Spring greb hans Ledsager, inden denne kunne lægge an. Rice kom til og saa sin Ven under Dyrets Fødder; en Driver rakte ham en anden Dobbeltlader; han affyrede det ene Løb, men holdt derpaa inde, thi Tigeren havde grebet hans Ven og slæbte ham hen imod Hulen. Rice fulgte langsomt efter; han sigtede og sigtede atter — endelig var det rette Øjeblik kommet, og han skød Dyret gennem Hjærneskallen, saa at det styrtede om; endnu et Skud — og Tigeren var død, og Vennen reddet.

Der gives mange andre Jagtmaader. En tilsyneladende farlig, men i Virkeligheden temmelig sikker Jagtart er følgende. Man bygger et Bur af stærke Bambusrør; i Buret staar der en med et Spyd væbnet Mand. Ved Nattens Frembrud kommer Tigeren og ser ham straks; Manden søger desuden at lokke den ved at skrigе og jamre sig. Tigeren kommer nærmere, og saa snart den har opdaget sit formentlige Offer, søger den at sønderrive Gitteret; men ved denne Bevægelse maa den nødvendigvis vende Brystet til, og et eneste Stød af det som oftest forgiftede Spyd er i Reglen nok til at dræbe den.

Fælder af enhver Art opstilles for at fange Tigeren. Især gør Faldgruber god Nytte. Tidligere nedrammede man midt i Bunden af dem en skarpt tilspidset Pæl; men efter at en ulykkelig Spadserende var omkommen ved at falde deri, maatte — i det mindste i Omegnen af Singapore — denne Metode forbydes. Paa Java laver man store Fælder af Træstammer og binder dertil et levende

Gedekid, hvis Brægen hidlokke Rovdyret. Efter nogen Betænkning kryber det ind i Fælden og forsøger at borttage sit Bytte, men trækker derved i en Snor og bevirker, at Fældens Port smækker i. Paa Sumatra opstiller de Indfødte en til en elastisk, stærkt spændt Stang fastgjort Lanse paa en saadan Maade, at den med stor Kraft drives ind i Dyrets Krop, naar det vil krybe igennem et Hul i Landsbyomhegningen og derved river Fangsnoren løs. I Assam lægger man med godt Udbytte ved Vandsteder, og hvor Tigeren ellers har sin Gang, en Bue med forgiftede Pile, der ved den mindste Berøring af Buen skydes ind i Dyrets Krop og bibringer det Døden, selv om Saaret er nok saa ubetydeligt. Europæere og de Indfødte, der har Skydevaaben, anbringer ogsaa selveksploderende Granater, der virker godt.

Tigerens Parringstid er forskellig efter Klimaet i dens forskellige Hjemstavn. I de nordlige Egne falder den regelmæssig et Fjerdingaar før Foraarets Komme, medens den i de sydlige Lande — navnlig efter de i Indien gjorte lagttagelser — ikke er bunden til nogen Aarstid. Ungerne fødes paa et afsides Sted med tæt Plantevækst omtrent 100 Dage efter, at Parringen fandt Sted. De er, naar de kommer til Verden, halvt saa store som en Huskat og, som alle Kattekillinger, henrivende Smaaavæsnere. I de første Uger forlader Moderen kun sine elskede Smaa, naar hun føler en nagende Hunger; men saa snart Killingerne er blevne noget større og ogsaa skal have fast Næring, strejfer hun viden om.

Vildkatten (*Felis catus*) gjaldt længe — men med Uret — for at være Stamformen for vor Huskat. Den er betydelig større end denne, stærkere behaaret, har et mere muskuløst Kæbeparti — derfor et kraftigere Bid, — og den buskede Hale, der er karakteristisk ved sine sorte Ringe, bliver ikke — som Huskattens — tyndere ude i Spidsen.

Vildkatten bliver som Regel 100—120 Ctm. lang, hvoraf Halen udgør omtrent Tredjedelen; Skulderhøjden er 35—42 Ctm. og Vægten 8—9 Kilo. Den tykke Pels er hos Hannen overvejende graalig eller sortgraa, hos Hunnen gulliggraa. Panden og Ryggen er tegnet med sorte Længdestriber, Siderne med Tværstriber, og den gullige Bug er sortpletet. Struben har en hvidlig Plet, Øjnene er gule og har et mere vildt Udtryk end Huskattens.

Endnu den Dag i Dag lever Vildkatten i største Delen af Europa — dog hverken i Skandinavien eller i Rusland. I Tysklands Skovegne er den ikke sjælden, men langt almindeligere er den paa Balkankalvøen. Ogsaa paa Alperne — især Foralperne — i Spanien og Frankrig, ja selv i det ellers saa rovdyrfattige Storbritannien lever den. Derimod naar dens Omraade mod Øst ikke stort ud over Kaukasuskæden. Tætte, vidtstrakte og ensomme Naaleskove er dens Opholdssted. Især foretrækker den skovbevoksede Klippe- og

Bjærgegne, fordi Klipperne giver den sikre Skjulesteder; men den vælger ogsaa Ræve- og Grævlingehuler og hule Træer til Leje.

Kun i Parringstiden, og medens Ungerne er spæde, lever Vildkatten selskabeligt, ellers stedse ensomt. Ungerne fjærner sig, saa snart de kan, fra Moderen for at jage paa egen Haand. Jagten begynder, naar Mørket falder paa. Udrustet, som Vildkatten er, med fortrinlige Sanser, forsigtig og listig, lydløst snigende og taalmodigt lurende bliver den en farlig Fjende for alle Slags mindre og middel store Dyr. Med den for alle Katte ejendommelige Listighed overrumpler den Fuglen i Reden, Haren i Lejet og Kaninen foran Hulen, maaske ogsaa Egernet paa Træet. Dens sædvanlige Bytte er alle

Vildkat.

Slags Mus og Smaafugle. Kun tilfældig overfalder den større Dyr, men skal efter paalidelige Angivelser dog kunne angribe Hjortekalve, hvis Ryg den springer op paa for at bide Hul paa Halsens Puls-aarer. Ved Søer og Bjærgbække lurar den paa Fisk og Vandfugle, som den skal kunne snappe med stor Behændighed. I Hønsegaarde, og især i Fasanerier er den en slem Røver, og overhovedet er den i Forhold til sin Størrelse et farligt og meget blodtørstigt Rovdyr, hvorfor den hades og forfølges af Jægerne; thi disse ænser ikke den store Nytte, Vildkatten gør ved at udrydde Mus. Af disse skadelige Dyr fandt man en Gang i en enkelt Vildkats Mave Skelet-dele af ikke mindre end 26 Mus. Af Undersøgelser af Maveindholdet fremgaar det i det hele, at Vildkattens Hovedføde er Smaa-

pattedyr, og da Mus udgør største Parten heraf, er det altsaa et stort Spørgsmaal, om den Skade, Vildkatten foraarsager, virkelig er større end den Gavn, den gør. Skader den Jagten, saa gavner den i hvert Fald Skovbestanden.

Saarede Vildkatte, der er afskaarne fra Flugt, kan være farlige for Hundene, ja endog for Jægeren, eftersom de Saar, de med deres Kløer tilføjer ham, er vanskelige at læge. I Nærheden af Brehms Hjemstavn sprang en Vildkat en Gang op paa Nakken af en Skovløber og tildredte ham saa ilde, at han døde deraf den samme Dag.

Med Vildkatten maa forvildede Huskatte ikke forveksles, selv om de i Størrelse, Farvetegning og Vildhed ligner hin. Trods al Lighed mangler de dog den ligesom afstudsede Hale og den lyse Plet paa Struben, som Vildkatten har.

Stamformen til vor Huskat er den nubiske Kat (*Felis maniculata*) der lever i Nubien, Sudan, Abessinien og ogsaa er fundet i Palæstina. Legemets Længde er 50 Ctm., Halens noget over 25 Ctm.

Kattenumierne og Afbildningerne paa Thebens Mindesmærker og andre ægyptiske Ruiner passer godt paa denne Katteart og synes at bevise, at det var den, der blev holdt som Husdyr hos Oldtidens Ægyptere. Maaske har Præsterne bragt det hellige Dyr fra det sydlige Nubien til Ægypten; og herfra er det saa kommen til Arabien og Syrien og senere over Grækenland eller Italien til Vest- og Nord-europa, hvorfra det med den nyere Tids stærke Udvandring fra Europa har naaet en endnu videre Udbredelse.

Overordentlig vigtig for Begrundelsen af den Antagelse, at den nubiske Kat er vor Huskats Stammoder, er Iagttagelser, som Schweinfurth har gjort i Njam-Njam-Landet (i Centralafrika). Efter mundtlige Angivelser af ham forekommer den nubiske Kat hyppigere her end i nogen anden hidtil undersøgt Del af Afrika, saa at man maa anse selve Verdensdelens Hjærte for Kærnen og Udgangspunktet for dette Dyrs Udbredelseskreds. Njam-Njam-Folket har ganske vist ikke nogen Huskat i dette Ords bogstavelige Betydning; men det har dog halvt eller helt tæmmede nubiske Katte, som Drengene fanger ind, binder i Nærheden af Hytterne og i Løbet af kort Tid tæmmer saa meget, at de vænner sig til Boligen og rundt om i dennes Nærhed driver ivrig Musefangst.

Huskatten findes nu næsten i alle Lande. Den er den eneste af den hele, store Kattefamilie, der kan betragtes som tamt Husdyr, og dog bevarer den til en vis Grad sin Selvstændighed; den underkaster sig kun Mennesket saa meget, som den selv vil. Dog hænder det ikke sjældent, at den, efter i Sommertiden at have forladt Huset og have søgt ud til Skoven, atter ved Vinterens Begyndelse vender hjem og tager de Killinger med, som den har født under sit Sommerophold.

Kattens Sanser er meget skarpe; kun dens Lugt er svag. Tager

man en Mus i sin lukkede Haand, maa man holde den lige hen til dens Snude, for at den skal kunne lugte den. Dens Følesans er langt mere udviklet; rører man ganske sagte ved et af dens Knurhaar, giver det et Sæt i den. Ogsaa i Poterne har den en fin Følelse. Dens Syn er fortrinligt, og dens Pupil retter sig efter Lysets Beskaffenhed, trækkes sammen i stærkt Lys og udvides i Mørke. (Se Fig. S. 114). Hørelsen er den skarpeste Sans. Lenz fortæller: »Jeg havde sat mig paa en Bænk under nogle Træer for at læse; da kom der en af mine Katte og tog Plads paa min Skulder, hvor den sad og spandt. Dette forstyrrede mig i Læsningen; jeg tog nu

Nubisk Kat.

en Pude paa Skødet og lagde Katten paa den; kort efter lod den til at sove fast, men pludselig gjorde den et hurtigt Spring, og da saa jeg en Mus løbe over den glatte Stenbro, hvor dens Bevægelser selvfølgelig ikke kunde gøre nogen Støj. Jeg maalte Afstanden, og den udgjorde 14 Meter.»

Hvad Aandsevnerne angaar, bliver Katten sædvanlig miskendt. Den viser et beundringsværdigt Mod, selv lige over for de største Bulbidere. Med dette Mod forener den en stor Aandsnærværelse, og den kan ikke, som en Hest eller Hund gøres bange. Som alle listige Dyr formaar den at beherske sig og oppebie det belejlige Øjeblik; stille og ubevægelig sidder den og lurar foran Musehullet

og gør sig saa lille som mulig. Musen kan komme halvt ud af Hullet — Katten rører sig endda ikke.

Naar man kalder Katten falsk og hævngerig, er det ikke ganske med Rette; den kan hade, men den kan ogsaa være i høj Grad kælen. Naar den holder rigtig af en, gnider den sin Kind og sine Sider op imod ham, springer om Morgenens op i hans Seng og lægger sig kælede tæt ind til ham. Vel kan man ikke altid stole paa Katte; de river og bider undertiden, naar man mindst venter det. Men i de fleste Tilfælde er dette et Slags Nødværge, naar man gør dem Fortræd. Hunden er godmodig nok til at taale Drillerier; Katten er alt andet end godmodig; men derfor er den dog ikke falsk.

Moderens Kærlighed til Killingerne er beundringsværdig, og tillige viser den en rørende Medlidenhed med andre hjælpeløse Dyr. Det er bevist, at en Kat, som har faaet Killinger, giver Die til spæde Hunde, Kaniner, Harer, Egern, Rotter, ja endog Mus og beholder dem hos sig. Brehm lagde en blind Egernunge hen til en ung Hunkat, som for første Gang havde faaet Killinger. Hun modtog Ungen med Kærlighed, kælede for den, varmede den og gav den Die. Ungen trivedes fortræffelig hos sine Stedsøskende, og da disse var borte, blev den hos sin Plejemoder, som nu omfattede den med fordoblet Kærlighed. De forstod fuldkomment hinanden; hun kaldte paa den paa Kattevis, og Ungen knurrede paa sin Vis. Den fulgte hende i hele Huset, ja endog i Haven.

Sammenlignet med andre Husdyr har den tamme Kat kun faa Afarter. Som en selvstændig Race opfattes sædvanlig Angorakatten, en af de smukkeste Katte, der findes, karakteristisk ved sin betydelige Størrelse og sine lange, silkebløde Haar. Den er hvid, gul eller graa eller ogsaa broget og har kødfarvede Læber og Trædepuder.

Et eneste Blik paa Løvens Skikkelse og Udtryk er nok til, at man med virkelig Overbevisning slutter sig til den ældgamle Opfattelse af dette Dyr som Rovdyrenes Konge og Pattedyrrigets Høvding. Lad end Systematikeren blot betegne den som en særlig kraftig bygget Kat — Totalindtrykket af det herlige Dyr vil dog ogsaa lade ham give det Hæderspladsen blandt dets Slægtninge.

Løvens Kendemærker er dens stærkt byggede, kraftige Krop med kort, glat sluttende, ensfarvet Behaaring, det brede Ansigt med forholdsvis smaa Øjne, Høvdingemanken om Hannens Skulder og Kvaesten, der pryder hans Halespids. Efter Afvigelser i Mankens Form eller Farve har man — om med Rette eller ej lader vi staa hen — opstillet forskellige Underarter af Løver; men som Type tager vi Berberløven, thi det er den, der fra de ældste Tider har været berømt for de mange Løvedyder og har baaret Betegnelsen »Dyrenes Konge«.

Berberløvens (*Felis leo barbatus*) Hoved og Hals omsluttet af en stærk og tæt Manke. Hannens Skulderhøjde er 80—100 Ctm.,

Kroppens Længde 1,6—1,9 Meter og Halens 75—90 Ctm., hvilket giver en samlet Længde af ca. 2,4—2,8 Meter. Nyfødte Løveunger er omtrent 33 Ctm. lange og har hverken Manke eller Haledusk; deres uldagtige, graalige Pels viser paa flere Steder en plettet Tegning, der minder den øvede Iagttager om Leopardens Pletter. Alle-rede i det første Aar bliver denne Tegning mere udvisket; men den holder sig dog — især hos Hunnerne — flere Aar paa Benene og under Bugen (se Fig. S. 140). Berberløvens Omraade er indskrænket til Atlaslandene. De øvrige Underarter eller Varieteter er Senegal-

Sortmanket Berberløve

løven, Kapløven, Perserløven og flere, mere eller mindre omstridte Former.

De Tider, da man kunde føre 600 Løver sammen til Kamp paa Arenaen, ligger Aartusinder tilbage. Siden den Gang har Dyrenes Konge stedse trukket sig mere og mere tilbage for Jordens Herre, der fremdeles vil trænge den tilbage og omsider udrydde den. Franske Løvejægere i Algier har tyndet svært ud i Berberløvens Rækker, og selv for de sorthudede Menneskers Spyd og Giftpile maa den mellemafrikanske Senegalløve vige mere og mere.

Kun i Parringstiden lever Han- og Hunløven sammen. Udenfor den bebor hver nordafrikansk Løve sit Omraade uden at komme i Strid med andre Løver. I Sydafrika hænder det derimod hyppigt, at flere Løver forener sig til større Jagtlog. Saaledes iagttag Li-

vingstone Flokke paa 6—8 Stykker strejfe om i Forening, og efter nyere Beretninger finder man i det indre Sydafrika ikke sjælden 10—12 Løver i Flok.

Løven opholder sig ikke i de store Urskove, men foretrækker det aabne Land — græsbevoksede Sletter med spredte Kratskove, fattige, hedeagtige Stepper og ørkenagtige Egne, ligegyldigt, om de er jævne eller ej. Paa et eller andet godt beskyttet Sted, som Krat, høje Siv langs Flodbredder eller tornet Buskads, udvælger den sig en flad Fordybning til Leje og bliver her færre eller flere Dage, eftersom Egnen er fattig eller rig paa Føde, rolig eller urolig. Naar den er paa Vandring, bliver den liggende der, hvor Morgenen overrasker den paa dens Strejftog.

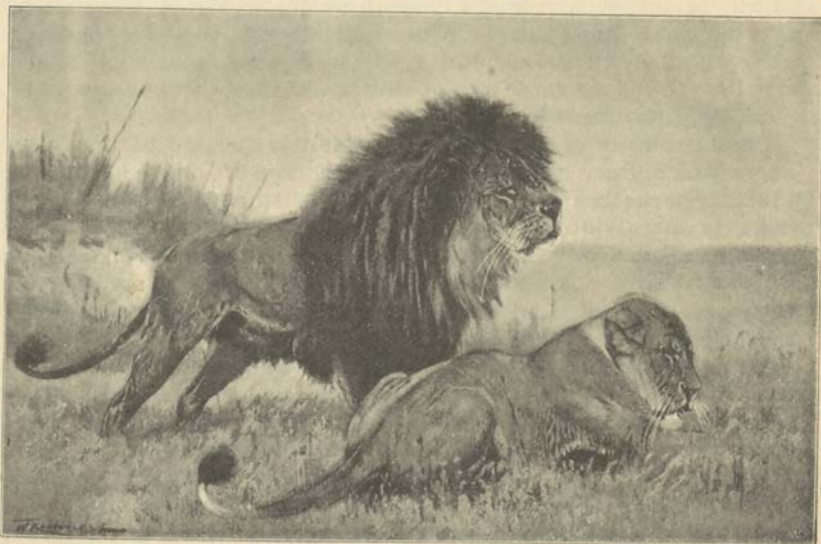
I al Almindelighed har den Kattens Vaner; dog er den mere træg end Familiens øvrige Medlemmer og ynder absolut ikke større Strejftog, men søger at gøre sig Livet saa mageligt, som Forholdene tillader. Saaledes foretrækker den sydafrikanske Løve at mætte sig med Vildt, som Jægeren har nedlagt, fremfor selv at dræbe det, og f. Eks. i Østsudan følger Løven regelmæssig Nomadefolkene, hvorhen de end vender sig. Den drager med dem ud paa Steppen og vender med dem tilbage til Skoven, — betragter dem med andre Ord som sine skatskyldige Undersaatter og oppebærer i Virkeligheden den haardeste af alle deres Afgifter.

Dens Levevis er nallig, og først i den tredje Nattetime nærmer den sig Landsbyen. »Tre Gange forkynder den ved Brøl sit Opbrud og advarer derved alle Dyr om at fly dens Vej«. Saaledes lyder det arabiske Ord; men dets gode Mening om Advarslen staar desværre paa svage Fodder; lige saa hyppigt, som Brehm hørte Løvens Brølen, gjorde han den Erfaring, at den lydløst havde sneget sig hen til Landsbyen og røvet et Stykke Kvæg. Ogsaa andre Iagttagere fortæller, at Løven ofte stjæler sig sagte ind »som en Tyv om Natten«. I ethvert Tilfælde udlægger Araberne Brølet paa en forkert Maade: Brølet er ikke en Advarsel til de Dyr, der kan gøres til Bytte, men har til Hensigt at fremkalde Panik i det paagældende Jagtdistrikt, foranledige Dyrene til Flugt og derved drive et eller andet Stykke Vildt hen til den Løve, som jager i Fællesskab med den brølende, og som ligger paa Lur et eller andet Sted. At den nordafrikanske Løve brøler i den Hensigt at forlede en Kvægjord til blind og rædselsslagen Flugt, mener Brehm med Bestemthed at kunne antage og skildrer levende et Overfald paa en Kvæghjord ved en indhegnet Nomadelejr paa Østsudans Stepper:

Solen er gaaet ned, og Nomaden har bragt sin Hjord til Hvile i den sikre »Seriba« — en 8 Meter høj og 1 Meter tyk, af tornede Mimosagrener sammenflettet Indhegning. Mørket sænker sig over Lejren, hvor Faarene bræger til deres Lam, medens Køerne efter at være malkede lægger sig ned. Et Kobbøl aarvaagne Hunde holder Vagt — pludselig giver de Hals, samler sig og styrter alle i én Retning ud i Mørket. Man hører Støjen af en kort Kamp, Hun-

denes rasende Gøen og et hæst Brøl, — en Hyæne har lusket omkring Lejren, men har efter en kort, frugtesløs Kamp mod Hjordens tro Vogtere maattet tage Flugten. Der bliver igen stille i Lejren. Hjordens Ejer har med Hustru og Børn begivet sig til Ro i sit Telt, og de øvrige Mænd gør efter fuldført Gerning det samme. Selv Hundene er tavse, men aarvaagne.

Da lyder Løvens Brøl lige uden for som en Torden — Essed, kaldes den, 3: »den Oprørsvækkende«, — og alt kommer i Forvirring i Lejren. Faarene løber som ude af sig selv mod Tjørnegærdet, Gederne bræger højt, Hornkvæget trykker sig stønnende sammen,

Han- og Hunløve.

Kamelerne søger at sprænge deres Tov for at flygte, og de ellers saa modige Hunde søger hylende Tilflugt hos deres Herre.

Med et mægtigt Spring sætter Løven over den høje Tjørnehæk; et eneste Slag af dens Pote slaar en toaarig Okse til Jorden, og dens Tænder knuser Halshvirvlerne. Med dump Knurren ligger Rovdyret i nogen Tid paa sit Bytte, Øjnene funkler, og Halen pisker Luften; det slipper Byttet et Øjeblik for atter at anfælde det med Tænderne, indtil det har udaandet. Nu kommer Løvens Tilbagetog; den maa atter over det høje Hegn, og sit Bytte vil den ikke slippe; hele dens uhyre Kraft maa samles, for at den skal kunne udføre Springet med Dyret i Gabet. Men det lykkes. Brehm har selv set en 3 Meter høj Seriba, over hvilken en Løve havde gjort dette Spring med sit Bytte, og hvor der var en Fordybning i Hegnets Overkant

frembragt ved Dyrets Vægt. Med Lethed slæber den sit Bytte til sit maaske en halv Mil derfra liggende Leje; man kan tydelig se Furen i Sandet af det slæbte Dyr lige til det Sted, hvor det er blevet fortæret.

Man kan forstaa, at alle Dyr, som kender dette frygtelige Rovdyr, næsten taber Besindelsen ved dets Brøl; thi dette Brøl er lige saa enestaaende som Dyrets Kraft. Det ligner ikke noget andet levende Væsens Stemme, og kun Hanflodhestens Brøl overgaar det maaske i Kraft. Araberne kalder det meget betegnende »raad«, d. v. s. at tordne. Dybt fra Brystet synes det at stige, som om det skulde sprænge det. Dette typiske Brøl udstøder Løven dog sjælden, og mange har levet i Egne, hvor der er Løver, uden nogensinde at have hørt det. Deres sædvanlige Stemme er en langtrukken Lyd, omtrent som en Kæmpekats Mjauen, og en dyb Knurren eller Grynten eller — ved Forskrækkelse — et kort, hostelignende »Huf« eller »Vau«.

Ubeskrivelig er den Virkning, Dyrekongens Stemme har paa dens Undersaatter: Den hylende Hyæne forstummer, om end kun et Øjeblik; Aberne begynder at pludre højt i Munden paa hverandre og klatrer angstfyldte op i de øverste Grene; Antiloperne bryder i rasende Løb gennem Krattet; den belæssede Kamel ænsrer ikke mere sin Drivers Tilraab, men afkaster Byrde og Rytter og søger Frelse i ilsom Flugt; Hesten snøfter, pruster og stejler, og Hunden søger pibende Beskyttelse hos sin Herre.

Det er oftest de ældre Løver, der indretter sig paa at angribe Landsbyer. Ogsaa Livingstone bekræfter dette, idet han siger: »Naar Løven bliver for gammel til at jage efter Vildt, gaar den til Landsbyerne efter Geder, og møder den da en Kvinde eller et Barn, bliver ogsaa det dens Bytte. De Løver, som angriber Mennesker, er altid gamle. Har en saadan farlig Røver først en Gang gjort Indbrud i en Landsby og taget Geder, siger de Indfødte da ogsaa: »Dens Tænder er slidt op, og snart vil den dræbe et Menneske«.

Helt anderledes end ved Angreb paa Tamkvæg bærer Løven sig ad, naar den har med vilde Dyr at gøre. Den ved, at disse kan vejre den paa lang Afstand og er rapfodede nok til hurtigt at kunne komme af Vejen. Derfor lurar den paa dem eller sniger sig forsigtigt mod dem — oftest om Natten, undtagelsesvis dog ogsaa, naar Solen er fremme. Vandingspladser, hvorhen Dyrene søger fra Skovens Vildnis, opsøger Løven ogsaa — men for at gøre Bytte. Efter Livingstone griber den sædvanlig dette i Halsen eller ogsaa i Bugen, med hvilken den helst begynder sit Maaltid. Ogsaa en nyere Jagttager, Selous, bekræfter, at den først æder Indvoldene og de ædlere Organer, og har jagttaget, at den undertiden ruller disse Dele til Side i en Dynge, som den dækker med Jord — utvivlsomt for at gemme den til næste Nat og beskytte dem mod Gribbe. Om Løvens Maade at jage paa siger den samme Jagttager: »Efter min Erfaring overfalder Løverne paa ganske forskellig Maade. En Hest, en ung Ele

fant og to Okseantiloper har jeg set dræbte ved et Bid i Struben; men paa den anden Side har jeg set en Hest og flere Zebraer, der var dræbte ved Bid i Nakken. Jeg antager, at Bøfler ofte overmandes ved, at Nakkehvirvlen rives af Led, idet Løven springer op paa Bøllens Skuldre, griber dens Snude med Poten og derpaa drejer Nakken stærkt om«.

Selv om Løven foretrækker store Dyr for smaa, foragter den dog ingenlunde disse, naar den kan faa dem; ja, det forsikres endog med Bestemthed, at den undertiden tager til Takke med Græshopper! Lejlighedsvis forsmaar den heller ikke Aadsler. Saaledes siger Selous: »Den sydafrikanske Løve er ofte en meget uappetillig Fraadser. Naar der er bleven skudt Elefanter, mætter Løverne sig hyppig ved de stinkende Kæmpekroppe, der raadner i Tropesolen og vrimler af Maddiker. Nat efter Nat fortsætter de deres Ædegilder, indtil der ikke er mere Kød tilbage«.

Det hører, som før berørt, til Sjældenhederne, at Løven angriber Mennesket; dettes høje Skikkelse synes at indgyde den Ærefrygt. Saaledes er det i hvert Fald i Sudan, hvor der falder flere Mennesker som Offer for Krokodillerne, ja selv for Hyænerne, end for Løven. I Sydafrika kendes derimod Eksempler nok paa, at Løver overfalder Mennesker, og at de, trods Vagtbaalene, bryder ind gennem Lejrens Indhegning for at røve Husdyr eller endog bortsnappe et Menneske lige ved Baalets Side. Sandsynligvis driver kun den yderste Sult dem hertil. Saaledes beretter Selous, at en kraftig bygget Løvinde, trods Lejrbaal, Vagtposter og Skud, overfaldt en Lejr tre Gange i en og samme Nat og første Gang angreb en Hest og de andre Gange to Indfødte, men stedse blev drevet tilbage og omsider skudt. Dens Mavesæk viste sig da at være ganske tom. »En sulten Løve er en Djævel«, hedder det da ogsaa i Sydafrika.

Som Bevis paa den Dristighed, Løven lægger for Dagen ved sine Overfald, har en gammel hollandsk Bonde, en Elefantjæger, fortalt følgende Træk:

En Løve havde taget Ophold i et tæt Krat omtrent en engelsk Mil fra Bondens Ejendom. Den første Nat, da Løven viste sig, trak den sig tilbage for Hundenes Gøen; den anden Nat hentede den en Okse ud af Kraalen. Man forsøgte at drive den frem af dens Skjulested med Hunde; det kostede fire af dem Livet, og Natten efter røvede den en Hest fra Gaarden. Da besluttede den modige Mand selv, uden Hunde, at opsøge Løven i dens Skjul og gav sig paa Vej, stolende paa sin Dobbeltlader. Han var næppe kommen halvtredsindstyve Skridt ind i Krattet, før han fandt Rester af sin røvede Hest, og den erfarne Jæger vidste da, at Løven maatte være i Nærheden. Han satte sig bag en Busk, og efter i nogen Tid at have luret, saa han noget røre sig bag nogle store, bredbladede Planter. Snart viste Løvens Hoved sig tydeligere for ham; det var aabenbart, at den havde mærket, at der var noget levende i Nærheden, og at den spejdede efter det. Bonden, som var sig Øje-

blikkets Fare bevidst, rørte ikke et Lem. Han turde ikke vove et Skud mod Løvens Pande; thi de mange Grene og Kviste, som krydsede Skudlinien, gjorde et saadant Skud betænkeligt. Efter at have spejdet til alle Sider, fandt Løven sig beroliget og lagde sig igen ned bag Buskene. Jægeren spændte forsigtig begge Hanerne, holdt Bøssen i Retning af Dyrets Leje og forandrede kun sin Stilling saa meget, som det var nødvendigt, for at han kunde faa et sikkert Sigte. Men ikke en Gang denne ringe Bevægelse undgik Løvens Opmærksomhed; den rejste sig øjeblikkelig, men atter kun med Panden lige imod Skytten. Denne sigtede paa Stedet midt imellem Øjnene, trykkede af, men traf for højt — som det i Reglen er Tilfældet ved stærke Krudtladninger paa korte Afstande. Løven styrtede om, men rejste sig og udstødte et frygteligt Brøl. Idet den ved denne Bevægelse viste Siden frem, sendte Skytten den sin anden Kugle i Brystet, og da styrtede den om, kæmpende med Døden. — Før Solens Nedgang hang Løvens Hud paa Bondens Dør, og Hottentotterne var henrykte over deres Herres Held.

15—16 Uger efter Parringen føder Løvinden 1—6, som Regel 2—3 Unger, der kommer til Verden med aabne Øjne og er paa Størrelse med halvvoksne Katte. Man kan ikke let tænke sig et skønnere Syn end en Løvemoder med sine Børn. De allerkæreste Smaaafyre leger med hverandre som lystige Kattekillinger, medens Moderen alvorsfuldt, men dog med uendelig Glæde betragter deres barnlige Leg. Det er et Syn, man ofte kan have, thi det er ganske almindeligt, at Løven faar Unger i Fangenskab, ikke blot i de zoologiske Haver, men endogsaa i Menagerierne, hvor baade Plads- og Ernæringsforholdene ofte er knappe nok.

I Begyndelsen er Ungerne meget ubehjælpsomme, og først i den anden Maaned lærer de at gaa. Henimod Slutningen af deres første Aar er de blevne saa store som en velvoksen Hund, og henimod det tredje Aar begynder Manken at antydes hos de unge Hanner; men først i det 6.—7. Aar er begge Køn fuldt udvoksede og har faaet deres blivende Farve. Svarende til den langsomme Vækst er den høje Alder, Løven kan opnaa.

Man har Eksempler paa, at Løven har levet 70 Aar i Fangenskab — men rigtignok faar den der, selv under den bedst mulige Pleje, temmelig hurtig et ældet Udseende og taber meget af sin naturlige Skønhed. Med 4 Kilo godt Kød daglig befinder den sig vel og holder sig i saa god Stand, som Fangenskabet i det hele tillader.

Medens de Indfødte finder sig temmelig rolig i Løvens Røvier, og nærmest betragter de Tab, de lider, som en Tilskikkelse af den uundgaelige Skæbne, har de europæiske Kolonister noget anderledes Begreber om Ejendomsværdien. Efter ældre Beregninger af den bekendte Løvejæger Jules Gérard anrettede 30 Løver i den fransk-nordafrikanske Provins Constantine i ét Aar for 120,000 Kr. Skade, d. v. s. hver enkelt Løve fortærede for 4000 Kr.

Under Brehms Ophold i det sydlige Nubien forefaldt der en mærkelig Løvejagt ved Berber. En Løve havde gjort hele Stadens Omegn usikker og i flere Uger røvet Okser og Faar fra de nærmeste Landsbyer. Endelig besluttede Nubierne sig til at gøre Ende derpaa. Fire modige Frivillige, der var væbnede med Bøsser, slog sig sammen med tolv Nubiere, der førte Lanser, og begav sig en Morgen ud i den Skovtykning, hvor Løvens Skjulested var. De rykkede lige løs paa dens Leje, drev den op, og da den rejste sig,

Løvejagt.

fyrede de fire Frivillige paa én Gang paa den, hvorefter der fulgte en Regn af Lanser. Løven blev saaret paa mange Steder, men ikke dødelig, og styrtede sig mod Angriberne; mærkeligt nok viste den det Maadehold kun at slaa den ene af Fjenderne til Jorden, i det den bibragte ham et frygteligt Saar med Poten. Derpaa blev den staaende; en anden, som nærmede sig med en Lanse, fik ikke Tid til at bruge denne, thi han fik straks et lignende Slag. De andre tænkte allerede paa at tage Flugten — da en ung Mand, kun væbnet med en lang og tyk Stok, dumdristig gik imod Løven og bibragte den et vældigt Slag over Øjet, saa at Syn og Hørelse forgik den,

og den tumlede om. Han vedblev da at slaa den, indtil den ikke rørte sig mere.

I Atlas anstilles Jagten paa flere Maader. Naar Løven viser sig i Nærheden af en Beduinerlejr, opstaar der Skræk og Forvirring, og de ellers saa modige Mænd udbryder da i Klager. Erfaringen har lært dem forskellige Jagtmaader. Sæledes samler de vaabenføre Mænd sig og omringer det Krat, hvori Løven har skjult sig; de danner tre Rækker, af hvilke den forreste skal drive Dyret ud. Som alle Arabere begynder de med at tilraabe den: »Du Hund, Du Hundeunge og Hundefader, Du elendige Morder, Djævelens Søn, Tyv, Pjalt! Op med Dig, hvis Du er saa tapper, som Du giver Dig ud for, op med Dig og vis Dig ogsaa en Gang om Dagen, Du

Ung Løvinde, som skal bindes. Man ser Pletterne under Bugen (se S. 133).

Nattens Ven!
Rust Dig, thi
her gælder det
om at møde
tapre Mænd,
Krigens Søn-
ner!« Hjælper
disse Raab ik-
ke, saa affyres
der nogle Skud,
indtil Løvens
Taalmodighed
er forbi. Brø-
lende og med
funklende Øjne
bryder den
frem af Krattet.
Et vildt Skrig
modtager den.
Studsende gaar
den omkring
med afmaalte

Skridt og ser paa Mængden — den første Række giver Ild, og Løven styrter frem, men falder sædvanligvis for den anden Rækkes Kugler. — Araberne i Atlas fanger ogsaa Løver i Faldgruber, som er 5 Meter dybe og 2—3 Meter brede. Naar Dyret er styrtet ned deri, bliver der Larm over hele Eggen, alle strømmer til og hilser det med Skrig, Skældsord og Stene; især ere Kvinder og Børn paa Færde. Til sidst bliver Løven skudt. Den modtager Kuglerne uden Klage og uden at fordreje en Mine. Først naar den slet ikke rører sig, vover man sig ned i Gruben, binder Strikken om dens Fødder og hejser den op med stort Besvær; thi en udvoksen Løve vejer ofte 200 Kilo.

En Løve, som pludselig vækkes af Søvn, flygter altid for Mennesket, naar den ikke saares. Men naar dens Mod udfordres, trækker den sig kun tilbage for en stor Overmagt, og da fuldkomment rolig,

Skridt for Skridt. Den stanses lettest af modige Hunde; thi de beskæftiger den saa længe, at Jægerne kan ile til og fælde den. For øvrigt er Løven lettere at dræbe end mange andre Dyr. Faar den en Kugle i Maven, indfinder der sig øjeblikkelig Brækninger, og den kan da ikke løbe. En Drøvtygger kan leve hele Dage med et saadant Saar.

Fangne Løveunger bliver meget tamme, især naar man giver sig af med dem. Brehm havde i to Aar en Løvinde, om hvilken han meddeler følgende:

»Bachida«, saaledes hed Løvinden, havde tidligere tilhørt Latif-Pascha, den ægyptiske Statholder i Øst-Sudan, som forærede den til en af mine Venner. Den følte sig snart hjemme i Gaarden hos os og løb frit om; den fulgte mig som en Hund og kærtegnede mig ved enhver Lejlighed. Efter faa Ugers Forløb havde den tiltaget sig Herredømmet over alle Gaardens Dyr, dog nærmest for at lege med dem. Kun to Gange forgreb den sig paa dem; én Gang ombragte den en Abe, en anden Gang en Vædder, som den tidligere havde leget med. Den behandlede de andre Dyr med et vist Overmod, drillede dem og gjorde dem bange. Kun et Dyr var dens Overmand, nemlig en Marabustork, der gik løs paa den med sit vældige, kiledannede Næb og bankede den saaledes igennem, at Løvinden efter en lang Kamp maatte give efter. Mod os var den altid venlig. Falskhed syntes den ikke at kende; en Gang tugtede jeg den, og allerede faa Minutter efter kom den hen til mig og gned sig lige saa fortrolig op ad mig som tidligere. — Paa Rejsen fra Chartum til Kairo ad Nilen, var den, saa længe Skibet var i Fart, indespærret i et Bur; men hver Gang vi lagde til Land, blev den sluppen fri. Den sprang da om som et lille Føl. Men paa disse Udflugter gjorde den dog nogle dumme Streger; i en By dræbte den et Lam, i en anden tog den en lille Negerdreng; jeg kunde dog lykkeligvis let befri ham, thi den satte sig aldrig op imod mig. I Kairo kunde jeg spasere med den, i det jeg holdt den i en Line, og paa Overfarten fra Alexandria til Triest tog jeg den hver Dag op paa Dækket til stor Fornøjelse for Passagererne. Den kom til Berlin, og først to Aar efter saa jeg den igen; men den kendte mig straks.

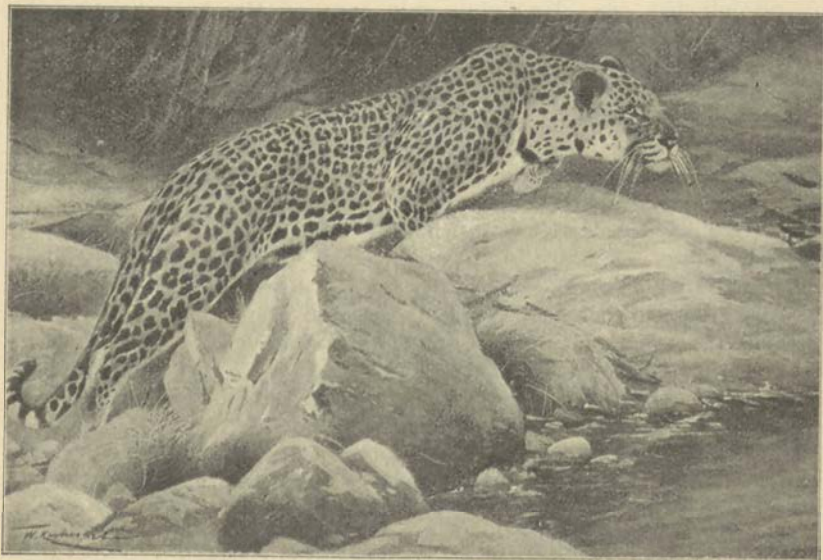
Som bekendt omtaler Bibelen ofte Løven, og Hebræerne havde en Mængde Navne paa den. Ogsaa hos Grækerne og Romerne spillede den en stor Rolle.

Pompejus lod 600 og Julius Cæsar i det mindste 400 Løver kæmpe paa Arenaen. Efter Slaget ved Farsalus kørte Marcus Antonius gennem Byen med en Skuespillerinde i en med Løver forspændt Vogn. Hadrian dræbte ofte 100 Løver ved en enkelt Forestilling i Cirkus, og Marcus Aurelius lod Hundreder af dem nedskyde med Pile. Paa denne Maade formindskedes Løvernes Antal, saa at det forbødes at anstille Jagter i Afrika undtagen til Benyttelse for Cirkus. Ved Skydevaabnets Opfindelse slog dog først egentlig

Ødelæggelsens Time for det kongelige Dyr, der nu forsvinder mere og mere.

Selvom Jægre, Købmænd o. s. v. temmelig sikkert skelner mellem Leoparden som den mindre, mere tæt byggede Form (170—200 Ctm., hvoraf Halen udgør 60—80 Ctm.) og Pantheren som den større, slankere Form (200—240 Ctm. hvoraf Halen 82—96 Ctm.), saa udgør disse dog en og samme Art (*Felis pardus*).

Dens Udbredelseskreds omfatter hele Afrika og hele den sydlige Del af Asien. Fra Persien og Lilleasiens og Armeniens Bjærglande naar den helt op til Kaukasus. Den er den skønneste af alle Katte

Leoparden.

paa Jorden. Straks ved første Blik kunde man tro, at dens Dragt med de sortbrune Pletter og Ringe paa orangegul Grund var altfor broget for en Røver, der skal fange sit Bytte ved at ligge paa Lur og snige sig paa det eller skal skjule sig for dets skarpe Blik. Men tænker man blot et Øjeblik over, hvilke Egne, den færdes i, da forandres ens Opfattelse. Enhver, der af Selvsyn kender dens Opholdssteder, finder det ganske naturligt, at et farverigt Dyr selv paa ringe Afstand kan overses mellem deres Planter og Stene. Den lever overalt og i forholdsvis betydeligt Antal, hvor der er sammenhængende, mere eller mindre tætte Skovstrækninger. Græsbevoksede Sletter ynder den ikke, hvorimod den ingenlunde er sjælden paa Steppen. I beboede Egne har den ofte Leje i Plan-

tagerne eller i tilstødende Krat, og Bjærgenes rigt bevoksede Højder yder den ikke alene fortrinlige Skjulesteder, men ogsaa rigeligt Bytte.

Trods sin ikke særlig imponerende Størrelse er Leoparden i Virkeligheden en frygtelig Fjende — selv overfor Mennesket, skønt den dér viger, saa længe den kan. Da den er en Mester i alle Legemsfærdigheder og er listigere end noget andet Rovdyr, forstaar den at bemægtige sig selv det hurtigste og mest sky Vildt. Man træffer den næsten lige saa hyppig skjult oppe i Træerne som nede i en Busk, og naar den forfølges, klatrer den altid til Vejrs. Skal det være, svømmer den ogsaa over brede Floder. Først under sine Bevægelser viser den sig i sin fulde Skønhed. Hver enkelt Bevægelse er saa bøjelig og elastisk, saa smidig og behændig, at det er en ren Nydelse at betragte Dyret, hvor meget man saa end kan hade det som den Røver, det er. Aldrig mærker man mindste Antydning af Anstrængelse; Legemet vrider og snor sig i alle Retninger, og Foden træder saa sagte til, som bar den det letteste Legeme.

Desværre er Leopardens Karakter ikke saa harmonisk som dens Legemsskønhed — i det mindste ikke efter vore Krav. Den er forslagen, ondsindet, vild, mordlysten, hævnerrig og tilmed fejg. Den myrder alt, hvad den kan overmande, ligemeget, om det er store eller smaa Dyr, om de sætter sig til Modværge eller uden Modstand bliver dens Bytte. Sjakaler, Antiloper eller Smaatkvæg udgør vel dens Hovedføde; men den klatrer ogsaa op i Træerne efter Aberne, overrumpler Trapper og Perlehøns, ja selv de mindste Fugle, og den forsmaaer sikkert heller ikke Frøer. Efter Pechuel-Loesch's Iagttagelser skal den ogsaa sluge Oliepalmens Frugter. — Særlig er den paa Nakken af Bavianerne, og at den hindrer, at disse Dyr tager til i overvældende Grad, ser man bedst i de Egne, hvor den ikke findes.

Paa indhegnede Kvæghjorde kan den lejlighedsvis anrette et formeligt Blodbad og i en eneste Nat dræbe et Dusin og flere Faar. Den frygtes da ogsaa langt mere af Kvægejerne end de andre store Rovdyr; thi de lader sig dog oftest nøje med et enkelt Bytte ad Gangen.

Paa sin frække Mordlyst leverede Leoparden Brehm et slaaende Eksempel, som han fortæller: »En Formiddag, da vi red imellem Bjærgene, hørte vi Bavianernes udfordrende Skrig og besluttede at prøve vore Bøsser paa dem. Vore Folk, blandt hvilke der befandt sig en Ægypter, som var Kok, blev nede i Dalen ved Muldyrene; vi klatrede langsomt op ad Bjærgskraaningene og valgte os en god Plads, hvorfra vi skød efter Aberne. Det var temmelig højt, og nogle af Skuddene fejlede, hvorimod andre traf; af de saarede Aber flygtede nogle, medens andre styrtede. Saaledes saa vi en ældgammel Hamadryasbavian, der var let saaret i Halsen, vakle ned ad Klipperne forbi os; vi ventede at finde dens Lig i Dalen og lod den derfor rolig gaa videre; vi skød derefter paa de andre Aber, som

endnu sad oven over os. Pludselig opstod der en urolig Bevægelse iblandt dem, og straks efter hørtes der en hæftig Støj nede i Dalen. Samtlige Han-Bavianer rykkede hen imod Klippens Rand, brummede, brølede og slog rasende med Hænderne i Jorden; de løb frem og tilbage, bestandig seende ned i Dalen, og nogle af de mest rasende Hanner begyndte endog at klatre nedad. Vi troede allerede, at de beredte sig til et Angreb paa os og ladede derfor hurtig. Da blev vi opmærksomme paa Støjen nede i Dalen; vi hørte Hundeglam, høje Raab og omsider Ordene: »Til Hjælp! til Hjælp! en Leopard!« Idet vi saa ned over Bjærgvæggen, skelnede vi ogsaa et saadant Rovdyr, der løb lige løs mod vore Folk, men paa Vejen beskæftigede sig med en Genstand, som vi ikke kunde skelne, da den var skjult af Leopardens Legeme. Straks efter faldt der to Skud nede i Dalen, og derpaa blev alt stille paa nær Hundenes vedholdende Gøen.

Det hele var gaaet saa hurtigt for sig, at vi endnu stadig ikke vidste, hvad der egentlig var paa Færde. Vi steg derfor temmelig rask ned i Dalen, og her saa vi vore Folk i de forskellige Stillinger, stift stirrende paa en Busk. »Der ligger Leoparden!« sagde de, og forsigtigt nærmede jeg mig Busken, men kunde, hvor meget jeg end anstrængte mig, ikke opdage Dyret (saa godt skjulte dets Farvetegning det!). Da pegede en af mine Folk paa et bestemt Sted, og her, lige foran mig, saa jeg endelig Leoparden ligge. — Den var død; og omtrent ti Skridt længere nedefter laa en ligeledes dræbt Hamadryasabe.

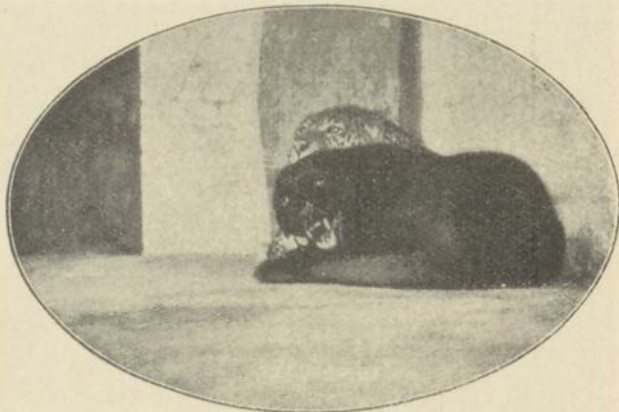
Nu opklaredes Sagen. Under Opstigningen var vi utvivlsomt komne ganske nær forbi Rovdyrets Leje. Derefter havde vi affyret en halv Snes Skud, hvis Knald havde givet mangedobbelt Ekko. Leoparden havde da styrtet sig over de mod Dalen humpende, saarede Aber — og dette trods vor Nærhed, trods de, alle andre Dyr skræmmende Skud, trods den klare, sollyse Dag! Som en Rytter paa sin Hest var den formelig redet ned i Dalen paa Bavianen! Ikke en Gang Folkenes Raaben og Larmen havde skræmmet den tilbage. Som det fremgik af Bavianens Saar og af Sporet, havde Leoparden grebet den med sine Forpoter i Snuden og revet dybe Huller her, medens den med Bagpoterne havde søgt at klamre sig fast til Abens Bagdel; hvor den ikke paa den Maade havde redet, havde den ladet sig slæbe bagefter.

Naar Leoparden tror sine Unger i Fare, eller naar den angribes eller saares, styrter den sig ofte som rasende over sin Modstander, men man kender desuden ogsaa Eksempler paa, at den, uden paa nogen Maade at være bleven tirret, har angrebet Mennesker. I Abessinien sker dette hvert Aar; selv voksne, vaabenførende Folk bliver angrebne og dræbte af Leoparder, og med Børn sker det naturligvis endnu hyppigere. I Vestafrika er det ikke bedre, og de indiske Aarsberetninger til Regeringen for Tiaaret 1876—86 angav,

at Leopardter aarlig dræbte 194—300 Mennesker, tilsammen 2368. Samtidig blev der aarlig nedlagt 3047—5466 Leopardter.

En regelmæssig Jagt paa Leopardten er vanskeligere end paa Tigren. Ganske vist er der langt flere Leopardter end Tigre; men de har ikke disses stærke Trang til Vand og er ikke saa nøje knyttede til bestemte Lokalteter. De er derfor vanskeligere at finde, tilmed da de forbausende godt forstaar at skjule sig alle Vegne. At de desuden er modigere og behændigere Modstandere end Tigrene, fremgaar af alle Beretninger. Den udmærkede indiske Jagt-lager Sanderson var Øjevidne til, at en Leopard, der skulde omspændes med Fangnet, straks da det blev rejst, sprang løs mod dets Vægge, rev det ned, styrtede sig over Vagtposten, lemlæstede hans venstre Arm og var forsvunden, inden nogen kunde komme ham til Hjælp.

Den blev forfulgt og funden i en tæt Busk, hvor man for anden Gang satte Net om; men trods Knippel- og Stenkast, lod den sig ikke drive ud af Busken. Dens Forfølgere var for ivrige til at vente taalmodig, og ledsagede af en tætsluttende

En sort og en pletlet Leopard.

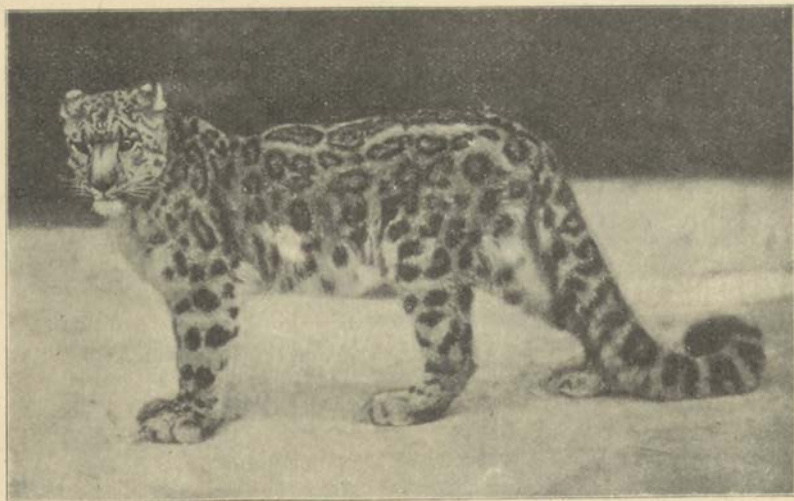
Skare Spydbevæbnede betraadte Sanderson det med Net omsluttende Sted og rykkede løs paa Busken. Som vi ved, viger Tigren straks tilbage for en saadan Række, men denne Leopard fo'r pludselig ud af sit Skjul, kastede sig med Lynets Hast over og slog Klo i Nummer Tre til venstre for Sanderson, saarede ogsaa hans Sidemand og den, der stod bagved, og brød, huggende om sig til venstre og højre, midt igennem Kæden og forsvandt, inden Spyd eller Kugle havde naaet den. Saaledes havde denne ene Leopard paa en og samme Dag gjort fire Forfølgere ukampdygtige og var endda sluppen helskindet derfra.

Leopardens Parringstid falder umiddelbart forud for de paagældende Landes Foraar. Da samles flere Hanner ofte paa ét Sted og kæmper bost med hverandre. Som man ved fra Leopardter i Fangenskab, kaster Hunnen efter omtrent 90 Dages Drægtighed 3—5 blinde Unger, der aabner Øjnene paa den tiende Dag efter

Fødslén. Ude paa fri Mark skjuler Moderen sit Kuld i en Klippehule, under Rødderne af et stort Træ eller i tæt Buskads; men naar først Ungerne er blevne saa store som en stor Kat, følger de Moderen paa hendes natlige Røvertog, og snart bliver de — takket være den gode Undervisning, de faar — selv i Stand til at bjærge Føden. En Leopardhun med diende Unger bliver en Svøbe for den hele Egn. Den røver og dræber med den allerstørste Frækhed og er dog samtidig forsigtigere end nogensinde ellers. Derfor sker det ogsaa sjældnere, at man faar fat i den eller dens Unger.

»Den sorte Panter« i Indien er kun en Farvevarietet af den almindelige Leopard.

I det indre Højasien træffes Sneleoparden (*Felis uncia*), der er meget nær beslægtet med den almindelige Leopard, men

Sneleopard.

paa forskellig Maade er tilpasset efter det køligere Klima, hvori den lever. Dens Pels er tæt, langhaaret og hvidgul med sorte Pletter, og dens Poter er delvis haarklædte paa Undersiden. Mod Syd danner Himalayakæden Grænsen for dens Udbredelse, mod Nord Atajbjærgene og Sydsibirien. Vilde Faar og Geder, Gnavere og Fugle er dens væsentligste Næring, og man har aldrig hørt, at den skulde overfalde Mennesker.

Som et Bindeled mellem Katte og Losse kan man betragte Servalen (*Felis serval*). Den er smækkert bygget; Hovedet ser paa Grund af de store, brede Øren paafaldende højt ud, Pelsen er lys graagul med sorte stribeformigt ordnede Pletter. Den er temmelig hyppig i Sydafrikas Steppegne. Mindre Pattedyr, men især Fjer-

kræ, er dens Hovedføde. Indfanget som ung bliver den, ved ordentlig Behandling, meget tam, hvorimod de gamle Servaler vedbliver at være ubændige og vilde. Dens Skind gaar i Handelen under Navnet »Afrikansk Tigerkat.«

* * *

Blandt den nye Verdens Katte, og særlig i Pumaen, som vi nu gaar over til, troede man tidligere at finde Løvens nærmeste Slægtning, — men med Urette; thi den lave, slanke Krop og det paaafaldende lille, skæg- og mankeløse Hoved hos Amerikas ensfarvede Katte viser, at de er en lavere staaende Type.

Den mest bekendte Art af de ensfarvede amerikanske Katte er den saa forskelligt skildrede Kuguar eller Puma (*Felis concolor*). Dens Kroplængde er 1,2 M., Hælængden ligesom Skulderhøjden 65 Ctm. Den tætte, korte og bløde Behaaring er overvejende mørk rødgul. Hovedet er graat, Halespidsen mørk. Mellem Han og Hun er der ingen Farveforskel. Derimod varierer Farven noget efter Opholdsstedet: de sydlige Pumaer er lysere, næsten sølvgraa (heraf ogsaa Navnet »Søvløven«), hvorimod Pumaerne i Meksiko og de forøenede Stater er mere mørke. Ungerne har meget fremtrædende mørke Aftegninger, Pletter og Striber paa lys Bund.

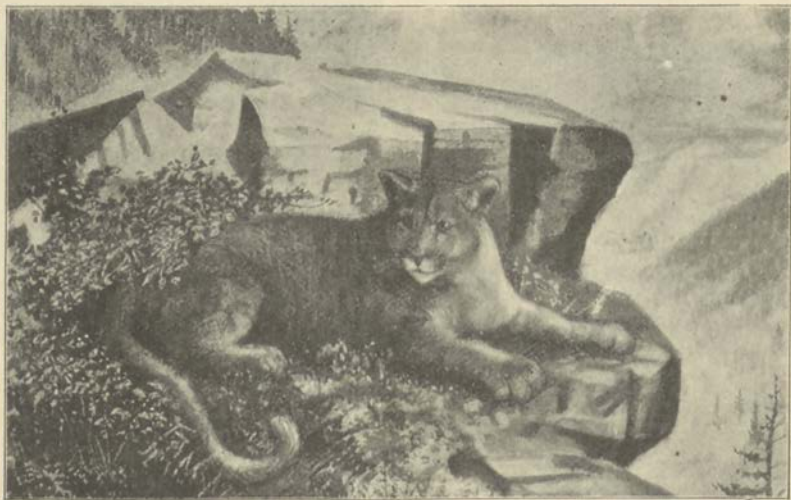

Serval.

Pumaen har en vid Udbredelse: Den naar helt fra Patagonien til Kanada. Sit Opholdssted vælger den efter Landets Beskaffenhed. I skovrige Egne foretrækker den afgjort Skoven for det aabne Land, men især ynder den Skovbrynene og de Sletter, der er bevoksede med højt Græs. Paa Pampas forstaar den udmærket at skjule sig i Græsset. Den har intet bestemt Leje eller Opholdssted og tilbringer Dagen sovende paa et Træ, i en Busk eller i Græstuer for om Aftenen og Natten at gaa

ud paa Rov. Under sine Strejftog tilbagelægger den ofte flere Mil i en Nat, saa at Jægeren ingenlunde altid træffer den i Nærheden af det Sted, hvor den har gjort Bytte.

Alle dens Bevægelser er lette og kraftige, og den skal kunne springe 6 Meter og mere. Kun i yderste Nød viser den Mod, men flygter ellers stedse for Mennesker og Hunde. Alle mindre, svagere Pattedyr tjener den til Føde; selv de behændige Aber og den rapfodede Struds er ikke sikre mod dens Angreb. Den behersker Skovens Kroner saavel som Jorden. Rengger iagttog den en Gang paa en Abejagt. Nogle Kapucinerabers fløjtende Raab vakte hans Opmærksomhed, og han greb sit Gevær for at skyde; men pludselig opløftede Abeflokken et Skrig, og fo'r henimod ham. Behæn-

Puma.

digt svang Dyrene sig fra Gren til Gren, fra Træ til Træ; men klagende Skrig og endnu mere det, at de stadig lod falde Ekskrementer, viste, at de var i stærk Sindsbevægelse. En Puma forfulgte dem og satte ivrigt efter dem i Spring fra Træ til Træ. Med utrolig Behændighed smuttede den gennem de med Slynplanter omvundne og sammenfiltrede Grene, vovede sig ud paa disse, indtil de bøjede sig, og gjorde da et sikkert Spring over paa det næste Træs Grene.

Pumajagten kan næppe kaldes farlig; thi hvis man er forsigtig, har man ikke stort at befrygte, selv af en saaret Puma, der pint af Smerter gaar løs paa sin Angriber. I den nordlige Del af Staten New York skød Pechuel-Loesche med store Hagl en kraftig Puma, der smuttede tæt forbi ham gennem Buskadset. En engelsk Rejsende, som var paa Andejagt paa Pampassletterne, krøb med sin

Fuglebøsse hen ad Jorden, indhyllet i det nationale Klædningsstykke, Ponchoen. Pludselig hørte han et kort Brøl og følte noget røre ved sig. Han kastede Klædet og saa til sin Overraskelse en Puma kun en Armslængde fra sig. Den var ikke mindre forbauset, stirrede studsende paa Jægeren, trak sig langsomt en halv Snes Skridt tilbage, blev endnu en Gang staaende — og forsvandt saa med mægtige Spring.

Nær beslægtet med Pumaen, men kun halvt saa stor, er den slanke Yaguarundi (*Felis yaguarundi*), der med sit langstrakte Legeme og sin lange Hale næsten minder om Maaren. Den er ensfarvet graa-brun, Hannen noget mørkere end Hunnen.

Yaguarundien bebør de varme Dele af Sydamerika, fra Paraguay til Panamatangen, og lever parvis, hvert Par paa sit bestemte Omraade, hvorfra det foretager korte Strejftog. Dog er det ikke sjældent, at et Par deler Jagtterrain med andre Par, og man har til Eksempel en Gang jaget seks voksne Yaguarundier op paa samme Sted.

Pumaunger, 2 Maaneder. Fødte i Zoologisk Have.
Man ser tydeligt Aftegningen og Pletterne.

Blandt Amerikas plettede Katte er Jaguaren eller, som Brasilianerne kalder den, Onça'en (*Felis onza*) den største, stærkeste og tillige mest berygtede af alle den ny Verdens Rovdyr. Alle Rejsende i Amerika, lige fra dets Opdagere til Nutidens, ved at berette om den; men rigtignok er Fortællingerne, især de ældre, stærkt farvede af de Indfødtes overdrevne Forestillinger om dette Dyr.

Jaguarens Skikkelse forekommer en noget klodset og mere vidnende om Kraft end om Smidighed. Legemet er ikke saa langt som Leopardens eller Tigerens, og Lemmerne er i Forhold til Kroppen kortere end hos disse. En udvoksen Jaguar maaler 145 Ctm. fra Snudespids til Halerod og 68 Ctm. herfra til Halespidsen; men

Alexander von Humboldt beretter om enkelte, der var mindst saa store som Kongetigern. Skulderhøjden er omkring 80 Ctm. Pelsen er kort, tæt, blød og glinsende. Saa vel dens Grundfarve som Pletternes Tegning varierer meget. Hos de fleste er Grundfarven rødgul, undtagen paa Snuden, Struben og Benenes Inderside, der er hvide. Pelsen er bestrøet med Pletter eller Ringe af rund, langagtig eller uregelmæssig Form; de er sortrandede, og i Ringenes Midte er der et eller to sorte Punkter. Men forøvrigt finder man næppe to, tre Skind, der er nøjagtig ens. Hunjaguaren er i Almindelighed lysere end Hannen. Sorte Jaguarer er ikke særlig sjældne; hos dem er Skindets Grundfarve saa mørk, at de sorte Pletter kun træder svagt frem.

Navnet »Jaguar« er af indiansk Oprindelse og betyder »Hundekrop«. Dyret har en vid Udbredelse — lige fra Buenos Ayres til

Yaguarundi. Tegnet i Zoologisk Have.

den sydvestlige Del af De forenede Stater, hvor det dog bliver mere og mere fortrængt. Det bebor især Vandløbenes skovbevoksede Bredder, Skovbryn og Sumpe med højt Græs.

Morgen og Aften og i lyse maane- eller stjerneklare Nætter gaar Jaguaren ud paa Rov, og alle større Dyr, som den kan overmande, udgør dens Bytte. Den er i enhver Henseende en frygtelig Røver. Saa plump dens Gang end synes, saa let og hurtigt kan den dog bevæge sig, naar Nøden tvinger. Dens Kraft er i Forhold til dens Størrelse paafaldende stor og kan kun sammenlignes med Løvens eller Tigerens. Sanserne er skarpe og ligeligt udviklede, saa at den i enhver Henseende er udrustet til at kunne optræde som et farligt Rovdyr. Desuden er den ingen Kostforagter. Man har i dens Ekskrementer fundet Pigge af Træpindsvin og i dens Mave Levninger af Rotter og Agutier, hvoraf det fremgaar, at den ogsaa gør Jagt

paa mindre Dyr. Den sniger sig gennem Rørene over Vade- og Svømmefugle, forstaar behændigt at fange Fisk, ja skal end ikke skaane Kajmanen. »Jaguaren er«, skriver Alexander von Humbolt, »Arrau-Skildpaddernes grusomste Fjende. Den følger dem til det Sted, hvor de vil lægge Æg, overfalder dem paa Sandet og vælter dem om for bedre at kunne fortære dem. Skildpadderne kan ikke af sig selv vende sig om igen, og da Jaguaren vælter mange flere, end den æder i en Nat, benytter Indianerne sig ofte heraf. Man kan forøvrigt ikke noksom beundre dens Poters Smidighed, naar de tømmer Skildpaddens dobbelte Panser saa fuldkomment, som om Senebaandene blev skaarne over med et kirurgisk Instrument.«

Jaguarer i Kamp med en Slange.

»For en øvet Jæger er det ikke nogen Sjældenhed at iagttage Jaguaren paa dens Strejftog, især langs Vandløb. Man ser den da snige sig ud mod Bredden, hvor den navnlig efterstræber Flodsvin og Fiskeoddere. Nu og da bliver den staaende, lyttende og opmærksomt spejdende. Har den bemærket f. Eks. et Flodsvin, er det utroligt, med hvilken Taalmodighed og Omsigt den søger at nærme sig det. Som en Slange snor den sig hen ad Jorden, holder sig en Gang imellem rolig Minutter igennem for at se, hvor dens Offer er, og gør ofte store Omveje for at overrumple det fra en anden Side, hvor den er bedre skjult. Er det lykkedes den, uset at nærme sig Vildtet, saa springer den til i et, sjældnere to Sæt,

presser det mod Jorden, river dets Hals op og bærer det, endnu i Dødskamp modstrittende Dyr ind i Tykningen.» (Rengger).

Jaguaren snapper sit Bytte saa vel i Vandet, som paa Landjorden, men den jager ikke paa Træerne, skønt den, naar den forfølges, ingenlunde klatrer daarligt. Om dens Maade at fange Fisk paa har man følgende lagttagelse: »Da jeg en hed Sommeraften vendte hjem efter en Andejagt, opdagede en Indianer, der ledsagede mig, en Jaguar paa Flodbredden. Vi nærmede os og skjulte os for at iagttage dens Færd. Ludende sad den paa en Pynt, hvor Vandet havde en noget stærkere Fart, og hvor en bestemt Fiskeart — de

Indsødtes »Dorado« — opholder sig. Ufravendt rettede den sit Blik mod Vandet, idet den nu og da bøjede sig frem, som om den vilde udspejle Dybet. Efter et Kvarters Forløb saa jeg den pludselig gøre et Slag i Vandet med Poten og kaste en stor Fisk ind paa Land. Den fisker altsaa ganske paa samme Maade som Huskatten«.

Paa Kvæghjorde anretter Jaguaren ikke ringe Skade; særlig efterstræber den det unge Hornkvæg, Hestene og Mulæslerne. Dog skal den aldrig dræbe mere end ét Stykke Kvæg ad Gangen, hvorved den adskiller sig til sin For-

Jaguarunge, 4 Maaneder. Født i Zoologisk Have.

del fra de andre store Kattearter. En Jaguar, der ikke har lært Mennesket at kende, viger ærefrygtsfuld til Side, hvis den møder det; men den Jaguar, der opholder sig i beboede Egne eller ved Floder, hvorpaa der er megen Sejlads, taber snart sin Sky for Mennesket og angriber ogsaa det. Paa sine natlige Vandringer er den ikke bange for at gennemstrejfe tæt befolkede Egne, og selv den bredeste Strøm standser den ikke; thi den er en fortræffelig Svømmer.

Den største Del af Aaret lever Jaguaren ensomt; men i August og September opsøger de to Køn hinanden. Drægtighedstiden skal

vare tre til halvfjerde Maaned, og i Skovens tætteste Tykning eller i Hulen under en Trærod føder Hunnen sædvanlig to, sjældnere tre Unger, som hun bærer bort i Munden til et andet Leje, hvis hun ikke tror Stedet sikkert nok. Hendes Moderkærlighed er stor, og hun skal forfølge den, der røver Ungerne, milevidt.

I de beboede Egne jages og dræbes Jaguaren paa enhver Vis. De sydamerikanske Indianere benytter dertil deres forgiftede Pile; men langt farligere er følgende Jagtmaade: Jægeren omvikler sin venstre Arm med et Faareskind og bevæbner sig med en tveægget Dolk paa omtrent en Alens Længde. Saaledes udrustet opsøger han med to, tre Hunde Jaguaren. Mod et saa ringe Antal Hunde indlader denne sig i Forsvarskamp, hvorpaa Jægeren nærmer sig og turrer den med Fagter og Raab. Pludselig springer den da imod ham med vidt opspilet Gab og rejser sig ligesom Bjørnen op til Angreb. I samme Nu holder Jægeren den omviklede Arm op mod Dyrets Forpoter og støder det Dolken i venstre Side.

I Paraguay angriber man undertiden Jaguaren til Hest og blot med Lasso, kaster den Slingen om Halsen, slæber den afsted i Galop og kvæler den, idet man samtidig med en anden Lasso haler til den modsatte Side.

Om Jaguarens Kød bemærker den tyske Ethnograf von den Steinen et Sted: »Onçakød er fedt som Svineflæsk; Rødkaal vilde passe fortrinligt til Koteletterne!« Men en anden Gang gjorde han rigtignok den Erfaring, at det var en sejt Ret.

Mindre end Jaguaren er en anden af de amerikanske, plettede Katte, Ocelot'en eller Panterkatten (*Felis pardalis*), der i Krop-længde omtrent svarer til en Ræv, men kun er 50 Ctm. høj. Pletterne er tildels stribeformigt ordnede og danner paa Halen en Række Ringe.

Oceloten findes lige fra Paraguay og Peru til de sydlige Dele af Nordamerika, hyppigst dybt inde i mennesketomme Skove og aldrig ude paa aabent Land. Den jager saa vel i lyse som i mørke Nætter, særlig gerne dog i disse, fordi den da, uset af Hundene, kan komme Gaardene nær og plyndre efter Behag. I mørke Nætter maa man derfor passe paa at have sit Hønsehus godt lukket, thi hvis Oceloten kommer ind til Hønsene, skal den nok anrette et ordenligt Blodbad paa dem. I det fri bestaar dens Føde dels af Fugle, som den overlister paa Reden, saavel i Træerne som paa Jorden, dels af alle Slags mindre Pattedyr, unge Hjortekid, Svin, Aber, Agutier, Pakaer, Rotter, Mus o. s. v.

Den lever parvis, hvert Par paa sit bestemte Omraade. Har en Jæger drevet den ene Part op, kan man være vis paa at træffe dens Mage i Nærheden. Han og Hun følges dog ikke ad paa Rov, men jager hver for sig og hjælper hverken hinanden under Jagten eller overfor fjendtlige Angreb. Mere end et Par træffer man aldrig i samme Skov.

I Paraguay jager man Oceloten med Hund eller fanger den i Fælder. Den er meget sky og opdager i maaneklare Nætter Jægeren, inden han bliver den va'r.

Unge Oceloter fanges og tæmmes hyppig. De leger med hverandre og lærer snart deres Vogter at kende, springer efter ham,

Ocelot.

slikker hans Haand, lægger sig for hans Fødder og klatrer op ad ham. Aldrig viser de nogen Falskhed, og de forliges særdeles godt med de Hunde og Katte, de lever sammen med. Men Fjerkræet kan de ikke lade være at jage; glemmende tidligere Afstraffelser, springer de, naar Lysten kommer op i dem, løs paa en Høne og lader sig i det Øjeblik ikke ved nogen Tugtelse afholde fra at dræbe den.

Blandt de forskellige, endnu mindre plettede Katte, der er beslægtede med Oceloten, er den langhalede Kat (*Felis macrura*), Brasilianernes »Skovkat«, hyppigst i Brasiliens Urskove. Den er kun paa

Størrelse med en velvoksen Huskat, men har langt stærkere Poter end denne. Betegnende for den er dens lille Hoved, store Øjne, lancelformige, afrundede Øren og de stærkt krummede, hvidlige Kløer. Dens Grundfarve er rødlig brungraa, med graabrune eller brunsorte Pletter, ordnede i Længderækker.

Dens slanke Skikkelse og brogede Skind gør den til et af de smukkeste Dyr i hele Kattefamilien. Den findes i næsten alle større Urskove i Brasilien og skydes ofte for sit smukke Skinds Skyld. Da den klatrer let og behændigt, entrer den gerne op og ned ad Lianerne, gennemsøger Træerne for at finde Fuglereder og snapper samtidig alle de Smaadyr, den kan faa fat i. Ret ofte kommer den imidlertid ogsaa til Gaarde og Huse for at røve Fjerkræ. Dens Leje er i hule Stammer, Fjeldkløfter eller Jordhuller, og her føder den, ligesom Vildkatten, sine Unger.

Åf alle Katte har Pampaskatten (*Felis pajeros*) den tydeligst udtalte Længdestribning. Paa den smukke, sølvgraa Pels tegner

lysere eller mørkere rustbrune Pletter sig livligt. Den lever paa Sydamerikas Stepper og gaar gennem Patagonien helt ned til Magelhanstrædet.

* * *

Næsten alle er enige om at betragte Lossen (*Lynx*) som en Katteslægt for sig. Karakteristisk for den er Ørenes penselformige Duske og det kraftige Kindskeg, den slanke men stærke Krop, der bæres af høje Ben, og den korte, oftest afstumpede Hale.

Alle Verdensdele undtagen Australien huser Losser, Europa alene to vel adskilte Arter. De bebor fortrinsvis tætte Skove, men forekommer dog ogsaa paa Stepper og i Ørkener, ja selv i beboede Egne. Alle maa de uden Undtagelse anses for højtudviklede Katte, er rovbegærlige og i høj Grad farlige saa vel for Vildtbestanden som for Husdyr.

Den almindelige Los, Norsk Gaupen (*Lynx vulgaris*) er den ypperste af Slægtens Medlemmer, baade ved sin Skønhed, sin Størrelse og sin Kraft. Først ved et Besøg paa Musæet i Kristiania fik Brehm ret at se, hvor stor en Los virkelig kan blive. Naar den er fuldt udviklet, er den mindst lige saa stor som de Leopardter, man faar at se i Menagerier o. lign., men den er noget kortere i Kroppen og mere højbenet. Dens Kropslængde kan naa 1,3 M., Halen er 15—20 Ctm. lang, Skulderhøjden omtrent 75. Ctm. Vægten skal kunne beløbe sig til 45 Kilo. Den kraftige, undersætsige Krop, de stærke Lemmer og de mægtige Poter, der minder om Tigerens eller Leopardens, forraader ved første Blik Dyrets store Kraft og Styrke. Pelsens Hovedfarve er rødgraa og hvidsprængt med rødbrune eller graabrune Pletter, men Farven varierer betydelig. Om Sommeren er Pelsen korthaaret og mere rødlig, om Vinteren langhaaret og mere graahvid.

Los.

I Mellemeuropa og Alperne var Lossen tidligere langt mere almindelig end nu; derimod er den ret hyppig i Rusland og Skandinavien og bebor desuden hele det bjærgfulde og skovrige Østsibirien og Vestasiens Bjærgene indtil Turkestan og den øvre Indusdal.

En udmærket Beskrivelse af Lossens Levevis har Tschudi givet i sin Bog »Dyrelivet i Alperne«. Han siger deri: »Saa længe Lossen finder tilstrækkelig Næring i sine Højskove og Bjærgkløfter, kommer den ikke uden for dem, men lever parvis i de ensomste og mørkeste Fjældgab og forraader kun sjældent sit Opholdssted ved sin afskyelige, gennemtrængende Hyl. Saa længe det kan lade sig gøre, holder den sig i de tætteste Skjul, liggende paa Lur langs ad en lav Gren i Tykningen. Hele Dagen kan den ligge paa samme Plet og synes at sove med halvt lukkede Øjne, naar dens forræderiske Aarvaagenhed er allerstørst, og Øje og Øre er spændte til den yderste Grad af Opmærksomhed. List er dens Vaaben; thi dens svage Lugtesans og forholdsvis ringe Hurtighed gør den uskikket til aabent Angreb. Ved taalmodig Luren og lydløs, katteagtig Snigen bemægtiger den sig sit Bytte. Den er ikke saa snu som Ræven, men mere taalmodig; ikke saa fræk som Ulven, men mere udholdende; ikke saa stærk som Bjørnen, men mere skarpsynet og agtpaagivende. Sin Styrke har den i Bagbenene, Kæberne og Nakken. Hvad den naar ved sit lange, sikre Spring, er fortabt; men springer den fejl, lader den sit Bytte slippe og vender uden Tegn paa Ærgrelse tilbage til sin Gren. Den er ikke graadig, men den elsker det friske, varme Blod og rives ofte af Begærlighed efter dette ud af sin sædvanlige Forsigtighed. Naar den ikke har gjort noget Bytte om Dagen, strejfer den ofte om Natten vidt hen over Bjærgene. Sult giver den Mod og skærper dens Sanser og dens Snille. Træffer den da en græssende Faare- eller Gedehjort, sniger den sig slangeagtig hen imod den paa Bugen, styrter sig i ét Spring paa Ryggen af et opskræmmed Dyr, bider Pulsaarerne eller Halsen over paa det og dræber det saaledes paa Stedet. Derpaa slikker den først det varme Blod i sig, river saa Bugen op og fortærer Indvoldene tillige med noget af Hovedet, Halsen og Skuldrene og lader det øvrige ligge. Undertiden dræber den en 3—4 Geder eller Faar paa én Gang og anfalder, naar den er sulten, endogsaa Kalve og Køer. I Kanton Schwyz blev der en Gang skudt en Los, som i nogle faa Uger havde sønderrevet henved 40 Faar og Geder.

Er der Vildt nok, holder Lossen sig imidlertid til dette og synes at nære en vis Frygt for at forraade sin Nærværelse ved at sønderrive Husdyr. Den ynder især Gemsernes Kød; men da disse har en langt finere Næse, undgaar de den ofte, naar den har lagt sig i Baghold ved deres Græsepladser og Saltklipper. Derimod gør den hyppigere Grævlinger, Murmeldyr, Alpeharer, Hjerper, Ryper, Urhøns og Tjurer til Bytte og tager i Nødtilfælde til Takke med Egern og Mus. Om Vinteren falder en enkelt Raa i Kløerne paa den, naar den er nødt til at vove sig ned paa de lavere Bjærgstrøg om Dalene; hyppigere sker det, at den prøver paa at grave sig ind i Gede- og Faarestalde. En Gedebuk, som ved en saadan Lejlighed blev den underjordiske Fjende va'r, netop som den stak Hovedet

op af Jorden, stangede gentagne Gange Lossen saa stærkt, at den blev liggende død i sin Tunnel.

Losserne formerer sig ikke stærkt. Parringen finder Sted i Januar eller Februar Maaned uden det sædvanlige afskyelige Kattchyl, og efter 10 Ugers Forløb kaster Hunnen to eller tre blinde Unger i en omhyggelig skjult Hule eller i en gammel, udbedret Grævlinge- eller Rævegrav under en Trærød eller en Klippe og bringer dem Mus, Muldvarpe, Smaafugle og andet lignende Bytte til Føde. Paa Grund af dette Dyrs Sjældenhed anstiller man ikke regelmæssige Lossejagter. Kommer Jægeren derimod uventet over Lossen, viger den ikke af Stedet og er da let at skyde. Men ogsaa her gælder det om at tage godt Sigte; thi bliver den kun saaret, styrter den med fraadende Gab ned paa Jægeren, slaar sine skarpe Klør dybt i hans Kød og bider sig fast uden at give Slip igen. Dog springer den først løs paa Hunden, hvorved Jægeren faar Tid til endnu et Skud, men det koster i Reglen Hunden Livet, thi Lossen er sikker i sit Angreb og springer med stor Nøjagtighed. Den er derfor heller ikke frygtssom af sig, giver sig god Tid, flygter ikke straks op i et Træ, men søger hellere hen i utilgængelige Fjældkløfter og kan, naar det kniber, hamle op med to eller tre almindelige Jagthunde.»

Losser, der er indfangede som unge og har faaet en god Dressur, er nogle af de mest tiltalende Dyr. Saaledes fortæller Loewis om en Los, han havde fanget: »Faa Maaneder var nok til, at min unge Los nøje lærte at lyde Navnet Lucy. Blandt de mange Hundeanværelser, der lød paa mine Jagter, genkendte den straks sit og adlød det mønsterværdigt. Uden noget Besvær var dens Dressur blevet saa fin, at den midt i den vildeste, lidenskabeligste Jagt paa Harer, Fjerkræ eller Faar holdt inde, saa snart mit truende Raab naaede den, kastede sig skamfuld ned paa Jorden og haabede paa, at Naade vilde gaa for Ret. Bøsseknaldets Betydning for, at den kunde faa sin Sult slillet, lærte den snart at kende; og var den for langt borte til at høre mit kaldende Raab, saa var et Geværknald nok til, at den ivrigt kom løbende. Frivillig og med virkelig Lyst gjorde den alle mine Efteraarsjagter med, følgende mig som en Hund. Rejste en stakkels Hare sig foran os, saa begyndte den hidsigste Jagt; men trods den voldsomme Ivrigheid bevarede den dog tilsyneladende altid et sikkert Blik for at bedømme Forholdet mellem sin egen og Harens Hurtighed og Udholdenhed. Kun min Broders og min Stemme agtede den paa, og kun den kunde faa den til at standse. Naar det blev mørkt, klatrede den op paa Stuehusets Tag, hvor den laa lænet til Skorstenen. Kom jeg sent om Aftenen kørende og holdt an foran Entrédørstrappen, var Dyret i et Par raske Spring nede af Taget og ude paa Trappen, og kaldte jeg saa paa det, fløj det hengivne Dyr mig om Halsen, snurrende, puffende og gnidende Hovedet imod mig paa ægte Kattewis; derpaa fulgte det mig ind i Stuen for at indtage sit Natteleje paa Sofaen eller i Kakkellovnskrogen.

En Gang maatte min Broder og jeg være hjemmefra en hel Uge, og i Mellemtiden blev Lucy da menneskesky, ledte urolig og med høje Klageskrig efter os, forlod allerede paa den anden Dag Huset, valgte en nærliggende Birkeskov til Opholdssted og hentede ikke mere Føde i Køkkenet. Kun om Natten vendte den tilbage til sin vante Plads oppe paa Taget, ved Skorstenen. Dens Glæde, da vi en Aften vendte hjem efter den lange Adskillelse, kendte ingen Grænser. Som et Lyn fløj den ned fra Taget, kastede sig om Halsen paa os og omfavnede snart min Broder, snart mig, knugende os fast til sig. Fra selv samme Time genoptog den sin sædvanlige Levevis, og naar den om Aftenen, medens min Moder læste højt for os, laa paa Sofaen bag hendes Ryg, snurrede velbehageligt, gabede eller snorkede højt, fandt enhver Gæst, at det var et lige saa fængslende som uvant Syn.

Pelsværk af Los, især af den skandinaviske, skattes højt og er kostbart. Skandinavien og Rusland leverer aarlig omtrent 9000 Skind og Østsibirien ca. 15,000, der dog udelukkende kommer Handelen med Kina til Gode og ivrigt søges af de mongolske Grænsfolk.

Den sydeuropæiske Pardellos (*Lynx pardinus*) er betydelig mindre end dens nordiske Slægtning. I Nordamerika lever, Nord for de store Søer, den kanadiske Los eller Pischuen (*L. borealis*), der tillige med den røde Los (*L. rufus*), hører til Amerikas nyttigste vilde Katte, fordi deres Skind aarlig udføres i Tusindvis og efter at være blevne sorterede gaar i Handelen under mange forskellige Navne.

Et ægte Ørken- og Steppedyr er Karakalen (*Lynx Caracal*) eller Ørkenlossen. Dens Kroplængde er kun 65—75 Ctm., men Halsen er næsten 25 Ctm. lang. Den er vidt udbredt gennem Afrika, Vestasiens og Forindiens Ørkener og Stepper, men findes aldrig i Skovene. Foruden alle Slags mindre Ørkenpattedyr og Fugle jager den ogsaa Antiloper, og i Asien, især i Forindien, bliver den derfor ogsaa afrettet til Antilope-, Hare- og Kaninjagt. Brehm anser efter de Erfaringer, han har gjort, Karakalen for — i Forhold til sin beskedne Størrelse — at være det ubændigste og utæmmeligste Medlem af hele Familien.

I Sumpe og Skove i Nordafrika og Vestasien lever Sumplossen (*Lynx chaus*), der er paa Færde efter Rov saa vel om Dagen som om Natten og dristig nærmer sig Landsbyer og holder til i Haverne udenom disse.

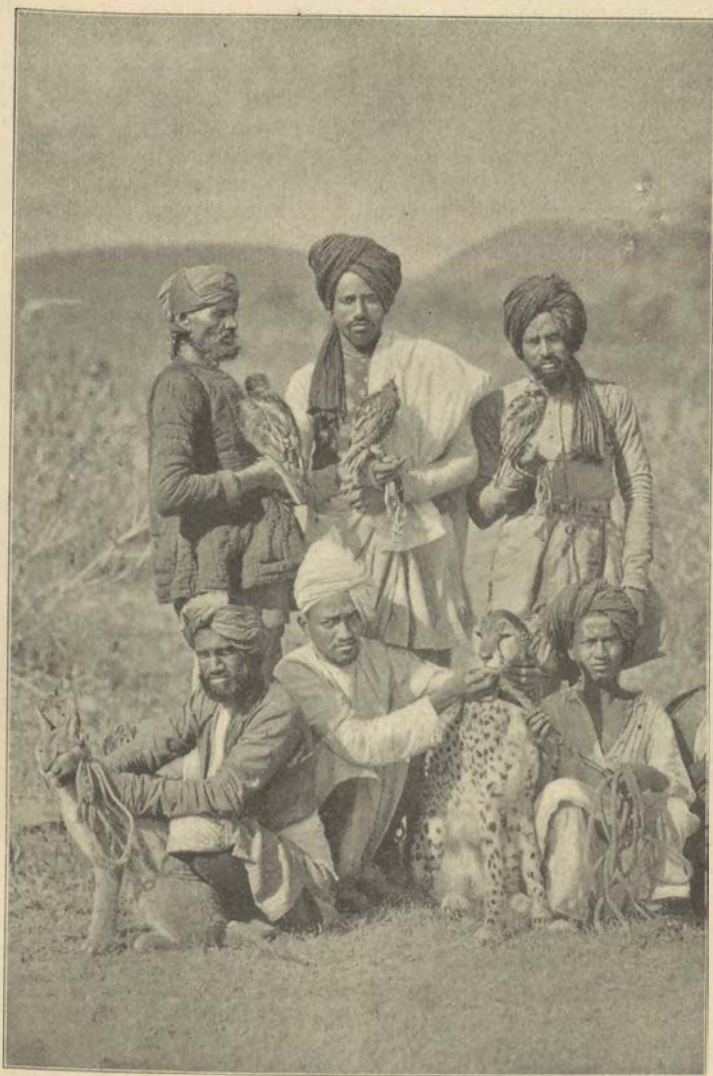
*

*

*

Næst efter Losserne følger, som et ejendommeligt Bindeled mellem Kattene og Hundene, Jagtleoparderne eller Geparderne (*Cynailurus*), hvis videnskabelige Slægtsnavn — »Hundekat« — er særdeles træffende, idet de er halvt Katte, halvt Hunde. Hovedet og den lange Hale er kattelignende, men Kroppen og især de høje Ben er hundeagtige. Særlig gælder dette dog om Poterne, som

ganske vist har Kattenes Mekanisme til at bøje Kløerne tilbage og smække dem ud, men de paagældende Muskler er saa svage, at

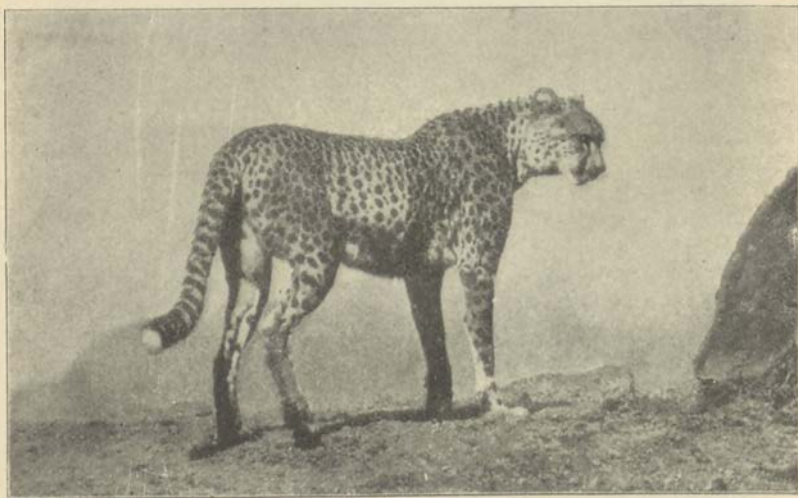

Indfødte indiske Jægere («shikaris») med Jagtdyr: Til venstre Karakal, til højre Jagtleopard, bagved Jagtfalke.

Kløerne næsten altid rager frem og derfor, ligesom hos Hundene, afstumpes ved Slid. Tandsættet er i det væsentligste som hos de

ægte Katte; men Hjørnetandens Form er sammentrykt som hos Hundene. Til denne Mellemstilling svarer ogsaa Jagtleopardens Fysiognomi; vel er Ansigtstudtrykket endnu katteagtigt, men Hundens Troskyldighed lyser dog ud af Øjnene, der vidner om skikkelig Godmodighed.

Der findes flere, hinanden meget nærstaaende Arter, af hvilke de mest bekendte er den asiatiske Tschita (*Cynailurus jubatus*) og den afrikanske Fahhad (*C. guttatus*). Tschitaens Kroplængde naar indtil 137 Ctm., Halens Længde 76 og Skulderhøjden 76—84 Ctm. Pelsens Grundfarve er meget lys gulliggraa med sorte og brune Pletter, der er tæt samlede, næsten sammenflydende paa Ryggen; ogsaa Bugen er plettet, og Halespidsen har mørke Ringe. Hos Fah-

Geparden.

had'en er Grundfarven omtrent orangegul, og Bugen er hvid, uden Pletter, ligesom ogsaa Halespidsen er hvid.

Middelstore og mindre Drøvtyggere udgør hovedsagelig Gepardens Føde, og den forstaar at fange dem med stor Dygtighed. Dens kæreste Føde er Antiloperne, og hyppigst findes den derfor i de af dem beboede Egne. Kendere er enige om, at paa mindre Afstande er Tschitaen det hurtigste af alle Pattedyr. Men den anvender tillige Snildhed og List for at naa sit Bytte. Saa snart den opdager en Flok græssende Antiloper eller Hjorte, trykker den sig tæt til Jorden og kryber som en Slange, sagte og behændigt, for at skjule sig mod Vildtets vagtsomme Blikke. Den sniger sig altid mod Vinden og ligger stille og ubevægelig, medens Flokkens Leder løfter Hovedet og holder Udkig. Saaledes stjæler den sig saa nær

som muligt, udsøger sig paa Forhaand det for den gunstigst stillede Dyr, stormer saa løs paa det i rasende Fart, faar det som Regel til at falde under Flugten ved Slag med Poterne paa dets lynde Løb og griber det da i Struben. Kan den ikke skjult komme Byttet paa nærmere Hold end et Bøsseskuds Længde, betænker den sig ikke paa i Løb at forfølge selv det hurtigste Vildt, stolende paa sin egen Hurtighed.

En saadan medfødt Listighed og Evne til at jage, maatte tidlig tiltrække sig de Indfødtes Opmærksomhed og opmuntre dem til at benytte sig af disse Dyrs Jagtkunst. Dette er ogsaa lykkedes, og navnlig i Indien nyder Geparden stort Ry som Jagtdyr, der paa sin Vis næppe staar tilbage for Jagtfalken. Ogsaa i Persien, Arabien og Sahara benyttes den.

Et Øjensvidne skildrer Jagten med Geparder paa følgende Maade:

»Kameldriveren meldte os, at der i en halv Mils Afstand græssede en Flok Gazeller; vi satte os i Bevægelse. Hver af Jægerne sad paa en med to Okser forspændt, aaben Karre og havde to Mand med sig. Geparden havde en Læderhætte over Hovedet og ned over Øjnene, samt et Halsbaand, ved hvilket den var bundet til Karren, og blev desuden fastholdt ved en Rem om Lænderne. Karren var bygget som de almindelige Landsbykarrer, hvilke Vildtet er vant til at se. Man kan paa denne Maade, uagtet Gazellerne er meget sky, nærme sig dem paa 100 à 200 Alens Afstand. Vi havde tre Geparder med og rykkede frem i én Linie, den ene Vogn 100 Alen foran den anden. Da vi kom til en Bomuldsmark, saa vi fire Gazeller og søgte at nærme os dem til en Afstand af 100 Alen. Den ene Gepard blev løst og Hætten taget af den; næppe havde den faaet Øje paa Vildtet, førend den sneg sig afsted i den modsatte Retning, overordentlig langsomt og luskende, med Bugen henad Jorden, idet den skjulte sig bag hver Busk; derpaa løb den, alt hvad den kunde, saa snart den troede sig bemærket, og var i faa Spring midt iblandt Dyrene. Den greb en Hun-Gazelle, løb omtrent 200 Alen med den, gav den et Slag, rev Struben op paa den og drak dens Blod. En anden Gepard, som havde sprunget fire, fem Gange fejl, vendte knurrende tilbage og satte sig igen paa Karren. Da det første Dyr var dræbt, løb en af Folkene hen og satte Hætten paa Geparden; derpaa fyldte han en Træskaal med Gazellens Blod og holdt den hen for Geparden. Gazellen blev dernæst anbragt i et Rum under Vognen, medens Geparden til Belønning fik et Ben af Dyret.«

I Afrika havde Brehm længe flere Geparder i Fangenskab. Han udtaler sig om dem paa følgende Maade: »Der var ikke en eneste iblandt dem, jeg saa, som viste det ringeste Spor af Vildhed; Godmodighed er et Grundtræk hos dette Dyr. Det falder aldrig Jagtleoparden ind at bide den Strikke itu, med hvilken den bindes, eller at gøre dem Fortræd, med hvem den omgaas, og man kan uden Betænkelighed klappe den og kæle for den. Det højeste, man

opnaar derved, er at faa den til at spinde noget hurtigere end sædvanligt. Saa længe den er vaagen, spinder den nemlig uophørlig ligesom andre Katte, kun noget stærkere og dybere. Den staar ofte timevis uden at røre sig og stirrer hen i en og samme Retning under en veltilfreds Spinden. En Hund, der gaar forbi, bringer den dog straks i Oprør; den holder op at spinde, ser stift paa Hunden, spidser Øren og forsøger vel ogsaa at naa den i nogle Spring. Jeg havde en Gepard, der var saa tam, at jeg kunde gaa om i Gaderne med den, holdende den i en Strikke. Saa længe den kun saa Mennesker, gik den rolig ved min Side, men naar vi mødte Hunde, blev den urolig; det faldt mig derfor ind at forsøge, hvad den vilde gøre, naar den havde noget mere Frihed. Jeg bandt den derfor i en Line paa henved 60 Fods Længde, viklede Snoren om Haanden og gik ud at spadserere med den. To store, dovne Køtere krydsede Vejen. Jack — saaledes hed min Gepard — studsede, holdt op at spinde og blev utaalmodig; jeg tog nu fat i Enden af Linen og slap det øvrige Stykke. Øjeblikkelig lagde Geparden sig plat ned og krøb langs ad Jorden hen imod Hundene, som studsende saa paa dens løjerlige Lader. Jo nærmere den kom Hundene, desto lidenskabeligere blev den, men desto forsigtigere bar den sig ogsaa ad. Endelig styrtede den i tre, fire voldsomme Spring løs paa en af Hundene, indhentede den, uagtet den flygtede, og kastede den om med sine Poter uden dog at slaa Kløerne i. Den stakkels Køter hylede i Dødsangst, da den saa Kattefjæset over sig. Alle Gadens Hunde kom i Oprør og hylede med, Folk stimlede sammen, og jeg maatte trække Jack til mig, uden at have faaet at se, hvad den vilde gøre ved Hunden. Derimod foranstaltede jeg i vor egen Gaard en Dyrekamp. Jeg havde i den Tid en næsten udvokset Leopard, et ualmindeligt rasende Dyr. Der blev bundet en Snor i dens Lænke, og derpaa blev den sluppen ud af Buret. Geparden var uden Lænke og kunde saaledes efter Behag kæmpe eller lade det være. Da jeg hentede den, var den netop i det bedste Lune og spandt af alle Kræfter. Men næppe fik den Øje paa sin Slægtning, før den kom til at se ganske forandret ud. Øjnene traadte frem af deres Huler, Manken rejste sig, den hvæsende — hvad jeg aldrig før havde hørt — og styrtede modig løs paa sin Modstander. Denne holdt Stand, og der begyndte nu en Kamp, ledsaget af en Hvæsen og Fnysen, saa at jeg blev ganske angst og bange. Leoparden blev snart kastet ned, men blev først da frygtelig; den laa paa Ryggen og mishandlede min Jack saa stærkt med sine Kløer, at jeg blev betænkelig derved. Jack ænsede det ikke, men bed og vilde upaatvivlelig have overvundet sin Fjende, hvis jeg ikke havde gjort en Ende derpaa. Et Par Spande Vand over de kæmpende var nok til øjeblikkelig at ende Striden.«

*

*

*

En anden Overgangsform — fra Kattene til Desmerdyrene — er Fossa'en (*Cryptoprocta ferox*), der lever paa Madagaskar. Den langstrakte Legemsform, de lave Ben og de korte, ovale Øren minder om Desmerdyrene, men Ansigtsskildingen, den foranderlige Pupil og de noget tilbagetrækkelige Kløer vidner om Slægtskab med Kattene. Dyrets samlede Længde er 1,5 M., hvoraf rigtignok 68 Ctm. gaar paa Halen; Benene er kun 15 Ctm. høje. I Betragtning af Fossa'ens ringe Størrelse frygter de Indfødte paa Madagaskar den paa ligefrem latterlig Vis og fortæller en Mængde Fabler om den, blandt andet ogsaa, at den skulde angribe Mennesker! Forøvrigt er dens Liv endnu kun lidet kendt.

Fossa'en fører os over til Desmerdyrenes Familie (*Viverridae*), der i det Ydre adskiller sig fra Kattene ved deres langstrakte, smækre, cylindriske Krop, lave Ben, lange, tynde Hals, spidse Hoved og oftest lange, hængende Hale. Hos nogle kan Klørne trækkes tilbage, hos andre ikke. Ved Siden af Gattet er der to, tre Kirtler, der udsondrer en ejendommelig, ofte moskuslugtende Vædske, der undertiden opbevares i en særlig Kirtelsæk og kendes under Navn af Desmer.

I det hele og store ligner Desmerdyrene vore Maare og repræsenterer disse i den gamle Verdens sydlige Lande (tre Arter i Midelhavslandene). Paa den anden Side minder nogle af dem om Katte, nogle endogsaa om Bjørne, og man tør paa Grund af denne Alsidighed antage, at de staar Rovdyrenes Stamtype nær. Hermed stemmer det ogsaa, at de fremstod allerede i den Jordperiode (Tertiærtiden), der ligger forud for den nuværende.

I Nutiden viser de stor Formrigdom, og deres Opholdssteds Natur er lige saa forskellig, som de selv. De fleste er Natdyr, men mange jager dog om Dagen; ganske enkelte er træge, langsomme og noget klodsede; men de aller fleste staar i Behændighed og Livlighed ikke tilbage for de vævreste Rovdyr; nogle Slægter er udprægede Taagængere, medens andre træder paa hele Fodsaalen; enkelte Arter klatrer; men de fleste er dog udelukkende henvist til Jorden.

Deres Sanser er meget skarpe, og de er saa rovbegærlige og blodtørstige, at de angriber ethvert Dyr, som de tror at kunne faa Bugt med. I den Henseende er kun Maarene deres Lige. Varmblodige Smaadyr, Æg og Insekter er deres Hovedføde, men adskillige tager ogsaa Krybdyr, Padder, Fisk og Krebs. Den Behændighed og det Mod, hvormed de indlader sig i Kampe med Giftslanger, gjorde dem allerede i Oldtiden berømte og til Genstand for de mærkeligste Fabler.

Ungernes Antal varierer fra 1 til 6. De tæmmes gennemgaaende let og taaler godt Fangenskab, hvorfor de nogle Steder hyppig holdes tamme, dels, for at man lettere kan udvinde deres Kirtel-

sekret, dels for at anvendes til Musejagt inden Døre. I det hele er Desmerdyrene vel mere nyttige end skadelige. Denne Nytte var da ogsaa Grunden til, at en Art Desmerdyr allerede i den tidligste Oldtid erklæredes for hellig af Ægypterne og æredes højt af enhver.

Viverrerne eller Desmerkattene (*Viverra*) er Taagængere, har haarklædte Fodsaaler og kan trække Kløerne mere eller mindre tilbage. Benene er forholdsvis høje og Kirtelsækken stor. Dens stærkt lugtende Stof, Desmer, udvindes navnlig af de to Arter Civetten, fra Afrika, og Zibethen, fra Asien.

Den store indiske Desmerkat.

Civetten (*Viverra civetta*) er paa Størrelse med en middelstor Hund, men har et halvt maare-, halvt katteagtigt Udseende. Pelsen er tæt, grov og løs, og en Manke, som kan rejses, strækker sig fra Hovedet ud paa Halen. Grundfarven er smuk askegraa, undertiden gulagtig med store og smaa mørkebrune Pletter. Manken er mørkebrun. Halen har seks, syv sorte Ringe og en sortebrun Spids. Paa begge Sider af Halsen findes en lang, firkantet, hvid Plet, Kroppens Længde udgør lidt over 70, Halens lidt over 35 og Skulderhøjden 30 Ctm.

Civetten har hjemme i Afrika, navnlig i Øvre- og Nedre-Guinea; i det østlige Afrika forekommer den kun sjældent. Nu til Dags træffer man ikke mange vildtlevende Civetter; fra Arilds Tid har

Arten derimod været benyttet som Husdyr. De holdes i særegne Indelukker og fodres med Kød, navnlig af Fjerkræ. Den stærke Lugt, som de fangne Dyr udbreder, gør dem næsten utaalelige for nervesvage Folk. Naar man vil udvinde Desmer, fastbinder man Dyret til Burets Tremmer, krænger Kirtelsækken ud og presser Vædsken ud af de mange Kirtelrør, der udmunder i den. I Reglen gør man dette to Gange om Ugen. Desmer er i frisk Tilstand en hvidt Skum, der senere bliver brunt og taber noget af sin stærke Lugt. Nutildags har Handelen dermed taget betydelig af, da Moskus mere og mere foretrakkes.

Omtrent det samme som om Civetten, kan siges om den asiatiske Zibeth eller store indiske Viverre (*Viverra zibetha*), der kun i sit Ydre er noget afvigende. Den er gennem Malayerne blevet vidt udbredt i Ostindien. Endnu mere Pris sætter Malayerne dog paa en anden, nærstaaende asiatisk Art, Malakka-Viverren eller den lille indiske Viverre (*Viverra malaccensis*), der holdes som Husdyr overalt i Indien, saavel paa Fastlandet som paa Øerne. De Indfødte anvender dens Desmer, tilsat med andre lugtende Vædsker, baade til at bestænke Klæder med og til en for europæiske Næser ligefrem uudholdelig Parfume i Værelser og Senge.

Som en Underfamilie opstilles ofte Genetterne der har en meget langstrakt Krop og en nøgen Længdestribe paa Fodsaalerne. Kløerne kan trækkes tilbage. Kirtelsækken er kun lille.

Genetten (*Viverra genetta*) er den mest bekendte Art, eftersom den, sammen med to senere omtalte Manguster-Arter, repræsenterer Familien i Europa. Kroppen er kun 50, Halen 40 Ctm. lang; Skulderhøjden 15—17 Ctm. Snuden er meget lang, Ørene korte, brede og afstumpede, og Øjnene har en sammentrækkelig Pupil. Lemmerne er meget korte. Desmerkirtlen afsondrer kun en ringe Mængde Stof. Pelsen er kort, tæt og glat og Farven gulgraa med mørkere Pletter.

Dette lille nydelige, men rovbegærlige, myrdelystne og modige Dyr hører fortrinsvis hjemme i Nord-Afrika, især i Egnene omkring Atlasbjergene; men det forekommer ogsaa i Spanien og i Sydfrankrig. Genetten behor saavel skovrige som skovløse Egne og findes paa Sletter og i Bjærg egne. Det lykkes dog kun sjældent Jægeren at komme den paa Skud; thi dens Farve falder sammen med Omgivelsernes, og dens Bevægelser er saa hurtige, at den næsten øjeblikkelig tabes af Syne. Først temmelig længe efter Solens Nedgang kommer den frem og sniger sig lydløst fra Sten til Sten, fra Busk til Busk, stadig vejrende til alle Sider, spejdende, lyttende og beredt til at styrte sig over sit Bytte. Intet andet Dyr forstaar som den at forene Slangens Smidighed med Maarens Hurtighed. Uvilkaarlig vækker den Beundring ved sine Bevægelser fuldendte Ynde og Behændighed.

Under Ekspeditionen i Afrika havde Pechuel-Loesche ofte Civetter

og Genetter i Fangenskab paa sin Station; men medens han kalder de førstnævnte ret umedgørlige Dyr, som man ikke kan lide paa, og hvis Lugt desuden er højst ubehagelig, skriver han om Genetterne: »De bliver overordentlig tamme, lyder deres Navn, løber, selv ved højlys Dag, som Hunde efter deres Vogter og er overhovedet saare fornøjelige ved deres hele Væsen. I vor Hovedbarak havde en halvvoksen Genette indrettet sig et Hjem og syntes at finde rigelig Næring i de desværre altfor talrige Rotter. Naar vi om Aftenen sad og passiarede i Forsamlingsværelset, kom den ofte løbende henad Loftsbjælkerne, kiggede nysgerrig ned og sprang der-

Genettakatte.

saa behændigt ned paa Bordet. Der gled den, sagte, pibende, paa din yndefulde Maade fra den ene til den anden, lod sig en lille Tid klappe og kærtegne — og forsvandt saa lige saa pludselig, som den var kommen.

* * *

Palmekattene eller Palmerullerne (*Paradoxurus*) er Halvsaalegængere. Halen kan hos nogle Arter rulles op — deraf det ene Navn — men dog ikke i nogen særlig iøjnefaldende Grad. De herhen hørende Arter lever alle i Sydasiens og paa de nærliggende Øer. De gaar først ud paa Rov efter Solnedgang, bevæger sig behændigt og fanger Smaapattedyr og Fugle, men æder ogsaa Frugter.

Den forindiske Palmeruller (*Paradoxurus niger*) er omtrent paa Størrelse som en almindelig Huskat. Dens Pupiller kan trække sig sammen til en haarfin Spalte eller Ridse. Pelsen bestaar overvejende af Uldhaar og er sort eller brungraa med mørke Baand og rækkeformigt ordnede Pletter. Med Undtagelse af Indus-Eggen findes den overalt i Forindien, hvor der er Haver og Skov, og den lever saavel i Junglen som ved Menneskenes Boliger, hvor den ikke sjældent har sit Leje i Udhuse og kun altfor hyppigt besøger Hønestalden. I Ananas- og Kaffeplantager er den ligeledes en højst besværlig Gæst, og af Palmevin er den en stor Ynder.

I Bagindien og paa de store Sundaøer afløses den af en lidt mindre Art, den malayiske Palmeruller eller Musang'en (*Paradoxurus hermaphroditus*), af hvis Optræden i Javas Kaffeplantager man har følgende Skildring: Naar Kaffebuskenes Frugter modnes og daglig bliver mere og mere karmoisinrøde, og naar samtidig Voksne og Børn af begge Køn begynder at stryge de røde Bær af Grenene, ser man ofte paa Plantagevejene nogle mærkelige, hvidlige Gødningklumper, der udelukkende bestaar af sammenbagte, men iøvrigt ubeskadigede Kaffebløddere. Det er Musangens Ekskrementer. Den fortærer kun Frugtens saftige Kødhylster og giver Kærnerne ufordøjede fra sig. Disse skal endogsaa efter Javanernes Forsikring levere den allerbedste Kaffe, hvilket er troligt nok, eftersom Dyret rimeligvis udsøger sig de modneste Frugter. I Fangenskab nøjes Musangen Uger igennem med Bananer og bliver snart saa hjemmefant, at man kan lade den løbe frit om.

* * *

Blandt de Desmerdyr, hvis Klør ikke kan trækkes tilbage, møder vi først Mangusterne eller Ichneumonerne (*Herpestes*) og blandt dem den allerede i Oldtiden berømte Faraorotte (*H. ichneumon*).

Allerede Herodot fortæller, at man i enhver ægyptisk By balsamerer og begraver Ichneumonerne paa hellige Steder. En anden af Oldtidens Skribenter paastaar, at den begiver sig alene ud paa Slangejagt, men at den dog er saa listig og betænksom, først at vælte sig i Dynd for at lade dette storkne i Solen og derved danne et Panser mod Slangernes Bid. Men Fablerne om den gaar videre endnu. Saaledes fortæller Plinius: »Naar Krokodillen har ædt sig mæt, lægger den sig paa en Sandbanke med vidt opspærret Gab, truende enhver med Undergang. Kun en lille Fugl nærmer sig ustraffet, ja den er enddog, — som jeg selv har iagttaget, — dristig nok til at pikke den Føde ud, som er bleven siddende imellem Tænderne*). Foruden denne Fugl er Ichneumon den eneste Dyr,

*) Denne Fugl er Krokodillevogteren (*Cursorius aegyptius*), som vil blive omtalt senere.

der ikke frygter for at nærme sig Uhyret. Den sniger sig sagte hen til det, springer dristig lige ind i Gabet, bider om sig, borer sig ned gennem Svælget og sønderriver Krokodillens Hjærte; naar den saaledes har dræbt den, æder den sig, tilsølet af Blod, ud igennem Uhyrets Krop. Til andre Tider sniger den sig om og opsporer de Steder, hvor dette farlige Krybdyr har lagt sine talrige Æg; den kradser og skraber der saa længe, indtil den naar ned til dem i Dyndet, og æder eller tilintetgør dem alle, hvorved den bliver Menneskehedens Velgører.« — At Ægypterne har troet alle disse Fabler, og at de har meddelt de ovennævnte Forfattere dem, er utvivlsomt. Allerede for et Par Aarhundreder siden har flere Rejsende dog ytret Tvivl om den store Nytte, som Ichneumonerne skulde gøre.

En udvoksen Faraorotte er en Del større end vor Huskat, men paa Grund af sine lave Ben forekommer den En mindre, end den virkelig er. Selv store Hanner er sjælden mere end 20 Ctm. høje over Skuldrene. Fodsaalerne er nøgne. Den lange Hale ender i en penselformig Haardusk og er ved Roden saa tykt behaaret, at den gaar jævnt over i Kroppen. Pelsen bestaar af tætte, rustgule Uldhaar, der skjules af 6—7 Tm. lange Dækhaar, som er sort- og hvidringede og ender med en lysegul Spids. Hele Pelsen faar en graagrøn Grundfarve, der falder nøje sammen med Dyrets Omgivelser.

Ichneumonen lever i Afrika, Sydspanien og Vestasien. Den holder altid til i Lavningerne, og i Ægypten er dens egentlige Hjem Flodbreddernes Sivskove, hvor den danner smalle, omhyggeligt renholdte Stier, der fører ned til dybtliggende, underjordiske Boliger. I disse føder den ved Foraarstid 2—4 Unger, der efter lang Diegning vejledes af begge de Gamle.

Navnet Ichneumon, »den Opsporende«, fortjener Dyret i enhver Henseende. I Væsen og Færd ligner det i høj Grad Maaren, hvis ubehagelige Lugt, Tyvagtighed og Myrdelyst det ligeledes besidder.

I Følge Brehms Iagttagelser gaar Ichneumonen kun paa Rov om Dagen; den æder Pattedyr saa store som Harer og saa smaa som Mus, og Fugle lige fra Gæs til den allermindste. Tillige fortærer den Slinger, Firben, Leddyr og sandsynligvis Frugter; den er forhadet, fordi den røver en Mængde Høns og Duer og navnlig plyndrer Hønsereeder. Nytte gør den kun for saa vidt, som den ombringer en Del Slinger.

Naar Ichneumonen gaar, ser det ud, som om den gled hen ad Jorden uden at røre et Lem. I Sommermaanederne træffes den sjældent alene men næsten altid familievis. Hannen gaar foran Hunnen, og efter denne følger Ungerne. De gaar saa tæt efter hverandre, at det ser ud, som om de udgjorde et eneste langt, slangeagtigt Dyr. Af og til standser Faderen, løfter Hovedet, spejder og vejrer med udspilede Næsebor. Hele Familien bærer sig ad som Hannen og undersøger de samme Musehuller som han. Lige som vor Huskat bringer han Ungerne levende Mus, som han slipper

løs foran dem. Naar Ichneumonon gaar til Vandet for at drikke, lister den sig sagte frem paa Bugen og standser ved hvert Skridt; til sidst gør den pludselig et Spring ned til Vandet, ligesom om den styrtede sig over et Bytte.

Det er øjensynligt, at den paa sine Jagtture ledes af Lugten. Af Pattedyr og Fugle udsuger den i Reglen kun Blodet og æder Hjærnen. Den dræber langt flere Dyr, end den kan fortære, og bliver derved ødelæggende for alt tamt Fjerkra.

Den skriger kun, naar den saares af en Kugle; ellers tier den, selv ved den smerteligste Lemlæstelse. I Parringstiden skal den dog udstøde en skarp, ensformig Piben.

Næst efter Faraorotten er Mungo'en (*Herpesles mungo*) den mest bekendte Art. Den er betydelig mindre og er lys graalig med sølvglinsende Stænk. Forindien samt Ceylon er dens Hjem, og her er den æret og berømt for sine Kampe med Giftslanger.

Trods sin ringe Størrelse — Kroplængden er kun 40—50 Ctm.

— er den endog Brillleslangens Mester, takket være dens store Behændighed. Rigtignok paastaar de Indfødte og mange andre, at den efter en Kamp søger Mod-

Mungo.

gift mod Slangens Bid ved at æde en bitter Rod; men den udmærkede Indienforsker Blanford kalder den Historie ganske grundløs. Var den sand, maatte jo andre slangejagende Dyr være værgeløse, og desuden maatte man da antage, at Mungoen, i Bevidsthed om sit sikre Beskyttelsesmiddel, vilde angribe Giftslangen ganske i Blinde; men tværtimod maa man beundre, ikke alene dens Mod, men ogsaa den forbausende Behændighed, hvormed den forstaar at undgaa Slangens lynsnare Bevægelser, og den List, den lægger for Dagen under sine Angreb. Nej, det er foruden Smidigheden, dens under Kampen strittende, stive Haarlag og dens tykke Hud, der gør det saa svært for Slangen at bibringe den sin Gift. Lykkes imidlertid dette, saa dør Mungoen lige saa godt deraf, som ethvert andet Dyr, selv om Giften hos den synes at virke langsommere end hos andre Pattedyr af lignende Størrelse.

En Iagttager af en Slangekamp paa Ceylon beskriver den saaledes:

*Min Ven, Doktoren, slap en Brillleslange løs paa Gulvet; den

rejste Hovedet, udspilede Halsen og saa sig om med et døsig Blik. Derefter tog han en halvvoksen Mungo, kælede for den og satte den ned nogle Skridt foran Slangen. Den fæstede sine smaa Øjne stift paa Slangen og nærmede sig den forsigtig; pludselig sprang den paa den, greb den med Tænderne i Hovedet, rystede den dygtigt og løb, bestandig knurrende og ruskende den, om i Salen med den, indtil Slangen var død.»

I Halvfjerdserne indførtes Mungoen paa Jamaica og skal der have gjort for henved et Par Millioner Kroner aarlig Nytte ved at rense Sukkerrørsplantagerne for Rotter.

Af alle Manguster egner Mungoen sig bedst til at holdes tam, thi den er et overordentlig renligt, livligt og skikkeligt Dyr, der kan blive sin Herre saa tro som en Hund. Englænderen Sterndale havde en tam Mungo, der tre Aar var hans stadige Ledsager i Indien. »Pips«, som den hed, vidste nøje, naar hans Herre vilde skyde en Fugl til ham, rejste Manke, naar Bøssen lagdes an og hentede øjeblikkelig det faldende Bytte. Han var uhyre renlig og plejede endogsaa paa en højst komisk Maade at benytte sine Klør som Tandstikker, naar han havde spist. Frygt kendte han ikke og gik en Gang sejrrig løs paa en stor Hund, medens han en anden Gang lemlæstede en statelig Trappe — en Fugl, der er seks Gange saa stor som han selv — saa stærkt, at den døde deraf. Pips dræbte ogsaa mange Slinger. Naar han blev hidsig, strittede hans Pels saadan, at han næsten saa dobbelt saa stor ud som ellers; men hans Herre behøvede kun at løfte Fingeren, og hans rasende lille Yndling holdt øjeblikkelig op at true. Senere hen ledsagede Pips sin Herre til England, hvor han blev alles Yndling. Han kunde gøre en Mængde Kunststykker: springe, slaa Kolbøtter, sidde pænt paa en Stol, lege Soldat og eksercere. Han døde af Længsel efter sin Herre; under en længere Adskillelse mellem dem vægrede han sig absolut ved at tage Føde til sig.

Af de andre Manguster har Meloncilloen (*Herpestes widdringtonii*) Interesse, fordi den forekommer i Sydspaniens Floddale, medens Zebramangusten (*Herpestes fasciatus*) er karakteristisk ved sin sribede Tegning. Den sidstnævnte Art er afrikansk og holdes hyppigt som Husdyr i Vestafrika, ja selv paa Postdampere. Naar den vil slaa Hul paa et Æg, puffer den det sædvanlig med Forpoterne bagud, henimod en Væg eller faststaaende Genstand; da den imidlertid behandler andre runde Ting, som den vil lege med, f. Eks. Flasker, Ure o. s. v., paa samme Maade, er det tilraadeligt at gemme værdifulde Ting for den.

Urva'en eller Krabbemangusten (*Herpestes urva*) er interessant ved at danne et Overgangsled mellem Desmerdyrene og Jærvne. Skønt den er større end Familiens øvrige Medlemmer, skal den fornemlig ernære sig af Frøer og Flodkrabber. Den er hidtil kun fundet i Floddale paa Himalayas Sydside (Nepal).

For Maarenes artsrige Familie (*Mustelidae*) er det vanskeligt at give almenlydige Træk. Saavel Legemsform, som Tandforhold og og Fodform veksler her mere end hos nogen anden Rovdyrfamilie.

Paa Grund af deres Rovbegær og Blødtørstighed tilføjer adskillige af dem Mennesket megen Skade; men i Almindelighed er den Nytte, de, direkte eller indirekte, gør, dog overvejende. Deres Betydning for Pelshandelen er uhyre. Aarlig kommer der 3 Millioner forskellige Maarskind til en Snes Millioner Kroners Værdi paa det europæiske Marked, og hele indianske og mongolske Stammer lever saa godt som udelukkende af Jagt paa Pelsdyr, hvoriblandt Maarene indtager den første Plads.

Vi deler Familien i tre Underfamilier: De egentlige Maare (*Martidae*), der er Taagængere, Grævlingene (*Melidae*) og de dermed beslægtede, som er Saalegængere, samt Odderne (*Lutridae*), der har Svømmepoter.

Indenfor den førstnævnte Underfamilie er Maarslægten (*Mustela*) Hovedtypen, der i sig forener Gruppens Ejendommeligheder. Kroppen

Skovmaare.

er langstrakt og smækker, Benene lave og har spidse Kløer, Hovedet lille og fladt, Tænderne skarpe — lutter Betingelser for at være et udpræget Rovdyr, der skal kunne gennemstøve alle Smuthuller.

Skovmaaren, norsk: Aspemaaren, (*Mustela martes*) er et smukt og vævert Rovdyr, hvis Kroplængde er 55 Ctm., Halelængden

30 Ctm. Pelsen er brunlig, i skiftende, mørkere eller lysere Toner, og et karakteristisk Kendemærke er den blommegule Strube og Underhals. Behaaringen er tæt, blød og glinsende med lange, stive Dækhaar og korte, fine Uldhaar. Hunnen kendes fra Hannen paa, at Ryggens Farve er mere lys og Strubepletten mindre tydelig. Hos de unge Dyr er denne meget lys.

Skovmaarens Hjemstavn omfatter alle skovbevoksede Dele af saavel den gamle som den ny Verdens nordlige Egne, og i Overensstemmelse med denne vide Udbredelse varierer den betydeligt. De største Skovmaare findes paa den skandinaviske Halvø, og deres Pels er baade sværere og mere graalig end f. Eks. deres tyske Frænders.

Skovmaaren opholder sig saavel i Løv- som i Naaleskove, hyppigere jo mere ensomme, tætte og mørke Skovene er. Den er et ægte Trædyr og klatrer saa mesterligt, at intet andet Rovdyr overgaar den heri. Hule Træer og forladte Reder vælger den helst til Leje; sjældnere søger den sin Tilflugt til Klipperevner. Sædvanlig hviler den hele Dagen, indtil den kort før Solnedgang gaar ud paa Rov, efterstræbende ethvert Dyr, som den tror at kunne faa Bugt med. Intet Pattedyr, lige fra Raakalve og Harer ned til den lille Mus, er tryk for den; Forstmænd har endogsaa bemærket, at den undertiden vover sig i Kast med unge eller svage Raadyr. Lige saa grumt som blandt Pattedyrene huserer den blandt Fuglene, og alle Hønsearter har i den en frygtelig Fjende. Lydløst sniger den sig til deres Sovepladser, hvad enten disse nu er paa Træerne eller paa den flade Jord, og inden den ellers saa vagtsomme Høne har faaet mindste Anelse om, at den blodtørstige Fjende er der, sidder denne paa dens Ryg og knuser med faa kraftige Bid dens Hals eller river Pulsaarerne op og drikker begærligt det udstømmende Blod. Desuden plyndrer den alle Slags Fuglereder, hjem søger Bistader og røver deres Honning og tager desuden al Slags Frugt, saavel Bær paa Jorden som Træfrugt. Begynder det at blive knapt med Føde i Skoven, bliver den dristigere og vover sig — dog kun nødtvungen — til Menneskenes Boliger. Her besøger den Hønsesalde og Due-slag og anretter Ødelæggelser saa voldsomme, som kun en Maar kan gøre det.

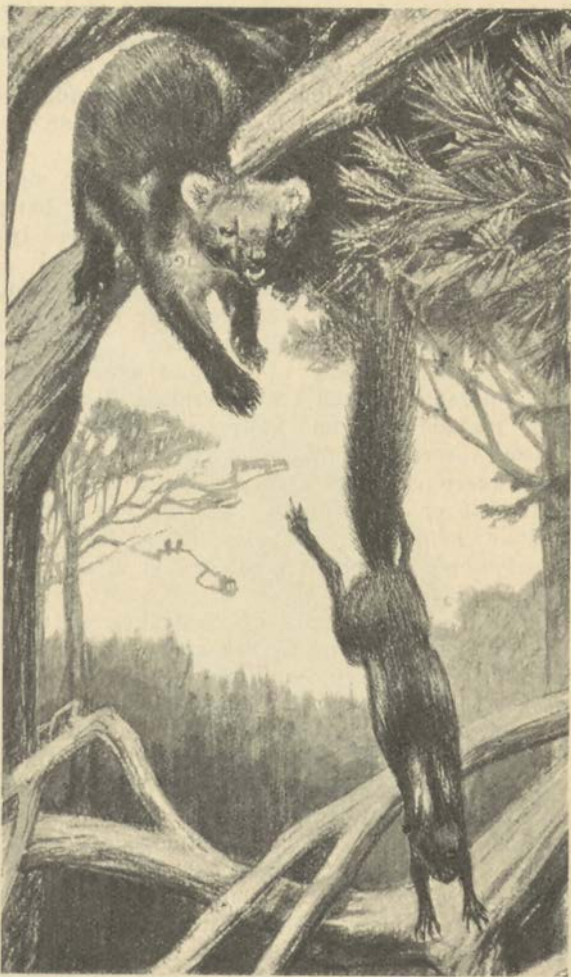
Efter ni Ugers Dræglighed kaster Hunnen, sidst i Marts eller først i April, tre—fire Unger i et mosforet Leje i hule Træer, sjældnere i en Egern- eller Skaderede eller i en Klippespalte. Med opofrende Kærlighed sørger Moderen for sit Afkom, og i sin Bekymring for at miste det fjærner den sig aldrig langt fra Lejet. Allerede efter faa Ugers Forløb følger Ungerne den Gamle paa Udflugter op i Træerne, hvor de muntert springer om paa Grenene, bliver dygtigt skolede i alle Slags Legemsøvelser og af de forsigtige Forældre advares om ved mindste Fare ilsomt at tage Flugten.

Unger af Skovmaare kan man temmelig let opdrætte og længe holde i Fangenskab ved først at give dem Mælk og Brød, senere

Kød, Æg, Honning og Frugt. Om en Skovmaar, der var opdrættet i Fangenskab, fortæller dens Ejersmand: »Saa længe den endnu var ung, legede den gerne med Mennesker, naar man selv begyndte Legen. Senere, naar Maaren bliver ældre, er saadan Leg ikke tilraadelig; thi saa snart den bliver stor, faar den den Vane, selv uden ond Hensigt, at bide sig saa fast i alt, at den endog gennem tykke Skindhandsker har bidt mig ind til Kød med sin Hjørnetænder, forøvrig i al Venskablighed. Egentlig Kærlighed til sin Opdrætter lægger den aldrig for Dagen, hverken i Miner eller i Væsen; men behandles den godt, tilføjer den heller aldrig dem, den kender fortroligt, noget ondt. Stedse lyser dog kun Rovbegær og Mordlyst ud af dens sorte Øjne.«

Overalt forfølger man paa det ivrigste Skovmaaren, dels for at stoppe dens Hærværk, dels for at faa dens værdifulde Skind. Lettest faar man fat i den, naar der er nyfalden Sne, thi da kan

man følge dens Spor ikke blot paa Jorden men tillige paa de snedækte Grene. Tilfældig kan man vel ogsaa nu og da finde den liggende udstrakt og hvile paa en Gren, og i saa Fald kan man let skyde den ned; hvis man fejler første Gang, kan man ofte godt lade endnu

Skovmaar paa Jagt efter Egern.

en Gang, thi hyppigt rører den sig ikke ud af Pletten, men stirrer ufravendt paa Jægeren.

Paa Maarejagt maa man have en flink Hund med, der bider dygtigt til og holder Maaren fast; thi denne springer rasende løs paa sin Forfølger og plejer at skræmme mindre behjærtede Hunde. Forholdsvis let fanges Skovmaaren i Sakse og Fælder, og til Lokkemad bruges ofte et Stykke Brød, som sammen med en Skive Løg er bagt i Honning og usaltet Smør og bestrøet med Kamferpulver. Ogsaa andre stærkt lugtende Stoffer anvender de Sagkyndige.

De smukkeste Skind leveres af Norge, de næstbedste af Skotland.

Husmaaren (*Mustela foina*) adskiller sig fra Skovmaaren ved at være noget mindre, have kortere Ben, længere Hoved, mindre Øren, mere korthaaret Pels og ved at være lysere og have en ren hvid Strubeplet, der er kløftet nedadtil.

Husmaaren lever væsentlig i de samme Egne og Lande paa den østlige Halvkugle som Skovmaaren; dog forekommer den hverken i Norge, Sverrig eller England, og i Danmark er den i alt Fald sjælden paa Sjælland. I Holland synes den nu næsten udryddet. Paa Alperne gaar den i Sommermaanederne op over Naaletræ-Bæltet, men trækker sig om Vinteren tilbage til lavere liggende Egne. Næsten overalt er den hyppigere end Skovmaaren og nærmer sig langt mere end denne Menneskenes Boliger; — ja, man kan sige, at Landsbyer og Smaakøbstæder ligefrem er dens Yndlingsopholdssted. Ensomt beliggende Skure, Stalde, Havehuse, gammelt Murværk, Stendysser o. l. beboes regelmæssigt af denne, det tamme Fjerkræs farligste Fjende.

Husmaarens Levevis og Sædvaner er meget overensstemmende med Skovmaarens, og ligesaa er Føden næsten ganske den samme; men da Husmaaren har langt lettere Lejlighed til at tilføje Mennesket Tab, er den ogsaa langt skadeligere end Skovmaaren. Hønehuse og Dueslag maa man holde godt lukkede, og hvert Hul, der kun er halvt saa stort som et Rottehul, maa man passe paa at stoppe til. Ogsaa Frugt maa man værne om, hvilket man lettest gør ved at bestryge Stammen med Tobakssaft eller Petroleum.

Selv Husmaare, der er indfangede som gamle, kan naa en vis Grad af Tamhed. I Skotland fangede man en Gang en Husmaar paa en mærkværdig Maade. I lang Tid havde den ubudne Gæst huseret i en Bjærglandsby, overfor hvis Hønsbestand den havde slemme Bedrifter paa sin Samvittighed. Ved Hjælp af gode Hunde fik man den omsider en Gang drevet fra sin afsides Røverhule ud i det Fri. Forgæves søgte den med List og Behændighed at undfly Hundene; de kom den stedse nærmere ind paa Livet og var lige paa Nippet til at gribe den, da den naaede Randen af en Afgrund. Her tog den en rask Beslutning og sprang med et eneste, dristigt Sæt ned i den ca. 30 Meter dybe Kløft. Stødet var den dog for stærkt; thi den laa som død paa Kløftens Bund, uden at røre sig det mindste.

Dens Forfølgere havde den faste Overbevisning, at den var knust, og for Skindets Skyld steg en af Folkene ned og løftede den Forulykkede op. Pludselig begyndte denne da paa ny at bevæge sig, og som tydeligt Tegn paa, at den igen var kommen til Bevidsthed, gav den sin Fangstmand et eftertrykkeligt Bid. Alligevel slap han ikke Dyret, men

tog det fast om Halsen og bar det paa den Maade hjem. Her blev det behandlet venligt og mildt og var efter kort Tids For-

løb virkelig tamt, hvad enten dette nu var som Følge af Faldet eller det var af Taknemlighed for den venskabelige Behandling, den fik. Maarens Ejer besluttede nu at anvende den til Musefangst og anbragte den i Hestestalden. Her var den efter kort Tids Forløb ikke blot som hjemme, men havde endogsaa faaet sig en Ven — og det tilmed en af Staldens He-

ste! Hvor ofte man end traadte ind i Stalden, fandt man den hos sin Kammerat, hvem den ligesom søgte at forsvare ved dump Knurren. Snart sad den paa Hestens Ryg, snart paa dens Hals, eller den løb frem og tilbage ovenpaa den eller legede med sin Vens Hale eller Øren, — og Hesten syntes særdeles glad ved den For-kærlighed, som den lille Røver havde fattet for den. Desværre søn-

Husmaar.

derreves dette mærkelige Venskabsforhold grumt. Paa en af sine nallige Udflugter kom Maaren i en Fælde, og der fandtes den død næste Morgen.

Den højt berømte Zobel (*Mustela zibellina*) slutter sig meget nær til vore Maare, især til Skovmaaren, fra hvilken den dog adskiller sig ved sit kegleformige Hoved, sine store Øren, høje, stærke Ben, store Poter og sit glinsende, silkebløde Skind. Dette gælder for at være desto smukkere, jo tættere, blødere, mørkere og mere ensfarvet det er, men især, jo tydeligere Uldhaarenes røgbrune Farve gaar over i en blaaliggraa Tone. De smukkeste Skind er paa

Zobel.

Rygside næsten sorte, ved Snuden sortgraa, paa Kinderne graa, paa Halsen og Siderne rødligt kastanjebrune og under Halsen blommegule. Strubens gule Farveskær bleges dog efter Dyrets Død, — des stærkere, jo livligere det var.

Zobelens oprindelige Udbredelsesfelt naaede fra Uralkæden til Beringstrædet og fra Sibiriens sydlige Grænsebjerge til henimod 68° n. Br., samt over en mindre Del af Nordamerika; men efterhaanden er det blevet mere og mere indsnævret. Den uafsladlige Forfølgelse har trængt Dyret tilbage til det nordøstlige Asiens mørkeste Bjergskove, og da Mennesket ogsaa her forfølger det begærligt, maa det stedse trække sig længere tilbage og bliver bestandig mere sjældent.

I sin Levevis ligner Zobelen nærmest Skovmaaren. Dens Føde bestaar hovedsagelig af Egern og andre Gnavere, Fugle og lignende;

men den forsmåar heller ikke Fisk, og med Fisk som Madding lader den sig lokke i Fælder. Ogsaa de vilde Biers Honning skal den ynde meget, og Cedertræets Nødder maa være en af dens Livretter, thi Maverne af skudte Zobler er hyppig helt fuldstoppede af disse Kærner.

Zobeljagten giver Udsigt til stor Fordel, naar den lykkes, men den er farlig; mange har maattet lade deres Liv i ensomme, snebedækkede Egne. En pludselig Snestorm er tilstrækkelig til at skuffe ethvert Haab om at vende hjem igen. Hærdede og erfarne Jægere kan vel redde sig; men hvert Aar kræver endnu sine Ofre. De fleste Zobeler findes i de mørke Skove mellem Lenafloden og det stille Hav, og Udbyttet af deres Skind udgør endnu en betydelig Del af de Indfødtes og de russiske Kolonisters Indtægter. Jagterne varer fra Oktober til midt i November eller Begyndelsen af December. Jægerne samles i smaa Selskaber paa Jagtpladserne, hvor hvert Selskab har sine egne Boliger. Hundene maa undervejs trække Slæderne med Levnedsmidler for flere Maaneder. Zobelens Spor forfølger man paa Ski, og man sætter Fælder og Snarer for den, helst saadanne, i hvilke Dyrets Skind ingen Skade tager. Polar-ræven og andre Rovdyr fortærer dog ofte det kostbare Bytte i Fælderne, og da Uvejr tit gør det umuligt at efterse disse, bliver Jagtudbyttet hyppigt kun stort nok til at dække Udgifterne.

Hidtil er det kun enkelte Gange lykkedes at tæmme Zobelen. I Erkebiskoppens Palads i Tobolsk fandtes der en, som var saa fuldstændig tam, at man lod den vandre frit om i Byen.

Ilderen (*Putorius foetidus*) er vort europæiske Stankdyr. Dette overalt i Mellem-Europa velbekendte Dyr har en Kroplængde af 40—42, en Halelængde af 16—17 Ctm. Pelsen er forneden ensfarvet sortebrun, men paa Ryggen og Siderne noget lysere, sædvanligvis mørk kastanjebrun; paa Forhalsen er Farven lysere, da det gulagtige Uldhaar her skinner igennem. Der forekommer mange Varieteter, bl. a. ganske hvide (Albinoer) eller gule. Pelsen er ganske vist svær, men ikke saa smuk som Skovmaarens.

Ilderen bebor det tempererede Bælte i Europa og Asien. Med Undtagelse af Norge, Lapland og det nordlige Rusland findes den næsten overalt i vor Verdensdel. For Danmarks Vedkommende synes den at være indskrænket til Jylland, og selv der træffes den ikke meget hyppig paa Østkysten. I Asien findes den udbredt til det kaspiske Hav og gennem hele Sibirien. Den opholder sig baade paa Sletter og paa Bjerge, i Skove og paa Marker, helst nær ved Bøndergaarde. Den har sit Leje i hule Træer, Kløfter, gamle Rævegrave o. l. Om Vinteren drager den til Landsbyerne og spiller her Husmaarens Rolle; men naar Bonden gemmer sit Fjerkræ godt, kan han være vel tjent med at have den hos sig; den fanger nemlig en Mængde Rotter og Mus. Lenz raader Forstmanden til at skaane Ilderen i Skoven, da den der gør megen Nytte ved at udrydde Mus

og Hugorme. Han anstillede en Række Forsøg med halvvoksne Ildre, hvorved det viste sig, at de med Begærighed fortærede baade levende og døde Frøer, Staalorme, Snoge og Hugorme, og ikke bekymrede sig om de sidstes Bid. Frøer synes at være Ilderens Yndlingsføde; thi den fanger og gemmer dem i Dusinvis i sin Bolig; den lurar ogsaa ved Bække, og naar den ser en Fisk, springer den ud og griber den med stor Behændighed. Den har for Skik at anlægge Forraadskamre, i hvilke man ikke sjældent finder Oplag af Mus, Fugle, Æg og Frøer.

Ilder.

Paa Stankdyrenes Vis forsvaret den sig i Nødtilfælde ved at udsprøjte en stinkende Vædske og kan virkelig derved opnaa at holde Hunde fra sig. Den er utrolig sejlivet og bukker kun under for meget haarde Saar.

Efter 2 Maaneders Drægtighed føder Hunnen i en Hule eller i en Brændestabel eller Risbunke 5—6 Unger, sædvanligvis i Maj. Moderen viser den største Kærlighed og Omhu for dem og forsvaret dem mod enhver; selv et Menneske, der nærmer sig dens Bolig, kan blive angrebet af den uden at have vist nogen fjendtlig Hensigt. Naar Ungerne er 6 Uger gamle, gaar de paa Rov med Mo-

deren, og i en Alder af 3 Maaneder er de næsten lige saa store som hun.

Af Ilderens Skind faas et varmt og stærkt Pelsværk, som imidlertid har en ubehagelig Lugt. Af de lange Haar paa Halen laves Pensler. Kødet er aldeles ubrugeligt, og ikke en Gang Hundene vil æde det.

Unge Ildere kan man opdrætte og tæmme ved at lade dem die hos Kattemødre; men man faar dog ikke megen Glæde deraf, thi deres medfødte Blodtørst bryder før eller senere frem. Overfor Mennesker kan vilde Ildere undertiden optræde ligefrem dumdrigt og kan endogsaa blive farlige for Børn. Saaledes fortæller Lenz: »I Verna, en By i Kurhessen, havde en sekssaarig Dreng sat sin lille Broder ved Landevejen, i Nærheden af en Kanal for at lette sig Pasningen af ham. Pludselig viste der sig tre Ildere, som angreb Barnet. Den ene satte sig fast paa dets Nakke, den anden paa Siden af Hovedet og den tredje paa Panden. Barnet skreg højt; og fra Kanalen løb endnu flere Ildere til og vilde overfalde Barnet, der skreg højt. Heldigvis kom da tvende Markarbejdere til Hjælp og ihjelslog to af Ildrene, hvorpaa de øvrige bortfjærnedes sig.«

Det betragtes nu af alle Naturforskere som en afgjort Sag, at det under Navn af Fritten (*Putorius furo*) bekendte Dyr kun er en ved Fangenskab og Tæmning noget forandret Efterkommer af Ilderen. Man har kendt den fra de ældste Tider, men kun i tæmmet Tilstand. Baade Aristoteles og Plinius omtaler den. Paa de baleariske Øer havde Kaninerne en Gang formeret sig i saa høj Grad, at Beboerne søgte Hjælp mod dem hos Kejser Augustus. Han sendte dem nogle Fritter, som gjorde god Tjeneste. De blev førte ind i Kaninernes Gange, hvorpaa de uddrev disse og jog dem ind i de opstillede Garn. Allerede paa Maurernes Tid blev Fritten ofte holdt tam i Spanien.

Den er noget mindre og svagere end Stamdyret; men dette gælder om næsten alle de Dyr, som holdes i Fangenskab. Kroppen er 45 Ctm. og Halen 13 Ctm. lang, altsaa samme Forhold som hos Ilderen. I Europa er Fritten næsten altid Albino, d. v. s. er hvidlig og har lyserøde Øjne. Kun faa er mørkere, og da ligner de ganske Ilderen i Farve. Fritten forekommer kun i Fangenskab som Husdyr og bruges til Kaninjagt og til Rottejagt. Man holder disse Smaadyr i Kasser og Bure, giver dem ofte frisk Hø og Halm og søger at beskytte dem mod Vinterkulden. Sædvanlig fodres de med Hvedebrød, fersk Kød og Mælk.

Fritten er ikke saa livlig som Ilderen; men i Blodtørst og Rovbegær staar den ikke tilbage for denne. Selv naar den er mæt, ombringer den Kaniner, Høns og Duer. Blodet slikker den med Begærlighed, og Hjærnen synes at være en Lækkerbidsken for den. I Følge Lenz angriber den Snoge og Staalorme og fortærer et godt

Stykke af dem. Derimod nærmer den sig forsigtigt til Hugormen og søger at bibringe den et Bid midt paa Kroppen.

Det lykkes sjældent at faa Fritten fuldkomment tam; dog har man haft Eksempler paa, at den har fulgt sin Herre som en Hund. Dens Stemme er en dump Knurren, og i Smerte skrider den højt. Hunnen faar to Gange om Aaret Unger, hver Gang 5—8, som er blinde i to, tre Uger.

Fritten er fortræffelig til Kaninjagt. Naar man kommer til Kaninernes Huler, sættes der et Garn uden for hver Gang, og en Fritte sendes ind i Hovedgangen, som nu ogsaa forsynes med Garn; de udjagede Kaniner løber i Garnene og bliver slaet ihjel. Man giver Fritten en Mundkurv paa eller filer dens Tænder, for at den ikke skal dræbe Kaninerne, og den faar tillige en Bjælde om Halsen, for at man kan følge dens Bevægelser. Naar Fritten kommer til Aabningen, bliver den straks taget; thi kommer den atter ned i Hulen, lægger den sig til Hvile, og da kan man vente timevis paa den.

I England anvendes Fritten fortrinsvis til Rottejagt. Man maa imidlertid opdrage den dertil ved først at lade den kæmpe med unge og svage Rotter; derpaa gør dens Blødtørst Resten. En Fritte havde bragt det saa vidt i Kunsten, at den kunde dræbe 50 Rotter i Timen.

Væslerne er endnu mere slanke og langstrakte end de øvrige Maare, og deres Pels er finere end Ilderens. De jager næsten lige saa hyppigt om Dagen som om Natten, og skønt de er de mindste af alle Rovdyr, kan de staa som mønstergyldige Repræsentanter, baade hvad Mod og Blødtørst angaar.

Bruden eller den lille Væsel, Norsk: Snemusen (*Putorius vulgaris*), har kun en Totallængde af 20 Ctm., hvoraf 4,5 Ctm. gaar paa den korte Hale. Hoved, Hals og Krop er omtrent af samme Tykkelse, hvorfor Legemet tager sig endnu slankere ud, end det er. Det bæres af meget korte og spinkle Lemmer med yderst fine Poter, der er behaarede mellem Taaballerne og bevæbnede med tynde, spidse og skarpe Kløer. De skævt liggende Øjne er smaa, men fyrige. Pelsen er rødbrun paa Ryg og Sider, hvid paa hele Bug-siden og paa Benenes Inderside. I middelvarme og sydlige Egne ændres Farven ikke væsentlig, men mod Nord bliver Vinterdragten hvidbroget eller helt hvid; det sidste er saaledes Tilfælde i Norge, Nord- og Mellemverrig og i Sibirien. I Danmark, hvor den er noget sjældnere end Lækatten, beholder den sin rødbrune Farve hele Aaret rundt.

Bruden forekommer i hele Nordamerika og Europa, om end ikke i saa stort Antal som i Nordasien. Den forstaar at indrette sig og finder Smuthuller i hule Træer, Stendysser, gamle Mure, Bakkeskrænter, Muldvarpegange og Hamster- eller Rottehuller, om Vinteren i Lader og Skure, Kældere og Stalde, hyppig endog i større

Stæder. Hvor der er ensomt, strejfer den omkring om Dagen, ellers kun om Natten.

Naar Bruden bemærker et Menneske, sætter den sig paa Bagbenene for bedre at se sig om; det falder den sjældent ind at flygte; tværtimod er dens Blik modigt og trodsigt. Man har oftere set, at

den har angrebet Mennesket og først givet slip efter længere Kamp; ligeledes, at den har bidt sig fast i en Hests Ben og kun med Vanskelighed har kunnet rystes af. Lenz fortæller følgende: »Jeg satte en Gang en Hamster ind til en gammel Brud, som var ganske mæt; næppe saa den sin knap tre Gange saa store Fjende, førend den med et Skrig sprang op mod dens Hoved og Hals. Hamsteren rejste sig og værgede sig med sine Tænder. Men i ét Spring bed Bruden sig fast i dens Snude. Nu væltede de sig omkring, og snart var den lette Brud, snart den plumpe Hamster øverst. Et Par Minutter efter gav Bruden slip; Hamsteren sad og skar Tænder og

Bruden.

strøg sig over sin saarede Snude. Men den lille, dristige Modstander nærmede sig snart igen, og vips! bed den sig atter fast i Snuden. Nu brødes de pibende og hvæsende, uden at jeg — saa hurtige var deres Bevægelser — kunde dømme om, hvilken der stod sig; et Par Gange hørte jeg en Lyd, som om et Ben blev knust,

Bruden syntes at have Fordelen paa sin Side, da dens Heftighed ikke aftog under Kampen, hvorimod Hamsteren øjensynlig var matere. Endelig gav Bruden slip, hinkede hen i en Krog og krøb sammen; det ene Forben var lammet, og Brystet, som den vedblev at slikke, var blodigt. Hamsteren satte sig i en anden Krog, glattede paa sin opsvulmede Snude og stønnede. En af dens Tænder hang ud af Munden og faldt endelig af. Slaget var afgjort; begge Parter var udygtige til at fortsætte Kampen. Fire Timer efter døde den modige Brud. Jeg fandt ingen anden Beskadigelse paa den, end, at Brystet var stærkt forrevet. Hamsteren overlevede kun i 4 Timer sin Fjende. Dens Snude var knust, den ene Fortand var falden ud, de to andre var løsnede, og kun den fjerde sad fast.* Til Brudens Mod svarer dens store Aandsnærværelse og Snarraadighed. Man har Eksempel paa, at den end ikke giver fortabt i Rovfugles Kløer, men har bidt Halsaaen over paa Fuglen, der bortførte den gennem Luften. Begge styrtede ned — Fuglen som Lig, men Bruden i bedste Velbefindende!

Den efterstræber Mus, Rotter, Muldvarpe, unge Hamstere, Harer og Kaniner, Kyllinger, Duer og alle Fugle, der bygger Rede paa Jorden og sover paa Træer; den dræber Snoge, Staalorme og Firben og angriber endog Hugorme, hvis Bid dog ofte er dræbende for den. Den æder ogsaa Frøer og Fisk, Insekter og Krebs. Den bider Hul i Enden af et Æg og slikker Indholdet, uden at en Draabe spildes. Smaa Æg bærer den i Munden, større Æg siges den at bære ved at klemme dem ind mellem Hagen og Brystet. Af større Dyr drikker den kun Blodet; Smaadyr æder den helt op, og det Dyr, den har faaet fat i, slipper den kun nødtvungent.

Fem Uger efter Parringen føder Hunnen 3—8 blinde Unger, sædvanligvis i et hult Træ, hvor den har dannet en Slags Rede af Hø, Halm, Løv o. l. Den giver i lang Tid sine Unger Die og vedbliver i flere Maaneder at bringe dem levende Mus. Naar en Fare nærmer sig, bærer den dem bort i Munden og forsværer dem med det største Mod. Naar Ungerne er blevne lidt større, leger de ofte med Moderen i klart Solskin.

Wood meddeler følgende, fra en Dame hidrørende Beskrivelse af en tam Bruds Færd: »Naar jeg hælder lidt Mælk i min Haand, drikker den gerne deraf, men den rører ikke Mælk, der bydes den paa anden Maade; naar den er mæt, lægger den sig til at sove. Den opholder sig i mit Værelse, hvor jeg sørger for at fordrive dens ubehagelige Lugt med vellugtende Sager. Om Dagen sover den i et Hynde, til hvis Indre den har skaffet sig Adgang; Natten tilbringer den i en Blikdaase i et Bur, men den gaar kun nødig ind i dette Fængsel. Naar den slippes løs, inden jeg er vaagnet, springer den op i min Seng og kryber efter tusinde lystige Krumspring ned under Tæppet og lægger sig i min Haand eller paa mit Bryst. Kommer den først senere ind til mig, saa kæler den for mig paa alle mulige Maader. Den leger med mine Fingre, springer op paa mit Hoved

eller klatrer op ad mig med den største Lethed og Ynde. Naar jeg holder min Haand frem, springer den i en Meters Afstand lige op i den, uden nogensinde at springe fejl. Den kender min Stemme blandt tyve andre og springer forbi alle de tilstedeværende for at komme hen til mig. Den leger gerne med min Kat og Hund og klatrer op paa deres Ryg, uden at gøre dem ringeste Skade.»

Ved god Behandling kan en Brud leve 4—6 Aar i

Fangenskab; i fri Tilstand bliver den vel 8-10 Aar gammel. Desværre bliver disse smaa, nyttige Dyr meget forfulgte af uvidende og kaade Mennesker. Af Hensyn til de mange Mus, de udrydder, burde man kraftigt frede om de fortræffelige Smaadyr, i Stedet for at forfølge dem. Man kan

dristigt paa-staa, at intet andet Dyr egner sig saa fortrinligt til Musejagt som Bruden.

Hermelin.

Brudens nærmeste Slægtning er Hermelinen eller den store Væsel, Norsk: Røskatten (*Putorius erminea*). I Legemsform og Levevis ligner den overordentlig Bruden; men den er betydelig større, idet dens Totallængde udgør 32—33 Ctm. eller endnu mere. Navnet »Hermelin« fortjener den egentlig kun om Vinteren; thi kun

da er dens hele Pels snehvid, undtagen den yderste Halvdel af Halen, der hele Aaret er sort. Om Sommeren er Farven, ligesom hos Bruden, rødbrun med hvid Bug. Vinterpelsens Haar er meget længere og tættere end Sommerpelsens.

Over Farveskiftet ved Foraarstid har Svenskeren Grill gjort udmærkede Iagttagelser paa en fanget Hermelin: »Den 4de Marts,« fortæller han, »kunde man opdage de første mørke Haar mellem Øjnene. Den 10de var der paa samme Sted en brunlig Plet, halvt saa bred som Panden og hist og her endnu punkteret med Hvidt. Over Øjnene og omkring Snuden var der flere smaa, mørke Pletter, og krummede Dyret sig, saa man, at Pelsen var mørk i Bunden langs Ryggens Midte, under Skuldrene og paa Issen. Farveskiftet gik meget hurtigt for sig, især i Begyndelsen, saa at man daglig, ja endog hver halve Dag kunde bemærke det. Den 3die April var kun følgende Partier endnu hvide: Undersiden af Halsen og Struben, hele Bugen, Ørene og Partiet mellem dem og Øjnene, der var omgivne af en lille Ring, et kort Stykke foran Halsens sorte Halvdel, Fødderne, Laarenes Bagside og Indersiden af For- og Bagben. Den 19de var ogsaa Ørene brune, undtagen et lille Parti ved deres nedre Rand. De mørke Haar voksede frem paa én Gang, og inden de endnu var blevne saa lange som de hvide, var disse allerede faldne ud. Man maa antage, at det egentlige Skifte gaar for sig i den første Halvdel af Marts Maaned; fra den 19de Marts har den brune Dragt kun udbredt sig mere og efterhaanden fortrængt den hvide.«

Jordklodens nordlige Egne udgør Hermelinens vide Udbredelsesfelt. Nord for Pyrenæerne og Balkan findes den i hele Europa og i Nord- og Mellemasien til Sibiriens Østkyst. Ligeledes er den truffet i Lilleasien, Eran, ja selv i Himalayakæden. I de Lande, hvor den findes, er den sædvanlig ret hyppig, og mange Steder, f. Eks. i Tyskland og Danmark, er den et af de almindeligste Rovdyr.

Hermelinen forstaar ligesom Bruden at finde Smuthuller overalt; i dem sover den for det meste, saa længe Solen staar paa Himlen, men undertiden gaar den ogsaa ud ved højlys Dag. Om Aftenen begynder dens egentlige Liv, og da kan man, naar man kender dens Veje, let træffe den.

Den er en Mester i at springe og klatre; den svømmer hurtigt og sikkert som en Odder over Floder, ja endogsaa ud i Havet. Den har Mod og en ubetvingelig Myrdelyst. Under visse Omstændigheder angriber den endog Mennesket. »En Mand«, — fortæller Wood, — »saa to Hermeliner foran sig paa Vejen. Han kastede en Sten efter dem og traf den ene, saa at den tumlede om. Den anden udstødte et højt Skrig og styrtede imod Angriberen, klatrede med en forbausende Hurtighed op ad ham og søgte at bide ham i Halsen. Dyrets Skrig tilkaldte flere Hermeliner, og Manden søgte at værgе sig mod de nye Angribere med Stene; men han maatte snart opgive dette for at holde Hals og Nakke fri. Han kunde takke sine tykke Klæder og navnlig sit Halstørklæde for, at han slap nogenlunde

vel derfra; dog beholdt hans Ansigt og Hænder Mærker nok af deres Bid.»

Hermelinen æder alle Slags smaa Pattedyr og Fugle; ikke en Gang Harer ere sikre for den. Den efterstræber især Vandrotter, baade til Lands og til Vands.

Man fanger Hermelinen i Fælder. Naar den fanges ung, bliver den let tam og er da meget morsom. Svenskeren Grill har fortalt følgende om Hermelinen i tæmmet Tilstand:

»Kort før Jul fik jeg en Han-Hermelin, som var fanget i en Brændestabel; den var i fuldstændig Vinterdragt. Først satte jeg den ind i et ubeboet Værelse, hvor den snart udbredte en ejendommelig, ubehagelig Lugt. Den klatrede med Lethed ad Gardinerne

Hare, der overfaldes af en Hermelin.

op over Vinduet, og naar den blev forskrækket, sprang den med et Angstskrig ned paa Gulvet. Dagen efter smuttede den op i Kakkellovnsrøret og kom først nogle Timer efter ned igen, bedækket med Sod. Den tog Leje i en Seng; men forlod straks Sengen, saa snart nogen aabnede Døren. Naar den vilde se sig om, satte den sig paa Bagbenene og rejste sig, saa højt den kunde. Efter at den var bleven anbragt i et stort Bur, kunde man ikke nærme sig, uden at den bed i Gitteret og udstødte en Lyd, som lignede Skadens Skrig. I Buret var den ikke bange for Hunde; de gøede ad hinanden, hver paa sin Side af Gitteret. Naar man stak Fingeren af en Handske ind til den, bed og sled den heftigt i den. Den kunde ikke lide Musik; naar man spillede Guitar, sprang den rasende mod Gitteret og gøede og hvædede uafsladelig. Den prøvede aldrig paa at sønder-

rive sit Bytte med Kløerne, men brugte altid Tænderne. I de to første Dage vedblev dens ubehagelige Lugt; senere sporedes den yderst sjældent, og jeg kunde uden nogen Ulempe have Buret i mit Arbejdsværelse.

»Efter at jeg havde haft det i $4\frac{1}{2}$ Maaned, forsøgte jeg at gøre mig gode Venner med det. Hermelinen bed vel i min Handske, men jeg kunde ikke føle Tandspidserne. I Begyndelsen undveg den mine Kærtegn, men efterhaanden fandt den Behag i dem; den lagde sig da paa Ryggen og lukkede Øjnene. Dagen efter tog jeg Handsken af, klappede den og løftede dens Poter; den fandt sig næsten i alt, endog i, at jeg aabnede dens Mund; men naar jeg tog den om Livet, gled den som en Aal ud af min Haand. Hovedreglen ved Behandlingen af denne som af alle vilde Dyr er: samtidig at vise Dyret, at man ikke er bange for det, og at man intet ondt vil det.«

Nær beslægtet med Ilderen er Flodilderne. Deres fladere Hoved og mere udviklede Bindehud mellem Tærne — navnlig paa Bagpoterne — samt hele deres Levevis gør dem til Overgangsformer mellem de egentlige Maare og Odderne. Om disse sidste minder ogsaa

Oder.

Mink.

deres glinsende, tæt og glat sluttende, korte Haarbeklædning, der er brunlig baade paa Ryg- og Bugsiden, dog med en lysere Tone paa denne. Kun paa Struben er der en lille lysegul eller hvidlig Plet, og ligeledes har Læberne hvide Partier. Der kendes to, hinanden meget nærstaaende Arter: Den europæiske Flodilder (*Putorius lutreola*), der er 50 Ctm. lang, hvoraf Halens Længde er 14 Ctm., og den nordamerikanske Mink (*Putorius vison*), hvis Pels

er mere uldhaaret og blød — derfor ogsaa dyrere. Det er iøvrig tvivlsomt, hvorvidt Minken er andet end en Varietet. Bedst kendes Mink'ens Levevis, hvorfor vi tager den som Type, tilmed da der rimeligvis ikke er nogen væsentlig Forskel mellem den amerikanske og den europæiske Forms Liv.

Næst efter Hermelinen er Minken det Rovdyr, der ivrigst og eftertrykkeligt hjemsøger Landmandens Fjerkræbestand, og paa Ællingernes og Kyllingernes Forsvinden skal man nok snart mærke, om den er kommen. Timevis ligger den Dag efter Dag paa Lur i et med megen Klogskab udvalgt Smuthul ved Vandstedet og snapper midt paa den højlyse Dag Høns og Ænder væk, naar de kommer ned for at drikke. Dog gør den sig ogsaa nyttig ved at tage Rotter og Mus. Den er desuden Vildttæv og en glimrende Fisker, der svømmer og dykker udmærket og saa godt som nogen Odder kan fange de hurtigste Fisk, selv Laksene og Ørrederne. Den er en stor Lækkermund, der kun i Nødsfald tager til Takke med Frøer og Salamandre. I Mosehuller jager den efter Vandrotter, i Stranden er den Østersfanger, og fra Flodernes Bund henter den Muslinger op — kort sagt, den ved altid at indrette sig efter de lokale Forhold og at søge sin Fordel.

Den faar 5—6 Unger, som kan blive ualmindelig tamme, saa at de endog kan være rene Skødedyr. En kanadisk Dame havde saaledes en tam Mink, som hele Dagen fulgte hende, siddende i hendes Kjolelomme!

Den europæiske Flodilder forekommer hist og her i Nordtyskland, bl. a. i Holsten, men dens egentlige Hjem er dog Østeuropas en-somme, sivbevoksede Sumpe, hvor dens Levevis unddrager sig Iagttagelser. Fisk og Frøer synes at være dens Yndlingsføde. At den langt fra er et saa udpræget Vanddyr som Odderen, fremgaar af Iagttagelser, Brehm gjorde paa et fanget Eksempel: Medens Fiskeodderen benytter selv det mindste Vandhul til at tumle sig i, benyttede hans Flodilder egentlig kun Bassinet til at drikke af.

*

*

*

Jærven, norsk: Fjældfrasen (*Gulo borealis*) er en af Maarfamiliens plumpest byggede Former og repræsenterer en Slægt, hvis Kendetegn er følgende: Kroppen er kraftig og undersætsig, Halen kort og busket, Halsen tyk og kort, Hovedet stort, Snuden lang og temmelig brat afskaaren, Benene korte og stærke; de plumpe Poter har fem Tæer med skarpe, sammentrykte og krumme Kløer. Slægten indtager paa en Maade en Mellemstilling mellem Bjørnene og Maarene, idet den har disses Tandforhold — og derfor regnes til dem, — men i hele sit Ydre og i sin Levevis har mest tilfælles med Bjørnene.

Jærven er omtrent en Meter lang og har en Skulderhøjde af 40—45 Ctm. Øjnene er smaa, Haarene er lange, og paa Kroppen

hænger de i Totter. Dyrets Bugside er mørkere end dets Rygside, idet denne er sortbrun, medens Bugen er helt sort. Mellem Øjnene og Ørene er der en graalig Plet, og et graat Baand løber fra hver Skulder hen langs Siderne.

Jærven bebor Jordklodens nordlige Egne og findes fra det sydlige Norge gennem Sverrig, Rusland, hele Nordasien og Nordamerika til Grønland. Tidligere har den levet længere mod Syd i Europa, f. Eks. i Sydtykland og Alpelandene, og ældre Naturforskere beretter

Jærv.

mange sære og overdrevne Sagn om Jærven. Særlig gaar disse Sagn ud paa at fremhæve umættelig Graadighed som et Hovedtræk i dens Natur, ja en af Fablerne gaar endog saa vidt, at den tilføjer: »Alle de, som bærer Pelsværk, tilberedt af Jærvskind, kan aldrig faa nok at spise og drikke!«

Højfjeldenes øde Ensomhed foretrækkes af Jærven fremfor de lavere Bjærgstrøgs store Skove; men ogsaa dér lever den. Faste Bopladser har den ikke, men holder til snart i en, snart i en anden Klippehule, i en Skovtykning, Rævegrav — eller hvilket Skjul, den

nu møder paa sin Omstrejfen. Dens store Poter, paa hvis hele Saal den træder, gør det let for den om Vinteren at vandre over Sne, og da den ikke er nogen Kostforagter, kan den sjældent komme til at lide Nød. Dens Bevægelser er ejendommelige, og navnlig er dens Maade at gaa paa yderst karakteristisk, idet den ligesom vælter sig frem i store Buesving, halvt humpende, halvt springende, som om den slog Kolbøtter. Trods Bevægelsens Kluntethed er den dog hurtig nok til, at Jærven kan indhente Smaapattedyr, og den er saa vedholdende, at den i det lange Løb ogsaa haler ind paa de større Dyr. Lavere Træer kan Jærven godt klatre op i, og dér ligger den ofte paa Lur, tæt ind mod Stammen eller en tyk Gren. Lugten er dens skarpeste Sans.

Dens Hovedføde er Smaagnavere og navnlig Lemminger, hvoraf den fortærer en Masse, men hvoraf der jo ogsaa i visse Aar er saa uhyre Mængde, at Jærven slet ikke behøver at søge andet Bytte. Naar dette ikke er Tilfældet, følger den efter Rævene og Ulvene paa disses Strejftog, i Haab om, at der skal falde nogle Levninger af til den. Dog driver den ogsaa selv Størjagt, naar det kniber. Rensdyr, ja selv Elsdyr faar den Bugt med ved at springe op paa deres Nakke og bide dem ihjel; Køer angriber den og overvinder ved at flænge dem i Struben. Paa Faarehjorde kan den gøre stor Fortræd, og den er ofte til Ærgrelse for Jægerne; thi hvis disse ikke dækker hvert skudt Rensdyr godt under Stene o. l., skal Jærven nok finde det. Hyppigt snapper den ogsaa Maddingen ud af Fælder eller gnasker i de deri fangede Dyr. I Lappernes Hytter anretter den undertiden store Forstyrrelser, baner sig med Poternes stærke Kløer Vej gennem Døre og Tage og røver Kød, Ost, Tørfisk o. l. men river tillige de hengemte Skind itu, ja gnaver endogsaa i dem, hvis den er meget sulten.

Et mindre Bytte fortærer Jærven paa Stedet med Hud og Haar, men et større begraver den omhyggeligt og holder senere igen Maaltid derpaa. Trods sin ringe Størrelse er Jærven ingenlunde at foragte som Modstander, thi den er uforholdsmæssig stærk, vild og udholdende i Kamp. Mod Mennesket sætter den sig dog kun til Modværg, naar den ikke længere kan undfly; mod Jagthunde forsvaret den sig med stor Dygtighed, naar de har indhentet den paa fladt, træløst Terræn. Hvor dette er gunstigere for Jærven, redder den sig op i et Træ eller paa høje Klippeblokke, hvor Forfølgerne ikke kan naa den.

Unge Jærve er i Fangenskab omtrent lige saa pudsige, som Børneunger, og navnlig er det komisk at iagttage deres rastløse Bevægelser og mærkelige Klatrekunster. Fornøjeligt er det at se flere unge Jærve sammen; de tumler sig uafbrudt i Leg og Slagsmaal, og kun mod daarligt Vejr bliver de gnavne og pirrelige.

Grævlingernes Underfamilie (*Melidae*) er især karakteristisk ved følgende Træk: Kroppen er undersætsig og stærkt bygget, Halsen tyk, Hovedet langt, med spids Snude, smaa Øjne og Øren; Fodsaalerne er nøgne, og Forbenene har stærke Kløer; Pelsen er tæt og grov, Halen kort og langhaaret, og ved Gattet er der en Kirtelsæk, hvori der afsondres en stinkende Vædske. Overkæbens Knudetand er meget stor, sammenlignet med den lille Rovtand, og Undermundens Rovtand ligner i sin Form meget en Knudetand. Det knusende Tandparti har saaledes Overvægt over det skærende.

Grævling.

Den almindelige Grævling, Norsk: Brøkken (*Meles taxus*) har en Kroplængde af 75 Ctm., Halelængden er 18 Ctm. og Skulderhøjden omtrent 30 Ctm. De gamle Hanners Vægt kan om Efteraaret beløbe sig til ca. 20 Kilo. Ryggens Farve er hvidgraa, isprængt med Sort, fordi hvert enkelt Haar har tre Farver: Ved Roden er det gulligt, paa Midten sort og ud mod Spidsen hvidgraa. Siderne og Halen er rødlig, Bugen og Fødderne sortbrune. Hovedet er hvidt, men en matsort Stribe løber langs hver Side af Snuden, breder sig derpaa og gaar op omkring Øjne og Øren, indtil den efterhaanden taber sig i Nakken. Hunnen er mindre end Hannen og

desuden lysere, fordi de hvidlige Uldhaar skinner stærkere frem. Hvide Grævlinger er sjældne, men endnu sjældnere er Eksemplarer med kastanjebrune Pletter paa hvid Grund.

Grævlingen er udbredt over største Delen af Europa og det tempererede Asien. I de fleste Egne af Danmark er den ikke sjælden, og i Norge forekommer den indtil Trondhjemsfjorden. Den lever som Eneboer i Huler, som den selv graver paa Solsiden af skovbevoksede Høje; de har 4—8 Udgange og adskillige Lufthuller. Flere Gange fører ind til Lejet, som er saa stort, at der er bekvem Plads til et tykt Lag Mos og til Dyret selv, samt, naar Omstændighederne kræver det, til dets Unger. Af Tilgangene bruges kun de færreste; de andre benyttes blot i Nødstilfælde og til at skaffe Luft. Der hersker overalt den største Renlighed, og herved adskiller Grævlinghulerne sig fra alle andre Pattedyrs underjordiske Boliger. Grævlingen skyr Uro og Støj; den vil leve stille og mageligt og fremfor alt bevare sin Selvstændighed; dens kraftige Lemmer tillader den med største Lethed at grave sig ned i Jorden paa faa Minutter.

I denne Hule tilbringer den oftest Dagen for først, naar Natten er brudt frem, at begive sig ud paa længere Strejftog. Dog kan man i ensomme Skove allerede hen paa Eftermiddagen træffe den vankende om, ja man kan endog møde den midt paa Dagen; men saadanne Dagudflugter hører dog til Undtagelserne, og finder kun Sted, hvor det menneskesky Dyr føler sig helt tryk.

I Parrangstiden lever Grævlingen sammen med sin Mage; men Samlivet er dog altid meget begrænset, og hele den øvrige Del af Aaret bebor den en Hule for sig alene og har hverken venskabeligt Samkvem med sin Mage eller med nogen anden. Rigtig nok hænder det ikke sjældent i gamle, udstrakte Boer, at Ræven trænger sig ind som Husfælle; men begge Dyr ænser kun lidet hinanden, og Ræven bor da regelmæssigt i de øverste Huler og Gange, medens Grævlingen holder til i de nederste. At Mikkelt Ræv skulde fordrive den renlige Grævling ved at anbringe sine Ekskrementer paa dens Leje, er en Jægerfabel, som er gendrevet af nyere Iagttagere.

Om Foraaret og om Sommeren nærer Grævlingen sig især af Rødder, helst Birkerødder; desuden af Trøfler, Olden og Agern. Senere paa Aaret udgraver den Humle- og Hvepsere og æder med stort Behag de med Larver og Honning fyldte Vokskager, uden at bryde sig om Insekternes Stik. Dens stride Haar, tykke Hud og tykke Fedtlag beskytter den fuldstændig. Dens almindeligste Næring om Sommeren er Insekter, Snegle og Regnorme, om Efteraaret: nedfalden Frugt, Roer, Æg og unge Fugle, Harekillinger, Flagermus, Muldvarpe, ja endog Firben, Frøer o. s. v. Honning og Druer synes dog at være dens kæreste Næring, og i Vinbjerge anretter den megen Skade. I Nødstilfælde tager den til Takke med Aadsler. Sidst i Efteraaret er den meget fed og forbereder sig da til Vinterdvalen; den bærer Løv ned i Hulen og danner et tykt, lunt Leje. Indtil Kulden indtræder, tærer den paa sit indsamlede Forraad. Derpaa

ruller den sig sammen, stikker Hovedet ned mellem Forbenene og falder derpaa i Dvale. Denne bliver, ligesom hos Bjørnen, hyppig afbrudt. Naar det mildere Vejr begynder, vaagner Grævlingen og gaar endog undertiden ud om Natten for at drikke. Allerede i Februar eller Marts ophører dens Dvale, og den gaar da ud for at opgrave Rødder eller for at finde Mus. Om den end i Sommerens Løb har mæsket sig, saa at den vejer indtil 20 Kilo, er den efter den lange Vinterfaste svunden ind til Skind og Ben.

Sidst i Februar eller først i Marts føder Hunnen 3—5 blinde Unger. Den er lige saa udpræget Eneboer som Hannen og har sin egen Hule, hvor den danner et blødt Leje af Mos, Blade, Bregner og lange Græsstraa. Den passer sine Unger med stor Kærlighed og bringer dem Rødder, Orme og andre Smaadyr, indtil de selv kan søge deres Næring. Naar de er 4 Uger gamle, vover disse smaa, nydelige Dyr sig tilligemed Moderen uden for Boligen for at sole sig. De bliver hos hende indtil Efteraaret; da gaar hver sin Vej. I det andet Aar er Ungerne fuldstændig udvoksne, og de kan blive indtil 10—12 Aar gamle.

Medens de Grævlinger, der er indfangede som gamle, vedbliver at være utilgængelige og ondsksfulde, er Forholdet et ganske andet, naar Dyrene indfanges som Unger og opdrættes med Omhu. Særlig, hvis man udelukkende eller dog overvejende giver dem Planteføde, bliver de tamme og kan endogsaa blive deres Ejermannd eller Vogteren saa hengivne og lydige, at de følger ham, og at de lystrer hans Befalinger.

Dyretegneren Ludwig Beckmann havde en saadan tam, ung Grævlinge-Hun, hvorom han fortæller pudsigt: »Kaspar — saaledes hed den trods sit Køn — var en grundskikkelig, om end noget plump Natur. Den vilde gerne leve i Fred med hele Verden, men dens drøje Spøg blev ofte misforstaaet, saa at den maatte gøre mange ubehagelige Erfaringer. Dens egentlige Legekammerat var en udmærket klog Høsehund, som jeg havde vænnet til fra Hvalp at omgaas alle Slags vilde Dyr. Paa smukke Aftener opførte Grævlingen formelige Brydekampe med denne Hund, og vidt og bredt fra kom Dyrevenner til mig for at bivaane dette mærkelige Skuespil. Det væsentlige i Kampen bestod i, at Grævlingen efter gentagen Hovedrysten fo'r som et Vildsvin lige løs paa den 15 Skridt derfra staaende Hund og søgte at give den en regulær »Skalle«, idet den under Forbifarten slog med Hovedet efter sin Modstander. Denne sprang elegant ud over Grævlingen, af. entede et andet og tredje Angreb og lod sig da af sin Modpart jage ud i Haven. Lykkedes det Grævlingen at snappe Hunden i Bagbenet, saa opstod et vældigt Slagsmaal, der dog aldrig udartede til alvorlig Kamp. Blev det Kaspar for slemt, fo'r den, uden at vende sig, et Stykke baglæns, rettede sig snøftende og rystende i Vejret, strittede med Haarene og rutsjede saa frem og tilbage foran Hunden ligesom en opblæst Kalkun. Snart sænkedes imidlertid Haarene igen langsomt over hele Kroppen, og

efter nogen Hovedrysten og beroligende »Hu, gu, gu, gu!« begyndte den glade Leg forfra igen.

Paa Grund af sin overordentlige Renlighedssans kunde man lade den vandre frit om i Huset. En særlig Fornøjelse syntes den at finde i at trippe op og ned ad Trapperne; men ikke sjældent travede den ogsaa alene og stille om i Spisekammeret, stikkende Hovedet nysgærrigt ind i alle Gemmer. Som en stor, udsøgt Gunst betragtede den det, naar den under Middagsmaaltidet fik Lov til at være hos mig. Den skubbede da uden videre Høsehunden til Side, satte sig paa Bagbenene, lagde Forpoterne og det brogede, glatte Hoved paa mit Skød og bad med det sædvanlige »Hu, gu, gu, gu!« om et Stykke Kød, som den meget behændigt og pænt tog af Gaslen med Fortænderne. Om Vinteren elskede den at ligge plat udstrakt paa Ryggen foran Kakkelloven. Om Sommeren ledsagede den mig meget gerne til en lille, tæt Lund, hvori den rigtigt følte sig paa den rette Hylde og gjorde nye Opdagelser for hvert Skridt. Snart fik den fat i en Humlebi eller trak en Orm op af Jorden, snart søgte den efter nedfaldne Bær, snart bearbejdede den en Snegl med sine Kløer. Naar jeg gik hjem, fulgte den mig i Hælene og begyndte ofte at nappe i mine Benklæder; et drøjt Spark eller Puf med den flade Fodsaal opmuntrede den kun yderligere til at fortsætte sin plumpe Spøg; men derimod gjorde det letteste Slag med Haanden eller med en Stok den yderst forstemt.

Honninggrævlingerne (*Mellivora*) ligner i det hele Grævlingerne, men har en endnu bredere, mere fladtrykt Krop.

Den afrikanske Honninggrævling (*Mellivora capensis*) er som udvoksen rigeligt 70 Ctm. lang, hvoraf omtrent 25 Ctm. dog gaar paa den forholdsvis lange Hale. Bugsidens og Lemmernes mørke, sortgraa Farve er skarpt afgrænset fra Ryggens lyse Askegraa.

Den bebor Syd- og Mellemafrika og lever ligesom Grævlingen i underjordiske Huler. Den er langsom, doven og ubehændig og undgaar kun sine Fjender ved at grave sig saa hurtigt ned i blød Jord, at den næsten pludselig forsvinder fra Overfladen. Om Dagen gaar den sjældent ud paa Rov. Om Natten søger den især Mus, Rotter eller Fugle, maaske ogsaa Skildpadder, Rødder, Knolde, Frugter o. s. v. Honning elsker den højere end alt andet og er derfor en ivrig Bijæger.

I Afrikas træløse Egne, hvor den især lever, bygger Bierne i alle Slags Jordhuler. Disse Reder er for Honninggrævlingen det lækreste af alt, og den kaster sig med Graadighed over dem. De rasende Bier formaar ikke at stikke igennem dens tykke Hud og Fedtlag. Den bekendte Rejsende Sparmann bemærker herom: »Honninggrævlingen viser stor Snuhed i at finde Biernes Reder. Henimod Solnedgang sætter den sig paa en Høj, holder den ene Forpote over Øjnene for at skygge for Solen og giver nøje Agt paa Bierne; be-

mærker den nu, at flere af dem flyver i samme Retning, saa humper den efter dem, indtil den finder Reden. Men den ledes ogsaa, ligesom de Indfødte, der søger Honning, til Reden af en Fugl, Honninggøgen (af Slægten *Indicator*). Denne Fugl, som ikke selv kan erobre Bireder, er klog nok til at angive dem til stærkere Skabninger. Ved sit Skrig vækker den disses Opmærksomhed, flyver et lille Stykke ad Gangen foran sin Ledsager og fører ham saaledes til

Kapsk Honninggrævling.

Hulen. Fuglen sætter sig nu rolig i Nærheden, og naar Honninggrævlingen har faaet nok, gøtter den sig med Resten.«

Honninggrævlingen holder ogsaa af kraftigere Næring, og Landboerne anser den for et af de skadeligste Dyr for deres Hønsesgaarde. I én Nat bed et enkelt Individ Halsen over paa henved 30 Høns og slæbte de tre hjem til sin Hule.

Den indiske Honninggrævling (*Mellivora indica*) ligner i Ydre og Levevis meget den afrikanske Art.

Stinkgrævlingen (*Mydaus meliceps*), der lever paa de ostindiske Øer, er kun 37 Ctm. lang og er let kendelig paa, at der løber

et hvidt Baand langs Midten af Ryggen fra Panden helt ud paa den korte Halestump. Sit Navn har den af, at den — ligesom de amerikanske Stinkdyr — kan udsprøjte en meget ildelugtende Vædske, ganske vist kun en god halv Meter, men da det klæbrige Stof for-

Stinkgrævling.

flygtiger meget let, kan det forpæste en hel Landsby, og saa stærk er Stanken, at de, der er i Nærheden, endogsaa undertiden besvimer, hvis de ikke kan slippe bort fra Lugten.

* * *

Man kan ikke sige, at noget Medlem af Maarfamilien just udbreder Vellugt — tværtimod! Men hvad er vel vor Ilder eller den nys omtalte asiatiske Stinkgrævling mod de amerikanske, ægte Stinkdyr (*Mephitis*). Naar man læser om, hvilken Skræk de fremkalder, blot de viser sig, faar man først et Begreb om, hvad Stinkkirtler kan betyde. Intet Laboratorium, ingen Kloak kan frembringe en Stank, der kan sammenlignes med den, som de sirlige amerikanske Stinkdyr (*Mephitis*) udbreder. Til Trods for deres ringe Størrelse, er de mægtige Fjender; thi enhver, som oversprøjtes med deres frygtelige Vædske, er for en Tid næsten som udstødt af det menneskelige Samfund. De kan gøre et helt Hus ubeboeligt og fordærve et helt Varelager af de kostbareste Tøjer.

Stinkdyrene adskiller sig fra Grævlingerne ved deres slanke Krop og lange, buskede Hale og ved deres hvide Længdestriber. Snuden er langstrakt og spids, Benene lave; Fødderne har fem Tæer med store, kraftige Kløer. I Tandbygning ligner de Grævlingen. Deres Stinkkirtler er overordentlig store, aabner sig i Endetarmen og kan ved en egen Muskel trækkes sammen, saa at den olieagtige, gule Vædske udsprøjtes i en Afstand af flere Meter.

Alle egentlige Stinkdyr hører hjemme i Amerika, saa vel i Syd- som i Nordamerika. Om Dagen opholder de sig i hule Træer, i Kløfter og i Huler, om Natten springer de muntert og lystigt om og søger efter Orme, Insekter, Padder, Fugle og Pattedyr samt efter Bær og Rødder. Kun naar de bliver bange eller forfølges, benytter de deres Kirteludsprøjtning som et Vaaben, der kan holde selv de blodtørstigste Katte i Afstand, og kun en meget modig Hund, der som i Dødsforagt styrter sig frem gennem Stanken, kan blive dem en haard Modstander.

Største Delen af Sydamerika behøves af et Stinkdyr, som Brasilianerne kalder Surilho (udt. Suriljo) (*Mephitis suffocans*). Dets Krop er 40 Ctm. lang, medens Halen er henved 30 Ctm., og det er saaledes et ret anseligt Dyr, der tilmed let tiltrækker sig Opmærksomhed ved sine hvidbrogede Advarselsfarver og sin buskede Hale, der bæres opret som en vajende Fane. Som alle Stinkdyr behøver Surilho'en jo ikke at være bange for at blive set; tværimod er det af Vigtighed for dens egen Sikkerhed at »tone Flag«, saa at mulige Angribere i Tide avares.

Surilho'en ynder især Camposdalenes Smaaskove, hvorimod den undgaar de egentlige Urskove.

Nok saa bekendt er den nordamerikanske Repræsentant for Slægten, den baade berygtede og, for sit Pelsværk, berømte Skunk (*Mephitis varians*). Ogsaa den er sig sit frygtelige Vaaben saa vel bevidst, at den hverken er sky eller fejj. Jages den af Mennesker og Hunde, løber den vel, saa godt den kan; men bliver der virkelig Fare paa Færde, udsprøjter den blot sin Vædske. Om den Stank og Virkning, denne har, fortæller Kalm efter personlige Oplevelser: »Den, som befinder sig i Nærheden, kan næppe trække Vejret og beholder længe efter en Følelse, som om han skulde kvæles. Kommer Vædsken i Øjnene, er man udsat for at miste Synet. Mange Hunde løber straks bort, naar Vædsken rammer dem, men andre lader sig ikke standse, før de har bidt Dyret ihjel. De gnider dog Snuden mod Jorden for nogenlunde at dæmpe Stanken.

»Klæderne bliver sjældent fri for denne Lugt før efter en Maanedes Forløb; dog hjælper det at lade dem være bedækkede med Jord i 24 Timer. Hænder og Ansigt maa man i det mindste en hel Time gnide med Jord; at vaske sig nytter ikke. Da en anset Mand tillædligvis havde faaet noget af denne Vædske paa sig og vilde gaa ind i et Hus for at vaske sig, blev Dørene lukkede for ham, og

Folkene løb deres Vej. Naar man rejser igennem en Skov, maa man ofte længe holde sig for Næsen, hvor denne Lugt er udbredt. — Jeg laa en Gang paa en Gaard, hvor et saadant Dyr sneg sig

Stinkdyr.

ind; Hunden jog det bort. Men paa én Gang opstod der en saa grulig Stank, at jeg troede, jeg skulde kvæles; selv Køerne brølede af fuld Hals. Kokkepigen hørte en Nat Larm i Kælderen, gik derned og saa et Dyr med funklende Øjne. Hun tog Mod til sig

og slog det ihjel. Men pludselig opstod der den afskyeligste Stank; hun laa syg i flere Dage, og alt spiseligt i Kælderen maatte kastes bort.»

I Fangenskab udtømmer Stinkdyrene ikke deres Kirtler, hvis man passer godt paa ikke at tirre dem. Efter en kort Tids Forløb bliver de meget tamme og værner sig nogenlunde til deres Oppasser, selv om de i Begyndelsen gaar baglæns, med Halen højt løftet, parate til at fyre løs!

De afrikanske Baandildere (*Rhabdogale*) har de stinkende Kirtler tilfælles med de amerikanske Stinkdyr, men frembyder store Overensstemmelser med Maarene i Henseende til Bygning og Tand-sæt. Af denne Gruppe kender man bedst Zorillaen (*R. mustelina*), hvis Krop er 35, Halen 25 Ctm. lang. Man har fundet den i de fleste Egne af Afrika samt i Lilleasien lige til Kysten overfor Konstantinopel. Den opholder sig helst i Klippekløfter eller i Huller, som den graver under Træer, og da den kun kommer frem om Natten, ses den sjældent. Dens Næring bestaar af Mus, Smaaafugle og Æg, samt Padder og Insekter. Ligesom Maaren sniger den sig ind i Bøndergaardene og anretter Ødelæggelse blandt Fjerkræet, men den er langt fra saa behændig som de ægte Maare og kan ikke klatre. Kapbeboerne kalder den »Musehunden«.

*

*

*

Odaerne (*Lutridae*) udgør en tredje Underfamilie indenfor Maarene og omfatter godt og vel en Snes Arter, som alle har følgende karakteristiske Træk tilfælles: Kroppen er langstrakt og noget fladtrykt, Benene lave og Hovedet fladt, bredt og kortsnudet. Øjnene er smaa og fremstaaende, Ørene korte og runde. Mellem Tæerne er der en vel udviklet Svømmehud, Halen er en mere eller mindre fladtrykt Svømmehale, og Haarbeklædningen er kort, strid og glat.

Odderne bebor Vandløb og Strandbredder, og findes over hele Jorden undtagen i Australien og det højeste Norden. Kun nødvendigt fjerner de sig fra Vandet og da kun for at opsøge et andet Vandsted. De svømmer og dykker mesterligt og kan holde sig længe under Vandet. Trods deres korte Ben løber de temmelig hurtigt. De er stærke, modige og kloge og godt egnede til at tæmme; men næsten overalt staar de paa en spændt Fod med Menne-sket, fordi de tilføjer os saa stor Skade, at denne ikke opvejes ved det kostbare Pelsværk, de leverer.

I Europa lever kun én Art, den almindelige Odder eller Fiskeodderen, norsk Vas-Otter eller Elve-Otter (*Lutra vulgaris*). Den er rigeligt 1,2 Meter lang, hvoraf Halen udgør 40—43 Ctm. Farven er brunlig, mørkere paa Over- end paa Undersiden, og under Halsen og paa Hovedets Sider bliver den meget lys graabrun.

Fiskeodderen bebor Europa helt op til Lapland og desuden det meste af Nord- og Mellemasien. Den ynder fremfor alt Vandløb, hvis Bredder paa store Strækninger er bedækkede med Skov. Her lever den i underjordiske Gange, som den anlægger svarende til sin ejendommelige Levevis: De udmunder altid under Vandets Overflade, sædvanlig i en Dybde af ca. $\frac{1}{2}$ Meter. Herfra fører en omtrent 2 Meter lang Gang skraat opad og fører til en rummelig, kedelformig Hule, der altid er udpolstret med Græs og stedse holdes fuldstæn-

Almindelig Odder.

dig tør. En smal Gang fører fra Hulen op til Breddens Overflade og tjener som Ventil for Lufttilførsel. Med mindre det er et særlig fiskerigt Vand, saa at den ikke behøver at strejfe om, har Odderen altid flere Boliger. Oversvømmes dens Hule ved Højvande, flygter den til nærstaaende Træer og tager foreløbigt Ophold i hule Stammer.

Hvor megen Ærgrelse en Fiskeodder end kan foraarsage Fiskere og Besidderne af Fiskerier — for Jagttageren er den et højst tiltrækkende Dyr. Dens Liv er saa ejendommeligt, at det maa fængsle enhver Naturven. Alt er mærkværdigt hos den — dens Liv og

Færden i Vandet, dens Bevægelser, Ernæringsforhold og aandelige Egenskaber, — saa at den ubetinget hører til vor Verdensdels mest interessante Dyr.

At den er et ægte Vanddyr, ser man snart, ogsaa naar man betragter den paa Landjorden; thi dens Gang er paa Grund af dens korte Ben slangeagtigt krybende, dog ingenlunde langsom.

Lettest gaar det dog i Vandet, hvorhen den flygter ved den mindste Foranledning, naar den tror sig truet paa Landjorden. Dens hele Legemsbygning gør den ganske særlig skikket til at svømme og dykke; thi den slangeformige Krop, de korte, til kraftige Aarer uddannede Svømmefødder, den stærke, temmelig lange Hale, der kan benyttes som Ror, og den glatte, fedtede Pels — alt dette er Tilpasninger, der gør det muligt hurtigt at gennemskære Vandet. Til at gribe Byttet tjener det skarpe, kraftige Tandsæt fortræffeligt, thi hvor glat og slibrigt det grebne end er, slipper det dog ikke løs. Om Vinteren opsøger Odderen Huller i Isen, dykker ned gennem dem og vender tilbage til dem, naar den skal trække Vejret. Disse Huller forstaar den med aldrig svigtende Sikkerhed at finde igen, og lige saa dygtig er den til at finde nye Huller paa sine Strejftog. Naar blot der er Ishuller saa store, at Odderen kan stikke sin Snudespids igennem for at aande, kan Vandet forøvrigt godt være tilfrosset, uden at dette i mindste Maade hæmmer dens Fiskefangst.

Dens Sanser er meget skarpe, og allerede i en Afstand af flere Hundrede Skridt mærker den, naar et Menneske eller en Hund nærmer sig, — og i saa Fald flygter den hurtigst muligt ud i Vandet. De uafsladlige Forfølgelser, den er udsat for, har gjort den meget sky og forsigtig, men tillige listig, hvorfor man ogsaa Dagen lang kan lure paa den uden at faa den at se. Som Regel gaar den først ud paa Fiskefangst efter Solnedgang og fortsætter saa Natten igennem, helst dog i maaneklare Nætter.

Gamle Oddere lever sædvanlig ensomt, men de gamle Hunner strejfer længe om med deres Unger eller forener sig i Parringstiden med andre Par og fisker da selskabeligt. De svømmer altid mod Strømmen og gennemsøger ofte Vandløbet milevidt fra deres Bolig — ikke alene Hovedstrømmen, men ogsaa alle de Bække og Damme, der staar i Forbindelse med den.

Hvad Ræven og Lossen tilsammen er paa Landjorden, det er i Vandet forenet hos Odderen.

Paa ringe Dybder driver Odderen Fiskene ind i Bugter og pisker da med Halen paa Vandfladen for at faa dem til at flygte ind i Huller eller under Stene, hvor de er dens sikre Bytte; paa dybere Vand farer den fra Bunden op mod større Fisk og griber dem pludselig i Bugen. Smaafisk fortærer den, medens den svømmer; større Fisk bærer den op paa Land. Naar der er Overflod paa Næring, myrder den, saa længe der er noget levende i dens Nærhed under Vandet. Foruden sin Yndlingsføde, Fisk, fortærer den ogsaa Krebs, Frøer, Vandrotter og Fugle.

Odderen faar Unger paa hvilken som helst Aarstid, hos os sædvanlig i Maj; den føder i Almindelighed 2—4 blinde Unger i en Hule ved Bredden, under gamle Trærødder. Moderen sørger med Æmhed for dem; først i deres tredje Aar bliver de voksne. Naar de tages som unge og fodres med Mælk og Brød, kan de blive meget tamme og kan blive saa afvænnede med at æde Kød og Fisk, at de endogsaa slet ikke rører det. Kineserne forstaar at afrette dem til at fange Fisk. En tam Odder er et tiltalende Dyr, der følger sin Herre som en tro Hund.

Wood fortæller om en udmærket afrettet Odder, som kom, saasnart den hørte sit Navn, Neptun. Den løb frit om og kunde fiske, naar og hvor

den vilde; ofte var den ude hele Natten og bragte da Køkkenet Fangsten. Det vakte almindelig Forundring at se den bevæge sig frit imellem Jagthundene. Den var meget anset i Egnen, og mangen en Nabo anmodede Ejeren om at maatte laane den i nogle Dage.

Fiskende Oddere. Tegnede i et Glasbassin i Zoologisk Have.

Odderen bliver undertiden skudt paa Anstand, især om Vinteren ved et Hul paa Isen. Som oftest fanger man den i Sakse, bedækkede med Vandplanter. Man kan ogsaa tilfældigt fange den i Ruser, hvor den kvæles, naar den ikke hurtigt nok kan finde ud. Hist og her kan man overraske den ved dens Landgang; men Hundene gaar ikke gerne paa Spor efter den, fordi de er bange for dens Bid. Paa større Søer og Damme forfølger man den i Baade og skyder den, naar den kommer op for at aande; i Floder, hvor der findes mange Oddere, spænder man Garn tværs over Floden og lader Hundene jage. Folk med Bøsser og Spyd staar da ved Garnene eller gaar med Hundene ud i Floden. Det er særligt i Skotland, at man jager paa denne Maade.

Pelsens Betydning og Anvendelse til Huer, Kraver o. s. v. er vel

bekendt. En særlig Anvendelse har Odderskind i Kamsjatka, hvor det bruges til Indpakning af de kostbare Zobelskind, fordi man antager, at det opsuger al Fugtighed og saaledes holder Zobelskindene smukke.

Fiskeodderen og de Arter, der er nærmest beslægtede med den, lever hist og her ved og i Havet, men en enkelt Art tilhører udelukkende dette og repræsenterer en egen Slægt, der maaske danner et Mellemlid mellem Odderne og Sælerne. Denne interessante Form er Havodderen (*Enhydra lutris*). Dens Hoved er mere rundt end Fiskeodderens, Halsen meget kort og tyk, Kroppen valsedannet, Halen kort, tyk, noget sammentrykt, kileformigt tilspidset og tæt

Havodder.

behaaret. Medens Forlemmerne ikke afviger synderligt fra Fiskeodderens, er Baglemmernes Svømmepoter ejendommelige ved, at Tærne tiltager i Længde udefter. Pelsen bestaar af fine Uldhaar og lange, stive Dækhaar, der er sortbrune med hvide Spidser. Hos Ungerne dækkes de fine, brune Uldhaar af lange, grove, hvide eller graabrune Haar. Fuldvoksne Havoddere naaer en Totallængde af mindst 1,5 Meter, hvoraf omtrent 30 Ctm. gaar paa Halen, og deres Vægt beløber sig til 30—40 Kilo.

Havodderens Udbredelsesomraade er begrænset til Stillehavets nordlige Dele. Aleuterne og Beringsoen danner paa det nærmeste Nordgrænsen. Paa Amerikas Kystside gaar den længere mod Syd end paa Asiens, omtrent indtil 28° n. Br., men den bliver sjældnere Aar for Aar.

Da Naturforskeren Steller sammen med Vitus Bering overvintrede

paa Beringsø, havde han gunstig Lejlighed til at blive bekendt med Havodderen, og da hans Skildring endnu har grundlæggende Betydning, skal vi deraf anføre følgende: »Havodderen er et smukt, muntært og indsmigrende Dyr. Den lever helst familievis, Hannen med sin Hun og sit Afkom. Kærligheden til Ungerne er hos de gamle saa stor, at de for deres Skyld udsætter sig for den øjensynligste Livsfare, og naar de smaa bliver tagne fra dem, jamrer de højt og bliver paa fjorten Dage saa afmagrede og svage, at de ikke forlader Landjorden. Til enhver Aarstid ser man dem med Unger. Der fødes kun én Unge ad Gangen; Moderen tager den i Munden og bærer den ud i Vandet, derpaa svømmer hun paa Ryggen, holder Ungen op med Forpoterne og leger med den. Hun lærer den at svømme, og naar den er træt, tager hun den op.

Havodderens Føde bestaar af Krabber, Muslinger og Smaafisk, sjældnere af Havplanter og Kød. Jeg tvivler ikke om, at den kunde tæmmes; thi den er ikke udelukkende henvist til Havet; jeg har set den i flere Dage opholde sig i Indsøer og Smaafloeder. Vi har haft al Grund til at sætte Pris paa den; thi den har i et halvt Aar været saa godt som vor eneste Føde.«

Havodderens Bevægelser er overordentlig yndefulde og hurtige. Den svømmer fortrinligt og kan løbe meget hurtigt, og man kan ikke se noget smukkere end løbende, ligesom i Silke indhyllede, sortglinsende Havoddere. Naar de sover paa Landjorden, ligger de krumbøjede ligesom Hunde. Idet de kommer op fra Havet, ryster de Vandet af sig og pudser sig med Forpoterne ligesom Kattene. Afspærrer man dem Vej til Havet, bliver de staaende, skyder Ryg som Katte, hvæser og truer med at gaa løs paa Fjenden; men giver man dem blot et Slag paa Hovedet, falder de om som døde og tildækker Øjnene med Poterne.

I Juli—August fælder Havodderne. De bedste Skind faas i Maanederne Marts, April, Maj og gaar for største Delen til Kina. I Kamsjatka bar for faa Aar siden alle Mennesker Odderskind.«

Anderledes er rigtignok Forholdet i vore Dage; thi nu er det saa eftertragtede og kostbare Pelsdyr ikke blot blevet sjældent, men det er ogsaa blevet saa sky, at det er svært at komme det nær. End ikke roligt sejlene Skibe lader det vagtsomme Dyr komme indenfor Skudvidde.

Havodderen jages dels med Bøsse, dels med Spyd. I den sidste Slags Jagt deltager flere Baade, der, naar de omsider har opsporet en Havodder, slaar Kreds om det Sted, hvor den dukker under. Der holdes nu skarpt Udkig, og saa snart Dyret dukker op for at trække Vejret, bliver det ved Spydkast og gjaldende Raab øjeblikkelig skræmt ned i Dybet paa ny — og saaledes fortsætter man, indtil Dyret, udmattet og aandeløst, bliver et Bytte for den nærmeste Jæger. En saadan Jagt kan vare 2—3 Timer, hvis ikke et særlig godt Spydkast forkorter den.

Den farligste og mest spændende Jagt er imidlertid den, der

gaar ud paa at »slaa« Havodderne: Raser en Storm, bliver Dyrene forstyrrede i deres Hvile paa Stranden af Brændingen, der stiger højere og højere paa de ensomt liggende Klippeøer, hvor de endnu tror sig i Sikkerhed for Mennesket, og de stiger da højere op paa Klipperne end sædvanligt. Dristige Jægere sætter nu Livet paa Spil for at kunne overraske de fordrevne Dyr deroppe, længere borte fra Vandet. Lykkes det dem at naa ud til Øen, lander de paa Læsiden, løber op mod Vinden og dræber de hvilende Havoddere med Kølleslag. Stormens Hysten og Brændingens Larm overdøver enhver Lyd af Jægerne, og Regn og Taage hindrer Dyrene i at opdage, hvad der truer dem. Paa denne Vis har en Gang to Jægere i mindre end en Time nedlagt 78 Havoddere. Hvad dette betyder pekuniært, vil forstaas, naar man hører, at et middelgodt Havodderskind i vore Dage er 1800 Kroner værd, og at særlig fine Skind er blevne betalte med indtil 4500 Kroner! Dog maa det bemærkes, at disse Priser først fremkommer efter Skindenes Forarbejdelse, Forsendelse o. s. v.

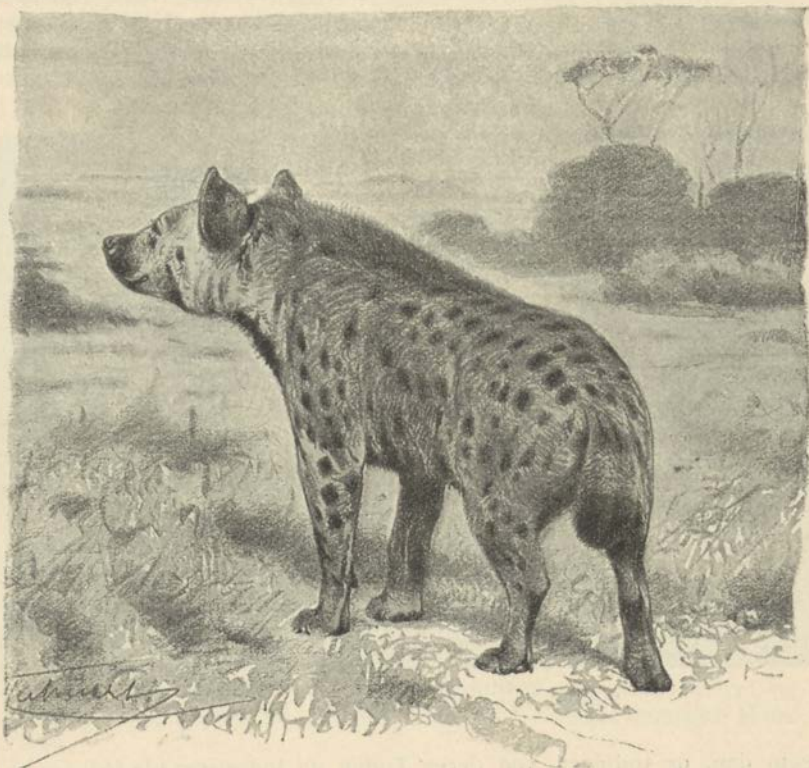
Hvis Jagten paa Havoddere fremdeles vil blive drevet efter samme Maalestok som hidtil, turde disse Dyr inden synderlig længe være udryddede og — ligesom Stellers Søko — høre til de Dyr, der forsvinder fra Jorden umiddelbart for vore Øjne.

Af alle Menageri-Dyr er ingen i den Grad Genstand for Udraabernes Markskrigeri og de Skuelystnes Nysgerrighed som Hyænerne. Foreviseren undlader aldrig at fremstille disse Dyr som sande Uhyrer, hvem der tillægges de frygteligste Egenskaber. Mordlyst, Rovbegær, Grusomhed, Blodtørst og Lumskhed er kun det mindste af alt det frygtelige, Manden beskylder dem for. Ved at fremstille dem som Ligskændere og Gravrovvere søger han ligefrem at vække en Slags spøgelseagtig Rædsel i ubefæstede Tilhøreres Sind. Faa Dyr er der vel, hvis Livshistorie er bleven udstafferet med saa mange Fabler og æventyrlige Sagn som Hyænerne. Allerede i Oldtiden fortæltes de vidunderligste Ting om dem. Man paastod, at Hunde mistede baade Stemme og Forstand, saa snart de blot blev berørte af en Hyænes Skygge; man forsikrede, at disse frygtelige Rovdyr efterlignede den menneskelige Stemme for at lokke Folk til sig og derpaa ombringe dem. Endnu i vore Dage tror Araberne fuldt og fast, at Hyænerne er forvandlede Troldmænd, der om Dagen vandrer om i menneskelig Skikkelse, men om Natten antager Hyæneskikkelse.

Det er en Selvfølge, at Dyr, om hvilke der berettes saa meget vidunderligt, i deres Ydre maa have noget paafaldende og ejendommeligt. Dette er ogsaa Tilfældet med Hyænerne. De krumme Forben er længere end Bagbenene, saa at Ryggen skraaner ned bag til. Øjnene sidder skævt og har et uhyggeligt, usikkert Blik. Den tykke, tilsyneladende stive Hals, den buskede Hale, den lange, stride Pels,

der paa Ryggen danner en Manke, Haarenes mørke, smudsige Farve, — alt bidrager til at gøre Dyret hæsligt og frastødende. Dertil kommer, at alle Hyæner er Natdyr, at de har en tudende, ildelydende Stemme, der undertiden klinger som en skrækkelig Haanlatter, og at de er yderst graadige, udbreder en ubehagelig Lugt og har uskønne, næsten humpende Bevægelser.

Hyænerne har en stor Udbredelseskreds. De forekommer i hele

Plettet Hyæne.

Afrika og den største Del af det vestlige og sydlige Asien, indtil Altaj og den bengalske Havbugt.

De ynder ikke lukkede, skovrige Landskaber, men derimod aabne, klippefulde og kratbevoksede Græssletter og Stepper, ja endog rene Ørkener.

Om Dagen træffes de blot, naar de er blevne opskræmmede; ellers forlader de kun deres Skjulesteder, naar det er fuldstændig Nat. I stærkt befolkede Egne vover de sig sjældent hen i Nærheden af Menneskene, men i mindre bebyggede Egne er de langt dristigere.

Omtrent en Time efter Solens Nedgang hører man Hylene af de enkeltvis eller i smaa Flokke omstrejfende Hyæner. I Skovene langs med den blaa Nil opstaar der formelige Kor af disse Dyr; thi saa snart blot en eneste Hyæne begynder at hyle, stemmer straks alle de andre i. Den sribede Hyænes Tuden er meget ildelydende, men ikke nær saa gruopvækkende som den plettedes, der lyder som en unaturlig Latter.

Et stinkende Aadsel hidlokker hurtigt to eller flere Hyæner. Ligeledes opdager disse med Lethed indelukkede Hjorde af Faar, Geder eller Hornkvæg; de sniger sig da med graadige Blikke rundt om Indhegningen, rasende over, at de ikke formaar at trænge igen-

Stribede Hyæner og Sjakaler ved et Aadsel.

nem den, og indjager, ved deres Tuden de indespærrede Husdyr en frygtelig Skræk. De vagtsomme Hunde driver dog som oftest Hyænerne bort uden synderligt Besvær; men det varer ikke længe, inden de vender tilbage. Alle Hyæner angriber som Regel kun svagere eller værgeløse Dyr, som Faar, Geder, tøjrede Æsler o. s. v. — men deres kæreste Føde er dog Aadslers. De er blandt Pattedyrene, hvad Gribbene er blandt Fuglene, og deres Forslugenhed er utrolig stor. I det sydøstlige Afrika opgraver de hyppigt de med løs Jord bedækkede Hottentot-Lig. Derfra hidrører de overdrevne Beretninger om deres natlige Færd.

Den sribede Hyæne angriber ikke Mennesket; men den plettede anfaldet Børn og sovende eller syge Voksne og slæber dem bort

med sig. Den drister sig kun sjældent til at overfalde Mennesker, som kan værgе for sig.

Hyænerne bliver ivrigt forfulgte. Man skyder dem, fanger dem i Fælder og Faldgruber, forgiver dem og griber dem levende: Hyænefangeren begiver sig med et hvidt Tæppe til en Klippespalte, hvor han tror at træffe Hyæner. Han skrider forsigtig frem, indtil han opdager Dyret. Dette trækker sig knurrende tilbage og standser først i Hulens inderste Krog. Manden kaster nu Tæppet over dets Hoved og styrter sig over det, idet han søger at vikle det mere og mere ind i Tæppet. Hyænen bider sig fast i dette, og nu sammen-snrører Jægeren dens Ben og kaster den en Løkke om Halsen, saa at den er ude af Stand til at forsvare sig.

Forud for den nuværende Jordperiode var Hyænerne udbredte over en langt større Strækning end i vore Dage. I Mellemeuropa var de hyppige, hvorom talrige fossile Knogler og Ekskrementklumper vidner. — Af nulevende Arter kendes der kun tre ægte Hyæner samt Jordulven, der danner et Overgangsled mellem dem og Viverrerne.

Den plettede Hyæne (*Hyaena crocuta*) har en kraftigere Legemsbygning end den os hyppigere gæstende, stribede Art. Den er i Almindelighed 1,3 Meter lang og ca. 80 Ctm. høj, men skal kunne blive ikke saa lidt større. Den bebor Afrika, lige fra Det gode Haabs Forbjerg til den 17de nordlige Breddegrad. Hvor den er hyppig, fortrænger den næsten helt sin stribede Slægtning, og i Sydafrika er den Enehersker.

Det er særligt denne Hyæne, som Sagnethistorierne kredser om; men blandt samtlige Rovdyr er den ogsaa den mest frastødende og hæslige Skikkelse, hvortil kommer, at dens Aandsævner yderligere maa gøre den forhadet; thi den er baade mere onskabsfuld og mere indskrænket end den stribede Hyæne, bliver aldrig saa dresseret som denne, ligger timevis i Buret som en død Klods, springer saa op og glør maabende ud i Rummet, gnubber sig mod Gilteret og udstøder nu og da sin afskyelige Latter, der trænger gennem Marv og Ben.

Skabrakhyænen eller Strandulven (*Hyaena brunnea*) har en særlig stor Manke og er næsten ensfarvet brun. Den lever i Sydafrikas ørkenagtige Strøg, oftest i Nærheden af Havet og ernærer sig maaske for en stor Del af de paa Stranden opskyllede Aadsler. Den er overalt sjældnere end den plettede Hyæne.

Den stribede Hyæne (*Hyaena striata*) bor os nærmest og er derfor ogsaa den, vi hyppigst faar at se, og som i Menagerier er dresseret til at gøre forskellige Kunststykker. Dens Kroplængde er sædvanlig ca. 1 Meter.

Denne Art er den almindeligste og videst udbredte af alle Hyæner.

Fra Sierra Leona findes den ikke alene tværs igennem hele Afrika, men gaar ind i Asien, lige indtil Altajbjærgene. Den er paa denne uhyre Strækning intet Sted sjælden, paa sine Steder endog meget hyppig. Den gør kun ringe Skade paa levende Dyr, da der i disse Egne findes Aadsler nok. Dens Fejghed overgaar al Beskrivelse; dog vover den sig ikke sjældent ind i Landsbyerne. Til Trods for

Jordulv.

deres Paatrængenhed frygtes disse Dyr ikke, thi de angriber aldrig noget Menneske, og lige saa lidt opgraver de Lig, med mindre disse da kun skulde være dækkede med et ganske tyndt og løst Sandlag.

Om Hyæners Færd i Fangenskab skriver Brehm: Faa Dage efter vor første Ankomst til Chartum købte vi to unge Hyæner. Dyrene var ikke større end halvvoksne Grævlingehunde og var bedækkede med meget bløde, mørkegraa Uldhaar. De var arrige og bed dygtigt

fra sig. Ved gentagne Prygl kuedes dog deres Trods, og efter et Fjerdingaars Forløb kunde jeg lege med dem som med Hunde. De kom Dag for Dag til at holde mere af mig; de sprang op ad mig, lagde Forbenene paa mine Skuldre og snøftede mig ind i Ansigtet. For fremmede var det et overraskende Syn at se os ved Tebordet. Enhver af os havde en Hyæne ved Siden, og den sad lige saa rolig og beskedent som en velopdragen Hund. De holdt meget af Sukker, men aad ogsaa gjerne Brød, dypet i Te. Deres sædvanlige Kost bestod i herreløse Hunde, som vi havde dræbt til dem.«

Jordulven eller Dværg-Hyænen (*Proteles lalandii*) ligner i Ydre meget den sribede Hyæne, men bl. a. er Ørene betydelig større. Dens Totallængde er 1,1 Meter, hvoraf Halen udgør 30 Ctm. Den lever i Sydafrika, særlig i de vestlige Egne.

Af alle Meddelelser om dette endnu forholdsvis lidt kendte Dyr Liv fremgaar det, at det er et Natdyr, som om Dagen skjuler sig i underjordiske Udgravninger, der har megen Lighed med vor Rævs; men de har større Udstrækning og bebos af flere Jordulve samtidig. Undersøgelser af Boliger har vist, at talrige Gange staar i Forbindelse med hverandre og udmunder i én stor, kedelformig Hule, der rimeligvis en Tid lang er Fællesbolig for hele Selskabet.

Jordulvens Føde skal især bestaa af Fedthalefaarenes Lam; men nu og da overfalder og dræber den ogsaa et voksent Faar, hvoraf den dog siges, hovedsagelig kun at fortære den fede Halestump. Desuden lever den af Insektlarver og Termiter — altsaa i det hele taget af Føde, der ikke stiller store Fordringer til Kæberne og Tænderne. Hermed stemmer det ogsaa godt overens, at Jordulven baade har færre og svagere Kindtænder end de egentlige Hyæner, hvis svære, tykke Kindtænder danner saa stærke Knuseredskaber, at selv de haardeste Knogler søndermales deraf.

Hundenes Familie (*Canidae*) er udadtil ret vel afgrænset ved Ejendommeligheder i Bygning og Tandforhold, der er saa bekendte, at vi ikke skal opholde os derved.

Allerede i den forhistoriske Tid har Hundene været vidt udbredte, i det mindste i Evropa, og det er utvivlsomt, at de meget tidligt fandtes paa Jorden. Nu er de udbredte over hele den beboede Del af Kloden, og ensomme Egne, Bjerge eller Sletter, mørke Skovtykninger, Stepper og Ørkener, udgør deres mangeartede Opholdssteder. Nogle strejfer bestandigt om; andre graver sig Huler i Jorden eller benytter dem, de finder. Nogle færdes udelukkende eller til Dels om Natten, andre kun om Dagen. De første skjuler sig om Dagen i deres Huler eller i Buske, Siv, Korn o. l. Kun faa lever parvis, da saa godt som alle Hunde er selskabelige Dyr.

Deres Sanser er stærkt udviklede, især er deres Lugt ualmindelig

skarp; Synet er hos Nathundene omtrent som hos Katten; men Daghundenes Syn er langt bedre.

Endnu fortrinligere er dog Hundenes Aandsevner. De simple Racer viser List og Snubhed, tildels paa Modets Bekostning, andre er fortrinsvis modige; men de ædlere, navnlig de, som med Liv og Sjæl knytter sig til Mennesket, giver daglig Beviser paa, at deres Evner kan naa en ganske anderledes høj Udvikling, end noget som helst andet Dyrs. Den tamme Hund og den vilde Ræv handler efter fornuftigt Overlæg og udfører omhyggelig gennemtænkte Planer, hvis Resultater de forud beregner med megen Sikkerhed.

Hundefamiliens Frugtbarhed er langt større end Kattenes, ja naar undertiden nær op til Højdepunktet for Pattedyrenes Formeringsgrænse. Gennemsnittallet er 4—9 Unger i hvert Kuld; men man kender Tilfælde, hvor Moderen har bragt en Snes, ja endog 23 Hvalpe til Verden. Medens Faderen eller i det mindste andre Hanhunde kan være farlig for Afkommet, viser Moderen det altid den mest opofrende Hengivenhed.

Man kan inddele Familien i tre Slægter: Ulvene eller de vilde Hunde (*Canis*), der har rund Pupil og kort Hale, Rævene (*Vulpes*), der har spalteformig Pupil og lang, busket Hale, samt Ørehundene (*Otocyon*), der er storørede Ørkendyr med afvigende, over-talligt Tandsæt.

*

*

*

For at kunne bedømme Hushunden og dens talrige Racer rigtigt, er det nødvendigt at stifte Bekendtskab med dens vildt levende Slægtninge Ulvene (*Canis*), blandt hvilke dens Stamfædre maa søges. Herigennem faar vi ogsaa at se, hvorledes Hunden var, forinden den gav sig ind under Menneskets Overherredømme; thi i disse vilde Former møder vi endnu det oprindelige Dyr, i de tæmmede Hunde derimod det forandrede, saa at sige menneskeliggjorte Dyr.

Ulven, norsk Varg, Graaben eller Skrubbe (*Canis lupus*, *Lupus vulgaris*) har megen Lighed med en stor, højbenet, mager Hund, der lader Halen hænge i Stedet for at bære den opadbøjet. Øjnene er skraatstillede og Ørene opstaaende. I nordlige Egne er Pelsen lang, grov og tæt, i sydligere mere korthaaret. Farven er i Reglen lysere eller mørkere gulgraa med isprængt Sort, varierende efter Klima og Aarstider. En voksen Ulv opnaar en Længde af 1,6 Meter, hvoraf Halen udgør 45 Ctm. Skulderhøjden beløber sig til omtrent 85 Ctm. En kraftig bygget Ulv kan veje indtil 50 Kilo. Hunnen er spinklere end Hannen og har en spidsere Snude og en tyndere Hale.

Skønt Ulvens Udbredelseskreds i Tidernes Løb er bleven betydelig indskrænket, strækker den sig endnu meget vidt. Arten er udbredt over saa godt som hele Europa; kun i de tættest befolkede

Egne er den fuldstændigt udryddet, saaledes i Storbritannien for flere Hundrede Aar siden og i Danmark i Slutningen af det 18de Aarh. Det sidste Par dræbtes 1772 i Bistrup Skov ved Randers. I Spanien træffes den hyppigt, i Frankrig, Italien og Grækenland er den ikke sjælden, hvorimod den i Schweiz er stærkt i Aftagende og i Tysklands vestlige Egne ganske udryddet. Polen, Rusland, Sverrig og Norge er de Lande, i hvilke den forekommer i størst Mængde. Desuden er den udbredt over hele Nord- og Mellemasien, og i Nordamerika findes der en meget nærstaaende Form.

Ulv.

Den bebor ensomme Egne, især tætte, mørke Skove, øde Sumpe og, i Syden, Stepperne. I tæt befolkede Egne viser den sig kun undtagelsesvis før Tusmørkets Frembrud, hvorimod den i ensomme Skove allerede sniger sig ud hen paa Eftermiddagen. I Foraars- og Sommertiden lever den enlig eller 2—3 sammen, om Efteraaret familievist og om Vinteren i talstærke Flokke, hvis enkelte Medlemmer hjælper hverandre og tilkalder hverandre med høje Hyl. Disse Flokke foretager lange Vandringer fra Skov til Skov, gennemstrejfer hele Provinser og kan pludselig optræde i Egne, hvor der aarevis ikke har været Ulve. Det er paavist, at deres Strejftog kan beløbe

sig til 40—70 Kilom. i en eneste Nat. Ofte, især naar der er dyb Sne, danner Flokken en lang Kæde, idet de enkelte Dyr — ligesom Indianere paa Krigssti — løber tæt efter hverandre og saavidt muligt træder i hverandres Fodspor. Det bliver derfor, selv for Sagkyndige, vanskeligt at opdage, hvor mange Individer Flokken tæller.

Ulvens store Bevægelighed kræver megen Kraftanspændelse, hurtig Stofveksel og uforholdsmæssig megen Føde; hvor den kommer, gør den derfor alvorlig Fortræd paa alt, hvad den kan faa fat i. Dens Yndlingsbytte er Husdyr og større Vildt — fjedret saavel som haaret. Dog tager den ogsaa til Takke med de mindste Dyr, æder endogsaa Insekter og skal heller ikke forsmaa forskellig Slags Plante-kost, som Majs, Meloner, Græskar, Agurker, Kartoffler o. s. v. Hvad der især gør den forhadet, er dens umættelige Trang til at dræbe meget mere, end den kan overkomme at æde. I Sommertiden er den ikke nær saa skadelig som om Vinteren; thi foruden Vildtet hyder Skoven den da mange Slags Retter: Ræve, Pindsvin, Mus, Fugle, Krybdyr. Ofte kan den længe lade sig nøje med Jagt paa Smaadyr og f. Eks. følge Lemmingernes Skarer paa deres Vandringer og udelukkende leve af disse smaa Gnavere. Aadsler fortærer den med lidenskabelig Begærlighed.

Det er især om Efteraaret og Vinteren, at det gaar ud over Kvæget. Ulveflokkene kommer da Landsbyerne mere og mere nær, strejfer helt ind til St. Petersborgs, Moskvas og andre russiske Byers yderste Forstadskvarterer, jager undertiden endogsaa tværs igennem Provinsbyer og anstiller regelmæssige Jagter paa Landsbyhundene, hvoraf der hver Vinter dræbes ikke saa faa. Saa snart Flokken opdager et Bytte, søger den at omringe det og at afskære det Flugten, indtil en af Ulvene har indhentet og angrebet det; derpaa styrter hele Skaren over det med rasende Knurren og Hylen og æder det op lige til Knoglerne. Naar Ulven plages af Sult, viser den sig

Besiddelse af et Mod, som den ellers mangler. Den anfaldet da Heste og Hornkvæg, hvis Hove og Horn den ellers helst undgaar; undertiden angriber den endog bevæbnede Mennesker, selv efter at den har været Vidne til, at de med deres Vaaben har ombragt flere af dens Ledsagere. Dræbte Ulve opædes i Reglen af den øvrige Del af Flokken.

For Beboere af Egne, hvor der drives megen Kvægavl, er Ulven en af de farligste Fjender, og det hænder, at den ligefrem kan umuliggøre Kvægavl. En eneste Ulv, der i ni Aar hærgede Omegnen af Tegernsee, dræbte i dette Tidsrum henimod 1000 Faar, foruden meget Storvildt, saa at den gjorde Skade for 8—10,000 Gyl-den. I Posen blev en Gang i et enkelt Aar 19 Mennesker — Børn og Voksne — sønderrevne af Ulve. — Det er da intet Under, at disse farlige Dyr, især naar de optræder i Flok, fremkalder Angst og Skræk saa vel blandt Mennesker som blandt Dyr. Heste viser stærke Tegn paa Angst, naar de mærker Ulve i Nærheden, og med Undtagelse af Hunden flygter alle Husdyr, saa snart de opdager det

ringeste Spor af Ulve. Visse Hunde synes derimod ikke at kende nogen større Glæde end at komme paa Ulvejagt, og det er i det hele ret mærkeligt at iagttage det ubeskrivelige Had, der hersker mellem disse to, hinanden saa nær beslægtede Dyr.

»Paa de sydrussiske Stepper,« siger Kohl, »bor Ulvene i selvgravede Huler, der ofte er meget dybe. Intet Steds er de maaske hyppigere end paa Ukraines og Lilleruslands skov- og kratbevoksede

Ulveflokk.

Sletter. I disse Egne er enhver menneskelig Bolig formelig befæstet mod Ulvene og omgivet af en 12—14 Fod høj, tæt Tjørnehæk. Ulvene nærmer sig forsigtigt til de store Flokke af Heste og søger at bortsnappe enkelte Føl, der har fjernet sig for langt fra Flokken, men ikke sjældent sniger de sig ogsaa bag paa enkelte udvoksne Heste, springer ind paa dem, griber dem i Struben og dræber dem. Naar de andre Heste i Flokken mærker Ulven, gaar de uden videre løs paa den, og hvis den ikke tager Flugten, slaar de den med Forhovene, ja Hingstene angriber den endogsaa med Tænderne. Ofte

bliver Ulven strakt til Jorden ved det første Slag af Hesten; men det sker ogsaa, at den ved en behændig Vending undgaar Slaget, springer ind paa Hesten, bider den i Struben og dræber den. Ikke en Gang en hel Flok Ulve er i Stand til at jage en Hjord Heste paa Flugt; tvært imod staar Ulvene i Fare for at blive omringede og ihjelslaaede af Hestene.«

Parringen finder Sted om Vinteren. Efter fjorten Ugers Forløb kaster Hunnen 3—9, i Reglen 4—6, Unger, helst i ensomme, tætte Skove. Ungerne er blinde i 3 Uger og patter i 5—6 Uger. Moderen skjuler dem for andre Ulve, saa længe indtil de selv kan løbe om, thi ikke en Gang for deres Fader er de sikre. I Fare bærer Hunnen dem hen til et andet Sted. De vokser indtil det tredje Aar. Ulvens Levetid kan vistnok i det højeste anslaaes til 11 à 15 Aar.

Ved mangfoldige Forsøg er det godtgjort, at Ulve og Hunde kan frembringe Bastarder, der er avledygtige. Disse Bastarder varierer meget, endog indenfor samme Kuld; i Reglen har de dog størst Lighed med Ulven.

Ulve, der er tagne som ganske unge, kan blive meget tamme og vise stor Hengivenhed for deres Herre. Cuvier omtaler saaledes en Ulv, der fra ung af var bleven opdraget som en Hund, og som da den blev voksen, skænkedes til Paris's zoologiske Have. »Her viste den sig i nogle Uger aldeles trøstesløs, aad kun yderst lidt og var ganske ligegyldig mod sin Oppasser. Langt om længe fattede den dog Godhed for dem, der stadig gav sig af med den, og til sidst syntes den at have glemt sin forrige Herre. Efter halvandet Aars Fraværelse vendte han imidlertid tilbage til Paris og besøgte Haven. Ulven hørte hans Stemme, og da man aabnede dens Indelukke, sprang den sin Herre i Møde og viste sig ellevild af Glæde.«

For at udrydde Ulvene betjener man sig af allehaande Midler: Kugler og Krudt, Gift, Ulvesakse, Faldgruber o. s. v. De fleste Ulve bliver dog dræbt ved Gift, idet man flaar et dødt Faar og strør Strychnin paa Kødet. Derefter trækker man Skindet over igen og lægger Faaret ud paa et Sted, hvor man ved, at Ulvene søger hen. Faldgruber anvendes ogsaa med Held; de er omtrent 3 Meter dybe og 2,5 Meter i Diameter. Man lægger et let Tag over dem af tynde, bøjelige Grene, Mos og lignende og anbringer et Aadsel midt paa Taget.

Ulvens Vinterpels anses for godt Pelsværk. De smukkeste Skind kommer fra Skandinavien, Rusland, Polen og Frankrig og betales med 18—20 Kr. Desuden betaler mange Regeringer en Præmie for hver dræbt Ulv.

En særlig Form er Polarulven, som er helt hvid, og som fra Nordamerikas nordligste Egne har fulgt Moskusokserne paa deres Vandring langs Grønlands Nordkyst ned paa Østkysten. Her er

den truffet af de forskellige Ekspeditioner i de senere Aar. Særlig talrig er den paa Ellesmere Land, hvorfra Sverdrup hjembragte to levende Eksemplarer, hvoraf her er gengivet et Fotografi.

Disse to smukke Dyr kom til »Skansens« zoologiske Have i Stockholm. Da Hunnen døde, parredes Hannen med en meget lys alm. Ulv. En hvid Ulvinde, Afkom af dette Par og Faderen fuldkommen lig, findes nu i Zoologisk Have i Kjøbenhavn.

En Mellemform mellem Ulven og Sjakalen er den sribede Ulv eller den sribede Sjakal (*Canis adustus*). Dens Krop er

Polarulve paa »Fram«s Dæk.

mere langstrakt og Snuden spidsere end hos Ulven, næsten ræveagtig.

Pechuel-Loesche har iagttaget den i Nedre-Guinea, saavel i vild som i tæmnet Tilstand. Den minder om en Ræv, men er stateligere og mere højbenet. Dens langtrukne, højlydte Bjæffen udenfor Landsbyerne høres Morgen og Aften Aaret rundt og er saa gjaldende, at den Nyankomme farer forskrækket op derved. Da den mest tager Smaadyr, lader saavel Beboerne som Hundene den i Fred.

Sjakalen (*Canis aureus*) er sandsynligvis den »Ræv«, ved Hjælp af hvilken Samson spillede Filistrene det Puds at antænde deres

Kornmarker. Den er almindelig bekendt overalt i Orienten, hvor man omtaler dens Bedrifter med samme betingede Velvilje som den, hvormed vi taler om Mikkels Ræv. Asien, især Indien, er dens egentlige Hjemstavn; men herfra har den gennem Vestasien bredt sig baade over Nordafrika og Balkanhalvøen.

Sjakalens Kroplængde er 65—80 Ctm., Halelængden 22—30 og Skulderhøjden 45—50 Ctm. Den er kraftigt bygget og højbenet. Dens Snude er spidsere end Ulvens, men dog ikke saa spids som Rævens. Haarene er temmelig grove og middellange, Grundfarven smudsig graagul, Bugsiden rød- eller bleggul og Struben hvidlig.

Sjakal.

I Levevis danner Sjakalen Overgangen imellem Ulven og Ræven, men staar dog den sidste nærmest. Om Dagen holder den sig skjult, og først om Aftenen begiver den sig ud paa sine Strejftog. Da gør den højt for at kalde andre af sine Lige til sig og strejfer om i Forening med dem; dog kan den ogsaa træffes jagende alene. Den viser ingen Frygt for menneskelige Boliger, men trænger ind i Landsbyer, ja endog i Gaarde og Indelukker, hvor den røver, hvad den kan faa fat paa, saa at den bliver en sand Plage for Egnens Beboere. Dens næsten uafbrudte Tuden om Natten er alt andet end behagelig og finder Sted, baade naar den er sulten, og naar den har fuldt op at æde.

Den Nytte, som Sjakalen gør, indskrænker sig til, at den for

tærer Aadsler og udrydder en Del Mus; men dette er ikke nok til at kunne forhindre, at den bliver grundig hadet allevegne — mest paa Grund af sin Tyvagtighed og sine Rapserier. Ikke alene æder Sjakalerne nemlig alt spiseligt, men de stjæler tillige alle Slags uspiselige Ting fra Hus og Gaard, fra Telt og Stue, Stald og Køkken. Alt muligt kan det falde dem ind at snappe og løbe bort med. Deres Lyst til at stjæle er lige saa stor som deres Graadighed. I Høsegaarden spiller de samme Rolle som vor Mikkell. Er de end ikke saa listige som den, saa er de dog lige saa frække; og de er blodtørstige som en Maar. Lam og Geder eller et Stykke Vildt hænder det ogsaa, at de overfalder, og Frugthaver og Vinbjærge plyndrer de. I Indien hjemsøger de undertiden baade Sukkerrør-, Majs- og Kaffeplantagerne, og de sluger en Mængde modne Kaffeugter. De ufordøjede Bønner bliver dog ivrigt samlede op fra Ekskrementerne, da de skal give den bedste Kaffe, — naturligvis ikke, fordi de har passeret gennem Dyrets Tarmkanal, men fordi Sjakalerne udvælger sig de mest modne Frugter. (Sammenlign den malayiske Palmeruller S. 167).

Sjakaler, der indfanges som unge, bliver hurtigt meget tamme, i alt Fald langt mere tamme end fangne Ræve. De slutter sig

ganske til deres Herre, følger ham som en Hund, lader sig kærtegne eller søger at blive kærtegnede ligesom Hunden, logrer da venligt med Halen, kommer, naar de bliver kaldt paa — kort sagt, viser ganske Hushundenes Manerer. Selv Sjakaler, der indfanges som gamle, underkaster sig efterhaanden Mennesket, hvor bidske de end fra først af syntes.

Prærieulv.

Den nordamerikanske Coyote eller Prærieulv (*Canis latrans*) gør et halvt ulve-, halvt ræveagtigt Indtryk. Om Ræven minder dens spidse Snude, om Ulven dens Krop, Hale og kraftige Ben. Kroppen gør dog et sværere Indtryk, end den er, fordi Pelsen er usædvanlig tyk. Dens Farve er smudsig graagul.

Prærieulven lever i Nordamerikas Indre, Vest for Mississippifloden og er udbredt fra Canada helt ned i Mellemamerika. Den

siges kun at leve enkelt- eller parvis i Huler, den selv graver sig, og hvori Hunnen i April kaster 6—10 Unger. Særligt ved denne Tid lyder dens Stemme vidt ud over Prærien: en ejendommelig Gøen, der tilsidst gaar over i en langtrukken Hylen, som ogsaa har givet den Navnet »Hyleulven«.

Ogsaa den kan tæmmes og blive lige saa artig som en skikkelig Hund — dog kun mod sine Bekendte. Som tam har den ganske Hushundens Væsen.

I Sydamerika repræsenteres Prærieulven af forskellige Arter, hvoriblandt Aguarachay'en eller »den brasilianske Ræv« (*Canis vetulus*) er mærkelig ved sin Mani for at bortslæbe og gemme alt muligt, hvad den kan faa fat i, selv om den ikke har mindste Nytte deraf. I dens Hule har man saaledes fundet baade Stigbøjler, Sporer og Knive!

Medens alle andre Hunde har fem Fortæer og fire Bagtæer, har den højbenede, slanke Hyænehund eller Stepphund (*Canis [Lycaon] pictus*) kun fire Tæer ogsaa paa Forfødderne. Den er desuden ejendommelig ved sit hyæneagtige Fysiognomi og ved sin plettede Tegning. Det er især Hovedet, der minder om Hyænerne. Steppehunden er et af de mest brogede af alle Pattedyr, og der findes næppe to Individier, som er ens tegnede. Hvidt, Sort og Okkergult er de mest fremherskende Farver; men hos den ene er Grundfarven hvid og Pletterne sorte, hos den anden finder det omvendte Sted. Ansigtets Farvetegning er dog temmelig ensartet. Ørene er sorte og Øjnene brune. Den er af Størrelse som en middelstor Slagterhund eller en spinkel Ulv, men gør dog, trods sin slanke Bygning, et kraftigt Indtryk.

Dens Hjem er Afrika, især Sydafrika. Den færdes baade om Dagen og om Natten, som oftest i Flokke paa 30—40 Individier.

Kolbe fortæller, at den ved Kap ofte trænger ind i Hottentoternes Landsbyer, ja endog i Europæernes Huse. Den angriber dog ikke Mennesker, men anretter hyppig store Ødelæggelser blandt Faarene. Naar Flokken ikke i Tide fordrives, dræber den ofte 60—100 Faar, sønderflænger deres Bug og æder Indvoldene.

Gordon Cumming fortæller om Hyænehundene, at de jager i det Indre af Kap-Kolonien i Flokke paa indtil 60 Individier. De løber med saa stor Udholdenhed, at selv de største og stærkeste Antiloper ikke kan redde sig ved Flugt. Alle tamme Hunde behandler de med den yderste Foragt, afventer deres Angreb, men kæmper derefter med forenede Kræfter imod dem. Hushundene gengælder Hadet med Raseri og gør timevis, saa snart de hører Hyænehundenes Glam i det fjerne.

Et pragtfuldt Skuespil er det at se disse smukke og behændige

Dyr paa Antilopejagt: En stor, stærk Sabelantilope er bleven jaget kop. Den ender sine Forfølgere og iler hen over Steppen, opbydende de spændstige Bens fulde Kraft. Efter den stormer hele Flokken, hylende, bjæffende, ja ligesom gjaldende i Jagtglæde: som klare Klokketoner lyder næsten dens Gøen. Videre gaar Jagten, og over den største af alle Farer glemmer Antilopen enhver anden. Mennesket, som den ellers ængstelig undgaar, iler den ubekymret forbi. Tæt efter den følger, i sluttet Trup, Hyænehundene. Deres Løb er et langstrakt Galop, der aldrig synes at trætte dem, og de forfølger efter en velberegnet Plan: Bliver de forreste udmattede, tager de

Hyænehund.

bageste fat og fører an; thi de har sparet Kræfter ved at undgaa de store Buesving, som Antilopen har tvunget de nærmeste Forfølgere til at gøre. Endelig standser Vildtet, udmattet af at løbe, og Jagten gaar over til at blive indbyrdes Kamp. Stolende paa sine stærke Vaaben vender Sabelantilopen Panden mod de mordlystne Fjender og fejrer med de slanke, spidse Horn Jorden i store Buer. Men selv om en eller anden i Flokken rammes dødeligt, saa ligger den jagede Antilope dog som Regel efter et Minuts Forløb paa Jorden, rallende i Dødskamp. Ofte begynder da en næste Parforcejagt; thi Hyænehundenes Blødtørst synes at tiltage for hvert nyt Offer, der falder, og i Almindelighed æder de kun Ligets Indvolde og lader Kødet ligge.

Tæmning af Hyænehunde skulde synes at være af megen Interesse for Jægere; thi de maatte kunne blive fortrinlige Sporhunde. Men rigtignok gøres en Karakter som deres ikke saadan uden videre Mennesket underdanig. Schweinfurth saa dog i en Landsby i Bongolandet et i høj Grad tamt Eksempel, som udviste en Hunds Lydighed overfor sin Herre.

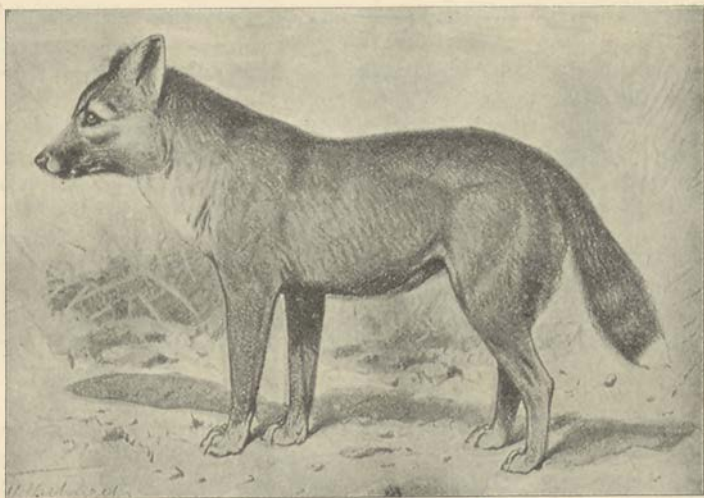
Den indiske vilde Hund, Kolsunen eller Dolen (*Canis [Cyon] dukhunensis*), i hvilken nogle har ment at finde Hushundens Stamform, tilhører en Underslægt af Ulvene (*Cyon*), hvis Udbredelse i det hele og store falder mærkeligt sammen med Tigerens. Den har en smuk brunrød Farve, som neden til er blegere; Halen er haarig og nedhængende. Som andre af Slægten samler disse Hunde sig i Flokke paa henvend tresindstyve Individer; men de jager ganske stille, ikke halsende som andre Hunde; i alt Fald lader de kun en Gang imellem deres Stemme høre, ikke som Gøen, men som Tuden. Williamson mener, at intet Dyr, end ikke den hurtigste Hjort, undgaar Dolen paa en længere Jagt. Flokken ænser slet ikke, hvor stærkt dens Rækker fortyndes ved et Angreb paa et farligt Dyr som en Tiger eller Bjørn. Selv om ti eller flere bukker under, taber de andre ikke Modet, men kaster sig stedse paany mod Modstanderen med saa stor en Dristighed, at de tilsidst udmatter og dræber den. Hovedangrebet rettes ikke forfra, mod Struben, men fra Siderne, efter Bugens bløde Dele, der under selve Løbet flænges ved lynsnare, snappende Bid, saa at Indvoldene vælter ud, og Dyret omsider styrter om.

Den malayiske vilde Hunde Adjag (*Canis [Cyon] rutilans*) minder i Udseende og Levevis om Dolen. Den er særlig interessant paa Grund af sin Forkærlighed for Skildpaddefangst, der er saa stærk, at Javas og Sumatras Strande undertiden forvandles til Valpladser med Skeletter og Rester af Aadslers. Naar de store Havskildpadder om Natten vandrer fra Havet op i Klitterne, kommer de vilde Hunde i Flokke paa 20—30 Stykker, snapper efter Skildpaddernes Hoveder, Fødder og andre ubedækkede Dele eller vælter — idet flere forener sig om én — de store Dyr om paa Ryggen. Er dette lykkedes dem, begynder de at gnave rundt om langs Skjoldranden, river Bugskjoldet op og holder Maaltid paa Indvoldene, Kødet og Æggene. Dog ikke altid faar Hundene Lov til at fortære deres Bytte i Fred. Mangen en Nat hænder det, at Junglens Herre, Kongetigeren bryder ud af Skoven, staar et Øjeblik stille, studser, spejder hen over Stranden med funklende Blik, derpaa sniger sig sagte frem — og pludselig, dybt knurrende, springer midt ned i Hundenes Flok, som nu spredes til alle Sider og i vild Flugt farer til Skovs. En kort, afbrudt, mere pibende end knurrende Lyd akkompagnerer deres Tilbagetog. Den øde Strand, hvor de fører

deres Kamp med Verdenshavets Beboere, er allerede paa lang Afstand kendelig paa den Mængde Gribbe, som kredser hen derover, højt oppe i Luften.

* * *

Den australske vilde Hund Dingo'en (*Canis dingo*), som anretter saa store Ødelæggelser paa Faarehjordene, antoges af Brehm og mange andre for at være en forvildet Tamhund; men efter de nyeste Undersøgelser skal den være en ægte Ulv, som staar den indiske Ulv nær. I et Afsnit af Tertiærtiden, Pliocenformationen, er den

Dingo.

vandret fra Indien over til Australlandet ad den Landbro, som den Gang forbandt disse to Regioner, og hvoraf den indiske Øgruppe er en Rest. Dette er blandt andet bevist ved, at man i Victoria har fundet dens Skeletdele i Tertiærtidens pliocene Jordlag.

Dingoen er paa Størrelse som en middelstor Hyrdehund. Dens Legemsbygning er sluttet, Hovedet stort, Snuden afstudet, Lemmerne kraftige og Halen busket. Pelsen er lys rød, isprængt med sorte Haar.

Dingoen findes endnu i næsten alle tætte Skove i Australien, i kratbevoksede Bjærgkløfter samt paa Stepper. I Levemaade og Væsen ligner den mere Ræven end Ulven. Den ligger hele Dagen i sit Smuthul og jager først ved Nattetid, sjældent i større Flokke, men

som oftest kun fem, seks Individder sammen; dog skal Dingoerne flokkes, endog indtil et Antal af Hundrede, hvor der findes et Aadsel.

Førend Nybyggerne begyndte at anstille regelmæssige Jagter paa dette Dyr, led de betydelig Skade ved det. Man forsikrer saaledes, at der i tre Maaneder røvedes 1200 Faar og Lam fra et eneste Faarehold. Dingoen fortærer ogsaa Kænguruer og andre Steppedyr. Mellem Hushunden og Dingoen hersker der blodigt Fjendskab; dog parrer Dingoen sig ikke sjældent med tamme Tævehunde, hvis Afkom da bliver større og mere glubsk end ellers. For Mennesket flygter den, idet den med Rævens List benytter sig af ethvert Smuthul.

Bennett fortæller næsten utrolige Ting om Dingoens Sejglivethed. En Dingo var saaledes bleven slaet saa stærkt, at man antog, at Benene i den var knuste; man lod den derfor ligge som død. Men næppe havde dens Forfølgere fjernet sig, førend de til deres Overraskelse saa Dyret staa op, ryste sig og flygte ind i Buskene. En anden Dingo, som ansaas for død, var bleven bragt hjem for at flaa; Skindet var allerede trukket af den halve Side af Hovedet, da den pludselig sprang op og søgte at bide.

Man benytter ethvert Middel til at udrydde Dingoen; man skyder den, fanger den i Fælder og forgiver den med Strychnin.

Sædvanlig betragtes Dingoen som utæmmelig, men i det mindste halvville Dingoer findes ofte blandt de Indfødte. Dog ogsaa paa helt tamme Dingoer har man Eksempler, dels fra zoologiske Haver, dels under andre Forhold. Saaledes er det lykkedes at opdrætte og afrette en ung Dingo til Hyrdehund, og ombord paa et engelsk Panserskib saa Pechuel-Loesche en smuk, kraftig Dingo, der ganske som en almindelig Hund løb om paa Skibet og var venlig mod alle.

Fra de vilde Hunde gaar vi over til dem, der ganske vist er herreløse, men dog staar i et vist Afhængighedsforhold til Mennesket. Pariahunde har Englænderne kaldt dem med et betegnende, fra indiske Samfundsforhold hentet Navn, som har vundet Borgerret i de fleste Sprog.

Allerede i Sydeuropa lever Hundene under ganske andre Vilkaar end i Norden. I Tyrkiet og Grækenland flokkes der Masser af herreløse Hunde omkring Stæder og Byer; de kommer vel ind i Gaderne, men aldrig i Gaardene og lever i Reglen af Aadsel og Mus. Hos Bønderne i Sydspanien maa Hundene sædvanligvis søge deres Næring paa natlige Strejftog, og paa de canariske Øer har man set Eksempler paa, at Hunde er blevne forvildede og har anrettet stor Skade paa Faarehjordene.

I Ægypten er Stæderne anlagte paa Ruiner af Oldtidens Byer, eller omgivne af Mur- og Grushobe. I disse uhyre Dynger har de forvildede Hunde især deres Tilhold. De er alle af samme Race; i Størrelse ligner de Hyrdehunden. De har en plump Legemsbygning og et frastødende Udseende; Halen er lang, busket og

sædvanlig hængende. Pelsen er grovhaaret og oftest rødbrun med et mere eller mindre graat eller gult Anstrøg. De lever i den fuldkomneste Frihed, sover den største Del af Dagen og jager om Natten. Hver af dem har to Huler, den ene mod Øst, den anden mod Vest; men naar Bjærgenes Retning bevirker, at Nordenvinden kan blæse ind i begge deres Tilflugtssteder, graver Hunden sig et tredje Hul, som den dog kun bebor, naar Vinden bliver den for kold i dens andre Opholdssteder. Om Morgenen indtil omtrent Kl. 10 findes den gjerne i den mod Øst liggende Aabning, hvor den oppebier de første Solstraaler; naar Heden bliver for stærk, søger den Skygge; den ene efter den anden kommer da frem og klavrer over Ruinerne hen til det vestlige Hul, hvor den bliver liggende, indtil Eftermiddagssolen opheder dette Sted; da gaar den tilbage til det østlige Hul og bliver der til Solens Nedgang.

Ved den Tid kommer der Liv i Ruinerne; hist og her samler der sig større og mindre Flokke under ideelig Gøen og Hyl. Hvor der henligger et stort Aadsel, flokkes Hundene i Mængde; et dødt Æsel eller Muldyr bliver paa én Nat ædt helt op, saa at der kun findes Levninger af de største Knogler. Hundene er meget misundelige og fører derfor hidsige Kampe med alle uindbudne Gæster. Gribbene lader sig dog ikke let fordrive; de er blandt alle Aadselædere dem, som gør den hæftigste Modstand. Man ser ogsaa Hundene lure paa Springmus eller Fugle; men Aadsler er dog deres vigtigste Føde; naar intet saadant findes, foretager de større Strejftog og kommer da ogsaa ind i Stæderne, hvor man taaler dem, fordi de fortærer alt Affald fra Husene. Enkelte troende Muhamedanere har endog tidligere betænkt dem i sit Testamente og paa en Maade sørget for deres Underhold.

Pariahund.

De er temmelig sky og forsigtige og gaar af Vejen for alle, som har et fremmed Udseende. Gør man en af dem Fortræd, opstaar der et formeligt Optræd. Fra hver Hule kommer der da et Hoved frem, og snart efter er Grushobene bedækkede med gøende Hunde. Brehm har oftere gjort Jagt paa dem, dels for at lægge deres Kød som Løkkemad for Gribbene, dels for at skaffe Føde til sine fangne Gribbe og Hyæner. »Paa disse Jagter«, — fortæller han — »har jeg gjort gode Erfaringer om disse Dyrs Samliv og har blandt andet bemærket, at de efter kort Tids Forløb kendte mig og var bange

for mig. I Chartum var det mig saaledes til sidst umuligt at skyde dem, da de ikke lod mig komme nærmere end 400 Skridt.«

Ofte formerer de vilde Hunde sig saa utroligt, at de bliver en sand Landeplage. Det er en stor Lykke, at Hundegalskaben er yderst sjælden blandt disse Dyr; man kender i hine Egne næppe noget Eksempel paa, at nogen er bleven bidt af en Hund, der havde Vandskræk.

I Konstantinopel skal der herske et lignende Forhold mellem Indbyggerne og Hundene som i Ægypten. »Man kan ikke«, siger Hackländer, — »tænke paa denne Hovedstads Gader, uden at tænke paa de fra dem udadskillige Beboere, de herreløse Hunde. Alle Rejsende er er enige i at omtale dem som en Plage for Mennesker. Naar de lumsker om eller ligger udstrakte i Soskinnet, har de et frækt og pøbelagtigt Udseende. Paa alle Gader og Pladser vrimler det af dem; enten staar de i Rækker vden for Husene og venter paa, at der skal falde noget af til dem, eller ogsaa ligger de midt paa Gaden. Tyrkerne, som nøje vogter sig for at gøre nogen levende Skabning Fortræd, gaar forsigtigt af Vejen for dem. Jeg har aldrig set, at en Muselmand har traadt paa eller slaaet noget af disse Dyr. Hver Gade har sine egne Hunde, og ve dem, naar de kommer om i en anden Gade. Jeg har ofte set, at en saadan stakkels Hund blev overfaldet og sønderrevet, hvis den ikke kunde slippe bort. De har det til fælles med vore Gadedrenge, at de straks kan se, om man er fremmed. Naar jeg havde købt noget spiseligt i Bazaren, blev jeg ledsaget af alle Gadens Hunde lige til den næste Gade, hvor da det samme gentog sig.«

Selve Hushunden betragter vi som saa vel bekendt, at vi forbigaar den og dens uhyre mange Racer.

* * *

Rævene (*Vulpes*) adskiller sig fra Ulvene ved deres langstrakte Legeme, spidssnudede Hoved, ovale eller spalteformige, noget skævt staaende Pupil, lavere Ben og lange, stærkt buskede Hale.

Næppe noget andet Dyr — det skulde da være Sjakalen — nyder saa megen Berømmelse og Popularitet som den almindelige Ræv (*Vulpes vulgaris*). Ordsprog og Mundheld, Sagn og Digtning har berømmet den fra de ældste Tider indtil vore Dage. Om denne Berømmelse er helt berettiget, er imidlertid et andet Spørgsmaal. »Sagnenes og Digtningens Mikkell Ræv« skriver Pechuel-Loesche »og Virkelighedens Ræv er ret forskellige Dyr. Efter min Opfattelse er denne ingenlunde bedre begavet end Ulven, om det end maa indrømmes, at den paa Grund af de stadige Forfølgelser, har lært at lempe sig godt efter alle Slags Forhold. Belærte af megen og forskelligartet Erfaring bliver gamle Ræve ofte usædvanlig kloge; men enhver Jæger vil indrømme, at der ogsaa gives mange ikke særligt

begavede, ja ligefrem dumme Ræve — og det ikke blot uerfarne, unge, men ogsaa ret gamle.*

Rævens Bygning og Udseende er for godt kendt til at skulle beskrives. Den bærer en Dragt, som fortræffeligt passer til dens Røverhaandtering. Farven — et blegt, graaligt Rødt, som formelig smelter sammen med Omgivelserne — passer lige saa godt for Løv- som for Naaleskoven og er lige saa fortrinligt egnet for Lynghede, som for Mark-, Sten- og Klippeformationer. Alle Schatteringerne glider umærkeligt over i hverandre, uden at nogen enkelt stikker

Ræve.

grelt af; og netop derfor kommer hele Dragten til at egne sig saa godt for alle Livsforhold. Desuden varierer den stærkt. Saaledes er de sydligere Landes Ræve forskellige fra Nordens, Bjærgenes fra Slettens; og vi skal senere se, at de i Ørkener og Stepper levende Slægtnings Farve i ganske særlig Grad falder sammen med Jordbundens.

Ræven behor største Delen af vor Halvkugles nordlige Halvdel. Paa Grund af Fjendskabet mellem den og Ulven er den dog forholdsvis sjælden i de egentlige Ulveegne, men tiltager der i Mængde i samme Grad, som Ulven bliver udryddet.

Den vælger altid sin Bolig med yderste Forsigtighed. Kan den slippe for det, graver den ikke selv sin Hule, men slaar sig ned i gamle, forladte Grævlinggrave eller deler — trods sin Ulyst til at pleje selskabelig Omgang med andre Dyr — Grævlinggraven med dens Beboer. Alle større, mere komplicerede Rævegrave er fra først af anlagte af Grævlinger. Den egentlige Bolig er en kedelformig Hule, omtrent en Meter i Tværmaal; men ofte er der Sideboliger og desuden en Labyrint af uregelmæssige Gange, hvoraf flere har Udgange paa forskellige Steder. Under stærk Regn, i Storm, koldt Vejr — om Sommeren dog ogsaa i den aller stærkeste Hede — opholder Ræven sig regelmæssigt i sin Hule; men desuden i Parrings-tiden, og saa længe Ungerne er smaa.

Til at gaa ud paa Rov foretrækker Ræven ganske vist Natten, men i ensomme Egne jager den dog ogsaa gerne, medens Solen staar paa Himlen. Ligesom Hunden holder den meget af at sole sig og lægger sig i smukt Vejr paa en gammel Træstamme eller en Sten og daser mægen en Time hen. Hvor den føler sig sikker, giver den sig endog sorgløst Søvn i Vold, snorker højlydt som en Hund og sover saa dybt, at det undertiden endogsaa lykkes Jægeren at overraske og iagttage den. Ved Skumringens Frembrud eller allerede før begynder den sine Togter. Yderst forsigtigt sniger den sig langsomt af Sted, spejder og snuser mod Vinden nu og da, søger bestandigt at holde sig dækket og lægger derfor altid Vejen ad de gunstigste Steder — Krat, Stene, højt Græs o. l. Den efterstræber alle mindre Dyr, lige fra Raakalve eller syge Raadyr til Biller og Insektlarver. Dog udgør Mus sikkert nok dens vigtigste Næring. Den efterstræber Harer, plyndrer Fuglereder og tager ikke i Betænkning at overfalde en Hjortekalv, hvis Moder befinder sig i Nærheden, uagtet den véd, at hun forsværer sit Afkom og kan uddele meget kraftige Slag. Fuldt udvoksne Fugle søger Ræven at overliste; den plyndrer om Dagen tamt Fjerkræ paa Marken og sniger sig om Natten ind i Bøndernes Gaarde. Den svømmer gennem Moser for at bemægtige sig de der ynglende Fugle, ja man har endog haft Eksempler paa, at den har dræbt rugende Svaner. Ved Indsøer eller Bække lurar den paa Fisk eller Krebs, og ved Strandbredden stjæler den Fisk af Garnene, ligesom den i Skoven tømmer Jægerens Snarer. I Nødstilfælde æder den ogsaa Aadslær.

Naar Mikkelt Ræv tror sig sikker, forvandles dens Forsigtighed til en paafaldende Frækhed. Den kommer da ved højlys Dag ind i Bøndergaarde og snapper i Beboernes Paasyn en Høne eller en Gaas, med hvilken den lusker af. En Ræv var bleven fanget i en Lade og skulde ihjelslaas med Plejle og Høtyve, men det lykkedes den at undslippe; idet den løb bort, opdagede den paa en Eng en Flok Gæs, ombragte uden videre to af dem og tog én med sig, ligesom for at trodse og haane sine Forfølgere. En Ræv, som indfandt sig i en Bondegaard i Mähren for at røve Høns, og som blev jaget bort med Stokkeslag, kom endog igen og blev jaget bort

anden Gang, hvorpaa den indfandt sig for tredje Gang — og blev dræbt!

Ræven løber hurtigt, udholdende og behændigt, og endogsaa gode Jagthunde har ondt ved at indhente den. Naar den løber, holder den Halen lige udstrakt; naar den gaar, lader den den slæbe efter sig paa Jorden. Den hviler hyppigt i sammenbøjet Stilling, og naar den sidder paa Bagdelen, slynger den, ligesom Hunden, Halen om Forbenene. Dens Agtpaagivenhed viser sig bedst paa Klapjagter, hvor den altid er det Dyr, der først kommer mod Skytterne og søger at finde en Udvej.

Ræv med Unger udenfor Indgangen til Hulen.

Rævens Stemme er et kort Glam, der ender med en stærkere Tuden. Voksne Ræve gør kun imod stormfuldt Vejr, under Uvejr, i stærk Kulde eller i Parringstiden, hvorimod Ungerne tuder og gør, naar de er sultne, eller naar de keder sig.

Mikkel hører ikke til de selskabelige Dyr og adskiller sig ogsaa derved fra Ulven. Rigtignok træffer man ikke sjældent flere Ræve i ét Krat og selv i en og samme Rævegrav; men som Regel gaar hver sine egne Veje og bekymrer sig kun om de andre, naar den ser sin Fordel derved. Venskab med andre kender Ræven endnu mindre end Selskabelighed. Ganske vist har man nogle Gange set den omgaas venskabeligt selv med sin Dødsfjende, Hunden; men dette

er dog altid Undtagelsestilfælde. Heller ikke Forholdet til dens Fætter, Grævlingen maa opfattes som et venskabeligt, da det ingenlunde er Grævlingen, men kun dens Bolig, Ræven bryder sig om.

Parringstiden falder i Slutningen af Februar. Omtrent ni Uger efter kaster Hunræven 3—6, undertiden 8—9 Unger i det inderste kedelformede Kammer i Rævegraven. Ungerne er blinde i 10—14 Dage, og Hunnen faar i nogen Tid sin Føde tilbragt af Hannen; senere søger den selv i Forening med Hannen Føde til Ungerne. Naar disse er en Maaned gamle, vover de sig ud af Graven; de ligger da og soler sig eller leger med Moderen. I Fare bærer de gamle deres Afkom bort i Munden, ofte endogsaa temmelig langt. Allerede i Juli følger Ungerne med paa Jagt eller sniger sig alene ud i Tusmørket for at overliste en Harekilling, en Mus, en lille Fugl eller Insekter. Sidst i samme Maaned forlader Ungerne Boligen og strejfer om paa Markerne, hvor de skjuler sig i Sæden og gør rig Fangst. Efter Høsten vælger de Krat, Moseegne o. desl. til Opholdssted, og sent paa Efteraaret skilles de fra Moderen og jager paa egen Haand.

Ræve, der indfanges som unge, kan let opdrættes, da de gerne æder Hundehvalpes sædvanlige Kost. Giver man sig meget af med dem, bliver de hurtigt tamme og er livlige og fornøjelige.

Mennesket er ikke Rævens eneste Fjende. Ikke blot Ulvene fanger og fortærer den, men ogsaa Hundene bærer et saadant Nag til den, at de sønderflænger den, naar de kan komme til det. Mærkværdigt er det imidlertid, at drægtige og diegivende Ræve-Hunner hyppigt skaanes for Forfølgelser af Han-Hundene. Ogsaa blandt Fuglene har Ræven farlige Fjender. Høgen snapper uden Betænkning Ungerne, ja Kongeørnen endogsaa de voksne, skønt dette nu og da kan bekomme den ilde. Om et saadant Tilfælde fortæller Tschudi: »En Ræv løb hen over Gletscheren og blev lynsnart grebet af en Kongeørn og ført højt op i Luften. Røveren begyndte snart at baske med Vingerne paa en paafaldende Maade og forsvandt bag en Fjeldkam. Da lagttageren klatrede herop, pilede Ræven til hans store Forbauselse forbi ham, — og paa den anden Side af Kammen fandt han Ørnen, døende og med oprevet Bryst. Det var lykkedes Ræven at strække Halsen saa langt op, at den kunde gribe sin Ransmand i Struben og gennembide denne. Vel tilpas stak den nu af; men sikkert har den ingensinde senere i sit Liv kunnet glemme den æventyrlige, susende Luftfart!«

Det er paavist, at Ræven kan faa alle de samme Sygdomme som Hunden, bl. a. den frygtelige Hundegalskab. Man kender endogsaa Eksempler paa, at den, smittet heraf, ved højlys Dag er løbet midt ind i Landsbyer og har bidt alt, hvad den mødte paa sin Vej.

I Dyreriget, som blandt Menneskene, hænder det, at Slægtninge, der legemligt ligner hinanden meget nøje, i aandelig Henseende er vidt forskellige. Et saadant Tilfælde møder os i Polarræven eller Blaarræven, norsk: Fjælddraken (*Vulpes lagopus*). Baade i

Karakter og i Levevis adskiller den sig paafaldende fra vor Mikkell og er paa én Gang et af de enfoldigste, men tillige mest paatrængende Medlemmer af Ræveslægten — dum og dog snu.

Polarræven har korte, afrundede Øren og haarklædte Fodsaaler. Den er betydelig mindre end den almindelige Ræv, omtrent 95 Ctm. lang, den store buskede Hale iberegnet, og den bærer om Sommeren en mørk, jord- eller klippefarvet Dragt, som om Vinteren kan blive helt hvid.

Den bebor saavel den gamle som den nye Verdens Polarlande og arktiske Øer, til hvilke den udbreder sig med Drivisens Flager. Ofte har man set den ombord paa disse naturlige Færger, og dette forklarer, at man kan finde Polarræve i Masser paa ensomme, af-sides liggende Øer.

Kun imod Uvejr eller paa Steder, hvor den ikke føler sig sikker, søger Polarræven Skjul i Kløfter eller i selvgravede Huler; ellers graver den ingen Hule, men ligger paa Lur bag Stene, under Buske eller lignende Steder. Den er ingen Kostforagter, men tager til Takke med hvilken som helst dyrisk Føde; navnlig er den begærlig efter Mus. Den forfølger milevidt Lemmingernes Hærskarer og sætter lige-

Hvid Polarræv.

som disse over Floder og Søer. Ogsaa Ryper, Vade- og Svømmefugle, samt døde Fisk tjener den til Næring.

Polarræven træffes hyppigt i mindre Flokke; dog hersker der intet stærkt Sammenhold i disse. Hvad dens Aandsevner angaar, opdager man de forunderligste Modsigelser. Da Brehm i Selskab med en norsk Jæger berejste Dovrefjæld, traf de en Aften efter Solnedgang en af disse Ræve. »Vi skød syv Gange efter den,« skriver han, »men paa Grund af Skumringen kunde vi ikke træffe den. I Stedet for at flygte fulgte Ræven efter os i omtrent 20 Minutter, ret som en vel afrettet Hund følger sin Herre, og først da det klippefulde Strøg ophørte, vendte den om. Den lod sig lige saa lidt drive paa Flugt ved velrettede Stenkast som ved Bøssehaglenes Piben.«

Den berømte Søfarer Steller har givet en af de udførligste og bedste Skildringer af Polarræven. Vi anfører deraf følgende: »Af firbenede Landdyr findes paa Beringsøen kun Polarræve. Under

vort Ophold der havde jeg rig Lejlighed til at iagttage disse Dyr. De trængte ind i vore Hytter baade Dag og Nat og stjal endogsaa Genstande, der ikke kunde være dem til nogen Nytte, saasom Knive, Stokke, Sække, Sko, Strømper, Huer o. s. v. Naar vi flaaede et Dyr, stak vi ofte midt under Arbejdet to eller tre Ræve ned med Kniven, fordi de vilde rive Dyret ud af vore Hænder. Gravede vi noget ned og dækkede det til med Stene, fandt Rævene det og væltede Stenene bort. Blev et Dyr kastet op paa Stranden, havde Rævene ædt det, inden vi kom derhen; kunde de ikke straks fortære det hele, slæbte de det stykkevis ind mellem Klipperne. Ved saadanne Lejligheder stod andre Ræve paa Udkig, og saa snart et Menneske nærmede sig, forenede de sig med de øvrige og hjalp dem med at grave den opskyllede Havodder eller Søbjørn ned i Sandet, saa at man havde meget ondt ved at finde den. Om Natten, medens vi sov, trak de Skindhætterne af vore Hoveder og Huderne bort under Kroppen paa os, og naar vi lagde os ovenpaa nys ihjelslaaede Havoddere, for at disse ikke skulde blive stjaalne af dem, saa aad de Indvoldene ud af Kroppen paa dem under vore Lege-mer! Vi sov derfor altid med Knippel i Haanden, for at vi kunde slaa dem ned eller jage dem bort, naar de vækkede os.«

Polarræven kan faa indtil 12 Unger aarligt. Mødrenes store Kærlighed til deres Afkom giver sig ofte et uheldigt Udslag; thi naar de paa lang Afstand opdager et Menneske, bjæffer og gøer de for at skræmme Fjenden, — men opnaar derved blot at hidlokke ham.

De efterstræbes stærkt for Pelsens Skyld. Jo mere mørkeblaa denne er, desto værdifuldere er den. Paa Øen Attu, den vestligste i Aleuternes Kæde, har Beboerne indført Blaaræve, som de bevarer rene for al Krydsning, og disses Skind, hvorefter der aarligt sælges 2—300, er almindeligt anerkendte for at være de fineste. I Kanada skal man med Held have forsøgt kunstigt Opdræt af den blaa Varietet.

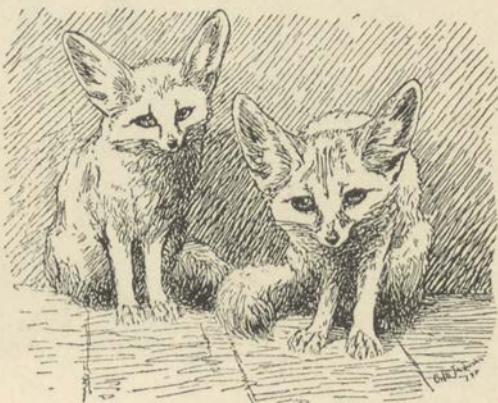
Til de mindste Rævearter hører den asiatiske Stepperæv, Russernes Korsak (*Vulpes corsac*), hvis Krop højest bliver 55—60, Halen 35 Ctm. lang. Den bebor Turans og Mongoliets Stepper og Ørkener, men har ikke fast Bolig, graver ingen Gange og sover under aaben Himmel eller i andre Steppedyrs forladte Huler. Den jager især Gnavere, men tager ogsaa Fugle, Firben, Frøer og større Insekter, især Græshopper. Af Kirgiserne forfølges den ivrigt for Pelsens Skyld; især er Vinterpelsen varm og blød.

Et endnu mere udpræget Ørkendyr er Fennek'en eller Ørkenræven (*Vulpes zerda*). I endnu højere Grad end Gazellen er den karakteristisk for Ørkenen. Dens Ryg og Sider har samme Farve som Sandet, og den lange, buskede Hale er okkergul. En anden Tilpasning til Ørkenlivet er de skarpe Sanser, hvorom de

store Øjne og uhyre Ørebruske vidner. Disse er næsten lige saa lange som Hovedet og over halvt saa brede. De giver Dyret et ganske æventyrligt Udseende, et Fysiognomi, der til en vis Grad minder om Flagermusenes. Fenneken er den mindste af alle Ræve; hele Legemet, Halen iberegnet, bliver højest 65 Ctm. langt, og Skulderhøjden er næppe 20 Ctm.

Den lever i Nordafrikas Ørkener, hvor man i Tusmørket ser den snige sig om i Lavningerne. Den bevæger sig med den største Forsigtighed, lurende, spejdende, vejrende til alle Sider. Ve den Ørkenlærke, som befinder sig i Nærheden af den; den er fortabt, hvis den forraader sig ved en eneste Bevægelse, ved et eneste lille Pip. I endnu større Fare svæver Ørkenhønsene; thi dem efterstræber Ørkenræven mere end alle andre Fugle. Fenneken opdager øjeblikkelig, hvor en saadan Fugl har siddet, og forfølger dens Spor med Næsen mod Jorden.

Pludseligt standser den ved en Busk; dens Øjne gnistrer, dens Øren staa spændte, dens hele Skikkelse vidner om den voldsomste Sindsbevægelse, og dog rører den ikke et Lem. Et eneste Spring, et Par Slag med Vingerne, — og det er ude med Ørkenhønen. De andre flyver opskræmmede bort og kaster sig, forvildede af Angst, atter et Stykke derfra.

Ørkenræve. Tegnet i Zoologisk Have.

I Fangenskab er Fenneken en yderst livlig og fornøjelig Fyr, der snart bliver tam og fortrolig med sin Herre. Ofte følger den ham lydigt og gaar om Aftenen af sig selv ind i sit Bur. Varme elsker den over alt, og flere Gange skete det, at de tamme Fenneker, Brehm havde, kunde blive forbrændte baade paa Pels og Poter i den glohede Kaminaske, uden at de dog vilde forlade deres Plads.

Det sidste Medlem af Rævenes Gruppe, Ørehunden (*Otocyon megalotis*), har sit Navn af de store, om Fenneken mindende Øren. Den er betydelig større, mere højbenet og kortsnudet end Fenneken og hører hjemme i Sydafrikas Ørkener og Stepper, især i Egene Nord for Oranjerfloden. Om Dagen skjuler den sig i Krat og Græstuer eller i et af Jordsvinet udhulet Termitbo, men om Natten strejfer den om og nærmer sig Vagtbaalene under ligefrem ynkelige Klagehyl. Dens Føde bestaar af Smaadyr, især Vandreggræshopper,

og i Tandforhold, særlig Kindtændernes store Antal, afviger den fra alle andre Rovdyr.

Den Rovdyrfamilie, det endnu staar tilbage at omtale, indeholder vore fra Barndomsaarene saa yndede Venner, Bjørnene (*Ursidae*). Saa bekendte de end forekommer enhver af os, er de mindre Arter dog i mange Henseender saa afvigende fra de større, at det endogsaa er et Spørgsmaal, hvorvidt de hører Familien til.

Ørehunde.

Bjørnene er udbredte over næsten hele Europa, Asien og Amerika samt over en Del af Nordafrika. De lever lige saa vel i de koldeste som i de varmeste Lande, lige saa vel paa Bjærgene som ved Kysterne; dog synes de at foretrække Bjærgene. Næsten alle Arter opholder sig i tætte Skove, helst i Ensomhed. Kun Isbjørnen er knyttet til Kysten, men gør dog paa Isflagerne større Rejser end sine Slægtninge. De fleste Bjørne lever kun sammen i Parringstiden; nogle Arter er dog selskabelige. Disse graver Huler i Jorden, medens de første har deres Leje i hule Træer og i Fjældkløfter. De æder næsten alt og kan bedre end andre Rovdyr i lang Tid leve af Planteføde alene. I den yngre Alder ernærer de sig vistnok ude-

lukkende deraf; senere fortærer de desuden Krebs, Muslinger, Orme, Insekter, Fisk, Fugle, Æg, Pattedyr, ja endog Aadsler; at de er slikvorne efter Honning, er en bekendt Sag.

Bjørnene træder paa hele Fodsaalen, men deres Bevægelser er ingenlunde plumpe, tværtimod, de løber meget godt, og nogle kan endog gaa en lille Strækning paa Bagbenene alene. De klatrer næsten alle, og nogle svømmer og dykker fortræffeligt. Deres Styrke er saa stor, at de med Lethed kan slæbe en Ko eller en Hest med sig, og at de ved deres Favntag kan knuse Brystkassen paa et større Dyr. Deres mest udviklede Sans er Lugten, derefter følger Hørelsen; Synet er kun middelmaadigt og Smag og Følelse ligeledes. Aandsevnerne er vel udviklede, og de fleste Bjørne kan til en vis Grad afrettes. Deres vekslende Stemning udtrykker de ved Brummen og Snøften, Grynten og Piben eller ved et Slags Gøen.

Alle de nordlige Bjørnearter falder i den koldeste Del af Vinteren i en, dog ikke uafbrudt, Vintersøvn; de sover, eller rettere døser længe ad Gangen og gaar ikke ud i Mellemtiden. Isbjørnen strejfer dog om, selv i den stærkeste Kulde og skaffer sig under en Snestorm Ly ved at lade sig indesne. Naar Hunnen er drægtig, trækker den sig tilbage til en Hule; her føder den, sædvanligvis tidlig paa Aaret, 1—6 blinde Unger, som den passer og forsvarer med den yderste Omhu.

Brun Landbjørn.

* * *

Vi deler Bjørnefamilien i tre Underfamilier, af hvilke den første omfatter de store Bjørne (*Ursinae*), som udgør Familiens Kæmper og falder i to Slægter, de egentlige Bjørne og Læbebjørnene.

Den almindelige Bjørn, Landbjørnen eller den brune Bjørn, norsk: Bamsen (Hannen) og Bingsen (Hunnen) (*Ursus arctos*) er saa almindelig kendt, at det er overflødigt at beskrive dens Ydre. Den er et af Europas største Landpattedyr og kan have en Længde af 2—2,3 og en Skulderhøjde af 1—1,25 M. Vægten svinger mellem 150 og 250 Kilo, men kan stige indtil 350 Kilo.

Bjørnen varierer betydeligt, men forener man de forskellige

Varieteter i én Art, saa rækker dens Udbredelsesfelt fra Spanien til Kamtsjatka og fra Lapland og Sibirien til Atlasbjærgene, Libanon og Himalayas vestlige Del. I Europa behor Bjørnen endnu i vore Dage alle Højfjældsregioner. Særlig hyppig er den i Norge, Sverrig, Rusland, Siebenbürgen, Tyrkiet og Grækenland, hvorimod den allerede er bleven sjælden i Schweiz og Tyrol. Næsten udryddet er den i Frankrig, Tyskland og Østrig, fuldstændigt udryddet i Danmark, Belgien, Holland og Storbritannien.

Saa længe Bjørnen har Planteføde nok, holder den sig dertil; men naar Nøden driver den, eller naar den har faaet Smag for Kød, bliver den ofte et Rovdyr i Ordets bogstaveligste Betydning. Den efterstræber da især Faar, men ogsaa Okser, Heste og forskelligt Vildt. Større Kvæg angriber den bagfra efter at have jaget det træet, eller ogsaa skræmmer den det ved frygtelige Brøl, saa at det i vild Flugt styrter i en Afgrund; derpaa kryber den forsigtigt ned til det. Er den heldig i sine første Forsøg, besøger den ogsaa Huse og Landsbyer, hvor den endog bryder ind i Stalde. Imedens den bortslæber sit Bytte, lader den sig ikke standse af nogen Hindring; ja man paastaar endog, at den er i Stand til med en dræbt Hest eller Ko i Labberne at klavre over en af de farlige Alpebroer, som kun bestaar af to ved Siden af hinanden liggende Træstammer, der fører over en Afgrund. I Alperne er Bjørnen især farlig i taaget Vejr, fordi den da ubemærket kan liste sig paa Kvæget. Naar den er sprungen op paa Ryggen af en Ko, samler hele Flokken sig brølende om den, og det hænder da undertiden, at Tyrene med sænkede Horn gaar løs paa den og jager den paa Flugt; men ofte bliver den kun endnu mere rasende og nøjes da ikke med at ombringe én Ko, men slaar ti—tolv til Jorden.

Om Bjørnens Aandsevner har man oftest fældet en gunstig Dom. »Intet andet Rovdyr,« — siger Tschudi, — »er saa pudsigt og gemytligt som Bjørnen; dens Sind er aabent, uden Spor af Lumskeri eller Falskhed. Dens List og Opfindsomhed er temmelig svage. Hvad Ræven søger at vinde ved Klogskab og Ørnen ved Hurtighed, tilraner Bjørnen sig ved aaben Vold. Den ligner vel Ulven i Plumphed, men har et ganske andet Naturel; den er ikke saa rovgerrig, ikke saa glubsk. Den ligger aldrig paa Lur og søger ikke at overfalde Jægeren bag fra; den tyr ikke straks til sine frygtelige Tænder, men søger først at ombringe Byttet med sine vældige Labber og lægger ingen Blodtørst for Dagen. Den rører ikke noget mennekeligt Lig, æder ikke sine Lige, lusker ikke ved Nattetid rundt om Landsbyer for at snappe et Barn, men holder sig til sin Skov som sit egentlige Jagtomraade. Dog gør man sig ofte urigtige Forestillinger om dens Langsomhed; navnlig naar den er i Fare, skifter den aldeles Natur, og dens Rolighed gaar da over til det vildeste Raseri«. Brehm kan ikke ganske slutte sig til den her meddelte Karakteristik. Bjørnen er vel pudsigt at se, men den er alt andet

end godmodig. Den er ogsaa kun modig, naar den ikke ser nogen Udvej.

Naar Vejret er mildt, forlader Bjørnen i fri Tilstand af og til sin Hule i Januar og strejfer om for at finde Næring. Naar det atter bliver koldt, trækker den sig paa ny tilbage til Hiet. Da den i Reglen har levet godt om Sommeren og Efteraaaret, er den som oftest meget fed, naar den gaar i Vinterleje; om Foraaret er den derimod som de fleste Dyr, der falder i Vintersøvn, stærkt afmagret.

At det indesluttede Liv, den fører om Vinteren, ikke kan forklæres som en Dvaletilstand, fremgaar bl. a. af, at Ungerne regelmæssigt kommer til Verden i Januar. Hunnen kaster efter i det mindste et halvt Aars Drægtighed to Unger. Ved Fødselen er Ungen en Snes Ctm. lang, blind og har en kort, graa Pels. I en Alder af 5—6 Maaneder er Bjørneungerne meget morsomme. De leger, klatrer op i Træer, gaar i Vandet og gør de kaadeste Krum-spring.

De viser ingen særlig Hengivenhed for dem, der plejer dem, men er lige venlige mod alle.

Den russiske Naturforsker Eversman paastaar, at Bjørnemoderen tvinger Unger af et ældre Kuld, som holder sig i Nærheden af det gamle Leje, til at passe de

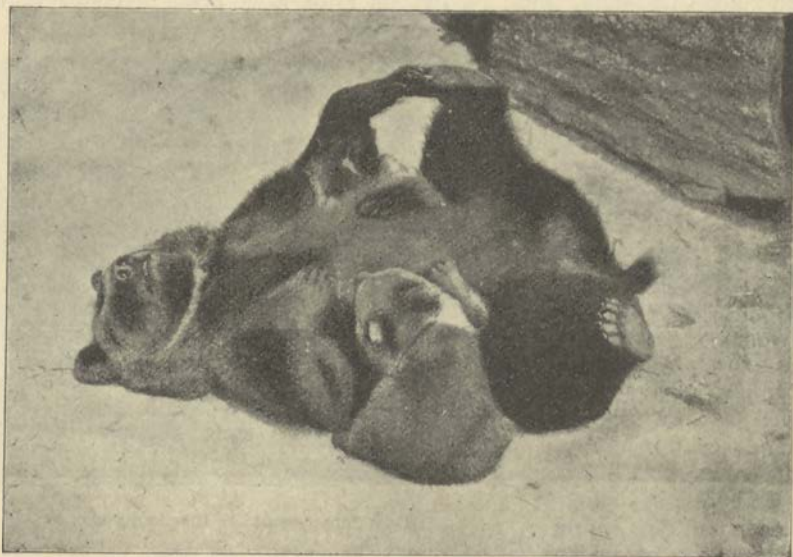
Tolv Timer gammel Bjørneunge.

yngre, hvorfor Russerne kalder de ét-aarige Smaabjørne, der løber om med Moderen og deres Søskende, »Pestun«, Barnepiger. Han fortæller saaledes: »Da en Moderbjørn var kommen over en Flod, saa den, at en Pestun havde listet sig med, uden at hjælpe de smaa Søskende, som endnu befandt sig paa den anden Bred. Efter at den stakkels Pestun havde faaet et Ørefigen af Moderen, vendte den om og kom tilbage med en af de smaa Unger i Flaben; derpaa hentede den den næste, men lod den falde midt i Floden. Moderen ilede da til og revsede den paa ny, hvorpaa den gjorde sin Skyldighed.*

Man antager, at der udfordres mindst seks Aar, for at en Bjørn skal være fuldt udviklet. Den kan opnaa en temmelig høj Alder; man har haft Bjørne i Fangenskab i 50 Aar, og man har haft Eksempel paa, at en Hunbjørn har faaet Unger endnu i sit 31te Aar.

Bjørnejagt hører til den farligste Jægersport, men mange af de gamle Jagthistorier er dog rene Fabler. Gode Hunde, koldt Blod, en sikker Haand og solide, prøvede Vaaben er Jægerens bedste, men ogsaa nødvendige Hjælpemidler. Bjørnens Angreb sker oftest pludseligt og hurtigt, idet den med et hastigt og hidsigt Sidespring søger at ramme sin Modstander med en Forlab eller pludselig rejser sig paa Bagbenene og støder ham ned. Det sker dog langt sjældnere, end det almindeligt antages, at Bjørnen gaar frem paa Bagbenene til Angreb; i hvert Fald hører dette til Undtagelserne.

Der gives en Mængde forskellige Jagtmaader, hvoraf vi kun skal anføre enkelte særligt mærkelige.

Brun Landbjørn, som lader Ungerne die.

Om Jagtmaader i Sibirien fortælles følgende: »Der stables en stor Masse Bjælker oven paa hverandre, som styrter ned over Bjørnen, saa snart den træder paa et bestemt Sted. Man graver en Grube og sætter en tilspidset Pæl i Bunden, hvorefter Gruben dækkes med Græs. Et smidigt Træ bøjes ned ved en Snor; naar Bjørnen træder paa Snoren, springer Træet tilbage. Det forskrækkede Dyr vil da flygte, men falder i Gruben. Ved Lenafloden henlægger Bønderne ved en høj Brink en svær Træklods, til hvilken der er befæstet en Løkke; naar Bjørnen faar Løkken om Halsen, falder det den ikke ind at stryge den af, men den bliver da rasende paa Klodsen, griber den og vil kaste den ned af Brinken, men trækkes selv med. Andre Steder hænger man Snarer med Kød i

Træerne eller anbringer Træklodser med Løkker foran Bistaderne. Naar Kamtsjadalerne vil dræbe en Bjørn i dens Leje, slæber de en Mængde Træstykker hen til Hulens Aabning og stikker dem ind, det ene efter det andet; Bjørnen griber disse, trækker dem ind til sig og opfylder Hulen saaledes, at den ikke kan røre sig; derpaa graves der et Hul oven fra ned til Bjørnen, som dræbes med Spyd.»

Kamtsjadalerne skyder sædvanligvis Bjørnen med Pile; de indlader sig dog ogsaa i Tvekamp med den, kun væbnede med Spyd eller Kniv. — En lignende Jagtmaade anvendes i Spanien. I de nordlige, bjærgfulde Egne, hvor Bjørnene forekommer talrigst, gøres der regelmæssigt Jagt paa dem af de saakaldte »Orseros«, et Slags Bjørnejægerlav, i hvilket Haandteringen gaar i Arv fra Fader til Søn. Disse Folk er endog mere ansete end »Toreros«, Tyrefægterne. Ved Hjælp af et Par Hunde opsøger Orseroen Bjørnen i Bjærgskovenes Tykning; saa snart han ser den, stiller han sig til Kamp imod den, uden Skydevaaben, men kun med en skarp og spids Jagtkniv, samt en Dobbeltolk med Spidsen til begge Sider og Grebet i Midten. Den venstre Arm er omviklet med sammensyede Klude. I den venstre Haand fører han Dolken, i den højre Kniven, og saaledes gaar han mod Bjørnen. Imedens denne bereder sig til sine knusende Omfavnelser, benytter han Øjeblikket til at sætte den Dolken imellem Strube og Bryst, idet han jager den øverste Spids ind i Struben. Ved Bjørnens Bevægelser for at skille sig af med Dolken trykkes den anden Spids ind i Brystet, og i dette Øjeblik støder Orseroen Jagtkniven ind i Hjertet paa den. — Paa lignende Vis kæmper man undertiden paa Liv og Død med Bjørnen ogsaa i Norge, Rusland og Siebenbürgen.

Den graa Bjørn eller Grizzlybjørnen (*Ursus cinereus*) er den europæiske Bjørns nærmeste Slægtning i Nordamerika, hvor den lever i de vestlige Egne, hyppigere, jo længere man kommer op i Bjærgene. Mod Syd gaar den indtil Meksikos Højland, mod Nord til Polarkredsen og der ud over. Den er større og kraftigere end den europæiske Slægtning, men ligner forøvrigt ganske denne i Levevis. Om dens Frygtelighed gik der tidligere de sælsomste Sagn; men efterhaanden som dens Hjemstavn bliver bedre beboet og dens Liv mere kendt, har man indset, at den er hverken værre eller bedre end den brune Bjørn. Skindet er fint og smukt, især naar det er graat med sølvagtig Glans. Dets Farver varierer betydeligt.

Amerikas mest bekendte Bjørn er Baribal'en eller den sorte Bjørn (*Ursus americanus*). Den bliver højest 2 Meter lang og naar 1 Meters Skulderhøjde.

Fra den europæiske Bjørn adskiller den sig især ved det smalle Hoved, den spidsere Snude samt ved Pelsens Beskaffenhed og Farve. Dens lange og glatte Haar er glinsende sort, kun paa begge Sider af Snuden bleggult. Ungerne er fra først af lysegraa.

Man har fundet denne Art i alle Nordamerikas Skovegne fra Østkysten til Kalifornien, fra de nordlige Egne indtil Meksiko.

Den er behændigere end den brune Bjørn, men godmodigere og angriber kun meget sjældent Mennesker. Den lever især af Plante-føde, som Græs, Blade, Korn, Bær og Træfrugter. Dog forfølger den ogsaa Bondens Hjorder og vover sig endog ind i Kostaldene. Den fanges i Fælder, men skydes i Reglen af en af gode Hunde led-saget Jæger.

Angaaende Indianernes religiøse Forhold til denne Bjørn, fortæller Alexander Henry, den første Englænder, som rejste i de egentlige Pelsdyregne, følgende mærkelige lagttagelser, som han gjorde,

Graa Bjørn.

efter at have skudt en sort Bjørn: »Alle Indianerne nærmede sig Bjørnens Lig, og foran dem »den gamle Moder«, som de kaldte hende. Hun tog Bjørnens Hoved mellem sine Hænder, klappede og kyssede den og bad den tusinde Gange om Forladelse for, at den var bleven skudt, og forsikrede, at denne Misgerning ikke var udøvet af nogen Indianer, men af en Englænder. Der-

med tog man straks fat paa at flaa og sønderskære Bjørnen, og derefter vendte alle hjem, belæssede med Skindet, Kødet og Fedtet. Saa snart man var kommen hjem, blev Bjørnens Hoved pyntet med alt det Flitterstads, som Familien ejede, og derpaa sat op paa et Stillads med en hel Bunke Tobak under Næsen. Næste Morgen gjordes der forskellige Forberedelser; Hytten blev fejlet, og et ganske nyt Klæde blev lagt over Bjørnens Hoved, hvorefter Indianerne tog deres Tobakspiber og blæste Røgen ind i Bjørnens Næsebor. Man bad mig om at gøre det samme, for at jeg, som havde dræbt Bjørnen, kunde formilde dens Vrede. Tilsidst holdt min Vært en Tale til Bjørnens Ære, — og derefter gav man sig til at spise dens Kød.«

Fangne Baribaler er langt mere godmodige end deres nærmeste

Slægtninge, ja endog ligefrem frygtsomme. Ikke blot er de mere bange for deres Vogter, end han for dem, men de viser ogsaa Frygt blot ved Synet af andre Dyr. Morsomt er det at se, hvor behændigt de kan klatre og springe, saa klodsede de end tager sig ud. Bliver de bange for et eller andet, kan de gøre et 2 Meter højt Spring op paa en Gren og entre videre op ad deres »Klatretræ« med forbausende Hurtighed og Sikkerhed. Deres Tiggeri med udbredte Arme og klagende Lyde tager sig saa pudsigt ud, at de rører enhver Besøgendes Hjærte!

Den asiatiske sorte Kravebjørn, Japanners Kuma (*Ursus torquatus*) klatrer ligeledes fortrinligt og minder i det hele meget om Baribalen, men er maaske endnu elegantere i sine Bevægelser. Nogle betragter den som den rovbegærligste og vildeste af alle Øst- og Sydasiens Bjørne og paastaar, at den baade dræber Køer og Heste, om den end hovedsagelig lever af Planteføde. Sit Navn har den efter den hvide, fliplignende Tegning paa Halsens Forside.

Kravebjørne.

Mere afvigende fra Slægtstypen er den malayiske Bjørn, Biruang'en (*Ursus malayanus*), der har forholdsvis meget store Labber med lange, stærke Kløer og en korthaaret Pels, hvis Grundfarve er sort. Dens Længde er ca. 1,4 M., Højden ca. 70 Ctm. Den bebor Malakka og de store Sundaøer og er en aldeles fortrinlig Klatrer, maaske den bedste i hele Bjørneslægten. Paa Træerne opholder den sig lige saa meget som paa Jorden, og Planteføde og Insekter er næsten udelukkende dens Føde. I sin Hjemstavn holdes den ofte fangen, fordi den er en godmodig og pudsigt Legekammerat for Børnene. Sir Stamford Raffles lod en saadan tam Biruang opholde sig i Børnekamret, og han behøvede aldrig at tugte den, hverken med Slag eller ved at

lænke den. Ofte kom den ind til Middagsbordet for at tigge en Lækkerbidsken, og den var en stor Kræsenmund: Af Frugter nød den kun de søde Mango'er, af Vin kun Champagne! Det sidste blev den saa forfalden til, at den kom i daarligt Lune, naar den i længere Tid ikke fik sin Yndlingsdrik.

Isbjørnen eller Hvidbjørnen (*Ursus maritimus*) er langt den største af alle Bjørne, idet den naar en Skulderhøjde af 1,3—1,4 M.,

Isbjørnehun vælter Sten bort, for at Ungerne kan fange Lemminger.

en Længde af 2,5—2,8 M. og en Vægt af indtil 800 Kilo. I Bygning adskiller den sig betydeligt fra Landbjørnene, idet dens Krop og især dens Hals er mere langstrakt, dens Ben korte og svære med meget store Labber og Svømmehud, der spænder omtrent over Tæernes halve Længde. Dens hvide Snefarve ændres ikke med Aars-tiderne, men derimod med Alderen, idet unge Isbjørne er rent sølv-hvide, medens Pelsen hos de gamle faar et gulligt Anstrøg.

Isbjørnen bebor Jordens nordligste Egne og findes, saa langt Mennesket er trængt frem mod Nord. Snart træffes den paa det

faste Land, snart paa Drivisen eller svømmende i Polarhavet. I Europa er Spitsbergen dens faste Opholdssted, men paa Drivis kan den komme baade til Islands og Laplands Kyster.

Dens Bevægelser er plumpe, men udholdende, og i at svømme er den en Mester. Scoresby beregner dens Fart i Vandet til 3—4 Km. i Timen, og den kan tilbagelægge mange Mil uden at trættes. Dens store Fedtmasse hjælper den til at bæres oppe af Vandet. Man har truffet den 40 Mil fra Land og kan deraf slutte, hvilke Strækninger, den kan svømme; at den dykker fortræffeligt, kan ses af, at den kan hente Laksen op af Havet. Ofte kan den i lang Tid ad Gangen ikke faa anden Næring end Fisk; den maa altsaa kunne svømme lige saa hurtigt som Odderen. Paa Landjorden er den heller ikke ubehændig. Dens sædvanlige Gang er vel langsom, men naar den er i Fare, eller naar Sulten driver den, løber den i store Spring, stærkere end noget andet Pattedyr eller Menneske kan løbe paa Isen. Dens Sanser er skarpe, især Synet og Lugten; døde Hvaler eller smeltet Spæk lugter den i betydelig Afstand.

Den kan med Klørne gennembyde den tykke Is for derpaa at styrte sig i Vandet, og uden Besværlighed bærer den et eller andet stort Havdyr milevidt. I de af Hvalfangerne besøgte Have er døde Hvaler dens vigtigste Føde. Dens almindelige Føde er død Fisk. Dem jager den under Vandet, driver dem ind i Revner og Kløfter i Isen og dræber dem i Massevis. Den jager ogsaa Sæler, og selv disse snilde og behændige Dyr har Vanskelighed ved at undgaa den. Naar den langt borte ser en Sæl, stiger den sagte ned i Vandet og svømmer mod Vinden henimod den; derpaa dukker den under og angriber Dyret neden fra. Sælerne plejer at ligge nær ved Aabningerne i Isen for at have let Adgang til Vandet; disse Huller forstaar den under Vandet svømmende Isbjørn at finde; — pludselig dukker den op, og det er da ude med Sælen. Landdyr overfalder den kun, naar den plages af Sult; men da er hverken Rensdyr, Ræve eller Fugle sikre for den. Osborne saa en gammel Hun vælte Stenblokke for at søge Lemminger til Ungerne, og Brown bemærker, at han ofte har set den hjemsøge Edderfuglenes Rugepladser og fortære alle Æggene i Løbet af nogle faa Timer. Over Husdyr kaster Isbjørnen sig sjældent; man har set den gaa forbi græssende Kvæg uden at angribe det. Den æder lige saa gerne Aadsel som frisk Kød og forsmaar ikke en Gang en død Isbjørn. Som oftest gaar den af Vejen for Mennesket.

Det er højst sandsynligt, at de fleste Isbjørne ikke sover nogen Vintersøvn; saa meget er sikkert, at man ser dem, og at Eskimoerne gaar paa Jagt efter dem hele Vinteren. Vel lever Bjørnen paa den Tid paa Havet; men de drægtige Hunbjørne gaar i Land, og der indretter de sig et Leje under Klipper eller fremspringende Isblokke eller graver et lavt Hul i den frosne Sne, og her lader de sig nu indesne. Det stærke Snefald i disse Egne skaffer dem snart et lunt Dække. Sneen erstatter dem Drikkevand, og de har i Forvejen

samlet saa meget Fedt paa Kroppen, at de kan tære derpaa hele Vinteren.

Deres Unger plejer og forsvarer de med den største Omhu; selv naar Ungerne næsten er voksne, deler Moderen alle Farer med dem, og om dens Opofrelse har Rejsende og Fangere mange Historier. Scoresby fortæller om en Hunbjørn, som med sine to Unger blev forfulgt af væbnede Matroser paa en Ismark. Først løb Moderen frem og saa sig om efter Ungerne for at paaskynde deres Flugt og syntes ved en ejendommelig, ængstelig Lyd at gøre dem bekendte med Faren; men da Forfølgerne nærmede sig, skubbende og stødte hun Ungerne frem og frelste sig og dem. En anden klemte Ungen fast imellem sin Hals og sit Bryst eller greb den i Nakken og slæbte den saaledes afsted, idet den af og til maatte jage Hundene bort. Efter at den var skudt, krøb Ungen op paa dens Legeme og kæmpede med Hundene, indtil den selv fik en Kugle gennem Hovedet. — Da Skibet »La Carcasse« var blevet siddende i Isen, viste der sig en Gang tre Isbjørne ganske nær derved, hidlokkede ved Lugten af Hvalroskødet, som Matroserne havde sat over Ilden. Det var en Hunbjørn med to, næsten voksne Unger; de styrtede hen mod Ilden, greb et stort Stykke Kød og slugte det. Matroserne kastede mere Kød til dem, og Moderen bragte det til Ungerne. Medens hun hentede det sidste Stykke, skød Matroserne Ungerne; hun selv blev saaret, men ikke dødeligt. Den stakkels Bjørn kunde kun med Vanskelighed bevæge sig, men krøb dog hen til Ungerne, lagde nye Stykker Kød for dem, og da den saa, at de ikke rørte det, søgte den med sine Labber at rejse dem op og udstødte et klagende Skrig ved at se, at dens Møje var frugtesløs. Derpaa gik den et Stykke bort, bestandigt tudende, saa sig om efter Ungerne og gik tilbage og snusede til dem; da den endelig mærkede, at de var døde og kolde, vendte den sig om imod Skibet, brummende af Raseri og Fortvivlelse. Truffen af flere Skud sank den ned over Ungerne, slikkede deres Saar og døde.

Fra ældre Tid har man en Mængde Fortællinger om farlige Sammenstød med Isbjørne og om disses Dristighed, men sammenholder man dem med nyere Polarrejsendes Beretninger, synes det at fremgaa, at enten er Isbjørnens Farlighed bleven stærkt overdrevet, eller ogsaa har dens Væsen ændret sig noget, efterhaanden som den har stiftet nøjere Bekendtskab med Mennesket og dets Skydevaaben. De fleste synes nu at være enige om, at Isbjørnen kun meget sjældent gaar angrebsvis frem mod Mennesket, saa længe den ser Mulighed for at undfly. Nordenskiöld gaar endog, støttet paa egne og talrige Hvalfangeres Erfaringer, saa vidt, at han udtaler: »Møder man ubevæbnet en Isbjørn, er nogle Raab og stærke Fagter i Almindelighed nok til at skræmme den væk; flygter man derimod selv, saa kan man være sikker paa, snart at have den i Hælene paa sig«. Endvidere fortæller han: »Ligger man for Anker, svømmer undertiden en Bjørn ud efter Skibet, og opslaar man sit Telt

i en ubeboet Egn, saa finder man hyppigt næste Morgen i Nabolaget en Bjørn, som i Løbet af Natten har snuset omkring Teltet uden at vove at bryde ind. Tidligere vakte dette Syn Skræk hos Polarfarerne; men nu betænker man sig ikke et Øjeblik paa at gaa angrebsvis frem selv mod en hel Flok. Jeg kender kun et eneste Tilfælde, hvori en Fanger blev alvorligt tilredt af en Isbjørn.»

Af pur Nysgerrighed kan Isbjørnene blive ret paatrængende; men navnlig kan deres Røvier af Proviant fra Depoterne være

Isbjørn angriber en Klapmyds.

højest generende. Træhuse, Kasser, Tønder o. s. v. bryder de itu og fortærer da alt muligt Indhold imellem hinanden. Saaledes fortæller Kane, at de ved Plyndringen af et Depot havde slugt ikke alene Kød og Biskøjter men ogsaa Kaffe, Sejldug og et amerikansk Flag — overhovedet alt, hvad der ikke var af Jærn! En Isbjørn, som blev skudt paa Mc. Clures Ekspedition, havde sin Mave fuldstoppet med Rosiner, Tobak, Hæfteplaster og andre mærkelige Delikatesser, som den havde opsnappet fra et Depot. Ja man har endogsaa Eksempler paa, at Isbjørnene har frarøvet Nordpolsfarere Opmaalingsapparater, Kautsjukflasker, Tobakspakker og har trukket

Propperne af Spiritusflasker. En vigtig Dagbog var de lykkeligvis kun lige begyndt at gnave i, da man blev Gavtyvene vær og jog dem væk.

Isbjørneskind er de værdifuldeste af alle Bjørneskind. Efter deres Størrelse koster de fra et Par Hundrede til ca. 500 Kroner.

*

*

*

Paafaldende forskellig — i Bygning som i Væsen — fra de hidtil omtalte egentlige Bjørne er den indiske Læbebjørn (*Melurus labiatus*). Hvor mærkværdigt dette Dyrs Udseende maa være, kan skønnes af, at man i Begyndelsen kaldte det 'det bjørneagtige Dovendyr' (*Bradypus ursinus*).

Læbebjørn.

Læbebjørnen bliver 1,8 M. lang, deraf Halen kun 10—12 Ctm.; Skulderhøjden er indtil 85 Ctm. Panden er bred og flad, Snuden lang, smal og spids som en Tryne; Næsebrusken rækker altid langt ud over Kæben og kan efter Omstændighederne skydes frem og trækkes sammen, saa at den danner en Slags Snabel. Den lange, smalle Tunge tjener Dyret til, sammen med den bevægelige Næsebrusk, ikke blot at gribe, men ogsaa at indsuge de forskelligste Genstande. Ørene er korte og opretstaaende og Øjnene smaa. Man ser kun lidt af Hovedet, da det er bedækket med lange, stive Haar, som til Dels falder ud

over Snuden. Halen er skjult i den lange Pels. Fortænderne falder i Reglen tidligt ud, og derved faar Mellemkæben et saadant Udseende, at tidligere Naturforskere har henregnet Dyret til Gumlerne. Pelsen er glinsende sort, Snuden graa eller smudsighvid og en hestesko-dannet Plet paa Brystet hvid. De uhyre store, lyse Kløer er seglformigt krummede.

Læbebjørnens Hjem er Forindien og Ceylon. Den er et ægte Bjærgdyr og kommer kun af og til ned paa Sletterne. Helst skjuler den sig i tætte Skove.

Paa de hedeste Timer af Dagen kryber den ind i Huler og Fjældkløfter. Da dens Sanser, paa Lugtesansen nær, er meget lidt skarpe, kan Jægeren let snige sig nær til den. Dens Næring bestaar

næsten udelukkende af Planteføde og hvirvelløse Smaadyr, kun lejlighedsvis skal den tage Æg eller en lille Fugl. Foruden Rødder, Frugter o. l. er Bireder, Larver, Snegle og Myrer dens vigtigste Kost, og dens lange, buede Kløer kommer den til god Nytte ved Udgravninger. Ogsaa Termitternes Boer river den op og plyndrer. I Daddelpalme-Plantninger, hvor man tapper Palmevin, er den en hyppig Gæst. Den klatrer op ad de 6—8 Meter høje Stammer indtil Kronerne, hvor Fadene hænger, hvori Vinen tappes. Værre, end at den stjæler af Vinen, er det dog, at den slaar Fadene i Stykker. Naar den har delikateret sig, gør den sig ikke den Ulejlighed igen at klatre ned, men lader sig simpelthen falde. Ofte drikker den sig ogsaa en dygtig Rus.

Efter nyere Meddelelser synes Læbebjørnen ikke at være fuldt saa uskyldigt et Dyr, som almindeligt antaget. I hvert Fald er det farligt at overraske den, thi hvis den i sin pludselige Skræk ikke øjner Udvej til Flugt, gaar den ofte med Fortvivlelsens Mod over til Angreb og kan da blive slem nok.

Fangne Læbebjørne benyttes i Indien af Gøglere og Dyretæmmere til alle Slags Kunststykker, og de er gennemgaaende skikkelige Dyr.

I Øst- og Sydasien lever nogle mærkelige Smaabjørne, de saakaldte »Kattebjørne« (*Ailurinae*), der danner Bindeled mellem

Binturong. Tegnet i Zoologisk Have.

de ægte Bjørne og Desmerdyrene. Deres Fødder er mere eller mindre katteagtige, idet Fodsaalerne er behaarede, og Klørne kan trækkes lidt tilbage.

Den største af disse i systematisk Henseende interessante Former

er den sorte Binturong (*Arctitis binturong*), der bliver 1,5 M. lang, hvoraf Halvdelen rigtignok gaar paa den lange Hale. Denne er en Snohale, og Dyret er i det hele et udpræget Trædyr. Det opholder sig i Bagindiens og de store Sundaøers Skove og er et langsomt Natdyr, som man kun sjældent faar Øje paa. Det er meget lidt kræsent i Valget af Føde, nærmest altædende; men forøvrigt er dets Liv kun lidet kendt.

Den røde Kattebjørn eller Pandaen (*Ailurus fulgens*) er omtrent paa Størrelse som en stor Huskat. Dens Hjem er Himalayas sydøstlige Egne, hvor man træffer den i 2000—4000 Meters Højde. Her færdes den par- eller familievis i Skovene, men opholder sig dog mere nede paa Jorden end Binturongen. Den lever hovedsagelig af Planteføde, men plyndrer dog lejlighedsvis Reder eller snapper Insekter. Ogsaa om dens Liv ved man forholdsvis kun lidt.

En tredje Underfamilie danner de smaa amerikanske Vaskebjørne (*Procyonidae*). Sammenlignede med de ægte Bjørne er de smaa og spinkle. Halen er lang, slap og busket, Benene høje og tynde, Snuden kort.

Den almindelige Vaskebjørn, Amerikanernes Raccoon (*Procyon lotor*) har en Kroplængde af 65 Ctm., en Halelængde af 25 Ctm. og en Skulderhøjde af 30—35 Ctm. Pelsen er gulgraa, blandet med Sort; Halen har seks mørkebrune Ringe. Vaskebjørnen har hjemme i Nordamerika, saa vel i den sydlige som i den nordlige Del. I det Indre forekommer den endnu hyppigt, især i Skove med Floder, Søer og Bække. Naar Solen skinner, sover den i hule Træer eller paa løvfulde Grene; men hvor den er fri for Forstyrrelse, har den ingen bestemt Jagttid.

Den ernærer sig af Frugt, men tager ogsaa Fugleæg og især Insekter. Selv Fisken i Vandet snapper den, og for at fange Krebs og Skaldyr vover den sig ved Ebbetid langt ud i Stranden. Østers skal være dens Livret, og den har et godt Greb paa at aabne dem. Den har den underlige Vane at dyppe sin Føde i Vand og at gnide den mellem Forpoterne, ligesom for at vaske den — deraf dens Navn; kun naar den er meget sulten, giver den sig ikke Tid dertil.

I Maj føder Hunnen 4—6 meget smaa Unger i et omhyggeligt foret Leje i et hult Træ.

Jagten paa dette Dyr drives med sand Lidenskab. Den anstilles om Natten med Hunde og ved Fakkelskin. En god Hund finder snart Vaskebjørnens Spor, og det hele Kobbet styrter nu efter den. Med Abens Hurtighed klatrer den op i et Træ og skjuler sig i dets tætteste Løv; Hundene omringer Træet, halsende og hylende, indtil Jægerne kommer. Faklerne kaster sammen, og af tørt Træ og Gran-kogler dannes der et Baal, som oplyser alle Omgivelser. Nu stiger en Mand op i Træet og forfølger Bjørnen. Den vover sig da ud

paa en tynd Gren for at springe over i et andet Træ; men dens Forfølger klatrer efter den og ryster Grenen, indtil Vaskebjørnen falder til Jorden. Hundene styrter nu gående efter den; den søger at redde sig over i et andet Træ, men bliver omsider et Bytte for Jægerne.

Naar den fanges i en ung Alder, bliver den ganske tam, saa at man kan lade den gaa frit om i Huset, hvis der blot ikke er Høns. Den er højst tiltalende paa Grund af sit komiske, abeagtige Væsen, og den holder meget af, at man kæler for den. Den beholder ogsaa i Fangenskab sin ejendommelige Vane at vaske sin Føde, skønt mangan en Lækkerbidsken, saasom Sukker, derved ødelægges. Al fast Føde fører den til Munden med Forpoterne; den siddende Stilling paa Bagbenene synes ikke at falde den besværlig.

Vaskebjørn.

Jagten paa Vaskebjørne lønner sig godt. Kødet spises i Amerika ikke alene af Negrene, men ogsaa af de Hvide. Pelsen (den saakaldte Schupp eller Sjupp) er meget søgt til Bundtmagerarbejde: Uldhaarene bruges i Hattefabrikationen og Halen benyttes som Boa.

I Sydamerika lever Krabbe-Vaskebjørnen, den saakaldte Aguara (*Procyon cancrivorus*). Den findes især langs Sydamerikas Østkyst, i Skove ved Sumpe og Floder, og dens Yndlingsføde er Krebs.

Nær beslægtede med Vaskebjørnene er de saakaldte Næsebjørne (*Nasua*), der er let kendelige ved deres langstrakte, næsten maaraagtige Krop med en kort Hals, langt, spidst Hoved, en tæt-haaret Hale af samme Længde som Kroppen og korte, kraftige Lemmer med brede Fødder. Det mest karakteristiske ved dem er Snuden, der som en Tryne gaar langt ud over Munden og har skarpkantede, opadbøjede Rande.

Den almindelige Næsebjørn, Brasilianernes Coati, er udbredt over Sydamerikas nordligste og mellemste Skovegne indtil Paraguay. Deres Totallængde er 100—105 Ctm, hvoraf Halen

udgør ca. 45 Ctm.; Skulderhøjden er indtil 30 Ctm. Den tætte og lange Haarklædnings Grundfarve svinger mellem Rødt og Graabrunt paa Ryggen og gaar paa Undersiden over i det Gullige.

Tidligere antog man, at der var en selskabeligt levende og en ensomt levende Art, men Hensel oplyste efter nærmere Undersøgelser, at det kun er de gamle Hanner (og ikke en egen Art), der fører et ensomt Liv. Naar deres lange Hjørnetænder afstumpes, forlader de den Flok, hvori de hidtil har levet sammen med Hunnerne, og vender kun tilbage til den i Parringstiden. Naar Næsebjørnene finder en Orm i Jorden eller en Larve i et Træ, kradser de ivrigt med Forpoterne og stikker af og til Snuden ind i Hullet, ganske som Hunde bærer sig ad over for Markmus. Naar de ikke

forstyrres, kryber de ned ad Træstammer med Hovedet nedad. De indlader sig ikke paa at springe fra det ene Træ til det andet, skønt de næppe er mindre behændige end Katte eller Aber. Af deres Sanser er Lugten upaatvivlelig den skarpeste, derefter kommer Hørelsen; Syn, Smag og Følelse er forholdsvis svage. Om Natten kan de aldeles ikke se og om Dagen kun svagt; Snuden er deres vigtigste Føleredskab.

Hunnen skal i Oktober (Foraarstiden i Sydamerika) føde 3—5 Unger i en Jord- eller Træ-

Næsebjørn.

hule, hvor den skjuler Ungerne, indtil de kan gaa med den paa Jagt.

Næsebjørnen bringes hyppigt til Europa. Den største Del af Dagen er den i uophørlig Bevægelse og sover kun om Middagen og om Natten. Den leger med enhver, ogsaa med Hunde, Katte, Høns og Ænder.

Ogsaa Snohalebjørnen eller Halevikleren (*Cercoleptes caudivolvulus*) danner et Mellemlid mellem Bjørn og Desmerkat. Kroppen er langstrakt, men plump, Benene lave og Snuden kort; de fem Tæer er halvt sammenvoksede og har store Kløer; Fodsaalerne er nøgne; Halen er længere end Kroppen og er et lige saa godt Griberedskab som hos Brøleaben. Kroppen er 90 Ctm. lang, hvoraf Halen maaler 47 Ctm. Haarlaget er silkeblødt eller glinsende, Farven

lys graagul med et svagt rødligt Skær og med sortebrune Bølgestriber.

Snohalebjørnen findes i det nordlige Brasilien, Peru, Meksiko, ja endog i Louisiana og Florida. Den lever i Urskovene, helst nær ved store Floder, og sover hele Dagen i hule Træer. Om Natten er den livlig og klatrer rask om i Trækronerne, ved Hjælp af sin Snohale.

Dens Føde bestaar af Smaafugle og Æg, Insekter, Honning og søde Frugter. Overfor Mennesket er den mild og godmodig i Fangenskab og kan blive sin Herre lige saa hengiven og lydig som en Hund. I Sydamerika har man den ofte som Husdyr, og den er let at holde, da den æder næsten alt, hvad man giver den.

Brehm har givet en tiltalende Skildring af et Par fangne Snohalebjørne, af hvilken vi bringer et Uddrag: »Snohalebjørne kommer udmærket ud af det med hverandre. Til de evige Stridigheder, der hører til Dagens Orden mellem

Næsebjørne, mærker man intet. Han og Hun behandler hinanden ualmindelig kærligt. Jeg lod en Gang sætte en nyrehvervet, endnu noget ængstelig Han ind til en Hun, der var under min Varetægt.

Hunnen, der hidtil, i alt Fald hos mig, ikke havde været sammen med noget andet Dyr, syntes meget overrasket ved pludseligt at faa Selskab. En omhyggelig, i Begyndelsen noget ængstelig Besnusning gjorde hende dog snart klar over den Lykke, der ventede hende. Saa snart hun havde forstaaet, at Gæsten egnede sig til Kammerat, overøste hun den med forføreriske Ømhedsbeviser. Men den nyankomne syntes uerfaren og viste til at begynde med mere Frygt end Imødekommen, ligesom han ogsaa skreg højt op, hver Gang Hunnen nærmede sig med Kærtegn. Men hun lod sig ikke afvise. Hun begyndte med at slikke den knibske Hyrde, trængte sig ind mellem ham og Gitteret, til hvilket han klamrede sig, gned sig op ad ham, tog ham om Halsen og slikkede kyssende hans Mund. Endnu viste den saaledes kærtegnede sig tilbageholdende, ja han afværgede endogsaa Kyssene, idet han bøjede Ansigtet ned mod Brystet, saaledes at han kun bød Hunnen Øret, som hun — idet hun foreløbig tog til Takke — slikkede. Hannen lod dette

Snohalebjørn.

passere, men ændrede ikke sin Holdning. Endelig slap Hunnens Taalmodighed op: hun tog pludselig fat om sin Fælles Hoved, krogede sin Potehaand fast i de tætte Fløjlshaar, tvang det tilbage, lagde den anden Arm favnende om hans Hals og kærtegnede ham

nu saa længe, til han havde tabt hele sin Skyhed og syntes godvillig at give sig hen i det uundgaaelige . . . »

* * *

Cacomizli.

Til de nys skildrede amerikanske »Halvbjørne« slutter sig et lille meksikansk Rovdyr, Cacomizli'en (*Basaris astuta*), der tidligere henførtes til Desmerkattene. Dyret minder i Form om en Ræv, men er mindre, af ca. 95 Ctm.s Totallængde. I Farve ligner den Næsebjørnene.

Cacomizlien lever i Klippekløfter og forladte Huse, ja træffes endog inde i selve Meksikos Hovedstad, hvor den gør sig nyttig ved Jagt paa Mus og Rotter, men rigtignok samtidigt hjem søger Hønsegaardene. Den er et livligt, muntert og legelystent lille Væsen, der i Bevægelser og Stillinger minder meget om et Egern og ligesom dette lægger Halen op over Ryggen. Meksikanerne holder den ofte tam som Skødedyr og for at udrydde Mus.

FEMTE ORDEN. SÆLERNE.

Ligesom Hvalerne er Sælerne, norsk Kobberne, Havdyr; men deres Pattedyr-Natur er langt mere iøjnefaldende. Endnu er der fire Ben tilstede, rigtignok kun slæbende, men dog bestemt adskilte fra Kroppen, og paa Fødderne kan der mere eller mindre tydeligt ses baade Fingre og Tæer. Hos mange er disse fuldkomment bevægelige og kun forbundne med hverandre ved en Svømmehud, og hos de faa, hvor de er omgivne af en fælles Hud, kan de dog skelnes ved de smaa Kløer. Halen ender ikke i nogen Finne, og det lille Hoved er tydeligt adskilt fra den tendannede Krop. Mest paafaldende er Fødderne, idet Mellemtaaen ikke mere er den længste og stærkeste. I Tandsættet genfindes Rovdyrenes Type, — dog er Kindtænderne altid ens, — og Sælerne slutter sig i det hele nøje til de egentlige Rovdyr. At Ørerne og Næseborene kan lukkes, og at Øjnene er byggede paa en ejendommelig Maade, er naturlige Tilpasninger til disse Havpattedyrs Levemaade.

Paa Land opholder de sig kun i Forplantningstiden og som Unge; her er de højst ubehjælpssomme Dyr, hvorimod de bevæger sig med den største Lethed i Vandet, og i Fare tyer de straks ud i dette.

Alle Sælhunde er meget selskabelige. De færdes især om Natten; Dagen tilbringer de helst paa Land, enten solende sig eller sovende. Enhver Forstyrrelse af deres Magelighed er dem højst ubehagelig; mange Arter kan næppe drives til at flygte og har større Lighed med døde Kødmasser end med levende Skabninger.

Stemmen er hæs og lyder snart som Hundens Gøen, snart som Kalvens Brægen eller som Oksens Brølen.

Hannen lever altid sammen med flere Hunner, og Moderen forsvarer sit Afkom med Fare for sit Liv. Allerede efter et Par Maaneders Forløb bliver de unge Sæler vænnede fra.

Dyriske Stoffer, især Fisk, Skaldyr, Krebs og Straaledyr, udgør Sælernes Føde. For at befordre Fordøjelsen, sluger nogle Stene; andre fylder i Nødstilfælde Maven med Tang.

I Hvidbjørnen har Sælerne, navnlig de mindre Arter, deres værste Fjende næst efter Mennesket. Al Sælhundejagt er nærmest kun Slagteri, og Dyrenes Tal er ogsaa blevet betydeligt formindsket, saa at nogle Arter gaar deres Undergang i Møde. Deres Tran og Spæk, Tænder og Hud er søgte Artikler, og deri maa man søge Grunden til den Udryddelseskrig, der føres imod disse Dyr. Mange dræbes dog ogsaa, fordi de skader Fiskeriet stærkt.

Alle Sæler kan tæmmes, ja nogle kan endog afrettes til at fange Fisk.

Sælernes Orden falder i tre store Familier. Mest omdannede til Vandlivet er de ægte Sæler, som har mistet de ydre Ørebruske og slet ikke kan støtte paa Baglemmerne. Modsætningen til dem danner Øresælerne, der endnu har bevaret Ørebruskene og Evnen til at støtte og bevæge sig paa Baglemmerne. En særlig, tredje Gruppe danner Hvalrosserne, der for saa vidt staar midt imellem de to andre, som de mangler Ørebruske, men paa den anden Side dog kan dreje Baglemmerne frem under Kroppen.

Langt den videste Udstrækning har de ægte Sælernes Gruppe, »Sælhundene«, som det ofte hedder i daglig Tale. Ikke blot alle Have bebor de, men ogsaa mange Søer, f. Eks. Bajkalsøen og det kaspiske Hav, hvori de er blevne tilbage, efter at den oprindelige Havforbindelse afbrødes ved Landets Hævning. Hyppigst er de dog i det nordlige Polarbælte.

Man skal se Sælerne i Vandet for at faa det rette Indtryk af dem. De gennemskærer det med en Rovfisks Hurtighed, drejer sig lynsnart om sig selv og kan ogsaa, saa længe de finder for godt, forblive paa et og samme Sted. At dykke forstaar de fortrinligt, men de bliver dog ikke saa længe under Vandet, som det undertiden paastaas. Naar de ikke forfølges, stiger de hvert Minut op til Overfladen for at aande, og de opholder sig ingenlunde et helt Kvarter eller en halv Time ad Gangen under Vandet, som man i ældre Tider troede. Fabricius, der har givet en udførlig Beskrivelse af de ved Grønland forekommende Sæler, mener, at en Sæl ikke kan forblive længere under Vandet end $7\frac{1}{2}$ Minut, og fangne Eksemplarer har i Følge mangfoldige Iagttagelser aldrig tilbragt over $5\frac{1}{2}$ Minut under Vandet — ikke en Gang, naar de sover. Sælerne kan nemlig virkelig sove i Vandet. De kommer da fra Tid til anden med smaa Bevægelser af Lemmerne op til Overfladen med lukkede Øjne, trækker Vejret, synker 'atter og kommer paa ny op, hver Gang de drager Aande. Disse Bevægelser synes at ske aldeles bevidstløs og mekanisk. At Sælerne ogsaa kan sove, hvilende paa Overfladen, fremgaar af Grønlandernes Iagttagelser. Disse, der giver yderst nøje Agt paa det for dem saa vigtige Dyr, har en egen Benævnelse for hver af

dets Stillinger i Vandet; af de forskellige Stillinger slutter de nemlig, om det vil lykkes dem at nærme sig eller ikke.

Selvom Sælerne kan leve Dage, ja Uger igennem i Vandet, gaar de dog gerne en Gang imellem op paa Land, ogsaa udenfor Forplantningstiden, enten for at hvile sig, sove eller sole sig. De kaster sig da med et pludseligt Sæt fra Vandet et Stykke ind paa Landjorden, idet de hurtigt og kraftigt slaar de udbredte Baglemmer sammen. Hvor tung og klodset deres Gang end ser ud, kommer de dog ganske rask afsted, og en løbende Mand maa næsten anstrænge sig, naar han vil indhente en paa Land afstedglidende Sælhund.

En Sæl, der hviler paa Strandbredden, er et Billede paa Ladhed

Plettet Sæl.

og Velvære. Snart vender den Bugen, snart Ryggen, snart den venstre og snart den højre Side imod Solen; den trækker Forbenene ind til Kroppen eller lader dem hænge slapt ned. Den aabner og lukker Øjnene, blinker eller stirrer lige ud for sig, aabner kun undertiden de tillukkede Øregange og Næsebor og foretager saa godt som ingen andre Bevægelser end dem, der betinges af Aandedrættet. Saaledes kan den ligge i Timevis.

Allerede i Oldtiden har man skildret Sælerne som højt begavede Dyr. Deres Sanser synes i det hele at være vel udviklede. Synet er fortrinligt, Hørelsen skarp til Trods for de smaa Øreaabninger og Lugten forholdsvis fin, skønt Næsen her fornemlig staar i Aandedrættets Tjeneste. Næse og Øren kan som omtalt lukkes og viser sig snart som trekantede eller runde Huller, snart kun som smaa

Sprækker. Næseborene aabnes ved hvert Aandedrag og lukkes straks igen og vedbliver at være sammenknebne til det næste Aandedrag, ogsaa naar Dyret hviler paa Land; Ørene bliver kun lukkede i Vandet og selv der ikke altid. Det store Øje er kun lidet hvælvet, og den lysere eller mørkere brune Regnbuehinde fylder næsten hele Øjet, saa at det hvide kun sjældent ses. Højest ejendommelig er Pupillen; thi den er ikke rundagtig eller aflang, men snarere af Form som en Stjerne med fire Straaler. Blikket er paafaldende udtryksfuldt, og ved enhver Ophidselse og Smerte fælder Sælerne mange Taarer. Musikalsk Sans tilskrev allerede Oldtidens Folk Sælerne, og ogsaa i nyere Tid har man ofte set disse lytte til Klokkeklang og lignende høje Toner, f. Eks. Ankerkættingens Raslen.

Hvor begavede disse Dyr end i det hele er, viser de sig dog ofte saa dumme og raadville, at man næppe véd, hvad man skal tro om deres Evner. I øde Egne er de dristige; men hvor de har lært deres værste Fjende, Mennesket, at kende, viser de sig højest forsigtige. Fangne Individuer slutter sig snart til deres Oppasser, og enkelte bliver meget tamme. Over for Hunde kommer de i et heftigt Sindsoprør, fnyser forbitret ad dem eller søger at skræmme dem ved at slaa Tænderne sammen.

Omtrent $9\frac{1}{2}$ Maaned efter Parringen føder Hunnen én, sjældnere to Unger paa øde Øer, helst paa den sandede Strandbred, i Grotter, paa Klippeblokke eller Ismarker. Ungerne kommer vel udviklede til Verden og er bedækkede med en tæt, fin, hvid Pels, som hindrer dem i at svømme og endnu mere i at dykke, men som snart afløses af den glatliggende, stride Ungdomsdragt. Indtil det første Haarskifte har fundet Sted, bliver Hunnerne paa Land hos Afkommet. Moderen giver kun en kort Tid sin Unge Die, enten paa Strandbredden eller, senere, paa Fladvande; i Fare advarer hun den og slæber den imellem Forbenene til et sikkert Sted. Allerede efter et Aars Forløb har Ungen opnaaet over Halvdelen af sin vordende Størrelse.

Om Fødselen af en fuldbaaren Unge, som en Hun-Sæl bragte til Verden i en lille Dam i den zoologiske Have i Hamborg, meddeler Brehm følgende: Fødselen foregik i den tidlige Morgenstund inden Oppassernes Komme; disse saa allerede, da de traadte ind i Haven, Ungen lege i Vandet ved Siden af den gamle. Paa Land fandt man hele den nyfødtes fældede Dragt, en ikke saa ganske lille Hob af silkebløde, korte og krusede Haar. De laa alle paa et Sted af ringe Omfang og syntes allerede at være blevne afstrøgne, inden Fødselen var foregaaet. Ungen havde ikke længere noget Spor af Uldklædning paa sig. Dens Farve lignede fuldstændig Moderens; kun var Farverne hver for sig friskere og mere glinsende. Øjnene var aabne og saa klart og frejdigt ud i Verden. Det unge Dyrs Bevægelser var ganske som den gamles; de var lige saa sikre og livlige i Vandet og lige saa ubehændige paa Land. Det svømmede lige godt paa Bugen og paa Ryggen, dykkede let og længe ad Gangen, antog de forskellige Stillinger i Vandet og teede sig med

et Ord som en udvoksen Sæl. Men det var ogsaa kommet til Verden som et mærkværdigt udviklet og paafaldende stort Dyr. Den Dag, Ungen blev født, vejede den 8,75 Kilo, og dens Længde udgjorde 85 Ctm. |Det var i højeste Grad tiltrækkende at iagttage begge Dyrene. Den gamle var kendelig glad over sin lille og legede straks i de første Dage med den, først i Vandet, men senere ogsaa paa Land. Begge humpede flere Gange op paa det tørre, og den gamle lokkede da Ungen til sig med et hæst Brøl eller berørte den saa smaat med et af Forbenene. I begges Lege gav den gensidige Hengivenhed sig tydeligt til Kende. Allerede om Aftenen pattede Ungen kraftigt; senere krøb den seks til ti Gange om Dagen hen til den gamle for at faa Føde. I Vandet pattede den aldrig. Da den var tre Uger gammel, var den i et og alt bleven komplet Sælhund.

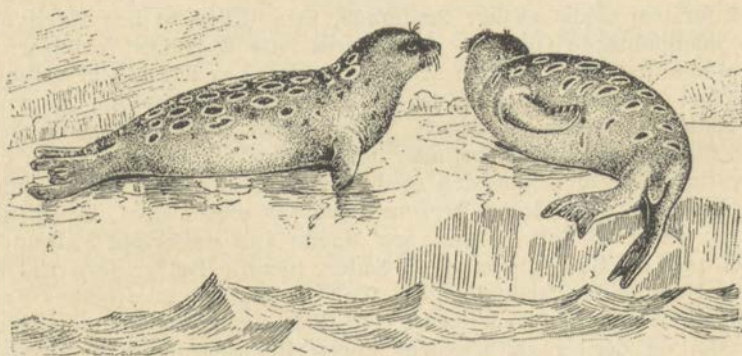
Af alle Folkeslag synes Grønlænderne at være det, der ikke alene forstaar bedst at jage Sælhunde, men tillige at benytte Byttet i de mangfoldigste Øjemed. Med deres lette Kajaker forfølger de det ofte milevidt. Fangsten sker sædvanligvis ved Hjælp af en med Modhager forsynet Harpun, til hvilken der er fæstet en Line og ved Enden af denne en Blære. Naar Sælen er truffen og dykker, viser Blæren, hvor den befinder sig, og naar den da dukker op, søger Fangeren at dræbe den med Kastepile. Er dette sket, binder han den fast til Baaden. Dersom Dyret er meget stort, fæstes der en stor Blære til det, og paa den Maade kan en heldig Sælhundefanger paa en Gang slæbe 4—5 Sæler hjem. Det er forøvrigt en i flere Henseender farlig Fangst. Thi dersom det ikke lykkes Fangeren at faa Blæren kastet ud i rette Tid, slæber Sælen ham afsted med sig, og der er da sjældent nogen Redning for ham, dersom ikke en anden Fanger kan komme ham til Hjælp. Undertiden er Sælen ogsaa modig nok til at vende sig imod den tynde, af Skind syede Baad og bide Hul i den, hvorved Fangeren udsættes for at synke.

Foruden Mennesket har Sælhundene en meget farlig Fjende i Spækhuggeren, og man ser dem ofte, ude af sig selv af Skræk, flygte for denne Delfin, idet de søger at slippe ind paa Fladvande. Ogsaa Isbjørnen forfølger dem uafsladelig og forstaar at bemægtige sig dem med megen Snildhed.

Grønlænderne benytter, som sagt, alt af Sælerne. Ikke alene Kødet, men Blodet og Indvoldene fortæres og til Dels Skindet og Spækket. Det sidste anvendes især til at brænde i Lamper, dels til Belysning og dels i Stedet for Brændsel (til at koge ved); endvidere bruges det som Fernis for at bevare Telt- og Baadeskind mod Vejrligets Indflydelse. Af Tarmene gøres der Ruder, Forhæng og vandtætte Pelse. Skindene tilberedes enten til Haarskind, som bruges til Klæder, indvendigt Teltovertræk, Briksekind o. s. v., eller til haarløse Skind, som anvendes til Baadebetræk, udvendigt Teltovertræk, Vandpelse, Støvler o. s. v. Ribbenene benyttes som Søm

eller til dermed at udspile Skind, og af Skulderbladene laves der Spader; Senerne tørres og flækkes til Sytraad, og Maven anvendes som Flaske til deri at opbevare Blod og Spæk.

Den Sæl, hvis Levevis i det foregaaende nærmest er taget som Type, er »den almindelige Sælhund« eller den plettede Sæl, norsk: Stenkobbe (*Phoca vitulina*) — en ikke blot i de skandinaviske Farvande, men over hele den nordlige Halvkugle yderst hyppig Art, let kendelig paa Ryggens og Sidernes mange sortbrune Pletter paa gulliggraa Grund. Det voksne Dyrs Længde svinger mellem 1,6 og 2 M.; sædvanligt er Hunnen større end Hannen. I Grønland føder den i Juni, men ved Østersøens Kyster

Ringsæl.

allerede sidst i Marts eller i April. Paa lavlandede Rev, f. Eks. Syd for Lolland og ved Hesselø, ligger der store Flokke af plettede Sæler paa det tørre, men de er meget sky og forsigtige og bliver det endnu mere Aar for Aar paa Grund af den Ivrighed, hvormed Fiskerne søger at udrydde denne deres Arvefjende. Samtidigt tjener de en Pengepræmie, der udbetales dem for hver Sælhundehale, — ligegyldigt af hvilken Art, — som indsendes til »Dansk Fiskeriforening« i København.

Mindre hyppige i de danske Farvande end den plettede Sæl, er Graasælen, norsk Storkobben (*Halichoerus grypus*) og Ringsælen (*Phoca foetida*). Graasælen, der er ensfarvet graa, bliver indtil 3 Meter lang og kan veje 250 Kilo. Den ynglede tidligere ved Anholt, men nu ikke sydligere end ved Fro-Øerne i Norge, hvor den, i Modsætning til andre Sæler, først føder sine Unger i Høstens Tid. — Ringsælen har lyse Ringpletter paa sortbrun Bund. Den bliver kun 2,5 Meter lang og er sjælden i de danske Have,

men ret hyppig i Østersøens mellemste og nordlige Dele, i de store russiske og finske Søer og i Ishavet. Heroppe føder den sin Unge i et Snekammer over et Hul i Isen, som den graver og holder aabent.

Til de mere udprægede Ishavssæler, »Robberne«, som kun undtagelsesvis fjærner sig betydeligt fra Polarbæltet, hører den indtil 3 M. lange Svartside, norsk: Jan-Mayen-Kobbe (*Phoca groenlandica*). Dens Hoved er mere smalt og langstrakt og Panden fladere end hos de hidtil nævnte Sæler; men mest iøjnefaldende karakteriseres den dog ved sin Farvetegning. Den nyfødte Unge har en

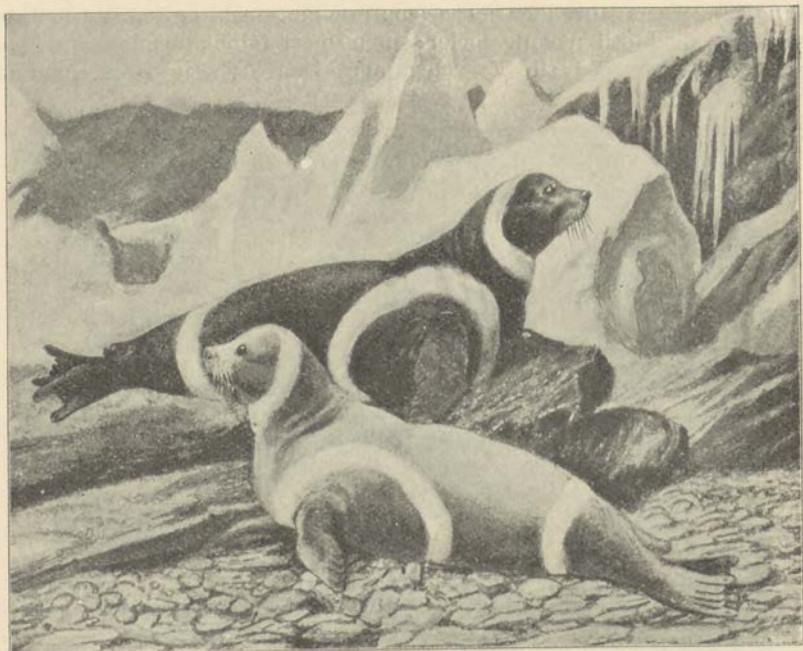
Grønlandssæl eller Svartside.

blød, glinsende, snehvid Duppels, hvis Haar fældes efter en Uges Forløb. I det andet Aar faar den lysegraa Ryg Pletter, og i de to følgende Aar bliver den mere og mere broget. Hovedet bliver sort, Kroppen hvid eller hvidgul og faar hos Hannen en stor, halvmaaneformet mørk Plet paa hver Side, dannende ligesom en Sadel, hvorfor Tyskerne ogsaa kalder Arten »Saddelsælen«. Hunnerne har kun en svag Antydning af Sidepletterne. Svartsiden findes lige saa vel ved Kamtsjatka som ved Grønland, Labrador og Island og opholder sig mere ude paa Havet imellem Drivisen end inde ved Kysterne. Den er højst selskabelig og træffes altid flokkevis. Sidst i Marts opholder Flokkene sig paa Kanten af Drivisen for at føde,

og Ungerne jages da hensynsløst af »Robbefangerne«, hvorfor Artens Antal ogsaa er aftaget betydeligt.

En endnu mere aparte Tegning har Harlekinsælen (*Histriophoca equestris*) fra Beringshavet.

Mere udpræget Kystdyr end Svartsiden er Remm'esælen, norsk; Haverten (*Phoca barbata*). Den bliver over 3 M. lang og er Genstand for ivrig Fangst; thi af alle Polarsæler har den den

Harlekinsæler.

tykkeste Hud, hvoraf der kan laves meget stærke Remme. Heraf Navnet.

En egen Slægt danner Blæresælerne, hvoraf Klapmydsen (*Cystophora cristata*) er den mest bekendte. Sit Navn har den efter det tyske Ord »Mütze«, Hue. Denne Art udmærker sig nemlig ved, at Hannen vilkaarligt kan oppuste sin Hovedhud fra Næsen til op over Øjnene, saa at den danner en paa Siderne fremragende Blære, langs ad hvis Midte der gaar en svagt ophøjet Kant. Naar denne Blære er fyldt med Luft, danner den en Sæk af 25 Ctm.s Længde og 20 Ctm. Højde, der sidder som en Hue paa Forhovedet. Naar den ikke er oppustet, klapper den sammen, og der ses kun en

Længderibbe, der deler Snuden i to Dele. Hunnerne og de unge Hanner har ingen Blære, men kun en lav Hudribbe langs Panden.

Hoved af en Klapmyds.

Klapmydsens Han bliver 2—2,5 M. lang. Hunnen er mindre. Udvoksne Dyr er smudsig- eller graahvide med mørke Pletter, som staar tættest paa Ryggen. Pande og Snude er sortladne, Nakke og Overhals sortbrune med graahvide Pletter.

I Nærheden af Grønland og Nyfoundland er Klapmydsen almindelig, ved Vestkysten af Island og ved den nordlige Del af Norge sjældnere. Kun i April, Maj og Juni nærmer den sig Land for at kaste sin Unge; den øvrige Del af Aaret tilbringer den som oftest i rum Sø, helst i Nærheden af Drivisen, paa hvilken den ofte hviler sig.

Klapmydsen er en for Grønlænderne meget nyttig Sæl, da den som Følge af sin Størrelse yder dem en stor Mængde Føde og Tran. Skindet af de unge bruges med Haarene udadvendte til Stadspelse for Kvinder og anses for noget af det kostbareste Skind.

Ligesom Svartsiden er denne Art aftaget stærkt i Mængde paa Grund af Robbefangernes stærke Forfølgelse.

Alle de hidtil nævnte Sæler, selv de sidst omtalte højaordiske »Robber«, overgaas i Størrelse af de sydligere Haves Søelefant (*Macrorhinus leoninus*). Gennemsnitlig er denne Kæmpesæl 5 M. lang, men man har maalt Eksemplarer paa 6,7 M.s Længde, som vejede over 3000 Kilo. Det er dog kun Hannerne, der opnaar saadanne Dimensioner og Vægtforhold; Hunnerne bliver kun halvt saa lange og naar næppe Tredjedelen af Hannernes Vægt. Arten har Navn efter en ejendommelig, omtrent 40 Ctm. lang Forlængelse af Hannens Snude, der minder om Elefantens Snabel. I Hvile hænger denne Snabel slapt ned over Overlæben; men ophidses Dyret, kan den forlænges omtrent til det dobbelte. Hannens Farve er grønlig eller blaalig graa og Hunnens mørk olivenbrun, hen ad Siderne gulbrun.

Søelefanten har hjemme i de sydlige Have, især Syd for 50° s. Br. Man traf den tidligere ved Chiles Kyster, paa Sandwich-øerne, ved Van Diemens Land, Ny-Zeeland o. s. v., men paa disse Steder er den nu helt eller næsten udryddet. Den foretager aarligt Vandringer fra Nord mod Syd og tilbage. Om Sommeren strejfer den om i Havet, men henimod Vinteren kravler den op paa Land. Her holder den sig helst til Steder, hvor der er Dynd eller Mosegrund, eller tumler sig i ferskt Vand. Af den store Masse udskiller

der sig Familier, bestaaende af 2—5 Medlemmer. Disse træffer man altid tæt ved hverandre, sædvanlig sovende i Dynd eller mellem Siv. I stærk Hede afkøler de sig ved at kaste vaadt Sand op paa den øverste Del af deres Legeme, saa at de undertiden mere ligner Jorddynger end levende Dyr, — i saa Henseende minder de om Tykhuderne. Deres Bevægelser paa Land er højst ubehjælpsomme. Naar de er meget fede, ryster og bævrer hele Kroppen ved hvert Ryk fremefter ligesom en med Gelé opfyldt Blære, og ved hvert 20de eller 30te Skridt bliver de trætte og maa hvile lidt; desuagtet kan de klavre over 5—10 M. høje Sandbanker. I Vandet bevæger de sig fortrinligt og efterstræber rask deres Føde, især Blæksprutter, og Fisk, ja indhenter endog Svømmefugle som f. Eks. Pingviner. Ejendommeligt er det, at de ogsaa sluger en Mængde Tang, ja ofte endog Stene saa store, at det synes ufatteligt, at Mavesækkens Vægge kan holde til at bære saadanne Byrder.

Det er højst sløve Dyr, som aldrig anfalder Mennesket uden at være tirrede. Man kan bade sig midt iblandt dem, og smaa Sæler af en anden Art svømmer trygt om imellem disse Dyr. Pernetty forsikrer, at hans Matroser red paa Søelefanter som paa Heste og stak dem med Knive, naar de gik for langsomt!

Ti Maaneder efter Parringen, sædvanligvis i Juli eller August, — i Patagonien først i November — føder Hunnen. Ungerne er indtil 1,5 M. lange og vejer 40 Kilo. I den 6te eller 7de Uge føres de af Moderen ud i Havet. Hele Hjorden fjærner sig derpaa langsomt fra Bredden og ror daglig videre og videre ud i Havet. Efter faa Maaneders Forløb stødes de unge bort af de gamle. Først i det tredje Aar faar Hannen sin Snabel.

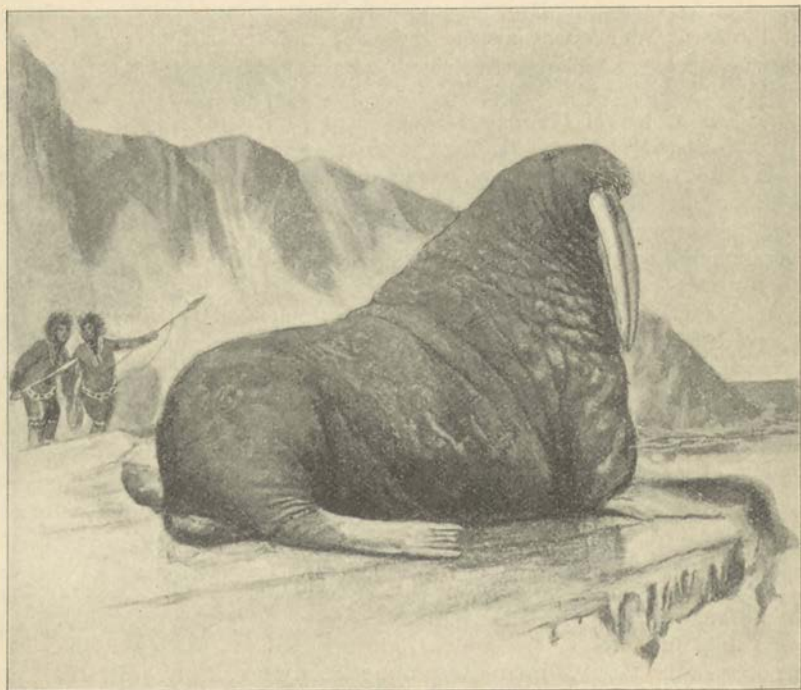
Mennesket efterstræber overalt Søelefanten, og dens Tal aftager nu meget hurtigt. De europæiske Sælhundefangere dræber den med 5 M. lange Lanser, som de borer ind i dens Hjerne, naar den løfter den venstre Luffe. Hunnerne forsvare sig aldrig, men flygter, og naar man spærrer Vejen for dem, ser de sig fortvivlede omkring og græder heftigt.

Søelefanten vil ikke have lang Tid igen at befolke Jorden i. De kan jo ikke som Hvalerne trække sig tilbage for bestandigt til Havets utilgængelige Dele, men maa af og til ind til Land og maa derfor finde sig i, at det Tidspunkt nærmer sig, da det sidste Eksempel af Arten vil falde for det umætteligste af alle Rovdyr, Menneskets Udryddelseslyst.

Sæl-Ordenens anden Familie bestaar af en eneste Art, Hvalrossen, de norske Robbefangeres Rosmar (*Trichechus rosmarus*), den vældigste af alle Sæler.

Fuldt udvokset naar dette mægtige Dyr en Længde af 4,25 M — i enkelte Tilfælde endogsaa 5 M., — et Omfang, der fra 2,5—3 M. kan stige til 4 M., og en Vægt, der kan anslaaes til 1200—1500 Kilo.

Den langstrakte Krop er vel lige som de almindelige Sælers tykkest paa Midten, men tilspidser sig ikke saa stærkt bagtil som hos disse Ud fra dette uhyre Legeme rager Lemmerne som store Labber, hvori dog saavel Albue- som Knæleddet kan skelnes. Det er imidlertid hverken Kroppen eller Lemmerne, der giver Hvalrossen dens ejendommelige Fysiognomi, men derimod Hovedet. Dette er forholdsvis lille, rundt og fortil uformeligt tykt, idet det der afgiver Plads til to store, kugleformigt udvidede Tandhuler i Overkæben. Snuden

Han-Hvalros.

er meget kort, bred og afstumpet, Læberne tykke. Paa hver Side af Snuden stritter flere Tværrækker store Knurhaar frem — i alt vel nogle Hundrede, hvoraf de største er indtil 10 Ctm. lange og og saa svære som Skafet paa en Ravnefjer. Hvad der særligt karakteriserer Hovedet, er dog de to vældige Stødtænder, der rager langt ud af Overmundens. Ofte bliver de 80 Ctm. lange, en sjælden Gang endog 90 Ctm., og de vejer gennemsnitlig 2,5—3,5 Kilo, men skal endogsaa kunne opnaa en Vægt af 7—8 Kilo.

I Almindelighed er Hunnens Stødtænder tyndere men til Gengæld ofte længere og smukkere end Hannens, der hyppigst er slidte og

afstumpede. Den næsten nøgne, meget tykke Hud er ikke alene foldet, men ligefrem knudret. Saavel hos de unge som hos de gamle Individuer er den mere eller mindre læderagtig brun.

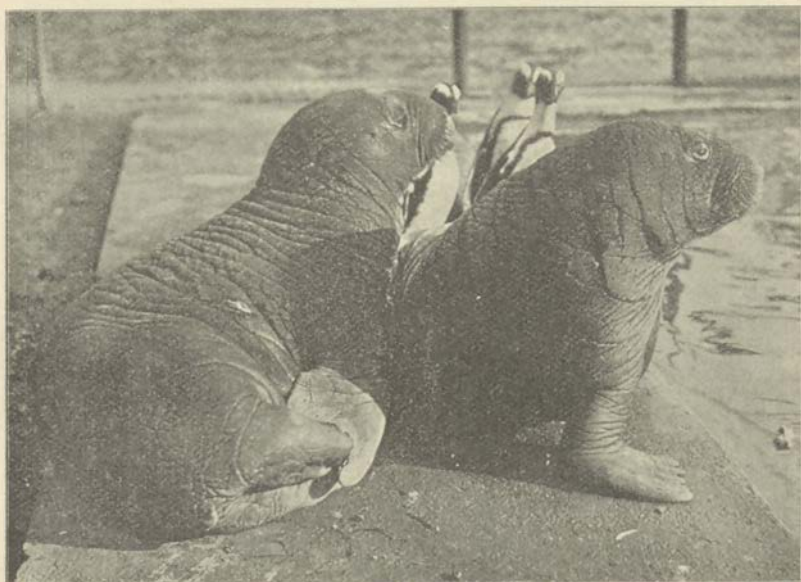
Som saa mange andre Dyr er ogsaa Hvalrossen efterhaanden bleven trængt længere og længere tilbage mod Nord. Men ogsaa i Polarbæltet aftager dens Mængde Aar for Aar. Hvor Isforholdene kun sjældent tillader Hval- og Sælfangerne at komme frem, kunde den endnu for en Menneskealder siden findes i meget stort Antal, undertiden endogsaa i Flokke paa flere Tusinde. Efter Robbefangernes Forsikringer skulde saadanne Hjordes samlede Vægt kunne være saa uhyre, at Isbjærge, der ellers ragede højt op, trykkedes helt ned i Vandskorpen, naar Hvalrosserne lejrede sig derpaa. Saaledes er det ikke mere. Det maa nu betragtes som en sjælden og særlig heldig Begivenhed at faa et Hundrede Stykker at se i samlet Flok.

Alt efter Kystens Beskaffenhed forener Hvalrosserne sig i større eller mindre Selskaber, grupperede saaledes, at Hannerne opholder sig for sig, Hunnerne og deres diende Unger for sig. En Snes Hvalrosser paa en enkelt Isflage afgiver et ejendommeligt Billede: De mørke Legemer ligger klods op ad hverandre som store Bylter, og for at Stødtænderne ikke skal være ivejen, er Hovederne bøjede til Siden eller hviler paa Naboernes Kroppe. Saaledes daser Dyrene Tiden hen, medens Solen Maaneder igennem er over Horisonten og Brændingen synger sin ensformige Melodi. Mindst én Hvalros holder Vagt for de sovende og vækker dem i Farens Stund enten ved stærke Brøl eller maaske ved et venskabeligt Puf med Stødtænderne. Men hvor Hvalrossen endnu ikke har lært Mennesket at kende, vækker Synet af et Skib næppe Vagtpostens Opmærksomhed — ja end ikke et Kanonskud forstyrrer Flokkens Hvile, thi de er jo vant til Knald i Polarhavet, hvor uhyre Isbjærge ofte sprænges under tordenlignende Larm.

Paa Land bevæger Hvalrossen sig tungt og klodset; dog kryber den ikke, men gaar, idet den flytter Fødderne korsvis fremad, og i sin Gang kun afviger fra andre Pattedyr ved, at Hælene, ikke Tæerne, vender fortil, naar Baglemmerne flyttes frem. Klatrer den op ad stejle Isblokke, tager den altid sine Stødtænder til Hjælp, hugger dem ind i Kløfter og Revner, trækker derpaa det tunge Legeme efter, strækker paa ny Halsen frem — og fortsætter saaledes, indtil den har naaet det ønskede Hvilested. Større Betydning for Bevægelsen har Stødtænderne dog, naar Dyret baner sig Vej gennem Drivis, og maaske benyttes de ogsaa til at hugge Aandehuller med. Endvidere bruges de naturligvis til at rode Bunden op med, naar Dyret søger efter Muslinger, der tilligemed andre Bløddyr er dets væsentligste Føde. Endelig er de jo udmærkede Vaaben. Som bekendt kan Hvalrossen med dem bore en Baad i Sænk.

Lige saa langsom og klodset Bevægelsen er paa Landjorden eller paa Isen, lige saa hurtig og behændig er den ude i Vandet. Ingen Robaad kan følge en Hvalros, og Dyret synes aldrig at trættes.

Stemmen ligner snart en Kos Brølen, snart en Hunds dybe, hæse Gøen. I Vrede og især i Parringstiden høres den saa vidt omkring, at Cook og hans Folk om Natten og i Taage benyttede den som et Slags Faresignal til at undgaa Kysten eller Sammenstød med Ishjærgene. Om Hvalrossens Aandsevner er det efter de hidtidige lagttagelser svært at dømme, men man tør formode, at den ikke er mindre begavet end andre Sæler. Af Sanserne er Lugten den skarpest udviklede, og vil man nærme sig en Hvalros, maa man nøje tage Vindretningen i Betragtning. Som alle Sæler er den nysgærrig, men den er tillige ganske overordentlig modig, og Hvalrossernes

Unge Hvalrosser og Pinguiner i Kjøbenhavns zoologiske Have.

indbyrdes Kampe er yderst hæftige. I Parringstiden ikke blot brøler og raser Hannerne hele Døgnet igennem, men de angriber tillige hverandre og river dybe Flænger i Skindet.

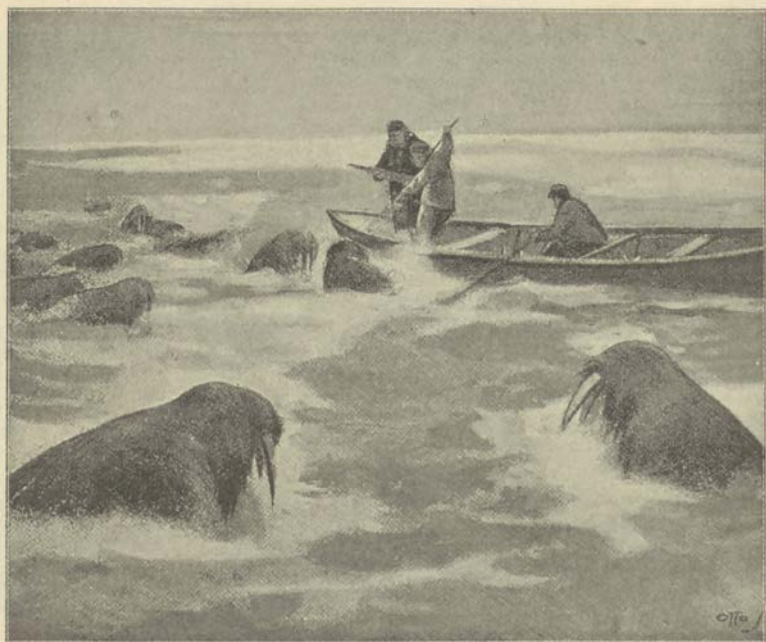
»Hvalrossen,« siger Scoresby, »er et uforfærdet Dyr. Den be-
tragter nysgærrigt, men ikke frygtsomt en Baad, der nærmer sig. Angriber man et af disse Dyr, kommer de andre til for at forsvare det. De stimler sammen om Baaden, gennembryder Plankerne med deres Stødtænder, løfter sig op paa Rælingen og truer med at bringe Fartøjet til at kæntré. Ved at slaa de rasende Dyr Sand i Øjnene, kan man tvinge dem til at trække sig tilbage, medens man ofte bruger Bøssen forgæves. Min Fader fældede en Gang en Hvalros med en Lanse efter først at have anskudt den. Ved at under-

søge dens Hoved fandt han, at Kuglen var trængt ind i Hovedskal-
len, men havde slaaet sig flad imod den.«

Alle Søfarere er enige om, at Hunnen forsvare sin Unge til
det yderste, saa vel i Vandet som paa Land.

Den Nytte, man har af Hvalrosserne, er meget betydelig. Stød-
tænderne benyttes som Elfenben, og de øvrige Dele anvendes lige-
som Sælernes.

Kun faa Gange er det lykkedes at bringe Hvalrosser levende til
Europa. I Oktober 1906 har Zoologisk Have i Kjøbenhavn erhver-

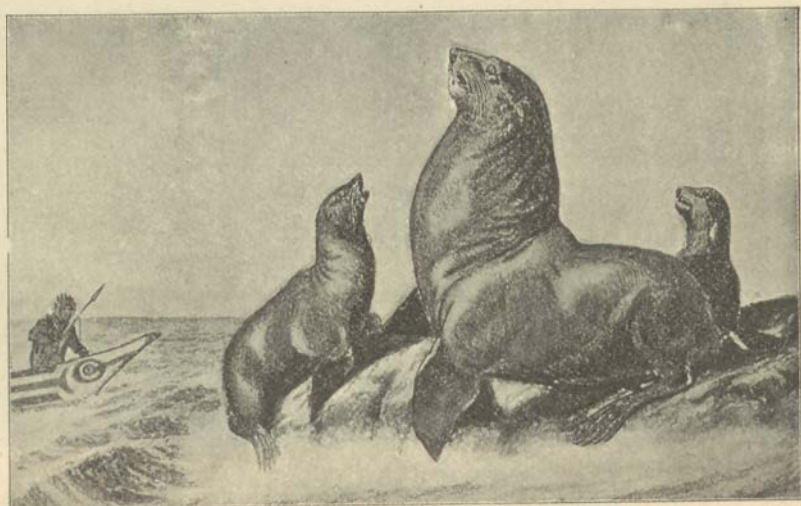

Hvalrosser forfølger en Baad. Efter Nansen.

vet sig to unge Eksemplarer — en Han og en Hun — af dette
ejendommelige Væsen, som desværre ogsaa staar paa Listen over
de store Dyreformer, der, takket være Menneskets hensynsløse Færd,
gaar Undergangen i Møde. Dette er — siden den første levende
Hvalros bragtes til Europa i 1608 — det eneste Tilfælde, hvor der
samtidig har været to Hvalrosser i Fangenskab. Carl Hagenbeck
ejede en dresseret Hvalros i omtrent halvandet Aar, som bl. andet
kunde støde i Basun.

Sælordenens tredje Familie, Øresælerne eller Luffesælerne (*Otariidae*), afviger fra deres øvrige Slægtninge ved følgende Kendetegn: En ganske vist lille, men veludviklet Ørelap findes; Lemmerne træder frit frem og er tydeligt afsatte fra Kroppen, Lufferne er store og deres Svømmehud forlænget som en Bræmme ud over Tæerne, Fodsaalerne er nøgne, Bagtæerne omtrent lige lange, medens Fortæerne aftager i Størrelse indefra udefter. De to Køn er højst forskellige i Størrelse, idet Hannerne som Regel er dobbelt saa lange og vejer to—tre Gange saa meget som Hunnerne.

Alle hidtil kendte Arter ligner hverandre saa nøje, at de maa henføres til en og samme Slægt, og ligeledes er deres Levevis saare ensartet. De har overvejende hjemme i Stillehavet, men findes for

Søløver.

øvrigt lige saa vel i Beringsstrædets isstivnede Kyster, som under Tropesolens lodrette Straaler. I de førstnævnte Egne foretager de større eller mindre Vandringer, medens de i de varme Egne Aar ud og Aar ind bebor det samme Sted. Alle vegne bliver de ubønhørligt og uafsladeligt forfulgte, og hist og her er de allerede blevne udryddede af havesyge Mennesker, som for Skindets, Kødets og Spækkets Skyld allerede gennem Aarhundreder har bekæmpet dem og slagtet Tusinder.

Enhver, der har besøgt San Francisco, ved at fortælle om den allerede fra Stellers Rejse velbekendte Søløve (*Otaria stelleri*). Hannen kan blive 4 Meter lang og have et Omfang af omtrent 3 M. Foruden ved de før omtalte Bygningstræk kendes Dyret let paa sin

langstrakte, hos Hannen mankebærende Hals, det knejsende Hoved og den stolte Herskerholdning, Dyret indtager, naar det kommer i Harnisk. Ungerne er skifergraa, ældre Hunner sædvanlig lysebrune; Hannernes Farve varierer stærkt; endog el og samme Skind kan være baade sort, rødbrunt, mørkegraa og lysegraa broget.

Søløverne er udbredte over den nordlige Del af Stillehavet omtrent til Galapagos- eller Skildpaddeøerne.

Den fredede Søløveflokk ud for San Francisco er berømt. Næppe over 150 Skridt fra Stranden ligger nogle stejle, opstigende Klipper, hvorom Brændingen larmer, og hvorpaa der rører sig et ejendommeligt Liv. Enkeltvis eller i Grupper paa indtil 15 Stykker ligger over 60 uhyre Havdyr henslængte i Kløfterne eller paa de snævre

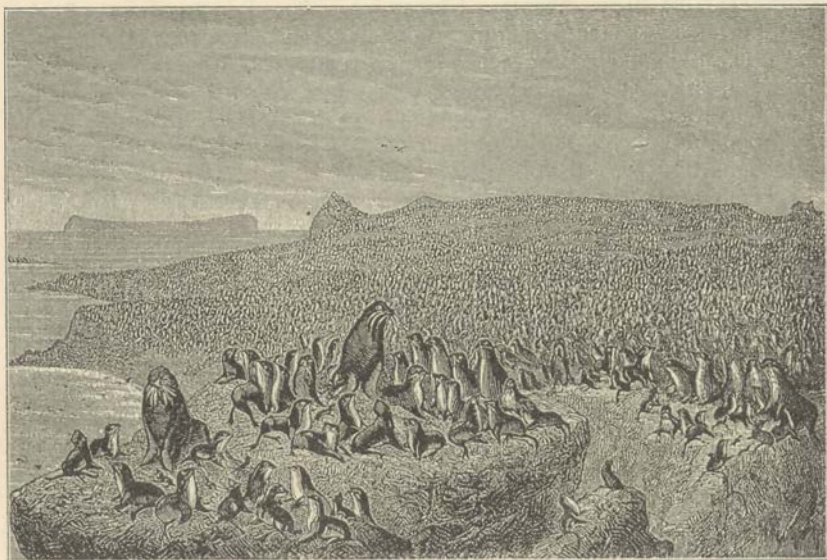
Søløver, som følger »Vega«.

Klippetrin — alle ligesom beherskede af den mægtige gamle Han »Ben Butler«, som alle »Frisco'er« kender, og som troner øverst oppe paa Klippens Tinde. En Gang imellem løfter den sit Hoved med en dyb Gøen, og da stemmer hele Flokken i med, og Maagers Skrig, Skarvers Skræppen og Pelekaners dumpe Bastoner slutter sig til Koret. Selv den ligegyldigste Turist fængles af det overraskende Skuespil og lærer snart at undre sig over, hvor behændigt de tilsyneladende saa plumpe og uformelige Kæmper klatrer op ad Klippens højeste Spidser.

Ofte ser man dem styrte sig ud i Søen ved ganske simpelt at lade sig glide ned ad Klippevæggen eller kaste sig ud fra en fremspringende Tinde. Som Delfiner tumler de sig da i Brændingen, gør undertiden formelige Spring op over Vandskorpen, leger og forfølger hverandre og lader, som om de sloges rasende. Det store Gab spærres vidt op, og de brøler frygteligt, som om den blodigste Kamp

skulde begynde, — men i næste Øjeblik lægger de to Modparter sig maaske fredeligt ved Siden af hinanden og begynder endog at slikke hinanden kærtegnende. Timer igennem kan man betragte det evigt vekslende Sceneri uden at trættes; thi stedse vil man opdage noget nyt og interessant.

Søløver er lette at holde i Fangenskab; de kan blive meget tamme, og hvis de er indfangede som unge, kan de blive deres Vogtere meget hengivne. De har oftere ynglet i Fangenskab.

Søløver paa Samlingspladsen.

Søbjørnen eller Pelssælen (*Otaria ursina*) er kun halvt saa stor som Søløven. Uldhaarene er usædvanlig bløde, fine og silkeagtige og dækker Huden tæt. Grundfarven er mørkebrun, hos ældre Hunner sølvgraa, og ligeledes har Ungerne et søvglinsende Skind. Faa Sæler har en saa vid Udbredelse som denne, thi den forekommer lige fra Patagoniens og Sydvestafrikas Kyster til Pribylow-Øerne i Beringshavet.

Søbjørnens Liv paa disse Øer skildres saaledes af Kaptajn Bryant: »Søbjørnens Besøg i Sommermaanederne finder alene Sted for Forplantningens Skyld, og de i dette Øjemed ankommende Dyr maa nødvendigvis forblive paa Land eller i Nærheden af dette, indtil Ungerne kan gaa i Vandet. Ynglepladserne, som udelukkende beboes af de gamle Hanner og Hunner med deres Unger, optager det lave

Stenbælte langs Kysten; ovenfor, paa den sandede Strandbred, kan de gamle og svage og saarede ligge uforstyrrede.

Hver af de gamle Hanner bemægtiger sig en Plads paa 2—3 Meter i Kvadrat for at have Plads til sine 10—15 Hunner og for at kunne vende sig om imod et Angreb bagfra. Alle Hanner er forsamlede inden Midten af Juni; Kampen imellem dem og Brølet er staaende Dag og Nat, og Støjen lyder i Afstand som et kørende Jærnbantog. Hunnerne indfinder sig først i et ringe Antal, men siden flere og flere. Midt i Juli er Ynglepladserne saa optagne, at Hunnerne tit ligger ovenpaa hverandre. To eller tre Dage efter at Hunnerne er gaaede i Land, føder hver af dem én, sjældent to Hvalpe, hvis Skrig Moderen skelner mellem Tusinders. Faa Dage efter at have født er Hunnen rede til at parre sig. Ofte opstaar der enj Kamp mellem to Hanner om Besiddelsen af den samme Hun, og da begge tager fat i hende, sker det undertiden, at hun slides midt over. Midt i August er alle Unger fødte og alle Hunner igen drægtige. De gamle Hanner, som ikke har forladt deres Plads i fire Maaneder og i al den Tid ikke har faaet Føde, overlader nu yngre Hanner deres Plads og drager bort fra Kysten for at søge Næring. I den lange Fastetid tærer de paa deres Huld; naar de kommer til Landet, er de overordentlig fede, og naar de vender tilbage til Havet, overmaade slunkne. Ved Tilbagekomsten fra deres Næringsudflugter lærer de gamle Hanner de unge Sæler at svømme. Sidst i Oktober begynder Dyrene at forlade Øerne i Smaaselskaber, Hannerne sidst og for sig selv.

Paa Grund af sit udmærkede Skind er Søbjørnene endnu værdifuldere Jagtdyr end Familiens øvrige Medlemmer; thi Søbjørneskind (fejlagtigt kaldet »Søløveskind«) er de dyreste af alle Pelsvarer. Hensynsløst og ubetænksomt har Jægerne faret frem og formelig nedslagtet disse Dyr, saa at Øer, der for faa Aartier siden var rige Fangstpladser, nu ligger øde og forladte hen.

SJETTE ORDEN. INSEKTÆDERNE.

Næsten alle Medlemmer af denne Orden er Smaadyr; thi Insekter giver ikke saa megen Næring, at et stort Rovdyr kan leve af dem alene. Deres Hoved er langstrakt, Snuden er ikke sjældent tryne- eller snabelformet og Ørene af højst forskellig Størrelse; Kroppen er hos de fleste tætbygget, og Lemmerne er korte. Alle Insektædere er Saalegængere.

Det er hæftige, vredladne, sky og mistroiske Smaadyr, som søger Ensomhed; derfor bor de i Reglen under Jorden eller tyr til andre skjulte Steder. De er uafbrudt virksomme, og bidrager væsentlig til at udrydde skadelige Insekter, Orme, Snegle og andre lavere Dyr. De er i det hele nyttige. Alligevel bliver de ringeagtede eller endog ofte forfulgte af tankeløse, uvidende Mennesker, der over deres uskønne Udseende og dulgte, lysrædte Liv glemmer den Gavn, de gør. Enhver, som nærmere lærer deres Levevis at kende, vil imidlertid finde saa meget, der tiltrækker og fængsler ham, at han snart glemmer deres Grimhed og følger dem med Interesse og Sympati.

Mange Insektædere ligger i Dvale om Vinteren og vilde uden denne Dvaletilstand gaa til Grunde af Sult. Dog er der andre, som under Sneen eller dybt nede i Jorden og Vandet fortsætter Sommerens Insekt- og Ormejagter; og det samme gælder naturligvis alle de Insektædere, der lever i Lande med evig Sommer, eller hvor Vinteren i det mindste ikke bringer dræbende Frost.

De fleste Insektædere findes i de nordlige tempererede Lande. I Sydamerika og Australien mangler de ganske. Vandrige eller i det mindste fugtige Skove, Krat og Haver er deres Yndlingsopholdssteder, og her driver de stille og lydløst deres Jagt — saa godt som altid om Natten, nogle dog ogsaa, medens Solen skinner.

Pindsvinene, norsk: Bustivelerne (*Erinacidae*) er saa godt kendte, at enhver Beskrivelse af deres Ydre er overflødig.

Familien er udbredt over Europa, Afrika og Asien. Pindsvinene lever helst i flade, tørre Egne, hvor de opslaar deres Bolig under Buske, i hule Træer, i forladte eller selvgravede Huler. De sover om Dagen og gaar først efter Solens Nedgang ud for at søge Næring, dels Frugt, saftige Rødder og anden Planteføde, dels smaa Hvirvel-dyr, Insekter, Larver, Snegle, Orme o. s. v. Undtagelsesvis snapper de ogsaa saa store Dyr som Harekid, Hønsfugle o. l. Lugten er nogenlunde skarp, Hørelsen er stærkt udviklet, men Syn og Smag er svagt. De er alle frygtsomme, godmodige eller snarere træge og ruller sig i Fare sammen til en Kugle; i denne Stilling sover de ogsaa. I Norden tilbringer de Vinteren i en uafbrudt Søvn; under Vendekredsene sover de i den tørre Tid.

I de første lune Foraarsaftener vil man ikke sjældent høre noget rasle i det tørre Løv under Hække og Buske, og man vil snart efter se det lille Dyr arbejde sig frem gennem Løvet og trippe snusende om. Naar det kommer nærmere, bemærker man en net lille, spids Snude, en Svinetryne i det smaa, et Par klare, venlige Øjne og et Panser af Pigge, som bedækker hele den øverste Del af Legemet. Piggene er gulagtige, men paa Midten og i Spidsen mørkebrune. Kroppen er 25—30 Ctm., Halen omtrent 2,5 Ctm. lang; Skulderhøjden udgør omtrent 12—15 Ctm. Hunnen er noget større end Hannen og har en lysere, mere graalig Farve; Piggene gaar hos den heller ikke saa langt ud paa Panden.

Dette Dyr — vort almindelige Pindsvin (*Erinaceus europaeus*) er ikke alene udbredt over hele Europa med Undtagelse af de koldeste Lande, men ogsaa over en Del af Asien. I Alperne forekommer det helt op til det Bælte, hvor Dværgfyrren gror, enkeltvis endog til en Højde af 2000 Meter; paa Kaukasus naar det endnu højere op. I Danmark er det meget almindeligt. I Norge forekommer det i de sydlige Grænselandskaber mod Sverrig, samt indført og forvildet i Egnene om Kristianiafjorden.

Pindsvinet er ikke selskabeligt og lever alene eller i det højeste sammen med sin Mage. Dets Rede er bygget under Buske, Hække eller tørt Kvas og bestaar af Blade, Straa og Hø, samlede i en lille Hule, som det enten finder eller med megen Besvær graver sig selv. Boligen gaar kun ca. 30 Ctm. ned i Jorden og har to Udgange, sædvanligvis mod Syd og mod Nord; men ligesom Egernet flytter det disse Udgange under heftige sydlige eller nordlige Vinde. I Kornmarker graver det sjældent en Hule, men bygger kun en stor Rede. Naar det bliver opmærksomt paa noget, standser det og vejrer, og man ser da tydelig, hvor stærk dets Lugtesans er fremfor dets Syn. Naar Jægeren staar paa Anstand, kommer Pindsvinet undertiden lige hen ved hans Fødder; det studser da, snuser og løber bort eller ruller sig sammen til en Kugle. Et sammenrullet

Pindsvin danner en rund Klump med en Fordybning ind imod Bugen, i hvilken det skjuler sin Snude, alle fire Ben og Stumphalen. Under Dyrets sædvanlige Bevægelser slutter Piggene glat til Kroppen, men naar det er sammenrullet, stritter de ud til alle Sider. Det er dog ikke vanskeligt at tage et Pindsvin i Hænderne uden at stikke sig, naar man blot varsomt stryger Piggene tilbage. Sætter man det paa et Bord og holder sig ubemærket i Nærheden, kan man iagttage det, naar det ruller sig op igen. Inden det begynder derpaa, bemærker man nogle ejendommelige Trækninger i Skindet. Det bøjer først den forreste Del af sit Panser ud fra den bageste, sætter Fødderne

Pindsvin med Unger.

forsigtig paa Jorden og strækker ganske langsomt sin lille Svinetryne frem. Naar det forfølges af en Hund eller Ræv, antager det straks Kugleform og forbliver længe i denne Stilling. Der gives for øvrigt Midler nok til at faa det til at rulle sig op, saasom at hælde Vand over det eller at støde det ud i Vandet; dette ved ogsaa saavel Ræven som Hunden at benytte sig af.

Vel er Insekter dets vigtigste Næring, men smaa Pattedyr og Fugle er ingenlunde sikre for det. Det fortærer især i Massevis Græshopper, Faarekyllinger, Kakerlakker, Oldenborrer, Skarnbasser og andre Insekter tillige med deres Larver, desuden Regnorme, nøgne Snegle, Skov- og Markmus, Smaafugle, Æg og større Fugles

Unger. Man skulde ikke tro, at det kunde fange den vævre Mus, og dog forholder det sig saa. Brehm har set Pindsvin standse i en Kornmark foran et Musehul og snuse omkring; da det havde overbevist sig om, hvor Musens Leje var, rødede det Musegangen op med Snuden, og en pibende Lyd overbeviste ham snart om, at det havde faaet fat paa sit Bytte.

Endnu mærkeligere er dog Pindsvinets Slangejagter. Om dets Kamp imod en Hugorm fortæller Lenz følgende: »Jeg lagde et Pindsvin i en stor Kasse, hvor det to Dage efter fødte seks Unger, som det trolig plejede. Jeg gav det, for at prøve dets Appetit, rigelig og højst forskellig Næring. Mus syntes det at holde mest af; Frugt aad det kun, naar det ikke kunde faa dyrisk Føde, og da jeg i to Dage ikke gav det andet end Frugt, døde to af Ungerne af Mangel paa Mælk. Seks Dage efter Ungernes Fødsel, satte jeg en stor Hugorm ned til Pindsvinet, medens Ungerne diede. Jeg havde forud overbevist mig om, at Hugormen ikke havde Mangel paa Gift. Pindsvinet lugtede den snart; det rejste sig, gik uden Frygt hen til den og snusede til den lige fra Halen til Hoved, især til dens Gab. Hugormen hvislede og bed Pindsvinet i Snuden og i Læberne. Det slikkede sine Saar og fik atter et Bid i den udstrakte Tunge; men det vedblev at snuse, ja endog at berøre Hugormen med Tungen, men uden at bide. Endelig greb det pludselig dens Hoved, knuste det samt dets Gifttænder og -kirtler og aad Slangen op indtil Midten af Kroppen. Derefter lod det atter Ungerne patte; om Aftenen fortærede det Resten af Hugormen og desuden en nyfødt Hugormeunge, Dagen efter tre andre, og saa vel det selv som dets Unger befandt sig meget vel derefter. Saarene efterlod ingen Hævelse eller Betændelse. — Senere har det samme Pindsvin heldigt bestaaet lignende Kampe, og altid knuste det først Hugormens Hoved; ved almindelige Snoge anvendte det ikke denne Fremgangsmaade. Hvad der blev tilovers af Maaltidet, bar det hen i sin Rede og gemte det der til en anden Gang.«

Denne lagttagelse er i flere Henseender mærkelig. Efter fysiologiske Love er det ikke forklarligt, at et varmblodigt Dyr kan taale Bid, der hos andre Dyr medfører en øjeblikkelig Blodforgiftning og Døden. Man maa erindre, at Hugormens Bid ofte dræber Pattedyr, der er tredive Gange saa store som Pindsvinet og vejer tredive Gange saa meget. Det synes i det hele at være temmelig uimodtageligt for Gift; thi det fortærer ikke alene Giftslanger (hvis Gift kun virker, naar den gaar over i Blodet), men ogsaa Dyr, hvis Gift virker, naar den kommer i Maven, saasom den bekendte spanske Flue, der allerede paa den ydre Hud fremkalder Betændelse, og som utvivlsomt vilde dræbe alle andre Dyr, naar de fik dem i sig.

Syv Uger efter Parringen føder Hunnen 3—6, i sjældne Tilfælde 8, blinde Unger. Et nyfødt Pindsvin er 6,5 Ctm. langt, i Begyndelsen hvidt og næsten nøgent.

Henimod Efteraaret er Ungerne saa store, at de selv kan søge

deres Føde, og inden Kulden indtræder, er de gerne saa smækfede, at de kan indrette sig for Vinteren ligesom de gamle. Deres Vinterbolig er en uordentlig Dyng af Halm, Hø, Løv og Mos, men i dens Indre er der et blødt Leje. Materialet til sin Bolig bærer Pindsvinet hjem paa Ryggen efter først at have væltet sig i Løvel og spiddet det paa Piggene, hvorved Dyret faar et højst komisk Udseende.

Naar Frosten kommer, graver Pindsvinet sig dybere ned og tilbringer der Vintertiden i en uafbrudt Vintersøvn. Det bliver saa følesløst, at man maa handle ilde med det for at vække det; det vakler da frem og tilbage og falder straks igen i sin dødlignende Søvn. Denne varer sædvanligvis indtil Marts.

Pindsvinet kan opnaa en Alder af 8—10 Aar. Det er let at tæmme, og i Varelagere foretrækker man det paa sine Steder for Katte paa Grund af disses Tilbøjelighed til at fordærve kostbare Tøjer med deres ildelugtende Urin. Pindsvinet befrier ogsaa Huset for de modbydelige Kakerlakker. Det vænner sig let til al Slags Mad og Drikke; Mælk holder det meget af, og det forsmaar ikke en Gang *Spirituosa*.

Foruden ondsindede Mennesker har Pindsvinet mange andre Fjender. Hundene hader det af Hjærtens Grund, gør rasende ad det og søger at komme det til Livs; det ligger imidlertid ganske roligt og lader dem stikke Næsen til Blods. Ræven er en værre Fjende; med sine Forpoter ruller den det ud i Vandet, og der maa det stakkels Dyr aabne sig og bliver da dens Bytte. Men dets farligste Fjende er dog de større Ugler, i hvis »Gylp« man ofte finder Pindsvinepigge.

Muldvarpene (*Talpidae*) er udbredte over Størstedelen af Europa og store Dele af Asien, Afrika og Nordamerika. Alle dertil hørende Arter er saa ejendommeligt og ensartet byggede, at vor almindelige Muldvarp kan betragtes som Type for hele Slægten. Dens Tilpasninger til et underjordisk, gravende Liv er for velbekendte fra enhver Skolebog til, at vi behøver at gentage dem her.

Den almindelige Muldvarp (*Talpa europaea*) er udbredt over Europa, Nordafrika og gennem Asien helt over til Japan. I Danmark forekommer den overalt, undtagen paa Møen og paa Bornholm. Ligeledes findes den i det søndenfjældske Norge, men hverken paa Island eller i Grønland. Den røber altid sit Opholdssted ved, at den bestandig maa opkaste nye Tuer, de saakaldte Muldvarpeskud, der viser, i hvilken Retning og Udstrækning den paa en given Tid jager. Herfra gaar den videre og videre og graver uden Ophør vandrette Gange nær ved Overfladen, idet den fra Tid til anden opkaster de nævnte Skud, for at blive af med den opgravede Jord. Blasius beskriver dens underjordiske Byggearbejder paa følgende Maade:

»Af alle indenlandske Dyr, som lever under Jorden, er Muldvarpen det, der anvender størst Møje for at anlægge sin kunstige Bolig og de Gange, som er nødvendige for dens Jagt og Sikkerhed. Især er dens egentlige Hvilested indrettet med Omhu og Kunst, sædvanligvis paa et vanskelig tilgængeligt Sted under Trærødder eller Mure og langt borte fra dens Jagtomraade, men forbundet med dette ved en temmelig lige Hovedgang. Hele Grunden er her gennemskaaen af mange, vidt forgrenede Gange, som støder sammen paa Kryds og tværs. Den egentlige Boligs Beliggenhed er kendelig ved en Jorddyng af mer end almindelig Størrelse; Boligen bestaar af et rundt, over tre Tommer bredt Kammer, omgivet af to kredsformede Gange, af hvilke den største ligger i samme Plan som Hulen og omslutter den i en Afstand af 16—25 Ctm., imedens den

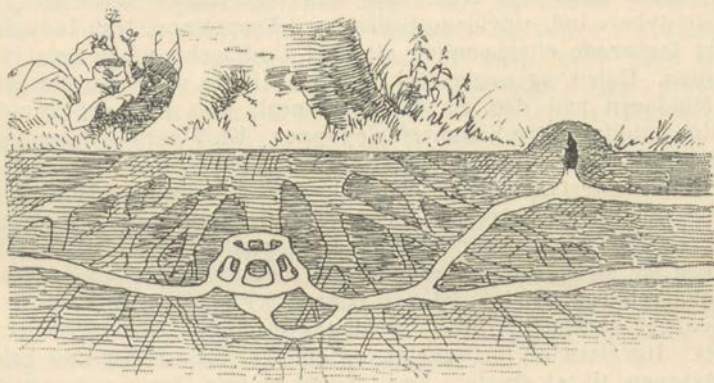
Muldvarp.

mindre løber temmelig jævnsides med hin, noget oven over Kammeret. Fra dette sidste fører sædvanligvis tre Veje skraat op ad til den mindre Kredsgang, og fra denne fem—seks Veje skraat ned til den større Kredsgang, fra hvilken der igen udgaar otte til ti enkelte eller forgrenede Gange i alle Retninger, men som alle i nogen Afstand bøjer om og fører til den almindelige Hovedgang. Ogsaa fra Kammeret gaar der en Sikkerhedsvej ned ad og atter op til Hovedgangen. Kammerets Vægge og de nærmeste Gange er faststampede og glattede; Lejet selv er dannet af blødt Græs eller unge Kornplanter, Løv, Mos, Halm, Gødning eller fine Rodtrævler. Truer der en Fare oven fra, skyder Muldvarpen dette Leje til Side og gaar ned ad; kommer Faren neden fra eller fra Siden, benytter den Vejene til den lille Kredsgang. Kammeret ligger 40—70 Ctm. under Overfladen. Hovedgangen er saa rummelig, at Dyret uhindret

kan bevæge sig deri; den er ovenfra ikke kendelig ved Muldvarpeskud, da den opkradsede Jord presses fast til Væggene; derimod røbes den ved, at de oven over staaende Planter visner, og at der bliver en Sænkning i Jorden. Denne Ledning — som ofte benyttes af andre underjordiske Dyr — er indtil 50 Meter lang; den er Muldvarpens Hovedlandevej, hvorfra den Morgen, Middag og Aften kan besøge alle Dele af sit Jagtomraade.»

De underjordiske Bygninger staar aldrig i umiddelbar Forbindelse med den ydre Luft; men den gennem den løse, opkastede Jord indtrængende Luft er tilstrækkelig for Muldvarpens Aandedræt. For at faa Drikkevand anlægger den særlige Gange til større eller mindre Damme og Bække, eller ogsaa danner den et Hul for at opsamle Regnvand.

Selve Gravningen sker med den største Lethed. Først hager Muldvarpen sig fast med Forlemmerne og borer Snuden ind i den

Muldvarpens Gange.

løse Jord; denne kradses derpaa op og kastes med stor Hurtighed bagud. Der bliver den liggende, indtil den ophobes for stærkt; da søger Dyret op til Overfladen og kaster Jorden op med Snuden, medens det selv holder sig 13—15 Ctm. nede i den løse Jord. Den Hurtighed, hvormed det bevæger sig i løs Jord, er næsten utrolig. Oken har iagttaget en Muldvarp, som han i et Fjerdingaar havde i en Kasse med Sand, og fandt, at den bevægede sig deri næsten med samme Hurtighed som Fisken i Vandet. Ogsaa i Vandet føler den sig hjemme, og man har Eksempler paa, at den ikke blot kan svømme over brede Floder, men endog sætter over Havarme.

Muldvarpen lever af Regnorme og Larver, desuden af Biller, navnlig Oldenborrer og Skarnbasser, samt Jordkrebs og andre Insekter, hvortil kommer Snegle og Tusindben, der især synes at tiltale den. Det er navnlig Lugtesansen, der leder den paa dens Jagter. Af og til jager den ogsaa oven paa Jorden. Mus, Frøer, Firben,

Snoge, — om Vinteren endog Hugorme, som forvilder sig i dens Gange, — er dens sikre Bytte; ja den griber endog andre Muldvarpe, og hvis den kan faa Bugt med dem, æder den dem. Den er næsten umættelig og kan ikke taale at sulte over 12 Timer, og den behøver daglig mindst lige saa megen Føde, som dens Legeme vejer.

Lenz satte en Muldvarp i en Kasse med kun 5 Ctm. Jord paa Bunden; da den her ikke kunde grave underjordiske Gange, var den hele Tiden synlig. Allerede en Time efter, at den var bleven fanget, aad den en stor Mængde Regnorme. Plantenæring og Brød rørte den ikke. Den ottende Dag fik den en stor Staalorm; den fo'r straks løs paa den og bed den, men da den vred sig, forsvandt Muldvarpen under Jorden; den kom straks op igen, bed atter og forsvandt. Saaledes vedblev den i omtrent seks Minutter; da blev den dristigere og bed sig fast i Staalormen, men havde ondt ved at gennembide dens seje Hud. Da den først havde faaet Hul, aad den sig dybere ind, udvidede Hullet med Forpoterne, trak Indvoldene ud og fortærede efterhaanden alt med Undtagelse af Hovedet, Hvirvelsøjlen, Halen og nogle Stykker Hud. Dette skete om Morgen; om Middagen aad den en stor Havesnegl, hvis Hus var knust, og om Eftermiddagen tre Sommerfuglepupper. Kl. 7 var den igen sulten, og da fik den en 80 Ctm. lang Snog.

Brehm overtydede sig paa følgende Maade om Muldvarpens skarpe Lugtesans: »Jeg satte,« — skriver han, — »en Muldvarp i en Kasse, hvori der var et Lag Jord paa 16 Ctm.s Dybde; den gravede sig straks ned. Jeg klappede nu Jorden fast og lagde noget fint skaaret, raat Kød i det ene Hjørne. Faa Minutter efter løftede Jorden sig paa dette Sted, og den fine Snude kom frem og tog Kødet. Hørelsen er fortræffelig, og enhver mistænkelig Lyd bringer Muldvarpen til at flygte. Hvad Synet angaar, bruger den virkelig sine Øjne, f. Eks. naar den svømmer over Bække, der er for brede til, at den kan grave sig under dem. Saa snart man kaster den i Vandet, spreder den straks de Haar, der omgiver Øjnene, saa at disse kommer til Syne som smaa, sorte Perler.«

Af det her meddelte fremgaar det klart, at Muldvarpen i Forhold til sin ringe Størrelse er et i Sandhed frygteligt Rovdyr. Hermed stemmer ogsaa dens hele Sind. Den er overordentlig bidsk, blodtørstig, grusom og staar egentlig ikke paa fredsommelig Fod med noget som helst andet levende end sin Mage. Og dette gælder endda kun i Parringstiden, og saa længe Ungerne er smaa. Hele den øvrige Del af Aaret taaler den ikke noget andet levende Væsen i sin Nærhed — og aller mindst nogen Medbeboer af sine Gange, ligegyldigt hvem denne saa er. Er de to Muldvarpe af samme Køn, raser Kampen imellem dem naturligvis dobbelt hæftigt — og den, der ligger under, bliver øjeblikkelig ædt.

Et ganske andet Liv begynder med Parringstiden. Nu forlader saa vel Hannerne som Hunnerne hyppigt deres Bolig om Natten

og strejfer om paa Jordoverfladen for at opsøge andre Muldvarpeboliger og aflægge Visit i disse. Det er paavist, at der er langt flere Muldvarpe-Hanner end Hunner, og ofte er det maaske derfor først efter megen Kamp og Kiv, at Hannen vinder sig en Mage, som den forsøger at knytte til sig — med det gode eller det onde. Med sin Skønne drager den enten ned i sin egen eller Hunnens Bolig og anlægger her et Rør, der ligner de sædvanlige Jagtgange, men har et ganske andet Formaal. Heri indespærrer Hannen nemlig sin Mage, hvis der er Medbejlere til hende. Saa snart den saaledes har bragt sin Brud i Sikkerhed, vender den straks tilbage for at bekæmpe Rivalen. Begge graver de Gange, hvori de mødes, bredere, saa at disse danner en nogenlunde rummelig Kampplads — og nu duelleres der paa Liv og Død. Imedens dette staar paa, søger den indespærrede Hun at befri sig, graver nye Gange og fjærner sig mere og mere fra Kamppladsen. Den, der bliver Sejrherr, iler efter hende, og efter megen Kiv og Trætte bliver de to stridige Parter til sidst enige. Nu anlægger de Gange i Fællesskab, og Hunnen bygger sin Rede, helst paa et Sted, hvor flere Gange støder sammen. Reden er udforet med Løv, Mos o. lign. Efter fire Ugers Forløb føder Hunnen 3—5 Unger, der er nøgne, blinde og af Størrelse som store Bønner; men de er lige saa graadige som Forældrene og vokser derfor hurtigt. De plejes af Moderen med største Omhu, og selv Faderen bringer dem Regnorme og Insekter. — Naar en Fare nærmer sig, saasom en Oversvømmelse, deler begge Forældrene Arbejdet med at bære Ungerne i Munden til et sikkert Sted. De smaas første Graveforsøg er meget ufuldkomne, de stryger lige hen under Jordskorpen, ofte saa nær, at de næppe er bedækkede med Jord, og de forsøger sjældent at kaste Jorden op; men i det paafølgende Foraar er de allerede udlærte.

Muldvarpen sover ingen Vintersøvn, men eftersom Regnormene og Insekterne gaar højere eller dybere i Jorden, følger den bestandig efter.

Lecourt undersøgte Hastigheden af Muldvarpens Bevægelse i Hovedgangen paa en meget let og simpel Maade, nemlig ved at stikke en Række Halmstraa med løst befæstede Papirsstrimler paa Spidsen dybt ned i Gangen. Ved et Stød i Hornet blev Dyret derpaa opskræmmet, ilede gennem Hovedgangen og angav selv sine Bevægelser Hurtighed ved Papirsstrimlernes Fald.

Trods al den Nytte, Muldvarpen gør ved at udrydde skadelige Insekter og Larver, lader det sig ikke nægte, at den er et meget ubehageligt og besværligt Dyr i Haver. Medens man bør lade den i Fred i Enge, Skove og lignende Steder, er der god Grund til at søge at holde den borte fra Haver og andre omhyggeligt hægede Steder. Et udmærket Middel hertil er det at nedgrave en Mængde Torne, Glas- og Lerskaar eller andre spidse og skarpe Ting rundt om det fredede Stykke Jord, i en Dybde af ca. 60 Ctm.; thi et saadant underjordisk Værn holder enhver Muldvarp ude. Forsøger

den virkelig at trænge igennem, saares den næsten altid i Trynen af en eller anden Spids eller skærende Kant og dør da oftest af Saaret.

Muldvarpen har mange Fjender. Ildre, Væseler, Ugler, Falke, Ravne og Storke lurar paa den, naar den kaster Jorden op, og Bruden forfølger den endog i dens Gange. Ogsaa de smaa Pintschere lurar paa Muldvarpen, kaster den op med et hurtigt Tag og bider den ihjel. Kun Ræve, Maarer, Pindsvin og de anførte Fugle fortærer Muldvarpen; de andre Fjender dræber den, men lader den ligge.

Den blinde Muldvarp (*Talpa coeca*), som forekommer i Syd-europa, udmærker sig ved, at dens Øjne er overtrukne med Hud.

En tredje Familie danner de saakaldte Spids-Egern eller Klatrespidsmus (*Tupaiidae*), der baade i Ydre og Bevægelser ligner Egern. De har en lang, i Spidsen sædvanlig nøgen Snude; Øjnene er store, Ørerne afrundede, Fødderne har stærkt krummede Kløer; Halen er meget lang og noget busket, og dens Haar er rettede til begge Sider ligesom Straalerne paa en Fjer.

Klatrespidsmusene har hjemme i Bagindien og paa de indiske Øer, opholder sig paa Træer og færdes om Dagen. De Indfødte benævner dem og Egernet med samme Navn.

Den største Art, Tana'en (*Tupaia tana*), har en mørkebrun Pels, som er noget graasprængt paa Hovedet. Den ligner Egernet i Størrelse, er rask, livlig og behændig som en Abe og lever af Insekter og Frugt, som den tager dels paa Træerne, dels nede paa Jorden.

Springspidsmusene (*Macroscelididae*) udgør en højst ejendommelig Familie. De har lange, tynde, næsten nøgne Ben og den længste Snude af alle Insektædere, næsten som en Snabel, der i

Elefantspidsmus.

Spidsen er ganske nøgen. Øjnene er store, Ørerne ligeledes og har indvendigt et Ørelaag. Kroppen er kort og tyk og Bagbenene paafaldende lange som hos Ørken-springmusene.

Den almindelige Springspidsmus eller Elefantspidsmusen (*Macroscelides typicus*) er 25 Ctm.

lang, hvoraf Halen udgør 11,5 Ctm., Snabelen næsten 2 Ctm. Paa Oversiden er den rødbrun eller musegraa, paa Undersiden og Poterne mere eller mindre rent hvid.

Som alle de øvrige Arter Springspidmus — hvoraf man kender en halv Snæs — lever Elefantspidmusene i Afrika, særlig Syd- og Østafrika. Øde, solhede Egne, navnlig stenede, klippefulde Strækninger, er deres Yndlingsopholdssteder, og i dybe, vanskeligt tilgængelige Huller og Klipperevner søger de her Tilflugt, naar de aner mindste Uraad. Det er ægte Dag- eller rettere Soldyr, som befinder sig bedst og jager aller ivrigst i den mest glødende Middagshede. Med stor Behændighed formaar de at snappe Insekter eller pille dem ud af Revner og Spalter.

Paa Madagaskar lever de pindsvinlignende Børstesvin (*Centetidae*) — langstrakte Dyr med tryneagtig Snude, og Pigge eller stive Børster i Pelsen.

Tanrek.

Mest ejendommelig er Tanrek'en (*Centetes caudatus*). Dens Tryne er lang og tilspidset, og Legemet er tæt beklædt med Pigge, Børster og Haar, der gaar jævnt over i hverandre og tydelig viser, at Piggen kun er et omdannet Haar. Alle disse Haardannelser er lysegule med et sortbrunt Bælte paa Midten. Dyrets Længde er omtrent 27 Ctm. Halen mangler.

Tanrek'en hører oprindelig kun hjemme paa Madagaskar, men er indført til Mauritius, Réunion og flere af de omliggende mindre Øer. Den bebor især krat- og bregnebevoksede Bjærgene, hvor den graver sig Huler og Gange til Skjul. Den er et sky, frygtsomt Væsen, der største Delen af Dagen lever yderst tilbagetrukket og kun kommer frem efter Solnedgang. I Tørtiden trækker den sig tilbage til det dybeste Rum i sin underjordiske Bolig og tilbringer her Tiden fra April til November i en lignende Dvale, som Pindsvinet tilbringer Vinteren. Ligesom dette Dyr tager den baade alle Slags mindre Dyr og forskellige Frugter. En særlig Forkærlighed synes den at have for Vand. Den hører til de mest frugtbare af alle Pattedyr, idet den kan faa en Snes Unger. Hunnen har 24 Dievorter!

I Fangenskab æder Tanrek'en raat Kød, kogt Ris og Bananer. Dagen igennem sover den, men om Natten er den meget livlig. Giver man den noget Jord, gennemroder den det med sin Tryne som et Svin og vælter sig gerne i det.

Hvad Maarerne er blandt Rovdyrene, det er Spidsmusene, norsk: Næbmusene (*Soricidae*) blandt Insektæderne. Ligesom Maarerne har de alle de Evner, der gør et ægte Røverliv muligt, træffes i de forskelligste Dele af Jorden og viser et Mod, en Blødtørst og en Grusomhed, der slet ikke staar i Forhold til deres ringe Størrelse.

Sammen med Flagermusene er de de mindste af alle Pattedyr. De er ensartet byggede og minder i det Ydre om Mus og Rotter. De har den samme store Udbredelse over Jorden som hele Ordenen — mangler altsaa kun i Sydamerika og Australien. Man finder dem baade i lave Sletter og paa Højfældene, dog hyppigst, hvor der er rig Vegetation — og derfor mange Insekter.

Den almindelige Spidsmus (*Sorex vulgaris*), der er paa Størrelse som en Mus, er udbredt over Størstedelen af Europa, saa vel paa Bjærgene som i Dale, saa vel paa Marker som i og ved Byer, dog helst nær ved Vand. Om Vinteren ligger den ikke i Dvale — dertil kan den for daarligt taale at sulte — men kommer ind i Husene, i det mindste i Stalde og Lader. Den opholder sig i Muldvarpegange, forladte Muehuler eller naturlige Fordybninger. I blød Jord graver den dog selv med Trynen, men ikke dybt under Overfladen. Den gaar ikke gerne ud om Dagen og aldrig om Middagen; Solstraalerne synes at være den meget imod, ja nogle mener endog, at de døde Spidsmus, man ofte finder om Sommeren, ligefrem er dræbte af Solhede, fordi de ikke har kunnet finde ned i deres Gange.

Man ser den altid beskæftiget med at snuse om i alle Retninger; hvad den kan magte, fortæller den, selv om det saa er dens

egne Unger eller døde Spidsmus. »Jeg har ofte,« siger Lenz, »haft Spidsmus i Kasser. Det er næsten ikke muligt at faa dem mætte med Fluor, Orme o. lign.; jeg maatte daglig give hver af dem en død Mus, en Spidsmus eller en lille Fugl; de æder da alt undtagen Skind og Ben. Lader man dem sulte blot det mindste, dør de snart. Jeg har ogsaa forsøgt udelukkende at give dem Brød, Roer, Pærer, Hampe-, Valmue- og Kanariefuglefrø, men hellere sultede de ihjel end smagte derpaa.«

Man har forsøgsvis bundet en stærk Snor om Bagbenet paa en Spidsmus og saa ladet den krybe ned i Musehuller paa en Mark. Ud af et af Hullerne kom en Markmus krybende i største Angst — med Spidsmusen paa sin Ryg. Det graadige lille Dyr havde bidt sig fast i sit Slagteoffers Nakke, fik det snart dræbt og aad det op.

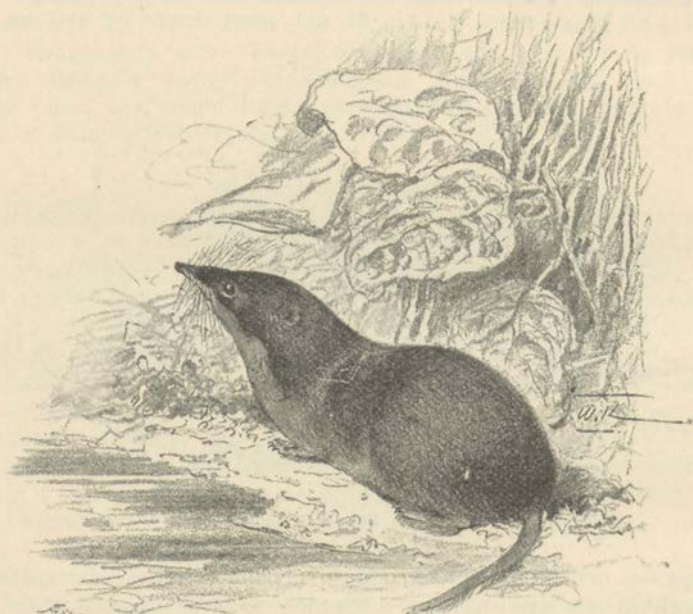
Spidsmus, der finder en Løbebille under en Paddehat.

Faa Dyr — det skulde da være Muldvarpen — er saa uselskabelige og fjendtligt sindede overfor hinanden som Spidsmus. Ofte ser man et Par af disse Smaafyre indviklede i saa rasende Kamp, at man kan tage dem med Haanden; de danner en formelig Knude og triller omkring paa Jorden, fastbidte i hinanden og ligefrem naglede sammen med et blindt Raseri, som vilde være den mest glubende Bulldog værdig. En sand Lykke er det, at Spidsmusene ikke har Løvestørrelse — de vilde ellers affolke hele Jorden og derpaa selv dø af Sult!

Den drægtige Spidsmus bygger en Rede af Mos, Græs, Løv og Stængler, helst i en Mur eller under Trærødder, og forsyner den med flere Sidegange. Imellem Maj og Juli faar den fra 5—10 Unger, der fødes nøgne med tillukkede Øjne og Øren. Moderen er, saa længe de patter, meget omhyggelig for dem, men dens Kærlighed taber sig snart, og Ungerne giver sig da til selv at søge

deres Føde. De æder alt Kød, endogsaa Kødet af deres døde Søskende.

Kun faa Dyr æder Spidsmus. Katten dræber dem, — maaske fordi den forveksler dem med Mus — men æder dem aldrig; Maarerne synes heller ikke at æde dem. Kun Storken, nogle Rovfugle, samt Hugormene fortærer dem. Dyr, som har en god Næse, har alle stor Modbydelighed for den moskuslignende Lugt, der hidrører fra to paa Spidsmusenes Bug (henimod Forbenene) liggende Kirtler, men Lugten er dog ikke stærk nok til i levende Live at være et Værn for disse Smaadyr.

Vandspidsmus.

Dværgspidsmusen (*Crocidura suaveolens*) er det mindste af alle kendte Pattedyr, ialt kun 6,5 Ctm. lang, hvoraf Halen udgør 2,5 Ctm. I Danmark er den almindelig paa Øerne og i Jylland.

Vandspidsmusen (*Crossopus fodiens*) udmærker sig ved den Ejendommelighed, at Bagføddernes ydre Kant er besat med temmelig lange Svømmebørster, der vilkaarligt kan spredes og da gør samme Tjeneste som Bladet paa en Aare. Under Gangen sammenfoldes de paa en saadan Maade, at de ikke slides. Ogsaa Halen er ved en Haarbræmme tilpasset til Svømning.

Vandspidsmusen synes at være udbredt over næsten hele Europa

og en Del af Asien. Den stiger højt op i Bjærgene, i Alperne indtil 2000 Meter. I Reglen opholder den sig ved Kilder, som ikke fryser til; den færdes ogsaa gerne ved Damme, f. Eks. ved Landsbyers Gadekær, som til Dels er bedækkede med Andemad, og undertiden findes den der i forbavsende Mængde. Dog er den ikke bunden til Vandet; den løber ogsaa om paa Enge, hvor den skjuler sig i Høstakke, og den findes ligeledes i Skure, Stalde og Kældere. Boligen har flere Udgange, en under og en over Vandet, samt desuden flere ind ad Land til. I denne Bolig tilbringer den omtrent hele Dagen. I Forhold til sin Størrelse er den et frygteligt Rovdyr; den fortærer ikke alene Insekter, men ogsaa Padder, Fisk, Fugle og smaa Pattedyr. Selv Dyr, hvis Vægt overgaar Vandspidsmusens seks Gange, vover denne sig i Kast med, saa man kan trøstigt sige, at intet Rovdyr overfalder et forholdsvis saa stort Bytte.

Dens værste Fjender er Uglerne og Kattene, som snapper den, naar den om Natten løber om ved Vandets Bred. Paa Grund af dens Moskustank, lader Katten den dog ligge, efter at have bidt den ihjel, hvorimod Uglerne er mindre kræsne — fordi deres Lugtesans, som alle Fugles, er mindre udviklet.

Bisamspidsmusene (*Myogalinae*) er ligeledes, og det i endnu højere Grad end Vandspidsmusene, Vanddyr; deres hele Bygning,

Desmaner.

navnlig deres Svømmefodder og i Spidsen sammentrykte Hale, viser det. Det mærkeligste hos disse Dyr er Snuden, der bestaar af to lange, tynde, sammenvoksede Bruskør og kan drejes i alle Ret-

ninger og benyttes til at beføle enhver Genstand. Endvidere har disse Dyr under Haleroden en Kirtel, der afsondrer en paafaldende stærk Moskuslugt.

Hidtil kender man kun to Arter, af hvilke den ene bebor Pyrenæerne, den anden Sydrusland, især Egnen mellem Wolga og Don. Den første, den pyrenæiske Bisamspidsmus (*Myogale pyrenaica*) er kun 25 Ctm. lang, hvoraf Halen udgør det halve. Den anden, Desmanen eller Wuchuchol'en (*M. moschata*), er næsten dobbelt saa stor. Kun om denne sidste ved man noget nærmere fra Pallas' Beretninger. Uden for Sydrusland findes den kun i Buchariet. Den tilbringer for største Delen sit Liv i Vandet eller under Jorden og opholder sig især ved stillestaaende eller sagte rindende Vand med høje Bredder, i hvilke den kan grave sine Gange.

* * *

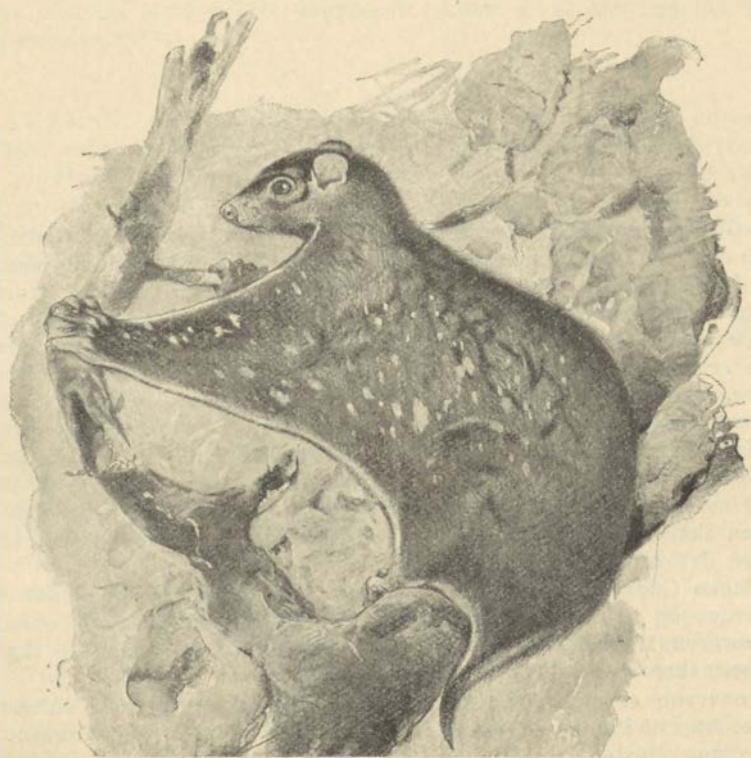
Pelsflagrerne (*Galeopithecidae*) har længe forvoldet Naturforskerne mange Vanskeligheder. Linné henregner dem til Halyaberne, Cuvier til Flagermusene, Geoffroy til Rovdyrene, Oken til Pungdyrene og Peters endelig, og det med Rette, til Insektæderne, hvis Række de aabner. Naturforskernes tidligere Usikkerhed fremgaar tydeligt af, at den mest bekendte Art har faaet følgende Navne: »Den flyvende Abe«, »Flagremakien«, »den flyvende Kat«, »den sælsomme Flagermus« o. s. v.

Pelsflagrerne er omtrent saa store som en Kat, har en slank Legemsbygning og middellange Lemmer, mellem hvilke der er udspændt en bred, tyk og paa begge Sider haarklædt Hud. De har ingen modsættelig Tommel, og de fem Tæer har saavel paa Baglemmerne som paa Forlemmerne skarpe og krumme Kløer, der kan trækkes tilbage. Hovedet er forholdsvis lille, Snuden stærkt forlænget, Tandsættet er meget paafaldende paa Grund af Underfortændernes kamdannede Form. Øjnene er store og Ørene smaa. Paa hvert af Hunnens Bryster findes to Pattevorter. Flagrehuden benyttes kun som Faldskærm, naar Dyret gør Spring fra højere Steder, og kan ikke sammenlignes med Flagermusenes Flyvehud. Den er en Fortsættelse af Legemets Hud og er udspændt saa vel mellem Halsen og Forlemmerne, som mellem disse og Baglemmerne og mellem Baglemmerne og Halen; paa Lemmerne naar den lige ud til Kløerne.

Kaguangen (*Galeopithecus volans*) er 60 Ctm. lang, hvoraf Halen udgør 11—12 Ctm. Haarlaget er tæt paa Ryggen, men sparsomt paa Underarmen; Kroppens Sider og Skulderpartiet er nøgne. Dyrets Farve er rødbrun, oftest med lysere Pletter paa Lemmer og Svævehud. Disse Pletter ligner Barkens Pletter og hjælper til at skjule Dyret, naar det hænger paa Stammerne.

Saavel denne som Slægtens øvrige Arter har hjemme paa Sundøerne, Molukkerne og Filippinerne, samt paa Halvøen Malakka.

De er alle Natdyr; Dagen tilbringer de i tætte Trækroner, hængende som Flagermus i Baglemmernes Kløer. »Vi hørte en Stønnen,« skriver Junghuhn, »en saa forunderlig, ængstelig Lyd, at vi troede at høre et Barns Klynken eller en Døendes Jamren. Gyseligt og tilføj uharmonisk lød det fra Tid til anden gennem den stille Nat, og Haranerne (de Indfødte) rykkede nærmere sammen om Baalene. Frygt for Spøgelser bragte deres tidligere muntre Samtale til at for-

Kaguang.

stumme. Dog snart opklaredes Hemmeligheden: Spøgelset eller den Døende, hvis Røst klang som en fjern, ængstelig Skrigen, kom pludselig til Syne og svævede langsomt hen over vore Hoveder. Det var en Pelsflager, som, idet den svang sig fra Træ til Træ, udstødte hin uhyggelige, stønnende Lyd.«

Den føder ad Gangen kun én — blind og nøgen — Unge, der bæres hængende ved Brystet.

SYVENDE ORDEN. GNAVERNE.

I Gnavernes Orden møder vi et vel afsluttet Hele og en Orden, der bærer sit Navn med næsten endnu større Ret end Rovdyrene. Et gennemgribende Fællestræk, danner deres Tandforhold, hvori særlig Fortænderne er karakteristiske. De er betydelig større end alle de øvrige Tænder og er bueformigt krummede; deres forreste Flade er bedækket med en megen haard Emaile, som danner den skarpe, skærende Mejselæg. Ved den stadige Brug af disse for Gnaverne vigtigste Tænder maatte de i kort Tid afstumpes eller afslides, Jersom de ikke skærpedes ved gensidig at slibe hinanden, idet de gnaver. Disse Tænders stadige Fremvækst betinges af, at de er aabne i Roden. Brydes en af dem, saa vokser den tilsvarende, da den ikke mere afslides, helt ud af Munden, krummer sig ind ad og gør det vanskeligt for Dyret at tage Føde.

Mange Gnavere har store Kindposer, der strækker sig henimod Skuldrene og tjener som Forraadssække ved Indsamlingen af Føden. En særegen Muskel aabner dem, naar de skal fyldes; naar de skal tømmes, sker det ved Tryk af Forpoterne.

Gnaverne er udbredt over alle Verdensdele og findes i enhver Højde, hvortil Plantevæksten naar. Nogle opholder sig paa Træerne, andre paa Jorden, nogle i Vandet, andre i underjordiske, af dem selv gravede Huler. De er alle behændige Dyr, som, alt efter det forskellige Opholdssted, løber, klatrer, graver eller svømmer med stor Færdighed. Desuden har de som oftest skarpe Sanser og er muntre og livlige. Mange lever parvis, andre familievis og ikke faa er samlede i store Skarer. I Fare trækker de sig alle hurtigt tilbage til deres Smuthuller. Alle Gnavere ernærer sig væsentlig af Plantestoffer; enkelte tager dog ogsaa dyriske Stoffer til sig. Ejenommeligt er det, at mange, der er for svage til at foretage større Vandringer eller til at modstaa Vinterens Strængthed, samler sig Forraad og opbevarer det i underjordiske Rum. Overhovedet er Gnaverne Bygmestrene blandt Pattedyrene, og enkelte anlægger meget

kunstfærdige Boliger. Ikke faa tilbringer Vinteren i en dødlignende Søvn; de bliver da stive og følesløse og tærer paa deres om Sommeren samlede Fedt.

Saa smaa Gnaverne end er, vilde de dog anrette store Ødelægselser, dersom de ikke havde utallige Fjender og var underkastede mange smitsomme Sygdomme. Den uophørlige Udryddelseskrig imod dem finder imidlertid en Modvægt i deres forbavsende Frugtbarhed.

Det lyder overraskende, men er ikke desto mindre sandt, naar der angives, at et enkelt Gnaverpar i Løbet af et Aar kan faa 1000 Efterkommere.

Egernfamilien (*Sciuridae*) omfatter to meget forskelligt udseende Typer eller Underfamilier, de egentlige Egerner og Murmeldyrene.

Indenfor Egernerne (*Sciurinae*) er der atter stor Forskel i Bygning, eftersom de er overvejende Trædyr, eller de, som de senere omtalte Jord-Egerner, lever saa godt som udelukkende paa Jorden og i det hele danner en Overgang til Murmeldyrene.

Som Type paa de sædvanlige Træ-Egerner (*Sciurus*) kan gælde vort almindelige Egern, norsk: Ekhorn (*Sciurus vulgaris*), et af de Dyr, Mennesket stedse har været indtaget i, som Digterne ofte har besunget, og som allerede Oldtidens Grækere gav det betegnende Navn »Sciurus«, d. v. s. »den, der beskygger sig med Halen.«

Egernets Krop bliver ca. 25 Ctm. lang, Halen 20 Ctm., Skulderhøjden 10 Ctm. og Vægten omtrent $\frac{1}{4}$ Kilo. Pelsen varierer meget, dels efter Aarstiderne, dels efter Opholdsstedets nordligere eller sydligere Beliggenhed, saa at det snart er kastanjebrunt, snart graaligt. Hvide eller plettede Varieteter er sjældne, hvorimod der i et og samme Kuld kan findes baade rødbrune og næsten sorte Individer. Særlig i Tysklands Skove ses ofte den sorte Varietet. Kroppen er langstrakt, Halen fjerformigt busket, Øjnene store og fremstaaende, Ørerne penselformigt dusede, Baglemmerne kraftige Springben og Kløerne krumme og spidse.

Vort Egern er udbredt over hele Europa, lige fra Spanien til Lapland, ja endog over Kaukasus og Ural gennem det sydlige Sibirien helt til Altaj og Øst-Asien. Men det er ikke overalt og ikke hvert Aar lige hyppigt, og om det end ikke ligefrem vandrer, foretager det dog længere Strejftog. Højstammede, tørre og skyggefulde Skove, navnlig af Naaletræer, er dets Yndlingsopholdssted. Fugtighed og Solskin er det i lige høj Grad imod. I Frugt- og Nøddetiden besøger Egernet ogsaa Landsbyhaverne. Hvor der modnes mange Gran- og Fyrrekogler, bosætter det sig og bygger én eller flere Boliger. Til et kortere Ophold benytter det forladte Skade-, Krage- og Rovfuglereder; men de Boliger, der tjener til Natteleje, til Beskyttelse mod daarligt Vejr og til Barselseng for Hunnen, opbygges fra nyt, skønt ofte af Materiale, som Fuglene har slæbt sammen. Hvert Egern

synes at have mindst fire Reder. Under visse Omstændigheder anlægges Boligen ogsaa i hule Træer. De frie Reder anbringes sædvanlig i en gaffeldannet Gren tæt inde ved Stammen; Gulvet er bygget som Bunden i en større Fuglerede, og oven til er Boligen ligesom en Skaderede dækket med et Tag, som er tæt nok til at holde Regnen ude. Hovedindgangen vender nedad og sædvanlig mod Øst, og et noget mindre Hul findes tæt ved Stammen eller Grenen. Det Indre er foret med blødt Mos; det Ydre bestaar af sammenfildrede Kviste og Grene.

Egernet er ubestridelig en af de skønneste Prydelser for Skovene. I klart og stille Vejr er det i uafsladelig Bevægelse, saa meget som muligt paa Træerne, der giver det baade Ly og Føde. Det er vore Skoves Abe og besidder en hel Del af denne lunefulde, livlige Sydbos

Egern.

Egenskaber. Kun yderst faa Pattedyr er i en saa uafbrudt Virksomhed som vort almindelige Egern i taaleligt Vejr. Det iler fra Træ til Træ, fra Krone til Krone, fra Gren til Gren, og selv paa Jorden er det alt andet end klodset og langsomt. Det løber aldrig i Trav, men hopper afsted i kortere eller længere Spring, og det saa hurtigt, at en Hund har vanskeligt ved at indhente det, og et Menneske snart opgiver det. Sin fulde Behændighed udfolder det dog først, naar det klatrer. Med utrolig Sikkerhed og Hurtighed farer det op ad Træstammer, selv ad de glatteste. De lange, skarpe Kløer paa de fingerlignende Tæer yder det herved fortrinlig Tjeneste. Det slaar alle fire Fødder paa en Gang ind i Træernes Bark, og det ene Spring følger saa rask efter det andet, at det næsten ser ud, som om Dyret gled op ad Stammen. Sædvanlig stiger den uden at standse op til Træets Krone og ikke sjældent til dennes Top. Der

løber det ud paa en af de vandrette Grene og springer over paa det yderste af et andet Træs Grene, i Afstande af 4—5 M., altid i skraa Retning ned ad. Naturligvis er den fjerformigt buskede Hale til uundværlig Nytte under disse store, halvt svævende Spring, som slet ikke kunde foretages uden Halens Medhjælp. Ogsaa i at svømme besidder det muntre Dyr en vis Færdighed; men det gaar forøvrigt ikke gerne i Vandet.

Fyr- og Granfrø, Knopper og unge Skud synes at udgøre Eger- nets vigtigste Føde. Det afbider Naaletræernes Kogler ved Stilken, sætter sig velbehagelig paa Bagdelen, fører med Forpoterne Koglen til Munden, drejer den uafbrudt rundt og afbider med sine stærke Tænder det ene Skæl efter det andet, indtil Kærnen kommer frem,

Egern i sin Rede. Den yderste Del benyttes til Fuglefælde.

som den da piller ud med Tungen. Særdeles smukt tager Egernet sig ud, naar det forærer sin Yndlingsføde, Hasselnødder. Foruden Frø og Kærner æder det ogsaa Blaabær- og Tyttebærblade, Ahorn- og Navrfrø samt Svampe (f. Eks. Trøfler). Af Æbler og Pærer skræller det alt Kødets bort for at komme til Kærnerne. Fugleæg og Fugleunger er det en stor Ven af, ja undertiden forgriber det sig endog paa de gamle Fugle. Bitre Kærner, navnlig bitre Mandler, er en Gift for det. To saadanne er nok til at dræbe fangne Eksemplarer.

Hvor Egernet finder rigelig Føde, begynder det betænksomt at samle Forraad til mere knappe Tider. I Sprækker og Træhuller, i Huller under Buske og Stene, i Reder o. s. v. anlægger det sine Forraadskamre, og det slæber ofte de forskellige Næringsmidler sammen langvejs fra. Det er overordentlig ømfindtligt overfor

Temperaturpaavirkning. Naar Solen skinner varmere end ellers, holder det Middagssovn i sin Rede og færdes blot Morgen og Aften i Skoven; men endnu mere undgaar det dog Regnskyl, Storm og fremfor alt Snevejr. Og det har en mærkelig Forudfølelse af Vejrforandring. Allerede en halv Dag før det ubehagelige Vejr indtræder, viser det sig uroligt og lader en ejendommelig pibende og smækkende Lyd høre, som ellers kun høres, naar det er forskrækket. Ved de første Tegn paa, at det daarlige Vejr nærmer sig, søger ethvert Egern ind i sin Rede, og ofte flere i en og samme. Det Udgangshul, som Vinden staar paa, tilstoppes, og velbehagelig sammenrullet lader det lille Dyr Uvejret rase ud. Et daarligt Efteraar er sædvanlig ødelæggende for Egernet, idet det da opbruger Vinterforraadene. Kommer der saa en nogenlunde stræng Vinter efter, bukker en Mængde af de muntre Dyr under.

Ved Mørkets Frembrud trækker ethvert Egern sig tilbage til sin Rede og sover der.

Egernet's Stemme er i Skræk et højt »Duk, duk!« i roligt Velbehag og under en ubetydelig Modgang en mærkelig Knurren eller Grynten. Glæde eller stærk Sindsbevægelse tilkendegiver det ved en vis Piben.

Det besidder større Aandsevner end de fleste andre Gnavere. Alle dets Sanser er skarpe, især Syn, Hørelse og Lugt; Følelsen maa sikkert ogsaa være fin, eftersom Dyret, som omtalt, kan forudføle det kommende Vejr. Om Egernet's Begavelse vidner dets gode Hukommelse og den Listighed og Behændighed, hvormed det forstaar at undgaa sine Fjender. Lynsnart opsøger det i Fare straks det højeste Træ, løber altid om paa den modsatte Side af Stammen, skjuler og trykker sig saa meget som muligt og søger i det hele at redde sig saa ubemærket bort, som det lader sig gøre.

Fire Uger efter Parringen føder Hunnen 3—7 Unger, som i omtrent ni Dage er blinde og plejes ømt af Moderen. Efter at de er vænnede fra, bringer begge de gamle dem endnu i nogle Dage Næring og overlader derpaa Afkommet til dets Skæbne. De unge Egern forbliver en Tid lang sammen, leger smukt med hverandre og optager snart de gamles Levemaade. I Juni har disse allerede for anden Gang Unger, og naar ogsaa disse er saa vidt, at de kan strejfe om, samles de ofte med det ældre Søskendekuld, og man ser nu hele Flokken, ofte tolv til seksten Individuer, drive sit Spil i samme Del af Skoven.

Egernet udmærker sig ved stor Renlighed; naar det er uforstyrret, slikker og pudser det sig uophørligt. Intet Under derfor, at det er en velset Gæst i vore Værelser. Man tager gerne Ungerne, naar de er halvvoksne, og fodrer dem med Mælk og Hvedebrød, indtil de kan begynde at æde Kærner.

Saa længe de er unge, er alle Egern muntre, fredsommelige Dyr, som gerne lader sig klappe af Mennesker, kender den, der passer dem, og lyster, naar han kalder. Men med Alderen bliver

de sære; selv de mest tamme bliver bidske, og kan med deres skarpe Fortænder bibringe En meget smertelige Saar.

Skovmaaren er Egernets farligste Fjende. (Se Fig. S. 173). Ræven lykkes det kun sjældent at snappe et Egern paa Jorden, og Glenter, Høge og Hornugler undgaar Dyret let ved at klatre op ad Træstammer i Skruelinier, fordi Fuglene i Flugten maa beskrive langt større Buer; til sidst finder det altid et Hul eller en tæt Trætop, hvori det kan skjule sig. Skovmaaren klatrer derimod lige saa godt som dens Offer og forfølger det Skridt for Skridt lige saa vel i Træernes Kroner som paa Jorden. Unge Egern er naturligvis udsatte for langt flere Farer end de gamle, og spæde Unger kan endog indhentes af et behændigt klatrende Menneske. Som Dreng var Brehm ofte med til at opsøge saadanne Unger, og var de blot saa ligegyldige, eller selvsikre, at han og hans Kammerater kunde naa den Gren, paa hvilken de sad, var de fortabte. Det galdt da blot om at ryste Grenen dygtigt; de forskrækkede Dyr søgte saa blot at holde sig fast, indtil de med et rask Greb kunde tages.

Ved Lenafloden lever Befolkningen fra først i Marts til midt i April alene af Egernfangst, og mangen en Bonde udsætter over tusende Fælder. Tunguserne skyder Egernet med stumpe Pile for ikke at beskadige Skindet. De smukkeste Skind kommer fra Sibirien og Lapland under Navn af »Graaværk«. Fra Rusland og Sibirien udføres der aarlig 6—7 Millioner Egernskind, af hvilke dog over Halvdelen gaar til Kina. Af de lange Halehaar gøres gode Pensler. Det fine, hvide Kød spises gerne af alle, der kender dets Velsmag.

* * *

Talrige andre, tildels meget smukt farvede Egernarter lever i Amerikas og Indiens Skove. De er alle Dagdyr, har samme Bygning og fører en lignende Levevis som det almindelige Egern.

Flagre-Egernerne (*Pteromys*) er derimod Natdyr, og de er desuden i høj Grad ejendommelige ved, at der langs hver Side af Kroppen er udspændt en bred Svæve- eller Flagrehud mellem For- og Baglemmerne. Denne Hud virker som en Faldskærm og sætter Dyret i Stand til med største Lethed at gøre meget betydelige Spring i skraa Retning nedefter. Den bestaar af en stærk Hud, hvis Overside er tæt behaaret, medens Undersiden kun er sparsomt haarbeklædt. En Benspore ved Haandroden giver dens Forrand yderligere Støtte. Halen virker som et kraftigt Ror; den er altid meget langhaaret, hos nogle busket, hos andre fjerformig.

Den største Art, og i det hele det største Medlem af Egernfamilien er Taguanen (*Pteromys pataurista*), der er omtrent saa stor som en Kat. Flagrehuden, der med en lille Hudfold fortsættes fra Baglemmerne henimod Halen, bliver under Hvilen holdt ind til Legemet. Oven til er Pelsens Farve graa og sort, paa Bugsiden smudsig hvidgraa. Halen er sædvanlig sort.

Taguanen har hjemme i Ostindien, hvor den lever enkeltvis eller parvis i de tætteste Skove. Om Dagen sover den i hule Træer, om Natten kommer den frem og klatrer og springer med overordentlig Færdighed i Træernes Kroner eller fra Træ til Træ, dog altid ovenfra ned ad. Under Springet strækker den alle fire Fødder vandret ud og udspænder derved Flagrehuden. Efter nogles Formening skal den midt under Springet kunne forandre dets Retning ved Hjælp af en pludselig Drejning af Halen; men Sanderson benægter dette og meddeler, at de Indfødte, — som af Erfaring ved, at Dyret ikke kan forandre den én Gang givne Retning, — roligt afventer dets Komme ved Enden af den skraa, gennemsvævede Luftlinje og

da dræber det med et Stokkeslag. Springene og i det hele taget alle Dyrets Bevægelser er saa enormt hurtige, at man næppe kan følge dem med Øjnene.

Flagre-Egern.

Mindre Flagre-Egern med busket Hale, hvis Haar er rettet til begge Sider, har hjemme i Norden. Det almindelige Flagre-Egern, Russernes Ljutaga, (*Pteromys volans*) bebor den nordlige Del af Øst-Europa og næsten hele Sibirien. Dyret er betydelig mindre end vort Egern. Kroppen kun 16 Ctm. og Halen kun 10 Ctm. lang.

Dets bløde, silkeagtige Pels er om Sommeren blegbrun, paa Flagrehuden og Ydersiden af Benene mørk graabrun og paa Halen rødgraa. Om Vinteren er Rygsiden og Halen lysere, sølvgraa og Pelsen i det hele sværere.

Ljutagaen opholder sig i store Birkeskove eller i Skove, hvori Gran, Fyr og Birk veksler med hverandre. Det sidste Træ synes at være Dyret en Livsfornødenhed, og herpaa tyder ogsaa Farven af dets Pels, der ligner Birkebark lige saa meget, som vort Egers Pels ligner Gran- og Fyrrebark. Ljutagaen bliver bestandig mere sjælden og er til Dels eller ganske fortrængt fra mange Egne. Den lever enkeltvis eller parvis, altid paa Træer. Dagen bortsover den i hule Træstammer, sammenrullet som en Hasselmus og med Halen slaaet om sig. I Tasmørket begynder den sit travle Liv. Den klatrer fortrinligt og tilbagelægger ved Hjælp af sin Flagrehud

Afstande paa 20—30 Meter. Paa Jorden hindrer dens sammenfoldede Flagrehud den meget i at løbe.

Ljutagaens Føde bestaar i Knopper, Spirer og Blomster af Birke-træer samt unge Granskud. Naar den æder, sidder den ligesom vort Egern opret. Saa snart det bliver koldt, falder den i en let Vintersøvn, som dog ofte afbrydes, idet den i mildere Vejr løber om i det mindste nogle Timer for at søge Føde. Dvaletilstanden tilbringer den i en af sine gamle Reder; den egentlige Bolig anlægger den derimod i hule Træer, saa højt som muligt over Jorden. Hele Hullet udfyldes med blødt Mos, og dermed tilstoppes ogsaa Indgangen. I denne Rede bringer Hunnen om Sommeren to, tre Unger til Verden. Om Dagen tager Moderen disse ind under Flagrehuden for at varme dem og give dem Die, og naar hun tiltræder sine natlige Udflugter, tildækker hun dem med Mos. Om Efteraaret bygger mange en stor Rede, i hvilken de bor i Fællesskab.

* * *

Medens Flagre-Egerne danner det ene Yderpunkt, danner Jord-Egerne (*Tamias*) det modsatte Punkt i den Række vidt forskellige Tilpasningsformer, hvori det almindelige Træ-Egern udgør den centrale Type. Dog maa det bemærkes, at denne Kæde danner et sammenhængende Hele, hvis enkelte Led, selv de mest modsatte, er forbundne ved talrige Overgangsformer. — Som Navnet antyder, lever Jord-Egerne overvejende paa Jorden og klatrer kun af og til paa skraat hældende Træer. Ved at have Kindposer, der naar helt hen til Baghovedet, og ved en mere eller mindre underjordisk Levevis danner de Overgangen fra Egernes til Murmeldyrenes Underfamilie; men de staar dog den første nærmest. Halen er tyndhaaret og kortere end hos de hidtil omtalte Egern, Pelsen korthaaret, ikke videre blød og har sædvanlig skarpt tegnede Længdestriber paa Ryggen. De faa Arter, man kender, bebor Østeuropa, Sibirien og Nordamerika.

Stribet Jordegern.

Burunduken eller det sribede sibiriske Jord-Egern (*Tamias striatus*) er mindre, men mere plumpt bygget end vort Egern. Den korte, stride og glatte Pels er paa Hovedet, Hals og Sider gulagtig; langs ad Ryggen løber der med ulige store Mellemrum fem sorte Striber, af hvilke den midterste følger Rygradslinien; de

to næste gaar fra Skuldrene til Baglaarene og indfatter et hvidgult Baand. Bugsiden er graalighvid.

Størstedelen af Nordasien og en lille Del af Østeuropa udgør Burundukens Hjem. Under Rødderne af Birk og Fyr graver den en simpel, kunstløs Hule, som staar i Forbindelse med to til tre ved Siden liggende Forraadskamre og udmunder i en lang, bugtet Gang. Dens Føde bestaar af Plantefrø og Bær, men fortrinsvis af Korn og Nødder, af hvilke den for manges en Vinter slæber 5—8 Kilo hjem i sine Kæbeposer.

Det er derfor forstaaeligt, at den sibirske Landmand er alt andet end glad ved dette Dyr, der paa Musenes Vis graver sig ind i Stakkene og — hvor det er talrigt tilstede — forvolder store Tab.

Murmeldyrene (*Arctomyinae*) afviger fra de ægte Egern ved en mere plump, sluttet Bygning, en kortere Hale og ved hele deres mærkelige Levevis.

I temmelig mange Arter er de udbredte over Mellemeuropa, Nordasien og Nordamerika. De fleste bebor det flade Land, nogle derimod de højeste Bjerge. De vandrer aldrig, men graver dybe, underjordiske Huler og lever her bestandig i Selskab, ofte i et forbavsende Antal. De er langsommere end Egernet. Græs, Urter, Skud, unge Planter, Frø, Markfrugter, Bær, Rødder, Knolde og Løg udgør deres Føde; men de fanger undertiden dog ogsaa Leddyr, mindre Pattedyr og Fugle og plyndrer Reder. Naar de æder, sidder de ligesom Egernet paa Bagdelen og fører Føden til Munden med Forpoterne. Om Efteraaret samler de Vinterforraad i deres Huler.

Deres Stemme bestaar af en stærkere eller svagere Piben og en Art Knurren, som, naar den er sagte, er et Udtryk for Velvære, men ellers for Vrede. Alle Murmeldyr er aarvaagne, forsigtige og sky. Mange udstiller Skildvagter og flygter ved det ringeste Tegn paa Fare ned i deres underjordiske Boliger. De lader sig for øvrigt let tæmme og kan afrettes til forskellige Kunststykker. Henimod Vintertiden graver de sig alle dybt ned i deres Huler og falder der i en uafbrudt og saa dyb Vintersøvn, at deres Livsvirksomhed synker ned til det laveste Maal. Deres Formerelse er stærk; vel kaster de i Reglen kun Unger en Gang om Aaret, men da ogsaa fra tre til ti.

Af nogle benyttes Skindet, af andre Kødet, og mange holdes fangne som morsomme Husfæller. Det ægte Murmeldyr har udgjort manges en fattig Savoyarddrengs eneste Rigdom, med hvilken han vandrede igennem Verden for at tjene Føden.

I Mellem-Europa lever den amindelige Sisel*) eller Suslik (*Spermophilus citillus*), et gulligt Dyr, næsten af Størrelse som en

*) Sisel eller Ziesel er et slavonisk Navn.

Hamster, men slankere. Som de fleste Huledyr har det meget korte Øren.

Siselen behor især Østeuropa og en Del af Asien. Hvor Siselen findes, er den som oftest hyppig og gør stor Skade paa Markerne, undertiden ogsaa paa Jærnbanedæmningerne, som den underminerer. Den lever selskabeligt, men hver enkelt graver sin egen Hule, Hannen en lavere, Hunnen en dybere. I Sidehuler opbevares Vinterforraadet. Den Hule, i hvilken Hunnen i April eller Maj kaster sine 3—8 Unger, er altid dybere end de sædvanlige Opholdsrum.

Maarer, Falke, Krager, Hejrer, Katte og Rottehunde efterstræber de pudsige, smaa Dyr, og Mennesket forfølger dem dels for Skindets og dels for det velmagende Køds Skyld. Skønt de gamle Hanner er megetaarvagne og advarer hele Flokken ved en ret høj Piben, er Siselen ikke vanskelig at fange. En Dag er nok til at vænne den til Menneskets Selskab, og næst efter Egernet er det en af de mest tiltrækkende Stuekammerater.

Prærihunden (*Cynomys ludovicianus*) danner Overgangen fra Siselen til de egentlige Murmeldyr. Navnet »Prærihund« hidrører fra de første Opdagere, de gamle kanadiske Pelsdyrjægere, som har opkaldt Dyret efter dets gøende Stemme. I dets ydre Form har det aldeles ingen Lighed med Hunde.

Det har Murmeldyrets store Hoved og afstumpede Øren. Længden er ca. 40 Ctm., hvoraf Halen udgør ca. 7 Ctm. Paa Rygsiden er Farven lys rødbrun, blandet med graat og sort, paa Bugsiden smudsig hvid.

Prærihundens udstrakte Kolonier, som man paa Grund af deres Størrelse kalder »Byer«, findes især paa lavtliggende Enge, paa hvilke en bestemt Græsart (*Sesleria dactyloides*), danner et herligt Tæppe og tillige yder Dyret en bekvem Føde. »Hvilken Udstrækning disse fredelige Jordbeboeres Kolonier opnaar,« siger Balduin Möllhausen, »kan man bedst overtyde sig om, naar man hele Dagen igennem uafsladeligt drager hen imellem Smaahøje, af hvilke hver enkelt danner en Bolig for to eller flere af disse Dyr. De enkelte Boliger ligger sædvanligvis 5—6 Meter fra hverandre, og enhver af de Smaahøje, der hæver sig foran Indgangene til dem, bestaar vel af et godt Vognlæs Jord, som efterhaanden er blevet bragt op for Dagslyset af Beboerne af de underjordiske Gange. Nogle har én, andre to Udgange. En fasttraadt Sti fører fra den ene Bolig til den anden, og ved at se den ledes man til den Formodning, at der maa herske et inderligt Venskab mellem disse livlige Smaadyr. Til Anlægget af deres Byer synes de altid at vælge en Plads, hvor der vokser et eget Slags kort og kruset Græs, som tillige med en Rod udgør deres eneste Føde. Endogsaa paa Nordmeksikos Højsletter, hvor der i mange Mils Omkreds ikke er en Draabe Vand at finde, gives der stærkt befolkede Fristater af denne Art, og da der i hine Egne flere

Maaneder i Træk ikke falder Regn, og man for at naa Grundvandet maa grave over 30 Meter dybt, synes Prærihunden ikke at behøve Vand, men at kunne nøjes med den Fugtighed, som en stærk Dug fra Tid til anden efterlader paa Græsstraaene. Naar Prærihunden sidst i Oktober føler sin Dvaletid nærme sig, tilstopper den Udgangen paa sin Bolig og overlader sig til Vintersøvn for ikke at vise sig paa Jordens Overflade, førend de varme Foraarsdage vækker den til nyt Liv.

Et mærkeligt Skue frembyder en saadan Koloni, naar det lykkes, ubemærket af Skildvagnerne, at komme hen i dens Nærhed:

Prærihunde.

Saa vidt som Øjet rækker, hersker der det travleste Liv. Næsten paa hver af Smaahøjene sidder det lille, gulbrune Murmeldyr oprejst som et Egern. Den lille opstaaende Hale er i stadig Bevægelse, og de svage, gøende Stemmer af de mange Tusinder smelter sammen til en formelig Summen. Nærmer Iagttageren sig nogle Skridt, skelner han let de gamle og erfarne Individuers Røst; men snart efter er alt Liv forsvundet som ved et Trylleslag. Kun hist og her stikker Hovedet af en Spejder frem af Indgangen til en Hule, stadig gøende af alle Kræfter for at advare sine nærmeste. Lægger man sig nu ned for bevægelig og taalmodig at iagttage sine Omgivelser, kommer Skildvagten snart igen frem paa Højen uden for Indgangen for ved ihærdig Gøen at tilkendegive sine Kammerater, at Faren er overstaaet. Den lokker derved den ene efter den anden

fra de mørke Gange op paa Overfladen, hvor de selskabelige Dyr da snart igen begynder deres fredelige Virksomhed.

Det er en mærkværdig, men af mange forskellige Iagttagere bekræftet Kendsgerning, at Prærihundenes Boliger tillige bebos af to af Smaagnavernes værste Fjender: Jorduglen og Klapperslangen. Det hører ingenlunde til Sjældenhederne, at se disse og Prærihundene gaa ud og ind af et og samme Hul.

Faa Dyr er saa fornøjelige at holde og iagttage i Fangenskab som Prærihunden, fordi det er saa let, at indrette Forholdene saaledes, at de giver et tro Billede af disse interessante Dyrs Liv i vild Tilstand. I zoologiske Haver er Prærihundenes Jordhøje med de ud og ind smuttende, vævre Smaadyr derfor altid sikre paa at kunne interessere Tilskuerne.

Paa Østeuropas og Sydsibiriens Sletter lever der et andet Murmeldyr, Bobak'en (*Arctomys bobac*). Ligesom Prærihunden opholder Bobaken sig paa store, træløse Stepper og lave Højdedrag, i hvilke den graver Gange paa 4—6 Meters Dybde med mange Kamre. Dyret taaler godt Fangenskab og bliver meget tamt. Kødet er spiseligt, og Skindet bruges som Pelsværk.

Paa Alpernes højeste Tinder, hvor der ikke vokser noget Træ eller nogen Busk, hvor Hornkvæget aldrig kommer op, ja ikke en Gang Geder eller Faar, selv paa smaa Klipper midt i de store Gletschere, hvor Sneen kun smelter seks Uger om Aaret, — dér har Murmeldyret (*Arctomys marmota*) sit Hjem, dér lever det sit korte, glade Sommerliv, og dér tilbringer det en ti Maaneder lang Vinter i en dødlignende Dvale. Savoyarderne kalder det *Marmotta* — deraf Navnet Murmeldyr.

For Tiden er det mindre almindeligt kendt end tidligere. De stakkels Savoyarddrengene maa ikke længere udvandre, hvorimod de tidligere kom til Tyskland, Danmark og endnu nordligere med deres Murmeldyr paa Ryggen for at fortjene et Par Skilling ved at lade Dyret gøre sine simple Kunster i Landsbyer og Købstæder. Man maa nu rejse helt ned i Alpedalene, naar man vil se det levende.

Murmeldyret er omtrent af Størrelse som Kaninen, nemlig 62 Ctm. langt, hvoraf omtrent 11 Ctm. kommer paa Halen. Skulderhøjden udgør 15 Ctm. Kroppen er plump, Halsen kort, Hovedet tykt og bredt og Snuden afstumpet; Ørerne er meget korte og til Dels skjulte i Pelsen. Paa Rygsiden er denne sortebrun, paa Bugsiden mørk rødligbrun. Der forekommer, skønt sjældent, sorte, hvide og hvidplettede Afarter.

Murmeldyret bebor udelukkende Europa. Det har hjemme i Alperne, Pyrenæerne og Karpaterne og færdes paa Skraaningerne tæt under den evige Is og Sne til ned imod Trægrænsen. Til Op-

holdssted vælger det altid frie Pladser, som rundt om er begrænsede af stejle Klippevægge, kort sagt Steder, der ligger saa fjernt som muligt fra alt menneskeligt Samkvem. I Reglen behor det kun de mod Syd, Øst og Vest vendende Skraaninger, fordi det holder meget af Solskin; her graver det sine Huler, de mindre til Sommerbrug, de større til Beskyttelse imod den frygtelige, strænge Vinter, som hersker der oppe i seks, otte, ja ti Maaneder i Træk. I det mindste de to Tredjedele af Aaret sover denne mærkelige Skabning, ofte endog meget mere; thi paa de højst liggende Steder, hvor den findes, varer dens egentlige Liv næppe to Maaneder.

»Mulmeldyrets Sommerliv,« siger Tschudi, »er meget fornøjeligt. Ved Dagens Frembrud kommer de gamle først frem i Indgangen til Hulen, stikker forsigtigt Hovedet ud, spejder, lytter og vover sig derpaa ganske langsomt frem, løber nogle Skridt op ad Skraaningen, sætter sig paa Bagdelen og afgnaver en Tid lang med utrolig Hurtighed det korte Græs. Kort efter stikker ogsaa Ungerne Hovedet frem, smutter ud, nipper lidt af Græsset, ligger hele Timer i Solskinnet og leger muntert med hverandre. Hvert Øjeblik ser de sig om og passer med den største Agtpaagivenhed paa hele Egnen. Den første, som bemærker noget mistænkeligt, en Rovfugl, en Ræv eller et Menneske, udstøder en dyb og stærk pibende Lyd, de andre gentager til Dels Signalet, og i et Nu er de alle forsvundne. Om de overhovedet udstiller egentlige Skildvagter, saaledes som Gemserne, er ikke afgjort. Deres ringe Størrelse sikrer dem mere imod Faren for at blive bemærkede, og deres Sanser, især deres Hørelse og Lugt, er meget skarpe.

Om Sommeren opholder Murmeldyrene sig enkeltvis eller parvis i egentlige Sommerboliger, til hvilke der fører 1—4 Meter lange Gange med Sidegange og Flugthuller. Disse er ofte saa smaa, at de ser ud, som om man næppe kunde tvinge en knyttet Haand igennem dem. Den løsgravede Jord kaster Dyrene kun for en ringe Del ud; det meste af den træder eller slaar de fast i Gangene, som herved bliver glatte og haarde. Udgangene er sædvanligvis anbragte under Stene. I Nærheden af dem findes der ofte en Del korte Gange, som blot er bestemte til Smuthuller. Hulen selv er ikke synderlig stor. I den føder Hunnen 2—4 Unger, som kun meget sjældent kommer ud, før de er voksede noget til, og som indtil den næste Sommer deler Bolig med de gamle.

Henad Efteraaret graver de den egentlige Vinterbolig, som sjældent er anbragt dybere end $1\frac{1}{2}$ Meter under Grønsværen. Den findes altid længere nede paa Bjærget end Sommerboligen, hvilken sidste ikke sjældent ligger 2600 Meter over Havet, imedens Vinterboligen i Reglen ligger i de øverste Alpegræsganges Bælte eller endog dybt under Trægrænsen. Den er beregnet paa hele Familiens 5—15 Individuer og er derfor meget rummelig. Jægeren kender den saa vel paa det Hø, der ligger spredt uden for den, som paa det med Hø, Jord og Stene indenfra tilstoppede Indgangshul,

hvorimod Indgangene til Sommerboligen altid er aabne. Borttager man Byggematerialet fra Aabningen til Vinterboligen, saa finder man først en af Jord, Sand og Stene vel muret Indgang. Et Stykke indenfor Jordoverfladen, deler Gangen sig i to, den ene, i hvilken der sædvanligvis blot findes Ekskrementer og Haar, fører ikke langt, og har sandsynligvis kun ydet Byggemateriale til Opmuringen af Hovedgangen. Denne stiger ved den inderste Ende skraat opad og ender i en 1—2 Meter bred Hule, — det rummelige Leje, i hvilken Vintersøvnen tilbringes. Hulen bestaar som oftest af et Rum af Form som en Bagerovn, opfyldt med kort, blødt, tørt, i Almindelighed rødbrunt Hø, som til Dels aarlig fornyes. Fra August Maaned begynder nemlig de forsynlige Smaadyr at afbide Græs og at tørre det, hvorpaa de bærer det i Munden til Hulen, indtil den derværende Mængde er for stor til at slæbes bort af en Mand paa én Gang. Plinius fortæller, at et Murmeldyr lægger sig paa Ryggen, lader sig belæsse med Hø og derpaa af de andre trække til Hulen som en Slæde. Denne Fabel, der har holdt sig til vore Dage, synes at grunde sig paa, at man ofte finder Murmeldyr, hvis Ryg er skaldet, hvilket dog kun hidrører fra Dyrenes Løben frem og tilbage i de snævre, underjordiske Gange.

Foruden Sommer- og Vinterboligen har Murmeldyret endnu særskilte Smuthuller, som det benytter i Fare.

Dets Gang er en ejendommelig, slæbende Rokken, under hvilken Bugen mere eller mindre berører Jorden. Egentlige Spring gør fangne Eksemplarer aldrig; de er alt for klodsede dertil. Komisk er Dyrets Holdning, naar det rejser sig i spejdende Stilling, saa stift som en Pind, med Forpoterne hængende lodret ned.

Føden bestaar af saftige Alpeplanter, Urter og Rødder. Murmeldyrene drikker kun sjældent, men da ogsaa meget paa en Gang, smasker velbehageligt og løfter Hovedet efter hver Slurk ligesom Høns eller Gæs. Mange Naturforskere antager, at Murmeldyrene æder af det i deres Vinterhule indslæbte Hø, og alle Iagttagelser synes at bekræfte, at de har en Forudfølelse af Vejrforandring.

Som de fleste Dyr, der ligger i Dvale, er Murmeldyrene om Efteraaret meget fede. Saa snart den første Frost indtræder, æder de intet mere, men drikker endnu meget og tit; derpaa udtømmer de sig næsten fuldstændig og drager ind i Vinterboligerne. Den med Hø udforede Hule danner et fælles, blødt Leje for hele Familien, hvis enkelte Medlemmer her ligger sammenbøjede i en dødlignende Dvaletilstand tæt ved hverandre. Al Livsvirksomhed er nedstemt til det yderste; hvert Dyr ligger ubevægeligt og koldt i den en Gang indtagne Stilling, og intet af dem giver noget Tegn til Liv. Blodets Varme synker ned til den samme Varmegrad som Luften i Hulen, og Aandedrættet foregaar kun 15 Gange i Timen. Tager man et Murmeldyr, der ligger i Dvale, ud af Hulen og bringer det i en højere Temperatur, viser dets Aandedræt sig først tydeligere ved 21 Grader Celsius; ved 24 Grader begynder det at snorke, ved 27

strækker det Lemmerne og ved 31 vaagner det, bevæger sig tumlende hid og did, bliver efterhaanden livligere og begynder endelig at æde. Om Foraaret kommer Murmeldyrene i en meget afmagret Tilstand frem af Vinterboligerne og ser sig begærligt om efter noget spiseligt.

Jagten paa Murmeldyr frembyder store Vanskeligheder. Jægeren opdages næsten altid af en af Selskabet, som saa advarer de andre ved deres Piben. Man opstiller forskellige Fælder for dem eller man udgraver dem i Begyndelsen af Vinteren. For Beboerne af de højere Alperregioner er Dyret ikke alene vigtigt som Næringsmiddel, men dets Fedt bruges ogsaa som Lægemiddel i forskellige Sygdomme. Det friske Kød har for øvrigt en ubehagelig, jordagtig Vildtsmag, hvorfor det gerne røges, inden det koges eller steges.

I mange Kantoner i Schweiz er det forbudt at udgrave Murmeldyr, hvilket ogsaa snart vil føre til deres Undergang. I yderste Nødstilfælde forsvarer disse Dyr sig for øvrigt tappert med Tænder og Klør. Til Tæmning vælger man helst halvvoxsne Dyr, som fodres med Plantestoffer og Mælk; de bliver snart tamme, kommer, naar der kaldes, og kan lære at hoppe om paa Bagbenene, at gaa ved en Stok o. s. v. Det fredelige og fortrolige Dyr er da en Glæde for gammel og ung og vinder sig desuden mange Venner ved sin Renlighed.

* * *

En Gruppe tiltrækkende Gnavere danner ogsaa Syvsoverne (*Myoxidae*). Det er nydelige, egernagtige Skabninger af ringe Størrelse, som fører en tiltalende og ret mærkelig Levemaade. De har et temmelig smalt Hoved, en spids Snude, meget store Øren og en tyk, noget busket Hale.

Man kender kun fem, seks Arter, som alle har hjemme i den gamle Verden. De lever paa og i Træer, sjældnere i selvgravede Huler. Sædvanligvis sover de om Dagen og søger Føde i Morgen- og Aftentimerne. Det er højst bevægelige Dyr, som løber og klatrer godt, men ikke gør synderlige Spring.

I tempererede Jordstrøg tilbringer de Vinteren i Dvale i deres Reder. Mange samler Forraad og tyr til dem, naar de af og til vaagner; andre tager saa godt til sig inden Vinteren, at de nøjes med at tære paa deres Fedt. Deres Føde bestaar af alle Slags Frugter og Frø; de fleste tager ogsaa Insekter, Æg og Fugleunger. Naar de æder, sidder de oprejste som Egernet. Tidligt indfangede Eksemplarer bliver nogenlunde tamme.

Den almindelige Syvsover (*Myoxus glis*) var allerede Romernes Yndling. De omgav Ege- og Bøgelunde med glatte Mure, ad hvilke Syvsoverne ikke kunde klatre op, og indenfor Omhegnningen anlagdes Yngle- og Sovehuler for dem; man fodrede dem med

Agern og Kastanjer og fedtede dem til sidst i egne Lerkar, som vi har lært at kende fra Udgravningerne i Herkulanum. Det var smaa, halvkugledannede Skaale, hvis indvendige Side var afdelt i Trin, og som oventil var lukkede med et tæt Gitter. Heri indespærrede man flere Sovsovere og forsynede dem med rigelig Føde, hvorfor de snart blev meget fede. Derpaa kom Stegene paa de rige Fraadseres Bord som en af deres lækreste Retter.

Syvsoverens Kroplængde udgør 16 Ctm.; Halen er 13 Ctm. lang. Dens bløde, temmelig tætte Pels er paa Rygsiden askegraa, paa Bugsiden hvid.

Syd- og Østeuropa er dens egentlige Hjem. I England, Nordtyskland, Danmark og længere nordpaa fattes den.

Kun faa Gnavere overgaar Syvsoveren i Graadighed. Agern, Bog og Nødder udgør dens vigtigste Føde; men Valdnødder, Kastanjer og sød og saftig Frugt bliver heller ikke forsmaaet.

Saa længe Sommeren varer, færdes den hver Nat paa sit Omraade og feder sig til Vintertiden. Bestandig hører man den knække Nødder eller kaste Rester af fortærede Frugter ned. Henad Efteraaret samler den Forraad. Derpaa danner den sig i dybe Jordhuller,

Syvsover.

Klipperevner eller Mursprækker, vel ogsaa i hule Træer, en Rede af fint Mos, ruller sig sammen, som oftest i Selskab med flere andre, og falder i Vintersøvn, længe før Termometret synker ned til Frysepunktet, i Bjærgene allerede i August, paa Sletter først henimod Oktober. Blandt alle de Dyr, der sover Vintersøvn, er Syvsoveren maaske det, der ligger i de dybeste Dvale. Man kan tage den ud af Reden og bære den langt bort — den vedbliver at være ubevægelig og kold. I en varm Stue vaagner den omsider, rører sig saa smaat, strækker sig, men ser endnu længe meget søvndrukken ud. I fri Tilstand vaagner den af og til og æder lidt af sit Vinterforraad. Dens Dvale varer i Reglen til sidst i April, altsaa fulde syv Maaneder, og den bærer derfor med Rette sit Navn.

Maarer, Vildkatte og Ugler er Syvsoverens værste Fjender. Den efterstræbes dog ogsaa af Mennesket, især i Nedre-Krain, hvor

mangen en Jæger i Efteraaret kan fange 200—400 Stykker. I Fangenskab er Syvsoveren bidsk.

* * *

Hasselmusene (*Eliomys*) adskiller sig især fra de foregaaende ved deres Tandbygning. Hos Syvsoverne slides Tænderne flade paa Kronen; hos Hasselmusene slides de derimod hule. Halen er ved Roden korthaaret, i Spidsen langhaaret og busket og har ligesom Kroppen to Farver, én oven til og én neden under. I Europa lever der to Arter, den store Hasselmus (*Eliomys nitela*) og Træsoveren (*E. dryas*), hvilken sidste er udbredt i Rusland og Ungarn. Begge ligner Syvsoveren i Levemaade.

Den store Hasselmus opnaar en Kroplængde af højst 14 Ctm. Hoved og Rygside er rødlig graabrune, Bugsiden hvid.

Dette lille Dyr har hjemme i Mellem- og Vest-Europa. Reden adskiller sig fra Syvsoverens ved, at den staar frit; dog bebor den store Hasselmus under visse Omstændigheder ogsaa forladte Reder. Mærkeligt nok holder denne ellers saa renlige Gnaver sit Leje meget smudsigt. Naar den skal ligge i Vintersøvn, udsøger den sig større Træ- og Murhuller eller Muldvarpeboliger eller komme ind i Havehuse, Ladebygninger o. s. v. Sædvanligvis sover der flere i en Rede, hele Selskabet tæt sammenrullet, næsten sammenslynget til et Bundt. De sover ikke saa fast som andre Dyr, der ligger i Dvale; thi hver Gang der indtræder mildt Vejr, vaagner de og æder noget af deres Vinterforraad.

* * *

Af den tredje Slægt af Syvsoverne (*Muscardinus*) lever der i Europa kun en eneste Art, den lille Hasselmus (*M. avellanarius*), en af de nydeligste og muntreste Gnavere. Den udmærker sig lige saa meget ved Renlighed som ved sit venlige Væsen. Dette lille Dyr, der straks vinder enhvers Venskab, er som skabt til at blive en Stuekammerat for Mennesket. Det er omtrent saa stort som en almindelig Mus — henved 14 Ctm. langt, hvoraf Halen udgør henimod Halvdelen. Pelsen er gulagtig rød, paa Bugen noget lysere, med hvidt Bryst og Strube.

Mellemeuropa er den lille Hasselmus' Hjem; i Danmark og en Del af Sverrig forekommer den, men sjældent. Om Dagen skjuler den sig i Krat og sover, og om Natten gaar den ud efter Føden. Helst fortærer den Nødder, hvilke den paa en ret kunstig Maade aabner og tømmer uden at plukke dem og uden at sprænge det grønne Hylster.

Dyret lever i Smaaselskaber, hvis Medlemmer dog ikke er nøje forbundne. Hver enkelt Hasselmus eller to af dem bygger i tætte Buske en blød, lun, temmelig kunstig Rede og gennemstrejfer derfra om Natten deres Omgivelser, næsten altid i Forening med andre,

der bor i Nærheden. De klatrer fortrinlig, selv imellem de tyndeste Kviste.

I Avgust føder Hunnen tre til fire nøgne, blinde Unger i den samme Rede, som den beboede om Sommeren. I Førstningen leger Familien i de nærmeste Hasselbuske og søger med det samme efter Nødder. Ved den ringeste Støj tyr de alle til Reden. Midt i Oktober trækker hver Hasselmus sig tilbage til det Smuthul, i hvilket den har samlet sit Vinterforraad og danner sig der af Kviste, Løv, Grannaale, Mos og Græs en kugleformet Bolig, i hvilket den ruller sig sammen og falder i en saa dyb Søvn, at man kan tage den ud og trille den rundt i Haanden, uden at den giver noget Livstegn fra sig. Den sover mere eller mindre afbrudt 6—7 Maaneder, indtil Foraarsolen vækker den til nyt Liv.

Indenfor samtlige nulevende Gnavere indtager Bæveren (*Castor fiber*) en saadan Særstilling, at den endogsaa maa betragtes som Repræsentant for en egen Familie (*Castoridae*), der kun gennem uddøde Former er forbundet med de øvrige Gnavere.

Dette Dyr, der i ældre Tider var langt mere udbredt i Europa end nu, tiltrak sig ved sin Levevis alle Naturforskeres særlige Opmærksomhed og gav Anledning til mange mærkelige Skildringer.

For blot at anføre et enkelt Eksempel skriver aaledes den Upsala Bisp, den lærde Claus Magnus 1520 om Bæverens Liv i Norden: »Her forfærdiger den med vidunderlig Kunst sine Huse af Træ i utallige Floder. Bæverne skrider, flere i Forening, til at fælde Træstammer og fører dem paa en sælsom Maade til deres Kolonier. De kaster nemlig en gammel, arrig Bæver, som skyr de de andres Selskab, om paa Ryggen, læsser Tømmeret som paa en Vogn imellem For- og Bagfødder, slæber den til deres Byggeplads, læsser det af og trækker denne levende Slæde frem og tilbage, indtil deres Huse er færdige. Dyrets Tænder er saa skarpe, at de kan afskære Træerne som med en Ragekniv, og ve det Menneske, som Bæveren bider; den slipper nemlig ikke, inden Benene i det angrebne Lem er itu.«

Bæveren var tidligere udbredt over hele Europa, Sibirien og over Nordamerika fra Kaukasus og Meksiko indtil Løvtræernes Nordgrænse. Nu er den udryddet paa mange Steder, f. Eks. i England, Danmark og paa den skandinaviske Halvø med Undtagelse af nogle ganske faa Steder, hvor den fredes. I Elben, Weser, Rhône og Donau med dens Bifloder findes hist og her endnu faa Bævere. Langt hyppigere end i Europa er den ved Mellem- og Nordsibiriens store Floder, i Tilløbene til det kaspiske Hav i Kaukasus' Bjærgstrømme og endog saa langt mod Syd som i Mesopotamien. I Amerika var den tidligere langt mere almindelig end nu, da den uafsladelige Forfølgelse har indskrænket dens Mængde.

Bæveren er en af de største Gnavere. Hos en udvoksen Han udgør Kroppens Længde $\frac{3}{4}$ —1 M., Halens Længde 30 Ctm., Skul-

derhøjden det samme og Vægten 20—30 Kilo. Legemet er plump og stærkt, Halsen kort og tyk, Hovedet bag til bredt, Benene korte og kraftige. Bagføddernes Tæer er ved en bred Svømmehud forbundne med hverandre lige til Klørne. Halen er fladtrykt og henimod 20 Ctm. bred. Ørerne er smaa og korte og kan lægges saa tæt ind til Hovedet, at de saa godt som lukker for Øregangen. Øjnene er ligeledes smaa og har en Blinkhinde. Næseborenes tykke Hudfløje kan lukkes. Pelsen bestaar af tætte, silkeagtige Uldhaar og sparsomme, stive og glinsende Dækhaar, som paa Hovedet og det nederste af Ryggen er korte, men paa den øvrige Del af Kroppen over 5 Ctm. lange. Farven er paa Rygsiden mørk kastanjebrun med et mere eller mindre stærkt graat Skær. Bugsiden er lysere; Uldhaarene er ved Roden sølvgraa og ud imod Spidsen gulbrune. Halen er paa dens øverste Tredjedel bevokset med meget lange Haar, men for øvrigt nøgen og bedækket med smaa, aflange, pergamentagtige Huddannelser, som ligner Skæl, og mellem hvilke enkelte, korte, stive, bag til rettede Haar stikker frem.

De safrangule Fortænder er store og stærke og har en mejsel-dannet Bideflade. Hos begge Køn findes der i det nederste af Bughulen to ejendommelige Kirtler, hvori den saakaldte »Bævergel« afsondres, en salvelignende Masse af en ejendommelig stærk Lugt og af en bitter, balsamisk Smag. Den blev tidligere brugt som krampestillende og beroligende Middel, men anvendes nu mindre.

Bæveren lever som oftest parvis og danner blot større eller mindre Kolonier i stille og ubeboede Egne. I alle befolkede Lande finder man den nu kun enkeltvis, og da lever den simpelt hen i underjordiske Gange, uden at prøve paa at bygge Hytter og »Byer«.

Af Iagttagernes Angivelser om Bæverens Boliger anfører vi: Bæverne bygger ved en Bæk, hvis Bred synes dem skikket til Anlægget af deres Kolonier, og vælger en Plads, hvor der gives Næringsmidler nok i Nærheden. Først bygger de en Dæmning for at stemme Vandet saa højt op, at det naar til Grunden af deres Hytter. En saadan Dæmning er undertiden 150—200 M. lang og ned til 4—6 M. i Gennemsnit, men bliver smallere op efter, saa at den oven til kun er 1—2 M. tyk. Det dertil anvendte Tømmer er saa tykt som en Arm eller et Laar, fra 1—2 M. langt og rammes med den ene Ende dybt ned i Grunden, det ene Stykke tæt ved Siden af det andet; derpaa fyldes der tyndere og højligere Grene imellem, hvorefter alle Mellemrum udfyldes med Ler. Bæverne arbejder i samme Forhold, som Vandet stiger, og ophører først dermed, naar det har naaet samme Højde som Gulvet i deres Boliger. Den Side af Dæmningen, der vender imod Strømmen, er skraa, den anden lodret. Dæmningen er saa fast, at man trygt kan gaa paa den, og Bæverne fylder straks ethvert Hul, som opstaar derpaa, med Ler. Vandet bliver altid opstemmet saa højt, at det i det mindste staar en god Meter over Indgangen til Hulerne. Isdækket kan derfor aldrig om Vinteren komme til at ligge saa lavt, at det tilstopper Udgangene.

Bævere. (Efter American Natural History.)

Oven for denne Dæmning, helst paa Sydsiden af Smaaøer, men ogsaa ofte midt i Strømmen, anlægges Bæverne deres Kolonier. De grave i skraa Retning fra Bredden deres Gang op efter og opdynger paa Bredden en Hytte, som er 1—2 M. høj, 3—4 M. i Tværmaal, af samme Form som en Bagerovn og har meget tykke Vægge. Disse bestaar af afbarkede Stykker Træ, som er kastede paa Kryds og tværs imellem hverandre og holdes fast af det imellem dem anbragte Sand og Dynd. En saadan Bolig bestaar kun af et Kammer, der er hvælvet som en Bagerovn, og hvis Gulv er bestrøet med fine Spaaner. Ved Siden af Udgangshullet ligger der et Forraadskammer, i hvilket der opbevares Føde, nemlig Rødder af Aakander og Grene, af hvilke der ofte findes et halvt Vognlæs. Tidligere Naturforskere har villet iagttage, at Bæveren bruger sin Hale som Arbejdsredskab, og at den navnlig glatter Væggene i sin Bolig dermed som med en Murske; men Bæveren glatter Væggene med Fødderne.

Under alle Omstændigheder anlægges kun hele Selskaber af Bævere større Dæmninger og Kolonier; alle enlige lever bestandig kun i underjordiske Gange. Bæveren fælder sit Bygningstømmer med Tænderne. Tommetykke Grene afbider den uden videre, Træstammer bringer den til at falde ved først at gnave rundt om dem og derpaa overvejende paa den Side, der vender ud imod Floden, indtil Træet hælder ned imod denne og falder i Vandet. Først afbides Grenene, derpaa deles Træet af Bæversamfundet i saa store Stykker, som der behøves til Pæle, hvorpaa Grene og Kviste anvendes til Vægge.

Til deres Føde vælger Bæverne især Barken af Pile, men ogsaa af Popler, Asketræer og Birke, hvilke Træsorter de ogsaa fortrinsvis anvender til deres Bygearbejder.

Bæveren er som alle Gnavere især i Virksomhed om Natten; kun i afsides liggende Egne, hvor den sjældent ser Mennesker, færdes den ogsaa om Dagen. I Vandet er dens Bevægelser raske, behændige og sikre; den svømmer med Bagbenene og styrer med Halen; Forlemmerne bruger den aldrig til at ro med, men lægger dem fremstrakte op under Hagen. Paa Landjorden løber den i et ubehjælpsomt Trav, omtrent som Hamsterens. Naar den vil se sig om, rejser den sig i Vejret paa Bagbenene, og naar den æder, sidder den opret, holder paa Grenene med Forpoterne, drejer dem rask om og gnaver Barken af.

Den er i vild Tilstand meget sky og søger ved den ringeste Fare ud i Vandet.

Bævere, der fanges som unge, kan blive meget tamme. »I Indianernes Byer,« siger la Hontan, »saa jeg Bævere saa tamme som Hunde, hvilke uforfærdet færdedes saa vel i Bækken som i Hækkerne, hvor de løb frem og tilbage.« Hearne havde tæmmet flere Bævere; de kom, naar han kaldte, fulgte ham som Hunde og var glade, naar han klappede dem.

For at forebygge dette mærkelige Dyrs fuldstændige Udryddelse

har man hist og her ved Floder og Damme gjort alt for at fremme Bæveravl.

Fornuftige Jægere lader dog altid nogle Bævere blive tilbage og nøjes med et vist Antal.

Hos de amerikanske Indianere staar Bæveren i høj Anseelse. De tilskriver den næsten lige saa megen Forstand som Mennesket og paastaar, at den har en udødelig Sjæl.

Springmusene (*Dipodidae*) minder ved deres Bygning om Kænguruerne, idet Bagbenene er tre Gange længere end Forbenene. Ogsaa Halen ligner Kænguruens; den er forholdsvis lige saa lang og bærer i Spidsen en Dusk, hvis Haar er rettede til begge Sider. Derimod afviger Springmusenes Hoved væsentlig fra Springpungdyrenes. Det er meget tykt og har forholdsvis de længste Knurhaar af alle Pattedyr, — Knurhaar, der ofte er lige saa lange som Kroppen. De store Øjne viser straks, at disse Dyr fører en natlig Levemaade. Mellemfoden er mærkelig ved, at dens Knogler smelter sammen til en eneste, meget lang, paa Enden af hvilken der er et Ledhoved til hver af Tæerne. Denne Dannelsen, som er ejendommelig for Fuglenes Klasse, er en aldeles enestaaende Tilpasning blandt Pattedyrene.

Springmusene bebor fortrinsvis Afrika og Asien, men findes dog ogsaa i Sydeuropa og Nordamerika. De opholder sig paa Stepper og i Sandørkener og lever i underjordiske Huler, som de selv graver, og af hvilke de først kommer frem ved Solnedgang.

Deres Føde bestaar af Plantestoffer; nogle fortærer dog ogsaa Insekter, ja endog Fugleunger, tager til Takke med Aadsler og æder under visse Omstændigheder hinanden indbyrdes. Næringen fører de til Munden i siddende Stilling, støttede paa Halen.

Naar de flygter, hopper de alene paa Bagbenene, idet de styrer Retningen af Springet og holder Legemet i Ligevægt med Halen. Forpoterne lægger de da op under Hagen eller holder dem ind til Brystet, og ser da ud, som om de blot har Bagben. De er i Stand til at springe 20 Gange længere end deres egen Højde, og den største Art kan gøre Spring paa 7 Meter. Naar de græsser, gaar de ligesom Kænguruen paa alle fire.

Naar det bliver koldt, falder de i en Slags Dvale eller bliver en kort Tid stive; Vinterforraad samler de ikke.

Ørkenspringmusene (*Dipodinae*) har som de fleste ægte Ørkendyr fortrinlige Sanseredskaber. Ørerne er store og tyndt besatte med Haar, Øjnene ligeledes store og livfulde og har det milde Udtryk, der findes hos alle Natdyr, som lever i Ørkener; Næseborene er vide, og meget lange Knurhaar omgiver Hovedet paa begge Sider, saa at Følesansen ogsaa er vel udviklet. Halen er oftest

længere end Kroppen og i Spidsen besat med en Dusk, hvis Haar er rettede til begge Sider. Baglemmerne er omtrent 6 Gange længere end Forlemmerne, idet Skinnebenet lige saa vel er forlænget som Mellemfoden. Som hos alle hurtigløbende Dyr er Fødderne saa simpelt byggede som muligt og kun lidet bevægelige. Springføddernes tre Tæer bestaar i Reglen kun af to Led og er ualmindelig korte. I Løb berører de kun Jorden med Spidsen af Kloleddet.

Ørkenspringmus.

Den ægyptiske Springmus, Arabernes »Djerboa« (*Dipus aegyptius*) er et tiltrækkende lille Dyr med en 17 Ctm. lang Krop og en 21 Ctm. lang Hale. Den er udbredt over største Delen af det nordøstlige Afrika og forekommer ogsaa i Vest-Asien. Den bebor tørre Stepper, undertiden i store Flokke, og graver i den haarde Grusgrund sine vidtforgrene, men temmelig lave Gange,

i hvilke den straks trækker sig tilbage ved den ringeste Fare. Dens Natliv, Skyhed, Sandfarve og skarpe Sanser bevirker, at man sjældent opdager den.

Skønt den er et ægte Natdyr, leger den dog af og til om Midt dagen udenfor sin Hule, paa hvilken Tid der næppe findes et eneste andet Dyr i Ørkenen, fordi Heden er ligefrem brændende. Kulde og Fugtighed taaler det lille Dyr ikke, men bliver da i sin Hule og hensynker i en Stivhedstilstand, der minder om Vintersøvnen hos de nordlige Dyr.

Brehm bemærker om Springmusenes Færd i Fangenskab: »Under mit Ophold i Afrika bragte man mig ofte 10—12 Springmus paa en Gang. Jeg satte dem i et stort Værelse for ret at kunne iagttage deres Bevægelser. De var straks tillidsfulde, lod sig endog af og til klappe og gjorde saa lidt Mine til at gaa af Vejen, at man let var udsat for at træde paa dem. De befandt sig vel ved Hvede, Ris, noget Mælk og af og til en Drue, et Stykke Æble, en Gulerod o. s. v. De bed aldrig, men var altid tamme og venlige og desuden saa renlige, at man godt kunde lade dem løbe om i Stadsstuen. Nogen ubehagelig Lugt var der ikke ved dem.«

Ved Bygningen af Bagfødderne adskiller Sandspringerne (*Scirtetes*) sig fra de egentlige Springmus. Ogsaa de har en lang Mellemfodsknogle, men ved Siden af den ligger der mindre, som

bærer smaa Bitæer. Derved faar Bagfoden fem Tæer, idet den store Knogle bærer tre og de to andre hver en Taa.

Bedst kendt er Mongolernes Alakdaga (*Scirteles jaculus*), der er omtrent saa stort som et Egern. Pelsen er paa Rygsiden rødliggul, paa Bugsiden hvid.

De fleste har hjemme paa de kirgisiske Stepper, men Alakdagaen findes dog ogsaa i det sydøstlige Europa, paa Sletterne omkring Don, samt paa Krim. Den opholder sig navnlig paa Lergrund, da Rullesand ikke frembyder tilstrækkelig Fasthed for dens Gange og Huler. Om Dagen holder den sig skjult i sin Bolig, om Natten strejfer den om og kan løbe saa hurtigt, at den bedste Hest ikke kan indhente den. Den er meget sky og tager Flugten ved den ringeste Fare. Dens Føde bestaar af Plan-

Sandspringer.

tede, især Løg; Insekter forsmaar den heller ikke, og af og til fortærer den vel en Steppelærke eller i det mindste dens Æg og Unger.

I stræng Kulde falder Alakdagaen i Dvale. Den tilstopper da alle sine Gange og ruller sig sammen med andre af sin Art i sin bløde, forede Bolig.

Springharen (*Pedetes caffer*) bebor det sydlige Afrika, især Kaplandet. Dens langstrakte Krop bliver bag til tykkere, Halsen er vel adskilt fra Kroppen og langt bevægeligere end hos Springmusene. Forbenene er korte, men stærke, og de fem Tæer har

lange, stærke, krumme Kløer. Baglemmerne er lange, kraftige Springben, hvis fire Tæer sidder hver paa sin Mellemfodsknokkel. Kløerne er korte og brede, næsten som smaa Hove. Den lange Hale er ved Roden tynd, men bliver ud efter tykkere og ender i en Haardusk.

Springharens Pels er lang, tæt og blød og af lignende Farve som vor Hares. I Størrelse ligner Dyret ligeledes Haren.

Ligesom sine Slægtninge graver den underjordiske Gange med lange, nær ved Jordoverfladen løbende, stærkt forgrenede Gange,

Springhare.

der fører til en dybere Kedel. Sædvanligvis findes der flere Par, ofte en hel Familie i en saadan Bolig.

Ligesom de foregaaende færdes Springharen især om Natten. Undertiden udstøder den en Grynten eller Brægen; den fører ligesom Springmusene Føden til Munden med de korte Forfødder, og dens Løb er en rask fortsat Hoppen paa Bagbenene med Understøttelse af Halen. Sædvanligvis gør den 2—3 M. lange Spring, men i Fare tilbagelægger den i hvert Spring 6—20 Meter.

Springharen taaler let Fangenskab og bliver meget tam og fortrolig.

De egentlige Mus (*Mures*) er ikke alene den Familie, der er rigest paa Slægter og Arter, men tillige den mest udbredte.

Alle Verdensdele er beboede af Medlemmer af denne Familie, og de lykkelige Øer, som hidtil er blevne skaanede for dem, vil sikkert nok blive befolkede i det mindste af Rotten, hvis Vandrelyst er ubetvingelig. Musene foretrækker Sletter i tempererede og varme Lande for Højbjærgene eller det kolde Norden; dog findes de, saa langt som Planteverdenen naar, helt op mod Bjærgenes evige Sne. Nogle undgaar Byerne; andre paanøder sig Mennesket som ubudne Gæster og følger det over Havet. De fleste er selskabelige, og mange Arter samles i uhyre Skarer. De formerer sig saa godt som alle overordentlig stærkt; Antallet af Unger af samme Kuld udgør fra 6—21, og de fleste forplanter sig flere Gange om Aaret, ja endogsaa om Vinteren.

En særlig Underfamilie (*Merionidinae*) danner Løbemusene, hvis Hjem indskrænker sig til Afrika, Sydasien og det sydøstlige Europa. Deres Bevægelser er raske og livlige, ja det paastaas, at de kan gøre 4—5 Meter lange Spring. De graver underjordiske Gange i dyrkede Egne og samler store Forraad af Korn, hvorfor de ivrig forfølges. Undertiden træffes de paa tørre Stepper, milevidt fra Vand.

Sandløbemusen (*Psammomys obesus*) er omtrent saa stor som en Vandrotte, men har en meget kortere Hale. Oventil er den rødlig sandfarvet og sortsprængt, paa Siderne og paa Bugen lysegul.

I Ægypten ses denne Mus hyppigt i Ørkenen og især paa de Grushobe, som omgiver alle Byer i Faraonernes Land. Her anlægger den dybe Gange mellem det lave Buskads og de krybende Planter, som yder den Føde. Man ser ofte 10—15 Individuer løbe om og lege sammen.

»I Fangenskab er Sandmusen,« som Dehne siger, »et af de smukkeste Dyr af Gnavernes Orden, man kan holde for sin Fornøjelse. Den bliver ualmindelig tam, forlader Buret, løber sorgløs om paa Bordet og lader sig tage, uden at gøre Mine til at bide. Desuden er den renlig og har ingen ubehagelig Lugt. Ungerne er især tiltalende.«

Blandt de egentlige Typer for hele Familien, Rotter og Mus, findes Arter, som har fulgt Mennesket over hele Jorden. Det er dog ikke længe siden, at disse Dyrs Udbredelse til alle Verdensdele fandt Sted; ja, paa mange Steder kender man endnu nøje det Aars-tal, i hvilket de først indfandt sig. Disse paatrængende Fyre er tillige skammelige Hustyve, som med deres fortrinlige Indbrudsredskaber skaffer sig Adgang alle Vegne og tilføjer deres Vært det ene Tab efter det andet.

Rotterne er de plumpere og hæsligere, Musene de mindre

og finere byggede Former. Hos hine har Halen mellem 200 og 270 Skælringe, hos disse kun mellem 120 og 180; hos de første er Fødderne tykke og store, hos de sidste tynde og fine.

De to mest bekendte Arter af Rotter er den sorte Rotte og den brune Rotte eller Vandrerotten. Den sorte Rotte (*Mus rattus*) er temmelig ensfarvet, paa Oversiden og Halen sortbrun og paa Undersiden noget lysere sortgraa. Halen har 260—270 Skælringe. Gamle udvoksne Hanner bliver omtrent 35 Ctm. lange, hvoraf Kroppen udgør 16 Ctm.

Hvornaar denne Art først har vist sig i Europa, kan ikke afgøres med Vished. I Oldtidens Skrifter har man hidtil ikke fundet noget Sted, som kunde anvendes paa den sorte Rotte, og Albertus Magnus (13de Aarh.) er den første Naturforsker, der omtaler den som et tysk Dyr; følgelig har den allerede den Gang haft hjemme i Tyskland. Muligvis stammer den fra Persien, hvor den endnu forekommer i utroligt Antal. Til ind i den første Halvdel af det forrige Aarhundrede førte den Eneherredømmet i Europa; men fra den Tid af har den brune Rotte gjort den dens Omraade stridigt, ja mere og mere fortrængt og udryddet den. Oprindeligt har den sorte Rotte ikke haft hjemme i Amerika, Australien og Afrika, men i Skibe er den bleven bragt til alle Kyster, og fra Kysterne er den vandret dybere ind i Landene. I Danmark hører den sorte Rotte nu til Sjældenhederne.

Den brune Rotte eller Vandrerotten (*Mus decumanus*) er ca. 42 Ctm. lang, hvoraf Halen udgør 18 Ctm. Oventil er den brungraa og neden under graahvid; Halen har omtrent 210 Skælringe. Sædvanligvis er Ryggen noget mørkere end Siderne, som spiller mere i det gulgraa. Der forekommer temmelig almindelig »Albiner« af denne Art — hvide Rotter med røde Øjne.

Med stor Sandsynlighed antages det, at Asien, navnlig Indien eller Persien, har været den brune Rottes oprindelige Hjem. Pallas er den første, der med Sikkerhed beskriver Vandrerotten som europæisk Dyr. Han beretter, at den i Efteraaret 1727 efter et Jordskælv i store Masser rykkede ind i Europa fra Landene om det kaspiske Hav. Den satte ved Astrakan i tætte Skarer over Wolga og udbredte sig derfra rask imod Vest. Næsten ved samme Tid, nemlig i Aaret 1732, blev den paa Skibe fra Ostindien indført i England, og nu begyndte den ogsaa derfra sin Vandring Jorden rundt. I Østprovsen viste den sig i Aaret 1750, i Paris allerede 1753, i Tyskland var den i Aaret 1780 overalt hyppig; i Danmark har man kendt den i over 100 Aar, og i Schweiz har man først siden 1809 anført den blandt de indenlandske Dyr. I Aaret 1775 blev den ført til Nordamerika og fandt der ligeledes i kort Tid en utrolig stærk Udbredelse. Da den er større og stærkere end den sorte Rotte, fortrænger den overalt sin Medbejler.

I Levemaade ligner begge Rotter hinanden, kun holder den brune Rotte sig mest til Jorden og fugtige Steder og* bebor fugtige

Kældere, Kloaker, Flodbredder o. s. v., hvorimod den sorte Rotte foretrækker den øverste Del af Husene og helst opholder sig paa Loftet, Kvistkamre o. s. v. De gnaver sig igennem tykke Egeplanker og trænger igennem Mure; kun naar man lader Grundmur gaa dybt ned i Jorden og udfylder Mellemrummene mellem Stenene med Cement og Glasskaar, er man sikker for dem. Foruden alle mulige Mad- og Drikkevarer æder de Læder og Horn, Korn og Bark, samt alle andre Plantestoffer, og hvad de ikke fortærer, søndergnaver de. Der er endog forekommet bestemte Eksempler paa, at de har bidt sovende Smaabørn. Naar Gæs ligger meget tæt sammen, søndergnaver Rotterne Svømmehuden mellem deres Tæer, rugende Kalkuner bider de Huller i Laarene, og smaa Ællinger trækker de ud i Vandet, drukner dem der og fortærer dem derpaa ganske roligt til Trods for de gamles Angreb. Endogsaa tre Elefanter, tilhørende Hagenbeck, dræbte de, idet de frækt søndergnavede deres Fødder.

Paa Steder, hvor Rotterne formerer sig særlig stærkt, bliver Opholdet næsten utaaleligt. I Paris dræbte man i Løbet af fire Uger i et eneste Slagtehus 16,000 Stykker, og i Nærheden af denne Hovedstad fortærede Rotterne i en eneste Nat Kroppene af 35 Hestelike til Benradene. Saa snart de mærker, at Mennesket er afmægtigt over for dem, tiltager deres Frækhed i forbavsende Grad.

I gamle Skibe er det ikke muligt at udrydde Rotterne, og nye tager de straks i Besiddelse, saa snart Skibene indtager deres første Ladning. Dog dræber man dem nu ved at indpumpe Kulsyre i Lastrummene.

Rotterne klatrer godt, endogsaa op ad temmelig glatte Vægge, svømmer ypperligt, gør med Sikkerhed temmelig lange Spring og graver ret godt, om end ikke længe ad Gangen. Den brune Rotte er behændigere end den sorte og overgaar den især i at klatre og svømme. Deres Aandsevner udmærker sig især ved den List og Snildhed, hvormed Rotterne forstaar at undgaa Farer.

Omtrent en Maaned efter Parringen føder Hunnen fra 5—22 Unger.

I fri Tilstand forekommer der undertiden en ganske ejendommelig Sygdom hos Rotter. Flere af dem vokser nemlig indbyrdes sammen med Halerne og danner da en saakaldet Rottekonge, som man rigtignok i tidligere Tider forestillede sig ganske anderledes, end den nu kan ses i et eller andet Museum. Fordum troede man, at Rottekongen, prydet med en Guldkrone, tronede paa en Gruppe sammenvoksede Rotter og derfra regerede hele Rottestaten! Sikkert er det, at der undertiden findes en Del, ved Halerne sammenvoksede Rotter, som maa ernæres af medlidende Kammerater, da de ikke selv kan bevæge sig. Den egentlige Aarsag til dette Særsyn er endnu ikke fuldstændig opklaret. Muligt er det, at en ejendommelig Udsvedning af Rottehalerne bevirker, at de klæber sammen, men noget sikkert er man ikke i Stand til at sige derom. I Tyskland opbevares en Rottekonge, som bestaar af 27 Rotter.

Utallige er de Midler, man har anvendt for at udrydde Rotter. Der opstilles alle Slags Fælder, og en Tid lang hjælper den ene eller den anden Art af Rottejagt. Mærker Dyrene, at de bliver heftigt forfulgte, udvandrers de ikke sjældent, men kommer igen, naar Forfølgelsen ophører. Det sædvanligste Middel mod Rotter er Gift. Det er imidlertid ikke uden Fare, thi da Rotterne gerne opkaster en Del af det, de har ædt, forgifter de derved let Korn og Kartofler til største Fare for Dyr og Mennesker. Det er sikrere at sætte en Blanding af Malt og ulæsket Kalk for dem, hvilken bevirker deres Død, naar de har drukket saa meget Vand, som der udfordres til at lække Kalken. Men Midlet er lidet tiltalende. Nu synes man dog i »Ratinen« at have et sikkert Middel.

De bedste Udryddere af Rotter er: Musvaager, Ugler, Ravne, Væsler, Katte og Rottehunde. Dog hænder det ofte, at Kattene ikke tør give sig i Kast med Rotter, især brune Rotter. Men selv om en Kat ikke er en god Rottefanger, fordriver den efterhaanden Rotterne ved at liste sig om i Stald og Lade, da det naturligvis maa være højst ubehageligt for dem at have deres Arvefjende i Nærheden. Enkelte Rotter anstiller sig, naar de er i stor Fare, som om de var døde.

Mus er, til Trods for deres smukke Udseende og muntre og livlige Væsen, næsten ligesaa slemme Fjender.

I Europa lever der fire ægte Mus: Husmusen, Skovmusen, Brandmusen og Dværg- eller Havremusen.

Husmusen (*Mus musculus*) er kendt af alle.

Skovmusen (*M. sylvaticus*) er tvefarvet, oventil brunagtig gulgraa og neden under skarpt begrænset hvid.

Brandmusen (*M. agrarius*) er oventil rødbrun med sorte Længdestriber over Ryggen, neden under og paa Fødderne er den skarpt begrænset hvid.

Disse tre Mus ligner hverandre i Henseende til Opholdssted, Væsen og Færd. Ikke en eneste er udelukkende bundet til det Sted, som antydes ved dens Navn; Skovmusen træffes til sine Tider lige saa vel i Loen eller i Huset som paa Marken, og Markmusen er lige saa lidt bundet til Marken alene som Husmusen til Menneskets Bolig.

Husmusen skal allerede fra de ældste Tider have været Menneskets trofaste Ledsager, og i vore Dage er den udbredt over hele Jorden. Den er et nydeligt, overordentlig behændigt og vævert Dyr. Med største Hurtighed løber den over Gulvet, klatter fortræffeligt, kan springe temmelig langt og hopper ofte i længere Tid afsted i korte Spring. Allerede naar den sidder stille, gør den et tiltalende Indtryk; men naar den paa Gnavervis sætter sig opret paa Bagdelen og slikker sig og pynter paa sig, da er den et ligefrem indtagende lille Dyr. Den kan rejse sig helt op paa Bagbenene, ja endog gaa nogle Skridt oprejst ligesom et Menneske. Ved saadanne Lejligheder støtter den sig kun af og til saa smaat paa Ha-

len. Den kan ogsaa svømme, skønt den kun i yderste Nødtilfælde gaar i Vandet. Den er højest nysgerrig og undersøger alt med den største Omhu; den er listig og klog og mærker snart, hvor den skaanes, saa at den dér løber frem og tilbage og varetager sine Sysler for Menneskenes Øjne. Ganske ejendommelig er dens Kærlighed til Musik. Velklingende Toner lokker den frem af dens Skjul og bringer den til at glemme al Frygtsomhed.

Husmusene formerer sig overordentlig stærkt. Kun 22—24 Dage efter Parringen føder Hunnen 4—6, ikke sjældent ogsaa 8 Unger, og da den sikkert i Løbet af et Aar bringer 4—6 Kuld til Verden, udgør dens Afkom i et Aar i det mindste 30 Individuer. Ungerne er straks efter Fødselen meget smaa og formelig gennemsigtige, navnlig gælder dette om Afkommet af den hvide Mus. De vokser hurtigt, faar Haar imellem den 7de og 8de Dag og aabner Øjnene paa den 13de Dag. Efter den Tid bliver de kun et Par Dage i Reden, hvorpaa de sørger for sig selv.

Skovmusen er udbredt over hele Europa, maaske med Undtagelse af de højnordiske Egne; paa Bjærgene findes den indtil en Højde af 2000 Meter over Havet. Den lever i Skove, Skovudkanter og Haver, sjældnere paa træløse Marker og kommer om Vinteren gerne ind i Kældere og Spisekamre, men søger saa snart som muligt op paa Loftet. Den samler Vinterforraad, men falder ikke i Dvale og tyer kun i mørke og skyfulde Dage til sine opbevarede Skatte.

Brandmusen har en ringere Udbredelseskreds; den lever mellem Rhinen og Vestsibirien, Danmark og Lombardiet. I Danmark forekommer den paa Lolland-Falster, hvor den hører til de almindeligste Arter. Ogsaa i Viborgegnen er den funden. Dens Opholdssteder er Marker, Skovudkanter, tyndt Krat og om Vinteren Loer og Stalde. Brandmusen samler ligeledes Forraad.

Hvor smukke og vævre disse tre Smaamus end er, overgaar Dværg- eller Havremusen (*Mus minutus*) dem dog i enhver Henseende. Den er behændigere, muntre, kort sagt et endnu mere tiltalende lille Dyr end alle de øvrige.

Sædvanlig er den tofarvet, paa Rygsiden gulbrun og paa Bug-siden og Fødderne skarpt begrænset hvid. Fra Sibirien er Havremusen udbredt gennem hele Rusland, Ungarn, Polen og Tyskland til Frankrig, England og Italien. I Reglen findes den paa alle Sletter, hvor der drives Agerdyrkning; dog ingenlunde altid paa Markerne, men fortvinsvis iblandt Siv og Rør, i Moser og paa lignende Steder. Den er almindelig i Jylland og paa Fyn, men findes ellers ikke i Dsnmark.

Om Sommeren ses denne smukke lille Skabning i Selskab med Skov- og Markmusen paa Kornmarker og om Vinteren meget talrigt under Kornhæs og i Lader, i hvilke den føres ind med Sæden. Naar den overvintrer i aaben Mark, tilbringer den vel en stor Del af den kolde Tid sovende, men falder aldrig i fuldstændig Dvale

og samler sig derfor om Sommeren ret anselige Forraad i sine Huler. Til Trods for sin ringe Størrelse løber Dværgmusen ualmindelig hurtigt og klatrer med stor Færdighed og Behændighed.

I at bygge Rede overgaar den alle andre Pattedyr og kappes med de mest kunstfærdige Fugle som Rørsangerne. Dens kuglerunde Bolig, der er saa stor som en knyttet Haand, er nemlig efter Stedets Beskaffenhed enten bygget paa tyve til tredive Stargræsblade, hvis Spidser er saaledes søndergnavede og flettede ind i hverandre, at de omslutter hele den egentlige Rede, eller ogsaa er den ophængt frit mellem Grenene af en Busk, $\frac{1}{2}$ —1 Meter over Jorden, eller ved en Sivstængel eller deslige, saa at det ser ud, som om den svævede

i Luften. Det Indre er udført med Planteuld, bløde Græstrævler o. s. v. Føler man ind igennem den lille Sideaabning, er alt fra øverst til nederst jævnt glattet og overordentlig fint og blødt. Enhver Rede dannes for største Delen af Bladene af de samme Planter, som bærer den. Følgen heraf er, at det udvendige har omtrent samme Farve som de Vækster, imellem hvilke den er ophængt.

Naar man er saa heldig at komme forbi, idet den gamle Hun første Gang fører Yngelen ud, har man Lejlighed til at glæde sig over et af de mest tiltrækkende

Dværg- eller Havremus med Rede.

Familiebilleder af Pattedyrenes Liv. Hvor behændig den unge Flok end er, behøver den dog nogen Undervisning, og den føler sig endnu for fast knyttet til Moderen, til at den straks skulde have Lyst til at ile ud i den farlige Verden. Der hænger nu en Unge ved det ene Straa, en anden ved et andet; den tredje piber op efter Moderen, den fjerde søger hen til hende for at patte; den femte pudser og slikker sig, den sjette har fundet et Korn, som den nok saa net holder imellem Forbenene og gnaver Hul paa, og den mindste, som endnu ikke tør forlade Reden, har travlt i det Indre af Boligen, medens den modigste af de unge Hanner har fjernet sig længst fra den og maaske allerede svømmer om i det Vand, af hvilket Sivet vokser op; kort sagt, hele Familien er i den livligste

Bevægelse, og den gamle Hun sidder opmærksom midt i Klyngen, snart hjælpende, snart kaldende og altid ledende og beskyttende det lille Selskab. For ret af Hjertenslyst at kunne betragte denne Hus-holdning i det smaa, kan man tage hele Reden med hjem og anbringe den i et tæt Staaltraadsbur.

Hamsteren (*Cricetus*) samler, ligesom saa mange andre af sin Slægt, Vinterforraad, men gaar mindre beskedent til Værks dermed end de øvrige Gnavere, der ligger i let Dvale, thi en eneste slæber, hvor det kan lade sig gøre, henved et helt Centner Korn ind i sin underjordiske Bolig. Man vil derfor forstaa, hvor skadelig en Rolle dette Dyr spiller i de agerdyrkende Egne, hvor de har hjemme.

Hamsteren danner i Forening med en halv Sneg lignende Dyr en egen Gruppe (*Cricetinae*), hvis vigtigste Kendetegn bestaar i den

Hamstere.

plumpe, tykke Krop med den meget korte, tyndhaarede Hale, de korte Lemmer, samt de meget store, indvendige Kæbeposer.

Kornmarker i frugtbare Egne af det tempererede Europa, Asien og Amerika udgør disse Dyrs Opholdssted. Her graver de sig dybe Huler med flere Kamre, i hvilke de om Efteraaret samler Forraad.

Den mellemeuropæiske Hamster (*C. frumentarius*) — denne i legemlig Henseende ret smukke, men i aandelig desto hæsligere, ondskabsfulde og bidske Skabning — opnaar ialt en Længde af omtr. 30 Ctm., hvoraf Halen næppe er 5 Ctm. lang. Sædvanlig er Rygsidens Farve lys brungul, spillende i det graalige; Bugsiden, Benene samt en Stribe over Panden er sorte, Fødderne derimod hvide. Dog gives der mange Farvevarieteter, deriblandt ganske hvide.

Frugtbare Kornmarker fra Rhinen til Ob i Sibirien er denne Hamsters Opholdssted; Bjerge skyr den. En tør og fast, men tilige frugtbar Jordbund synes at være en Hovedbetingelse for, at Hamsteren kan befinde sig vel.

Dens underjordiske Bygninger er temmelig kunstige. De bestaar først af et stort Kammer, der tjener til Bolig, hvilket ligger i en Dybde af 1—2 M., samt af et skraat Udgangs- og et lodret Indgangshul. Ved andre Kamre staar dette Kammer i Forbindelse med Forraadsrummet. Man kender let Hamsterens Bolig paa den Jorddyng, som ligger foran Udgangshullet og sædvanlig er bestrøet med Avner o. s. v. Indgangshullet gaar lodret ned i Jorden, undertiden saa lige, at man kan stikke en 1—2 M. lang Stok derned; dog fører det ikke umiddelbart ind i Boligen, men gør en Bøjning i vandret eller skæv Retning ned til denne. Udgangshullet gaar derimod sjældent i lige Retning, men fører i flere Bugter ind til Kamret; begge Huller ligger i det mindste 1 og ofte 2—4 M. fra hinanden. Findes der Mos, Skimmel eller Græs i Gangene eller er Sidevæggene blot ujævne, saa er Hulen ganske vist forladt; thi Hamsteren holder sin Bolig og dens Indgange meget rene. Den egentlige Bolig, det mindste Rum, er opfyldt med fint Hø. Tre Gange udmunder deri, nemlig Indgangen, Udgangen og Gangen til Forraadskamret, hvilket sidste henimod Høsttiden bliver fyldt med Korn. Unge Hamstere anlægger blot ét, men gamle tre til fem Forraadskamre, og heri findes 3—6 Fjerdingkar Sæd. Tidligere paastod man, at Hamsteren lagde hver Kornart for sig; men det er en Vildfarelse eller hidrører i alt Fald ikke fra nogen Ordenssans hos Dyret, men er simpelt hen en Følge af, at det forefinder Kornarterne til forskellige Tider. Hunnens Rede har kun en Udgang, men 2—8 Indgange, af hvilke Ungerne dog som oftest kun benytter en, saalænge de er smaa.

Hamsterens Gang er krybende, saa at Underlivet næsten slæber hen ad Jorden; derfor gør den kun smaa Skridt, tilsyneladende med stor Betænksohmhed. I Vrede bevæger den sig heftigere og kan da gøre temmelig lange Spring. Den klatrer ret godt, og den forstaar ypperlig at grave, idet den kradser Jorden løs med Forpoterne og hjælper til med Tænderne, hvor Grunden er haard. Kæbeposerne fylder den aldrig med Jord, som der falskelig er blevet paastaet. Vand undgaar den helst, men bevæger sig forøvrigt ikke ubehændigt deri. Kaster man den i et Kar med Vand,

svømmer den rask om, men knurrer som rasende og giver tydelig til Kende, at den ikke befinder sig vel. Naar Hamsteren overraskes, rejser den sig op paa Bagbenene og lader Forlemmerne hænge. I denne Stilling stirrer den ufravendt paa sin Modstander, beredt til at fare løs paa ham og at gøre Brug af sine store Fortænder.

Arrighed danner overhovedet Grundtrækket i Hamsterens Væsen. Ved den ringeste Anledning sætter den sig trodsig til Modværge, knurrer hult og skærer Tænder. Overfor ubehændige Hunde gaar den næsten altid af med Sejren; kun de kloge Pintschere forstaar at tage den og rusker den næsten øjeblikkelig til Døde. Det hændes ikke sjældent, naar man gaar forbi en Hamsterbolig, at man pludselig har det rasende Dyr hængende i sine Klæder. Paa Heste bider Hamsteren sig ligeledes fast, og naar Rovfugle løfter den fra Jorden, forsvarer den sig endnu i Luften. At et saa rasende Dyr ikke er selskabeligt, er let forklarligt. Hannen ombringer endog Hunnen, naar den træffer sammen med den udenfor Parringstiden, og Unger fra forskellige Kuld slaas paa Liv og Død. Paa mindre Dyr gør Hamsteren Jagt og foretrækker dem for Plantestoffer.

Ogsaa Hamsteren falder i Vintersøvn. Den vaagner, naar Jorden er optøet, ofte allerede i Februar. Den aabner dog ikke straks de tilstoppede Huller, men holder sig stille nede i sin Bolig og tærer paa de indsamlede Forraad. Hen imod Midten af Marts aabner de gamle Hanner og i Begyndelsen af April de gamle Hunner Indgangene og søger Føde udenfor. Sommerboligen er sædvanligvis kun en eller to Fod dyb, og Kamret er udforet til en blød Barselseng for Hunnen; dersom der findes meget Korn i Omegnen, anlægges der et enkelt Kammer ved Siden af det første. Kommer to Hanner sammen med en Hun, opstaar der straks en Tvekamp, indtil den svagere bukker under eller fortrækker. Fire, fem Uger efter Parringen — hen imod Slutningen af Maj — føder Hunnen i sin lune og bløde Rede 6—18 Unger, og hver Hun yngler i det mindste to Gange om Sommeren. Naar Ungerne er 14 Dage gamle, begynder de allerede at grave; Hunnen jager dem da ud af Boligen, og de maa nu sørge for sig selv. Dette falder dem næppe vanskeligt; thi allerede naar de kun er 5, 6 Dage gamle og endnu er blinde, forstaar de godt at tage et Hvedekorn imellem Forpoterne og at bruge deres smaa Tænder paa det.

Saa snart Kornet modnes, faar Hamsterne travlt med Høsten. Hørfro-Hylstre, store Hestebønner og Ærter synes de at foretrække for al anden Sæd. Kun hvor Hamsteren lever uforstyrret, besørger den sin Indhøstning om Dagen. Den bøjer behændig de høje Straa med Forpoterne, vender og drejer dem et Par Gange og har nu ikke alene pillet Kornene ud, men tillige gemt dem i Kæbeposerne. Paa denne Maade fyldes disse til Overmaal; ikke sjældent slæber en enkelt paa en Gang 18 Kvint Korn hjem. En saaledes belæst Hamster ser pudsigt ud og er et højst kluntet Dyr. Man kan uden Frygt tage den, da de fuldstoppede Kæbeposer hindrer den i at

bide. Kun maa man ikke give den Tid, thi da stryger den øjeblikkelig Kornene ud med Forpoterne og sætter sig i Forsvarsstand.

I Begyndelsen af Oktober indretter Hamsteren sin Vinterbolig og lægger sig, bekvemt sammenrullet, til at sove. Lemmerne er i dens Dvaletilstand kolde og vanskelige at bøje, og naar man med Magt har bøjet dem, falder de ligesom hos døde Dyr tilbage i den tidligere Stilling. Øjnene er lukkede. Aandedræt og Hjerteslag spores ikke. Sædvanligvis slaar Hjærtet kun 14—15 Gange i Minuttet. Inden Dyret vaagner, aftager Stivheden. I en opvarmet Stue kan det holdes vaagent hele Aaret, men det befinder sig da ikke vel og dør snart.

Hamsteren har en Mængde Fjender som Musvaager, Ugler, Ravne og fremfor alt Ildre og Væsler.

I visse Egne, f. Eks. i Thüringen, er der Folk, som lever af at udgrave og ombringe Hamstere; Hovedfordelen ved denne Jagt er Dyrets Kornforraad. Skindet afgiver et godt Pelsværk, og Kødet spises i mange Egne.

Gravemusene (*Arvicolidae*) adskiller sig fra Musene ved en plumpere Legemsbygning, et tykkere Hoved samt ved deres langt mindre eller skjulte Øren og kortere Hale, som i det højeste udgør $\frac{2}{3}$ af Kroppens Længde.

Gravemusene bebor den nordlige Del af den gamle og af den nye Verden, undgaar næsten alle Menneskets Nærhed og lever i underjordiske Gange, som de selv graver. Deres Boliger er undertiden ret kunstige og bestaar af længere eller kortere, mere eller mindre forgrenede Gange. De fleste bor enkeltvis eller parvis, og mange samler Vinterforraad. De færdes baade Dag og Nat, men er ikke fuldt saa behændige som Musene; de fleste svømmer dog fortrinligt, ja nogle lever endog i Vandet. Enkelte Arter foretager lange Vandringer.

Bæverrotten eller Ondatraen (*Fiber zibethicus*) har et lignende Skind som Bæverens. Paa Rygsiden er Farven brun, paa Bugsiden graa, hist og her med et rødtligt Anstrøg. Udvoksne Hanner bliver 58 Ctm. lange, hvoraf Halen, der er sammentrykt, udgør omtrent Halvdelen. I Nærheden af Kønodelene findes en Kirtel med et Stof, som lugter stærkt af Desmer.

Bæverrotten bebor de Lande i Nordamerika, der ligger imellem 80 og 69 Gr. n. Br. Hyppigst findes den i det vandrige Kanada, og derfra sendes der endnu aarlig hundrede Tusende Skind til Europa. Den opholder sig ved de græsbevoksede Bredder af større Søer, langsomt flydende Floder, Moser og sivbevoksede Damme. Her danner den temmelig faste Kolonier. I Levemaade har den megen Lighed med Bæveren, hvorfor Indianerne kalder begge Dyr

»Brødre«. Boligerne er som hos hin to Slags, enten simple Huler under Jorden med flere Udgange, der alle udmunder under Vandet, eller Hytter over Jorden. De sidste anlægges fornemmelig i Norden, hvor Dammene fryser til. De er hvælvede og staar paa en Hob af Dynd, saa at de rager op over Vandspejlet. Deres Vægge dannes af Siv og Stargræs, som sammenkittes med Dynd. Hytten indeholder kun et Rum, der er 40—60 Ctm. i Tværmaal. Indgangen dannes af en igennem Underbygningen førende Gang, som udmunder paa Bunden af Vandet. Fra denne Gang udgaar der andre Gange, som løber et Stykke hen under Jorden. De forlænges efter Om stændighederne, da de blot tjener til Opbevaringssted for Rødderne af de Vandplanter, af hvilke Bæverrotten ernærer sig om Vinteren. Saa længe Mosen ikke bundfryser, lever den meget selskabelig i den lune, ved Snelaget yderligere beskyttede Bolig.

Dens Føde bestaar næsten udelukkende af Vandplanter; dog har man ogsaa fundet tomme Muslingeskaller i flere Boliger, og fangne Bæverrotter æder meget gerne Muslinger.

Bæverrotterne er livlige og holder meget af at lege i Vandet. I stille Nætter kan man se dem boltre sig og svømme om i alle Retninger, idet de efterlader mange, blanke Striber i Vandet, imedens nogle sidder stille ved Græstotter eller Stene, hvorfra de kan naa den paa Vandet svømmende Føde, og andre fra Bredderne en for en plumper ud i Vandet som Frøer. Naar man afskyder en Bøsse, opstaar der en ubeskrivelig Forvirring og Flugt. Halve Snese af dem dykker ved Knaldet af Bøssen eller forsvinder i deres Huler med en Hurtighed uden Lige.

Hunnen føder i sin Bolig eller i en underjordisk Hule 3—6 Unger. Naar Dyret fanges i en ung Alder, bliver det meget tamt; gamle Dyr er derimod bidske. Kødet spises af Indianerne, og Skindet finder en stor Udbredelse, til Trods for den derved hængende Desmerlugt. Indianerne ved meget nøje, hvilke Hytter der er beboede, nærmer sig dem lydløst, jager af al Magt et Spyd igennem Væggen og spidder sævanligvis Bæverrotterne paa det.

Studsmusene (*Arvicolina*) slutter sig nær til Bæverrotterne.

Vandrotten eller Mosegrisen, norsk Vonden, (*Arvicola amphibius*), lever, som det ligger i Navnet, ved og i Vandet. Den opholder sig i underjordiske Gange, som den selv graver, og som fra Vandspejlet fører skraat op ad og udmunder i et større Rum, som udgør den egentlige Bolig. Derfra gaar den sædvanligvis ned i Vandet, tumler sig deri og søger der sin Føde.

Fra den sorte Rotte adskiller Vandrotten sig ved det tykke og afrundede Hoved, de korte Ører og den korte Hale. Den er vidt udbredt og findes fra det atlantiske til det okotske Hav, fra det hvide Hav til Middelhavet. Sjælden er den intetsteds, hverken paa Sletter eller i Bjærgene, ja den forekommer endog paa Højbjærgene.

I Danmark findes den overalt; i Norge træffes den i betydeligt Antal, navnlig paa Øer og Holme langs med Kysten.

Ved sin Levemaade minder den i mange Henseender om Muldvarpen og tillige om Bæverrotten. I Haver anlægger den Gange, som kan være mange Hundrede Skridt lange, opkaster Tuer ligesom Muldvarpen og anbringer sin Bolig i en af de større Jorddynger. Som oftest løber de lange Gange tæt hen under Jordens Overflade, aldrig dybere, end Planternes Rødder naar ned, og ofte saa højt oppe, at Jordskorpen løftes under Gravningen, og at Gangens Loft bestaar af et Jordlag, der næppe er 2—3 Ctm. tykt. Saadanne Gange bliver naturligvis ofte ødelagte og spærrede; men Dyret er utrætteligt i at udbedre dem, selv om det maa ske flere Gange om Dagen. Tuerne er langt uregelmæssigere end Muldvarpens, bestaar til Dels af større Jordklumper, ligger ikke i lige Linje for hverandre

og lades aldrig aabne. I disse Anlæg lever Dyrene parvis, det ene Par i Nærheden af det andet.

Vandrotte.

Ved Damme bestaar Vandrotens Føde især af Rørstængler; men desuden ernærer de sig ogsaa af Insekter og deres Larver, mindre Frøer, Fisk og Krebs, Fugleæg o. s. v. Om Efteraaret anlægger de et Forraadskammer, som ved Gange forbindes med Reden; dette Kammer fyldes med Ærter, Bønner, Løg og Kartofler. Kun i stræng Kulde fal-

der de i en Dvaletilstand, dog uden at blive stive.

Vandrotterne formerer sig stærkt; tre, fire Gange om Aaret træffer man 2—7 Unger i deres underjordiske, lune og bløde Rede. Undertiden findes Rederne i tæt Buskads, umiddelbart over Jorden, yderst sjældent imellem Rør.

For Fangenskab egner Vandrotten sig ikke. Den kræver god Pleje og bliver aldrig tam.

Til Studsmusene hører en af de mærkeligste Gnavere: Snemusen (*Arvicola nivalis*). Højt oppe paa Alperne, hvor det øvrige Dyreliv er ophørt, lever denne lille Skabning uden at søge Tilflugt i Jorden i den kolde Aarstid.

Snemusen er temmelig lille; Kroppen er 12,5 og Halen 6,8 Ctm. lang. Skindet er paa Rygsiden lyst brungraat og paa Bugsiden temmelig skarpt begrænset hvidgraat.

»Snemusen har,« som Blasius siger, »den mindste, men ejendommeligste Udbredelseskreds af alle Mus. Den bebor Alpekæden i hele dens Udstrækning. Desuden er den ogsaa fundet paa Pyre-

næerne. Der er intet Eksempel bekendt paa, at den er bleven fundet paa Alperne under 1000 Meters Højde over Havfladen, og selv i en Højde af 1300 M. synes den ikke at være hyppig. Men oven for træffes den i alle Højder indtil Plantelivets yderste Grænse. I Nærheden af Snegrænsen er den hyppigst, ja den gaar endog oven for Snegrænsen og bebor de mindste Planteøer paa Sydsiden af de høje Alpetoppe midt imellem Snemarkerne, hvor de varme Solstråler ofte knap to, tre Maaneder igennem kan overvinde det hver Uge fornyede Snedække og optø Jorden en Strækning af nogle faa Skridt. I denne storslaaede Bjærgensomhed tilbringer den ikke alene den korte Alpesommer, men en 9, 10 Maaneder lang Alpevinter; thi den vandrer ikke, men graver blot om Vinteren Gange under Sneen for at samle Planterødder, naar de indsamlede Forraad ikke strækker til.

Snemusen opdagedes først i 1841 i Andermatt paa St. Gotthard. Blasius iagttog Snemusen paa Bjærgene ved Chambéry, paa Mont-blanc o. fl. St., ligeledes i en Højde af 3600 Meter.

Bedre end de foregaaende Gnavere kender vi nogle kun alt for hyppige Markmus (*Arvicola*), som kan anrette megen Skade. Rødmusen (*A. glareolus*) har to Farver, idet Rygsiden er brunrød og Bugsiden med Fødderne skarpt begrænset hvid. Den lever i Jordhuller og bygger en Rede af blødt Græs, Haar og Uld. Den forekommer bl. a. i Norge og Sverrig, Danmark (især i Sydsjælland og paa Lolland), Mellem- og Østeuropa samt Sibirien. Den taaler godt Fangenskab og bliver let tam.

Markmusen (*A. agrestis*) er paa Rygsiden mørkegraa, paa Bugsiden og paa Fødderne hvidgraa. Halen er oventil mørkebrun og nedenunder hvidgraa. Markmusen findes overalt i Danmark, Norge og Sverig og bl. a. ogsaa i Nordtyskland. Den opholder sig kun i vandrige Egne. I sine Bevægelser er den saa ubehjælpssom, at man uden synderlig Vanskelighed kan fange den med Haanden. Den er ikke sky og kommer ogsaa om Dagen frem af Indgangen til sine Jordhuller. Den runde Rede findes tæt under Jordoverfladen, skjult under Græstotter o. s. v. Tre til fire Gange om Aaret træffes der i Reden 4—7 Unger.

Den hvidfodede Markmus (*A. arvalis*) er utydelig tofarvet, paa Rygsiden gulgraa, paa Siderne lysere og paa Bugsiden smudsig-hvid. Fødderne er rent hvide.

Denne Mus, der, ligesom den foregaaende Art, spiller saa stor en Rolle i Landbruget, har hjemme i hele Mellem- og en Del af Nordeuropa samt i den vestlige Del af Mellem- og Nordasien. I Moseudkanter anlægger den Gange og Reder, og paa Marker graver den ikke synderlig dybe Gange med 4—6 forskellige Indgangshuller, som er forbundne ved nedtraadte, fordybede Veje. I Efteraaret søger den ind under Kornhæs eller kommer ind i Husene, hvor den holder sig til Kældrene, ikke til Løfterne som de egentlige Mus.

Om Vinteren graver den ogsaa lange Gange under Sneen. Den samler, hvor den kan, Forraad, navnlig af Korn og Frø; i knappe Tider vandrer den skarevis, som oftest blot til en nærliggende Mark, men undertiden fra den ene Egn til den anden og sætter da over Bjærgrygge og sætter over brede Floder. Den klatrer kun lidt og ubehjælpomt, men at grave forstaar den mesterligt og er utrættelig i at anlægge Huler. Den færdes næsten lige saa meget om Dagen

som om Natten; tør Varme er en Livsbetingelse for den, og i vedvarende Fugtighed gaar den til Grunde.

Dens Føde bestaar af alle mulige Plante-stoffer, fremfor alt af Frø. I den ublide Aarstid falder den i en Vintersøvn. I

mildt Vejr vaagner den og tyr til sine Forraad. Den er meget graadig og kan ikke undvære Vand.

Lemminger.

Af Lemmingerne (*Myodes*) kender man omtrent et halvt Dusin Arter, af hvilke den norske Lem-

ming (*Myodes lemmus*) har mest Interesse for os. Den er en middelstor Studsmus af meget sluttet Bygning og med en ganske kort Hale. Dens hele Længde udgør 15 Ctm., hvoraf Halen kun er 2 Ctm. lang. Ørerne er smaa, afrundede og ganske skjulte i Pelsen. Den rige og lange Pels er tegnet med mørke Pletter paa brungul Grund; Halen og Poterne er gule; fra Øjnene løber der to gule Striber hen imod Baghovedet, og Bugsiden er ensfarvet lysegul.

Lemmingen er et af de mærkeligste Dyr paa den skandinaviske Halvø. Endnu tror Bønderne i visse Bjærgegne, at den regner ned fra Himlen, men æder sig fordærvet og derfor maa gaa til Grunde. Olaus Magnus, den bekendte Biskop i Upsala, er den første, der omtaler dette Dyr. Han fortæller, at han i Aaret 1518 red igennem en Skov, hvor han saa saa mange Hermeliner, at de opfyldte hele Skoven med deres Stank. De var hidlokkede af nogle smaa, firføddede Dyr ved Navn »Lemar«, hvilke undertiden ved pludselig Torden og Regn falder ned fra Himlen — uden at nogen véd, om de hidføres fra fjærne Øer eller avles i Skyerne!

Andre har senere gentaget denne Fabel, og først Linné skildrer (i Aaret 1740) Lemmingerne efter Naturen og paa en udførlig Maade.

Det er nogle højst tiltrækkende Smaadyr. De ser ud som smaa Murmeldyr eller Hamstere og ligner ogsaa de sidste i deres Væsen. De opholder sig paa forholdsvis tørre Steder af de Mosestrækninger, der bedækker en stor Del af Norge. Her bor de i Smaahuler under Stene eller i Mossen; dog træffer man dem ogsaa ofte strejfende om mellem de Tuer, der rager op af Moserne. Man bemærker kun sjældent tiltraadte Stier mellem deres Huler. Større Gange anlægger de kun i Sneen; i disse danner de sig ofte store Reder med tykke Vægge af sønderbidt Græs. Af Gangene gennem Sneen sænker de fleste sig ned til Moslagene. Dog ses Lemmingerne ogsaa at færdes ovenpaa Sneen. De er i Bevægelse Dag og Nat. Deres Gang er trippende, men rask, om end et Menneske let kan indhente dem. Vandet skyr de, og kaster man dem deri, piber og knurrer de og søger straks op paa det tørre. Sædvanligvis forraader de sig selv; thi et Menneskes Komme sætter dem i et saa stærkt Sindsoprør, at de ikke kan tie. De hilser enhver, som betræder deres Enemærker, med en høj Piben og Grynten, ret som om de vilde nægte ham Adgang. Kun medens de strejfer om, tager de Flugten, naar man gaar hen imod dem. De skynder sig da hen til et af de utallige Huller og viger nu ikke af Pletten, men lader sig hellere slaa ihjel eller tage. Holder man Støvlen hen til dem, bider de i den, ja de bider endog i en Stok eller et Bøsseløb, om de end godt mærker, at de intet udretter derved. Ved saadanne Lejligheder kommer de i det største Raseri og ligner ganske arrige Hamstere. Om deres Forplantning berettes der, at de som oftest har 5—6 Unger, og at Hunnen føder flere Gange om Aaret.

Lemmingernes vigtigste Føde består i de faa Alpeplanter, der trives i deres fattige Hjemstavn, navnlig Græsarter, Rensdyrlav, Dværgbirkens Blomster og sandsynligvis forskellige Slags Rødder. Dyrene findes saa højt, som Lavarterne naar, og intetsteds højere. De samler ikke Vinterforraad. Som oftest byder deres tilsyneladende saa fattige Hjem dem alt, hvad de behøver; i visse Aar synes det dog ikke at være Tilfældet, og da ser Lemmingerne sig nødt til at tiltræde store Vandringer. Herom anfører Linné, som

det synes efter egen Iagttagelse, følgende: »Det allermærkværdigste ved disse Dyr er deres Vandring; thi til visse Tider, sædvanligvis hvert tiende eller tyvende Aar, drager de bort i saa store Masser, at man forbavses derover. De baner sig efterhaanden formelige Stier, som gaar et Par Fingre dybt ned i Jorden og er en halv Finger brede. Disse Stier ligger flere Meter fra hverandre og fører alle snorlige frem ad. Undervejs afæder Lemmingerne Græs og Rødder; undertiden føder Hunnerne paa Vandringen og bærer én Unge i Munden og en anden paa Ryggen. De gaar fra Bjærgene ned imod den botniske Bugt, men kommer sjældent saa vidt, da de gaar til Grunde undervejs. Møder de paa deres Vandring et Meneske, gaar de ikke af Vejen, men søger at smutte imellem Benene paa ham eller rejser sig op paa Baglemmerne og bider i Stokken, dersom han holder den hen for dem. En Høstak gaar de ikke omkring, men graver og æder sig igennem; om en stor Sten løber de i en Halvkreds og fortsætter derpaa Vejen i lige Linje. De skyr ikke en Gang en brusende Bjærgstrøm, men springer ud i den, selv om de alle maa sætte Livet til derved.«

En Gang imellem hjemsøger Lemmingerne endog Byer. Hernøsand oversvømmedes saaledes af dem i 1823, og om dette Vandretog har man følgende Meddelelse: »I de første Dage af Oktober 1823 ankom der et Tog Fjæld-Lemminger til Hernøsand og omliggende Landsbyer. Dyrenes Mængde var saa stor, at selvdøde og dræbte Eksemplarer maatte bortkøres i Læssevis fra Byens Gader. Mod Slutningen af Maanedens forsvandt de lidt efter lidt. De var ingenlunde frygtsomme, men bed i Stokken, naar man slog dem. Toget kom fra Nordvest. Hvor langt det naaede langs ad Søkysten, kan jeg ikke sige, men jeg tror, at det her har strakt sig i det mindste fra Sundsvall til Umeå, en Vej af henved 30 Mil. Dyrenes Antal maa have udgjort Millioner. Alle Søer og Floder var opfyldte med utrolige Masser af druknede Lemminger. Den slette Høvekst Aaret efter sagdes at være foranlediget af Lemmingerne, som havde fortæret Græsrodderne, saa at hele Enge var aldeles bare.«

»Troværdige Mænd,« skriver Professor S. Nilsson, »som har berettet mig, at de selv har set flere Lemminger falde i Havet, forklarede dette Særsyn ved, at en stærk Hvirvelvind oppe paa Fjældtoppen maa have taget fat i Lemmingerne tykke Pels, idet de maa ske løb paa en glat Isskorpe, hvor de ikke kunde holde sig fast, og derfra har ført dem ud i Havet ved Foden af det nøgne Fjæld. For mit Vedkommende finder jeg intet urimeligt i denne Forklaring.«

Lemmingerne har mange Fjender; alle Skandinaviens Rovdyr bekriger dem, navnlig Ulve, Ræve, Jærve, Maarer, Væsler og Hunde, samt endvidere Ugler, Musvaager, Ravne, Krager og Skader.

Blindmusenes Familie (*Spalacidae*) omfatter en Gruppe uformelige, grimme, underjordisk levende Gnavere, der minder om

Muldvarpen og har alle dennes skadelige Sider uden dog at gøre dens Nytte. De lever alle i den gamle Verden og er i vor Verdensdel repræsenterede af »Muldvarperotten« eller den europæiske Blindmus (*Spalax typhlus*). Hovedet er bredt med en bred Snude, har ingen synlige Øren, meget smaa Øjne og er tykkere end det øvrige Legeme. Dyrets Længde udgør 20 Ctm. og Vægten omtrent $\frac{1}{4}$ Kilo. Den glatte Pels er i Almindelighed gulbrun med et askegraat Skær.

Blindmusen har hjemme i Sydrusland ved Wolga og Don, i Moldau, en Del af Ungarn, Tyrkiet, Grækenland og Kaukasuslandene. Hyppigst er den i Ukraine og i Lilleasien. Den bebor tørre Stepper og frugtbare Egne og opholder sig i dybe Huler med Gange op til Jordoverfladen. Ogsaa den opkastør Tuer, og det ganske tæt

Blindmus.

ved hverandre. Vinterforraad har man ikke truffet i dens Gange, men Reder af fine Rodtrævler, i hvilke Hunnen i Sommertiden føder 2—4 Unger.

I Amerika lever som Repræsentant for Jordmusene den kanadiske Goffer (*Geomys bursarius*), der særlig er udbredt i Egnene mellem Mississippi og Klippebjergene. Den anlægger sine Huler omtrent 30 Ctm. under Jorden og opkastør Tuer i 1 Meters Afstand fra hverandre, sædvanligvis i Zigzag. Ældre Gange har altid faste og haarde Vægge, nye ikke. Det egentlige Kammer anlægges under Trærødder i en Dybde af 1,5 M., og Gangen sænker sig skrueformig ned dertil; Kamret er stort, udforet med Græs og tjener Dyret til Hvile- og Sovested. Den Rede, i hvilken Hunnen sidst i Marts eller i Begyndelsen af April bringer sine 5—7 Unger til Verden, er desuden udforet med Haar af Hunnen. Den er ligesom en Muld-

varpebolig omgivet af Kredsrør, fra hvilke der udgaar kortere og længere Gange. Gesner fandt, at der fra Reden gaar en Gang til en større Hule, Forraadskamret, der er opfyldt med Rødder, Jordfrugter, Nødder og Frø. Paa Jordens Overflade viser Goffren sig kun for at samle tørt Græs til sin Bolig, eller for at sole sig. I Fare graver den sig øjeblikkeligt ned. Naar den æder, sætter den sig tit paa Bagbenene og bruger Forpoterne paa Egernets Vis, og naar den sover, ruller den sig sammen. Paa Træernes Rødder og paa Rodfrugter anretter denne Gnaver betydelig Skade og bliver derfor ivrigt forfulgt.

*

*

*

En Familie af store og plumpe Gnavere dannes af Gnaver-pindsvinene (*Hystrixida*), som til Dels er bedækkede med Pigge. De behor de tempererede og varme Lande i den gamle og den nye Verden. Her findes de korthalede, paa Jorden levende, hist de langhalede, klatrende Arter. De er uden Undtagelse natlige Dyr og alle dovne og enfoldige; de tilbringer Dagen i selvgravede Jordhuler eller sammenrullede mellem et Par Grene. Deres Bevægelser er langsomme og afmaalte; men naar Mørket er faldet paa, klatrer de rask om mellem Grenene eller løber med trippende Skridt hen ad Jorden. De er frygtsomme overfor andre Dyr og søger at skræmme dem ved at rejse Piggene og ved at rasle med Piggene paa Halen. De er meget arrige og staar ikke en Gang paa ven-skabelig Fod med deres Lige. Man ser heller aldrig to Gnaver-pindsvin lege sammen; i Fangenskab bliver de aldrig tamme og kender kun sjældent deres Oppasser. Stemmen er en dump, gryn-tende Lyd og en Snøften, Stønnen og Piben.

De ægte Gnaverpindsvin har en sluttet Bygning, tykt Hoved med afstumpet Snude, kort Hals og store Pigge, der fremfor alt giver dem et karakteristisk Udseende.

Hulepindsvinet (*Hystrix cristata*) — let kendeligt paa sin Manke og de meget lange Pigge — overgaar Grævlingen i Størrelse, men er af en mere sluttet Bygning og ser paa Grund af sin Beklædning af Pigge langt tykkere og omfangsrigere ud, end det i Virkeligheden er. Dets Vægt udgør fra 15—20 Kilo. Langs ned ad Halsen strækker der sig en Manke af stærke, bagtil rettede, meget lange, bøjede Børster, som vilkaarligt kan rejses og lægges. Disse Børster er lange, tynde og bøjelige, dels hvide og dels graa, og ender som oftest i en hvid Spids. Hele den øvrige Rygside er bedækket med tæt ved hverandre stillede, lange og korte, glatte og skarpt tilspidsede Pigge, imellem hvilke der overalt er indblandet Børster. Paa Siderne, Skuldrene og over Krydset er Piggene kortere og mere afstumpede end midt paa Ryggen. De længste har en fin Fure langs ad Midten, de kortere derimod ikke; de tynde

og bøjelige opnaar en Længde af 40 Ctm., de korte og tykke bliver kun 15—30 Ctm. lange, men 0,5 Ctm. tykke. Alle er indvendigt hule og opfyldte med en svampet Marv. Deres Farve er hvid og sortebrun, ordnet i vekslende Ringe; ved Grunden og i Spidsen er Farven hvid. Paa Halespidsen er Piggene dannede paa en ganske anden Maade; de er nemlig knap 5 Ctm. lange, men næsten 7 Mm. tykke. Alle Piggene sidder kun løst i Skindet. Ved en stor og stærk Muskel, som udbreder sig under Dyrets Hud, kan de vilkaarligt rejses og lægges. Men da de kun sidder løst, falder de let ud ved gentagne Bevægelser, hvilket har givet Anledning til den Fabel, at Dyret skulde kunne slynge sine Pigge efter sin Fjende.

Hulepindsvinet findes især i Algier, Tunis og Tripolis. I Europa er det hyppigt i Campagnen omkring Rom, paa Sicilien, i Calabrien og i Grækenland.

Det fører et ensomt Liv. Om Dagen sover det i dybt indtrængende, ganske lave Gange, som det selv graver i Jorden, og om Natten kommer det frem og strejfer om efter Føde. Denne bestaar af Planter af alle Slags, især af Tidsler og andre Urter, Rødder og Frugter, samt

Hulepindsvin.

Blade og Bark. Hulepindsvinet afbider Planterne, tager dem med Fortænderne og holder dem i Forpoterne, saa længe det æder. Alle dets Bevægelser er langsomme og klodsede, Gangen sindig, og Løbet ikke synderlig raskt. Kun i at grave besidder Hulepindsvinet nogen Færdighed, dog ingenlunde nok til at undgaa en behændig Modstander. I Efteraaret og om Vinteren opholder det sig mere end sædvanligt i sin Hule, uden dog at falde i Dvale.

Naar et Hulepindsvin overraskes udenfor sin Bolig, retter det Hoved og Nakke i Vejret, rejser pludselig alle Piggene og rasler paa en saadan Maade med de hule Halepigge, at det nok kan gøre et frygtomt og uvidende Menneske bange. I stærk Vrede stamper det med Bagbenene i Jorden, og naar man tager det op, udstøder det en dump, gryntende Lyd. Til Trods for den frygtelige Klapren og Raslen med Piggene er Dyret højst uskadeligt og gør aldrig Brug af sine skarpe Tænder. En øvet og forsigtig Jæger bryder sig ikke

en Gang om Dyrets bedste Forsvarsvaaben, Piggene, men tager det i Nakkemanken og bærer det roligt med sig.

Tresindstyve til halvfjerdsindstyve Dage efter Parringen føder Hunnen i sin Hule 2—4 Unger paa et med Blade, Urter og Rødder udforet Leje. Ungerne kommer til Verden med aabne Øjne og korte, bløde, glatliggende Pigge, som snart hærdes og vokser meget rask.

Piggene anvendes paa forskellige Maader, og Kødet spises. I den romerske Campagne morer man sig med at jage Hulepindsvinet om Natten ved Fakkelskin med dertil afrettede Hunde. I Fangenskab bliver Dyret let tamt uden dog ganske at aflægge sin medfødte Frygtomhed.

Klatrepindsvinene (*Cercolabinae*) har oftest en slank Bygning og en mere eller mindre lang Hale, der oftest er udviklet som Griberedskab. De hertil hørende Arter lever udelukkende i Amerika.

I Nordamerika repræsenteres de af Ursonen (*Erethizon dorsatum*), der afviger fra den sædvanlige Type ved sin plumpe Legemsbygning og korte Hale, som ikke er nogen Snohale.

Ursonen opnaar en Længde af 80 Ctm., hvoraf Halen udgør 19 Ctm. Hovedet er kort og tykt, Snuden afstumpet, og de smaa Næsebor kan lukkes mere eller mindre ved en halvmaaneformet Klap. Klørerne er lange og stærke og Fodsaalerne nøgne. Legemet er bedækket med en tyk Pels, der paa Bugsiden og Halespidsen forvandler sig til stikkende Børster. Imellem Haarene og Børsterne staar der paa hele Rygsiden indtil 8 Ctm. lange Pigge, som dog for største Delen dækkes af Haarene. Farven er en Blanding af brunt, sort og hvidt.

Dyret har hjemme i Nordamerikas Skovegne fra 67 Gr. n. Br. til Virginien og Kentucky og fra Labrador til Klippebjærgene. I Skovstrækningerne vest for Missouri er det ikke synderligt sjældent, hvorimod det mere øst paa er saa godt som udryddet.

»Ursonen« — siger Audobon — »er langsommere i sine Bevægelser end alle vore andre Pattedyr; havde den ikke sine Pigge, vilde den for længe siden være bukket under for Jærvens, Lossens, Ulvens og Pumaens Angreb. Vi havde et af disse Pindsvin et halvt Aar i Bur; det var tamt og gjorde kun sjældent Brug af sine Vaaben. Det kendte os, og naar vi kaldte paa det og holdt en Kartoffel eller et Æble hen for det, drejede det langsomt Hovedet om imod os, saa venligt paa os, kom langsomt humpende, tog Frugten af vor Haand, satte sig opret og førte den til Munden med Forpoterne. Vi søgte undertiden at tirre Dyret, men det brugte aldrig sine Pigge imod os. Anderledes forholdt det sig, naar en Hund kom hen til det. Da satte det sig øjeblikkeligt i Forsvarsstand med Snuden bøjet nedad, alle Pigge rettede i Vejret og Halen svingende fra den ene Side til den anden.

En glubsk Bulbider fra Nabolaget sprang en Dag med aabent

Gab løs paa Pigdyret. Ursonen syntes at blive dobbelt saa stor som før; den saa skarpt paa sin Fjende og tildelte den netop i det afgørende Øjeblik et saa velrettet Slag med Halen, at Bulbideren straks tabte Modet og hylede højt af Smerte. Dens Mund, Tunge og Snude var bedækket med Modstanderens Pigge; ude af Stand til at lukke Kæberne, flygtede den med aabent Gab hen over Markerne. Skønt Piggene ufortøvet blev trukne ud, vedblev Hovedet dog i flere Uger at være opsvulmet, og der hengik nogle Maaneder, førend Snuden var ganske lægt.*

Om Ursonens Liv i fri Tilstand meddeler den samme Iagttagere, at han er kommen igennem Skove, i hvilke alle Træerne var blevne berøvede deres Bark af dette Dyr, saa at det næsten saa ud, som om der havde raset en Skovbrand. I Træhuller eller Klippehuler finder man Ursonens Rede og i April eller Maj i den Ungerne, sædvanligvis to, sjældnere tre eller fire i Tallet.

Ursonen bliver Aar for Aar sjældnere, da disse Dyr udryddes med forbavsende Hurtighed, navnlig af Jægere, som vil tage Hævn over dem, fordi de har saaret deres Hunde. Kødet spises af Indianerne, og Skindet benyttes, efter at Piggene er fjærne.

Til de typiske Former med veludviklet Snohale hører Træpindsvinene (*Cercolabes*), hvis bedst kendte Art, Cuiy'en (*Cercolabes villosus*) er udbredt over hele Brasilien, hvor den især vælger høje Skove til Opholdssted. Størstedelen af Aaret lever den alene, paa ét bestemt Omraade og altid paa Træer, ad hvis Grene den bevæger sig behændigt. Om Dagen hviler den sammenrullet mellem et Par Grene, og om Natten klatrer den langsomt, men sikkert om. Dyrets Stilling paa Træer er ejendommelig; det sidder paa Bagfodderne og holder Forfodderne tæt ned til disse, mangen Gang ombøjede. Hovedet holder det lodret nedad, og Halen udstrækker det ganske lige, idet det dog bøjer Spidsen af den i Vejret som en Krog. Ofte snor det ogsaa sin Snohale om en Gren for lettere at holde sig. Det sidder imidlertid ogsaa uden Hjælp af Halen meget fast selv paa de tyndeste Grene, fordi dets brede, hule Poter er vel skikkede til at gribe med. Hensel fremhæver, at det i Form og Farve stemmer saa nøje med sine Omgivelser, at det derved beskyttes mod de mange Rovfugle, som i Brasilien ernærer sig af Urskovens klatrende Pattedyr. Selv øvede Jægere lader sig ofte skuffe af Dyrets Lighed med en Mosklump.

Føden bestaar især af Træfrugter, Knopper, Blade, Blomster og Rødder, som det fører til Munden med Forpoterne.

Om dets Liv i fangen Tilstand beretter Azara følgende: »Et Eksempel, der var fanget som gammelt, lod jeg løbe frit om i mit Værelse og havde det der i et helt Aar, uden at det fik Vand; thi Pigdyret drikker ikke. Naar det blev forskrækket, løb det nogenlunde rask; dog indhentede jeg det, naar jeg uden at forhaste mig gik ved Siden af det. Alle dets Bevægelser er klodsede; dog klatrer

det uden Vanskelighed op ad en hvilken som helst Stok og klamrer sig saa fast, at der hører temmelig megen Kraft til at rive det løs. En Stoleryg eller Enden af en lodret nedrammet Pæl frembyder Plads nok for det til at sove trygt og virkelig at udhvile. Det er

Træpindsvin.

et saa sløvt og dyaskt Dyr, at der undertiden gaar 24 eller endog 48 Timer, uden at det skifter Stilling. Mit Eksempplar bevægede sig kun, naar det vilde æde. Kun en eneste Gang iagttog jeg, at det færdedes om Natten; desuagtet anser jeg det for et Natdyr. Den øverste Kant af et Vinduesskodde havde det udkaaret til sin Yndlingsplads, og der tilbragte det sin Tid; det sad der uden at

røre sig og i en ualmindelig Stilling: Det holdt sig, uden Hjælp af Forpoterne eller Halen, alene fast ved Bagfødderne, lagde Forpoterne over hinanden og borede Snuden ind imellem dem, som om det havde villet kysse dem. Det aad kun overmaade lidt, men holdt meget af Afveksling i sin Føde. Det hverken kradsede eller bed og gjorde ingen Fortræd.

»Lugten var dets mest udviklede Sans. Naar jeg drak Chokolade eller traadte ind i Værelset med Blomster, løftede det altid Snuden. Forøvrigt kunde jeg aldrig mærke Spor af Glæde, Sorg eller Velbehag hos dette Dyr. Det drejede imidlertid ikke saa sjældent Hovedet, naar det blev kaldt ved Navn.

»Der fortælles, at det kan bortslynge sine Pigge, og at de trænger ind i Huden, borer sig dybere og dybere ind og kommer ud paa den anden Side af Legemet! Der siges endvidere, at det spidder Frugterne paa sine Pigge og slæber dem med sig. Alt dette er lutter Opdigtelser. Det er kun sandt, at dets Pigge let falder af og undertiden kan blive siddende i Snuden paa en uforsigtig Hund og senere kan synes at være trængte dybere ind i Kødet, fordi Saaret i Mellemtiden er ophovnet. I Jaguarens Skarn har jeg oftere fundet nogle af disse Pigge. Mit Eksempel led til visse Tider meget af Lopper og maatte idelig klø sig.«

Til Kaviernes Familie (*Cavidae*), som udmærker sig ved korte, brede, næsten hovagtige Negle, hører det saakaldte Marsvin, der dog ikke kan anses for typisk for hele Slægten. Som dennes væsentligste Kendetegn kan anføres: Store Øren, en ganske kort, afstumpet Hale, nøgne Fodsaaler, brede, næsten hovagtige Negle og en temmelig grov Pels. Tandsættet bestaar i Reglen af fire Kindtænder i hver Række, omtrent af ens Størrelse, og af store, brede, fortil som oftest hvide Fortænder.

Kavierne har udelukkende hjemme i Syd- og Mellemamerika.

Den brogede Kavi, vort tamme »Marsvin« (*Cavia porcellus*), er uden Tvivl bleven ført til Europa kort efter Amerikas Opdagelse, rimeligvis af Hollænderne. En Skribent, som i sin Tid berejste Brasilien, forsikrer, at Dyret forekommer der i vild Tilstand med de samme brogede Farver som hos os.

Vort saakaldte »Marsvin« er et af de mest yndede Husdyr af hele Gnavernes Orden. Det æder alle mulige Plantestoffer fra Rod til Blade og lige saavel Korn som friske, saftige Stængler. Det finder sig i alt, endogsaa Mishandlinger, og er derfor en yndet Legeskammerat for Børn. Stemmen bestaar i en Grynten eller Mumlen og en Piben; den første Lyd synes at udtrykke Velvære, den sidste høres kun, naar Dyret er i en ophidset Tilstand.

Den brogede Kavi formerer sig overordentlig stærkt. Hos os føder Hunnen to, tre Gange om Aaret 2—3, ofte endogsaa 4—5

Unger, i varmere Lande endog 6—7. Ungerne kommer til Verden med aabne Øjne og er allerede faa Timer efter deres Fødsel i Stand til at løbe om med Moderen. Efter 8—9 Maaneders Forløb er de fuldt udvoksede. Ved god Behandling kan de leve 6—8 Aar. Koldt og fugtigt Vejr kan de ikke taale og gaar til Grunde, naar de udsættes derfor.

En nærstaaende Slægtning er Pampasharen eller Maraen (*Dolichotes patagonica*), som minder om Haren, men har længere Ben og kortere Øren. Dens Længde udgør 50 Ctm. Skulderhøjden kan beløbe sig til 45 Ctm., hvorfor Dyret ved første Øjekast snarere ligner en lille Drøvtygger end en Gnaver.

Pampasharen har hjemme i Patagoniens tørre Sandørken. Om Dagen ligger dette Dyr skjult i sin Hule eller fladt henstrakt henad Jorden, fra hvilken dets Pels næppe kan skælnes. Det er meget frygtsomt og tager Flugten ved den ringeste Anledning. Dets Føde bestaar især af Rødder og Bark. Indianerne og Gauchoerne gør ivrigt Jagt paa Maraen, mere for Skindets end for Kødets Skyld. Fangne Eksemplarer bliver let tamme.

Agutierne (*Dasyprocta*) er højbenede, undersætsige Gnavere med smaa afrundede Øren, en ganske kort, nøgen Hale og næsten dobbelt saa lange Bagben som Forben. Tærne er væbnede med stærke, brede, hovagtige Kløer. I det hele har Agutierne fine Former og gør et tiltalende Indtryk.

Agutierne findes parvis i Smaaflokke paa skovbevoksede Sletter, navnlig i Floddalenes tykkeste Skove; dog opholder nogle sig ogsaa mellem Bjærge indtil 2000 Meters Højde over Havet.

Den almindelige Aguti (*Dasyprocta aguti*) eller Guldharen, som den ogsaa kaldes efter sit smukke Skind, er et af de netteste Medlemmer af hele Familien. Haarene er tætte og glatliggende; den stride, næsten børsteagtige Pels har en stærk Glans og en rød-gul, med sortebrunt blandet Farve, som om Sommeren er lysere end om Vinteren. Længden udgør 40 Ctm., Halens Længde kun 1,5 Ctm.

Guyana, Nordbrasilien og det nordlige Peru er Agutiens Hjem. Paa de fleste Steder er den temmelig almindelig, især i Brasiliens Floddale. Her holder den sig mest til Skovene; dog færdes den ogsaa paa de tilstødende Græssletter, hvor den træder i Stedet for Haren. Paa aaben Mark forekommer den ikke. Sædvanligvis findes den løbende om eller skjult i Huler og hule Træer, hyppigere alene end i Selskab. Ved Solnedgang gaar den ud efter Føde og færdes i smukt Vejr hele Natten. Den har, som Rengger beretter, den Vane, flere Gange at vende tilbage til sit Opholdssted, inden den begynder sine Strejftog; derved opstaar der en smal, ofte 100 Meter lang Sti, som viser Beliggenheden af dens Bolig. Bringes en Hund paa dette Spor, skræmmer den ved sin Gøen Dyret tilbage til Boligen, af hvilken man da kan udgrave det. Bliver Agutien

Hunden va'r i rette Tid, løber den derimod ind i den første den bedste Tykning, hvor den er sikret imod al Efterstræbelse. Den er forøvrigt et behændigt lille Dyr, som, naar den springer, minder om de smaa Antiloper og Moskusdyr. Dens Føde bestaar i alle Slags Plantedele fra Rod til Blomst; den kan endog faa Bugt med de haardeste Nodder. I Sukkerrørsplantager og Køkkenhaver anretter den megen Skade.

Agutien formerer sig temmelig stærkt; Hunnerne findes drægtige i alle Maaneder af Aaret og bringer et ret anseligt Antal Unger til Verden. Dens værste Fjender er de store Kattearter og de brasilianske Hunde.

Agutier, der fanges som unge, bliver næsten til Husdyr. Saaledes saa Rengger i nogle Indfødtes Hytter i Skovene i det nordlige Paraguay to tamme Agutier, som tilbragte Morgen og Aftenen i Skoven og Middagen og Aftenen hos Indianerne. Det er dog mere Opholdsstedet end Menneskene, de knytter sig til. De giver kun sjældent en Lyd fra sig; kun naar de tirres, udstøder de et pibende Skrig. En Lækkerbidsken for dem er Roser; de lugter dem straks, naar man kommer med dem, og søger hen til dem. De fører sædvanligvis Føden til Munden med Forpoterne efter at have sat sig oprejst paa Bagbenene ligesom Egernet. Smaastykker æder de dog ofte, hvilende paa alle fire. Rengger saa dem aldrig drikke; dog skal de labe Vand paa samme Maade som Hunde.

Pakaen (*Coelogenys paca*) er kendelig paa det ejendommeligt tykke Hoved med de store Øjne og smaa Øren, paa den afstumpede Hale, de høje Ben med fem Tæer saavel paa For- som Bagfødderne, det børsteagtige Haar, de fire Fortænder og seksten Kindtænder samt det mærkværdigt udviklede Kindben med en Hulhed indad til. Pelsen bestaar af korte, glatliggende Haar og er paa Rygsiden gulbrun, paa Bugsiden gulagtig hvid. Fem Rækker runde Pletter af den sidste Farve løber paa begge Sider fra Skulderen hen til Baglaarets bageste Del. Længden er omtrent 70 Ctm.

Pakaen er udbredt over den største Del af Sydamerika og forekommer paa de sydlige Antiller. I befolkede Strøg er den overalt sjælden; den opholder sig i Skovudkanter, hvor den graver en 1—2 Meter dyb Hule, i hvilken den sover hele Dagen. I Tusmørket gaar den ud efter Føde og anretter da ofte betydelig Skade paa Sukkerrørs- og Melonplantagerne. Forøvrigt ernærer den sig af Blade, Blomster og Frugter. Den lever parvis og enkeltvis, og Hunnen føder midt om Sommeren én Unge.

Pelsen er ikke meget værd, men Kødet er velsmagende og meget søgt.

Flodsvinet eller Kapiwaren (*Hydrochoerus capybara*) er det største og plumpeste Medlem af Ordenen. Det bærer sit Navn med Rette; thi ved hele sin Bygning og ved sit stive, børsteagtige Haar-

lag minder det virkelig om Svinet. Dets Kendemærker er: Smaa Ører, spaltet Overlæbe, Mangel paa Hale, kort Svømmehud imellem Tærne og store, hovagtige Negle samt en højst ejendommelig Tandbygning. Fortænderne er nemlig overordentlig udviklede; de er ikke synderlig tykke, men næsten en Tomme brede og har paa Forsiden flere Furer af ringe Dybde; det øvrige Tandsæt bestaar af fire Kindtænder i hver Række, hvilke ikke har nogen egentlig Rod, men synes at være sammensatte af Blade. Kroppen er plump og tyk, Halsen kort, Hovedet langagtigt, højt og bredt, med en afstumpet Snude. De temmelig store, runde Øjne er meget fremstaaende; Ørerne er oventil afrundede, ved den forreste Rand ombøjede og

Kapivar.

bag til lige afskaarne. Bagbenene er betydelig længere end Forbenene, Forfødderne har fire og Bagfødderne tre Tæer. Farven er brun med et Anstrøg af rødt eller brungult. Længden udgør over 1 Meter, og Vægten er omtrent 50 Kilo.

Kapivaren er udbredt over hele Sydamerika. Den findes fra Orinoko til La Plata og fra det atlantiske Hav til Andeskædens Skrænter. Lavtliggende, sumpede Skovegne, især Flod- og Søbredder, udgør dens sædvanlige Opholdssted. I beboede Egne er den sjældnere end i ubeboede; hist ses den kun i Aften og Morgentimerne, her ogsaa massevis om Dagen, altid umiddelbart ved Floderne, enten græssende eller siddende paa Bagbenene som en Hund.

Flodsvinets Gang er et langsomt Skridt; men i Nødstilfælde sætter det afsted i et Slags Galop. Dets Løb er dog ikke udholdende,

derimod svømmer det fortrinligt, men kun naar det forfølges. Noget egentligt Leje har Flodsvinet ikke, men blot Yndlingspladser ved Bredden. Dets Føde bestaar af Vandplanter og Bark af unge Træer; i Plantagerne kaster det sig undertiden over Vandmeloner og ung Majs.

Flodsvinet er et stille og roligt Dyr med svage Aandsevner. Man ser det aldrig lege med andre af sin Art. Faar Dyrene i en Flok Øje paa en Fjende, skynder de sig ikke at tage Flugten, men gaar langsomt ned til Vandet. Derimod gribes de af stor Forfærdelse, naar der pludselig staar en Fjende midt iblandt dem. Da styrter de sig skrigende i Vandet og dykker. Naar de ikke er vante til at se Mennesker, betragter de dem ofte længe, inden de flygter. Man hører dem kun udstøde én Lyd, et Nødskrig, som Azara betegner ved Stavelsen »Ap!« Dette Skrig er saa gennemtrængende, at det kan høres langt bort. Hunnen føder kun én Gang om Aaret 2-4 Unger, som straks følger Moderen.

Kapivarens Bevægelser er magelige, men ikke klodsede, og den kan uden Vanskelighed springe over 1 Meter høje Hegn. Den svømmer netop saa hurtigt, som et Menneske kan komme frem ved Gang, dykker med et Spring og bliver hele Minutter under Vandet. Kødet er en yndet Ret og smager ogsaa udmærket. Foruden i Mennesket har Kapivaren en slem Fjende i Jaguaren, der passer den op i Floddalene.

* * *

En ejendommelig Familie af rottelignende Gnavere, Sandmusene (*Octodonidae*), har hjemme i Sydamerika og Afrika. De lever i Skove eller aabne Egne, mellem Klipper, ved Flodbredder, ja helt ude ved Kysterne af Havet. De bor selskabeligt i selvgravede Huler med mange Udgange. Nogle skyder Tuer op ligesom Muldvarpen og er næsten altid under Jorden; andre opholder sig i Skovtykninger og klatrer fortrinligt. Mange Arter er sande Vanddyr og svømmer og dykker med stor Færdighed.

I Chile, Peru og Bolivia findes Buskrotten (*Octodon*), som staar paa Overgangen imellem Egern og Rotten. Deguerne (*Octodon cummingii*) hører til de almindeligste Dyr i den mellemste Provins af Chile. Lige udenfor folkerige Byer færdes de uden Frygt paa Vejene, ja bryder endog ind i Haver og paa Marker.

Nær beslægtet med denne Familie er Coypu'en eller den sydamerikanske Bæverrotte (*Myopotamus Coypu*), der minder stærkt om den almindelige Bæver; dog adskiller den sig fra den bl. a. ved den lange, trinde Hale. Forøvrigt er Pelsen tæt, temmelig lang og bestaar af korte, bløde, for Vand næsten uigennemtrængelige Uldhaar og længere, bløde, svagtglinsende Dækhaar, som bestemmer Farven, da de ganske skjuler Uldhaarene. De store, brede Fortænder minder om Bæverens.

Coypuen opnaar omtrent samme Størrelse som Fiskeodderen.

Dens Ryg er sædvanligvis kastanjebrun, Bugsiden næsten sortbrun. Den lever i de tempererede Dele af Sydamerika, og i La Platastaterne, Buenos-Ayres, Patagonien og Mellemchile er den overalt hyppig.

Coypuen bebor parvis Flod- og Søbredder, især ved stille Vand med et Plantelag, som er stærkt nok til at bære den. Hvert Par graver ved Bredden en, 1 Meter dyb og 40—60 Ctm. bred, Hule, i hvilken den tilbringer Natten, og hvori Hunnen føder 4—6 Unger, som tidligt følger Moderen. Den svømmer fortrinligt, men dykker slet. Paa Land er dens Bevægelser langsomme, og den gaar kun over Land for at begive sig fra et Vand til et andet. I Fare styrter den sig straks i Vandet og dykker eller søger ind i sin Hule. Paa Grund af sin værdifulde Pels forfølges den ivrigt og aftager stærkt.

* * *

Først i den nyere Tid er man bleven nøjere bekendt med en lille Familie af amerikanske Dyr, hvis Skind allerede fra ældgammel Tid er blevene benyttede af Urindvaanerne, og som fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede ogsaa massevis føres til Europa. Det er Haremusene eller Chinchillaerne (*Lagostomidae*), Dyr, som synes at staa paa Overgangen imellem Mus og Harer. Chinchillaerne er Kaniner med en lang, busket Hale. De har den fineste Pels af alle Pattedyr, Farven er lysegraa, isprængt med hvidt, sortebrunt eller gult. Alle Arter har hjemme i Sydamerika og opholder sig i Bjærgene i en betydelig Højde blandt de skaldede Klipper under Snegrænsen. Rødder, Lavarter, Løg, Bark og Frugter udgør deres Føde. Kødets spises, og Skindet er kostbart.

Chinchillaen (*Eriomys chinchilla*) bliver omtrent 30 Ctm. lang og har en lang Hale. Den fine, overordentlig bløde Pels har paa Ryg og Sider over 2 Ctm. lange Haar. Disse er ved Roden blaa-graa, derpaa hvide og i Spidsen mørkegraa; herved opstaar der en sølvgraa Grundfarve med et mørkere Skær. Allerede paa Inkaernes Tid forarbejdede Peruanerne Chinchillaens fine Silkehaar til meget søgte Tøjer. I forrige Aarhundrede fik man som store Sjældenheder de første Skind over Spanien; nu er de en almindelig Handelsvare.

Den Rejsende, som fra Vestkysten af Sydamerika bestiger Andesbjærgene, ser, naar han er kommen op i en Højde af 2—3000 M., ofte Klipperne milevidt bedækkede af Chinchillaen og et Par nærbeslægtede Arter. I Peru, Bolivia og Chile maa disse Dyr være meget hyppige, da Rejsende bemærker, at de paa én Dag kan komme forbi Tusinder af dem. Ogsaa ved højlys Dag ser man dem sidde uden for deres Huler, altid paa Skyggesiden af Klippeblokkene. Endnu hyppigere viser de sig i Morgen- og Aftentimerne. De klatrer med overraskende Lethed op ad Klippevægge, og naar man gør Mine til at forfølge dem, forsvinder de øjeblikkeligt.

I sin Hjemstavn holdes Chinchillaen ofte tam og løber da frit om i Værelserne. Indianerne fanger den i Slynger eller ved Hjælp af afrettede peruanske Væsler.

I Nord- og Mellem-Chile afløses Chinchillaen af den lille Uldmus (*Eriomys lanigera*), som i høj Grad ligner den. Den er imidlertid meget mindre, i det højeste 35—40 Ctm. lang, hvoraf Halen udgør en Tredjedel. Skindet er maaske endnu smukkere og blødere end den foregaaendes; Farven er lys askegraa, isprængt med mør-

Viscachaen.

kere Toner. Ved den stærke Efterstræbelse trues disse smukke Dyr med fuldstændig Undergang.

Viscachaen (*Lagostomus trichodactylus*), ligner Chinchillaen. Pelsen bestaar paa Rygsiden af graa og sorte Haar, hvorimod den paa Bugsiden er hvid. Kroppens Længde udgør 50 Ctm., Halens 18 Ctm.

Viscachaen bebor Pampassletterne fra Buenos Ayres til Patagonien. Inden Agerdyrkningen var skreden saa vidt frem som nu, fandt man den ogsaa i Paraguay. Paa mange Steder er den saa hyppig, at man bestandig ser den sidde i Flokkevis paa begge Sider af Vejen, dog aldrig om Dagen. Den opholder sig i øde Egne, men

kommer dog tæt hen til dyrkede Strøg, ja de Rejsende ved endog, at de spanske Kolonier ikke er langt borte, naar man kommer til de saakaldte »Viscacheras« eller Boliger for dette Dyr. Paa store, sparsomt bevoksede, tørre Stepper tager Viscachaen Ophold og graver sig vidtstrakte Huler, helst i Nærheden af Buske og ikke langt fra Marker. Boligerne graves og bebos af flere i Forening. De har en Mængde Gange og Flugtrør, ofte 40—50; i det Indre er de delte i flere Kamre, i Forhold til det Antal Familier, de rummer. Dette Antal kan stige indtil 8—10, men da forlader ogsaa en Del af Beboerne den gamle Hule og anlægger en ny. Mangen en Gang er Jorden undermineret paa et Fladerum af en hel Kvadratmil. Om Dagen ligger hele Familien skjult i Hulen; først henimod Solens Nedgang kommer den ene efter den anden frem, og naar Tusmørket begynder, har der samlet sig et ganske talrigt Selskab uden for Boligerne. Dette undersøger meget omhyggeligt, om alt er sikkert, og holder sig længe nær ved Hulerne, inden det bereder sig til at gaa ud at græsse.

I deres Bevægelser har Viscachaerne meget til fælles med Kani-nerne, men er ikke nær saa hurtige. Derimod er de meget muntre og oplagte til at lege. Imedens de græsser, leger de næsten uafbrudt, springer grytende over hverandre o. s. v. Ligesom den sydameri-kanske Ræv eller Sjakalen slæber de alt, hvad de finder, medens de græsser, hen til Hulerne og opdynger det foran Indgangen som Legetøj. Saaledes finder man Knogler, Kogødning og tilfældigt tabte Genstande, af hvilke de ikke kan have den ringeste Nytte, opstablede uden for deres Boliger; og naar Gauchoerne savner noget, gaar de altid hen til de nærmeste Viscacheras for at søge efter det. Fra det Indre af Boligerne bortskaffer Dyrene derimod alt, hvad der ikke hører til der, endogsaa Ligene af deres egne Kammerater.

I sin Hjemstavn efterstræbes Viscachaen især paa Grund af dens Graven i Jorden. Paa de Steder, hvor den er hyppig, bliver det livsfarligt at ride, da Hesten bliver urolig og sky over hvert Øjeblik at synke i, eller vel endog brækker et Ben og maaske ogsaa kaster Rytteren af. Man bekæmper derfor i Nærheden af Kolonierne disse Dyr med Ild og Vand, idet man afsvider Græsset for at berøve dem deres Føde og sætter deres Boliger under Vand for at jage dem ud i det fri, hvor Hundene snart tager dem i Nakken. Indianerne spiser Kødet og benytter Skindet, som dog er af langt ringere Værd end de foregaaendes.

Harerne (*Leporidae*) er de eneste Gnavere, som har flere end to Fortænder. De har nemlig bag de skarpe, brede og furede Fortænder i Overkæben to stumpe, næsten firsidede Smaatænder.

Familien indeholder ikke mange Arter, men er udbredt over den største Del af Jorden, med Undtagelse af Nyholland og de nærmeste

Øer. Harene ernærer sig af bløde, saftige Plantedele. De fleste lever i mindre Selskaber og holder trofast ud paa det Sted, hvor de har hjemme. Om Dagen ligger de skjulte i en Fordybning eller Hule, og om Natten strejfer de om efter Føde. Egentlige Natdyr er de dog ikke.

Harens Hurtighed viser sig kun i fuldt Løb; i langsom Gang bevæger den sig kun ubehjælpsomt paa Grund af Bagbenenes Længde. Derimod kan den endogsaa i det pilsnarest Løb udføre de mest overraskende Vendinger. Almindelig bekendt er dens Aarvaagenhed og Frygtsomhed, mindre bekendt den store List, som udvikler sig hos den med Alderen. Dens Fejghed gaar ikke saa vidt, som man tror, og gamle Linné har til Dels gjort den Uret ved for evig Tid at brændemærke den med Navnet *timidus*, Kryster.

Haren formerer sig stærkt, men efterstræbes af en hel Hær af Fjender, af hvilke nogle dog kun binder an med Harekillingerne.

Vor almindelige Hare, ogsaa kaldet Graaharen, (*Lepus timidus*) forekommer i forskellige Farvevariationer, alle mere eller mindre stemmende med Jordbundens Grundtone.

Den er udbredt over hele Mellemeuropa og en lille Del af det vestlige Asien. Frugtbare Sletter med Kratskove og de nederste skovrige Afsatser af Bjærgene er »Mortens« Yndlingsopholdssteder; dog findes Haren i Alperne indtil en Højde af 1500 M. over Havet og i Kaukasus endnu 500 M. højere.

Haren tilbringer hele Dagen sovende eller blundende i Sædet. Den løber aldrig lige hen til det, men render først et Stykke forbi det, vender om, gør atter nogle Spring fremad, derpaa et Sidespring og vedbliver dermed nogle Gange, indtil den endelig med et større Spring end de foregaaende kommer til den Plads, hvor den vil blive.

Harens Sæde bliver dannet ved, at den paa fri Mark graver en 5—8 Ctm. dyb, ved den bageste Ende stærkere udhulet Fordybning, der er saa lang og bred, at der kun bliver en ringe Del af det øverste af Ryggen synlig, naar den lader Hovedet med de tilbagelagte Øren hvile paa de udstrakte Forben og trækker Bagbenene ind under Kroppen. I dette Leje finder den i den milde Aarstid en taalelig Beskyttelse imod Regn og Blæst. Om Vinteren graver den Sædet saa meget dybere, at man sædvanligvis kun ser et lille, mørkegraa Punkt af den. Om Sommeren vender den Hovedet mod Nord, om Vinteren mod Syd, men i stormfuldt Vejr saaledes, at den har Vinden imod sig.

Det er, som om Naturen har søgt at holde Haren skadesløs for dens medfødte Frygtsomhed ved til Gengæld at skænke den Munterhed, Hurtighed og List. Har den under Nattens Beskyttelse fundet Lejlighed til at stille sin meget gode Appetit, og er Vejret ikke alt for slet, tumler den sig, alene eller i Selskab med flere Kammerater, straks efter at Solen er staaet op, paa en tør, helst sandet Plads. Her lægger den sin Livsglæde for Dagen ved overgivne Krumspring, Løben om i en Kreds og en kaad Boltren. Af Ræven lader en

gammel Hare sig ikke let overraske, men redder sig, naar den er sund og frisk, saa godt som altid ved Flugten. Naar den jages af Mynder, søger den at drive en anden Hare op af Sædet og trykker sig derpaa ned i dens Leje, idet den koldblodig overlader den fordrevne Besidder til Forfølgelsen; eller ogsaa farer den lige ind imellem en hel Flok Kvæg eller ind i det første det bedste Sivkrat og svømmer ogsaa i Nødstilfælde over temmelig brede Vandløb. Men under ingen Omstændigheder sætter den sig til Modværge imod nogen levende Skabning af en anden Art, og kun naar den ophidses af Skinsyge, indlader den sig i Kamp med en af sine Lige. Sædvanligvis giver den kun en Lyd fra sig, naar den ser sig i Fare. Denne Lyd ligner et spædt Barns Graad.

Af Harens Sanser er Hørelsen bedst udviklet; Lugteevnen er ret taalelig, men Synet meget svagt. Blandt dens aandelige Egenskaber staar dens Forsigtighed og Opmærksomhed øverst. Dens meget omtalte Fredsommelighed er derimod ikke saa stor som den gælder for. Ja, der gives endog dem, der paastaar, at Haren ligefrem er onskabsfuld, hvilket vel ikke viser sig ved, at den kradser og bider, men paa den mest oprørende Maade giver sig tilkende i Hunnens (Sætterens) Fornægtelse af Moderkærligheden og i Hannens (Ramlerens) Grusomhed imod Smaakillingerne.

Haren yngler tre, fire Gange om Aaret; Parringen begynder efter haarde Vintre i den første Del af Marts, efter mildere allerede mod Slutningen af Februar. Jo mere Føde Haren forefinder, desto tidligere indtræder Parringen. Troværdige Jægere forsikrer, at de ved denne Lejlighed opstaaede Tvekampe imellem to Harer ingenlunde er saa uskyldige, som de ser ud til, da de ikke sjældent har truffet Harer, hvis Øjne var blevne beskadigede ved en saadan Dyst.

Hunnen gaar omtrent en Maaned drægtig. I Almindelighed føder (sætter) den første Gang i den sidste Halvdel af Marts og fjerde og sidste Gang i August. Det første Kuld bestaar af 1—2, det andet af 3—5, det tredje af 2 og det fjerde af 1—2 Unger. Kun i meget gunstige Aar fødes der fem Kuld. Ungerne kommer til Verden med aabne Øjne og meget udviklede. Moderen bliver kun 5—6 Dage hos de smaa og overlader dem derpaa til deres Skæbne. Kun fra Tid til anden kommer den tilbage til det Sted, hvor den bragte sit Afkom til Verden, lokker det til sig ved en ejendommelig Smækken med Ørerne og lader det die. Naar en Fjende nærmer sig, forlader den regelmæssigt de smaa; dog har man haft Eksempler paa, at gamle Hunharer har forsvaret deres Yngel imod mindre Rovfugle og Ravne. Det første Kuld gaar næsten altid til Grunde.

En ung Harefamilie forlader kun nødigt den Egn, hvori den er født, og Søkende fjærner sig ikke langt fra hverandre, om de end hver for sig graver deres eget Sæde. Naar de er halv voksne, skilles de, og allerede i deres første Aar er de i Stand til at forplante sig. Haren bliver i det højeste 7—8 Aar gammel; dog forekommer

der Eksempler paa, at Morten i endnu længere Tid har undgaaet alle Efterstræbelser, og den kan da opnaa en Vægt af 9 Kilo.

Unge Harer bliver snart tamme. Bringer man dem sammen med gamle, bliver de bidt ihjel af disse, og saaledes gaar det alle svagere Dyr. Med de brogede Kavier, de saakaldte »Marsvin«, forliges Harerne godt, og med Kaniner avler de frugtbare Bastarder. Rouy, en fransk Kaninopdrætter, har i nogen Tid aarligt bragt Tusinder af Harekaniner paa Markedet. Disse Bastarder er lige saa vel frugtbare med Faderens som med Moderens Art og ligeledes indbyrdes.

Sne- eller Alpeharen, ogsaa kaldet den hvide Hare (*L. variabilis*), adskiller sig saavel i Bygning som i Væsen fra den almindelige Hare. Den er muntre, livligere og dristigere, har et kortere og mere hvælvet Hoved, mindre Øren og bredere Kinder. Bagløbene er længere, Saalerne stærkere haarklædte, og de dybt spaltede Tæer har lange, spidse, krumme Negle, der kan trækkes svagt tilbage. Den træffes i forskellige Varieteter i Polarlandene, Norge, Sverrig, paa Alperne, Pyrenæerne o. s. v.

Naar Alperne i December Maaned er begravede i Sne, er denne Hare lige saa rent hvid som Sneen; kun Ørespidserne vedbliver at være sorte. Fra Marts Maaned bliver den graa paa Ryggen, og dernæst blander der sig ogsaa paa Siderne flere og flere graa Haar i det hvide. I April ser den ganske spraglet ud. I Maj er Farveskiftet til Ende, og den er da ensfarvet, ikke spraglet som den almindelige Hare. Farveskiftet om Efteraaret gaar hurtigere for sig og varer kun fra midt i Oktober til midt i November. Naar Gemserne bliver sorte, bliver deres Nabo, Haren, hvid. I Polarlandene har den hele Aaret rundt denne Farve; men i Irland bliver den ikke vinterhvid.

Kaninen (*Lepus cuniculus*) adskiller sig i det hele fra Haren ved sin ringere Størrelse, sin slankere Bygning, kortere Hoved, Ører og Bagben.

Sydeuropa synes at være Kaninens oprindelige Hjem, og i alle Lande Nord for Alperne er den bleven indført. Den opholder sig i bakkede og sandede Egne med mange Kløfter, med Buske og Krat, kort sagt paa Steder, hvor den let kan skjule sig. Her graver den, helst paa en solbeskinnet Plet, temmelig simple Huler, hvor den lever selskabeligt, ofte endog i store Kolonier. Enhver Bolig bestaar af et temmelig dybtliggende Kammer og af Gange, der er bøjede i Zigzag, og af hvilke hver enkelt har flere Udgange. Disse er sædvanligvis noget udvidede som Følge af Dyrenes Løben ind og ud, hvorimod Gangene selv er saa snævre, at Beboerne netop kan krybe igennem dem. Ethvert Par har sin egen Bolig, i hvilken det ikke taaler noget andet Dyr; men Gangene fra flere Boliger krydser ofte hverandre. Kaninen tilbringer næsten hele Dagen skjult i sin Hule, dersom den ikke er omgivet af et saa tæt Buskads, at den i Skjul deraf kan gaa ud efter Føde. Naar Aftenen falder paa, lister

den sig ud for at søge Næring, men med stor Forsigtighed, idet den længe vejrer, inden den forlader sin Bolig. Mærker den Uraad, advarer den de andre ved at stampe med Bagløbene, hvorpaa hele Selskabet saa rask som muligt tyr ind i Hulerne.

Kaninen overgaar i første Øjeblik Haren i Hurtighed, forstaaer ypperligt at smutte og kræver en øvet Hund og Skytte. Da den er ulige mere snu end Haren, lader den sig saa godt som aldrig overliste, medens den græsser, og kan i Fare straks finde et Smuthul. Dens Sanser er lige saa skarpe, ja maaske skarpere end Harens. Den er i høj Grad selskabelig; Hunnerne plejer de smaa med Ømhed, Ungerne viser stor Ærbødighed mod de gamle, og navnlig nyder Stamfaderen for en hel Koloni stor Anseelse. Kaninen gaar ligesom Haren drægtig i 30—31 Dage. I varme Lande er Ungerne allerede avledygtige i den femte og i kolde i den ottende Maaned; dog er de først helt udvoksede i den tolvte Maaned. Naar man antager, at hver Hun »sætter« syv Gange om Aaret, og hver Gang bringer 8 Unger til Verden, saa vil hendes Afkom i Løbet af 4 Aar have naaet det uhyre Tal af 1,274,840 Individuer.

Hvor Kaninerne har gjort sig til Herrer, fordriver de ved deres urolige Væsen andet Vildt, navnlig Harer, og hvor de ret føler sig sig sikre, bliver de utrolig frække. I Prateren i Wien, hvor de tidligere fandtes i Tusindvis, lod de sig hverken forstyrre ved Raab eller Stenkast. I Australien er de indførte Kaniner blevne en ren Landeplage.

Kødet er hvidt og velsmagende.

* * *

Pibeharerne (*Lagomys*) adskiller sig fra Harerne bl. a. ved kortere Øren og ubetydeligt forlængede Bagben. Alpe-Pibeharen (*Lagomys alpinus*) ligner i Form og Størrelse Marsvinet og er oven-til rødgul, fint isprængt med sort; paa Bugsiden lys okkergul.

Pibeharerne lever i Sibiriens og Centralasiens Bjerge 1000—4000 Meter over Havet, snart parvis, snart i stor Mængde. De opholder sig i selvgravede Huler og falder ikke i Vintersøvn. Det er flittige Smaadyr, som samler store Forraad, idet de danner Høstakke af henved $\frac{1}{3}$ Meters Højde, hvilke de i Regnvejr tildækker med store Blade. Om Vinteren anlægger de Gange gennem Sneen fra deres Huler hen til Høforraadene. Hver Gang har sit Lufthul. Hunnen føder i Begyndelsen af Sommeren 6 nøgne Unger.

OTTENDE ORDEN. GUMLERNE.

Den her skildrede Pattedyrorden har haft sin Blomstringstid og er nu kun ubetydelig, sammenlignet med, hvad den har været. I en tidligere Jordperiode levede i Brasilien Gumlere saa store som Elefanter og Næsehorn; men i vore Dage er Ordenens kraftigste Medlemmer højest af Ulvestørrelse. Blandt de uddøde Arter var der talrige Bindeled mellem Ordenens tilovers værende Familier, der i vore Dage synes adskilte ved dybe Kløfter. Ogsaa blandt de nulevende Arter er der nogle, hvis Dage synes talte, og hvem deres Forgængeres Skæbne truer.

I Henseende til ydre Bygning og Form frembyder Ordenen nuomstunder mindre Ensartethed end andre Pattedyrordener, men ligesom hos disse afgiver dog ogsaa her Tandforholdene karakteristiske Træk. Nogle Gumlere er fuldstændigt tandløse, og hos de tandbærende er Tænderne af ensartet Form og simpel Bygning, idet de sædvanlig alle er cylindriske eller prismeformige, adskilte ved Mellemrum, og kun bestaar af Cement og Dentin — altsaa uden den haarde Emalje. Deres Mængde er yderst vekslende, idet nogle Gumlere kun har en Snes Tænder i alt, andre henimod 100. — I Mod-sætning til Tænderne er Fødderne ganske særligt udviklede; Tærerne er sjældent fuldkommen bevægelige, men bærer altid Kløer, som omfatter hele Taaspidsen og enten er meget lange og stærkt krummede og sammentrykte eller ogsaa korte, brede, næsten skovldannede — i første Tilfælde tilpassede til at klatre med, i sidste til at grave med.

Medens der for Tændernes og Kløernes Vedkommende dog kan fremdrages visse Fællestræk, er Hudbeklædningen saa varierende indenfor Ordenen, som det overhovedet er muligt: Nogle Gumlere har en tæt, blød Pels, andre et børsteagtigt, strittende Haarlag, andre er beklædte med Skæl, og endelig har nogle faste Panserskjolde, som ellers ikke findes hos Pattedyrene.

Gumlerne er i vore Dage indskrænkede til den indiske, afrikanske og sydamerikanske Region. Navnlig den sidste huser et stort Antal; i Asien lever kun Skældyr, i Afrika kun Jordsvin, hvorimod der i Sydamerika findes baade Dovendyr, Myreslugere og Bæltedyr. Svarende til disse Grupperes forskellige Legemsbygning er ogsaa deres Levevis meget afvigende.

Hos Dovendyrene (*Bradypodidae*) er Forlemmerne betydelig længere end Baglemmerne; de lidet udviklede Fødder har mægtige, seglformede Kløer; Halsen er uforholdsmæssig lang og bærer et lille, rundt, ubeagtigt Hoved med en lille Mund og med Ørebrusken fuldstændig skjult i Pelsen. Halen er en næppe synlig Stump, og Haarlaget bliver med Alderen grovt som tørt Hø.

Dovendyrene har hjemme i Sydamerika og opholder sig i de yppigste, mørkeste og uigennemtrængeligste Urskove. De er, ligesom Aber og Egern, ægte Trædyr; men medens disse lette og behændige Skabninger behersker Træernes Kroner, er Dovendyrene bundne til dem som Slaver og maa møjsommeligt krybe fra Gren til Gren; en Strækning, der er en lille Lystur for Abernes muntre Flok, er for Dovendyrene en hel Rejse. Dog gaar deres Klatring hurtigere for sig, end man almindeligt antager, idet de kan stige op til en Højde af over 30 Meter i mindre end 20 Minutter. I Reglen hænger de under Grenene, om hvilke de hager sig fast med de lange Kløer; blot naar de æder, viser de sig noget virksommere. De lever udelukkende af Knopper, unge Skud og Frugter, og i Stedet for at drikke nøjes de med at slikke Bladene. Sult og Tørst skal de kunne taale hele Dage igennem; derimod taaler de kun daarligt Fugtighed og Kulde.

Paa Jorden slæber Dovendyret sig saa kummerligt frem, at det vækker Jagttagerens Medynk. Med langt udstrakte Lemmer og støttet paa Albuerne skubber det sig højst besværligt afsted; Bugen hviler næsten uafbrudt paa Jorden, og Hoved og Hals bevæger sig langsomt fra den ene Side til den anden; Tærne bøjes opad, Kløerne indad, og Foden berører kun Jorden med den yderste Rand. Naar Dovendyret tilfældigvis falder i en Flod, svømmer det ganske taaleligt, idet det bevæger sig hurtigere i Vandet, end naar det klatrer. Sin Søvn nyder det i sin sædvanlige Stilling, hængende under en Gren, og saaledes kan det hænge hele Dage og Nætter uden at trættes. Dets Stemme er en fin, kort og klagende Tone; men om Dagen hører man det kun udstøde dybe Suk. Dets Sanser er meget sløve, og det viser kun ringe Forstand. Hunnen føder kun én Unge, der kommer til Verden med et fuldstændigt Haarlag og med temmelig udviklede Kløer. Den slaar straks sine Arme om Moderens Hals og holder sig fast med Kløerne i hendes lange Haar.

Dovendyret bringes meget hyppigt levende til Europa, — blandt

andet til Københavns zoologiske Have — og fangne Dovendyr er ingenlunde saa triste og kedelige Skabninger, som de har Ord for at være. Man kan næppe tænke sig, hvor forskellige Stillinger, dette Dyr kan indtage: Det hager sig fast, som det bedst kan træffe,

Dovendyr.

og det kan, naar det først har fat, dreje sig rundt om sig selv uden at forandre Kløernes Stilling. Det kan klø sig overalt, idet det ligefrem slaar Benene om Kroppen; kort sagt, det viser en forbausende Bevægelighed. Mærkeligst ser Dovendyret ud, naar det betragtes lige forfra. Hovedhaaret er skilt ad midt i Panden og staar

ud til hver sin Side, hvad der giver Hovedet et ugleagtigt Udseende. Øjnene synes sløve, fordi Pupillen næppe er saa stor som et Knappenaalshoved og ikke viser noget Udtryk. De fugtige Læber glinser, som om de var smurte med Fedt, og den lange, smalle, spidse Tunge, der minder om Myreslugernes, erstatter, hvad der fattes Læberne i Bevægelighed. Kroppens Haar vender Spidserne mod Rygsiden, saa at Regnvandet kan løbe af, naar Dyret klatrer med Rygen nedad.

Man deler Dovendyrene i to Slægter, af hvilke de trefingrede Dovendyr (*Bradypus*) har tre lange og krumme Kløer saavel paa For- som paa Baglemmerne samt en udvendig synlig Halestump, medens de tofingrede Dovendyr (*Choloepus*) kun har to Kløer paa Forfødderne og en Hale, der er skjult i Pelsen.

Til den sidste Slægt hører Unauen (*Choloepus didactylus*), der er lidt større end en Kat og er graabrun, noget mørkere paa Idersiden af Lemmerne. Henimod Ansigtet bliver Haarene ganske korte, og den forreste Del af Snuden er nøgen.

Al'en eller det tretaaede Dovendyr (*Bradypus tridactylus*) har en Længde af 52 Ctm., hvoraf 4 Ctm. kommer paa Halen. Pelsen bestaar af fine, korte og tætte Uldhaar og af lange, tørre og stride Dækhaar, der ligner Hø. Farven er lys rødlig askegraa og paa Bugen sølvgraa. — Unauen bebor især Guyana og Surinam, Al'en derimod Brasiliens Østkyst indtil Rio Janeiro. Andre Arter lever i Vest- og Nordbrasilien samt i Peru.

Myreslugerne (*Myrmecophagidae*) har i det Ydre kun ringe Lighed med Dovendyrene. Deres Legeme er langstrakt og Hovedet, men især Snuden, stærkt forlænget; Halen er næsten halvt saa lang som Kroppen, og en tyk, børsteagtig Pels bedækker Legemet. Baglemmerne er tyndere og svagere end Forbenene. Mundaabningen er meget lille og Tungen ormformet; Øren og Øjne er smaa, og Munden er fuldstændig tandløs.

Yurumien eller den store Myresluger (*Myrmecophaga jubata*) har en tæt Pels af stive Børstehaar, som er ru at føle paa og fra Nakken langs ned ad Ryggen danner en Manke af indtil 24 Ctm.s Længde. Hovedets Farve er askegraa, blandet med sort. Strube, Hals, Bryst, Bug, Bagfødderne og Undersiden af Halen er sortbrune; en sort, bagtil spidst tilløbende Stribe strækker sig fra Hovedet og Brystet i skraa Retning op imod Krydset og indfattes i to smalle, lysegraa Striber. Enden af Forarmen er tegnet med et sort Baand, og Tærne paa Forfødderne og de nøgne Dele af Legemet er sorte.

En udvoksen Yurumi opnaar en Kroplængde af 1,3 M. og Halens Længde uden Haar er 68 Ctm., men med Haarene omtrent 1 Meter. Dyret bliver saaledes i alt 2,3 M. langt; men undertiden findes der gamle Hanner, som er endnu større.

Yurumiens Udseende er meget hæsligt. Dens Hoved har Form som en lang, tynd, ubetydeligt nedadbøjet Kegel og ender i en lille, afstumpet Snude; Munden er blot en lille Spalte, som næppe kan optage en tyk Tommelfinger. Halsen ser med sine lange Haar tykkere ud end Baghovedet; Lemmerne er korte, Forarmene brede og meget muskelstærke og har fire Tæer, hver med en tyk Klo, der er sammentrykt ligesom en Ørneklø. Under Gangen og i Hvile lægger Dyret Klørne ind imod Fodsaalen ligesom Fingrene paa en

Den store Myresluger.

lukket Haand, idet det ikke træder paa hele Fodsaalen, men kun paa dens yderste Rand, hvor der umiddelbart bag den yderste Taa findes en stor Trædepude. Derimod træder Dyret paa hele Bagfoden. Den lange, buskede Hale danner som en Fane. Tungen, som næppe er 1 Ctm. tyk, bliver spidsere udefter; den bestaar af to Muskler, har ved sin Rod to Kirtler og kan strækkes henved $\frac{1}{2}$ M. ud af Munden.

Den store Myresluger lever i det østlige Sydamerika, lige fra La Plata Floden til det karibiske Hav. Om dens Ophold i Paraguay skriver Rengger:

»Yurumien forekommer ikke hyppigt i Paraguay, hvor den opholder sig i de øde Egne i den nordlige Del af Landet. Den har intet bestemt Leje eller Opholdssted, men strejfer om Dagen om paa Sletterne og sover, hvor Natten overrasker den; dog søger den at finde et Sted, hvor Græsset er højt, eller hvor der vokser nogle Buske. Man træffer den sædvanligvis alene, undertiden dog ogsaa en Hun med dens Unge. Dens Gang er langsom, og naar den forfølges, slaar den over i et plumpt Galop, som dog ikke er hurtigere, end at et Menneske kan indhente den uden at løbe. Dens Føde bestaar væsentlig af Myrer, Termitter og deres Larver. Hunnen kaster om Foraaret en Unge, som den i nogen Tid bærer om med sig paa Ryggen.

Det er et stille og fredeligt Dyr, som man paa aaben Mark længe kan drive foran sig, uden at det gør Modstand. Mishandles det, sætter det sig paa Bagbenene og udbreder Forbenene imod sin Modstander for at omklamre ham med Klørne.«

Tamandua.

Ved andre Iagttagelser er det godtgjort, at den store Myresluger foruden sin egentlige Føde ogsaa tager Skolopendre, Tusindben og Orme. For at faa fat i de sidste, opriver den ofte med sine stærke Klør trøskede Træstammer.

Tamanduaen (*Tamandua tetradactyla*) lever omtrent i de samme Egne som den foregaaende, men forekommer ikke i Peru. Den er omtrent 1 Meter lang, mangler Manke og har en lang, korthaaret, i Spidsen nøgen Snohale. I Paraguay og Brasilien lever Tamanduaen overalt i Skovudkanter og i Buskadser, ofte i Nærheden af Menneskenes Boliger. Den opholder sig ikke alene paa Jorden, men klatrer ogsaa op i Træer for at efterstræbe de der levende Myrer. Saavel naar den sidder, som naar den sover, slynger den sin Snohale om en Gren, og naar den gaar til Ro, lægger den sig paa Bugen med Snuden bøjet ned mod Brystet og helt tildækket af Forlemmerne.

Den lille eller totaaede Myresluger (*Cycloturus didactylus*) er kun saa stor som et Egern, og Forfødderne har kun to Tæer. Den silkebløde Pels er paa Rygsiden rødgul og paa Bugsiden graa. Dyret har hjemme i det nordlige Brasilien og Peru, indtil 600 M. over Havet, og opholder sig i de tætteste Skove, men er næsten overalt sjældent. Det færdes om Natten og er langsomt i sine Bevægelser.

Ligesom Dovendyrene er de nulevende Bæltedyr eller Tatu'er (*Dasypodidae*) sande Dværge i Sammenligning med, hvad disse Dyr var i en tidligere Jordperiode. Kæmpebæltedyret eller Glyptodonten opnaaede samme Længde som Næsehornet, og Repræsentanterne for andre Slægter var i det mindste saa store som Okser, medens vor Tids Bæltedyr i det højeste, Halen indbefattet, bliver halvanden Meter lange. Alle Bæltedyr er plumpt byggede, med et langstrakt Hoved, store Svineøren, en tyk Hale og korte Ben med meget stærke Gravekløer. Deres Panzer har tværs over Ryggen Rækker af Bælter, der bestaar af langagtig firkantede Plader, medens Skulder- og Lændepanseret dannes af Tværrækker af fire- eller sekskantede Skjolde, mellem hvilke der er indskudt smaa, uregelmæssige Plader. Issens og Halens Panzer bestaar ligeledes af uregelmæssige Smaaskjolde. Kun Rygsiden er pansret; Bugsiden er bedækket med Børstehaar, og der stikker ogsaa Børster frem overalt imellem Ben-skjoldene.

Alle Bæltedyr har hjemme i den ny Verden, navnlig i Sydamerika. De opholder sig paa Sandsletter og Marker og trænger aldrig ind i Skovene. Kun i Parringstiden træffes der flere sammen; ellers lever hvert Bæltedyr for sig. De fleste Arter er Natdyr og skjuler sig for Solens Lys. I dette Øjemed graver de sig Gange, om end ikke af synderlig stor Udstrækning. Deres Føde bestaar af Insekter, navnlig af Myrer og Termitter; i Mangel deraf æder de dog ogsaa Plantestoffer og Aadsler.

Ingen af disse Dyr er i Stand til at klatre eller svømme; Jorden er deres rette Element, og lige saa langsomme som de er i deres Gang og øvrige Bevægelser, lige saa hurtige og behændige er de til at grave. Deres Færdighed heri er saa stor, at de bogstaveligt kan forsvinde for deres Forfølgeres Øjne. En enkelt Art kan ogsaa værges sig ved at rulle sig sammen som vort Pindsvin, men gør det kun i yderste Nødstilfælde.

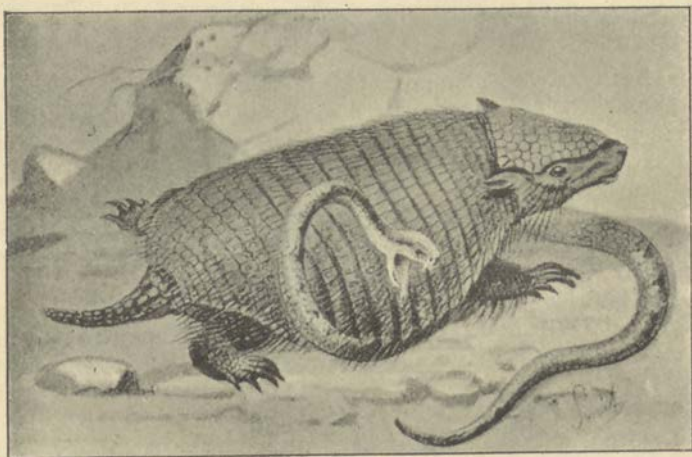
Bæltedyrenes Aandsevner er ringe; deres Stemme, som kun høres, naar de sættes i stærk Sindsbevægelse, bestaar af en knurrende Lyd.

De hører til de Dyr, der gaar deres Udryddelse i Møde. Nogle Arter føder vel indtil 9 Unger; men de vokser saa langsomt og har saa mange Fjender, at der ikke kan være Haab om Arternes Formerelse.

Bæltedyrene skifter ofte Bolig. Denne bestaar af en 1—2 M. lang Gang med en kredsround Munding, som holder fra 20—60 Ctm. i Tværmaal, alt efter Dyrets Størrelse. Indefer bliver Gangen bredere og ender i et kedelformet Rum, i hvilket Dyret bekvemt kan vende sig. I øde Egne gaar Bæltedyrene ud ved Dag, naar Himlen er overtrukket; i beboede Egne forlader de først deres Bolig i Tusmørket og strejfer om hele Natten. Dersom de ikke kan finde hjem, graver de sig uden videre en ny Bolig. Næst efter Myrer og Termitter bestaar deres Føde af Biller, Larver, Græshopper og Orme; dog har man ogsaa fundet Plantestoffer i deres Mave.

Bæltedyrenes Gang er langsom, og et Menneske kan altid indhente dem. Paa Grund af deres store Vægt og som Følge af Panserets Snæverhed kan de hverken springe eller gøre en rask Vending; men hvad der fattes dem i Behændighed, erstattes ved deres store Muskelstyrke. Denne viser sig især i den Hastighed, hvormed de kan grave sig ned, endog i den haarde Jord ved Foden af Termit-højene. En udvoksen Tatu behøver kun tre Minutter til at grave en Gang, som er længere end dens hele Legeme. Ofte, naar et Bæltedyr har gravet sig ned, dybere end dets egen Længde, er den stærkeste Mand ikke i Stand til at trække det frem ved Halen.

Tatuen jages sædvanligvis ved Maaneskin. Hundene holder den fast, indtil Jægeren kommer til og dræber den med et Stokkeslag paa Hovedet. Alle Bæltedyr er meget forhadte i Sydamerika, fordi

Bæltedyr i Kamp med en Slange.

de ved deres Graven i Jorden ofte bringer galoperende Heste til at synke i, og de foranlediger tit, at Heste og Okser brækker et Ben i deres underjordiske Gange.

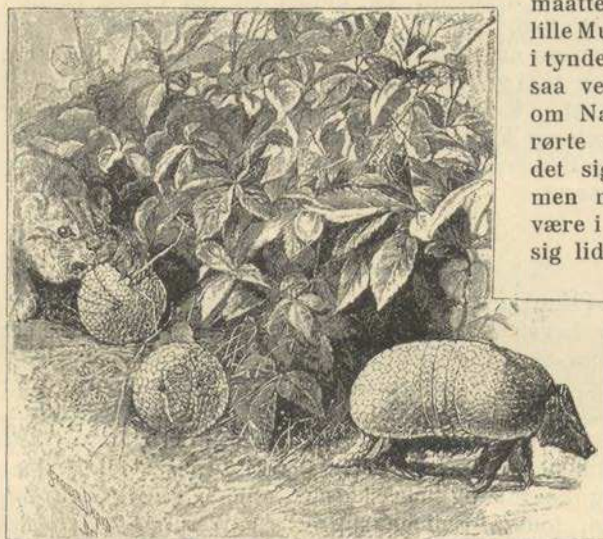
Stegt Bæltedyrkød, anrettet med spansk Peber og Citronsalt, er en meget lækker Ret, som nydes baade af de Indfødte og af mange Europæere.

De mest kendte Arter er Børstebæltedyret (*Dasypus villosus*) med lange Haar mellem Skjoldene, det seksringede Bæltedyr (*D. sexcinctus*) og det langhalede eller niringede Bæltedyr (*D. novemcinctus*).

Til en anden Slægt hører Kuglebæltedyret, Spaniernes *Bolita* (*Tolypeutes tricinctus*), der først træffes paa omtrent 36° s. Br.

Den har sit Navn, fordi den er den eneste af alle Tatuere, som i Skræk kan skjule Hovedet, Halen og alle fire Ben ved at rulle sig sammen til en Kugle, hvilken man kan trille til alle Sider, uden at Dyret retter sig ud. Jægerne dræber det ved at kaste det haardt mod Jorden. Dets hele Længde udgør 45 Ctm.

Anton Göring fik en levende Bolita fra det vestlige Argentina, den Egn, hvor de forekommer talrigst og lever paa fri Mark. Gauchoerne der holder ofte dette sælsomme Dyr i Fangenskab, og Børnene morer sig da med at trille det frem og tilbage, eller med at lytte til den besynderlige Raslen, det frembringer, naar man lader det gaa hen ad et Brædt. Görings Eksemplar aad straks Frugter og

Kuglebæltedyr. I Baggrunden en Puma.

Blade af Haanden; Føden maatte paa Grund af dets lille Mundaabning skæres i tynde Stykker. Det sov saa vel om Dagen som om Natten. Naar man rørte ved det, rullede det sig straks sammen; men naar man lod det være i Ro, udstrakte det sig lidt efter lidt og fortsatte sin Vandring.

Dyret var ualmindelig sirlig i sine Bevægelser; dets Gang paa Spidsen af de henved 9 Ctm. lange, krumme Kløer havde noget overraskende ved sig og vakte altid

Tilskuernes Beundring. Mod Hunde, som hader alle Bæltedyr, forsvare det sig ved at rulle sig sammen.

Kæmpebæltedyret (*Priodon gigas*) kaldes af Paraguayerne »Skovenes store Tatu«. Prinsen af Wied hørte Tale om det i alle de Egne, han berejste, men fik det aldrig at se. Han antager, at det er udbredt over største Delen af Brasilien, ja at det maaske forekommer i hele Sydamerika. De indfødte Jægere forsikrede, at det er saa stort som et almindeligt Svin, og de Haler, som Prinsen fandt hos Botokuderne, syntes at bekræfte det; han fandt nemlig hos dem Raabere, som de ligefrem kaldte »Tatuhaler«, af 36 Ctm.s Længde og 8 Ctm.s Gennemsnit ved Roden. Af senere Undersøgelser fremgaar det, at Kæmpebæltedyret opnaar en Længde af 1 M. og

derover, og at Halen bliver over $\frac{1}{2}$ M. lang. Legemets Vægt beløber sig endogsaa til 45 Kilo.

Bæltemusen (*Chlamydophorus truncatus*) er Dværgen iblandt Bæltedyrene og minder baade ved sin Form og Levemaade om Muldvarpen. Hele Rygsiden af Legemet er bedækket med et læderagtigt Hornpanser, som er temmelig tykt og ikke saa bøjeligt som Saalelæder; det begynder ikke langt fra Spidsen af Snuden og fortsættes over hele Ryggen til Bagdelen, hvor det sænker sig lodret ned, saa at Dyret faar et afstudet og ligesom lemlæstet Udseende.

Kroppens Længde udgør 13 Ctm., Halens 3,5 Ctm., og Skulderhøjden er 5 Ctm.

Bæltemusen lever i Argentina og holder sig om Dagen skjult i Jorden; men om Natten, især i Maaneskin, kommer den op paa Overfladen og løber om under Buskene. Ligesom Muldvarpen graver den lange Gange og skal være i Stand til at bevæge sig meget hurtigt gennem Jordsmonnet. Paa Jordens Overflade er dens Bevægelser derimod langsomme og klodsede. Dens Formerelse er kun ringe; efter de Indfødtes Forsikring bærer Hunnen Ungerne om med sig, skjulte under Panseret.

Skældyrene (*Manidae*) er pansrede Myreslugere. Deres Panser, som dækker hele Legemet, bestaar af store Hornskæl, der ligger over hverandre som Skællene paa en Grankogle. Kroppen er langstrakt, Halen lang, For- og Bagbenene korte, og Fødderne har stærke Graveklør. Hovedet er lille og Snuden spids. Paa Struben, Bugen og den indvendige Side af Benene er der intet Panser. Alle Skællene er firkantede og med den ene Spids befæstede i Huden; de er ualmindelig haarde og har skarpe Kanter. Naar disse Dyr ruller sig sammen, løfter Skællene sig ud fra hverandre, og deres skarpe Rande og Spidser stritter da ud til alle Sider og yder et Værn mod de fleste Fjenders Angreb. Ogsaa under Gangen kan Skælpanseret rejses. Imellem Skællene og paa de ubedækkede Steder er Legemet tyndt bevokset med Haar, som dog undertiden afslides paa Bugen. Snuden er bedækket med en hornagtig Hud, og Munden er ganske tandløs.

Skældyrene har hjemme i Mellemasien, Sydasien og paa nogle af Øerne i det indiske Arkipelag. De opholder sig saavel paa Stepper som i Skovegne, saavel paa Bjerge, som paa Sletter og er uselskabelige Natdyr, som bor i selvgravede Huler. Deres Hovedføde er Insekter, især Myrer og Termiter.

Det langhalede Skældyr (*Manis longicaudata*) bliver noget over 1 Meter langt, hvoraf Halen udgør henvend Totredjedelen. Skællene bedækker hele Legemet med Undtagelse af Bugsiden,

Ansigtet og Struben, som er bevoksede med stive, sorte Børster. Farven er sortbrun med et rødt Skær.

Dyrets Hjem er Vestafrika. Om Levemaaden skriver Desmarchis: »I Guinea findes i Skovene et firbenet Dyr, som Negrene kalder »Quoggelo«. Det er fra Halsen til Spidsen af Halen bedækket med Skæl. Leoparderne gør ivrig Jagt paa det, og naar de indhenter det, som let sker, ruller det sig sammen og lægger Halen ind under Bugen, saa at det overalt vender Spidsen af Skællene ud ad. De store Kattearter triller det forsigtig frem og tilbage med Klørne, men stikker sig. naar de griber stærkere fat, og ser sig tvungne til at lade det i Ro. Negrene slaar det ihjel med Stokke, sælger Huden til de Hvide og fortærer Kødet. I dets forlængede Snude ligger der en lang, klæbrig Tunge, som det stikker ind i Huller paa Myretuer og trækker ind, naar den er bedækket med »Insekter«.

Det korthalede Skældyr eller Pangolinen (*M. pentadactyla*) har hjemme i Indien, paa Ceylon, Sumatra og Øen Formosa. En voksen Han kan blive 1 1/2 M. og derover, hvoraf Kroppen udgør

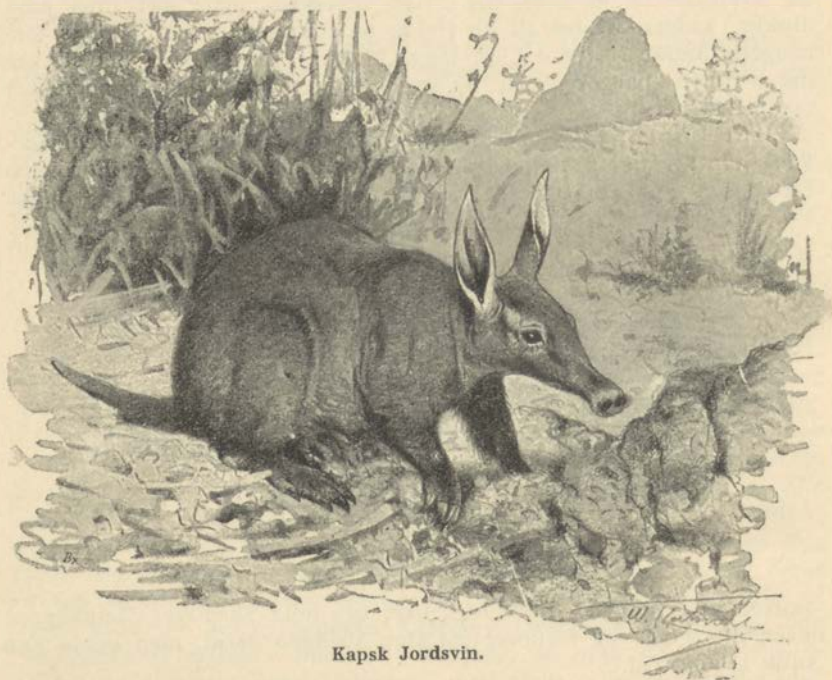
Skældyr.

omtrent Halvdelen. Burt fortæller, at dette Skældyr udelukkende lever af Myrer og fortærer en stor Mængde deraf, men ogsaa kan sulte i lang Tid.

Som Type paa den sidste Familie af Gumlerne vælger vi det kabske Jordsvin (*Orycteropus capensis*), et stort Dyr, som bliver henved 2 Meter langt, og opnaar en Vægt af omtrent 50—60 Kilo. Huden er meget tyk, og de glatliggende, temmelig sparsomme Haar er stive og børsteagtige. Ved Grunden af Tærne er Haarene noget forlængede. Ryg og Sider er gulbrune med et rødt Skær, Bugsiden og Hovedet rødgule, Bagdelen, Haleroden og Lemmerne brune. De nyfødte Unger er kødfarvede. De hollandske Kolonister har kaldt Dyret Jordsvin, fordi dets Kød smager omtrent som Vildsvinekød.

Det kabske Jordsvin har kun hjemme i Syd- og Mellemafrika.

Dets Levemaade minder om Bæltedyrenes. Det sover om Dagen i dybe, af det selv gravede Jordhuller og gaar henimod Aften ud for at søge Føde. Dets Løb er ikke synderlig hurtigt, men det gør ejendommelige og temmelig lange Spring. Det træder da paa hele Fodsaalen og holder Hovedet med tilbagelagte Øren lodret nedad, skyder Ryg og lader Halen slæbe for at holde Ligevægt. Det fejer formelig Jorden med den Krans af Haar, det har om Snuden, og staar fra Tid til anden stille for at vejre og lytte. Naar det kommer til en Myretue eller Termitbolig, snuser det først nøje til den fra alle Sider; derpaa gaar Gravningen for sig, indtil Dyret træffer paa

Kapsk Jordsvin.

Hovedreden eller i det mindste paa en Hovedgang. I en saadan Gang stikker Jordsvinet nu sin lange og klæbrige Tunge ind, lader den blive fuld af Insekter og trækker den derpaa ind i Munden; dette gentager Dyret saa længe, indtil det er mæt. Ofte indsuger det ogsaa med Læberne Hundreder af Myrer paa én Gang, og i selve Termitrederne, hvor det vrir af Millioner af disse Insekter, æder det dem næsten som en Hund. Ved Daggry graver Jordsvinet sig ned. Selv om det kun er halvt nede i Jorden, naar det overraskes, er det ikke let at tage, da det overdænger enhver, som nærmer sig, med Jord.

NIENDE ORDEN. ELEFANTERNE.

Elefanterne er de sidste Stedfortrædere for en Pattedyrorden, der ellers tilhører en svunden Jordperiode. Af dens mange oprindelige Arter er der nu kun et Par tilbage; men netop disse er nær beslægtede med de Kolosser — Mammutdyret, Mastodonterne og mange flere — hvis Lig Sibiriens og det arktiske Amerikas Tundraer har opbevaret indtil vore Dage, indefrosne i Is og tildels endog bevarede indtil selve Kødets og den Pels, som disse Fortids-Elefanter var indhyllede i.

De nulevende Elefanter (*Elephas*) er først og fremmest karakteristiske ved den lange, bevægelige Snabel og ved de til vældige Stødtænder omdannede Fortænder. Deres vigtigste Lem er Snabelen — en Forlængelse af Snuden, ejendommelig ved sin store Bevægelighed og Følsomhed samt ved den fingerlignende Forlængelse. Den er paa én Gang et Lugte-, Føle- og Griberedskab og er, efter Cuviers Angivelse, sammensat af omtrent 40,000 enkelte Muskelbundter, dels Ring-, dels Længdemuskler.

Højest mærkelig er Tandbygningen. Elefanten har to overordentlig udviklede Stødtænder i Overkæben, men ingen Hjørnetænder og kun en eneste, meget stor Kindtand i hver Kæbe. Denne Kindtand bestaar af et temmelig betydeligt Antal, med Tandkit forbundne Dentinplader med et Overtræk af Emalje. Naar den er saa vidt afslidt, at den ikke længere fuldstændig kan gøre Tjeneste, rykker der bag den en ny Tand fremefter og træder i Virksomhed, allerede før den sidste Stump af den forreste Tand er falden ud. Man har iagttaget, at dette Tandskifte foregaar seks Gange, og man kan derfor sige, at Elefanten i sin Levetid har 24 Kindtænder. Stødtænderne vokser uafbrudt og kan opnaa en uhyre Vægt og en Længde, som overgaar en Mands Højde.

Den afrikanske Elefant, Arabernes Fihl (*Elephas africanus*), er den største Art og kendes paa den stærkt skraanende Pande og

paa de paafaldende store, næsten, ubevægelige Øren. Den indiske Elefant (*E. indicus*) har et højere Hoved med en næsten lodret Pande og smaa, bevægelige Øren samt mindre Stødtænder. Kindtænderne er forskellige hos de to Arter. Hos de indiske ses der fint krusede Emaljtværstriber paa Tyggesfladerne, hos den afrikanske er Figurerne rudeformede. Der forekommer forskellige Varieteter, der af elefantkyndige Indiere betragtes som staaende Racer. Begge Elefanter Hud er snart lysere og snart mørkere, sædvanligvis brungraa eller skifergraa, hist og her med kødfarvede Pletter. De saakaldte »hvide Elefanter« er kun mere lyst farvede eller lyst plettede Varieteter.

Elefanternes Størrelse er i Almindelighed bleven overvurderet. De fleste Iagttagere er enige om, at indiske Elefanter af en Skulderhøjde af over 3 Meter hører til Sjældenhederne, og at der ikke en Gang i Afrika forekommer Elefanter af over 5 Meters Højde. Længden udgør mellem 3 og 5 Meter, hvoraf 1,5 M. gaar paa Halen, medens Snabelen kan blive over 2 M. lang. En udvoksen Elefants Vægt beløber sig til ca. 4000 Kilo, og Stødtænderne af en afrikansk Elefant kan tilsammen opnaa en Vægt af over 150 Kilo.

Den afrikanske Elefant er udbredt over hele Mellemafrika; tidligere forekom den ogsaa i Kaplandet. Dens Udbredelses Grænser lader sig ikke let fastsætte, da den ikke blot foretager store Vandringer, men ogsaa undertiden skifter Standkvarter for en længere Aarrække. Den indiske Elefant bebor For- og Bagindien samt Øerne Ceylon, Sumatra og Borneo. Den paa Sumatra levende Elefant opstilles undertiden som en egen Art (*E. sumatranus*).

Oldtidens Folk kendte godt saa vel den afrikanske som den indiske Elefant. Darius var den første, der, saa vidt vides, anvendte Elefanter i Krig (mod Alexander den Store). De afrikanske Elefanter ydede Karthagenienserne fortræffelige Tjenester. Romerne brugte især Elefanterne til Kampegene, og dem maa vi tilskrive Skylden for, at Dyrene allerede saa tidligt blev udryddede i Atlasegnene. De romerske Skuespillere lærte de afrikanske Elefanter at skrive Bogstaver med en Griffel, at gaa op og ned ad et skraat udspændt Tov, fire i Tallet at bære en femte, der anstillede sig syg, i en Bærestol, at danse i Takt og at spise af Guld- og Sølvfade ved et prægtigt besat Bord med Iagttagelse af alt, hvad fin Levemaade fordrede o. s. v.

I de omtalte Landsdele kan der træffes Elefanter i enhver større Skov, og Elefantveje kan findes i alle tætte Skove, hvor disse Dyr opholder sig. De fører sædvanligvis ned til Vandet og dannes ved, at Føreren for en Hjord rolig gaar gennem Skoven, uden at ænse Underskoven, som den træder sammen under sine brede Fødder, og ligeledes uden at ænse de Grene, der hænger ned fra de store Træer; disse bliver simpelt hen afbrækkede med Snabelen og fortærede paa de træagtige Dele nær. I Bjærgene bliver Vejene anlagt

Afrikansk Elefant i en Bambusskov.

med en Kløgt, som endog sætter Folk, der særlig giver sig af med saadanne Anlæg, i Forbauselse.

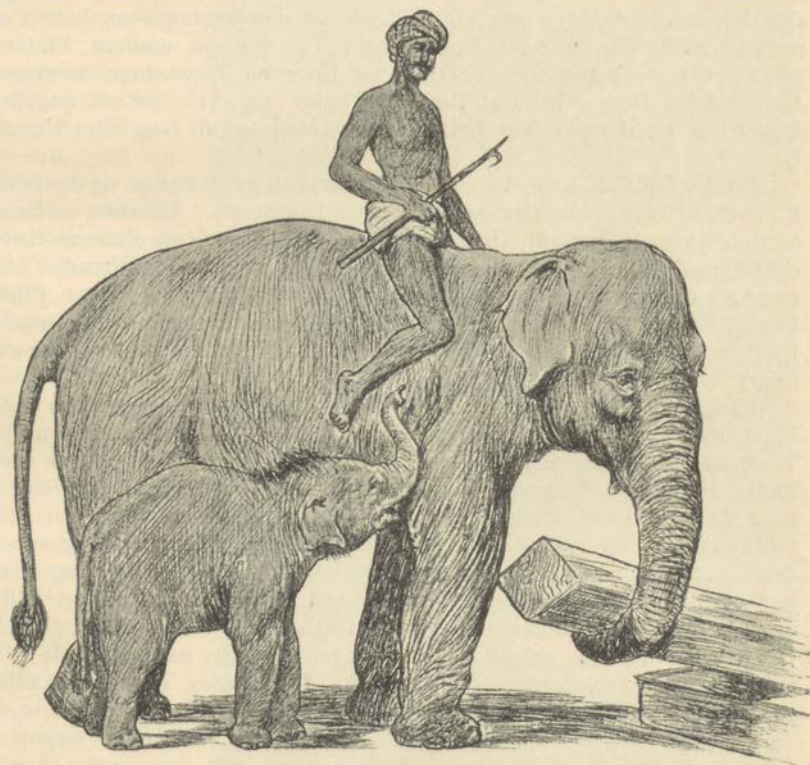
Overhovedet er Elefantens Plumshed kun tilsyneladende. I Virkeligheden er den i et og alt et behændigt Dyr. I Almindelighed er dens Gang et roligt og jævnt Skridt ligesom Kamelens og Giraffens, og den tilbagelægger da 4—6 Km. i Timen; men denne rolige Gang kan fremskyndes saa stærkt, at en Rytter har sin Nød med at følge en travende Elefant, og at denne endog kan tilbagelægge 20 Km. i Timen. Det store Dyr kan ogsaa liste sig saa sagte gennem Skoven, at man næppe hører det gaa. Paa stejle Skraaninger bliver Elefanten ligefrem til et klavrende Dyr. Opad gaar Vandringen ret godt, men nedad har Dyret paa Grund af sin store Vægt langt større Vanskeligheder at overvinde. Den kloge Skabning forstaar dog at hjælpe sig: Den knæler ned paa Randen af Skrænten, saa at dens Bryst kommer til at ligge paa Jorden, og strækker nu sine Forben sindigt frem for sig, indtil de har vundet godt Fodfæste; derpaa trækker den Bagbenene efter, og saaledes kommer den efterhaanden halvt glidende ned. Elefanten sover undertiden liggende, men ogsaa ofte staaende; naar den ret vil gøre sig det mageligt, lægger den sig dog. Den er en fortræffelig Svømmer og sætter over brede Floder.

Med den fingerlignende Forlængelse i Spidsen af Snabelen kan Elefanten tage de ubetydeligste Ting som tynde Sølvmonter eller fine Papirsstrimler, og den kan med Snabelen brække svære Træer. Ogsaa Stødtænderne benyttes til mange Arbejder. Den løfter Byrder, vælter Stene, graver Huller med dem og bruger dem baade som Forsvars- og Angrebsvaaben, men skaaner dem forøvrigt saa meget som muligt, da de forholdsvis let knækker.

Elefantens Øjne er smaa, og dens Syn er ikke synderlig udviklet, men desto bedre er dens Lugt og Hørelse. Den svageste Lyd, f. Eks. en Kvist, der knækkes, er nok til at vække dens Opmærksomhed, og Lugten er næsten lige saa skarp som Drøvtyggernes, hvorfor enhver øvet Jæger undgaar at nærme sig græssende Elefanter fra Vindsiden. I Snabelen har Følelsen sit vigtigste Sæde, og navnlig udmærker den fingerdannede Forlængelse sig ved en fin Følelse.

At Elefanten besidder Tænkeevne, kan ikke betvivles, og ved Omgang med Mennesker kan dens Anlæg uddannes i en højst mærkelig Grad. Den staar omtrent paa samme Trin som de klogeste Pattedyr, Hunden og Hesten, og er lærvilligere end alle andre Dyr. Skønt den vilde Elefants Evner ikke kan sammenlignes med den tammes, viser ogsaa den mangen Gang en mærkelig Klogskab. En Kaffeplanter fortalte saaledes Tennent, at han ofte havde set, hvorledes vilde Elefanter i Tordenvejr pludselig forlod Skovene og lejrede sig langt fra alle Træer paa flad Mark, saa længe Lynene glimtede og Tordenen rullede. I Fangenskab træder Dyrets højere Begavelse dog tydeligt frem. »En Aften,« siger Tennent, »red jeg

igennem Skoven i Nærheden af Kandy. Pludselig studsede min Hest over en Støj fra den temmelig tykke Skov og over Gentagelsen af nogle Lyde, der klang omtrent som »Urf, urf!« Da jeg kom nærmere, viste det sig, at denne Støj hidrørte fra en tam Elefant, der arbejdede paa egen Haand, uden Fører. Den slæbte af alle Kræfter paa en tung Bjælke, som den havde lagt over sine Stødtænder, og som den ikke godt kunde komme videre med, fordi Vejen var meget smal. Da det kloge Dyr saa mig og min Hest, løftede det Hovedet,

Indisk Elefant med diende Unge (Stødtænderne oversavede).

betragede os et Øjeblik, kastede pludselig Bjælken og trængte sig baglæns ind i Underskoven for at lade os Vejen fri. Min Hest nølede, Elefanten mærkede det og trykkede sig endnu dybere ind i Tykningen, idet den gentog sit »Urf«; dog kendelig nok i en langt mildere Tone, aabenbart i den Hensigt at opmuntre os. Endnu rystede dog min Hest. Jeg var altfor nysgerrig efter at se, hvorledes de to kloge Dyr vilde bære sig ad, til at jeg vilde blande mig i Sagen. Elefanten veg længere og længere tilbage og ventede taal-

modig paa, at vi skulde drage forbi. Endelig betraadte min Hest Vejen, rystende af Angst. Vi kom forbi, og i samme Øjeblik traadte Elefanten frem af Tykningen, løftede sin Byrde op paa ny og fortsatte som før sin besværlige Gang.«

Det er ganske urigtigt, naar der paastaas, at Elefanten er et ondskabsfuldt Dyr. Dens Væsen er mildt og roligt, og den angriber aldrig uden at være tirret, men undviger tværtimod næsten ængsteligt alle, endog mindre Dyr. »Elefantens værste Fjende,« siger Tennent, »er — Fluens.« — »En Mus,« forsikrer Cuvier, »kan indjage den tamme Elefant en saa stor Skræk, at den ryster over hele Legemet.« Alle de gængse Fortællinger om Kampe mellem Elefant og Næsehorn eller mellem Elefant og Løve og Tiger maa henvises til Fabelens Rige. Ethvert Rovdyr vogter sig vel for at angribe Elefanten, og denne giver heller ingen Anledning til Nag eller Hævnlyst.

En Elefantflok kan være af højst forskellig Størrelse og kan fra ti, femten, tyve Individuer vokse op til Hundrede. Hjorden anføres af den klogeste Elefant, lige meget om det er en Han eller en Hun, og dennes Bestilling er meget besværlig, da den er i uafbrudt Virksomhed med at agte paa enhver Fare og med at vaage over Flokkens Sikkerhed. Til Gengæld nyder den ogsaa den mest ubetingede Lydighed fra sine undergivnes Side, og naar den gaar i Spidsen, følger de andre den blindt.

Skovens Rigmigdom er saa stor, at Elefanterne aldrig kan lide Mangel og derfor heller aldrig er graadige. De brækker Grene af Træerne ligesom for Morskab, vifter sig med dem, forjager de forhadte Fluere og fortærer derpaa i Ro og Mag Løvet og Kvistene efter først at have brækket det hele lidt sammen. Kommer en Elefanthjord til et Sted, der er bevokset med saftigt Græs, saa græsser den, idet Dyrene med Snabelen oprykker friske Græstotter og banker dem mod et Træ for at faa den vedhængende Jord til at falde af, hvorpaa de stikker den ene Tot efter den anden ind i Gabet. Om Natten besøges vel af og til en dyrket Mark, men allerede den simpleste Skræmsel eller den svageste Indhegning er tilstrækkelig til at holde Elefanterne borte.

Ligesom det er Tilfældet med Foderet fører Elefanten ogsaa al Drikke til Munden ved Hjælp af Snabelen, idet den suger begge dennes Rør fulde og derpaa sprøjter Indholdet ned i Svælget. Naar Tørsten er slukket, oversprøjter Dyret sin Krop, og Snabelen kan ogsaa opsuge Sand og Støv, der anvendes til at fordrive besværlige Insekter.

Elefanternes Formerelse er kun ringe, og de hører desværre til de Dyr, der er viede til Undergang. Man efterstræber dem for at faa det kostbare Elfenben og har af den Grund allerede længe fort en Ødelæggeskrig imod dem. Negrene i Vestafrika fletter Slyngeplanterne i Skovene sammen til et Næt, jager Elefanterne ind i de paa denne Maade omhegnede Steder og kaster Hundreder af Lauser

ind i de størstes og stærkestes Krop, indtil de styrter. Om en Elefantjagt i Indien meddeler vi følgende efter Tennents Fremstilling:

»Til Skueplads for Jagten vælges et Sted, der ligger i Nærheden af en gammel, hyppigt besøgt Elefantvej og tæt ved en Flod, som efter Fangsten og under Tæmningsforsøgene kan give Dyrene Lejlighed til at bade

sig. Ved Anlægget af Corralen (Fangstrummet) vogter man sig vel for at ødelægge Underskovene paa den indhegnede Plads, navnlig mod den Side, fra hvilken Elefanterne skal komme, da det er nødvendigt saa vidt muligt at skjule

Indhegningens Pæle. Disse slaas omtrent 1 Meter ned i Jorden, over hvilken de hæver sig 4—5 Meter. Imellem hvert Par er der Plads nok til, at en Mand kan smutte igennem. Til disse Pæle befæstes der ved Hjælp af Slingplanter o. s. v. Tværbjælker, og det hele understøttes ved en Slags Gaffer, der griber om Tværbjælkerne og skal forhindre, at Pæleværket styrtes om indenfra ved et Anfald af de vilde Elefanter. — Den saaledes indhegnede Plads var omtrent 170 Meter lang og halvt saa bred. Ved den ene Ende var der en aaben Indgang, som kunde lukkes med en Skydebjælke, og fra hvert Hjørne ad den Kant, hvorfra Elefanterne skulde komme, strakte der sig en Række af samme stærke Palisader frem til Siden,

En Moder, der beskytter sit Barn.

bjælkerne og skal forhindre, at Pæleværket styrtes om indenfra ved et Anfald af de vilde Elefanter. — Den saaledes indhegnede Plads var omtrent 170 Meter lang og halvt saa bred. Ved den ene Ende var der en aaben Indgang, som kunde lukkes med en Skydebjælke, og fra hvert Hjørne ad den Kant, hvorfra Elefanterne skulde komme, strakte der sig en Række af samme stærke Palisader frem til Siden,

ligeledes skjulte af Træerne. Endelig var der paa en Gruppe af Træer blevet oprettet en Tribune for Statholderens Selskab.

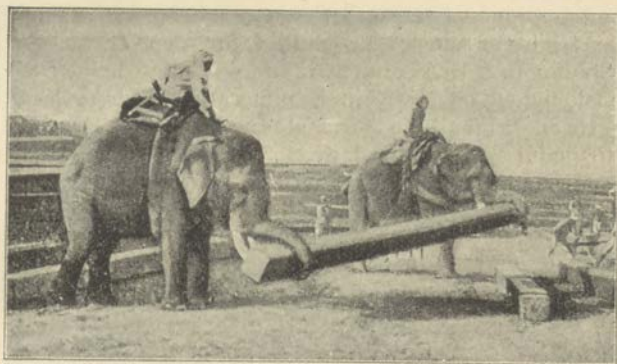
Da nu Corralen var færdig, begyndte Driverne deres Gerning. De maa ofte omspænde et Rum paa mange Kilometer for at hidskaffe et anseligt Antal Elefanter. Dyrene er yderst fredelige og ønsker kun at græsse i Ro og Mag; de viger tilbage for den ringeste Forstyrrelse, — og deraf maa man benytte sig til at forurolige dem netop saa meget, at de rykker langsomt frem i den ønskede Retning. Vækkes deres Mistanke, saa at de viser Tegn paa Uro, griber man til skarpere Forholdsregler. Med Mellemrum af ti Skridt rundt om den Plads, hvorpaa Elefanterne holdes sammen, tændes der Baal, som vedligeholdes Dag og Nat. Drivernes Tal udgør 2—3000, og der anlægges Stier igennem Junglekrattet for at holde hele Linien i stadig Forbindelse. Paa denne Maade drives Elefanterne saa tæt hen til Indhegningen, at de to Fløje af Drivernes Linie støtter sig til Enden af Corralen; det hele udgør nu ca. 4 Kilometer i Omkreds, og der ventes kun paa Signalet til Slutningsdrivningen.

Med alle disse Forberedelser var der hengaaet to fulde Maaneder. Tre forskellige Flokke, tilsammen 40—50 Elefanter, var omringede og laa skjulte i Junglekrattet. Alle vogtede sig for at gøre den ringeste Støj. Pludselig blev Signalet givet, og Skovens Stilhed blev nu afbrudt af Drivernes Raab, Trommehvirvler og Geværskud. Man begyndte fra det fjærneste Punkt og drev saaledes Elefanterne nærmere og nærmere henimod Indgangen til Corralen. Endelig tilkendegav Grenenes Knagen og en Raslen i Underskoven deres Komme. Flokkens Fører brød ud af Junglekrattet og styrtede vildt frem indtil en Afstand af 30 Skridt fra Fangerummet; og hele Hjorden fulgte ham. Men pludselig gjorde de alle højre om og ilede til trods for Driverne tilbage til deres tidligere Plads i Junglekrattet. Formanden for Driver-Opsynsmændene traadte nu frem og forklarede, at et Vildsvin havde krydset »Fordyrets« Vej og derved bragt Flokken til at vende om. Han tilføjede, at det i Betragtning af Hjordens ophidsede Tilstand var Jægerens Ønske at opsætte et nyt Forsøg til om Aftenen.

Efter Solens Nedgang frembød Pladsen et overordentlig interessant Skue. Baalene flammede gennem Mørket, og Røgen steg hvirvlende op imellem Træernes rige Løvværk. Tilskuerne iagttog en dyb Taushed, og der hørtes ingen anden Lyd end Insekternes Summen. Med ét afløstes Stilheden af Trommehvirvler og Geværskud, og der blev overalt kastet nye Kviste paa Baalene. Kun ad Corralen til laa alt i Mørke. Henimod den begav de forskrækkede Elefanter sig i rasende Hast, idet de nedtrampede Underskoven og knækkede de tørre Grene. Det ledende Dyr standsede et Øjeblik foran Corralen, stirrede vildt om sig og styrtede derpaa over Hals og Hoved ind ad den aabne Port, fulgt af hele Flokken. Indhegningen om Fangerummet, der hidtil havde været indhyllet i det dybeste Mørke, straaede nu pludselig af Tusinder af Lys, idet enhver Jæger ilede til med en Fakkell, som han havde tændt ved det nærmeste Baal.

Elefanternes Skræk var stor. De søgte at gennembryde Palissaderne, men blev overalt tilbagedrevne med Spyd, Fakler og Geværskud. Hver Gang fnyste de af Raseri og udstødte vilde og skingrende Skrig. Efter mere end en Times Forløb samlede Dyrene sig forknytte, med deres Unger imellem sig, og saaledes stod de ubevægelige under Træernes Skygge midt i Corralen. — Hidtil var der kun blevet fanget ni Elefanter, deriblandt tre meget store og to smaa, kun et Par Maaneder gamle. To andre Flokke holdt sig endnu tilbage i Junglekrattet uden for Fangerummet.

Ved Daggry fandt vi alt stille ved Corralen. Man var i Færd med at føre tamme Elefanter ind i Rummet. En af dem var meget gammel og havde i over et Aarhundrede været i den hollandske og den engelske Regerings Tjeneste. En anden, ved Navn Siribeddi, var 50 Aar gammel og udmærkede sig ved sit milde, lærvillige Væsen.

Indiske Elefanter paa Arbejde.

Lydløst betraadte den sidste Corralen og gik ligegyldigt hen imod de fangne, idet den af og til blev staaende for at plukke Blade eller Græs. Da den nærmede sig de vilde Elefanter, kom disse den i Møde, og deres Fører strøg den sagte hen over Hovedet med Snablen og gik derpaa langsomt tilbage til sine nedslaaede Kammerater. Siribeddi fulgte den med de samme ligegyldige Skridt og stillede sig op tæt bag den, saaledes at den omtrent 70aarige, men endnu raske og behændige Formand for Slyngekasterne kunde liste sig ind under den og lade sin Slynge glide rundt om en af den vildes Bagfødder. Denne mærkede straks Faren, afrystede Tovet og vendte sig om for at angribe Manden, der næppe vilde være sluppen godt derfra, hvis ikke Siribeddi havde beskyttet ham med sin Snabel og drevet Angriberen midt ind i Flokken. Den gamle blev dog let saaret og forlod Corralen, hvorpaa hans Søn Raughanie afløste ham. To tamme Elefanter — der var ialt ti til Tjeneste ved denne Jagt — trængte sig kækt ind iblandt de vilde og tog den største Han imellem sig. Denne gjorde ingen Modstand, men tilkendegav blot

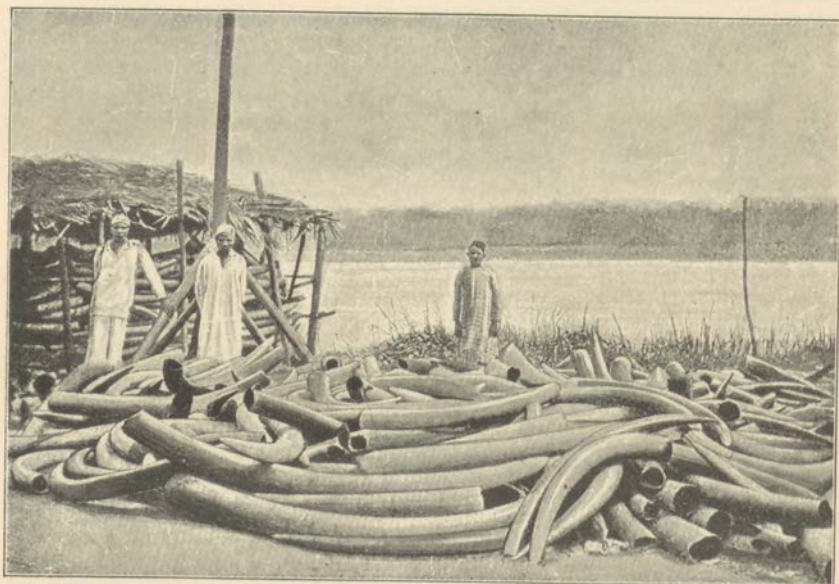
sin Misfornøjelse ved uafbrudt at løfte den ene Fod efter den anden. Raughania krøb til, og omsider lykkedes det ham at bringe Slingen, der var fastgjort til Siribeddis Halsbaand, om den vilde Elefants Ben; han trak til og flygtede nu baglæns bort. De to tamme Elefanter trak sig straks tilbage. Siribeddi strammede Tovet i dets fulde Længde, og medens den trak Fangen bort, stillede en anden tam Elefant sig mellem den og Flokken for at forhindre enhver Indblanding.

Nu skulde Fangen gøres fast til et Træ og maatte i den Anledning trækkes tilbage, uagtet den gjorde en rasende Modstand, uafslædelig brølte af Forfærdelse og sprang til Siden og søndertraadte de mindre Træer, som om det havde været Siv. Siribeddi trak den bestandig efter sig og snoede Tovet om et dertil skikket Træ, idet den hele Tiden sørgede for at holde det stramt. Tilsidst gik den forsigtigt over Tovet for at sno det endnu en Gang om Stammen, ved hvilken Lejlighed den selvfølgelig maatte gaa mellem Elefanten og Træet. Det var dog ikke muligt for den at faa Fangen tæt hen til Stammen. Den anden tamme Elefant bemærkede straks denne Vanskelighed og kom sin Kammerat til Hjælp; Skulder mod Skulder, Hoved mod Hoved trængte de den vilde Elefant tilbage, medens Siribeddi ved hvert af dens Skridt strammede Tovet, indtil Fangen, som den skulde, stod tæt ved Foden af Træet. Da blev den gjort fast af Jægeren. Der blev nu ogsaa lagt en Slynge om Elefantens andet Bagben, hvilken ligeledes blev befæstet til Træet, og endelig blev begge Ben sammenbundne med smidige Strikker. Nu stillede de to afrettede Elefanter sig paany ved Siden af den fangne, saa at Raughanie under Beskyttelse af deres Legeme kunde lægge sine Slynger om begge den vildes Forben. Efterat disse Tove var bundne til et andet Træ, var Fangen fuldstændig fastgjort, og de tamme Elefanter og deres Oppassere trak sig nu tilbage for at foretage den samme Operation med et andet Medlem af Flokken. Saa længe de tamme Elefanter havde staaet ved den vildes Side, havde denne holdt sig forholdsvis rolig; men da de lod den blive alene, gjorde den de utroligste Anstrængelser for igen at blive fri og komme hen til sine Kammerater. Den befølte Tovene med Snablen og søgte at løse de utallige Knuder; den lagde sig tilbage for at faa Forfædderne fri og hældede sig fremefter for at faa Bagbenene løste, saa at enhver Gren paa det store Træ rystede; den stønnede af Angst, løftede Snablen højt i Vejret, kastede sig om paa Siden, sprang pludselig op igen, holdt en Tid lang inde med sine Anstrængelser og fornyede dem derpaa igen. Imidlertid traadte Raughanie hen foran Statholderens Tribune for at modtage den sædvanlige Belønning for Fængslingen af den første Elefant. Han blev modtaget med en Regn af Mønter og skred derefter paany til sin farlige Bestilling.

De tamme Elefanter Adfærd var beundringsværdig. De forstod aabenbart enhver Bevægelse, vidste, hvad det gjaldt om, og valgte

straks de hensigtsmæssigste Midler. Aabenbart fandt de en stor Fornøjelse i det hele Optrin.

I Almindelighed kan de tamme Elefanter efter to Maaneders Forløb undværes ved Afretningen af de vilde; efter 3—4 Maaneders Forløb kan disse bruges til Arbejde. Størst Nytte gør Elefanten ved at transportere tunge Byggematerialer som Bjælker eller Stene. Den lægger under denne Virksomhed en høj Grad af Forstand og Behændighed for Dagen og arbejder ofte Timer igennem uden noget som helst Vink af sine Drivere. Dog kølnes dens Iver efterhaanden naar den tror sig upaaagtet.

Oplag af Elfenben ved Kongofloden.

Som Lastdyr maa Elefanten behandles med Forsigtighed, da dens Hud er yderst pirrelig og let udsættes for Boldenskab. Den faar ligeledes let ondt i Fødderne og kan da ikke bruges i hele Maaneder. Ogsaa af Øjenbetændelse hemsøges den hyppigt.

Af det Elfenben, som forarbejdes, kommer Størstedelen fra Afrika. Den samlede Mængde Elfenben af nulevende Elefantarter, der i Tidsrummet 1870—83 forekom paa Verdensmarkedet, beløb sig gennemsnitlig til ca. 868,000 Kilo pr. Aar. Deraf leverede Ceylon og Sumatra 2000 Kilo. Bagindien 7000, Forindien 11,000 — men Afrika ikke mindre end 848,000 Kilo.

TIENDE ORDEN. UPARRETTAAEDE.

Ligesom Elefanterne rummer ogsaa denne Orden kun faa overlevende Skud af en fordum rigt forgrenet Stamme. Gennemgaaende er de nulevende Former anselige Dyr, hvis Fødder har Hove, og hos hvilke den Taa, der svarer til de 5-taaede Pattedyrs tredje Taa, er stærkere udviklet end alle øvrige Tæer. Hos en enkelt Form — den nulevende Hest — er den endog den eneste Taa, der er udviklet.

De ca. 25 Arter, der kendes, er omtrent udbredte over hele Jorden med Undtagelse af Australien og lader sig gruppere i fire Familier: Hestene, Tapirerne, Næsehornene og Klippegrævingerne.

I vore Dage er disse Familier skarpt adskilte, saavel i Henseende til Bygning som til Levevis, hvorfor noget fælles vanskeligt lader sig sige om dem.

Hestene (*Equidae*) er saa godt kendte, at en udførlig Skildring vilde være overflødig. Kun nogle faa Hovedtræk skal anføres.

I Tertiærtiden optraadte de første Heste saavel i den gamle som ogsaa i den nye Verden.

Man maa anse Europa, Mellemasien og Afrika for den nulevende Hests oprindelige Udbredelsesfelt. I Europa synes de vilde Heste at være uddøde for ikke synderlig lang Tid siden; i Asien og Afrika strejfer de endnu flokkevis om paa Højsletter og i Bjergegne. Man antager, at de mellemasiatiske Folk har gjort Begyndelsen med at tæmme Hesten.

Paa Mellemasiens Stepper færdes der endnu talrige Flokke af Heste, om hvilke man ikke ret ved, om man skal betragte dem som de vilde Stamfædre til vore Husdyr eller som nedstammende fra disse og atter forvildede. Nogle af dem, de saakaldte Tarpaner, besidder alle ægte vilde Dyrs Egenskaber, medens andre, Muzi-

nerne, synes at være forvildede Heste ligesom de, der befolker Sydamerikas Llanos.

Tarpanen eller den vilde Hest bliver af Tatarerne og Kosakkerne anset for et fuldstændig vildt Dyr. Det er en middelstor, temmelig mager Hest med tynde, men kraftige Ben, temmelig lang og tynd Hals, et forholdsvis tykt Hoved med stærkt bøjet Pande, spidse, noget hængende Ører og smaa, fyrige, ondsksfulde Øjne. Haarlaget er om Sommeren tæt, kort og svagt kruset, om Vinteren derimod langt, især paa Hagen, hvor det næsten danner et Skæg. Manken er kort, tæt, busket og kruset, Halen middellang. Om Sommeren er et ensartet Brunt den fremherskende Farve; om Vinteren bliver Haarene lysere, undertiden endog hvide; Manke- og Halehaarene er mørke. Der findes aldrig brogede og kun sjældent sorte Individer blandt disse Heste.

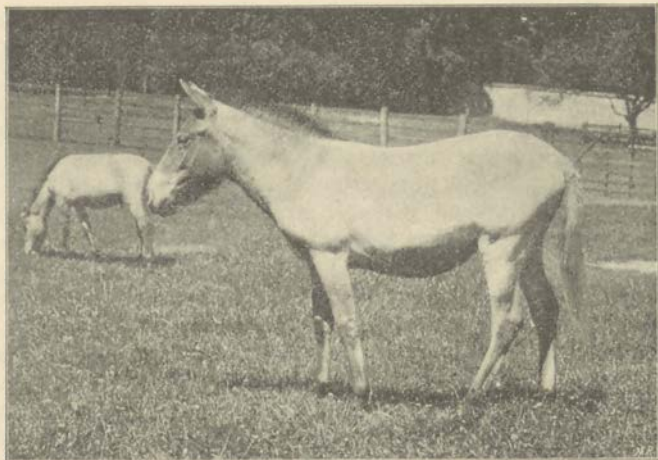
Egnen mellem Aralsøen og Asiens sydlige Højbjerge anses for Tarpanens egentlige Fædreland. Den træffes altid i Flokke, som undertiden bestaar af flere Hundreder, og som sædvanlig atter er delte i flere mindre Hold, i Spidsen for hvert af hvilke der staar en Hingst. Saa snart Hjorden aner Uraad, begynder Hingsten at snøfte og at bevæge Ørerne rask, hvorpaa den med højt løftet Hoved traver afsted, idet den vrinsker stærkt, naar den aner Fare; og da jager hele Flokken afsted i strakt Galop, Hopperne forrest, Hingstene bag efter som en beskyttende Bagtrop. For Rovdyr frygter de kamplystne Hingste ikke; paa Ulve gaar de løs med høj Vrinsken og slaar dem til Jorden med Forbenene, ganske som Hestene paa de sydrussiske Stepper.

De hesteopdrættende Steppeboere er mere bange for Tarpanerne end for Ulve; thi saa snart en af de vilde Flokke faar Øje paa tamme Heste, iler den hen til dem, omringer dem og fører dem med sig, enten med det gode eller med Magt. Paa denne Maade opstaar Muzinerne. Fuldkomment rene Tarpaner findes kun paa et forholdsvis lille Omraade, ved Karakum ved Tom Floden, paa de mongolske Stepper og i Ørkenen Gobi. Tarpanen er meget vanskelig at tæmme, ja det synes, som om Dyret slet ikke kan taale Fangenskab. De fleste Tarpaner omkommer allerede Aaret efter, at de er blevne fangede.

Blandt de mange vildt levende Arter eller maaske snarest Varieteter af Heste, der lever i Centralasien, bør ogsaa nævnes den efter Prschwalsky opkaldte Vildhest fra Egnene omkring Lop-Nor (*Equus Prschwalsky*). Vort Billede (S. 370) gengiver et Fotografi, taget af Hertugininden af Bedford i hendes bekendte Dyrepark i Wodburn. Det vil ses, at Prschwalskys Hest næsten har Æselhale. I det hele er de centralasiatiske vilde Heste snart mere æsellignende, snart mere hesteagtige og frembyder adskillige Vanskeligheder for Systematikeren.

Det er især Azara og Rengger, vi skylder Beretningerne om de forvildede Heste, som findes i Sydamerika. »Den i Aaret 1535 grundlagte Stad Buenos Ayres,« siger den første, »blev senere forladt. De bortdragende Indbyggere gjorde sig ikke den Ulejlighed at samle alle deres Heste. Der blev saaledes fem—syv tilbage. Da i Aaret 1580 den samme By atter blev taget i Besiddelse og beboet, fandt man allerede en Mængde forvildede Heste, Efterkommere af de faa forladte. Allerede i Aaret 1596 blev det tilladt alle og enhver at fange og bruge disse Heste. Dette er Oprindelsen til de utallige Hjorder af Heste, som strejfer om i den sydlige Del af Rio de la Plata.«

Cimarronerne, som disse Heste kaldes, lever nu paa Pampassletterne i talrige Hjorder. De skader ikke alene ved at afæde

Prschwalskys Vildhest.

gode Græsgange, men ved at bortføre tamme Heste. Naar Cimarronerne ser saadanne, iler de mod dem i fuldt Løb, med en glad Vrinsken og indlemmer dem uden synderlig Modstand i deres Flok. Rejsende kommer derfor ofte i stor Forlegenhed, idet saadanne Flokke søger at bortføre Ridehestene.

Idet vi forbigaar de talrige Racer af tamme Heste, vender vi os til Hestens nærmeste Slægtninge, Æslerne og Tigerhestene, der bl. a. let kendes fra de ægte Heste paa, at Halen kun er langhaaret ud mod Spidsen.

Dshiggetajen eller Kulanen, som Kirgiserne kalder den, (*Asinus hemionus*), maaler fra Hoved til Halespids omtrent 2,5 M.; Skulderhøjden svinger mellem 1,3 og 1,5 M. Hovedet er større end

hos Hesten, og Ørerne er længere end Hesteører, men dog sirligere end hos Æslet. En opretstaaende Manke, der ligner Manken paa et Føl, løber fra Issen ned over Skuldrene. Forøvrigt er Haarlaget forskelligt efter Aarstiderne, langt om Vinteren, ganske kort om Sommeren. Halsen er bleggul og Kroppen fra Ryggen ned ad Siderne næsten okkergul; Siderne og Lemmerne er lysere.

Aabne og tørre, med Smaabuske bevoksede Sletter og Bjærgskraaninger i det østlige Mellemasien, især i Mongoliet, er Kulanens Hjem, og paa Sletterne strejfer den flokkevis om, især hvor der er Søer, ja blot saltholdige Pytter.

Det andet fra Kulanen forskellige vilde Æsel i Asien er Onager'en (*Asinus onager*), som gentagne Gange nævnes i Bibelen. Den er noget mindre end Kulanen, men har dog meget højere og finere Lemmer end det almindelige Æsel. Dens fremherskende Farve er smuk hvid med en sølvagtig Glans; Hovedet og Siderne af Halsen og Kroppen samt Krydset er lyst isabellafarvede. Haarlaget er endnu blødere og mere silkeagtigt end hos Hesten. Vinterhaaret kan sammenlignes med Kameluld, Sommerhaaret er yderst glat og fint. Manken bestaar af bløde, uldagtige, ca. 10 Ctm. lange Haar og stritter stift i Vejret.

Onagerens Sanser er saa skarpe, at det ikke er muligt at komme den nær paa aaben Steppe. Den er desuden overordentlig nøjsom og drikker i det højeste kun én Gang om Dagen, saa at det som oftest er spildt Ulejlighed at oppebie den ved Drikkestederne. Den foretrækker saltholdige Planter for al anden Næring samt Planter med bitter Mælk som Løvetand, Svinemælk o. L., hvorimod den ingen Ynder er af vellugtende, balsamiske eller af stikkende Planter. Den foretrækker salt Vand for fersk; kun maa det være rent; plumret Vand drikker den aldrig.

Stamformen til vort Tamæsel lever i Afrika, hvor den er repræsenteret ved to Underarter. Den ene, Steppeæslet (*Equus asinus africanus*) ligner i Størrelse og Udseende sin tæmmede Efterkommer i Ægypten men i Holdning og Væsen ganske sine vildtlevende asiatiske Slægtninge. Det er stort, smækkert og smukt bygget, snart askegraat, snart isabellafarvet, paa Bug siden lysere, har et tydeligt fremtrædende, mørkt Kors over Skuldrene og paa Ydersiden af Underfoden nogle mere eller mindre kendelige Tværstriber. Manken er temmelig ubetydelig og kort, men Haledusken lang og tyk. Dette Dyr findes rimeligvis i alle Steppelandene Øst for Nilen. Omkring Atbara, den vigtigste Biflod til Nilen, findes det hyppigt, ligeledes paa Barkasletten; dets Udbredelseskreds naaer til Kysten af det røde Hav. Her lever det under ganske lignende Forhold som dets asiatiske Frænder. Enhver Hingst anfører sin Hjord paa 10—15 Hopper, som den bevogter og forsvarer. Arten er ualmindelig sky og Jagten paa dette Dyr højst besværlig.

Fra Steppeæslet adskiller Somaliæslet (*E. asinus somalicus*) sig ved at være større og have længere Manke. Den har intet

Skulderkors, men derimod mange tydelige, sorte Tværbaand paa Benene. Disse Tværbaand hos de afrikanske vilde Æsler har stor systematisk Interesse, da de viser, at de er Mellemformer mellem asiatiske Æsler og Zebraerne.

Om det tamme Æsel har vi her i Norden oftest ganske forkerte Forestillinger.

Det nordiske Æsel er som bekendt en doven, egensindig, ofte stædig Krabat, der i Almindelighed, om end med Urette, gælder for et Sindbillede paa Enfoldighed og Dumhed. Det sydlandske Æsel, navnlig det ægyptiske, er derimod et smukt, livligt, meget flittigt og udholdende Dyr, som ikke staar synderligt tilbage for Hesten, ja i adskillige Henseender overgaar den. Men det bliver ogsaa behandlet med langt større Omhu end hos os. I mange Egne af Orienten holder man de bedste Racer lige saa rene som de ædleste Hestes, fodrer Dyrene meget godt, overanstrenger dem ikke, medens de er unge, og kan derfor af de udvoksne forlange Arbejder, som det vilde være vore Æsler umuligt at udrette. Og man har der Grund til at anvende megen Omhu paa Æselavl; thi Æslet er der Husdyr i Ordets mest udstrakte Betydning; det findes lige saavel i den Riges Palads som i den Fattiges Hytte; det er Sydboens underdanigste Tjener. Allerede i Grækenland og Spanien findes der meget smukke Æsler, skønt de dog endnu staar langt tilbage for deres Brødre i Orienten, navnlig i Arabien, Persien og Egypten.

Allerede fra gammel Tid har man parret Hest og Æsler med hinanden og ved denne Krydsning faaet Bastarder, som man kalder Muldyr, naar Faderen er et Æsel, og Mulæsel, naar Moderen er et Æsel. Begge har i deres Bygning mere tilfælles med Moderen end med Faderen, men i deres Væsen slægter de nærmest Faderen paa. Muldyret (*Equus mulus*) er næsten lige saa stort som Hesten og er omtrent bygget som den, men adskiller sig fra den ved Hovedets Form, Ørernes Længde, den korthaarede Halerod, de smækre Laar og de smalle Hove, hvilket alt minder om Æslet. I Farve ligner det sædvanligvis Moderen. Det skryder som sin Fader. Mulæslet (*Equus hinnus*) har beholdt Moderens uanselige Vækst og ringe Størrelse og skylder kun Hesten det smallere og længere Hoved, de kortere Ører, de fyldigere Laar, den i hele sin Længde behaarede Hale og den vrinskende Stemme.

Paa Grund af deres større Brugbarhed opdrætter man i Almindelighed kun Muldyr og ikke Mulæsler. Muldyret forener i sig begge sine Forældres Fortrin. Dets Nøjsomhed og Udholdenhed, dets jævne, sikre Gang er en Arv fra Æslet, dets Kraft og Mod fra Hesten. I alle Bjærglande er Muldyret saa godt som uundværligt. Et godt Muldyr bærer en Byrde af 150 Kilo og tilbagelægger dermed daglig 20—28 Km.

Det er ofte blevet paastaet, at Muldyr og Mulæsler er ufrugt-

bare; men dette er imidlertid ikke altid Tilfældet. Allerede fra de ældste Tider har man Eksempler paa, at Bastarder af Hest og Æsel har faaet Afkom, og fra nyere Tid foreligger der flere lagttagelser, som stiller Mulddyrets Frugtbarhed udenfor al Tvivl.

En gammel latinsk Forfatter fortæller, at Caracalla i Aaret 211 efter vor Tidsregning lod en Hippotigris d. v. s. »Tigerhest« optræde i Rom i Forening med Tiger, Elefant og Næsehorn og fældede den med egen Haand. At hin Skribent ved Betegnelsen »Tigerhest« maa sigte til en af de afrikanske sribede, vilde Heste, kan vanskeligt betvivles. Tigerhestene har i Formen ligesaa megen Lighed med Heste som med Æsler. Kroppen er sluttet, Halsen tyk og Hovedet en Mellemting imellem Hestens og Æslets Hoved; Ørerne er temmelig lange og tillige brede; Haarene i den opretstaaende Manke er ikke saa stride og tykke som hos Hesten, men dog mindre bløde og bøjelige end hos Æslet; Halen er henimod Enden bevokset med lange Haar. Alle hidtil kendte Arter er i det mindste til Dels sribede. De udmærker sig ved skarpe Sanser, Mod og en vis Vildhed, samt ved Rastløshed og Nøjsomhed. Ligesom alle andre vilde Heste lever de i store Flokke, i hvilke Hingsten dog kun synes at have en underordnet Betydning. Sydafrika er deres rette Hjemstavn.

Qvaggaen (*Equus quagga*) er det mindst sribede Medlem af Gruppen og nærmer sig i sin Form mere til Hesten end til Æslet.

Burchells Tigerhest eller Dauen (*E. burchellii*) danner et Mellemlid mellem Qvaggaen og Zebraen og blev i lang Tid forvekslet med den sidste.

Zebraen (*E. Zebra*) er sribet over hele Kroppen. Den har i sin Bygning større Lighed med Æslet end med Hesten. Halen er ligesom Æslets kun i Spidsen besat med lange Haar; Manken er tæt, men meget kort. Paa hvidlig eller hvidgul Grund strækker der sig lige fra Snuden til Hovene Tværbaand af glinsende sort eller rødbrun Farve; kun den bageste Del af Bugen og Indersiden af Laarene er ikke sribede.

Qvaggaen findes kun i den sydlige Del af Afrika og altid paa Sletter; Dauen, der ligeledes bebor det flade Land, udbreder sig

Hoved af Zebra.

rimeligvis indtil Stepperne imellem Ækvator og den 10de eller 12te Gr. n. Br., og Zebraen lever udelukkende i Bjærgene i det sydlige og østlige Afrika fra Kap til Abyssinien.

Tigerhestene lever selskabeligt og ses samlede i Flokke paa 10, 20, 30 Individuer; ja ældre lagttagere taler om Flokke paa 80—100. Man ser bestandig hver Art for sig, og ikke en Gang Qvaggaen og Dauen, der bebor de samme Egne, slutter sig sammen. Maaske frygter den ene Tigerhest for den anden. For andre Dyr er de i alt Fald ikke sky; blandt Qvaggaflokkene findes der saaledes næsten altid Springbukke, brogede Antiloper, Gnuer og Strudse. Navnlig ses de sidste altid i Selskab med Tigerhestene, som høster god Nytte af disse mægtige Fugles Aarvaagenhed og Forsighed.

Alle Tigerheste er ualmindelig hurtige, idelig omstrejfende Dyr.

Zebraflok.

De jager afsted saavel over Stepper som over Klippegrund; og Zebraen klavrer fortrinligt. De er meget agtpaagivende og sky; naar der nærmer sig en Fare, tager de Flugten i det raskeste Trav og er sædvanlig efter faa Minutters Forløb langt borte fra deres Forfølgere. En god Jagthest kan dog indhente dem paa jævn Grund, men først efter at have forfulgt dem i længere Tid. Der synes iøvrigt at herske et vist Venskab imellem Tigerhestene og Tamhesten; Qvaggaen følger i alt Fald ikke sjældent den Rejsende og græsser roligt blandt hans Heste. Tigerhestene er ikke synderlig kræse; dog er de ikke saa nøjsomme som Æslet. Deres Stemme har noget tilfælles saavel med Hestens Vrinsken som med Æslets Skryden. Ifølge Cuviers Beskrivelse udstøder Qvaggaen en Snes Gange i Træk Lyden «Oa, oa!» efter andre »Qva, qva!» eller «Qvaha!» — hvoraf Dyrets hottentotske Navn.

Europæerne fælder Tigerhestene med Kugle, de Indfødte med

Kastespyd; men endnu hyppigere bliver de smukke Dyr fangede i Faldgruber og senere dræbte eller holdte i Fangenskab. Kolonisterne paa Kap holder gerne Tigerheste levende, dels for at glæde sig ved deres Skønhed og dels til Beskyttelse af de tamme Heste paa Græsgangen, fra hvilke de holder Hyænerne borte.

Med Urette har man anset Tigerhestene for utæmmelige; det gælder blot om, at de behandles paa den rigtige Maade, og dette har oftest ikke været Tilfældet.

Qvaggaen er den, der lettest lader sig tæmme; Burchells Hest er vildere, og Zebraen blev i lang Tid anset for aldeles utæmmelig. Qvaggaer er gentagne Gange blevne afrettede til at trække og bære Byrder. I England har man bragt et Par af disse smukke Dyr saa vidt, at man kunde spænde dem for en let Vogn og køre om med dem som med Heste. Alle Tigerheste taaler godt Fangenskab i Europa og forplanter sig uden særlige Vanskeligheder; de kan endog krydses med andre Enhovede og avle frugtbare Bastarder med dem.

Tapirerne (*Tapiridae*) er af nulevende Familier dem, der staar Hestene nærmest. Det er plumpt byggede Dyr, hvis Snude og Overlæbe forlænger sig snabelformigt og hænger langt ned over Underlæben. Forbenene har 4, Bagbanene 3 Tæer. Behaaringen er kort, men tæt, og hos de amerikanske Arter er der en Manke. De nulevende Former har hjemme i to hinanden saa fjerne Dele af Jorden som Indien og Sydamerika.

Den indiske Tapir eller Skabraktapiren (*Tapirus indicus*) er forunderligt nok den, der senest (1819) blev os bekendt, og hvis Liv endnu er mindst kendt. Den har sit Navn efter den store, skarpt begrænsede hvidgraa Plet, der som et Dækken optager Kroppen fra Skulderpartiet til henimod den korte Hals. Dyret er 2,5 M. langt og 1 M. højt. Dets Hjem er Bagindiens, Sumatras og Borneos Skove. Om dens Liv der vides som sagt endnu meget lidt. Den er et sky, skjult levende Dyr, som dog, naar det indfanges som ungt, godt kan blive tamt og da være meget hengivent af sig.

En kort Nakkemanke og et ensfarvet Haarlag udgør de mest iøjnefaldende Kendemærker paa den amerikanske Tapir eller Anta'en (*Tapirus terrestris*). Dyrets Hovedfarve er mørk graa-brun; men forøvrigt gives der graa, gulagtige og brunlige Afarter. Hos unge Dyr er det øverste af Hovedet tæt besat med runde, hvide Pletter, og langs hen ad Siderne løber der fire uafbrudte Punktklinier af lys Farve, som ogsaa strækker sig ned over Lænderne. Med Alderen smelter disse Pletter sammen til Striber, og naar Dyret er to Aar gammelt, forsvinder de ganske. Hunnen, som plejer at være større end Hannen, kan opnaa en Længde af 2 M. og en Højde af over 1 M.

Tapiren — ved dette Udtryk tænkes her udelukkende paa den sidstnævnte Tapir — findes i en stor Del af Sydamerika, særlig i dettes østlige Dele, og i Mellemamerika repræsenteres den af en nærstaaende Art.

Tapirerne opholder sig i det hele i Skovene og skyr alle aabne Steder. I Tykningerne baner de sig Veje, som kun vanskeligt kan skelnes fra Indianernes og let leder den uøvede paa Vildspor. Saafremt han følger disse Veje, kan han vandre Dage og Uger uden at træffe en Hytte eller, et menneskeligt Væsen. Disse Stier benytter Tapirerne kun, saa længe de ikke forstyrres; bliver de forskrækkede, bryder de uden videre igennem det tykkeste Krat, væltende alt, hvad der staar dem i Vejen.

Amerikansk Tapir med Unge.

Tapirerne færdes især i Dæmringen og i Tusmørket. »Vi har,« siger Tschudi, »hele Maaneder igennem strejft om i tætte Urskove, i hvilke der lever Skarer af Tapirer, uden nogen Sinde at se en eneste i Dagens Løb. De synes da kun at opholde sig i det tætteste Krat, helst i Nærheden af staaende Vand, i hvilket de gerne vælter sig.« I ganske øde og meget skyggefulde Skove strejfer disse Dyr, som Prinsen af Wied forsikrer, dog ogsaa rundt om Dagen, og denne Angivelse bekræftes ved Iagttagelser af fangne Eksemplars Færd. I Solskin bevæger de sig dog højst ugerne, og i Middagstimerne søger de altid i skyggefulde Tykninger Beskyttelse mod den slappende Hede og imod de besværlige Fluere og Bremsere. »Intet Dyr,« siger Prinsen af Wied, »forstaar at beskytte sig bedre imod disse ubehagelige Gæster end Tapiren; thi enhver

Mudderpøl, enhver Bæk eller Dam opsøges og benyttes af den i denne Hensigt. Derfor finder man ogsaa tit dens Hud bedækket med Jord og Dynd, naar man skyder den. Henimod Aften søger Tapirerne deres Føde og er sandsynligvis i Bevægelse hele Natten. De viser altsaa i deres Levemaade en stor Lighed med vort Vildsvin. Dog samles de ikke i saa talrige Flokke, men lever ligesom Næsehornet mere enkeltvis. Navnlig skal Hannerne føre et Eneboerliv og blot i Parringstiden slutte sig til Hunnerne. Dog bemærker Tschudi, at de kommer flokkevis til Floderne for at bade sig og drikke.

I deres Bevægelser minder Tapirerne om Svinene. Deres Gang er langsom og sindig; de holder i Reglen Hovedet ned mod Jorden, og kun den sig hid og did drejende, snøftende Snabel og Ørerne, der er i en uafbrudt Bevægelse, bringer noget Liv i deres forøvrigt yderst træge Udvortes. Tapiren er en ypperlig Svømmer og Dykker; den sætter uden Betænkning over de bredeste Floder og gaar i det hele gerne i Vandet. Stemmen er en ejendommelig, skingrende Piben, som ikke staar i Forhold til Dyrets Størrelse.

Tapirerne flygter for enhver Fjende, endogsaa for den mindste Hund; men størst Frygt nærer de for Mennesket, hvis Overmagt de tilfulde kender. Under visse Omstændigheder styrter de dog i blindt Raseri løs paa deres Modstander, søger at løbe ham om og bruger da ogsaa Tænderne paa samme Maade som vort Vildsvin. Paa denne Vis forsvarer Hunnerne deres Unger. — I Fangenskab viser Tapirerne sig som højst godmodige Skabninger; de bliver ganske tamme, forliges godt indbyrdes og med andre Dyr og viser Hengivenhed mod dem, de kender. De kan leve længe hos os, men maa fremfor alt have en varm Stald om Vinteren.

I vild Tilstand lever de kun af Planter, navnlig af Træernes Blade. I Brasilien æder de helst unge Palmeblade; ikke sjældent hjemsøger de ogsaa Plantagerne og viser, at de synes godt om Sukkerrør, Mango og Meloner.

Omtrent fire Maaneder efter Parringen føder Hunnen en Unge, en lille, nydelig, stribet Skabning

Alle Tapirer forfølges ivrigt af Mennesket, thi Kødet spises, og af Huden forfærdiges der Piske og Tømmer. En værre Fjende end Mennesket har Tapiren dog, saa vel i den nye som i den gamle Verden, i de store Kattearter.

Næsehornene (*Rhinocerotidae*) er store, plumpt byggede Dyr med et langstrakt Hoved, hvis Snudeparti bærer et eller to, bag hinanden staaende Horn. Hals og Hale er korte, Huden er panseragtig fortykket, næsten nøgen; Benene er korte og kraftige med tre hovbærende Tæer. Ikke blot Helheden, men hver enkelt Legemsdel gør et besynderligt Indtryk — mest maaske dog Hovedets mærkelige Form og Hudpanseret, hvori dybe Furer og Rynker danner mere eller mindre tydelige Skjolde og fremmer de enkelte Deles

Bevægelighed. Snudens Horn, der har givet disse Dyr deres Navn, er Overhudsannelser og bestaar af parallelt løbende, yderst fine Horntraade. Ogsaa paa andre Steder, men især dog paa Hovedet, kan Huden have hornagtige Fortykkelser, der hæver sig indtil flere Centimeter frem.

Nuomstunder findes der kun Næsehorn i den indiske og afrikanske Region; men tidligere var de langt mere udbredte og levede f. Eks. baade i Tyskland, Frankrig, England, Rusland og Sibirien; særlig i det sidstnævnte Land er der næppe nogen Flod, i hvis Bredder man ikke finder Rester af Næsehorn, saavel som af Elefanter, Bøller og andre Fortidsbeboere.

Panser-Næsehornene (*Rhinoceros*) har ét Horn og veludviklede Hals- og Lændefolder. To velbekendte, nulevende Arter hører hertil: Det indiske Næsehorn (*Rhinoceros unicornis*) bliver 3,75 M. langt, 1,7 Meter højt og kan veje ca. 2000 Kilo. Det lever i den nordlige Del af Indien. Videre Udbredelse i Indien har den anden nulevende asiatiske Art, Java-Næsehornet (*Rhinoceros sondaicus*).

De afrikanske Næsehorn (*Atelodus*) har to slanke, bag hinanden staaende Horn, og Huden er kun tydelig foldet ved Forbindelsesleddet mellem Hals og Krop, men hverken delt i Skjolde eller Bælter.

Den mest bekendte Repræsentant for denne Underslægt er Boernes sorte Næsehorn (*Rhinoceros bicornis*), hvis Hovedfarve er mørk skifergraa med et stærkere eller svagere Anstrøg af smudsig Rødbunt. Fuldkomment udvoksede Hanner er 1,6 M. høje, og den samlede Længde, den 60 Ctm. lange Hale med indbefattet, er ca. 4 Meter. De mere eller mindre stærkt tilbagebøjede Horn maaler 70—80 Ctm. Kun sjældent er det bagerste Horn tilnærmelsesvis saa langt som det forreste; hos de fleste naar det ikke dettes halve Længde, og ofte er det kun tilstede som en Knude. Dette Næsehornes Udbredelsesfelt er især mod Syd blevet stærkt indsnævret under Afrikas Kolonisation, men det er dog endnu ret stort, idet det spænder over en betydelig Del af Afrika, navnlig over dettes østlige Halvdel, omtrent fra 15° n. Br. mod Syd.

De Gamle har ret godt kendt Næsehornet. Det er næppe nogen Tvivl underkastet, at det her omhandlede Dyr er Bibelens Enhjørning, hvorom Hjob taler. Romerne kendte saavel det enhornede som det tohornede Næsehorn og lod dem optræde paa Kamppladsen. Saaledes bragte Pompejus det første enhornede Næsehorn til Rom i Aaret 61 f. Kr. til Legene tilligemed Lossen fra Gallien og Bavianen fra Æthiopien. De arabiske Skribenter skelner allerede meget tidligt mellem de indiske og de afrikanske Næsehorn. Derefter hengaar der lang Tid, inden man atter hører Tale om Dyret. Marco Polo er den første, der bryder Tavsheden. Han har set det paa sin Rejse i det 13de Aarhundrede i Indien, nemlig paa Øen

Sumatra. I Aaret 1513 modtog Kongen af Portugal et levende Næsehorn fra Ostindien. Rygtet om dette Dyr udbredte sig over alle Lande, og Albrecht Dürer udgav det første Træsnit af det, som han havde skaaet efter en slet Afbildning, der var sendt ham fra Lissabon.

I det hele og store ligner alle Næsehorn hinanden i Levevis og Væremåde, om end hver Art har sine Ejendommeligheder.

Det indiske Næsehorn anses for en meget onskabsfuld Skabning; det javanske skildres som godmodigere, og paa Sumatra skal det slet ikke være onskabsfuldt.

Det store, tohornede, afrikanske Næsehorn bliver omtalt som det mest rasende, og i Almindelighed frygtes det mere end Elefanterne.

I Afrika fjerner Næsehornene sig ikke sjældent temmelig langt fra Vandet for at græsse paa Stepperne, ligesom ogsaa de indiske undertiden gaar op ad Bjærgene. Dog besøger vistnok ethvert Næsehorn en Gang om Dagen Vandet for at drikke og vælte sig i Dyndet. Et

Indisk Næsehorn.

Dyndbad er ligefrem en Fornødenhed for alle de Tykhuder, der lever paa Land; thi lige saa tyk som deres Hud er, ligesaa ømfindlig er den. Navnlig om Sommeren piner Fluor, Bremsen og Myg alle større Pattedyr, og for at beskytte sig imod dem lægger Næsehornene et tykt Lag Dynd over sig. Endnu førend de gaar ud for at søge Føde, skynder de sig hen til Bredderne af Søer, Kær og Floder, roder et Hul med Hornet og vender og drejer sig i det, indtil Ryg og Skuldre, Sider og Underliv er bedækkede med Dynd. Denne Væltten om i Dyndet bringer Dyrene til at stønne og grynte af Velbehag, ja den bringer dem endog til at glemme den Aarvaagenhed, der ellers er ejendommelig for dem. Dyndlaget falder dog snart af, først paa Benene og dernæst paa Skuldrene og Laarene, saa at disse Dele atter er udsatte for Fluernes Stik, og man ser nu Næsehornet til Trods

for dets Træghed løber hen til Træer for at gnide sig op ad dem og derved formindske sine Pinsler et Øjeblik.

Næsehornene færdes mere om Natten end om Dagen. I den varmeste Tid af Dagen sover de paa et skyggefuldt Sted, idet de ligger halvt paa Siden og halvt paa Bugen, med Hovedet fremstrakt. Deres Søvn er meget fast, saa at man kan nærme sig dem uden stor Forsigtighed, og deres høje Snorken høres et godt Stykke bort. Ved Mørkets Frembrud rejser det plumpe Dyr sig, tager sit Dyndbad, rækker og strækker sig og gaar nu paa Græs. Sin Føde søger det ligesaa godt i tykke Skove som paa aaben Mark, i Vandet selv som i Mosernes Rørkrat og paa Bjerge som i Dale. Endog gennem den mest sammenslyngede Tykning baner det sig med den største Lethed Vej. Grenene og de tyndere Stammer maa vige for den i Bevægelse satte Masse, og kun omkring større Træer gør det en kort Svingning. Hvor det lever sammen med Elefanten, benytter det sædvanlig dennes Veje. Det æder Buskvækster, Tidsler, Siv, Steppegræs, Rødder o. s. v., og holder sig i Afrika især til de lave, buskede Mimoser. I Regntiden forlader det gerne Skovene og anretter da store Ødelæggelser paa det dyrkede Land. Fangne Næsehorn æder i det mindste et halvt Centner om Dagen.

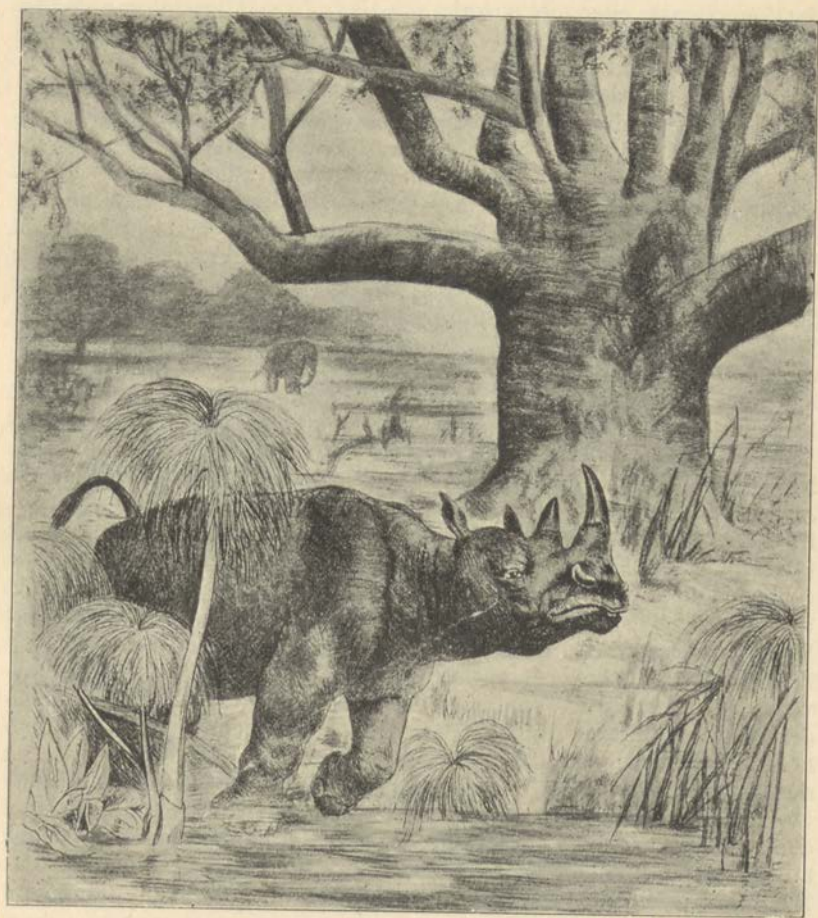
I Modsætning til Elefanten lever Næsehornet ikke i Hjorde, men enkeltvis eller i Smaaflokke paa 4—10 Individer, blandt hvilke der dog ikke hersker nogen nøje Forbindelse.

Af dets Sanser staar Hørelsen øverst; derefter følger Lugten og Følelsen. Synet er kun lidet udviklet. Det paastaas almindeligt, at Næsehornet blot kan se lige ud for sig, og at det, naar det er rasende, følger sin skarpe Lugtesans og sin fine Hørelse. Stemmen bestaar i en dump Grynten, som i Vrede gaar over til en høj Prusten. Den røde Farve skal være Næsehornet meget imod, og man har oftere set det anfælde Folk, der bar en afstikkende Dragt, uagtet de aldeles ikke havde tilføjet det noget ondt. Den øvede Jæger lader det komme sig 10—15 Skridt nær og springer nu pludselig til Side; det rasende Dyr styrter da forbi og lader sin Forbitrelse gaa ud over Stene og Træer eller river dybe Furer i Jorden.

Dybt inde i Skovens Tykning bringer Næsehornet en eneste Unge til Verden. Det er en lille, plump Skabning, hvis rødlig Hud ingen Folder har; men Kimen til Hornet er allerede tilstede. Moderen viser megen Omhu for sin Unge, giver den i henvend to Aar Die og forsvarer den med Raseri mod ethvert Angreb.

I gamle Dage har man fortalt, at Elefanten havde en Fjende i Næsehornet og regelmæssig maatte bukke under for dette blindt rasende Dyr; men ikke engang de ældre Rejsebeskrivere kender noget til dette Fjendskab; derimod fortæller nyere Rejsende om Næsehornets Venskab med andre Skabninger: »Oksehakkerne«, siger Cumming, »ledsager stadig Flodhesten og de fire Arter af Næsehorn, thi de ernærer sig af det Utøj, som disse Dyr vrimler af, og opholder sig derfor bestandig i disse Tykhuders Nærhed eller paa

deres Legeme. Ofte har disse, altid aarvaagne Fugle skuffet mig i min Forventning, naar jeg nok saa forsigtig nærmede mig. De er Næsehornets bedste Venner og undlader sjælden at vække det af dets dybe Søvn. Den gamle Tykkert forstaar godt deres Advarsel,

Afrikansk Næsehorn.

kommer i en Fart paa Benene, ser sig om til alle Sider og tager derpaa Flugten.»

Fjender har Næsehornet kun faa af. Løven og Tigeren undgaar det, og i nogle Bremser og Myg har det sine værste Plageaander, mod hvilke det søger at sikre sig ved at vælte sig i Dyndet. I Vandet hjemsøges det af Igler, som ligeledes maa falde det til Besvær, og

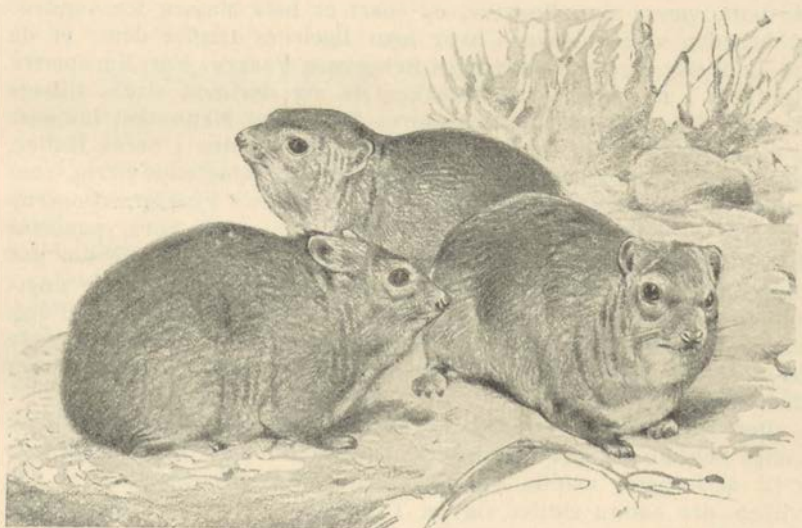
fra hvilke det blot kan befries af sine smaa, fjerklædte Venner. Det efterstræbes overalt med den største Iver, og de europæiske Jægere gør Jagt paa det med en sand Lidenskab. Man har fablet om, at dets Panserhud ikke kunde gennemtrænges af Kugler; dog har allerede tidligere Rejsende bevidnet, at den kan gennembøres med en Lanse eller en kraftigt slynget Pil. Abyssinierne fælder Dyret med Kastespyd, af hvilke de undertiden slynger 50—60 paa et Næsehorn. I Indien jages det med Elefanter.

Levaillant skildrer livligt en Jagt paa det tohornede Næsehorn: »Man iagttog et Par af disse Dyr, som ganske roligt stod i en Mimmosaskov ved Siden af hinanden, med Snuden mod Vinden, og fra Tid til anden saa sig spejdende om. En Indfødt udbad sig at maatte liste sig bag paa dem. De øvrige Jægere fordelte sig, og en Hottentot tog Hundene i Forvaring. Den Indfødte klædte sig helt af og krøb med Bøssen paa Nakken yderst langsomt og forsigtig som en Slange hen ad Jorden. Han standsede øjeblikkelig, hver Gang Næsehornene saa sig om, og hans Kryben varede henved en Time. Endelig kom han til en Busk, omtrent 200 Skridt fra Dyrene. Der rejste han sig op og saa sig om for at se, om hans Kammerater var paa deres Post. Saa sigtede han, skød og saarede Hannen, som udstødte et frygteligt Brøl og rasende ilede hen imod ham tilligemed Hunnen. Han lagde sig ubevægelig paa Jorden; Næsehornene styrtede forbi ham og vendte sig imod de øvrige Jægere. Nu befriede man Hundene og gav Ild paa de rasende Dyr. De slog frygteligt om sig mod Hundene, rev med deres Horn dybe Furer i Jorden og slyngede Jordklumper bort til alle Sider. Jægerne rykkede nærmere; Dyrenes Raseri steg bestandigt og frembød et skrækindjagende Skue. Da gjorde Hannen pludselig Front mod Hundene, medens Hunnen flygtede, til stor Glæde for Jægerne, som ikke gerne vilde have at bestille med to saadanne Uhyrer. Hannen vendte endelig ogsaa om, men løb henimod en Busk, bag hvilken der stod tre Jægere, som i en Afstand af 30 Skridt sendte den dødbringende Skud. Men den slog dog endnu saa hæltigt om sig, at der fløj Stene til alle Sider, hvorfor hverken Jægere eller Hunde vovede at nærme sig. Levaillant vilde af Medlidenhed give den dens Rest, men blev holdt tilbage af de Indfødte, fordi de sætter høj Pris paa Blodet som et Middel mod alle Slags Sygdomme. Da Næsehornet omsider havde udaandet, løb de til, skar Blæren ud og fyldte den med Blod.»

Til Trods for sit pirrelige Sind bliver Næsehornet let tamt. Dog har man haft et Eksempel paa, at et Næsehorn angreb og dræbte to Mænd, dog sandsynligvis fordi de havde tirret det.

I de fornemme Huse i Orienten findes der alle Slags Bægere og Drikkekar, som er forfærdigede af disse Dyrs Horn. Man tilskrifer saadanne Kar den Egenskab, at bringe den Drik, de indeholder, til at bruse, saa snart der hældes en giftig Vædske i dem. Endnu hyppigere anvendes Hornet til Greb paa kostbare Sabler.

I Afrikas og Vestasiens vilde, stenede Bjærgegne bemærker man paa sine Steder et muntert Liv: Kaninstore Dyr, der soler sig paa en Klippeblok eller en Fjældopsats, farer, opskræmte ved Menneskets Komme, hurtigt hen langs Klippesiderne, forsvinder i en af de mange Kløfter og kigger derfra nysgerrigt ud mod den usædvanlige Fremtoning. Det er Fjældgrævlingerne (*Hyracidae*), de mindste af alle nulevende Uparrettaae. I Førstningen henregnede man disse Dyr til Gnaverne, med hvilke de ogsaa har megen Lighed i deres Væsen og Færd. Oken henførte dem til Pungdyrene og stillede dem i Nærheden af Vombatten; thi med disse har de

Fjældgrævlinger.

ligeledes, paa Pungen nær, en ikke ringe Lighed. Cuvier derimod optog dem blandt Tykhuderne, og endelig er der i Nutiden dem, der opfatter dem som en egen lille Orden.

Fjældgrævlingernes Familie omfatter kun en eneste Slægt, men denne igen flere, dog kun lidet forskellige Arter. Hvad der først falder i Øjnene hos dem, er de hovagtigt dannede Fødder, af hvilke de forreste har fire og de bageste tre Tæer. Iøvrigt vil vort Billede give et Indtryk af disse Dyrs gnaveragtige Udseende. Tandsættet er sammensat af 2 trekantede, svagt bøjede og ved et tomt Mellemrum fra hinanden adskilte Fortænder og af 7 indefter i Størrelse tiltagende Kindtænder.

Allerede fra ældgamle Tider er Fjældgrævlingerne kendte og ofte omtalte Dyr. Den i Syrien levende Art synes tidligere at have væ-

ret kendt under det bibelske Navn »Saphan«, et Ord, som Luther oversatte med »Kanin«.

Den abyssiniske Fjældgrævling, den saakaldte Ashkoko, (*Hyrax abyssinicus*) bliver 25—30 Ctm. lang. Dens Pels er fin, blød og tæt, paa Ryggen graabrun, paa Bugen lysere. Der forekommer iøvrigt mange Farvevarieteter.

Alle Fjældgrævlinger er Bjærgbeboere. Naar man lister sagte gennem Dalene, ser man dem sidde eller endnu oftere ligge i hele Rækker paa Klippeafsætterne; thi de er stiltfærdige, dovne Dyr, til hvis Velvære det hører at sole sig. En rask Bevægelse eller en pludselig Støj bortskræmmer dem øjeblikkeligt, og de smutter da alle bort, vævre som Gnavere, og snart er hele Massen forsvunden. I Nærheden af Landsbyer, hvor man ligeledes træffer dem, er de kun lidet sky og færdes dristigt i Beboernes Paasyn. For Europæere eller Folk i fremmed Dragt trækker de sig derimod straks tilbage til deres Klipperevner. Langt større Frygt end Mennesket indjager en Hund dem. Selv om de har skjult sig for den i deres Huller, hører man deres ejendommelige, bævende og skingrende Skrig, som har en stor Lighed med de mindre Abers. Naar Fjældgrævlingerne henimod Aften eller om Natten lader deres Stemme høre, paastaar Abyssinierne, at deres værste Fjende, Leoparden, lister sig om paa Klippevægene; thi da de er ægte Dagdyr, hører man aldrig noget til dem paa hin Tid, undtagen naar de forstyrres. Ogsaa Fugle kan sætte dem i den største Forfærdelse; en tilfældigt forbiflyvende Krage, ja endog en Svale er nok til at drive dem tilbage til deres sikre Borg.

Den fredelige og værgeløse Fjældgrævling lever mærkeligt nok i stadigt Selskab og god Forstaaelse med et Rovdyr, som ingenlunde er til at foragte, nemlig Zebramangusten (*Herpestes zebra*), til hvilken der endnu slutler sig en Tornøgle (rimeligvis *Stellio cyanogaster*). Som det synes, spiller den forsigtige Fjældgrævling en Skildvagts Rolle i dette selskabelige Kløverblad; thi saasnart den udstøder sin skingrende Piben, forsvinder hele Selskabet i Klipperevnerne.

Fjældgrævlingerne er højst selskabelige, og man træffer dem næsten aldrig enkeltvis. Deres Hjem er saa rigt paa krydrede Alpeplanter, at de vel aldrig lider Mangel. Som det synes, drikker de lidet eller intet; Størstedelen af Aaret gives der i deres Hjemstavn ikke en Draabe Vand, og de maa derfor som saa mange andre Dyr nøjes med Natteduggen.

ELLEVTE ORDEN. PARRETTAAEDE.

I denne Orden forener man alle hov- eller klovbærende Pattedyr, hos hvilke hver Fod kun har to Tæer — den tredje og fjerde, — eller hvor disse i hvert Fald overgaar de andre betydeligt i Udvikling. Den første, til vor Tommel svarende Taa mangler altid.

De Parrettaaede mangler oprindeligt i Australien, men findes ellers i alle af Landpattedyr beboede Lande. Vi kan dele denne store, brogede Orden i to Underordener: de Mangelhovede, hos hvilke, foruden de to Hovedtæer, ogsaa anden og femte Taa er udviklede, samt de Tohovede eller Drøvtyggerne, hos hvilke disse er ganske eller næsten ganske forsvundne.

Drøvtyggerne (*Bidactyla*) er trods deres store Formrigdom nøje indbyrdes beslægtede. Vigtig for deres Gruppering er de Horn eller Takker, som mange Drøvtyggere bærer, og hvorefter man inddeler dem i to større Grupper: de Skedehornede og de Takbærende.

Ved Skedehorn eller Horn forstås der Dannelser af Hornmasse, som hviler paa Udvækster af Pandebenet og egentlig ikke er andet end hornagtige, til Huden fastvoksede Skeder, som aldrig fornyes, men bestandig vokser ved lagvise Afsætninger (Aarringe). Ved Takker forstås derimod Dannelser, som hviler paa korte Udvækster af Pandebenet og helt igennem er dannede af en fast Benmasse og med Alderen mere og mere forgrener sig indtil en vis Grad. Takkerne fældes hvert Aar og erstattes efter nogle Maaneders Forløb med nye. I Reglen har kun Hannerne Takker, hvorimod Horn plejer at være fælles for begge Køn.

Drøvtyggerne er næsten uden Undtagelse sky, omstrejfende, fredelige Dyr. I legemlig Henseende er de vel udrustede, men deres

Aandsevner er indskrænkede. De lever udelukkende af Plantestoffer. Hunnen føder sædvanligvis kun én Unge, sjældnere to og kun undtagelsesvis tre.

Ogsaa blandt Drøvtyggerne gives der Former, som ikke ret kan bringes i Harmoni med de nu levende Skabninger, men minder om sælsomme Dyreskikkelser i længst forsvundne Jordperioder. Det mest paafaldne Dyr af alle er Giraffen, der af Romerne er bleven kaldet »en Blanding af Panter og Kamel«. Romerne forbavsedes imidlertid næppe mere over de Giraffer, som blev bragte paa Arenaen af Julius Cæsar, end vi den Dag i Dag overraskes, naar vi for første Gang ser det forunderligt byggede Dyr, som vi kender fra en Mængde Afbildninger.

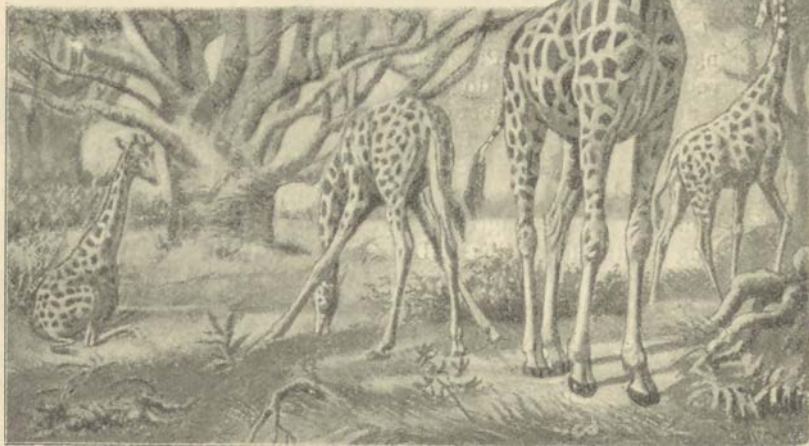
Giraffen (*Camelopardalis giraffa*) er Repræsentant for en egen Familie, som let kendes paa den overordentlig lange Hals, de høje Ben, den korte, tykke Krop med den skraa Ryg og det sirligt byggede, fine Hoved med to, med Hud overtrukne Bentappe. De høje Løb og den lange Hals gør Giraffen til det højeste og forholdsvis korteste af alle Pattedyr. Kroppens Længde udgør nemlig kun 2,52 M., Skulderhøjden derimod 3 M. og Højden til det øverste af Hovedet 5—6 M. Halen er, Haarkvasten iberegnet, 1,1 M., uden den kun 80 Ctm. lang. Over Krydset er Højden næsten $\frac{2}{3}$ M. mindre end over Skulderen. Afstanden fra Spidsen af Snuden til Haleroden udgør 4 M. og Vægten 500 Kilo.

Giraffen har ikke alene en besynderlig Lighed baade med Panteren og Kamelen, men er ligesom sammensat af flere forskellige Dyr. Hovedet og Kroppen synes at være laante fra Hesten, Halsen og Skuldrene fra Kamelen, Ørerne fra Oksen, Halen fra Æslet og Benene fra en Antilope; endelig minder Farven og Tegningen af det glatte Skind om Panteren. En saadan Sammensætning kan kun have hele Dyrets Misdannelse til Følge, og ingen vil kalde Giraffen harmonisk, vel proportioneret. Den korte Krop staar hverken i Forhold til de høje Ben eller den lange Hals; den paafaldende skraa Ryg maa efter alle kunstneriske Begreber kaldes hæslig, og Dyrets overordentlige Højde bidrager ingenlunde til at give det et skønt Udseende. Smukt er kun Hovedet med de milde og kloge Øjne, og desuden er Tegningen tiltalende; alt det øvrige er mere paafaldende og sælsomt end egentlig kønt.

Giraffens Hoved synes paa Grund af den tynde Snude at være endnu længere, end det virkelig er. De mørke Øjne er meget store, glimrende, ualmindelig milde og har et tankefuldt Udseende; de store, sirligt dannede, meget bevægelige Ører er meget lange, og de ovenfor omtalte Pandetappe, der har en ikke fjærn Lighed med Horn, er noget kortere end Ørerne. Imellem begge disse hæver der sig en afrundet Benknude som et tredje Horn. Halsen er omtrent lige saa lang som Forbenene, stærkt sammentrykt og bagtil prydet

med en kort Manke. Kroppen er bred over Brystet og saa meget smallere bagtil, at man aldeles ikke kan opdage Bagkroppen, naar man ser Dyret lige forfra. Benene er forholdsvis line og omtrent lige lange; deres Klove er sirligt formede. Ved Leddene paa Løbene er der nøgne Liggepuder ligesom hos Kamelen. Huden er meget tyk og Haarlaget overalt lige langt, med Undtagelse af Haarene i Manken og Halekvasten. Et lyst Sandgult, som paa Ryggen bliver noget mørkere og paa Bugsiden 'gaar over i det hvidlige, danner Grundfarven, hvorpaa der er tegnet temmelig store, uregelmæssige, som oftest kantede Pletter af lysere eller mørkere rustbrun Farve. Disse Pletter staar saa tæt, at den lyse Grund kun fremtræder som et Slags Næt. Bugen og den indvendige Side af Benene er uden Pletter, og Halekvasten er sort.

Nuomstunder bebor Giraffen den østlige Del af Afrika, som ligger imellem 16° n. Br. og 23° s. Br. Mod Nord begynder dens

Giraffer.

Hjemstavn ved Sydgrænsen af Sahara, og mod Syd ender den i Nærheden af Oranjestromen. I Kongo og Senegambien fattes den aldeles, sandsynligvis fordi Landet der er bjærgfuldt; thi den opholder sig kun paa vidtstrakt Fladland, aldrig paa Bjerge eller i tætte Urskove.

Paa de skønne sydafrikanske Stepper tager Giraffen sig ganske anderledes ud end i den snævre Indhegning i en zoologisk Have.

Den mærkelige Overensstemmelse imellem et Dyrs hele Udvortes og de Omgivelser, blandt hvilke det lever, fremtræder ogsaa her.» Naar man ser en Flok Giraffer,« siger Cumming, »fordelt i en Lund af de maleriske, skærmformede Mimoser, som smykker de Egne, hvor de har hjemme, og af hvis øverste Grene de kan fortære Løvet som Følge af deres mægtige Højde, maa man virkelig ikke have megen Sans for Naturskønhed, dersom man ikke finder dette Skue ualmindelig tiltalende.« Man træffer i Reglen kun Giraffen, hvor der forefindes en Mængde ældgamle Stammer, som ved de Lavarter, de er overtrukne med, faar en skuffende Lighed med Giraffens lange Hals. »Oftentimes har jeg,« — fortsætter den nysnævnte Jæger, — »været i Tvivl om Tilstedeværelsen af en hel Flok Giraffer, indtil jeg tog min Tilflugt til min Kikkert; mine halvville Ledsagere maatte endogsaa bekende, at deres skarpe, øvede Syn undertiden blev skuffet; thi snart ansaa de hine, med Lavarter bedækkede Stammer for Giraffer, og snart forvekslede de igen virkelige Giraffer med de ældgamle Træer.«

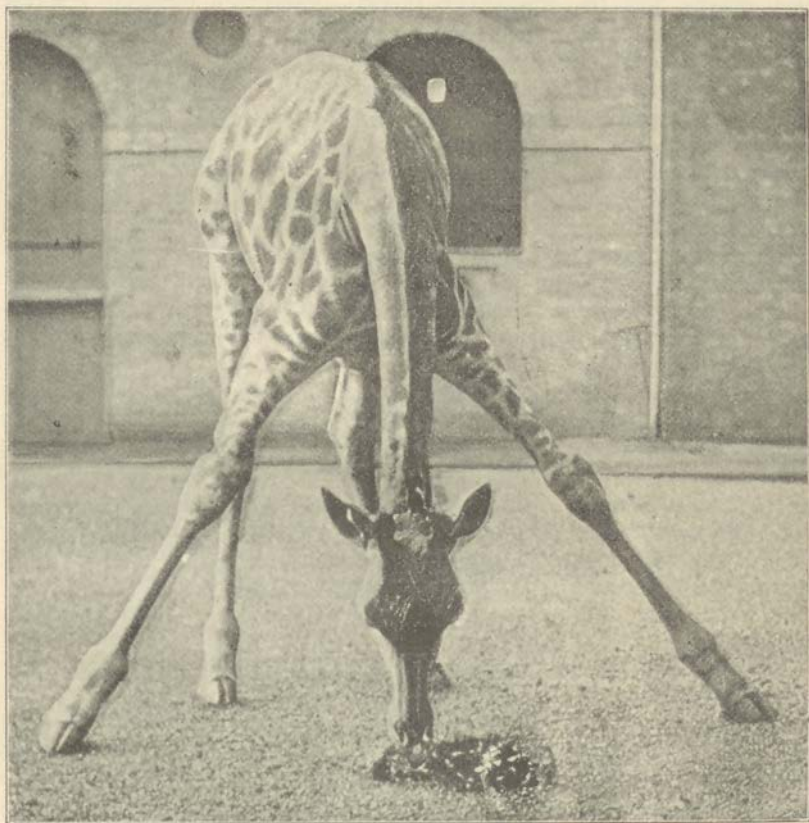
Sædvanlig træffes Giraffen i Smaaflokke paa 6—8 Individer; men hvor det ædle Dyr føler sig sikkert, forekommer det hyppigt. Cumming taler om Hjorde paa 30—40 Individer, men mener, at 16 maa betragtes som Gennemsnitstallet.

Alle Giraffens Bevægelser har noget sælsomt ved sig. Gangen er en langsom og afmaalt Pasgang; Løbet er et mærkværdig klodset Galop, ved hvilket Dyret dog kommer meget rask afsted. Giraffen springer uden at bøje Forbenene, sætter dem stift til Jorden og bevæger samtidig dermed Halsen frem; derpaa kaster den igen Halsen tilbage, idet den trækker Bagbenene efter sig. Følgelig er Halsen paa en galoperende Giraf, som Lichtenstein siger, »i en stadig frem- og tilbageslingrende Bevægelse ligesom Masten paa et i høj Søgang omtumlet Skib«. Der udfordres en god Hest for at indhente en flygtende Giraf, da den er meget udholdende. I rolig Gang tager den sig bedst ud; den har da noget værdigt og tiltalende ved sig.

Højest ejendommelig er den Stilling, som Dyret indtager, naar det vil tage noget op fra Jorden eller drikke. I mange Beskrivelser forsikres der, at Giraffen da knæler ned. Dette er imidlertid urigtigt. Den skræver, — som vort Billede viser, — saa langt ud med Forbenene, at den bekvemt kan naa Jorden med Munden. Har man ikke selv set denne Stilling, fristes man let til at antage den for umulig. Sædvanligvis lægger Giraffen sig kun om Natten.

Dyrets Føde staar i den nøjeste Harmoni med dets Bygning. Giraffen er ikke skikkaet til at afbide Græs paa Jorden, men desto bedre til at plukke Løv af Træerne. Herved kommer dens ualmindelig bevægelige Tunge den til god Nytte. Som bekendt bruger de fleste Drøvtyggere Tungen til dermed at afrive deres Føde; men for ingen af dem er dette Redskab saa uundværligt som for Giraffen. Hvad Snablen er for Elefanten, er Tungen for den.

Den er i Stand til at optage de mindste Genstande med sin Tunge og formaar ved Hjælp af den at plukke det fineste Blad og at trække det ind i Munden. »I Londons zoologiske Have,« siger Owen, er mere end én Dame, som tog Girafferne i Øjesyn, bleven berøvet de kunstige Blomster, hun bar som Pynt paa Hatten. Det synes i det hele, som om Giraffen ved Valget af sit Foder mere ledes af

Giraf.

Synet end af Lugten.« I fri Tilstand lever Dyret fornemmelig af Mimoserne's Grene, Knopper og Blade og især gerne af Løvet af Slyngeplanter. Naar Giraffen faar frisk Foder, kan den ligesom Kamelen i lang Tid undvære Vand; men i den tørre Aarstid, da Træerne for største Delen mangler Løv, og det høje, fortørrede Græs er dens eneste knappe Kost, gaar den ofte milevidt til de plumrede Pytter, som bliver tilbage fra Regntidens svulmende Vandløb.

Girafferne staar i aandelig Henseende meget højt. De er godmodige, fredelige og rolige Drøvtyggere, som ikke alene lever i god Forstaaelse indbyrdes, men ogsaa med andre Dyr. I Nødstilfælde forstaar de dog ret godt at forsvare sig, — ikke med Hornene, der blot synes at tjene dem til Prydelse, men ved kraftige Slag med de muskelstærke Ben.

Om Giraffernes Forplantning har man først faaet Kundskab i den senere Tid fra zoologiske Haver. Parringen foregaar i Marts eller i Begyndelsen af April, og Hunnen føder først i Maj eller Juni det følgende Aar. Den gaar saaledes drægtig i $14\frac{1}{4}$ — $14\frac{1}{2}$ Maaned.

Menagerier og zoologiske Haver forsynes i Reglen med Giraffer fra Landene mellem den blaa Nil og det røde Hav. De derboende Arabere indfanger de kostbare Dyr og plejer dem godt, indtil der kommer en Køber. Forøvrigt holdes Giraffen i sin Hjemstavn paa mange Steder tam. I de indre afrikanske Byer ses ofte et Par Girafhoveder titte ud over de høje Havemure, og ikke sjældent træffes der i Nærheden af Byerne tamme Eksemplarer, som vandrer om, hvor de vil. Om sin Ankomst til Karbod ved den blaa Nil skriver saaledes Brehm: En Giraf var det første Væsen, der kom ned til vor Baad, ligesom for at hilse paa os. Den gik fortrolig lige hen til os, aad Brød og Korn af vore Hænder og behandlede os ganske som gamle Bekendte. Den mærkede snart, hvor gerne vi saa' den, og kom i den Tid, vi opholdt os ved Landsbyen, flere Gange om Dagen ned til os for at lade sig klappe. Det arabiske Navn »Serafe« — den Elskelige — af hvilket vor Benævnelse »Giraf« er en Fordrejelse, blev os nu fuldkomment forstaaeligt.

I Europa taaler Girafferne kun ved ganske fortrinlig Pleje længere Tids Fangenskab. De fleste omkommer af en ejendommelig Sygdom i Knoglerne, som man har kaldt »Girafsygen«.

Kamelernes Familie (*Camelidae*) har Trædepuder, mangler Horn og har ingen Bitæer. Overlæben er kløftet, og Tand- og Mavebygning er afvigende fra de øvrige Drøvtyggers. De dertil hørende Dyr er anselige Former med lang Hals, langstrakt Hoved og en tottet, næsten uldagtig Haarbeklædning. Nordafrika, Mellemasien og det sydvestlige Amerika er deres Hjem, og de fleste anvendes som Husdyr. Deres store Nøjsomhed er bekendt. De gaar i Pargang, deres Løb er vaklende og tilsyneladende ubehjælpsomt, men meget jordvindende. De lever alle i store eller smaa Flokke. Hunnen føder kun én Unge, som hun plejer med stor Omhu.

Selve Slægten Kamel (*Camelus*) har én eller to Pukler paa Ryggen, og Formen er i det hele uskøn, Haarlaget er uldagtigt, og paa Brystet, Albuerne, Knæene og Anklerne findes der hornagtige Liggepuder. Man kender to Arter, af hvilke den ene fortrinsvis bebor Afrika, den anden Asien. Disse er Dromedaren og den topuklede Kamel.

Den énpuklede Kamel eller Dromedaren (*Camelus dromedarius*), Arabernes Djemmel, er en mægtig Drøvtygger, som i Gennemsnit opnaar en Højde 2,3 M. og fra Snuden til Halespidsen en Længde af 3—3,3 M.

Araberen skelner mellem en Snes forskellige Racer af »Ørken-skibe«, og blandt disse anses »Bischarinen« for den ædleste. Kroppen er trind, stærkt indsnøret i Lysken og midt paa Ryggen vansiret af en Fedtpukkel, som staar opret, men skifter Størrelse i Aarets Løb; jo rigeligere Føde Dromedaren faar, desto større bliver dens Pukkel. Hos velnærede Dyr har Pukkelen Form af en Pyramide og indtager i det mindste en Fjerdedel af Ryggen, hos ganske magre forsvinder den næsten aldeles; dens Vægt kan stige indtil 15 Kilo og synke ned til 2—3 Kilo. Farven er meget forskellig; hyppigst finder man lyst sandfarvede, men der gives ogsaa graa, brune og ganske sorte Individer samt Dyr med lysere Fødder; egentlig brogede ser man derimod aldrig.

Dromedarer.

I vore Dage kendes Dromedaren kun som Husdyr — i alle Nord for den 12te Bredegrad liggende Lande i Afrika og i den vestlige Del af Asien. Dens Udbredelseskreds falder sammen med de af den arabiske Folkestamme beboede Landstrækninger, og fra Arabien og det nordøstlige Afrika har den udbredt sig over Syrien, Lilleasien og Persien indtil Buchariet, i hvilket Land den

topuklede Kamel afløser den. Dens egentlige Hjem synes Arabien at have været; thi i Nordafrika er den sandsynligvis først bleven indført i det tredje eller fjerde Aarhundrede af vor Tidsregning, skønt den allerede var velkendt i Ægypten paa Moses's Tid. Mærkeligt er det dog, at man, naar Memnonstøtterne undtages, ikke finder det paa-faldende Dyr afbildet paa de ægyptiske Mindesmærker, og lige saa lidt findes Kamelen — som Dromedaren i daglig Tale kaldes —

omtalt som et af Nildalens Dyr hos de romerske og græske Skribenter, der har berejst det gamle Ægypten. Den er vel altsaa først kommen til Ægypten med Araberne, og i hvert Fald har den derigennem udbredt sig til Nordafrika. I Bibelen omtales den meget hyppigt under Navnet Gamal. Hjob havde 3000, senere 6000 Kameler, og hos Medianitterne og Amalekitterne var de talrige »som Sand i Havet«. Deres Tæmning falder i den forhistoriske Oldtid, — man véd ikke hvor.

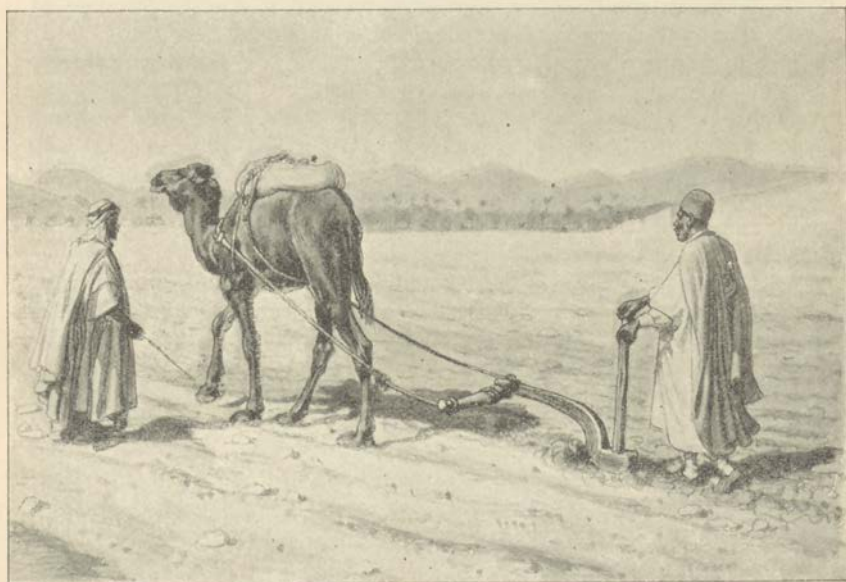
Kamelen er et ægte Ørkendyr og befinder sig kun vel i de tørreste og hedeste Landstrøg; i dyrkede og frugtbare Egne taber den sin Ejendommelighed. I Ægypten har der efterhaanden, sandsynligvis som Følge af det rigeligere Foder, dannet sig en Race af meget store og plumpe Kameler; men de har mistet den lette Gang, Udholdenheden og Nøjsomheden og ringeagtes derfor af Araberne i Ørkenen. I Afrikas Tropelande trives Kamelen ikke, men dør uden forklarlig Grund, endogsaa ved den rigeligste Fodring.

I Nord- og Østafrika opdrættes Kamelen i stor Mængde. Mangen en Araberstamme besidder Tusender, ja hundrede Tusender, og alene paa Ørkenvejene i Nubien færdes der flere Tusender af Kameler. Inden Jærnbanen fra Kairo til Suez var færdig, blev Befordringen imellem disse Byer besørget af omtrent 600 Kameler, som daglig var undervejs, og efter Ankomsten af den ostindiske Post saa' man Tog paa 2—300 Individuer flere Timer i Træk drage ud af Portene paa en af disse Stæder. Tallet af de Kameler, som er i Bevægelse paa de store Ørkenveje imellem Nigerlandene og Nordafrika, er uberegneligt, sikkert over en Million. I Arabien opdrættes der ligeledes mange Kameler. Hvor mange der gaar til Grunde om Aaret i Ørkenerne, kan man bedst skønne ved selv at drage igennem disse. I den nubiske Ørken ses ved Begyndelsen og Enden af Karavanevejene ofte i en Strækning af mange Mife det ene Kamelskelet saa tæt ved det andet, at Vejen fuldstændig betegnes ved de afblegede Knokler. Ørkenen er ikke alene Kamelens Hjem og Fødested, men i Reglen ogsaa dens Dødsleje og Grav.

Kamelen tager udelukkende sin Føde fra Planteriget og er aldeles ikke kræsen. Naar den blot har de tørreste, de mest afsvedne Ørkenplanter, skarpt og skærende Stargræs og halvt fortørrede Grene, kan den friste Livet i flere Uger. En Gang imellem er endogsaa en gammel Kurv eller Maatte af optrævlede Bladribber af Daddelpalmen en velkommen Ret for den, og i Østsudan maa man beskytte de Indfødtes Hytter mod den Graadighed ved at omgive dem med en tæt Indhegning af Tjørn; thi da Husene der kun bestaar af tynde Stænger, bedækkede med Steppegræs, vilde Dyrene ellers æde Hytterne rent op paa det faste Underlag nær! Selv de værste Torne og Pigge saarer ikke Kamelens haarde Mund; den sluger saaledes ofte Mimosagreene, paa hvilke den ene Torn sidder tæt ved den anden, — og disse Mimosanaale er dog saa skarpe, at de endogsaa kan trænge igennem Saalelåder. Naar en Karavane

hviler om Aftenen, og Kamelerne slippes løs, løber de fra det ene Træ til det andet og afæder alle de Grene, som de kan naa. Bønner, Ærter og Vikker fortærer de meget gerne, og alt Slags Korn er en sand Lækkerbidsken for dem, hvorfor de undertiden huserer slemt paa Markerne. Paa Rejser gennem Ørkenen, hvor det er nødvendigt at forringe Byrden saa meget som muligt, tager enhver Araber kun lidt Hirse eller Byg med til sin Kamel og giver den et Par Haandfulde deraf hver Aften.

Naar Kamelen har saftig Plantenæring, kan den i hele Uger undvære Vand. Anderledes forholder det sig i den tørre Aarstid.

Pløjning med Dromedar.

Det er vel ofte blevet paastaaet, at Kamelen kan undvære Vand i 14—20 Dage; men saadanne Fortællinger er Fabler.

I den afrikanske Sommers glødende Hede maa en Kamel paa Rejser foruden det fornødne Foder have tilstrækkeligt Vand og i det mindste hver fjerde Dag fulde 30—40 Timers Hvile. Sædvanligvis lader Araberne kun Kamelerne tørste, naar en af de Brønde ved Vejen, paa hvis Vand man havde gjort Regning, er udtørret. Tidligere søgte man at forklare Kamelens Evne til at udholde Tørst af dens Legemsbygning, idet man betragtede de store Celler i dens to første Maver som Vandbeholdere. I ældre Rejsebeskrivelser fortælles der endog, at Rejsende i Ørkenen i yderste Nødstilfælde

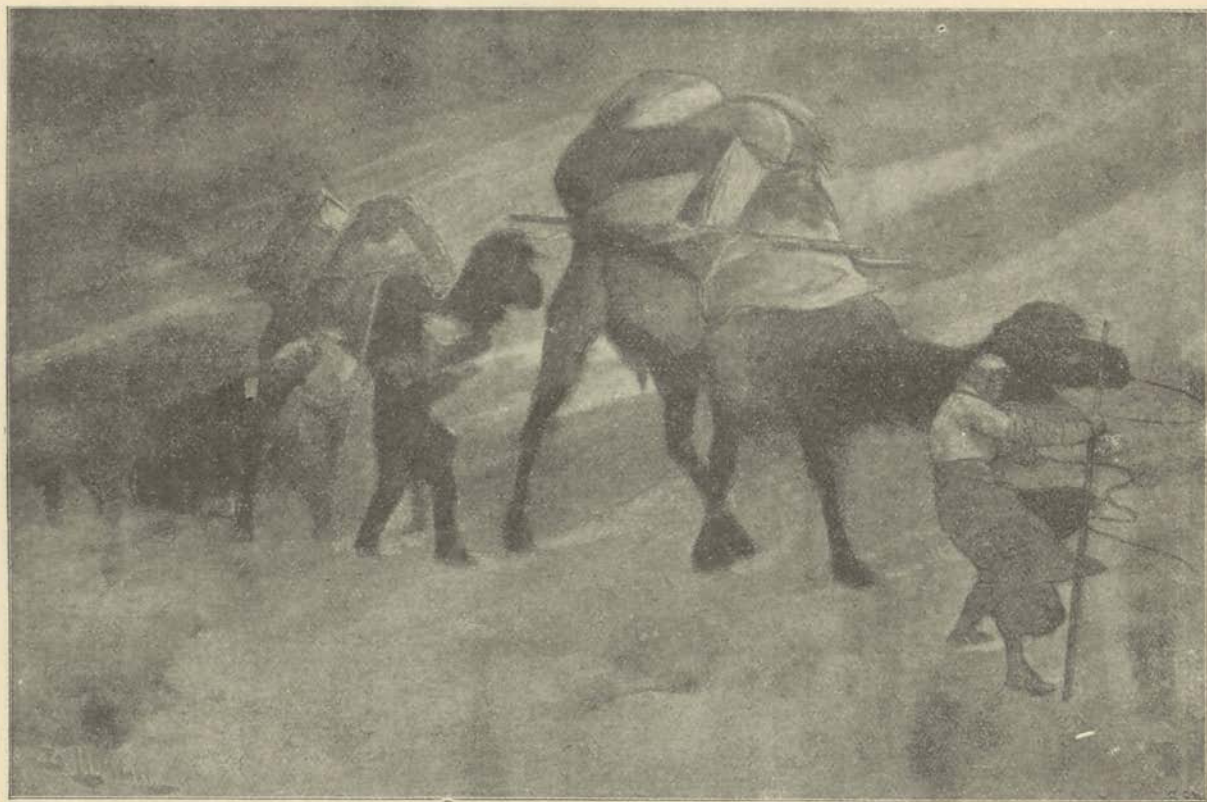
kan finde Vandforraad i deres Kamels Mave. Brehm har, skønt han i Forvejen tvivlede om Rigtigheden af saadanne Beretninger, søgt Oplysning derom hos gamle, i Ørkenen graanende Kamel-drivere; men ikke en eneste vidste noget derom, og ingen af dem havde nogensinde saa meget som hørt en saadan Opdigtelse fortælle. Senere har Brehm ved Slagtningen af Kameler, der var blevne vandede den foregaaende Dag, overbevist sig om, at det er aldeles umuligt at drikke Vand, som har været hele Dage i disse Dyrs Maver, og som er blandet med de i Maven ophobede Fødemidler og med Mavesaften. Kamelmaven har desuden en ubehagelig Lugt, og en saadan Mavevælling kan kun vække den uovervindeligste Modbydelighed, selv hos en, der er halvt død af Tørst. Stanken af en frisk aabnet Kamelmave er ligefrem utaalelig.

Det ser morsomt ud, naar trætte, sultne og tørstige Kameler kommer i Nærheden af en Flod eller Brønd. De løfter da Hovederne højt i Vejret, snøfter med halvt lukkede Øjne imod Vinden, lægger Ørerne tilbage og begynder pludselig at løbe, saa at man maa holde sig fast i Sadlen for ikke at blive slynget langt bort. Naar de saa er komne til Brønden, trænger de sig som rasende ned mod Vandet, og den ene søger da at skræmme den anden ved en afskyelig Brølen.

Alle Kameler gaar i en tilsyneladende meget langsom og tung Pasgang; men selv svært belæssede Lastkameler tilbagelægger i deres sædvanlige Gang en Snes Kilometer i fem Timer og kan holde ud at gaa uden Hvile fra om Morgenen Kl. 5 til om Aftenen Kl. 7; og gode Ridekameler løber i al Mag tre Gange saa hurtigt. Naar man lader en saadan hvile i Middagstiden, men forøvrigt rider fra tidlig om Morgenen til ud paa Natten, saa kan man lade Dyret løbe i Trav i seksten Timer og tilbagelægger da meget bekvemt 140 Kilometer. En saadan Anstrængelse kan en god Kamel taale tre, fire Dage i Træk uden nogen Hviledag, og man er derfor i Stand til med en eneste Ridekamel at rejse 50 Km. i fire Dage.

Araberen forlanger tre Ting af en god Kamel: den maa for det første have en blød Ryg, dernæst maa den ikke behøve Pisk, og endelig maa den ikke skrige, naar den staar op, og naar den lægger sig. En sædvanlig Lastkamel er det skrækkeligste Ridedyr, der kan tænkes. Ved dens Pasgang bliver Rytteren gynget op og ned og frem og tilbage i ganske ejendommelige Svingninger. Saa snart Kamelen falder i Trav, forholder det sig ganske anderledes, og naar Rytteren da lægger sig tilbage i Sadlen, stødes han ikke mere, end om han sad til Hest. Endnu mere utaalelig end Pasgangen er dog en Kamels Galop; den varer vel ikke længe, thi efter et Par Minutters Forløb ligger den ikke helt saddelfaste Rytter sædvanligvis paa Jorden, hvorpaa Kamelen nok saa lystigt traver videre.

I Bjergegne har man ingen synderlig Nytte af Kamelen, da det falder den meget besværligt at klavre; men i Vandet bærer den sig endnu mere ubehændigt ad. Allerede naar den drives ud i det for

Kamelkaravane (topuklet Kamel) i Sandstorm.

at drikke, ter den sig som halvt ude af sig selv, og værre bliver det, naar det gælder om at komme over en bred Flod.

Dens Stemme er en sælsom Blanding af Stønnen, Knurren, Brummen og Brølen. Af Sanserne turde Hørelsen være den bedst udviklede, Synet er svagt og Lugten vistnok slet. I det hele maa Kamelen betragtes som en temmelig enfoldig Skabning, hos hvilken Dumhed og Ondskab i Reglen plejer at følges ad, hvortil endnu kommer Fejghed, Stædighed, Halsstarrighed og Trods. Et Menneske, der har at gøre med et saadant Kreatur, kan nok til sidst blive rasende, og skønt Araberen behandler sine Husdyr som sine Børn, bringer Kamelen ham undertiden i grænseløs Vrede. Blandt de Tusinder af Kameler, som Brehm iagttog paa sine Rejser i Afrika, har han kun truffet én, som viste en vis Hengivenhed for sin Herre.

Efter at have gaaet drægtig i 12—13 Maaneder føder Kamelhoppene et eneste Føl, der fødes med aabne Øjne og er bedækket med et temmelig langt, tæt, blødt, uldent Haarlag. Saasnart dette er blevet tørt, følger Føllet sin Moder, som sørger for det med stor Kærlighed. Pukkelen er meget lille, og de hornagtige Liggepuder er knapt antydede. Senere bliver Ulden tættere og længere, saa at den unge Dromedar faar en paaafaldende Lighed med Alpaen, dens amerikanske Slægtning. Naar to Hopper kommer sammen tillige med deres Føl, leger de unge Dyr paa en ret tiltalende Maade, medens de gamle tilbrummer dem deres Bifald. Over et helt Aar giver Kamelen sin Unge Die og forsværer i den Tid sin lille med ualmindeligt Mod. Det er dog kun Moderen selv, aldrig nogen fremmed Kamel, som tager sig af et Føl. I Begyndelsen af det andet Aar vænner Araberne Dromedarfollene fra ved at holde dem borte fra Moderen. Allerede faa Dage efter, at en Hoppe har født, maa den igen arbejde, hvorimod Ungen traver fri og frank bag efter Moderen. Saasnart de unge Kameler er vænnede fra, tages de med paa Rejser for tidlig at lære at bruge Benene. Alt i Forhold til Kamelens større eller ringere Skønhed afrettes den fra det tredje Aar til Ride- eller Lastdromedar. Hvor der høves mange Kameler, belæsser man først Dyret, naar det er over fire Aar gammelt; i Egne, som er fattigere i saa Henseende, maa Dyrene allerede bære Byrder, naar de har fyldt deres tredje Aar.

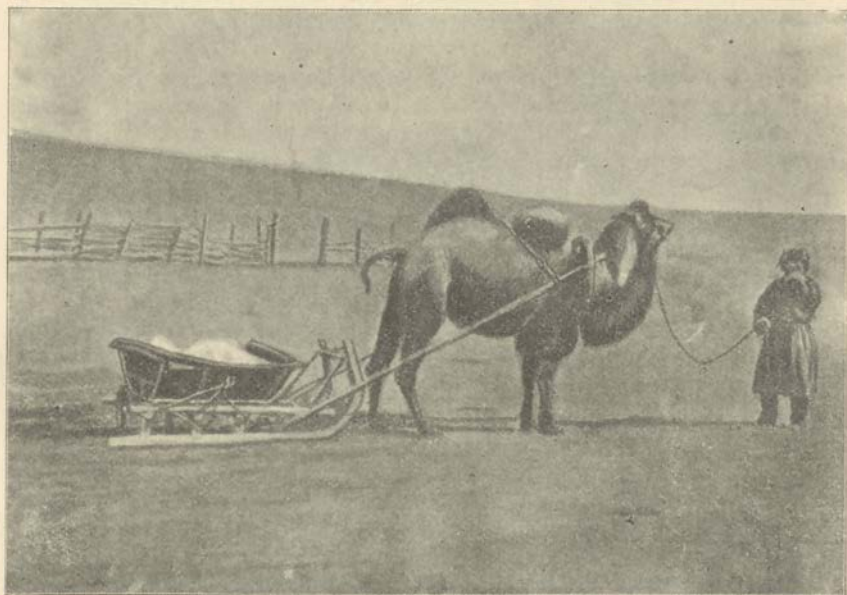
Det er usandt, at Kameler, paa hvilke man har læsset mere, end de kan bære, bliver liggende for at oppebie Døden, selv efter at man har taget Byrden af dem. En overlæsset Kamel rejser sig ikke, simpelthen fordi den ikke kan; men letter man Byrden, saa staar den op, i alt Fald naar den anspores dertil med et Par Slag. Anderledes forholder det sig, naar en Kamel paa en længere Rejse gennem Ørkenen synker sammen under sin Byrde; thi da sker det ikke af Stædighed, men af en fuldstændig Udmattelse, af hvilken den for bestandig bliver liggende.

For at fremskynde Kamelens Gang smækker Rytteren paa en egen Maade med Tungen eller slaar, naar dette ikke hjælper, i

Luften med den tynde Ridepisk. En god Kamel maa aldrig faa Prygl og behøver ingen anden Opmuntring. I mange Karavaner bærer Dyrene Bjælder eller Klokker, og de føler sig opmuntrede ved Sang.

Prisen for en god Kamel er forskellig i de forskellige Egne. En udmærket »Bischarin« betales med 200—300 Kr.; en sædvanlig Lastkamel koster sjældent over 80 Kr., og unge eller daarlige Kameler kan købes for 24—36 Kr.

Kamelen er underkastet mange Sygdomme, som især under lavere Bredder undertiden griber stærkt om sig og borttrykker mange

Slæde med Kamelforspand.

Dyr. I Ørkenen er Samumen Kamelernes værste Fjende, og de mærker allerede denne giftige Vind hele Timer før dens Komme. Den frygtelige Lummerhede, der gaar forud for Sandstormen, forstaar ogsaa de at tyde; de bliver ængstelige, sky, ustyrlige og travet, til Trods for deres øjensynlige Udmattelse, saa rask afsted, som de kan. Saa snart Stormen virkelig bryder løs, kan ingen Opmuntring bringe dem til at gaa videre; de lægger sig da i en vis Orden med Bagdelen vendt imod Stormen og med Hovedet langt fremstrakt.

Hvad enten Kamelen omkommer i Ørkenen eller falder for Kniven, har dens Død altid noget gribende ved sig. Naar Slagteren befaler den at knæle, lystrer den uden at ane noget ondt, lægger

sig paa Jorden og modtager pludselig med en meget skarp Kniv det dræbende Stik i Struben, selvfølgelig under det tre Gange gentagne Udraab: »Allahu Akbar!« (Gud er den største!) Sædvanligvis er Stødet saa velrettet og dybt, at Dyret øjeblikkelig synker livløst om.

Kødet er haardt og sejt; det Læder, der beredes af Huden, er ikke synderlig stærkt, og Mælken benyttes kun lidet, da den er saa fed, at man maa være meget vant til den for at finde Behag i den. Blodet bruges ikke; derimod anvendes Gødningen meget, idet de runde, haarde og tørre Smaaklumper, der omtrent er saa store som Valnødder, benyttes som Brændsel, ofte æltede sammen med Ko-, Heste- og Æselgødning til Kugler, som tørres i Solen.

Omtrent den samme Rolle, som Dromedaren spiller i de ovenfor angivne Egne, er forbeholdt den topuklede Kamel (*Camelus bactrianus*) i Øst- og Mellemasien. Fra Dromedaren adskiller den sig ved sine to Pukler, af hvilke den ene hæver sig i Skulderregionen, den anden lidt foran Krydset. Haarlaget er langt rigere end hos Dromedaren, og Farven er altid mørkere, sædvanligvis mørkebrun og om Sommeren rødlig. Den puklede Kamels Krop er større end Dromedarens, men Benene er meget lavere, og paa Grund deraf faar den et højst uformeligt Udseende.

Den topuklede Kamel har fra de ældste Tider tjent Tatarerne, Mongolerne og Kineserne som Husdyr og anvendes ganske paa samme Maade som Dromedaren; dog benyttes den ikke i samme Udstrækning som Ridedyr, fordi den har en saa tung Gang, at det er umuligt at rejse hurtigt med den.

Den topuklede Kamel besørger den storartede Vareomsætning, som drives i det Indre af Asien; fra Peking gaar der store Karavaner igennem hele Kina og langt ind i det asiatiske Rusland. Det tykke Haarlag gør det muligt for Dyret ogsaa at færdes i koldere Egne, saa at det bruges endog om Vinteren. Navnlig Bucharerne besidder store Hjorde af topuklede Kameler, og det er især disse Dyr, der besørger den store Byttehandel med indiske, russiske og sibiriske Varer. Kalmukkerne anser den topuklede Kamel for deres nyttigste Husdyr, og deres Nomadeliv bliver kun muligt ved den. Den bærer hele Familien med alle dens Ejendele over de uoverskuelige Stepper, slæber Brænde og Siv sammen, yder Mælk, Uld, Kød og Hud. I Sibiriens koldere Egne beskytter man den om Vinteren ved en Klædning af Tæpper, som tilvirkes af dens egne Haar. Kirgiserne indhyller formelig Dyrene i saadanne Dækkener. I hine Lande maa den topuklede Kamel yde de samme Tjenester som Dromedaren i Afrika eller Vestasien; hvad Samum er for denne, er Snestormen for hin, og ligesom Dromedaren lider af Hede, lider denne af Vinterkulde. Perserne bruger den topuklede Kamel paa en ganske ejendommelig Maade, nemlig som en Slags levende Fæstning: De lægger en stærk Sadel paa den, som tjener

som Lavet for et Stykke let Skyts, og hænger Munitionen bag paa Dyret i Sække. Særligt uddannede Artillerister rider paa disse Kameler og udgør under visse Omstændigheder en meget nyttig Afdeling af Hæren.

I sit Væsen synes den topuklede Kamel at have megen Lighed med Dromedaren. Begge Arter kan krydses og faar Unger snart med én, snart med to Pukler. Dette Afkom er frugtbart.

* * *

Den nye Verdens Lamaer (*Auchenia*) er Kameler, som i Størrelse staar lige saa meget tilbage for den gamle Verdens Arter som

Lamaer (Alpaca'er).

Pumaen for Løven eller Amerikas største Tykhuder for Kolosserne i den gamle Verden. Lamaerne adskiller sig ikke alene ved deres ringere Størrelse fra de egentlige Kameler, men ogsaa ved det forholdsvis store, stærkt tilbagefaldende Hoved med den spidse Snude, ved de forholdsvis store Ører og Øjne, den tynde Hals, de højere

Ben med dybere spaltede Tær og mindre Trædepuder og det lange, uldne Haarlag. Endelig har Ryggen ingen Pukkel.

Lamaerne deles i fire forskellige Former, som allerede fra gammel Tid fører Navn af Guanaco, Lama, Alpaca og Vicunja. Guanacoen og Vicunjaen lever endnu i vild Tilstand; de andre Arter har allerede fra umindelige Tider været Husdyr, og de første Opdagere af Amerika forefandt baade Lamaen og Alpacaen i tæmmet Tilstand.

Alle Lamaer bebor Højsletterne paa de mægtige Andesbjærgene. De befinder sig kun vel i kolde Egne og stiger derfor blot i den sydlige Del af Andesbjærgene ned paa Pampastepperne eller paa Patagoniens store Stetter. Ved Ækvator opholder de sig i en Højde af 4—5000 Meter og gaar ikke længere ned end til 2700 Meter over Havet. De lever i større eller mindre Flokke, ikke sjældent i Hjorde paa flere Hundrede, og er Genstand for den ivrigste Jagt.

Guanacoen eller Huanacoen (*Auchenia huanaco*) er tilligemed Lamaen det største af de sydamerikanske Landpattedyr og, skønt den kun forekommer i vild Tilstand, et af de vigtigste af dem alle. I Størrelse ligner den omtrent vor Kronhjort, og i Bygning er den en besynderlig Mellemtung mellem Kamel og Faar. Kroppens Længde udgør 2,25 M., Halens Længde 24 Ctm., Skulderhøjden 2,15 M. og Højden fra Jorden til Issen 1,6 M. Hunnen ligner Hannen, men er mindre. Pelsen er temmelig lang, tæt, men løs; den bestaar af kortere og finere Uldhaar og tyndere og længere Dækhaar. Hovedfarven er smudsig rødbrun; Midten af Brystet, Bugen og Indersiden af Lemmerne er hvidlige.

Huanacoen er udbredt over Andesbjærgene lige fra Magelhaensstrædet til det nordlige Peru. Det lever i Smaaflokke paa 7—10 Individuer, bestaaende af mange Hunner og kun én gammel Han. Dets Bevægelser er raske og livlige; dog indhentes det snart paa jævn Grund af en god Hest. Løbet, en kort, slæbende Galop, er ligesom hos de ægte Kameler en Pasgang. Naar Dyret flygter, bliver den lange Hals strakt fremad og bevæget op og ned. Huanacoen klavrer fortrinligt, løber paa Gensens Vis henad de stejleste Bjærghænder og ser uden at svimle ned i de dybeste Afgrunde. Naar den hviler, ligger den ligesom Kamelen paa Brystet og Benene, og i denne Stilling tygger den Drøv. Den Han, der er Anfører for Flokken, staar som oftest nogle Skridt borte fra de andre og holder Vagt, imedens Hjorden græsser i Ro og Mag. Ved den ringeste Fare udstøder han en høj Brægen; alle de andre Dyr løfter da straks Hovederne, ser sig om og tager derpaa Flugten.

Parringstiden falder i Maanederne August og September, og forud for den finder der hyppige Kampe Sted mellem Hannerne. Huanacoen forsvarer sig mod andre Huanacoer ved at slaa og bide, mod andre Fjender paa en for alle disse Dyr fælles Maade: Lamaerne lader nemlig Modstanderen komme tæt hen til sig, lægger Ørerne

tilbage, antager et meget fortrædeligt Udseende og sender ham pludselig Spyt, blandet med tyggede Plantedele, lige i Ansigtet, sædvanligvis med stor Sikkerhed.

Mennesket er og bliver disse Dyrs værste Fjende; thi Kondoren indskrænker sig rimeligvis til at angribe Unger og værgeløse Dyr.

Lamaen, egentlig Llama (udtales Ljama), (*Auchenia lama*) findes fortrinsvis i Peru og udvikler sig der bedst paa Højsletterne i den angivne Højde over Havet. Den bliver noget større end Huacacoen og kendes let paa Hvilepuderne paa Brystet og paa Forsiden af Haandrogen. Farven varierer meget; der gives hvide, sorte, brogede, rødbrune o. s. v. Dyrets Højde er fra Fodsaalen til Issen 2,5—2,8 M. og Skulderhøjden er 1,2 M.

»Lamaen,« siger Faber, »er lige saa nyttig for de Indfødte som for de Fremmede; de første opholder næsten udelukkende deres Liv ved dette Dyr, og de sidste vender tilbage til Spanien, berigede ved de Tjenester, det har ydet dem; thi Dyret leverer ikke alene Kød, men bærer ogsaa Varer fra det ene Sted til det andet. Man lægger sædvanligvis 75 Kilo paa det og paa de stærkeste vel henimod 50 Kilo mere. Det kan fem Dage i Træk tilbagelægge 10 Leguas*), men maa hvile den fjerde og femte Dag. Dets Gang er saa fast og sikker, at man ikke behøver at surre Varerne videre fast. Mest tjener det til at bære Sølvbarrer fra Potosi til Stampeværkerne, og dermed er der bestandig 30,000 Individer undervejs. Paa Tilbagevejen medfører de Bjærgværksfolkenes Fødevarer og andre Fornødenheder.«

»Jeg har ofte,« siger Acosta, »undret mig over at se disse Hjorde, belæssede med 2—3000 Sølvbarrer, som er over 300,000 Dukater værd, og det uden at være ledsagede af andre end nogle Indianere, som førte, læssede og aflæssede Dyrene, samt i det højeste nogle faa Spaniere. De sover hver Nat under aaben Himmel, og dog har man aldrig mistet noget paa den lange Vej; saa stor er Sikkerheden i Peru. Varer Rejsen kun en Dag, bærer disse Dyr 8 Arrobas (92 Kilo) og gaar 8—10 Leguas (29—36 Km.) dermed. De holder meget af den kolde Luft og befinder sig vel paa Bjærgene, men dør paa Sletterne af Hede. Undertiden kan de være helt bedækkede med Rimfrost og Is og vedbliver dog at være raske.«

Lamaerne er af lige saa stor Vigtighed for Peruanerne som Rensdyret for Lapplænderne, og man holder dem i uhyre Flokke paa Højsletterne. Hunnerne bruges udelukkende til Artens Forplantning, og kun Hannerne bruges til Lastdyr.

»Intet ser smukkere ud,« siger Stevenson, »end et Tog af disse Dyr, naar de med deres omtrent et Centner tunge Læs paa Ryggen skrider fremad, det ene efter det andet, anførte af det ledende Dyr, som er prydet med en smagfuldt forsiret Grime, en lille Klokke og

*) Af spanske (kastilianske) Leguas gaar der $26\frac{3}{8}$ paa en Grad.

en Fane paa Hovedet. Roligt drager de over Cordillerernes sne-dækte Toppe eller hen ad Bjærgsiderne, paa Veje, hvor Heste, ja endog Muldyr skulde have vanskeligt nok ved at komme frem. De er desuden saa lydige, at deres Drivere hverken behøver Pisk eller Stok for at styre dem eller for at faa dem til at gaa videre.«

Man finder nu Lamaen i saa godt som alle zoologiske Haver. Den trives udmærket i Europa og har ofte forplantet sig her.

Pacoen eller Alpacaen (*Auchenia pacos*) er et vigtigt Medlem af Gruppen. Dette Dyrs Uld frembyder nemlig ualmindelig gode Egenskaber, og man har derfor begyndt at indføre Pacoen saavel i Europa som i Australien. De Forsøg, man har anstillet i Europa har dog hidtil ikke været synderligt heldige, hvorimod de Dyr, der er blevne førte til Australien, skal trives godt.

Pacoen er mindre end Lamaen og ligner i Bygning Faaret, men har en længere Hals og et sirligere Hoved. Dens Pels er meget lang og overordentlig blød; paa nogle Steder, navnlig paa Siderne af Kroppen, opnaar den en Længde af 10—12 Ctm. Farven er som oftest ganske hvid eller sort; dog gives der ogsaa brogede.

Pacoerne holdes i store Hjorde, som græsser hele Aaret rundt paa Højbjærgene. Kun naar de skal klippes, drives de til Hytterne. Der gives maaske intet genstridigere Dyr end denne Lama; naar en af dem kommer bort fra Flokken, kaster den sig paa Jorden og kan hverken ved venlige Ord eller ved Slag bevæges til at rejse sig. Indianerne har fra umindelige Tider forfærdiget uldne Tæpper og Kapper af Paco- og Lamauld.

Pacoen formerer sig meget stærkt. Hunnen gaar elleve Maaneder drægtig, og naar den befinder sig vel, kaster den rask efter hinanden Unger.

Sirligere end Lamaen er Vicunjaen (*Auchenia vicugna*). I Størrelse staar den imellem Lamaen og Pacoen, men adskiller sig fra begge ved den korte og mere krusede Uld, der er af udmærket Finhed. Issen, den øverste Del af Halsen, Kroppen og Laarene har en ejendommelig, rødliggul Farve (Vicunjafarve), Undersiden af Halsen og den indvendige Side af Lemmerne er lys okkergul; de 12 Ctm. lange Brysthaar og Underlivet er hvide.

Om dens Liv fortæller Tschudi: »I den vaade Aarstid opholder Vicunjaerne sig paa Andesbjærgenes Rygge, hvor der kun findes en højst sparsom Plantevækst. Da deres Klove er bløde og let bliver ømme, holder de sig bestandigt til deres Græssepladser og trækker sig, selv om de forfølges, aldrig tilbage til de skaldede Klippetoppe og endnu mindre, som Gemserne, til Isbræer og Snemarker. I den varme Aarstid stiger de ned i Dalene. At Dyrene om Vinteren foretrækker kolde og om Sommeren varme Egne, kan let forklares af, at Andesbjærgenes Rygge i den tørre Aarstid er ganske fortørrede, og at den overhovedet sparsomme Plantevækst kun yder dem tilstrækkelig Føde i de Dale, hvor der er Kilder og Moser.

I Februar føder Hunnen en Unge, som straks efter Fødselen viser en usædvanlig Udholdenhed og Hurtighed. De unge Hancunjaer bliver hos Moderen, indtil de er udvoksede; da slutter hele Flokken af Hunner sig sammen og fordriver Hannerne ved at bide og slaa dem. De sidste samler sin nu i Smaaflokke, der kan vokse op til Skarer paa 25—30 Individuer. Vicunjaen træffes ogsaa undertiden enkeltvis, indhentes da efter en kort Galop og fanges med Lassoen.

Indianerne bruger sjældent Bøssen til at fælde Vicunjaen med. De anstiller Jagter, til hvilke enhver Familie paa Højsletten i det mindste maa stille én Mand. Der medtages Stokke og uhyre Nøgler af Sejlgarn. Paa en dertil skikket Slette stikkes Stokkene i Jorden i 12—15 Skridts Afstand fra hverandre og forbindes indbyrdes ved Sejlgarn i en Højde af henved 1 Meter. Paa denne Maade afstikkes der et kredsformigt Rum, 3—4 Km. i Omfang, paa hvis ene Side der dannes en aaben Indgang, der er et Par Hundrede Skridt bred. Til den Snor, der danner Kredsen, befæster Kvinderne brogede Lapper, som bevæges frem og tilbage af Vinden. Saa snart alt er færdigt, begiver Mændene, som til Dels er til Hest, sig til hver sin Side og driver fra en Omkreds af flere Mile alle Vicunjaer gennem den aabne Indgang ind i Indbegningen. Naar der er samlet et tilstrækkeligt Antal, lukkes denne. De frygtssomme Dyr vover ikke at sp.inge over Snoren med de flagrende Lapper og bliver let fældede med de saakaldte »Bolas«, der bestaar af tre Kugler, to tungere, og en lettere, af Bly eller Sten, som er befæstede til lange Snore af Vicunjasener. Disse Snore sammenknyttes ved den frie Ende. Naar Redskabet bruges, tages den letteste Kugle i Haanden, og de to andre svinges i store Kredse over Hovedet. I 15—20 Skridts Afstand fra Maalet slippes Haandkuglen pludselig løs, og nu svinger alle tre Kugler sig i Kredse henimod et bestemt Punkt og slynger Snorene om den Genstand, de træffer. Der sigtes sædvanligvis efter Dyrenes Bagben. Disse knyttes saa fast sammen, at enhver Bevægelse er hæmmet, og at Dyret styrter. Der kræves lang Øvelse til at bruge slige Bolas med Færdighed, især til Hest; thi Begynderen tilføjer ikke sjældent sig selv eller sin Hest livsfarlige Saar. De med Bolas fangne Vicunjaer slagtes, hvorpaa Kødet deles ligeligt iblandt de tilstedeværende. Skindene tilhører Kirken.

Paa Inkaernes Tid blev Jagterne anstillede efter en langt større Maalestok; der samledes da aarligt 25—30,000 Indianere, som fra en Omkreds af omtrent 150 Kilometer drev alt Vildt sammen i en umaadelig Kreds. De skadelige Dyr, som Bjørne, Kuguarer og Ræve, blev dræbt, men af Hjortene, Raadyrene, Vicunjaerne og Huanacoerne fældedes der kun et bestemt Antal. Der skal ofte være blevet drevet 40,000 Stykker sammen.

Af de Skedehornede eller Horndyrene (*Bovidae*) omtaler vi først Gederne (*Capra*). Hornene findes hos begge Køn, men er hos Hannen (Bukken) altid mere udviklede end hos Hunnen (Geden). Forøvrigt forudsættes Gedernes almindelige Udseende bekendt. De er gennemgaaende Bjærgboere, og mange færdes endog over Snegrænsen. Alle Arter er mere eller mindre selskabelige; de løber og springer uafsladeligt om og ligger kun rolig, medens de tygger Drøv. Baade Dag og Nat er de i Virksomhed, især dog om Dagen. I at klavre besidder de stor Færdighed, og de staar uden at svimle paa de smalleste Kanter. Ligesaa oplagte til Leg og drillelystne, som de er indbyrdes, lige saa forsigtige og sky viser de sig overfor andre Skabninger. I Nødstilfælde værger de sig tappert. Gedernes Føde bestaar især af saftige Alpeplanter. Alle Arter holder meget af Salt og maa have rigeligt Vand, hvorfor de skyr de Egne, hvor der hverken findes Kilder eller Bække.

Hoved af Stenbuk.

Ungernes Antal er fra én til fire; alle vildtlevende Arter føder i det højste to, de tæmmede kun i sjældne Tilfælde fire. Kiddene kommer til Verden med aabne Øjne og er efter faa Minutters Forløb i Stand til at følge de gamle.

Stenbukkene (*Ibex*) bebor den gamle Verdens Bjærg, og kun faa andre Pattedyr følger dem op paa de Klippetinder, hvor de færdes Aar ud og Aar ind. Europa tæller tre Arter. En af dem (*Capra ibex*) bebor Alperne, en anden af dem (*C. pyrenaica*) Pyrenæerne og andre spanske Bjærg og en tredje (*C. caucasica*) Kaukasus. Desuden findes der en Stenbuk-Art i Sibirien, en anden i det klippefulde Arabien, en tredje i Abessinien og en fjerde paa Himalaya. Alle disse Dyr ligner hverandre i Form og Farve og adskiller sig væsentligt kun fra hverandre ved Hornenes Dannelse og ved Hageskæget.

Alpe-Stenbukken (*C. ibex*) er en stolt, anselig Skabning, af en Længde af 1,5—1,6 M., med en Skulderhøjde af 80—85 Ctm. og af en Vægt fra 75—100 Kilo. Kroppen er sluttet og stærk, Hovedet forholdsvis lille, med højt hvælvet Pande; Benene er kraftige og middelhøje, Hornene mægtige. Haarlaget er stridt og tæt; i den kolde Aarstid er der imellem Dækhaarene indblandet en Mængde Uldhaar, som falder af, naar Varmen tiltager. Farven er om Sommeren rødliggraa, om Vinteren gulgraa. Hornene opnaar hos den gamle Buk en betydelig Størrelse og Styrke og kan opnaa en Længde

af 80—100 Ctm og en Vægt af 10—15 Kilo. Hunnens Horn ligner mere Hun-Husgedens end Han-Stenbukkens.

I Følge gamle Beretninger beboede Stenbukkene i tidligere Tider alle Alper. Under Romernes Herredømme maa de have været hyppige; thi Jette pragtelskende Folk førte ikke sjældent 1—200 levende Stenbukke til Kamplegene i Rom; men allerede i det 15de Aarhundrede var Stenbukkene sjældne i Schweiz, og i Savoyens Højbjærg var de i 1821 blevene saa sjældne, at Jagten blev forbudt under streng Straf. For Tiden ser man som Følge af de strenge Jagtforbud paa den sydlige Del af Mont Rosa og dets Forgreninger atter Flokke paa 10—18 Individuer.

Stenbukkene holder sig sammen i Smaaflokke, hvorfra dog de gamle, trodsige Bukke holder sig fjærnede udenfor Parringstiden. Hver Flok tager Ophold paa de højeste Alpegræsange i umiddelbar Nærhed af Snemarkerne og Isbræerne. Gamle Bukke synes især at ynde Højderne; om Dagen ligger eller staar de stille, mængen en Gang hele Dage igennem paa det samme Sted, helst paa frempringende Klippestykker, hvor de har Ryggen dækket og forøvrigt nyder fri Udsigt. Gederne med deres Unger opsøger en bekvemmere Plads noget dybere nede imellem Bjærgene. Om Natten drager Flokken ned i de øverste Bjærgskove for at søge Føde, og ved Solnedgang stiger den igen op paa Højderne. Om Sommeren søger Stenbukkene om paa Nordsiden af Bjærgene og hen i Nærheden af Isbræerne. Stikkende Solskin er dem nemlig langt mere imod ned stærk Kulde. De løber hurtigt og udholdende, klatrer med Lethed og sætter med ubegribelig Sikkerhed afsted langs Klippevægge, hvor de næppe kan faa Fodfæste. Man har set Stenbukke staa med alle fire Fødder paa en Pæl. Schinz iagttog, at disse Dyr med den største Nøjagtighed naaede den Plet, imod hvilken de rettede deres Spring. En ganske ung, tam Stenbuk i Bern sprang uden Tilløb op paa Hovedet af en høj Mand og holdt sig fast der med sine fire Fødder; en anden saa' man staa paa en smal Dørkant.

Stenbukken er ikke alene sky, men beregnende forsigtig. Gamle Bukke er det næppe muligt at komme nær. Forøvrigt har disse Dyr i deres Væsen megen Lighed med Gederne; dog er de roligere og ikke saa morsomme.

I Januar kæmper Bukkene med hverandre. Sidst i Juni eller først i Juli fødes en Unge, omtrent saa stor som et Gedekid, en lille, smuk, munter og indsmigrende Skabning, der allerede faa Timer efter Fødselen klatrer næsten ligesaa behændigt som Moderen. I Fare iler denne hen ad de frygteligste Skrænter og søger Frelse i øde Kløfter, medens Kiddet skjuler sig blandt Stene og i Klippehuller, hvor det ligger saa stille som en Mus og ser, hører og vejrer skarpt til alle Sider. Dets graa Haarlag ligner saa ganske Stenblokkenes Farve, at ikke en Gang et Falkeøje er i Stand til at opdage det lille Dyr.

Næst efter Kongeørnen er Ulve og Ræve samt maaske Lamme-

gribben de farligste Fjender for det unge Stenbukke-Vildt. Dog, naar Mennesket ikke havde været, vilde Stenbukkene sandsynligvis endnu i et stort Antal findes paa Alperne. Men Stenbukke-Jagt har altid haft en ganske særegen Tillokkelse.

»Alle Jægere,« siger Tschudi, »forsikrer, at ingen Nydelse kan sammenlignes med den, endelig at være kommen en græssende Stenbuk paa Skud. Hele Uger igennem har Jægeren forfulgt, beluret og sporet den; Skridt for Skridt har han listet sig efter den stolte Buk, som han maaske ikke en Gang endnu har set; i de kolde Nætter har Haabet om det nære Bytte gydt nyt Liv i hans rystende Lemmer. Endelig ser han paa Afstand det statelige Dyr med de mægtige, knudrede Horn hvile roligt paa en utilgængelig Klippevæg. Nu gælder det om at tage Vinden fra det; i hele Timer maa han vandre over frosne Snemarker for at komme det i Ryggen. Han ser ikke Dyret, men aner, at det er blevet paa sin Plads, — endelig er det omgaaet. Forsigtig stirrer han op paa Klippen, — Bukken er borte. Men se! Hundrede Skridt derfra vugger den sig, snøftende, frem og tilbage paa en tommebred Klippekant. Med voldsomt bankende Hjerte og bævende af Haab og Frygt nærmer Jægeren sig og lægger an — Skuddet genlyder mægtigt i den dødsstille Alpeverden, og Bukken ligger blodig i sine sidste Trækninger nede imellem Stenene.«

Gyselige er de Fortællinger, som enkelte Jægere har efterladt. De har ofte bogstavelig hele Uger igennem kæmpet med Døden; de har udstaaet alle de Lidelser, som en uhyggelig Bjærgegn kan bringe over Mennesket, — og dog opgiver de ikke denne farlige Bestilling. Og da Jægerne som oftest er Krybskytter, maa de oven i Købet være paa Post for at undgaa de jagtberettigedes Kugler!

De i en ung Alder indfangede Stenbukke bliver meget tamme. Stenbukken avler ikke alene frugtbare Bastarder med andre Arter af sin Slægt, men ogsaa med den almindelige tamme Ged, og det lige saavel i Fangenskab som i fri Tilstand. De ved saadanne Krydsninger avlede Bastarder er stærke og kratige og ligner langt mere Stenbukken end Geden, om end Hornene har størst Lighed med Stenbukkens.

De spanske Stenbukke har hidtil ikke maattet dele Skæbne med Slægtingene paa Alperne. Endnu er de stolte Dyr udbredte over alle Højbjærgene paa den pyrenæiske Halvø, og paa mange Steder er de endog temmelig hyppige. Alle spanske Jægere kender dette stolte Vildt, som fortræffelig betegnes ved Navnet »Cabromontes, »Bjærggeden«, og i alle Landsbyer mellem Bjærgene findes der Stenbukkehorn indmurede paa Bygningerne.

Gederne (*Hircus*) er mindre end Stenbukkene, og Hornene er mere eller mindre sammentrykte, hos Hannen skarpkantede med Tværknuder eller Furer, hos Hunnen besatte med Ringe og furede; ikke sjældent mangler de ganske.

Det gaar med vor tamme Ged som med de øvrige Husdyr: man véd ikke, fra hvilken Art den nedstammer. Mange Naturforskere tror, at vi maa tilskrive Bezoargeden (*Hircus egagrus*) Æren for at have beriget os med et saa nyttigt Husdyr. Vist er det, at Bezoargeden avler frugtbare Bastarder med vor tamme Ged, og at den ved Krydsning med denne har frembragt en egen Race, der staar som Mellemlid imellem begge Arter.

Bezoarged.

Bezoargeden er noget mindre end den europæiske Stenbuk, men betydelig større end vor tamme Ged. Hannens Horn er meget lange og opnaar hos gamle Dyr ofte en Længde af over 80 Ctm. Ved Roden staar de tæt sammen, derpaa bøjer de sig til over Midten bagud, men i Spidsen vender de atter stærkt frem og indad. Begge Køn har et langt Skæg. Farven er lys rødgraa eller brungul; Brystet og den nederste Del af Halsen er sortbrun og Bugen hvid; langs nedad Ryggen løber der en sortbrun Stribe.

En stor Del af Vest- og Mellemasien er Bezoargedens Hjem.

Ligesom Stenbukken opholder den sig paa Bjærgenes Toppe, i Nærheden af Isbræerne og den evige Sne. Der lever den i Smaaflokke paa 10—20 Individer og derover under Anførsel af en gammel Buk. Den klatrer fortrinligt og gør med Behændighed de voveligste Spring.

Der findes ofte i disse Geders fjerde Mave og i deres Tarme stenagtige Aflejringer, de saakaldte Bezoarkugler, fra en Størrelse som en Ært til henimod et Omfang som en knyttet Haand, hvilke der uden Grund tilskrives den vidunderligste helbredende Kraft. I hele Indien og Persien betales dette Kvaksalvermiddel meget dyrt, men i Europa er Bezoarkuglernes Tid for længe siden forbi. Lignende Dannelser findes dog ogsaa hos andre Drøvtyggere, navnlig hos Antilopperne.

Angorageden (*Capra hircus angorensis*) er et stort og smukt Dyr med ejendommeligt snoede Horn og et ganske paafaldende Haarlag. Ulden er overordentlig tæt og lang, fin, blød, silkeagtig og noget kruset. Kun Hovedet, Ørerne og det nederste af Løbene er bedækkede med korte, glatte Haar. Farven er blændende hvid, og mørkplettede Eksemplarer forekommer kun sjældent. Om Sommeren falder Ulden af i store Totter; men den vokser meget hurtigt ud igen, og et enkelt Dyrs Uld kan veje 1,25—2,50 Kilo.

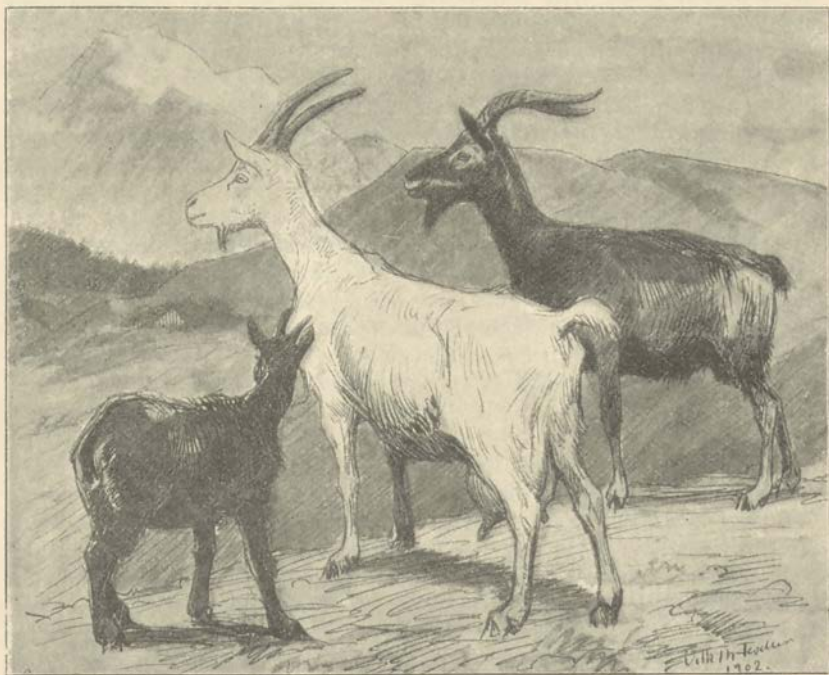
Dyret har faaet Navn efter den lille By Angora i Anadoli i Lilleasien. Antallet af de Geder, man holder i dette Distrikt, anslaaes til en halv Million. I April foregaar Klipningen, og umiddelbart derefter bliver Ulden indpakket. Byen Angora alene leverer næsten 1 Mill. Kilo Uld, som har en Værdi af over 3 Mill. Kr. og især udføres til England. Uldens Finhed aftager med Dyrenes Alder. Man har med Held indført Angorageden i Frankrig og Spanien; men navnlig i Kaplandet har Angoraopdrætning i den senere Tid begyndt at spille en stor Rolle.

Et næsten lige saa nyttigt Dyr som det foregaaende er Kaschmirgeden (*Capra hircus laniger*), der har lange, fine og glatte Dækhaar hængende ned over de korte, ualmindeligt fine, dunagtige Uldhaar. Farven varierer noget; i Reglen er den sølvhvid eller svagt gulagtig. Fra Himalaya og Thibet er denne smukke lille Ged udbredt over Buchariet til Kirgisernes Land. I Bengalen er den bleven indført; i Thibet er den overalt hyppig, men kun paa Bjærgene.

Man var i Tvivl om, af hvilket Dyr man fik det Haar, der blev anvendt til Fabrikationen af de fineste af alle uldne Tøjer, indtil Bernier, en fransk Læge, som i Aaret 1664 i Stormogulens Følge berejste Thibet, lærte Kaschmirgeden at kende. Under Stormogulens Herredømme skal der have bestaaet 40,000 Shavlsvæverier i Kaschmir; men da Landet kom under Afghanerne, gik denne vigtige Industrigren en Del tilbage. Endskønt man i nogen Tid i Europa har eftergjort Kaschmirshavler, og Prisen derved er bleven noget trykket, betales der dog endnu i Landet selv 10—1200 Kr. for et

ægte Shavl, og i Europa koster de det dobbelte. Orientalerne stiller den Fordring til et ægte Kaschmirshavl, at man skal kunne trække det igennem en Fingerring. Ternaux indførte i Begyndelsen af forrige Aarhundrede Kaschmirgeder til Frankrig, og de, der for Tiden findes der, indbringer Landet 15—20 Mill. Fr.

Paa Grund af den store Nytte, man har af den tamme Ged eller Husgeden (*Capra hircus*), findes den nu udbredt over saa godt som hele Jorden; den lever under de forskelligste Forhold, som oftest dog i frit omkring strejfende Flokke. Geden er ganske

En Gedefamilie.

som skabt for Bjærgene. Jo stejlere, vildere og mere sønderrevne disse er, desto bedre synes den at befinde sig. I hele Sydeuropa og i de øvrige tempererede Dele af de andre store Fastlande kan man næppe bestige et Bjærg uden at møde græssende Gedejorde paa sin Vej.

Geden besidder ganske andre Egenskaber end det den saa nærbeslægtede Faar. Den er en lunefuld, nysgerrig, drillelysten, til alle Slags kaade Streger oplagt Skabning, som det er en Fornøjelse at iagttage. »Det næppe et Par Uger gamle Kid,« siger Lenz, »har allerede stor Lyst til, ved Siden af sine mange pudsige Spring,

ogsaa at begynde paa halsbrækkende Foretagender. Dets medfødte Drift fører det bestandigt til Vejrs. En af dets bedste Adspredelser bestaar i at klatre op paa Brændestabler og Stendynger, paa Mure og Klipper eller at stige op ad Trapper. Undertiden er det næppe eller slet ikke Dyret muligt at komme ned igen fra det Sted, hvortil det har arbejdet sig op. Det kender ikke til Svimmelhed og gaar eller ligger rolig ved Randen af de frygteligste Afgrunde.« Bukken har noget alvorligt og værdigt i sin Færd og udmærker sig fremfor Hun-Geden ved en større Kækhed. »Naar det gælder om at nippe til forbuden Føde eller om at lege og stanges,« siger Tschudi, »saa lægger Gederne en indtagende og yndefuld Kaadhed for Dagen. Faaret og Stenbukken har kun som ganske unge et muntert Sind; Geden beholder det længere. En Englænder havde en Gang taget Plads paa en Træstamme i Nærheden af Værtshuset paa Grimsel og sad og nikkede over en Bog. En Gedebruk, der trippede om i i Nærheden, fik Øje paa ham og kom nysgerrig nærmere. Da den ansaa hans Nikken med Hovedet for en Udfordring, indtog den straks en Fægterstilling, maalte Afstanden med Øjet og gav det frie Albions ulykkelige Søn et saa voldsomt Stød med sine Horn, at han tumlede bag over, vendte Benene i Vejret og laa og bandede paa Jorden. Halvt forskrækket over den Mangel paa Modstand, den havde mødt, traadte Sejrherreren med det ene Forben op paa Træstammen og saa nysgerrig ned paa sit sprællende og skrigende Offer.«

Den samme Forfatter skriver videre: »Om Foraaret drager Hyrdedrengene i Schweiz til Fjælds med deres bestemte Antal Dyr. De er klædte i de usleste Pjalter, har en lang Alpestok, en Pose med Salt, en bredskygget Hat og noget mager Ost samt Brød. Det er Hyrdens eneste Føde hele Sommeren igennem; om varm Mad er der ikke Tale, og kun hver fjortende Dag, undertiden blot hver Maaned, bringer en Dreng fra Dalen ham frisk Brød og Ost. I slet Vejr kryber Hyrdedrengen ofte hele Uger igennem sammen i sin fugtige Moshytte uden Ild, rystende af Kulde og Sult, og kommer kun frem for at kaste et Blik paa sine Dyr, der har det langt bedre end han, skønt ogsaa de uden Beskyttelse er udsatte for det barske Alpevejr. Henimod Efteraaret rykker hele Selskabet ned imod de mildere Kvægalper, og naar Frost og Sne ogsaa bliver for slemme der, driver Drengen sin Hjord ned i Dalen, hvor han faar sin ringe Løn for sit Arbejde.

De græske Hyrder har det ikke bedre. De bliver om Natten frygteligt plagede af Myg og maa om Dagen i den glødende Solhede klatre om paa stejle Klipper for at holde deres lystige Hjord samlet. Paa mange Steder overlades Gederne til sig selv og drives først sammen om Efteraaret, eller ogsaa sender man en Gang om Ugen en Karl op til dem med noget Salt, som de længselsfuldt venter paa og slikker i sig paa en dem velkendt, flad Sten. I det indre Afrika græsser Gederne ligeledes, hvor de finder for godt, men drives om Aftenen ind i en Indhegning af Tjorn, hvor de er sikrede

mod Angreb af Rovdyr. Om Natten gaar det ofte meget støjende til i Seribaen. Der gives ikke mange Dyr, der sover saa lidt som Gederne; selv i Mørke foretager de Fægtninger, Væddeløb og Klatreøvelser. Et forfærdeligt Oprør bliver der, naar et Rovdyr, navnlig en Løve, nærmer sig en saadan Indhegning; man skulde da tro, at hver enkelt Ged kunde bræge for ti. Ikke sjældent støder man midt i Urskoven paa en anselig Gedejord, af hvilken Halvdelen bogstaveligt klatrer om paa Træerne, medens de andre græsser nedenfor.

Amerika har først faaet sine Geder indførte af Europæerne; men nu er de udbredte der overalt. I Australien har de allerede vundet en betydelig Udbredelse.

I Danmark holdes der nu kun hist og her Geder, i Reglen af mindre bemidlede Folk. Tidligere var Gedeavl mere almindelig hos os, navnlig i Jyllands Hedeegne. I Landsbyen Agerskov i Viborg Amt blev der saaledes tidligere holdt hele Flokke af Geder.

* * *

Faarene (*Ovis*) adskiller sig fra Gederne ved deres store Taarehuler, flade Pande, kantede, af Tværringe omgivne, spiraldannede Horn og Mangel af Skæg.

Alle vildtlevende Faar bebor Bjærgegnene paa den nordlige Halvkugle af Jorden. De fleste Arter forekommer i den gamle Verden. Enhver Bjærggruppe besidder ejendommelige Arter eller Afarter af Faar, som især udmærker sig ved Hornenes Afvigelser.

Faarene er vel egnede til at leve paa Bjærgene; nogle stiger endog op over Snegrænsen. Kun tamme Faar lever paa Sletten; de vilde stiger om Sommeren højt til Fjælds, hvorimod de om Vinteren stiger ned i Dalene, fordi Sneen og Isen paa Bjærgene bedækker Føden. Denne bestaar om Sommeren af saftige Alpeplanter, om Vinteren af Mos, Lavarter og vissent Græs.

Det tamme Faar staar langt tilbage for det vilde. Medens Geden ogsaa i Fangenskab bevarer sin Selvtændighed, synker Faaret i Menneskets Tjeneste ned til en viljeløs Træl. Den stærkeste Vædder flygter for den mindste Hund; et ubetydeligt Dyr kan forskrække en hel Hjord. Massen følger blindt en udvalgt eller blot tilfældig Fører og springer efter ham i Havet, uagtet det øjensynligt er den visse Død. I Syden, hvor Faarene er mere overladte til sig selv end hos os, er Dyrenes Evner ogsaa langt mere udviklede. Der er de baade selvtændigere og dristigere, ja vover endog at kæmpe mod andre Dyr.

Overgangen fra Gederne til Faarene danner det afrikanske Mankefaar eller Aruien (*Ovis tragelaphus*), som udmærker sig ved en tyk Manke, der fra det øverste af Halsen naar ned paa Brystet og fortsættes paa Forbenene ned forbi Fodroden. Paa Ryggen er Mankefaaret rødbrunt eller mørk gulagtigt, paa Bugen hvidt. Længden udgør henimod 2, Højden over 1 Meter

Hyppigst findes det paa Atlasbjærgene, hvor det strejfer om, ikke i Flokke, men enkeltvis, hvorfor Jagten paa dette Dyr er lidet lønnende.

I den senere Tid er det ofte blevet ført levende til Europa, og det er nu ingen Sjældenhed i zoologiske Haver.

Mankefaaret er kun ved en Afstand af to Breddegrader adskilt fra vort eneste europæiske Vildfaar, Muflon-Faaret (*Ovis musimon*), som nu kun bebor Øerne Sardiniens og Korsikas stejle Klipper. Af gamle Beretninger erfares, at der tidligere blev fældet 4—500 af disse Faar paa en eneste stor Jagt; i vore Dage er man glad ved

Mankefaaret.

at skyde nogle faa, og selv paa de med de bedste Midler iværksatte Jagter, fældes der kun højst sjældent 30—40 Individider.

Muflonen er et temmelig stort Faar, hvis Vægt udgør henved 50 Kilo. Hornene opnaar en Længde af over 65 Ctm. og en Vægt af 4—6 Kilo. Farven er rødbrun, paa Bugen hvid; langs ad Ryggen løber der en mørkebrun Stribe. I Almindelighed har kun Hannen Horn; kun yderst sjældent findes der forkrøblede Horn hos Hunnen.

Muflonen lever selskabeligt, i Flokke paa 50—100 Individider, som anføres af en gammel Buk. Dens Bevægelser er livlige og sikre, men ikke udholdende. Paa flad Mark indhentes den let af Hunde, Sin største Færdighed lægger den for Dagen i at klatre.

Paa Sardinien og Korsika træffer man hyppigt tæmmede Muflon-Faar i Landsbyerne. Hos fangne Eksemplarer kan man iagttage, at disse Dyr kun er lidet kløgtige; de gaar den ene Gang efter den anden i den samme Fælde og udmærker sig kun ved en vis Stedsans. Saavel Bukken som Faaret kan avle Bastarder med andre Faarearter.

Det karakteristiske Vildfaar for Asien, Argalien (*Ovis argali*), er næsten lige saa stor som en etaars Kvie, og alene dens Horn vejer 15—25 Kilo. Hunnen er dog betydelig mindre, lettere og dens Horn er tyndere, næsten lige.

Argaliens Udbredelseskreds strækker sig fra det store Tatar til Indien og Kina og fra det kolde Østsibirien over hele Altaj. Den opholder sig især paa Bjærgkæder af 600—1000 Meters Højde, hvis Skraaninger er bedækkede med tynde Skove. I Almindelighed ser man dette Dyr i Flokke paa 8—10 Individer, anførte af den stærkeste Vædder.

Argalien vilde let undgaa alle Efterstræbelser, dersom den ikke besad en dum Nysgerrighed, som drev den lige i Faren. I nogle Egne af Sibirien hænger Jægerne saaledes deres Klæder paa en Stang for at beskæftige dens Opmærksomhed, imedens de nærmer sig den ad Omveje.

Af de mange europæiske Racer af Tamfaar skal vi kun nævne Merinofaaret (*Ovis aries hispanica*), der har naaet sin reneste Forædling i Spanien og Portugal. Dyret udmærker sig fremfor alt ved sin overordentlig fine Uld, der er en yderst tæt, kort, blød og regelmæssig krøllet Uld, som oftest af hvidgul Farve.

I Mellemafrika forekommer der en Art af Fedtpude-Faaret (*Ovis aries steatopyga*), som ikke maa forveksles med Fedthale-Faaret. Alle Nomader og alle frie Negre holder anselige Hjorde af Fedtpude-Faar. Det er temmelig store Dyr med to nøgne Fedtpuder under den korte Hale samt med et Haarlag, der ligner de egentlige Vildfaars og ikke leverer nogen Uld, som kan spindes. Hornene er smaa og korte. Lammene har en meget fin Uld.

I det høje Nord, i hine trøstesløse Egne, hvor Jorden om Sommeren kun tør op i Overfladen, hvor dværgagtige Trævækster frister en kummerlig Tilværelse, hvor Mos- og Lavtundraerne strækker sig — der gennemstrejfer foruden Rensdyret endnu en anden Drøvtygger de ugæstfrie Egne: Moskusfaaret eller Moskusoksen, og saa kaldet Polaroksen (*Ovibos moschatus*). Begge disse Drøvtyggere har tidligere levet i langt sydligere Egne, og navnlig har Moskusoksen ført en haard Kamp for Tilværelsen, hvorom vi finder Vidnesbyrd i mange gamle europæiske og asiatiske Flodlejers efter-

ladte Knoglerester. Tidligere strakte dens Udbredelseskreds sig over 15 Grader længere mod Syd, medens den nu i Amerika — den eneste Verdensdel, hvori den endnu lever — først begynder Nord for 60° n. Br.

Moskusoksen forener i sig paa en forunderlig Maade Faarenes og Oksernes Karakter og kan derfor med Rette opstilles som en Underfamilie for sig. Dens samlede Længde, indbefattet den kun 7 Ctm. lange Hale, udgør 2,44 M., Skulderhøjden 1,1 M. Den paa korte, kraftige Ben hvilende Krop er tætbygget og undersætsig, Halsen kort og tyk, Hovedet meget plumpt, Panden næsten dækket af Hornene, Øjnene smaa, Mulen stor og plump med tykke Læber.

Moskusokse (Tyr), 3 Aar, fotograferet i Zoologisk Have.

Hornenes nederste Halvdel er stærkt opsvulmet; liggende tæt ind til Hovedet krummer de først lidt bagud, derpaa brat nedefter og bøjer sig saa fremefter og udad og vender sig endelig med de skarpe Spidser opad paany.

En overordentlig tyk Pels beklæder Legemet, og særlig paa Hovedet og Benene er den tæt. Fra Hagen til Brystet forlænger Dækhaarene sig til en Manke, der omtrent berører Jorden og paa Skuldrene danner en næsten pudelignende Sadel, som begynder bag Hornene og endogsaa tilhyller Ørerne. Hovedfarven er brunlig og gaar i Ansigtet og paa Mankehaarene over i mørkebrunt, medens Saddelen er lys.

Indenfor sit vide Udbredelsesfelt kan Moskusoksen træffes alle vegne, hvor der i det mindste en Tid lang er Føde og Udkomme

for den. Samlet i Flokke af vekslende Størrelse holder den særlig til i Dalstrøg og Lavninger. Den synes at tiltage i Mængde mod Nord, hvor man kan møde Hjorde paa 20—30 Stykker. Ja paa de fjerne, nordvestlige Øer i Polarhavet saa Mecham paa en enkelt Strækning, der kun var en lille Dagmarsch lang, 150 Stykker, og en anden Gang talte han indenfor Synskredsen omtrent 70 græssende Moskusokser. Alene en overordentlig Nøjsomhed gør det muligt for dem at overstaa den frygtelige Vinter. Langsomt og taalmodigt gennemvandrers de endeløse Sneørkener for at naa gunstige Egne, og naar Næringssorgerne ophører med Snesmeltningens Komme, begynder en anden, paa Lidelser rig Tid, idet de skal gennemgaa deres Fældning og samtidigt skal modstaa de uhyre Sværme af Myg, der optræder. Sagtens for at anlægge sig et beskyttende Panser mod disse Fjender vælter de sig da i Sump og Morads og fortsætter først Vandringerne efter, at der har dannet sig en haard Dyndskorpe udenpaa dem.

Sidst i August parrer Dyrene sig, og 9 Maaneder senere, i Slutningen af Maj, føder Koen sin Kalv, et lille, nydeligt Væsen, der paa det omhyggeligste plejes af den gamle og i Nødsfald forsvares med det største Mod.

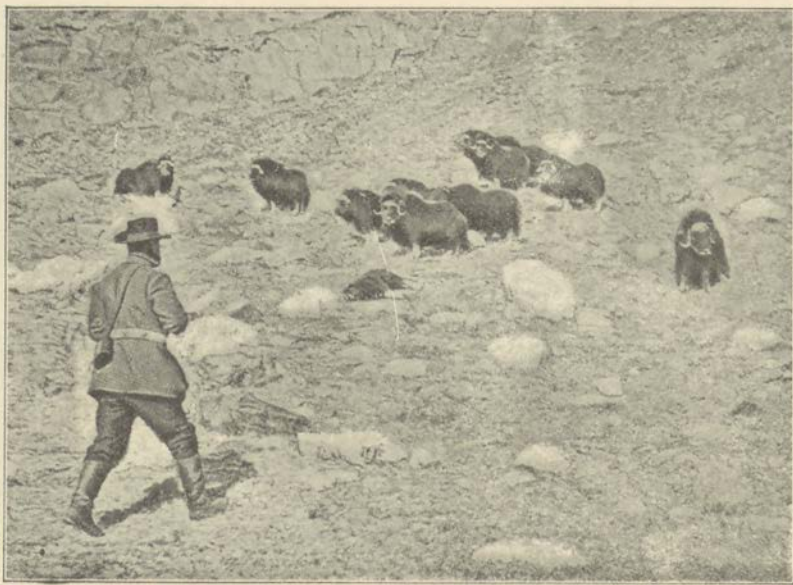
Trods den plumpe Form bevæger Moskusokserne sig med beundringsværdig Lethed og med en antilopeagtig Behændighed. Geder lig klatrer de omkring paa Klipper, bestiger uden mindste Anstrængelse stejle Fjældvægges Top og kender ikke til Svimmelhed. Overfor Mennesket forholder i det mindste de Moskusokser, der aldrig før har staaet overfor Dyrenes Arvefjende, sig ofte raadvilde og ubehjælpsomme, men de vinder snart den rette Forestilling om den Fare, der truer dem.

Om en Jagt paa Moskusokser fortæller Kaptajn Mc. Clintock: »Vi saa og skød to store Moskus-Tyre . . . og fandt dem i bedre Stand, end vi før havde set dem. Jeg skal aldrig glemme en af de stolte Tyres Dødskamp. En spansk Tyrefægtning giver intet Begreb om den, ja endog den rasende Kamp med en Bjørn er tam i Sammenligning dermed. Dyret blev skudt gennem Lungerne, og Blodet strømmede ud paa Sneen gennem dets Næsebor. Som det stod der, stolt iagttagende os, men ude af Stand til at angribe, var dets smaa men gennemtrængende og funklende Øjne næsten skjulte af tykt, busket Haar, og dens hele Krop var i frygtelige Konvulsioner under Dødskampen. Den sitrende Bevægelse meddelte sig til dens uhyre Beklædning af sammenfiltret Uld og Haar, endogsaa dens plumpe tykke Manke syntes at rejse sig forbitret og bevægede sig langsomt fra Side til Side. Det syntes, som samlede den sin Lidenskabs hele Raseri til et sidste og voldsomt Angreb. Der hørtes ingen Brølen, det majestætiske Dyr var stumt, men det vilde Glimt af rasende Ild, der skød ud af dets Øjne, og den truende Stilling var mere skrækindjagende end det hæsligste Brøl. Vi iagttog den i Stilhed, thi Tiden arbejdede for os, men vi vovede ikke at sænke vore

Bøsser, før dens Kræfter var udtømte, og den vaklede og faldt. Jeg har aldrig været Vidne til et saa voldsomt Raseri og ingen Sinde tænkt mig, at et tilsyneladende saa dumt Dyr kunde ved Smerte og Lidenskab bringes til at frembyde et i Sandhed saa forfærdeligt Syn.«

I zoologiske Haver har Moskusoksen hidtil været en stor Sjældenhed. Københavns zoologiske Have har haft det Held i adskillige Aar at have besiddet dette interessante Dyr, og Direktør Jul. Schiøtt meddeler herom følgende:

»Det er kun et ringe Antal Moskusokser, som hidtil levende er indfangne — og bragte til Europa — alle fra Østgrønlands nordlige

Moskusoksejagt. Før Skuddet.

Del. Til disse Egne er Moskusoksen i Løbet af det sidste Aarhundrede indvandret nordfra, idet Flokken har fulgt Grønlands Nordkyst med Fastlandet som Udgangspunkt.

I Oktober 1899 hjembragte en norsk Sælfanger to Kalve, som for en Sum af 9000 Kroner solgtes til Hertugen af Bedfords Dyrepark i Sydengland. Den ene døde snart, medens den anden levede et Par Aar. I Aaret 1900 hjembragtes adskillige Stykker, deriblandt 5 Kalve til Sverige, som dog alle døde i Løbet af 4 Aar, en 1 Aars Tyr, som kom til Berlin og endelig en Tyrekalf, som Amdrup-Ekspeditionen bragte over til Island, hvorfra den førtes til København. Her trivedes den i nogle Aar udmærket, i 1904 lykkedes det at

anskaffe en ung Kviekaly, og der var saaledes Haab om at faa Afkom. Men inden nogen Parring fandt Sted, døde Tyren uheldigvis.

Den havde i et Par Aar skrantet og haft Besvær med at fælde Vinterulden, og efter knap seks Aars Ophold i Haven døde den. Det viste sig ved Dissektionen, at den i høj Grad led af Echinokokker, som havde frembragt store Knuder i forskellige Organer. særlig i Leveren. Disse Snylttere havde den faaet i sig under sit kortvarige Ophold paa Island, hvor den havde græsset sammen med Faarene. De islandske Faar lider næsten alle af Echinokokker, som er andet Slægtled af Hundens Bændelorm.

Den tilbageværende unge Ko befinder sig endnu i Efteraaret 1906 udmærket.

Det ene af vore Billeder viser Moskusoksen i Færd med at fælde Vinterulden. Denne er ganske overordentlig fin og blød. Den danner sig i Løbet af Efteraaret under de lange sorte Dækhaar.

I Maj—Juni løsner Vinterulden sig i store Flager og skydes af igennem Dækhaarene, som bliver siddende. Dyret faar derved et mærkeligt, pjaltet Ydre. Tilsidst sidder der kun enkelte lyse Uldtotter, som helt forsvinder, naar Højsommervarmen er indtraadt.

Moskusokserne er meget fede om Efteraaret og tærer paa det opsparede Fedt under den lange arktiske Vinter. Men de kan dog hele Vinteren finde en Del Polarpil, hvis Blade holder sig grønne under det beskyttende Snedække, ligesom Vintersæden paa vore Marker. I Nødstilfælde tager de til Takke med Renmos.

I »Zoologisk Have« æder Moskusokserne Hø, Græs, knust Havre og især Bark, som de gnaver af Grenene. De ligner i saa Henseende Faaret, som er deres nære Slægtning, og deres Gødning er perlet ligesom dettes«.

I Mellemasiens Højlande lever Grynte- eller Yak-Oksen (*Bos grunniens*) dels i vild Tilstand oppe imellem Bjærgene, dels tæmmet og paa mange Maader benyttet af de Indfødte. Den er utvivlsomt et af de mærkeligste Medlemmer af Familien og fra ældgamle Tider højt berømt; thi fra den hidrører de saakaldte »Hestehaler«, der anvendes som krigersk Prydelse i Orienten.

Grynteoksen er et kraftigt bygget Dyr, hvis to Køn viser betydelig

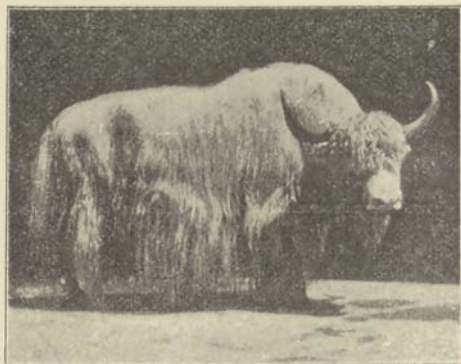

Moskusokse i Færd med at fælde Vinterulden.

Størrelsesforskel, idet Tyren kan blive 4,25 M. lang og 1,9 M. høj, medens Koen næppe bliver over 2,8 M. lang og 1,6 M. høj. Hvad der navnlig karakteriserer denne Okse, er de fine, lange Haar, der som et svært, mankeagtigt, bølgende Forhæng hænger helt ned til Jorden paa hver Side af Dyret; paa Halen danner Haarene en næsten meterlang Dusk, der udmærker sig ved en overordentlig Finhed. Hovedfarven er dyb sort med et brunligt Anstrøg paa Ryg og Sider; Haarene omkring Mulen er graalige, og langs Ryggen løber en sølvgraa Stribe.

Thibets Højlande og de dermed sammenhængende Højfjælde er Grynteoksens Hjem; der træffes den i de mest øde og barske Egne mellem 4—6000 Meters Højde, hvor Lufttrykket kun er halvt saa stærkt som ved Strandbredden. Som Bjærgbestiger kan den kappes med Stenbukkene og de vilde Faar, men i Løb paa jævn Flade indhentes den af enhver Hest. Trods sin Kraft og Behændighed staar den i Begavelse tilbage for andre Højfjældsdyr og kun dens

Lugtesans er fint udviklet. Dens fremherskende Ævne er Træghed; kun Morgen og Aften græsser den; Resten af Dagen hviler den i staaende eller liggende Stilling, som det nu kan falde sig, og kun dens Drøvtygning røber da, at den er et levende Væsen og ikke en i Sten hugget Statue.

Grynte- eller Yak-Okse.

Jagten paa Grynteokser er ligesaa lokkende, som den er farlig. Bliver det anskudte Dyr ikke dødeligt truffet, styrter det

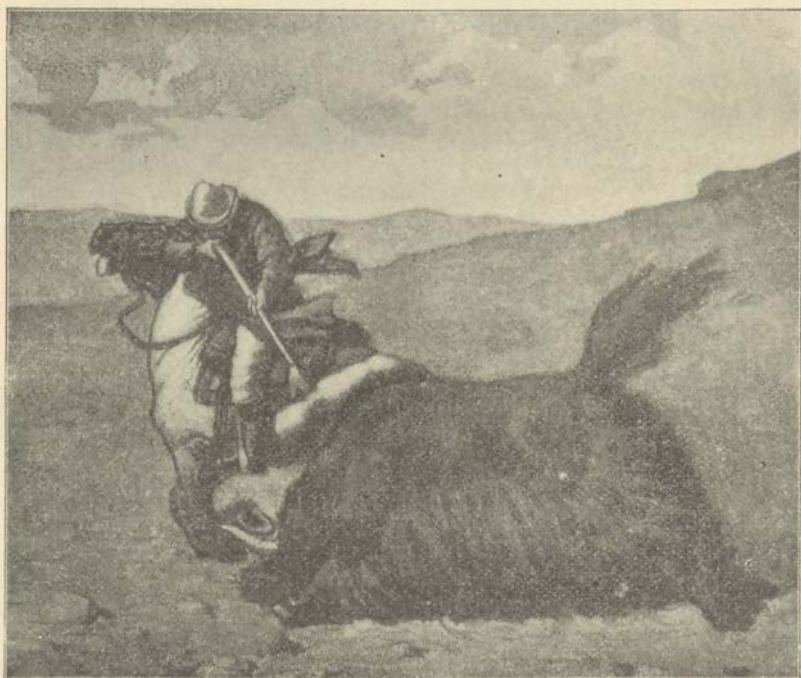
ofte uden Betænkning løs paa Jægeren, og Mongolerne frygter derfor de vilde Grynteokser som rene Uhyrer; drister de sig til at fyre paa den, sker det kun fra sikre Skjul og oftest fra flere Skytter samtidig.

I sin Hjemstavn er den et vigtigt Husdyr, og blandt de tamme Grynteokser findes der baade brune, røde og brogede Former.

Thibetanerne benytter Grynteoksen som Last- og Ridedyr og styrer den ved Hjælp af en gennem dens Næsebrusk stukken Ring. Den kan selv paa de besværligste Veje bære 100—150 Kilo. Dens Kød er ret godt og Mælken velsmagende og fed. Den kostbareste Del af Dyret er Halen, og navnlig staar hvide Haler i høj Pris.

Den tamme Grynteokse er underkastet mange Sygdomme men trives bedre, end man skulde tro, i zoologiske Haver.

I Vestrusland, i den sydlige Del af Lithauen, ligger — midt paa den aabne Slette — Bialowicza- eller Bialowitsch-Skoven, en ægte nordisk Urskov, der bedækker et Fladerum af 2000 Kvadratkilometer. Denne Skov beboes endna den Dag i Dag af det største Pattedyr paa det europæiske Fastland, Bisonoksen. Blot i Kaukasus og en enkelt Park i Schlesien lever der endnu andre af dens Art; fra den øvrige Jord er det mægtige Dyr udryddet. I Bialowicza-Skoven beskytter strænge Love Bisonoksen, og der maa ikke skydes et eneste Eksempel uden Kejserens Befaling.

I Fare paa en Yak-Jagt (efter Hedin).

Tidligere var dette Dyr udbredt over næsten hele Europa og over en stor Del af Vestasien. Paa Karl den Stores Tid fandtes den i Harzen og i Sachserlandet og omtrent Aar 1000 ved St. Gallen. I Aaret 1373 levede den endnu i Pommern, i det 15de Aarh. i Prøjsen, i det 18de i Øst-Prøjsen, hvor det sidste Eksempel blev fældet 1755 af en Krybskytte. Fra den Tid af er Bisonen bleven indskrænket til Bialowicza-Skoven.

Bisonerne (*Bonassus*) udgør en egen Slægt med smaa, trinde, langt fremme paa Hovedskallen anbragte og opad krummede Horn,

en bred, hvælvet Pande, et blødt og langt Haarlag og et stort Antal Ribben. Den europæiske Bison har 14, den amerikanske 15 Par Ribben.

Skønt det med Sikkerhed kan antages, at de europæiske Bisoner (*Bos bison*) er aftagne, ikke alene i Antal, men ogsaa i Størrelse, er de dog endnu bestandig mægtige Dyr. En i Aaret 1555 fældet Bisontyr angaves at være 7 Fod høj og 13 Fod lang og at veje 19 Centner og 5 Pd. Saadanne Kæmper gives der ikke mere. Ivore Dage opnaar selv de største Tyre sjældent mere end en Højde af 1,7 M., en Længde af 3,4 og en Vægt af 500—700 Kilo. Saadanne Dyr er dog endnu betydelig større end den største Okse, og navnlig overgaar det tykke, brede Hoved langt den sædvanlige Okses. Bisonens Legemsbygning er undersætsig og stærk, især er Forkroppen mægtig udviklet, saa at Bagkroppen i Sammenligning med Brystets betydelige Bredde næsten ser spinkel ud. Fra de høje, puklede Skuldre skraaner Ryggen temmelig stærkt ned mod Krydset. Halsen er kort, tyk og Hornene forholdsvis smaa. Det temmelig lange Haarlag er paa Forkroppen kruset og sammenfiltret. Farven er matbrun. Tyren er større end Koen, har et tykkere Hoved og kortere Horn.

Om Sommeren og Efteraaret lever Bisen skjult paa fugtige Steder i Skoven, sædvanlig i Tykningerne; om Vinteren søger den til tørre, højere liggende Skovstrækninger. Meget gamle Tyre lever ensomt, yngre i Flokke paa 15—20 Individer om Sommeren og i Smaahjorde paa 20—50 Individer om Vinteren. Enhver enkelt Hjord har sit faste Opholdssted, til hvilket den bestandig kommer tilbage.

Bisonerne færdes baade Dag og Nat; helst græsser de i Aften- og Morgentimerne, undertiden dog ogsaa om Natten. Træbark, Blade, Knopper og Græs udgør deres Føde, og Barken af Asketræ synes at være en Lækkerbidsken for dem. De afbarker Træerne, saa højt de kan naa, og river unge, smidige Stammer om og ødelægger baade dem og Kronen. Om Vinteren gaar det ud over Løvtræernes unge Knopper, medens Naaletræerne ikke røres.

Gangen er et raskt Skridt, Løbet en klodset, men dog ret rask Galop, under hvilken Dyret holder Hovedet ned og løfter Halen i Vejret. Bisen er som ung et muntært og livligt Dyr, som gerne leger med sine Lige; men som gammel bliver den pirrelig og gnaven; i Almindelighed lader Tyrene dog roligt Mennesker gaa forbi, naar disse ikke forstyrrer dem; men ved den ringeste Anledning bliver de rasende. Den blaaligrøde Tunge strækkes da langt ud af Munden, Øjnene ruller, og Dyret styrter i blindt Raseri løs paa Genstanden for sin Forbitrelse.

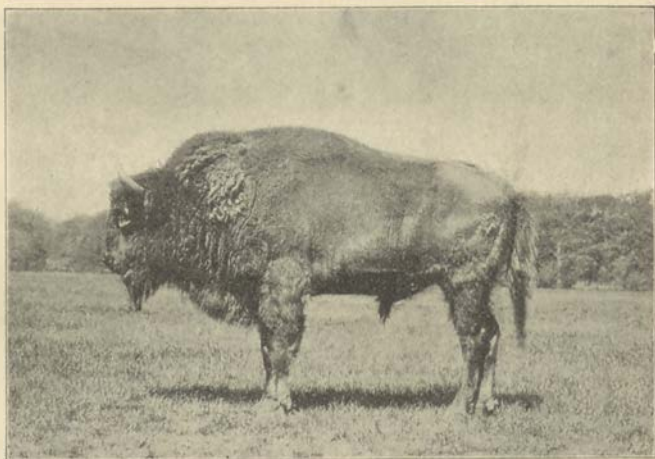
Løbetiden falder i August eller September og varer 2—3 Uger, i hvilke der finder alvorlige Kampe Sted mellem Tyrene. Ude af sig selv styrter de saa voldsomt løs paa hinanden, at man skulde tro, de begge maatte knuses under Stødets Hefthighed; men Panden taaler selv det kraftigste Stød, og Hornene besidder en ikke ringe Bøjelig-

hed. Køerne gaar drægtige i ni Maaneder og kælder sædvanlig i Maj eller Begyndelsen af Juni, paa et ensomt og fredeligt Sted i Skoven. Her skjuler de Kalven i de første Dage og forsvarer den med det største Mod. Bisonens Alder angives til 30—50 Aar. I Sammenligning med andet Hornkvæg formerer Bisonerne sig meget langsomt, idet Køerne næppe bliver drægtige en Gang hvert tredje Aar.

Imod deres Fjender forstaar de mægtige Dyr fortræffelig at forsvare sig, og Bjørne og Ulve kan knn blive farlige for Kalvene, naar disse tilfældigvis har mistet Moderen.

Fra Tid til anden holder Bisonernes Skytsherre, den russiske Kejser, en stor Jagt, hvorunder der udfoldes megen Pomp.

Man har iagttaget, at Bisonerne formerer sig stærkere i Fangen-

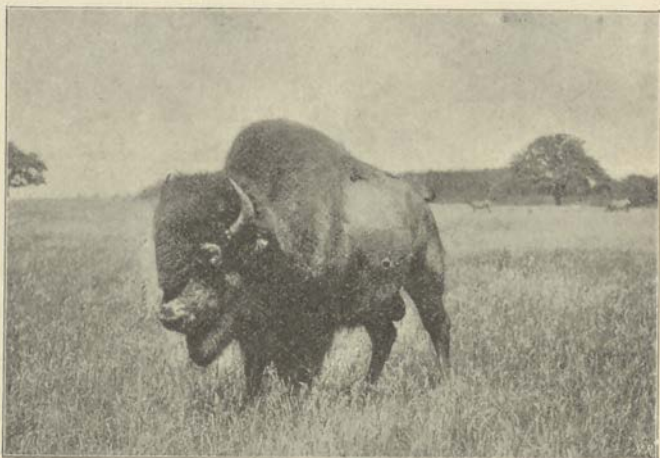
Europæisk Bison.

skab end i fri Tilstand, og man kender Eksempler paa, at et af disse Dyr har levet 20 Aar i et snævert Rum.

Den Skæbne, som det for den europæiske Bisons Vedkommende har taget Aarhundreder at fuldbyrde, har i utrolig kort Tid ramt dens eneste nære Frænde, den amerikanske Bison. Endnu for kun godt en Menneskealder siden gennemstrejfedes Millioner af disse mægtige Dyr Nordamerikas uhyre Landstrækninger, — og i vore Dage er der kun nogle faa Stykker tilbage. Historien kender intet tilsvarende Eksempel paa, at fredelige, nyttige Dyr, uden at nyde blot den ringeste lovmæssige Beskyttelse, for en ringe Vindings Skyld er blevne massevis og ubarmhjærtigt nedslagtede. Medens de over Prærierne henstrøede, blege Knogler vidner om de talløse Hjorde, der var i Nordamerika, beløb de tiloversblevnes Antal sig

efter nøjagtige Opgivelser af William Hornaday den 1ste Januar 1889 sig til ialt 825 Stykker, hvori var medregnet det Par Hundrede, som i den fredede Yellowstone Park staar under Regeringens Beskyttelse. Hele denne Udryddelseskrig er især gaaet for sig fra Begyndelsen af Halvfjerdserne med Benyttelse af det fjærne Vestens Jernbanelinjer.

Da de første Europæere nedsatte sig i Nordamerika, strakte Bisonens Udbredelsesfelt sig næsten fra Atlanterhavskysten til Nevadas og Oregons Grænser i Vest, mod Nord til omtrent 65° n. Br. og mod Syd til den 25de Bredegrad, og det omfattede saavel Skovsom Græsland. Ved en blot nogenlunde betids og fornuftig ordnet Lov for Jagten og Brugen havde man hvert Aar kunnet bortskyde

Amerikansk Bison.

ca. en halv Million unge Tyre og ved rationel Anvendelse heraf kunnet indvinde en halv Snese Millioner Kroner, uden at det vilde have voldt synderligt Afbræk paa Hjordene, medens man nu maa anstrænge sig alvorligt for i det mindste at bevare de faa tiloversblevne Eksemplarer.

De følgende Skildringer behandler et Dyr, saaledes som det for en Menneskealder siden i store Hjorde opfyldte Nordamerikas Ødelande — men som nu er næsten forsvundet.

Bisonen, Amerikanernes »Bøffel« (*Bos americanus*), er Kæmpen blandt de nordamerikanske Landpattedyr. Tyren opnaar en Længde af 2,7—3 M., uden at regne den med Halekvasten 65 Ctm. lange Hale; Skulderhøjden udgør indtil ca. 2 M., og Vægten svinger fra 600—1000 Kilo. Koen bliver kun $\frac{4}{5}$ saa stor som Tyren. I Farve

og Udseende adskiller den amerikanske Bison sig fra den europæiske ved at have forholdsvis kortere Ben og Hale, et stærkere udviklet Bryst, en svagere Bagdel og et længere Haarlag. Hovedet er mægtigt, bredt over Panden og forholdsvis større end hos den europæiske Bison, Halsen kort og Skulderpartiet ualmindelig højt. De korte og tykke Horn bøjer sig svagt ud og opad, men atter noget indad med Spidserne. Haarvæksten ligner den europæiske Bisons og er ligesom dennes forlænget paa Forkroppen. Farven er graa-brun og gaar i Manken over til Sortbrunt.

Möllhausen saa' i 1851 Hundredtusinder af Bisoner paa de endeløse Prærier vest for Missouri, — saa store Masser, at Sletten, saa vidt som Øjet rakte, var sort af disse Dyr. Saadanne Masser udgjorde dog ikke én, men bestod af talrige mindre Flokke.

Om Sommeren spredte Bisonerne sig over de udstrakte Sletter, om Vinteren sluttede de sig sammen og søgte hen i Skovegne. Hvert Aar foretog de en Vandring: Fra Juli drog de mod Syd til de frugtbare Egne henad Arkansas, og i Foraaret vendte de tilbage til Norden, opløste i Smaaflokke. Disse Vandringer udstrakte sig fra Kanada til Kystlandene ved den mexikanske Bugt og fra Missouri til Klippebjergene. Hvor de havde fast Ophold, drog de med saa stor Regelmæssighed fra Græsgangene til Drikkestederne, at der opstod de saakaldte «Bøffelstier», som alle de, der tidligere har gennemrejst Prærierne, kender.

Hvor plump Bisen end ser ud, bevæger den sig med overraskende Lethed. Den svømmer med Kraft og Udholdenhed og betænker sig heller ikke paa at styrte sig i Vandet.

Bisen er ikke aldeles utæmmelig, — kun varer det længe, inden den aflægger sin medfødte Mistro. Stemmen er en dump, just ikke synderlig høj Brølen; men naar Tusinder og atter Tusinder stemmer i, smelter Lyden sammen til en ubestemmelig Tone, der bedst kan sammenlignes med en fjærn Torden.

Mange af disse Dyr gik til Grunde, naar de i tætte Skarer vandrede over Isen, der brast under den betydelige Vægt. Paa levende Fjender fattedes det heller ikke. Den mægtige graa Bjørn er ikke bange for at optage Kampen med den kraftigste Tyr, og Ulven efterstræber de yngre; men den værste Fjende har dog Mennesket været.

»I tidligere Dage,« siger Möllhausen, »da Bøffelen paa en vis Maade kunde betragtes som Indianernes Husdyr, bemærkedes der ingen Aftagen i de uoverskuelige Hjorde; tværimod trivedes og formerede de sig paa de yppige Græsgange. Da kom de Hvide til disse Egne. De store, langhaarede Pelse behagede dem, det fede Bøffelkød smagte dem godt, og af begge Dele lovede de sig et rigt Udbytte. Først blev der vakt Begærighed hos Steppeboerne efter de Hvides glimrende eller bedøvende Frembringelser, og dernæst blev der budt dem en Spotpris for Jagtudbyttet, hvorpaa Ødelæggelsen begyndte. Tusinder af Bøfler blev fældede alene for Tungernes

Skyld, endnu flere for Pelsens Skyld, og i Løbet af faa Aar var det let kendeligt, at deres Tal begyndte at aftage.

For Prærie-Indianeren er Bøffeljagten ikke alene en indbringende Beskæftigelse, men tillige hans største Fornøjelse. Agter han at overliste en Bøffelhjort, skiller han sig og sin Hest af med alle overflødige Genstande: Klædning og Sadelstøj bliver hjemme; kun en lang Line, flettet af raat Læder, snøres om Hestens Kæbe, kastes over dens Hals og slæber i hele dens Længde hen ad Jorden. Den tjener til at styre med og til lettere paany at faa den løse Hest i sin Magt, dersom den tilfældigvis skulde styrte, eller der skulde indtræffe et andet Uheld. I den venstre Haand holder Jægeren Buen og saa mange Pile, som han bekvemt kan spænde om, og i den højre en tyk Pisk, ved Hjælp af hvilken han driver Hesten ind i den flygtende Hjort. Saa snart Buestrengen klinger, og Pilen trænger ind igennem den krusede Uld, sætter Hesten i mægtige Spring afsted for at undgaa sin rasende Fjendes Horn, og en anden Tyr udkaares nu til Offer. Saaledes farer Jagten som en Stormvind hen over Sletten, indtil Hestens Træthed nøder den vilde Jæger til at betvinge sin umættelige Jagtlyst. De saarede Bøfler har imidlertid fjærnet sig fra Hjorden og ligger udmattede eller døende paa den Vej, hvor den vilde Jagt før susede forbi. Jægerens Kvinder, som har fulgt hans Spor, faar nu travlt med at sønderlemme Byttet og slæbe de bedste Stykker tilligemed Huderne hjem til Familiens Wigwam, hvor Kødet bliver skaaret i tynde Strimler og tørret og Huden garvet paa en ganske simpel Maade.

Men ogsaa uden Hest efterstræber Indianeren den vilde Bison. Han binder et Ulveskind om sit Hoved og sit Liv, og idet han skyder Vaabnene frem for sig, kryber han paa Hænder og Fødder i Zigzag løs paa sit Maal, indtil det paa nært Hold lykkes ham at fælde en Bøffel, uden at den øvrige Hjort derved forstyrres i sin Ro. Ikke en Gang Knaldet af Bøssen bortskræmmer disse Dyr, saa længe de ikke med deres fine Lugt vejrer et Menneskes Tilstedeværelse.

De egentlige Okser, til hvilke Tamokserne hører, danner en egen Gruppe; de har en flad, lang Pande og store Horn, som ikke er synderlig tykke ved Roden, og som staa langt tilbage, i Linje med Nakkekammen. De har oftest et temmelig tæt og kort Haarlag. Denne Slægt eller Gruppe (*Bos*) omfatter de for den menneskelige Husholdning vigtigste Arter. Dog er der flere, som endnu i det mindste til Dels lever i vild Tilstand.

Herhen hører Gayalen (*Bos frontalis*), som bebor det nordøstlige Bengalens skovrige Højder. Den er en velbygget Okse af 3,6 M. Længde og en Skulderhøjde af 1,6 M. Det mest paafaldende ved Dyret er dets mægtige Pande, af hvilken det har faaet sit latinske Navn. Hornene er forholdsvis korte og ved Roden meget tykke. Haarlaget er temmelig kort og tæt og Farven sort med graat Pandehaar.

Gayalen er et livligt Bjærgdyr, der næsten besidder samme Færdighed i at klavre som Grynteoksen. Den angriber aldrig Menne-sket, men mod Rovdyr, selv Tigre og Leoparder, forsvarer den sig tappert og ofte med Held. I mange Egne af Ostindien jages den; men endnu hyppigere fanges den dog levende, og da den let finder sig i Fangenskab, benyttes den meget som Husdyr.

Jungleoksen eller Gauren (*Bos gaurus*) er ofte bleven forvekslet med Gayalen, men overgaar den i Størrelse. Det som oftest sortbrune eller blaalagte Haarlag er kun forlænget i Panden og paa Enden af Halen. Hovedskallens Benmasse er tre Gange saa tyk som hos Oksen, og der maa et Gevær af svært Kaliber til for at jage Gaurer.

Denne Okseart findes i Smaaflokke paa 10—20 Individuer i alle

To Zeburacer.

store Skove i Indien. Den er ligesom Gayalen meget sky og skjuler sig i Junglekrattet, naar den bliver et Menneske va'r.

Til de sydasiatiske Vildokser hører endvidere Bantengen (*Bos banteng*), der forekommer temmelig hyppigt i Bjærgskove paa nogle af Sundaøerne. Ved sin lette Bygning ligner den de fineste Racer af det tamme Hornkvæg, ja minder næsten om Antiloper.

Unge Dyr af denne Art kan blive til fuldstændige Husdyr, og med andre Oksearter avler Bantengen frugtbart Afkom.

Alle hidtil omtalte Okser har sandsynligvis ingen eller i hvert Fald kun ringe Andel i vort Tamkvægs Oprindelse. Denne gaar tilbage til de forhistoriske Tider og hviler i større eller mindre Uklarhed. Paa de gamle ægyptiske Mindesmærker med Billeder af Oksehoveder skælner man tydeligt mellem tre forskellige Racer: Langhorns- og Korthornsracer samt Pukkelkvæg. Alle de der afbildede Hoveder tyder paa at have tilhørt Pukkelokser, og navnlig den afrikanske Pukkelokse, Sanga'en (*Bos africanus*) ligner den

gamle ægyptiske Langhornsrace og maa vist derfor betragtes som Stamformen for det ægyptiske Kvæg. Den er en af de smukkeste af alle Pukkelokser: stor, slank og dog kraftigt bygget med veludviklet Fedtpukkel paa Ryggen og over meterlange Horn. Farven er oftest kastanjebrun. Denne afrikanske Pukkelokse holdes nu som Husdyr navnlig ved Kap og i Abyssinien. Ofte træffes den i uhyre Hjorde, som udgør hele Stammers Rigdom.

Det mest berømte Pukkelkvæg er dog den indiske Pukkelokse eller Zebuen (*Bos indicus*) — et stort, lavbenet Dyr med en mægtig Fedtpukkel og en lang Hale med Kvast. Den sædvanlige Farve er lys rød- eller gulbrun, men der forekommer ogsaa hvide og brogede Zebuer. Der er mange forskellige Racer med stor indbyrdes Størrelsesforskel; de mindste er rene Dværge, næppe saa store som et Æsel. Som alle Pukkelokser har Zebuen en hæs, gryntende Stemme. Med vort tamme Hornkvæg krydses den let og kan endog avle frugtbare Bastarder.

Angaaende det europæiske, pukkelløse Tamkvægs Oprindelse, mener Rüttimeyer og andre Forskere, at de 40—50 Racer, man nu skelner imellem, kan føres tilbage til tre vilde Stamformer: Den uddøde Urokse (*Bos primigenius*), den langpandede Okse (*Bos longifrons*) og den bredpandede Okse (*Bos frontosus*). Af dem alle har man fundet Rester i Europas Tørvemoser.

Forøvrigt skal vi ikke gaa ind paa nogen nærmere Beskrivelse af Tamkvægets Racer.

* * *

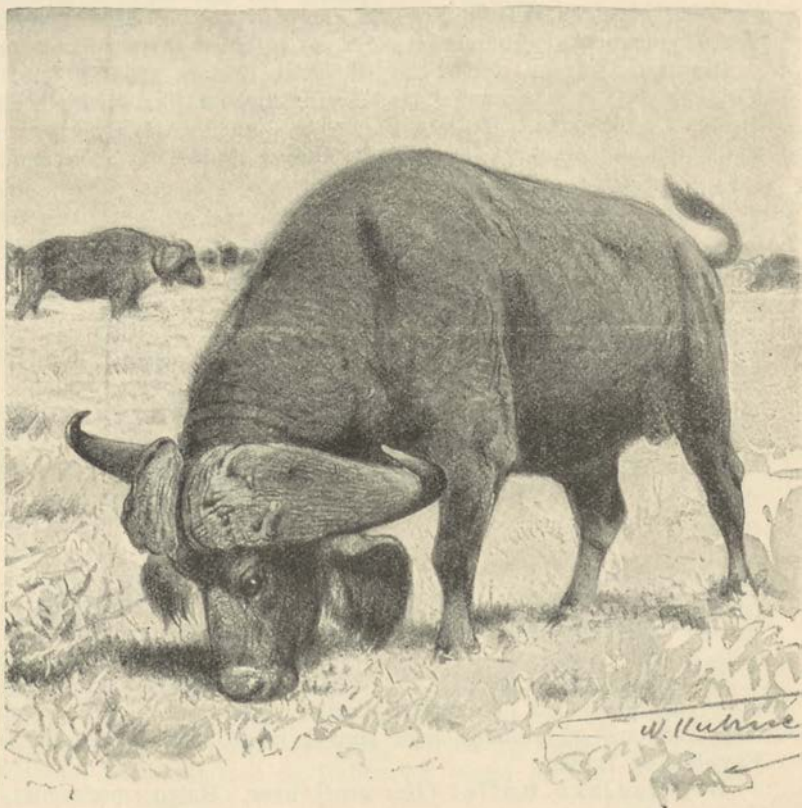
Bøflerne (*Bubalus*) er plumpt byggede Okser med forholdsvis korte, kraftige Ben, bredt Hoved, stærkt hvælvet, lav Pande, skummelt Blik, store, udstaaende Ører og vældige Horn. Haarbeklædningen er tynd.

Af de hertil hørende Arter er den kapske Bøffel (*Bos caffer*) den stærkeste og vildeste. Dens Haarbeklædning er saa tynd, at Haarenes sorte Farve er langt mindre fremtrædende end den gennemskinnende Huds graabrune Tone, som derfor giver Dyret dets Grundfarve. Skulderhøjden veksler fra 1,5—1,8 M. og Hornene kan hos begge Køn spænde over en Vidde af 1,0—1,12 Meter.

Den kapske Bøffels Udbredelsesfelt omfatter — ligesom Giraffens — den østlige Halvdel af Afrika og er i selve Kaplandet nu indskrænket til en mindre Strækning. Den foretrækker Sletteland for Bjærgene og vælger til Standkvarter altid en Egn, hvor der er rigeligt med Vand. Af Naturen er den selskabelig anlagt; selv hvor den forfølges, danner den Hjorde paa 30—60 Stykker, og hvor den kun bliver lidt eller slet ikke forstyrret, kan den samle sig i Skarer paa Hundreder, ja Tusinder. I Dagens hedeste Timer ligger den ubevægelig, sovende og nu og da gumlende, paa en og

samme Plet, ofte i en Mudderpøl eller et Vandhul, hvorfor den oftest er bedækket med en Skorpe af Mudder.

De Indfødte giver enstemmige Skildringer af denne Bøffels rasende Vildhed, for hvilken de nærer endnu større Frygt end for Løven og Elefanten. »Det er,« siger Kobbe, »højest farlige Dyr. Naar de opirres ved, at man holder et rødt Klæde for dem, eller ved Skyden eller hæftig Forfølgelse, er man ikke sikker paa Livet;

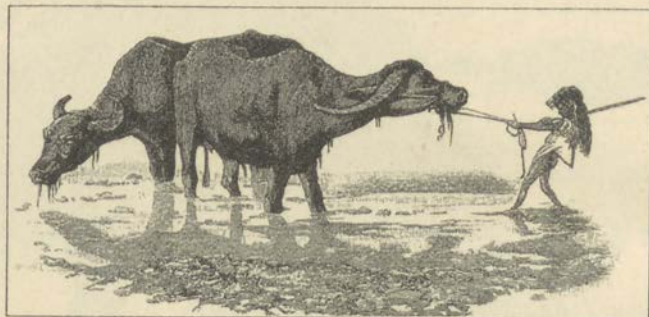
Kapsk Bøffel.

de begynder da at brøle frygteligt, stamper i Jorden og skyr nu hverken Ild eller Vand. En af dem forfulgte en Gang et ungt Menneske, der havde en rød Trøje paa, ud i Havet og svømmede efter ham. Det unge Menneske, der var en god Svømmer, dykkede, og Tyren tabte ham af Syne; desuagtet svømmede den tværs over Havnen, en tre Fjerdingsvej lang Strækning, indtil den blev dræbt ved et Riffelskud fra Skibet.« Sparrmann fortæller, at den skjuler sig bag Træer og lurer, indtil man kommer den nær, hvorpaa den

pludselig styrter frem og angriber. Ikke tilfreds med at have ombragt et Dyr eller et Menneske, tramper den paa det og sønderriver det med Hornene, ja mangen en Gang vender den endogsaa om, efter at være gaaet et Stykke bort, for paany at rase imod sit Offer. Naar en Hjord angribes, slutter den Kreds om Kalvene for at beskytte dem.

Med sine brede Horn kan den bryde igennem det tykkeste Krat, som ellers kun passerer af Elefanten, Flodhesten og Næsehornet. Ved den blaa Nil tager Bøflen dog, som det ses af dens Spor, helst den Vej gennem Tykningerne, som er bleven banet af Elefanterne.

Kaptajn Drayson skriver, at Bøffelen Hud er saa tyk, at Dyret blot kan skydes paa nært Hold. Livingstone traf en Mængde Bøffelhjorde i Syd-Afrika. De havde der en Ven i Bøffeluglen, som stadig opholdt sig hos dem, pillede Utøjet af dem og advarede dem

Indiske Bøffer.

i Fare ved pludselig at flyve op. I Nordafrika spiller den lille, blændende hvide Kohejre en lignende Rolle.

Ikke den kapske Bøffel, men en i det sydøstlige Asien levende Art er Stamfader til den tamme Bøffel, som man allerede møder i Donaulandene og Italien, men som i langt større Mængde ses i Ægypten og Indien.

Den indiske Bøffel (*Bos arni*) naar, Halen medregnet, en Længde af 2,8—3 M. og har en Skulderhøjde af 1,4—1,8 M. Hovedet er kortere og bredere end hos Oksen, Panden stor og Snuden kort; Benene er middellange og Halen temmelig lang. Skulderpartiet hæver sig næsten som en Pukkel, Ryggen er sænket og Krydset højt og skraat; Øjnene er smaa, men har et vildt og trodsigt Udtryk, Ørerne er lange, brede og vandret udstaaende, Hornene lange og stærke, ved Roden temmelig tykke og ender i en stump Spids. Haarklædningen er sparsom, stiv og næsten børsteagtig; dens Farve er smudsig blaagraa; men Hudens sortgraa eller sorte Hud skinner igennem og giver Dyret dets Grundfarve.

Ogsaa denne Bøffel er en stor Ven af Vandet og opholder sig kun i sumpede Floddale, hvor den søger Føden i det høje Stargræs; dette slette Foder, som alt andet Hornkvæg forsmaar, tager den gerne til Takke med. Dens Bevægelser er klodsede, men udholdende, og navnlig svømmer den fortrinligt. Af Sanserne staar Lugt og Hørelse øverst; Synet er kun maadeligt. Stemmen er en dyb Brølen. I blindt Raseri giver den intet andet Hornkvæg efter, og selv i Fangenskab taber den ikke ganske sin Vildhed.

Voksne Bøffeltyre overfaldes undertiden af Tigren, men værger sig frygteligt og gør det ikke saa sjældent af med den. Naar en Bøffel angribes, iler de andre den til Hjælp. De indiske Fyrster foranstalter i Anledning af dette Fjendskab Dyrekampe, som i deres Øjne er de største og mest tiltrækkende Skuespil paa Jorden. Carl v. Görtz beskriver en saadan Kamp: »Kejseren af Solo sad paa sin Trone, omgivet af sit Hof. Foran ham stod der et stærkt, omtrent 5 Meter bredt og ligesaa højt Bur, hvori der befandt sig en mægtig Bøffel. Ved Siden af Buret stod der en Kasse, hvori der var indespærret en Tiger, som sprang frem med en forfærdelig Knurren og blev hidset med bedøvende Musik. Den søgte at undgaa Bøffelen Pande, sprang flere Gange op paa dens Nakke og bibragte den frygtelige Saar, men hver Gang trykkede Bøffelen den saa voldsomt mod Væggen i det snævre Bur, at den maatte slippe. Buret er forsætlig gjort saa snævert, for at Bøffelen skal gaa af med Sejren, da den af Javaneseren er Sindbilledet paa hans Folk, hvorimod Tigren er Sindbilledet paa Europæeren. En Gang havde en Statholder ladet bygge et rummeligt Bur, og da en Tiger den Dag ombragte tre Bøfler, hængte Javaneserne Rovdyret. Denne Gang dræbte Bøffelen en Tiger og tilredte en anden meget slemt.«

Sandsynligvis er den tamme Bøffel i Følge med store Krigshære eller vandrende Folk kommen fra Indien til Persien; thi Alexander den stores Ledsagere traf de, allerede der. Senere maa Muhamedanerne have indført den til Syrien og Ægypten. Til Italien kom den i Aaret 596. I Begyndelsen udbredte den sig meget langsomt; men i vore Dage findes den foruden i Indien og i Sydkina i hele Afghanistan, Persien, Armenien, Syrien og Palæstina, Tyrkiet, Grækenland, Donaulandene og Italien og meget hyppigt i Ægypten, derimod ikke i Nubien.

I de italienske Sumpe er Bøffelen næsten det eneste Husdyr, da de fleste andre bukker under for de usunde Dunster. I Nedre-Ægypten er den, næst efter Geden, det eneste Husdyr, af hvilket man faar Mælk og Smør, og i de fleste ægyptiske Landsbyer findes der en stor Dam til Badested for Bøflerne. Paa Niloversvømmelsens Tid færdes de paa de overskyllede Marker, hvor de, svømmende, æder Græs og Stargræs, samles i store Flokke, der leger sammen i Vandet, og kun kommer hjem, naar Køerne trænger til at malkes, ved hvilken Lejlighed de tager Tyrene med. Det ser smukt ud, naar en Bøffelhjord sætter over den brede Flod; flere af dens Vog-

tere, som oftest Børn paa 8—12 Aar, sidder paa Dyrenes Ryg og lader sig sorgløst slæbe over det dybe Vand til Trods for det ikke saa ringe Bølgeslag.

Naar man første Gang ser tamme Bøfler, forskrækkes man næsten over deres vilde Udseende; men man vilde gøre Uret i at bedømme dem derefter. I Ægypten er Bøffelen i det mindste et højst godmodigt Dyr, som man uden Frygt lader vogte af det mindste Barn; og ligesaa i Indien.

Det ubehageligste ved den er dens store Urenlighed. Mangen en Gang ser den ud som et Svin, der har væltet sig i en Møddingpøl. Naar den hviler i sin kølige Dam, brøler den aldrig, og lige saa lidt, naar den græsser eller arbejder. Kun Køer, der har diende Kalve, eller Tyre, der er komne i Raseri, lader Stemmen høre. Den ligner saa vel Oksens Brølen som Svinets Grynten.

I nordligere Egne parrer Bøffelen sig, naar den overlades til sig selv, i April eller Maj. Ti Maaneder efter Parringen kælder Koen, og i det 4de eller 5te Aar er Kalven udvokset. Den opnaar en Alder af 18—20 Aar.

Blandt de skedehornede danner Antiloperne (*Antilopinae*) den formrigeste Underfamilie. Den indbefatter de sirligste og yndefuldeste Horndyr, der overhovedet gives, men indenfor den er der ogsaa Former, der er saa svært byggede, at den ikke sagkyndige langt snarere vilde henføre dem til Hornkvæget end til den ideale Antilopetype, som den allerede fra Oldtiden højt berømte Gazelle repræsenterer.

I al Almindelighed kan man karakterisere Antiloperne som slanktbyggede, hjorteagtige Dyr med en kort, næsten altid tætsluttende Haarklædning og mere eller mindre snoede og bugtede Horn, som i Reglen findes hos begge Køn. Sikre Skelnemærker mellem de forskellige Arter har man oftest kun i Hornene, Klovene og Halen, samt i enkelte Afvigelser i Haarlagets Beskaffenhed.

Hele Afrika, Mellem- og Sydasien og Dele af Europa behos af disse smukke Dyr. De fleste Arter har som bekendt hjemme paa de store Stepper i de varme Lande; men, som det vil erindres, hører Gensen ogsaa til Antiloperne. Deres Føde bestaar kun af Plantestoffer. Hver Art synes at have et bestemt Yndlingsfoder, af hvilket dens Opholdssted er afhængigt.

Antiloperne anretter kun ubetydelig Skade paa de Steder, hvor de opholder sig, men gør Nytte ved deres Kød, Horn og fortræffelige Skind.

Til de mest bekendte Medlemmer af Familien hører de saakaldte indiske Gazeller eller Hjorteantiloper, slanktbyggede Dyr med lidt bagtil rettede, næsten lige, skrueformigt drejede Horn, som har fremtrædende Ringe og alene findes hos Hannen.

Den egentlige Hjorteantilope (*Antilope cervicapra*) spiller en vigtig Rolle i den indiske Gudelære. Den indtager i Hinduernes Dyrekreds Stenbukkens Plads og er tillige med mange andre Arter helliget Gudinden Tshandra eller Maanen. Den har megen Lighed med vort Daadyr, men er mindre, slankere og sirligere end dette. Hornene bliver 40—60 Ctm. lange. Ved Grunden staar de nær sammen, men imellem Spidserne er der en Afstand af omtrent 30—40 Ctm. Hos gamle Dyr tælles der over 30 Ringe paa Hornene; deres Tal staar dog ikke i noget ensartet Forhold til Væksten. Gamle Hanner er næsten sorte, Hunnerne mere graa, unge Dyr brune med hvid Bug.

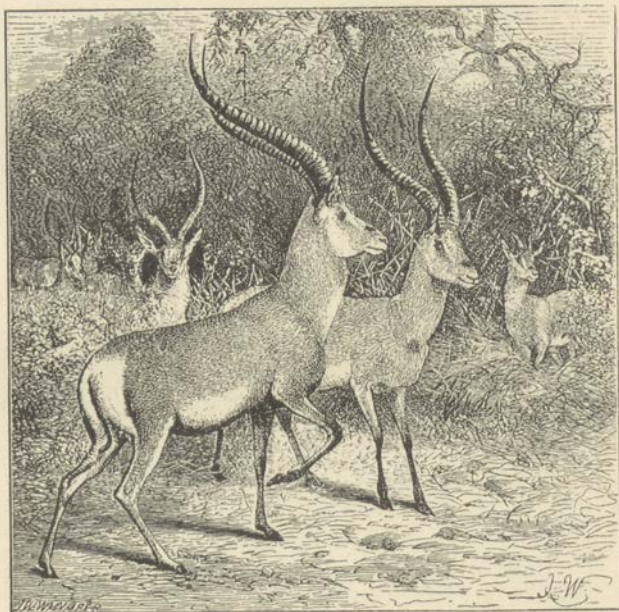
Dette Dyr har hjemme i Forindiens aabne, flade Egne og lever i Flokke paa 20—30 Individer, ja endog paa 40—60

Stykker, som anføres af en gammel Buk. Kaptajn Williamson fortæller, at Forposttjenesten besørges af unge Hanner og gamle Hunner, som især holder skarpt Udkig med Buske o. desl., bag hvilke Jægere

kan skjule sig. De indiske Fyrster jager disse Dyr med Falke eller, som det sker i Persien, med Jagtleoparder.

I Indien holdes de ofte tamme som hellige Dyr. De plejes da af Kvinder, faar Mælk at drikke, og Musikere spiller for dem. Kun Brahminerne maa nyde deres Kød. Af deres Horn gør de hellige blandt Hinduerne sig ejendommelige Vaaben. De Bezoarkugler, som man finder i denne Antilopes Mave ligesom i flere andre Drøvtyggers, anvendes som Lægemidler.

Gazellerne (*Gazella*) er slankbyggede Antiloper med lyreformede, ringede Horn, lange, spidse Øren og smaa Biklove. Hunnen

Gazeller.

har kun to Patter. Halen er kort og har i Spidsen en Kvast. Begge Køn har Horn.

En Flok Gazeller i Ørkenen frembyder et saa herligt Skue, at de orientalske Digtere allerede fra gammel Tid har besunget dem. Paa Grund af deres Skønhed og Ynde helligede de gamle Ægyptere dem til Isis og ofrede Kalvene til Gudernes Dronning. I Højsangen er det Gazellen, der sigtes til ved det »Raadyr« og »den unge Hjort«, med hvilken Vennen sammenlignes. De arabiske Digtere har aldrig kunnet finde Ord til ret at skildre Gazellen; den prises i dette Folks ældste Værker, og Gadesangere lovsynger endnu den Dag i Dag dens Skønhed.

Gazellen (*Antilope dorcas*) opnaar ikke ganske samme Størrelse som vort Raadyr, men er langt finere og slankere bygget og tillige smukkere tegnet. Gamle Bukke bliver 1,3 M. lange og opnaar en Skulderhøjde af 60 Ctm. Kroppen er sluttet, men ser smækker ud paa Grund af de høje Løb; Halen er temmelig lang. Ørerne udgør omtrent tre Fjerdedele af Hovedets Længde; Øjnene er store, fyrige og levende. Gazellens fremherskende Farve er et smukt Sandgult, som paa Rygsiden og paa Løbene gaar over til et mørkt Rødbrunt. En endnu mørkere Stribe løber hen over Siderne og adskiller den hvide Bug fra den mørkere Ryg.

Gazellens Udbredelse naar fra Berberiet til det klippefulde Arabien og fra Middelhavets Kyst til Abessinien's Bjerge og det indre Afrikas Stepper. Den opholder sig i de lavtliggende Strækninger af Ørkenen; i Floddale findes den ligesaa sjældent som paa Højbjærgene. Sandede Egne, i hvilke smaa Højdedrag veksle med Dale, og hvor der overalt findes Mimoser, uden at disse dog danner noget Buskads, er dens Yndlingsopholdssteder, da Mimoser maa anses for dens egentlige Næringsplante. Paa Kordofans Stepper træffer man Flokke paa 40—50 Individuer, dog ogsaa Smaaflokke paa 2—3 til 8 Individuer, ja meget ofte enkelte Dyr.

Enhver Rejsende, som drager igennem Ørkenen, selv om det kun er et Par Timers Vej, kan faa en Gazelle at se. Den er et ægte Dagdyr og færdes altsaa paa den for Iagttageren gunstigste Tid. Kun i Middagstimerne hviler den, sædvanligvis drøvtyggende, i Skyggen af en Mimose; ellers er den næsten altid i Bevægelse. Men paa Grund af dens Haarlags Lighed med Jordbundens Farve er det ikke let at faa Øje paa den.

Gazellen er et i enhver Henseende højt begavet Dyr. Dens Løb er overordentlig let, og en flygtende Hjord frembyder et tiltalende Syn. Ofte sætter en Gazelle i sirlige Spring paa 1—2 Meters Højde, ligesom af Overmod, hen over sine Kammerater, og ligesaa ofte ser man den sætte over Stene og Buske, som den let kunde have omgaaet. Alle dens Sanser er fortrinlige, og desuden er den klog, snu, ja endog listig. Den er et uskadeligt, noget frygtsomt Dyr, men ingenlunde saa modløs, som man tror. I Flokkene fattes det ikke paa Kamp og Strid, navnlig imellem Bukkene. Med alle andre

Dyr lever Gazellen i Fred; derfor ses den heller ikke sjældent i Selskab med andre, nærbeslægtede Antiloper.

I Nordafrika indtræffer dens Brunsttid i Maanederne fra August til Oktober og varer til Slutningen af December. I Norden føder Hunnen sidst i Februar eller i Begyndelsen af Marts, i Syden imellem Maanederne Marts og Maj, altsaa efter at have gaaet drægtig i 5—6 Maaneder, en eneste Kalv, som i de første Dage er højst ubehjælpssom og ofte fanges med Hænderne. Unge Gazeller bliver snart tamme og taaler godt Fangenskab, især i deres Hjemstavn; i europæiske Huse i de store Byer i Nord- og Østafrika holdes der saa godt som altid tamme Gazeller.

I Orienten jages Gazellen med Falke eller Mynder. Hasselquist beskriver en Gazellejagt i Palæstina, i hvilken han deltog med nogle Arabere: Den af Jægerne, der havde Falken paa Haanden, sprængte henimod Gazellen og slap Rovfuglen løs. Falken steg først i Vejret og fløj, efter at have faaet Øje paa Gazellen, som en Pil løs paa sit Offer, omkredsede det nogle Gange, slog pludselig ned og huggede Klørerne i dets Hoved og Hals. Gazellen gjorde et Spring paa næsten det dobbelte af en Mands Højde og afrystede Fjenden; men Fuglen forfulgte den, saarede den endnu en Gang og slog endelig Klørerne saa dybt ind i Halsen, at den kunde fastholde, forvirre og bedøve den og derved give Jægeren Tid til at nærme sig og overskære Struben. I nogle Egne af Nordafrika skiftes velberedne Jægere til at forfølge Gazellen, idet de slynger tykke Knipler ind imellem dens Løb; sædvanligvis brækkes et af Benene, hvorpaa Dyret kan tages med Hænderne. I det indre Afrika fanges Gazellen i Snarer. Man opstiller i ringe Afstand fra hverandre paa Dyrets daglige Veje saakaldte »Tallerkener« og omgiver hver enkelt med en Løkke, til hvilken der er fæstet en tung Klods. Tallerkenen bestaar af et paa mange Steder gennemboret Tøndebaand, hvori der tæt ved hverandre stikkes Pinde, hvis ubetydelig nedadbøjede Spidser rettes ind mod det fælles Midtpunkt. Enhver Tallerken anbringes over en Fordybning i Sandet, som udfores med et bredt, sammenbøjet Stykke Bark for ikke at fyldes. Naar Gazellen træder paa Tallerkenen, synker den glatte Hov ned i Gruben, og den har nu Løbet omgivet af en højst ubehagelig Krans, hvis Spidser forarsager den en utaalelig Stikken. Ved Slag med Benet søger den at befri sig, men trækker netop derved Løkken sammen. I sin Skræk begynder den at løbe, men Klodsen, som følger med, opfylder den med Forfærdelse; den fremskynder da sit Løb, Klodsen kommer i stærkere og stærkere Bevægelse og slaar tilsidst et af Løbene over. Naar Jægeren ser, at en Fælde har opfyldt sin Hensigt, bringer han en af sine Mynder paa Sporet eller følger de Mærker, som Klodsen har efterladt i Sandet.

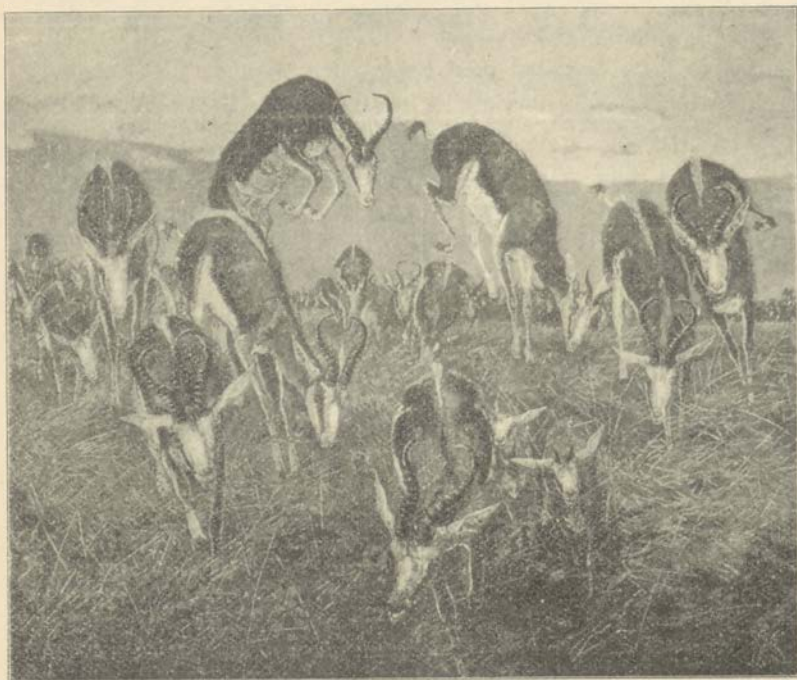
*

*

*

Med Gazellerne har Springbukkene (*Antidorcas*) en stor Lighed. Den egentlige Springbuk, ogsaa kaldet Prunkbuk (*A. euchore*) bebor Sydafrika. Den bliver 85 Ctm. høj, 1,5 M. lang og har sorte, lyreformigt krummede Horn. Farven er rødbrun med hvid Bug og en hvid Stribe over Ryggen.

Le Vaillant taler om Hjorde paa 10—15,000 Individer, som forfølges af Løver, Leopard, Losse og Hyæner, og Kretschmar fortæller om Masser, som han anslaaer til Millioner. Dette ligger

Springbukke-Træk.

dog noget tilbage i Tiden. Han red under en Tørke, der havde varet over et Aar, før Daggry med de hollandske Beboere til et Pas, gennem hvilket Skarer af Springbukke sandsynligvis vilde bryde ind i Landet. Snart kom Bukkenes Forposter, to og to, derpaa ti og tyve, dernæst to- til firehundrede, og endelig opfyldtes Passet aldeles, og over dem hvirvlede der Støvskyer og sværmede der Gribbe. Hundene blev slupne løs og forsvandt iblandt Massen; Skuddene knaldede. I kort Tid blev der skudt over 200 Bukke. Der blev nu hurtig truffet Foranstaltninger til at bringe dem bort. Da trængte en ny Hjord paa omtrent 25,000 sig frem.

Der er et mærkeligt Sammenhold i disse Hjorde. Wood fortæller, at en Faareflokk, som tilfældigvis var kommen ind iblandt de vandrende Springbukke, til Trods for alle Hyrdens Anstrængelser maatte følge med. Ja, endogsaa Løven skal mangen Gang ligefrem blive fanget af Hjordene; thi hvor forskrækkede de Dyr end er, som befinder sig nærmest ved den, formaar de ikke at modstaa Trykket af hele den øvrige Masse. Hvor sælsom denne Angivelse end lyder, er den dog ingenlunde usandsynlig.

Springbukken bærer med Rette sit Navn. Den kan nemlig, især naar den forfølges af Hunde, gøre 3—4 Meter høje og 4—5 Meter lange Spring.

Nord for Kaplandet ligger der vidtstrakte, tørre Sletter, paa hvilke Mennesket kun bor i Regntiden. Efter denne bliver der Pytter af daarligt Vand tilbage, som er tilstrækkelige for Vildtet. Paa disse uoverskuelige Flader samler Springbukkene sig, indtil der bogstavelig talt vrimler af dem. Naar der nu, som det sker hvert fjerde eller femte Aar, indtræder vedholdende Tørke, og Vandpytterne udtørres, driver Mangelen Millioner af Dyr syd paa til Kaplandet, og de bryder nu ind der, fortærende alt, hvad der er grønt. Først naar det atter regner, og det afsvedne Land bedækkes med Planter, vender de tilbage til deres fredelige Sletter. Tusinder og atter Tusinder slutter sig sammen paa disse sælsomme Vandringer eller »Treckboken«, som de hollandske Boere kalder dem, saa at Flokken tilsidst bliver lige saa talrig som en Græshoppesværme.

»Den 25de Deeember,« skriver Kaptajn Gordon Cumming, — »havde jeg den Glæde første Gang at se en »Treckboken«. Det var, tror jeg, hvad Jagtvildt angaar, det mest storartede og gribende Skue, jeg nogensinde har set. Omtrent et Par Timer før Daggry havde jeg ligget vaagen i min Vogn og lyttet til Bukkenes Grynten, som lød hen til mig i en Afstand af omtrent 200 Skridt. Jeg troede, at der græssede en stor Flok Springbukke tæt ved min Lejr; men da det blev lyst, og jeg vaagnede, saa' jeg hele Sletten i bogstavelig Forstand bedækket med en uhyre Hjord af disse Dyr. De drog langsomt afsted. Fra en Aabning i det lange Højdedrag mod Vest, gennem hvilken de bølgede frem som i en stor Flod, strakte deres Tog sig hen til en Høj omtrent en Mil borte i nordøstlig Retning, bag hvilken de forsvandt.

Jeg stod næsten i to Timer paa min Vogn, hensunken i Forbauselse. Endelig sadlede jeg min Hest, greb min Bøsse, red med mine Følgesvende ind iblandt Dyrene og skød, indtil der var faldet 14 af dem. Hvor overraskende stor den Hjord af Springbukke end var, som jeg saa' hin Morgen, var den dog for intet at regne mod en anden, som jeg skulde se om Aftenen. Thi da vi var komne over det lavere Højdedrag, gennem hvis Pas Springbukkene var vandrede, saa' jeg Sletten og Skraaningen af de Høje, der trak sig hen omkring den, bedækket, ikke med Hjorde, men med en eneste Masse af Springbukke. Saa vidt Øjet rakte, vrimlede hele Land-

skabet af dem, indtil de endelig tabte sig i et utydeligt rødbrunt Mylder af levende Skabninger. Jeg tager ikke i Betænkning at paastaa, at der befandt sig nogle Hundrede Tusender indenfor min Synskreds.« — I den nyere Tid har Sydafrikas Kolonisation naturligvis formindsket disse og alle andre vilde Dyrs Antal betydeligt, særlig de store Kolonialkrige.

Koantilope.

Unge Springbukke bliver snart tamme. I Reglen viser de sig sky og forsigtige overfor Fremmede, men kaade og stangelystne overfor dem, de kender.

Koantiloperne (*Bubalis*) omfatter flere store og plumpe Arter med skrueformigt drejede Horn og middellang Hale med Kvast.

Betschuanernes Kama, Kolonisternes Hartebeest (*Bubalis cama*) har et saa plumpt Hoved, at nogle Naturforskere har foreslaaet at kalde dem »Elsdyrhoved«. Ved sine lyreformigt krummede, i den sidste Tredjedel pludselig i en skæv Vinkel bagud bøjede Horn adskiller denne Art sig fra de fleste andre. Grundfarven er lys rødbrun.

Kamaen opholder sig i det indre Sydafrika; fra Kaplandet er den allerede fordrevet. Den holder af Ensomhed og findes i de ufrugtbareste Egne, i Reglen i Smaaflokke paa 5—10 Individer, der, trods Dyrets Klodsethed, gør et ret majestætisk Indtryk, naar de ses i Galop. Til visse Tider vandrer den dog i store Hjorde ligesom Springbukken, og ofte blander den sig med Gnuer, Skovbukke og Strudseflokke til Selskaber, bestaaende af højst forskellige Dyr.

Unge Kid bliver let tamme og taaler længe Fangenskab. Dyrets Kød, Hud og Horn benyttes paa mange Maader.

Under Navn af Vandbukke (*Kobus*) sammenfattes flere store Antiloper med mægtige, først svagt tilbage og udad, derefter opad og fremad bøjede, med Ringe besatte Horn, samt en lang Halekvast. Den egentlige Vandbuk (*Kobus ellipsiprymnus*) er et stateligt Dyr med en Kroplængde af 2 M., foruden den 60 Ctm. lange Hale, og en Højde over Krydset af 1,3 M.; Hornene bliver henved 1 M. lange. Haarlaget er graat, blandet med rødgult og rødbrunt.

Afrikaforskeren A. Smith fandt Vandbukken nord for Kurrichano i Smaaflokke, som opholdt sig ved Bredderne. Heuglin og senere Schweinfurth traf den i det indre Afrika. Dyret har Navn af, at det i Fare flokkevis styrter sig i Vandet, hvilket vel sædvanligvis sker for at undgaa Løvens Angreb eller anden Fare. Det ynder især Steder, bevoksede med mandshøjt Siv og holder Udkig fra Toppen af de store Termittuer, paa hvilke det da indtager en majestætisk Holdning.

Mere bekendte end Vandhukkene er de fra ældgamle Tider berømte Oryx-Antiloper (*Oryx*), af hvilke en Art hyppig findes afbildet paa de gamle Mindesmærker i Ægypten og Nubien. Man ser her Oryxen i de mangfoldigste Stillinger, ogsaa ofte malet med Farver, sædvanligvis med et Tov om Halsen til Tegn paa, at man har jaget og fanget den. I den store Cheops-Pyramides indre Rum ses det samme Dyr fremstillet, undertiden kun med ét Horn, og herpaa tror nogle at kunne bygge den Paastand, at Oryxen har givet Anledning til Sagnet om Enhjørningen, imedens der ved Bibelens Rem (Ethorn) aabenbart kun kan være sigtet til Næsehornet.

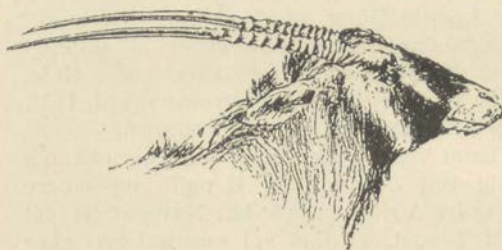
Sabelantilopen, Arabernes »Steppeko« (*Oryx leucoryx*) er i Sammenligning med andre Oryx-Antiloper en temmelig klodset Skabning. Dens mægtige Horn er over halvt saa lange som Kroppen, nemlig hos gamle Bukke over 1 Meter lange og besatte med talrige Ringe. Haarlaget er kort, groft og tætsluttende; Farven hvidgul,

paa Halsen derimod rustbrun. Gamle Bukke bliver over 2 M. lange og naar en Skulderhøjde af 1,3 M.

Passan-Antilopen eller den kapske *Oryx (Oryx capensis)* er et stolt Dyr, hvis Kroplængde udgør indtil 2,4 M. og Skulderhøjden 1,2 M., og hvis smukke sorte Horn er meget lange. Pelsen er tæt og glat og bestaar af korte og stride Haar. Hals, Ryg og Sider er hvidgule, Hoved, Ører og Bug rent hvide, alle andre Legemsdele sortbrune. Paa Hovedet har Tegningen en vis Lighed med en Grime, og set i nogen Afstand tager Passan-Antilopen sig derfor ud, som den havde Bidsel paa.

Beisa-Antilopen (*Oryx beisa*) ligner den foregaaende, dog løber den mørke Tegning ikke helt ned til Munden. Det er sandsynligvis Beisaen, som er afbildet paa Templerne i Nedre-Nubien, og som i Oldtiden betegnedes med Navnet Oryx.

Alle de tre nævnte Oryxbukke bebor de tørreste Egne i Afrika. Passan-Antilopen eller »Gemsebukken«, som Kolonisterne kalder

Hoved af Gemsebuk.

den, lever i Sydafrika, Beisaen i Abessinien og Oryxen mere i Norden og i det Indre.

I Almindelighed træffer man Oryxantiloperne parvis eller i smaa Flokke, ofte kun en Hun med dens Unger. De er hurtige, og kun de bedste Heste er i Stand til at følge dem.

Med andre Antiloper

forliges den kapske ret godt, og man ser den ofte græsse i disses Selskab. Dog er Bukken en stridbar Skabning, som har noget af Tyrens Væsen. Lichtenstein fortæller, at en af hans Ledsagere i den store Karroo fandt en Leopards og en Oryxbuks Skeletter liggende ved Siden af hinanden, og at det af Fundet fremgik, at Bukken havde stanget sin farlige Fjende ihjel, men selv var død af sine Saar. Det paastaas endog, at Løven i enkelte Tilfælde har haft samme Skæbne, og Hottentotterne vover heller ikke enkeltvis at angribe Gemsebukke.

Mendesantiloperne (*Addax*) ligner meget Oryxbukkene, men kendes fra dem paa deres lette, skrue- eller lyreformigt drejede lange og tynde Horn. Paa de ægyptiske Mindesmærker findes den nubiske Mendesantilope (*A. nasomaculatus*) ofte afbildet. De Mendeshorn, som pryder Hovedet paa de gamle ægyptiske Gudebilleder, Præster og Konger, er dannede efter denne Antilopes Horn. Fra Ægypten udbredte Dyrets Ry sig videre, og de gamle Grækere og Romere kendte den godt.

Mendesantilopen bebor Strækningerne Syd for 18° n. Bredde mellem Nilen og Tsad-Søen; den opholder sig kun i de tørreste Egne og skal — efter Nomadernes Forsikringer — kunne undvære Vand i hele Maaneder. Magthaverne blandt Nomaderne og Beduinerne anser den for noget af det ædleste Vildt og jager den med Heste og hurtigt løbende Hunde.

Kuduen (*Strepsiceros kudu*) danner tilligemed nogle faa andre de Drejehornedes eller Skrueantilopernes Gruppe. Alle

Løver paa Lur efter en Kudu-Buk.

herhen hørende Antiloper udmærker sig ved en anselig Størrelse, skrueformigt drejede, sammentrykte og riflede Horn og ved, at Skindet ofte er stribet eller ejendommelig tegnet med lyse Farver.

Kuduen er en stor, stadselig Antilope. Den overgaar vor Kronhjort i Størrelse, ja næppe nok Elsdýret kan maale sig med den. Udvoksede Hanner har fra Snuden til Spidsen af den 30 Ctm. lange Hale en Længde af godt og vel 3 Meter og en Vægt af 500 Kilo og derover. Hunnen er dog meget mindre. I Legemsbygning minder Kuduen meget om Hjorten. Dens Horn hører til de største, som nogen Antilope bærer, og naar, maalt i lige Linje, en Meters Højde.

Grundfarven er graabrun, og Kroppen er tegnet med 7—9 hvide, afstikkende Striber, af hvilke nogle enkelte deler sig.

Kuduen har en vid Udbredelse, som gaar gennem Østafrika lige fra Kaplandet til Nillandene. I Abyssinien foretrækker den Bjærgene for Sletten, hvorimod den syd efter ogsaa findes paa denne. I Holdning, Gang, Levemaade og Væsen har den meget tilfælles med vort Kronvildt.

I alle Lande, hvor den stolte, smukt tegnede Kudu forekommer, er den Genstand for den ivrigste Forfølgelse. Dens Kød er ogsaa ganske fortrinligt, og Marven i dens Knogler anses hos mange af de sydafrikanske Folkeslag for en af de største Lækkerbidskener. Naar Kafferne har fældet en Kudu, skynder de sig at skille Kødet fra Knoglerne, sønderbryder disse og suger den raa Marv ud af Benpiberne. Ogsaa Skindet benyttes meget, og Hornene bruges til deri at opbevare Honning, Salt, Kaffe o. s. v.

I Stedet for at drikke nøjes mange Antiloper med at slikke Nat-teduggen af Træernes Blade; men Kuduen behøver meget Vand og maa hver Aften stige ned fra Bjærgene for at slukke sin Tørst. Den, der kender dens Drikkesteder, kan derfor let faa den paa Skud. Kafferne, som kun har daarlige Vaaben, deler sig i flere Hold og jager timevis Kuduerne fra det ene Hold til det andet. Kvinderne venter hist og her med Strudsæg med Vand for at vederkvæge de tørstige Mænd, hvis Udholdenhed det endelig lykkes at udmatte de statelige Antiloper. Da omringes Vildtet, som tilsidst bukker under for sine Saar.

Naar man betragter en Elsdyr- eller Elgantilope (*Bucelaphus*) med dens tykke Krop, dens Kohale og slapt nedhængende Hud paa Halsen, tror man snarere at se en Okse for sig end en Antilope, og disse Dyr danner paa en Maade et Bindeled mellem Antiloper og Okser.

Elsdyrantilopen (*B. oreas*) bliver næsten 3 M. lang, hvoraf 70 Ctm. gaar paa Halen; over Skulderen opnaar den en Højde af 1,5—1,9 M. Dens Vægt kan udgøre indtil 1000 Kilo. Dyret nærmer sig saaledes det virkelige Elsdyr i Størrelse. Farven varierer med Alderen; gamle Bukke er paa Ryggen lysebrune eller gulgraa med et rustrødt Skær, paa Siderne hvidgule og paa Bugen hvidlige.

Denne Kæmpeantilope bebor en stor Del af Sydafrikas Indre, hvor den lever i Flokke. Den har i sin hele Færd meget tilfælles med Oksen og gaar undertiden lige løs paa et Menneske. Hvor den har lært Virkningen af Skydevaaben at kende, er den dog mere frygtsom.

I den nyere Tid er en indisk Antilope, som de Rejsende ofte omtalte under Navn af »den blaa Okse«, Nilgau-Antilopen (*Portax pictus*), hyppigt kommen til Europa, medens det samme Dyr i tidligere Aarhundreder kun yderst sjældent blev set i Fan-

genskab i Indien selv. Nilgau-Antilopen er paa en vis Maade en Mellemting mellem en Hjort og en Okse. De svagt halvmaaneformigt bøjede Horn, som findes hos begge Køn, men i Reglen er mindre hos Hunnen, bliver kun 20—15 Ctm. lange, er tykke ved Roden og fortil svagt riflede. Farven er overvejende blaagraa, dog med Hvidt bagtil paa Bugen, paa Struben og Fødderne. Skulderhøjden udgør 1,3—1,4 M. og Længden 2,4—2,6 M.

Forindien, fra Himalayas Fod til Maisur er dette Dyrs Hjemstavn. Nilgauen lever som oftest i Flokke paa 5—20 Stykker og ses navnlig i Udkanten af Junglekrat. Naar den forfølges, skal den vende sig

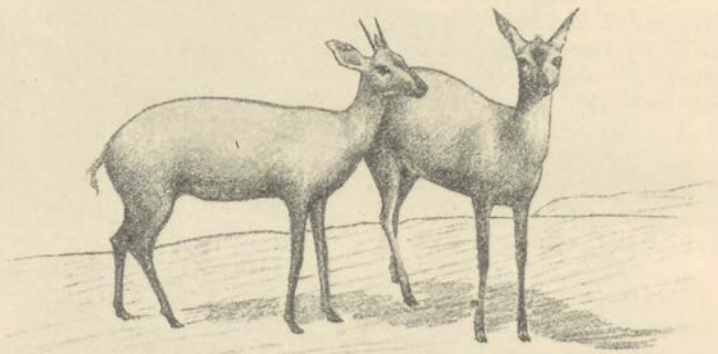
Firehornet Antilope.

hvæsende om mod Jægeren, lægge sig paa Knæ, under en dyb Brølen rykke nogle Skridt nærmere og derpaa springe rask op imod sin Modstander for, ved hurtigt at kaste Hovedet i Vejret, at bibringe ham farlige Stød med Hornene. Dens Bevægelser har noget ejendommeligt ved sig, og den antager de sælsomste Stillinger. Naar den tirres, skyder den Ryg, trækker Halsen ind, lister langsomt afsted og kaster mørke, skulende Blikke om sig, medens den samtidig stikker Halen imellem Benene. I fuld Fart har den derimod en stolt Holdning og tager sig især godt ud, naar den løfter Halen i Vejret. Om Dagen holder den sig skjult i Skoven, men efter Solens Nedgang og i de første Morgentimer gaar den ud for at søge Føde. I dyrkede Egne er den meget forhadet paa Grund af

den Skade, den anretter, og Jagten paa den drives af de Indfødte med stor Lidenskab. Hist og her holdes den i de indiske Fyrsters Parker.

Iblandt de tamme Drøvtyggere forekommer der enkelte, som har 4, ja endog 8 Horn; de danner imidlertid aldrig nogen Art, men maa betragtes som særlige Undtagelser. Men ikke et eneste vildtlevende Dyr besidder en saadan Overflod af Horn, undtagen den firhornede Antilope eller Shikaraen (*Tetracerus quadricornis*), et lille, sirligt Dyr af 70—80 Ctm.s Længde og med en Skulderhøjde af 60—65 Ctm. Kun Bukken har Horn. Det forreste Par er iøvrigt ganske smaa og kun lidet fremtrædende, sidder ovenfor den forreste Øjenkrog og er ved Roden bøjede bagud og i Spidsen fremsættede.

Shikaraen er aldeles ikke sjælden i Forindien; i de vestlige

Dukkere (Han og Hun).

Egne af Bengalen er den endog hyppig. Den lever enkelt- eller parvis.

Til Pisk-Antiloperne (*Cephalophus*) hører nogle smaa og sirlige Arter med meget smaa, tynde, opretstaaende, kun lidt fremadbøjede Horn, mellem hvilke der findes en Haardusk, som kan rejses. Kaplandet og Abyssinien er dette smukke Dyrs Hjemstavn; det opholder sig i Krat og Skove, aldrig paa aabne Sletter, er ikke saa hurtig som de fleste andre Antiloper og tager i Fare sin Tilflugt til List.

Dukkeren (*Cephalophus*), som har faaet Navn af, at den i Fare dukker sig ned i Græsset, hører til de mest bekendte og største Arter i Gruppen. Dens Længde udgør 1,1 M. og dens Skulderhøjde 55 Ctm. Dens lige, sylformede, med fire til seks flade Ringe omgivne Horn af kun 7—10 Ctm.s Længde forsvinder næsten i Haardusken mellem Ørene. Farven er paa Ryggen olivengraa, hos Hannen undertiden mørk gulbrun, paa Bugsiden hvid.

I Kaplandet er denne Art den almindeligste Antilope. »Af alle de Antiloper, som opholder sig i Udkanten af Buskadser,« [siger Kaptajn Drayson, »er Dukkeren en af de almindeligste, skønt den kun findes enkeltvis. Naar et Menneske eller en anden Fjende nærmer sig, holder den sig ubevægelig i sit Leje, indtil den tror, at den bliver bemærket; da springer den pludselig op og styrter afsted, gør nogle raske Vendinger, sætter over Buske eller smutter igennem dem, dukker sig og kryber, naar den mener, at den er kommen sine Forfølgere af Syne, saa stille frem i det høje Græs eller mellem Buskene, at man tror, at den er forsvunden eller har lagt sig ned. Saaledes lister den sig bestandig videre under Løvet, indtil den har faaet et godt Forspring; da rejser den sig og iler bort. Selv den klogeste Jæger og den bedste Hund bliver tit narrede af Dukkeren. Af dens Skind fletter man i Kaplandet lange Køreviske, og Kødet giver en fortræffelig Suppe«.

I Dværgantilopernes Gruppe (*Neotragus*) forener man de mindste, meget fint byggede Antiloper, hos hvilke kun Hannerne bærer — tynde, opretstaaende — Horn. Som Type kan tages Vindspillerantilopen (*Neotragus hemprichii*), en af de sirligste af alle Drøvtyggere. Bukken har et Par smaa Horn med 10—12 Halvringe paa den nederste Halvdel af Ydersiden og med fremadbøjede Spidser, som næsten skjules af en Haardusk og af de meget lange Øren. Det fine, temmelig lange Haarlag er paa Ryggen rødbrunt, forøvrigt graablaa og paa Bugen hvidt.

I Abessinien findes denne Art til en Højde af 2000 M. Næsten alle Dværgantiloper opholder sig i de tætte Buskadser, hvorpaa Afrika er saa rigt, og Tykninger, der vilde være saa godt som uigennemtrængelige for større Antiloper, frembyder fortrinlige Tilflugtssteder for disse Dværge. De lever parvis og ernærer sig af Buskenes Løv, fornemmelig af Mimosens Blade.

Nær beslægtet med disse fremmede Antiloper er den europæiske Gemse, hvis vigtigste Kendemærke bestaar i de lige opstaaende, mod Spidsen bagud krogede Horn.

Gemsen (*Capella rupicapra*) ligner i høj Grad Geden, men adskiller sig fra den ved sin kortere og mere sluttede Bygning, ved de længere og stærkere Løb, den langstrakte Hals, de spidse Ører og ved Hornenes Form. Længden udgør 1,1 M., hvoraf Halens Længde udgør 8 Ctm., og Skulderhøjden er 75 Ctm. Hornene er ca. 25 Ctm. lange. Meget store Bukke vejer 40—50 Kilo, men i Almindelighed opnaar Gemsen dog kun en Vægt af 30 Kilo. Hos Bukkene er Hornene større og staar længere fra hinanden end hos Hannerne; men ellers er begge Køn saa godt som ens. Gemsernes Farve varierer efter Aarstiden; om Sommeren er Grundtonen smudsig rødbrun eller rustrød, paa Bugen lys rødgul; om Vinteren paa Ryggen mørkebrun, paa Bugen hvid. Unge Dyr er rødbrune og lysere om Øjnene end de gamle.

Alperne er Gemsens egentlige Hjem; men fra Savoyen er den mod Vest udbredt til Sydfrankrig og mod Syd til ned i Abruzzerne, mod Sydost over Dalmatiens Bjerge til Veluzis' Klipper i Grækenland. Mod Nord begrænses dens Udbredelseskreds af Karpatherne, navnlig

Gemser, der rutscher ned ad en
snedækt Styrtning.

de høje Tatra-Toppe. Desuden forekommer der Gemser paa Pyrenæerne, i Kaukasus, paa Krim, i Georgien og Sibirien.

Overalt, hvor Gensen lever, bebor den om Sommeren de højeste Alper op til Snegrænsen, om Vinteren de noget lavere liggende Dalstrøg i Skovbæltet. Ved Daggry vandrer den græssende ned ad Bjærg-

skrænten; henimod Middag lejrer den sig ved Randen af stejle Klippevægge, hviler der lidt i Skyggen af Stenblokkene eller de lave Alpeplanter og klatrer derefter, ligeledes græssende, tilbage til Højderne, hvor den atter opsøger en Hvileplads og lægger sig for at tygge Drøv. Om Natten skjuler den sig imellem Klipper og Stenblokke, i den varmeste Tid helst paa den vestlige og nordlige Side af Bjærgene og i den øvrige Del af Aaret paa den østlige og sydlige. I maaneklare Nætter græsser den ogsaa paa Klippevæggene; overhovedet er den ingenlunde et saa fuldstændigt Dagdyr, som man sædvanlig antager.

Ligesom de fleste andre Antiloper lever Gensen enkeltvis, med Undtagelse af i Parringstiden. Da samles den i større eller mindre Flokke, idet de gamle Geder parvis slutter sig til de gamle Bukke. I vore Dage er Flokkene overalt smaa; kun i Karpatherne skal der endnu forekomme ret betydelige Hjorde.

Gensen klatrer behændigt, springer sikkert og er en kraftig og kæk Bjærgbestiger, som uden Vanskelighed naar op til de farligste Steder, hvorhen ingen Alpeged vover at begive sig. Naar den gaar i Skridt, har dens Gang noget plumpt og klodset og dens hele Holdning noget uskont; men saa snart dens Opmærksomhed bliver vakt, og den maa flygte, er det, som om hele Dyret blev forvandlet. Det faar da et kækere, dristigere, ædlere og kraftigere Udseende og sætter afsted i raske Spring, idet det ved hver Bevægelse udvikler lige saa megen Kraft som Ynde. Von Wolten maalte en Genses Spring og fandt, at det udgjorde 7 Meter. Den samme Iagttagelse saa' en tam Gemse springe over en 4 Meter høj Mur og ned paa Ryggen af en Pige, som vogtede Kvæg paa den anden Side. Gensen iler lettere op- end nedad Bjærghænder og sætter Forfødderne med den største Forsigtighed for ikke at løsrive Stenene. Endogsaa haardt saarede Individuer flygter rask hen ad de farligste Stier, ja selv om et Ben er skudt over paa dem, lægger de næsten en lige saa stor Behændighed for Dagen som de sunde. Højest forsigtigt gaar Gensen paa den nyfaldne Gletschersne, som paa en forrædersk Maade skjuler Iskløfterne. Her har man ofte set den vende om paa Steder, hvor Mennesket kun med Forsigtighed vover sig videre. Om Gensernes Bestigning af næsten lodrette Skrænter skriver Tschudi: »Vi har set, hvorledes en Gemseflokk steg op gennem en farlig, meget stejl, med løse Stene bedækket Klippekløft, og glædet os over Dyrenes Taalmodighed og Klogskab. En af Gemserne steg langsomt og forsigtigt op, medens de øvrige ventede, indtil Turen kom til dem, og først da der ikke længere rullede nogen Sten ned, fulgte den anden og derpaa den tredje efter og saa fremdeles. De, som var komne op, spredte sig ingenlunde paa Græsgangen, men blev staaende og spejdede ud over Klipperanden, indtil de sidste lykkelig og vel var komne op til dem. Aldrig bliver Gensen staaende ubehjælpelig og ude af sig selv af Skræk, saaledes som det ofte er Tilfældet med Gederne, der staar og bræger, indtil Hyrden henter

dem med Fare for sit Liv. Gensen springer hellere i Døden. Dog sker dette vistnok kun sjældent, da den besidder en langt større Dømmekraft end Geden. Kommer den ud paa en smal Klippekant, bliver den et Øjeblik staaende ved Afgrunden, vender derpaa om og styrter pilsnart tilbage, til Trods for sin Frygt for Forfølgeren. Har Jægeren ikke en god og sikker Plads, faar han næppe Tid til at kaste sig til Jorden, saa lang han er, eller til at trykke sig tæt op til Klippevæggen og lade Gensen sætte over eller forbi sig i flyvende Fart. Jages Gensen ned ad en næsten lodret Klippeskrænt, hvor der ikke en Gang er en haandsbred Kant, som den kan naa for i det mindste at svække Faldets Voldsomhed, saa giver den dog ikke tabt, men bøjer Hoved og Hals tilbage, saa hele Kroppens Vægt kommer til at hvile paa Bagbenene, og glider derpaa rask ned ad Skrænten, idet den stritter imod med disse og saaledes gør sit bedste for at standse Farten. Ja, saa stor er Dyrets Aandsnær-værelse, at det med Krop og Fødder arbejder sig hen imod ethvert, nok saa lille, fremragende Punkt for muligvis at faa Fodfæste og beskriver saaledes i Faldet en krum Linie ned ad Klippesiden.«

Gensen har en ualmindelig Stedsands; den mærker sig enhver Vej og kender saa at sige enhver Sten paa sit Omraade. Men i lige saa høj Grad den er hjemme paa sine Højalper, lige saa ubehjælp-som er den, naar den kommer udenfor dem. »I Sommeren 1858,« fortæller Tschudi, »indfandt en, sandsynligvis jaget, Gensebuk sig pludselig, til ikke ringe Forbauselse for de tilstedeværende, paa Engene ved Arbonn, satte uden at være umiddelbart forfulgt over alle Hegn og styrtede sig i Søen, hvor den længe, ude af sig selv, svømmede om, indtil den halv død blev optaget i en Baad. Nogle Aar før blev en Gense fanget levende i en Tørvemose ved Rhinen.«

Gensen undlader aldrig at sørge for sin Sikkerhed. Den strækker sig kun sjældent helt hen ad Jorden for at hvile sig, men indtager sædvanligvis en saadan Stilling, at den øjeblikkelig kan gribe Flugten. En gammel, stærk Ged, »Forgeden«, som Jægerne kalder den, staar paa Post, og nogle af de ældre Dyr hjælper den med at holde Vagt Uden at ænse den øvrige Floks muntre Færd græsser Forgeden alene i nogen Afstand, ser sig om, rejser sig højt i Vejret og vejrer og snøfter til alle Sider. En Jæger, som staar i Vindsiden, bemærkes af Genserne i en utrolig Afstand; saa snart de vejrer ham, spændes alle Sanser til det yderste for at udfinde, fra hvilken Kant Faren truer. »Øjet og Øret,« siger Tschudi, »kappes med den snøftende Næse. Naar de endelig faar Øje paa Jægeren, beroliges de; saa længe de kun vejrer ham uden at se ham, ter de sig som ude af sig selv, da de hverken véd, hvor nær han er dem, eller fra hvilken Side han kommer, eller hvor de skal flygte hen. Urolige løber de om mellem hverandre eller flokker sig sammen, rækker Hals og søger at opdage Jægeren. Saa snart dette er lykkedes dem, staar de stille et Øjeblik og betragter ham med Nysgerrighed. Bevæger han sig ikke, forholder de sig ogsaa rolige, men nærmer han sig,

tager de Flugten i en bestemt Retning til et bekendt, ikke altfor fjærnt Tilflugtssted.« Naar Forgeden aner Uraad, udstøder den, ligesom Murmeldyret, en høj Piben, stamper i Jorden med et af Forbenene og sætter afsted, hvorpaa de andre følger efter i strakt Galop. Denne Piben er en hæs, skærende, noget langtrukken Lyd, som kan høres langt bort.

Om Sommeren bestaar Gensens Føde af de kraftige Alpeplanter nær ved Snegrænsen; om Vinteren maa den tage til Takke med det lange Græs, der stikker op af Sneen, og med alle Slags Mos- og Lavarter; den er nøjsom og kan sulte i lang Tid; men Vand er en Fornødenhed for den og Salt et særligt Slikkeri.

Sent ud paa Efteraaret slutter de gamle Bukke, der indtil da har levet som Eneboere, sig til Flokken, og nu begynder der et lystigt Liv. Man ser ofte hele Flokke timevis more sig med kaade Spring og indbyrdes Stangen med Hornene. Tyve Uger efter Parringen, sædvanligvis fra sidst i April til sidst i Maj, føder Gemsegederne under et fremspringende Klippestykke paa et ensomt Sted en, sjældnere to, Unger. Faa Timer efter Fødselen følger Kiddet Moderen, og efter et Par Dages Forløb er det næsten lige saa behændigt som denne. Gemsegeden beholder den Lille hos sig i et halvt Aar og lærer den under hyppig Brægen at klatre og springe. Bukken bryder sig derimod slet ikke om sit Afkom.

Unge Gemser lader sig let tæmme. De kan opdrættes af Geder og leger gerne med Gedekiddene. Stenblokke, Mure o. s. v. bliver snart Yndlingsopholdssteder, da de altid søger at komme til Vejrs.

Mange Fjender og mange Farer truer Gemserne. Nedrullende Stene og Klippestykker ombringer en og anden, og Snelaviner begraver ofte hele Flokke. Gemserne kender rigtignok denne Fare og opsøger de Steder, hvor de befinder sig i størst Sikkerhed; men Ulykken hjemsøger dem dog undertiden. Blandt Pattedyrene efterstræbes de af Lossen, Ulven og Bjørnen; Ørnen og Lammegribben holder Øje med de roligt græssende Geder og slaar som Lyn fra klar Himmel ned paa den forskrækkede Hjord. Dog er og bliver Mennesket Gensens værste Fjende.

Gemsejagten er ingen Søndagsfornøjelse, men fordrer udholdende, nøjsomme og med haardt Vejr og Strabadser fortrolige Folk, der kender Bjærgegnene og Dyrenes Levemaade. Jægerne forsyner sig som oftest med en varm, graa Klædning, en stærkt beslaaet Alpestok med en Jærnhage, en Jagttaske med Patroner, Brød, Smør og Ost samt en Kurveflaske med Kirsebærbrændevin. Solide Bjærgsko, som let finder Fodfæste overalt, endogsaa paa spejlgat Is, og en fortrinlig Bøsse er de vigtigste Rekvisiter, hvortil der endnu kommer en god Kikkert. Om Aftenen eller tidligt om Morgen ved Stjærneskin bryder Jægeren op for inden Solens Opgang at naa op til Gemselejren. Allerede en Time før han betræder det egentlige Distrikt, undgaar han al højroset Tale og enhver Støj. Jagten begynder fra en af de højeste Sæterhytter. Jægeren lister sig, idet

han nøje tager Hensyn til Vinden, op til Gemsernes i Forvejen udforskede Soveplads og kan, naar han er behændig, komme dem paa 40, ja endog paa 20 Skridt nær. Nu kryber han sammen bag en Sten eller Busk, indtil det bliver Dag. Langsomt staar den ledende Ged, »Fordyret«, op og strækker sig og derefter den øvrige Hjord. I dette Øjeblik udser Jægeren sig sit Bytte, helst en stor, stærk Buk. Falder Dyret for hans Skud, studser hele Flokken et Øjeblik, ser sig i den største Uro om efter den opstigende Kruddamp og flygter i vild Hast i den modsatte Retning.

Den, vor Verdensdel beboende Antilope, Saiga'en eller Steppeantilopen (*Cobus tataricus*) afviger stærkt fra alle andre Antiloper.

Saiga-Antiloper.

typer og minder baade i Form og Væsen om Faaret, i visse Henseender endogsaa om Rensdyret. Dens Skikkelse er meget plump, Pelsen overordentlig langhaaret og saa tæt, at den ser ud som glat Uld. Mest karakteristisk er imidlertid Mulen og særlig selve Næsen, som rager stærkt frem over Munden, er rynket og saa bevægelig, at den danner en formelig Snabel, saa at man godt kunde kalde Dyret »Snabelantilope«. Kun Hannen bærer Horn. Dyrets Haarfarve er mere eller mindre lys graagul og bliver om Vinteren næsten hvidlig. En voksen Buks Længde er 1,3 M., hvoraf 11 Ctm. gaar paa Halen; Skulderhøjden er henved 80 Ctm. og Hornenes Længde 25—30 Ctm.

Saiga'en bebor Østeuropa og Sibirien indtil 55° n. Bredde; i Øst-

europa træffes den paa det sydøstlige Polens Stepper og langs Sortehavet. Den lever flokkevis og samler sig sidst paa Sommeren i Hjorde paa flere Tusind, der vandrer temmelig regelmæssigt og henimod Foraaret opløser sig i mindre Flokke, som vender tilbage til deres tidligere Opholdssteder. De udviser hverken synderlig Behændighed eller Begavelse og har gennemgaaende ikke videre skarpe Sanser. Naar de er voksne, løber de vel saa hurtigt, at hverken Heste eller Hunde kan indhente dem, men yngre Dyr bliver snart aandeløse, og ogsaa de ældre bliver let et Bytte for Rovdyrs, f. Eks. Ulves forenede Anstrængelser. Gangen er uden Ynde, da de strækker Halsen langt frem og lader Hovedet lude; Springene er ganske vist vidtrækkende, men de er plumpe og klodsede og ligner kun lidet andre Antilopers sirlige Spring.

Saiga'ens Føde bestaar især af Salturter, der massevis bedækker spredte Strækninger af de af Saltkilder gennemfurede Stepper. I Parringstiden, som begynder midt i November, plejer Bukkene at kæmpe hidsigt indbyrdes. I Begyndelsen af Maj føder Hunnen en enkelt, fra først af meget ubejælsom Unge.

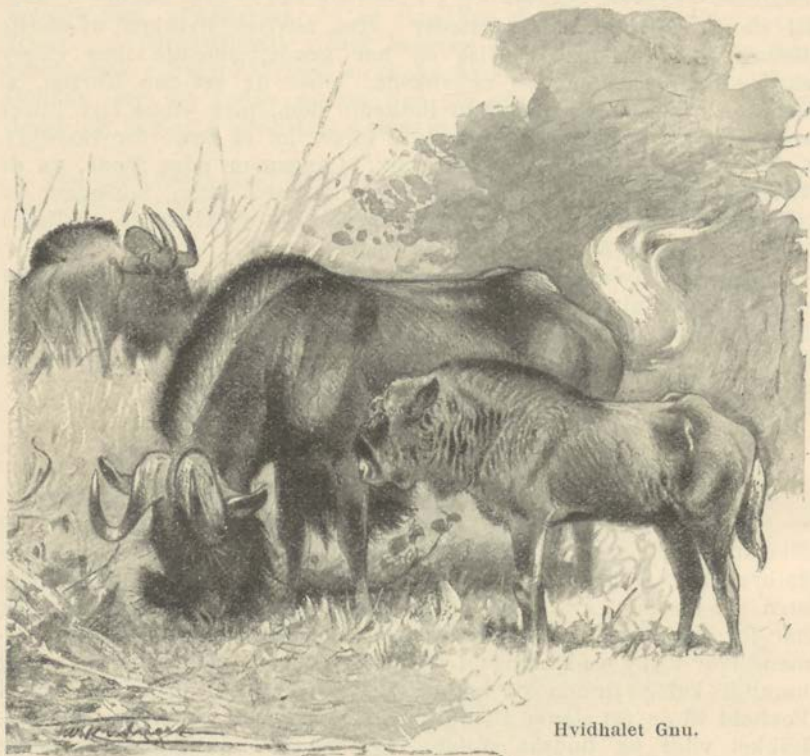
* * *

Vel de mest paafaldende af alle Antiloper er Gnuerne (*Catoblepas*) — disse højst besynderlige Drøvtyggere, der sér ud, som var de Mellemed mellem Antilope, Okse og Hest, og som er rene Karrikaturer af Familiens ædelt og finbyggede Former. Første Gang, man sér en Gnu, er man i Tvivl om, hvad Slags Dyr man egentlig har for sig. Det ligner en Hest med kløftet Hov og Tyrehoved, — men hvor sirlig end mange Legemsdeles Bygning er, kan man dog umuligt kalde Gnuen et smukt Dyr. Kroppen er undersætsig i Forhold til de ret slanke Ben, Hovedet næsten firkantet, bredsnuet, Blikket vildt og ondskafuldt, Hornene — der bæres af begge Køn — brede, ved Roden næsten fladtrykte og sænker sig først nedad, forinden Spidserne krummer tilvejs. Halen er lang og busket som en Hestehale, og paa Hoved, Hals og Bryst forlænger den ellers glat sluttende Haarbeklædning sig til en Manke.

Arten Gnu, Boernes »Wildebeest« (*Catoblepas gnu*) har en Total-længde af 2,8 M., hvoraf Halen, Haarene iberegne, rigtignok udgør 80—90 Ctm.; Skulderhøjden er 1,2 M. Den fremherskende Farve er mørk graabrun, der kan veksle i forskellige Nuancer. Hunnen har samme Farve som Hannen, men er mindre og har noget svagere Horn.

Gnuen lever i Sydafrika; i Kaplandet er den dog nu udryddet. Ligesom andre Antiloper foretager den hvert Aar Vandringer for at opdage gode Græsgange. Den er et modigt Dyr, som holder haardnakket Stand, selv naar den trænges af flere Jægere paa én Gang. Dens Bevægelser er hurtige, vilde og fyrige, og den viser mere Lyst til Leg og Drillerier end nogen anden Drøvtygger. Stemmen ligner

et Kobrøl. I Fangenskab er Dyrene ofte ubændige og vilde, uimodtagelige overfor kælede Tilnærmelser, men paa den anden Side ogsaa ret ligegyldige overfor Tabet af Frihed.

Hvidhalet Gnu.

Jagten paa voksne Gnuer har sine Besværligheder paa Grund af Dyrets utrolige Hurtighed og Udholdenhed. Kun ved et rent Tilfælde fanger man en Gnu i Faldgrube eller med Slynge.

Til de Skedehornede føjer vi her en Drøvtygger, der, trods Hornenes mærkværdige Bygning, længe er blevet henregnet til Antiloperne, nemlig Gaffelbukken eller Kabri'en (*Antilocapra americana*). Fra alle andre Dyr indenfor Ordenen afviger den ved at bære et hult, men gaffelformigt grenet Horn, der ikke som hos de ægte Skedehornede stadigt vokser, men, ligesom Hjortetakkerne, — omend paa anden Maade — afkastes periodisk og dannes paany.

I sin hele Legemstype ligner Gaffelbukken en kraftig Antilope. Den er ca. 1,5 M. lang, hvoraf kun henved 20 Ctm. gaar paa Halen,

og er 80 Ctm. høj over Skuldrene. Hovedet er langstrakt, Øjnene store, mørke og udtryksfulde, Ørerne temmelig lange og tilspidsede. Benene er høje og slanke. Tre oftest skarpt begrænsede Farver — Isabellafarve, Hvidt og Mørkebrunt — gør Dragten ret broget. Begge Køn har opretstaaende, sorte Horn, men disse er kun gaffeldelte hos Bukken, hos hvem de bliver 25—30 Ctm. lange, medens de hos Hunnen kun er 8—12 Ctm. lange.

Gaffelbuk.

Gaffelbukkene er udbredte over det vestlige Nordamerika og træffes ikke blot paa de jævne Prærier, men ogsaa i Klippebjergenes øde Højdale indtil 2500 M. over Havet. Alle Iagttagere er enige om at fremhæve deres Hurtighed og Behændighed, og selv om den i saa Henseende overgaas af enkelte Antiloper, staar den dog uovertruffen blandt Præriens Dyr. »Som en Stormvind jager den hen over Sletten«, hedder det, »og gør ethvert andet amerikansk Pattedyr til Skamme ved sin Udholdenhed. Bakke op og Bakke ned eller hen over Fjældkammene bevæger disse Dyr sig med samme Be-

hændighed og Sikkerhed som paa Sletten — saa hurtigt, at Lemmerne kun skimtes utydeligt som Egerne i et hurtigt omdrejende Hjul. Sanserne er skarpe, og Dyrene er vagtsomme og sky, dertil kloge og forsigtige, udstiller Vagtposter, medens de hviler sig, og forstaar fortræffeligt at benytte sig af den herskende Vindretning. De er derfor i det hele ikke lette at jage; men til Gengæld har Kødet en fin Vildtsmag, hvilken de fleste Europæere i Vesten sæt-

Jagt i Forklædning.

ter stor Pris paa, og deres bløde, men ikke synderlig holdbare Skind, forarbejdes af Indianerne til Skjorter, af de Hvide til Handsker.

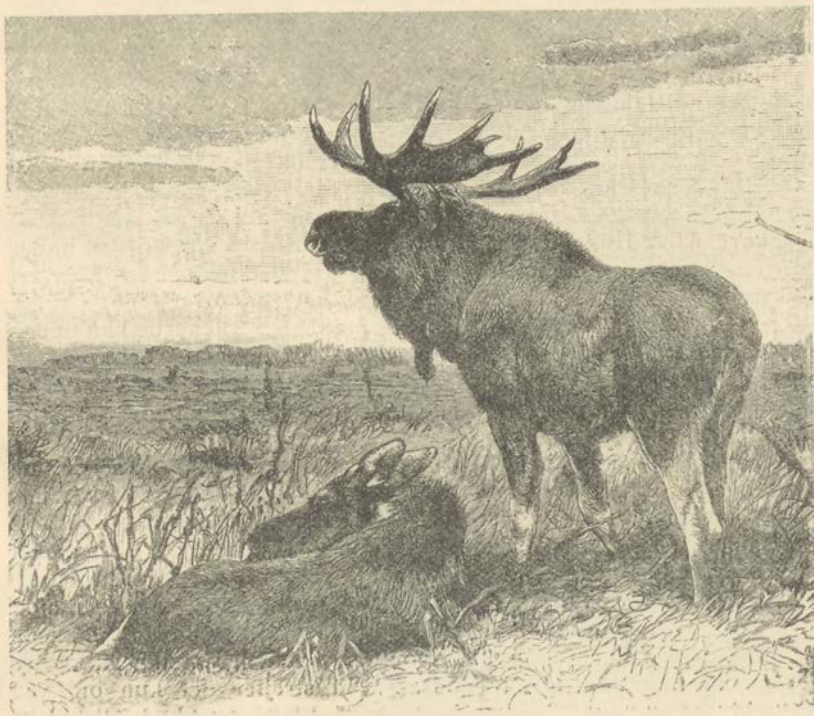
Ingen Gruppe indenfor de Parrettaedes Orden lader sig lettere karakterisere end Hjortefamilien (*Cervidae*). Takbærende Drøvtyggere — med disse Ord har man fremhævet det ene væsentlige, i Sammenligning med hvilket alt andet er Biting. Takkerne bæres kun af Hannen og skiftes hvert Aar. Brunsttiden indtræder, naar den lodne Overhud paa de udvoksede og hvert Aar stærkere for-grenede Takker afskrabes (*fejes*).

Allerede i den foregaaende Jordperiode var Hjortene udbredte over en stor Del af Jordens Overflade. I vore Dage har de hjemme i alle Verdensdele med Undtagelse af Afrika og Australien og findes

paa Sletter og Bjerge, paa aabne Marker og i Skove. De holder meget af Salt, og Vand er en Fornødenhed for dem.

Hinden føder én eller to, sjældent tre Unger, som kommer fuldstændigt udviklede til Verden, og som allerede efter faa Dages Forløb følger Moderen overalt.

I Egne, hvor Agerdyrkning og Forstvæsen drives efter den nyere Tids Fordringer, kan man ikke længere taale nogen Art af Hjorte.

Elsdyr.

De vil der sandsynligvis dog endnu en Tid være at se i halvvild Tilstand i Dyrehaver og Dyreparker.

Hjortefamiliens Kæmper, Elsdyrene (*Alces*) er store, plump byggede, højbenede Dyr med brede, skovldannede, fingerformigt indskaarne Takker. Hovedet er uskønt; Overlæben hænger ned over Underlæben, Øjnene er smaa og Ørerne lange og brede. Halen er meget kort.

Oprindeligt har Elsdyret eller Elgen (*Alces palmatus*) været

udbredt over hele det nordlige Jordbælte og synes at have været hyppig i England, Tyskland og Danmark, hvor man i Tørvemoser har fundet Knogler og Takker af Elsdyr. I vor Verdensdel er det nu indskrænket til Lithauen, Kur- og Lifland, Norge og Sverige, samt nogle Steder i Store-Rusland. I Aaret 1746 blev det sidste Individ skudt i Sachsen og 1760 det sidste i Galizien. I Norge har det hjemme i de sydøstlige Provinser og i Sverige hist og her i de uhyre Skovstrækninger fra Nordgrænsen af Smaalands til Polar-kredsens. Langt hyppigere end i Europa er Elsdyret i Asien; der er det udbredt over hele den nordlige Del indtil Amurfloden.

Elsdyret er et mægtigt Dyr. En udvoksen Elghjort bliver 2,6—2,9 M. lang; Halen omtrent 10 Ctm. lang. Højden er 1,9 M. Gamle Dyr kan opnaa en Vægt af 500 Kilo; men Gennemsnitsvægten er dog kun 3—400 Kilo. Elsdyrets Krop er forholdsvis kort og tyk, bred over Brystet, høj, næsten puklet over Skulderen. Den hviler paa meget høje og stærke Ben, som ender i smalle, dybt spaltede og ved en elastisk Hud forenede Klove; Biklovene berører Jorden under Gangen. Hele Bygningen af Fødderne gør det muligt for Elsdyret at sprede sine Klove meget stærkt, naar det gaar over fugtig Grund, — en Evne, som Rensdyret ligeledes besidder. Takkerne kan opnaa en Vægt af omtrent 20 Kilo. Elsdyrets Haarlag er tæt og glat, noget forlænget paa Skuldrene og under Halsen. Dets Farve er brun, Snuden graalig og Benene lyst askegraa. Hunnen er mindre end Hannen og har ingen Takker.

Vilde og ensomme Skove, i hvilke der er mange Smaasøer og utilgængelige Moser, og som er rige paa Løvtræer, er Elgvildtets kæreste Opholdssted. Moser er ligefrem en Betingelse for dets Eksistens. Den plumpe Skabning gennemvandrер med Lethed Moradser, som hverken Mennesker eller Dyr kan betræde uden Fare.

Elsdyret lever i Smaaflokke paa 15—20 Individier; men henimod den Tid, da Hunnerne føder, forlader de gamle Hjorte Flokkene og danner selv Smaasamfund. Hvor Elsdyret tror sig sikkert, færdes det baade Dag og Nat; i modsat Fald strejfer det kun om ved Nattetid for at æde. Føden bestaar af Blade og Skud alle Slags Træer, fremdeles af Rosmarinlyng, Rør, Siv, fremspirende Sæd og Hør. Bark, som Elsdyret afriver nedenfra opefter i lange Strimler, samt unge Skud udgør de vigtigste Bestanddele af dets Næring, og netop derfor bliver det meget skadeligt. Unge Træer bøjer det ned med Hovedet, brækker Kronen af og æder af Grenene. Dets Bevægelser er mindre lette end Krondyrets, men det traver ret hurtigt afsted og med en utrolig Udholdenhed. I at svømme er Elsdyret en Mester, og som der paastaas, gaar det ligesom Hornkvæget gerne i Vandet for at afkøle sig. Paa Is kommer det derimod kun langsomt afsted, og er det faldet paa den glatte Flade, har det vanskeligt ved at rejse sig igen. Naar det løber, høres der en Klappen som Følge af, at Biklovene slaar imod Klovene.

I Østersølandene indtræder Parringstiden i Slutningen af August,

i det asiatiske Rusland i September eller Oktober. Ved den Tid er Hjortene yderst ophidsede og kæmper med stor Forbitrelse om Hunnerne. Moderens Kærlighed til Kalvene er saa stor, at den endogsaa forsvarer disses Lig. Gamle Elgkøer med Kalve er i det hele farligere end Elghjortene, skønt ogsaa disse, navnlig i Brunstiden, anfalder Mennesket. Elsdyrene bruger ikke alene Takkerne til Forsvar, men ogsaa Forløbenes Klove; de kan med ét Slag af disse strække en Ulv til Jorden, og man har haft Eksempler paa, at de med Klovene kan bearbejde en Hund, indtil den paa faa Minutter bliver til en uformelig Masse. Næst efter Mennesket er Ulven, Lossen, Bjørnen og Jærvn Elsdyrets farligste Fjender. I vore Dage skaaes det saa godt som overalt, hvor det forekommer.

Det amerikanske Elsdyr, Amerikanernes Moos-deer (*Alces americanus*) adskiller sig især fra det foregaaende ved sine dybere indskaarne Takker, som ikke alene har »Ender« paa Skovlene, men nedenfor disse. Arten findes især i Kanada, Ny-Brunsvig og ved Fundy Bay. Indianerne efterstræber ivrig dette Elsdyr, driver det ud i Vandet, omringer det i deres Baade og dræber det.

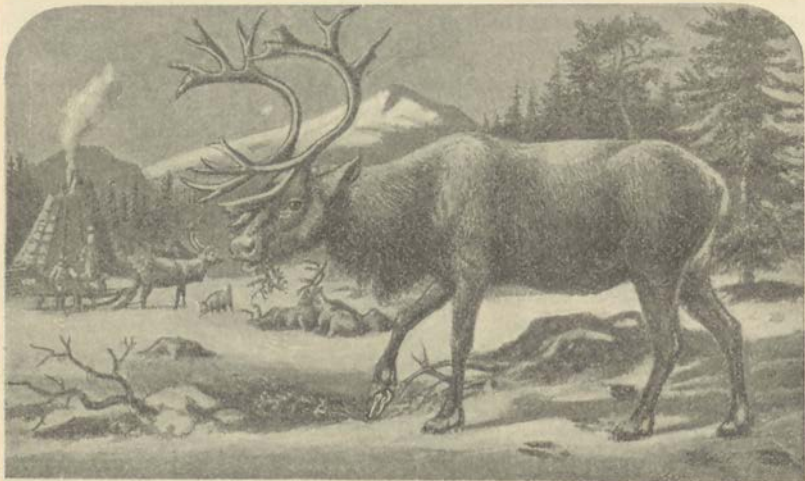

Takker af amerikansk Elg.

Hos Rensdyrene (*Rangifer*) har begge Køn Takker, som fra de korte Rosenstokke er bøjede buformigt bagud og derpaa fremefter, og som mod Enden er noget skovldannet, fingerformet indskaarne og furede. Disse Dyr udmærker sig ved meget brede, dybt spaltede Klove og langagtige, stump tilspidsede Biklove. Kroppen er temmelig plump og Hovedet uskønt; Benene er forholdsvis lave, og Halen er meget kort.

Af alle Hjorte kan man ubetinget betegne den europæiske Ren (*Rangifer tarandus*) som den vigtigste. Hele Folk har den at takke for deres Tilværelse; den er langt nødvendigere for Lapper og Finner end Hornkvæget eller Hesten for os, end Kamelen eller Gedejordene for Araberne. Det tamme Rensdyr skænker sin Herre

Føde og Klæder ved sit Kød og sit Skind, sine Knogler og Sener; det leverer Mælk, lader sig benytte som Lastdyr og trækker paa den lette Slæde hele Familien og dens Bohave fra det ene Sted til det andet; kort sagt, Renen er Betingelsen for de højnordiske Folks Nomadeliv. Der gives intet Dyr, hos hvilket Trældommens Aag, Slaveriets Fornedrelse udtaler sig saa stærkt som hos Rensdyret. Der er ingen Tvivl om, at den Ren, der endnu forekommer i vild Tilstand i det høje Norden, er Stamfader til Husdyret af samme Navn. Tamme Rener, som kan leve uden Menneskets Beskyttelse, forvildes i meget kort Tid og bliver allerede efter et Par Slægters Forløb ganske som de vilde. Der findes ikke let to Skabninger, der til Trods for det nære Slægtskab afviger saa stærkt fra hin-

Rensdyr.

anden i Udseende og Væsen som det tamme og det vilde Rensdyr. Det første er en stakkels Slave af en stakkels fattig Herre, det sidste en paa Gemsernes Vis levende Hjort, med noget af den Adel, der er ejendommelig for hint smukke Vildt. Den, som har set Renvildt i Flokke og tamme Rensdyr, vil næppe tro, at begge er af samme Stamfædre.

Den vilde Ren er en statelig Skabning. Dens Længde udgør ca. 2 M., Halens Længde 13 Ctm. og Skulderhøjden 1,08 M. Renkoens Takker er altid mindre og har færre Ender end Rentyrens, men hos begge Køn udmærker de sig ved, at Stammerne er meget tynde og kun ved Roden trinde, hvorimod de opefter er fladtrykte, og at de nederste Grene, lidt ovenfor Roden, fortil ender i en bred Skovl og ofte ligger saa nær ved Snuden, at man næppe kan faa en Finger

ind under dem. Biklovene rækker ned til Jorden, og under Gangen høres en lignende Klapren som hos Elgen.

Rensdyrets Pels er tykkere end nogen anden Hjorts, og foran paa Halsen er der en Manke, som undertiden strækker sig helt ned paa Brystet. Om Vinteren bliver Haarene overalt indtil 6 Ctm. lange; de sidder meget tæt og danner et Lag af i det mindste 4 Ctm.s Tykkelse, hvad der gør det forklarligt, at Rensdyret med Lethed kan taale en betydelig Kulde. De vilde Rener fælder to Gange om Aaret og skifter tillige Farve. I Begyndelsen af Foraaret tabes det lange Vinterhaar og erstattes af et kort, ensfarvet, graat Haarlag; der vokser nu efterhaanden andre Haar frem, hvis hvide Spidser mere og mere fortrænger det graa Haar, indtil hele Dyret bliver hvidgraat og faar en skuffende Lighed med Farven af smeltet og noget smudsig Sne. Af de tamme Rensdyr beholder mange den brune Farve og har om Vinteren kun noget længere Haar end i Sommertiden.

Det høje Norden i den gamle og den nye Verden er Rensdyrets Hjem, forsaavidt man henregner den amerikanske Ren til den her omhandlede Art. Det findes i alle Lande Nord for den 60de Breddegrad, men er i mange udbredt helt ned til den 52de Grad n. Br. I vild Tilstand træffes det endnu paa Højnordens Bjerge, navnlig i Lapland og Finland, samt i hele det nordlige Sibirien, i Grønland og paa de nordligste Bjerge af Amerikas Fastland. I Norge findes det endnu paa Højbjergene og de med disse i Forbindelse staaende Bjærgstrækninger. Rensdyret er ægte Højfjældsdyr ligesom Gensen og forekommer kun paa de træløse, med Mos og nogle faa Alpeplanter bevoksede, brede Rygge af de nordiske Bjerge. Det stiger aldrig ned i Skovbæltet og skyr overhovedet alle Skove. I Norge opholder det sig sædvanligvis i en Højde af 1000—2000 M. over Havet. Skaldede Bjærgsletter, mellem hvis Stenblokke der gror enkelte Planter, eller vidtstrakte Klippeflader, som er tyndt overtrukne med Rensdyrlav, maa betragtes som dette Vildts egentlige Opholdssted, og kun naar det strejfer fra det ene Højdedrag til det andet, traver det hen over de moseagtige Dalstrøg; men ogsaa paa disse Strejftog holder det sig borte fra Skoven. I Sibirien foretager det store, regelmæssige Vandringer. »Mod Slutningen af Maj,« — »siger Wrangel, — »forlader det vilde Rensdyr i store Hjorde Skovene, i hvilke det om Vinteren søger Ly i den strænge Kulde, og drager til nordligere Sletter, dels fordi det der finder mere Mos, og dels for at undgaa de Fluor og Myg, som i Begyndelsen af Foraaret i uhyre Sværme formørker Luften. Paa denne Aarstid er Rensdyrene magre og helt bedækkede med Bylder og Saar af Insektstik; men i August og September, naar Dyrene fra Sletten vender tilbage til Skovene, er de sunde og velnærede og afgiver en kraftig Spise. Den Vej, de følger paa deres Vandringer er uforanderlig den samme, og paa de Steder, hvor de sætter over Floderne, er hele Vandfladen bedækket med svømmende Dyr.« I Sibirien saa

Wrangel to uoverskuelige Hjorde af bortdragende Rensdyr, der med deres høje Takker tog sig ud som vandrende Skove. Hvert af disse Tog var et Par Timer om at komme forbi.

I Norge drager de i Myggetiden blot højere op til Isbræerne og Snemarkerne, og om Efteraaret, Vinteren og Foraaret kommer de længere ned paa Bjærgene.

Rensdyrene egner sig fortrinligt til at bebo nordligere Lande, der om Sommeren er saa godt som et eneste Morads og om Vinteren en eneste Snemark. Deres brede Klove gør det muligt for dem lige saavel at gaa hen over Mosegrund og Snelag som at klavre om paa Skrænterne. Renens Gang er temmelig hurtigt Skridt eller et raskt Trav. At svømme falder Dyret meget let, og Lapperne driver hele Hjorde ud i Fjordene for at lade dem sætte over fra den ene Ø til den anden.

Alle Rensdyrets Sanser er skarpe, og alle Jægere tilskriver det en stor Klogskab, ja endog en vis Snedighed. Overfor andre Dyr viser Rennerne sig ikke sky; de kommer tillidsfuldt hen til Køer og Heste, som græsser paa Højderne, og slutter sig gerne til tamme Renner, uagtet de vel ved, at de ikke har at gøre med deres Lige. Den store Frygt for Mennesket synes saaledes at være et Resultat af Erfaring, og man kan derfor ikke frakende dem en temmelig høj Grad af Klogt.

Det vilde Rensdyr lever om Sommeren helst af saftige Alpeplanter; om Vinteren udgraver det med sine Klove, aldrig med Takkerne, Rensdyrmos og nipper forskellige Lavarter af Stenene; ogsaa paa denne Aarstid holder det sig i Norge borte fra Skoven, men stiger oftere ned til Moserne for at æde af de der voksende Urter. I Morgen- og Aftentimerne græsser det ivrigst, hvorimod det om Middagen ligger og tygger Drøv, helst paa Sne eller Is.

I Norge falder Rensdyrets Brunsttid i Slutningen af September, og midt i April føder Hunnen, efter at have gaaet drægtig i 30 Uger, sin Kalv. Vilde Rensdyr føder aldrig mere end én Kalv. Det er en smuk lille Skabning, som Moderen viser megen Æmhed og længe giver Die. Rensdyrene vaager saa ængsteligt over deres egen og hele Flokkens Sikkerhed, at Føreren altid bliver staaende for at spejde, om end hele den øvrige Hjord ligger og tygger Drøv; vil han selv hvile sig, rejser en anden gammel Ren sig straks og tager Vagten.

Der maa en lidenskabelig Jæger eller en ivrig Forsker til for at anstille Jagt paa den vilde Ren. Denne Jagt kræver navnlig et stærkt Bryst, som timevis kan taale den uafsladlige Stigen op og ned. For at kunne nærme sig en græssende Flok, gælder det desuden om at undgaa enhver rask Bevægelse. For saa meget som muligt at nærme sig Flokken kryber Jægeren henad Jorden, og han er meget glad, naar han kan komme den nærmere end 200 Skridt. Han lægger besindig an paa en Sten, giver sig god Tid til at tage Sigte og fyrer paa den bedste Rentyr i Flokken. Hjorden

bliver saa bestyrtet over det første Skud, at den endnu en Tid lang bliver staaende som forstenet af lutter Forbavselse. Derfor gaar de norske Jægere selvanden eller tre og fire i Forening paa Jagt, sniger sig paa én Gang bag paa en Flok, sigter efter Aftale paa bestemte Dyr og lader en skyde først, hvorpaa de andre ligeledes fyrer.

»Jukagirerne og de øvrige Beboere af Egnen langs med Aniifloden i Sibirien,« siger Wrangel, »er aldeles afhængige af Rensdyret, der her ligesom i Lapland næsten udelukkende yder Stof til Føde, Klæder, Køretøj og Bolig. Rensdyrjagten afgør, om der skal herske Hungersnød eller Overflod, og den Tid, paa hvilken Rensdyrjagterne foregaar, er derfor det vigtigste Afsnit af Aaret. Naar Dyrene kommer til Floderne og belaver sig paa at svømme over dem, styrter Jægerne i deres smaa Baade rask frem fra Buske, Stenblokke o. s. v., hvor de har holdt sig skjulte, omringer Toget og søger at opholde det, imedens to eller tre af de behændigste blandt dem, væbnede med korte Spyd, trænger ind i den svømmende Flok og hurtigt dræber en stor Mængde Dyr eller saarer dem saa haardt, at de falder i Hænderne paa de ved Bredden ventende Koner, Piger og Børn. Jagten er forøvrigt forbunden med ikke ringe Fare. I den overordentlige Trængsel af de tæt svømmende Dyr er den lette Baad hvert Øjeblik udsat for at kæntre; Hannerne forsvarer sig desuden med Takker og Tænder, og Hunnerne springer med Forløbene op paa Rælingen af Baadene og bringer dem paa denne Maade let til at kæntre. Lykkes dette, er det sædvanligvis ude med Jægeren, fordi det næsten er en Umulighed for ham at arbejde sig ud af den tætte Vrimmel.» Paa samme Maade jager Indianerne i Nordamerika Rensdyret.

Den farligste af Rensdyrets Fjender er Ulven; den holder sig altid i Nærheden af Flokken, men huserer dog værst om Vinteren. Ogsaa Jærven efterstræber ivrigt Rensdyrene; Lossen er ligeledes meget farlig for dem, og selv Bjørnen røver mange af de stakkels Dyr. Til Renens værste Fjender hører fremdeles tre Insekter, nemlig en Art Moskitoer og to forskellige Bremser. Det er Myggene, der bringer Rensdyrene til at vandre; men endnu værre pines de dog af Bremserne, hvoraf den ene Art lægger sine Æg paa Rensdyrets Ryg, den anden i dets Næsebor. For saadanne af Bremser pinte Rensdyr viser de graa Krager og den gule Vipstjært sig som velgørende Venner. De sætter sig paa Ryggen af de stakkels Dyr og trækker Maddikerne frem af Bylderne; Rensdyrene forstaar godt, hvilken Tjeneste Fuglene viser dem, og tager sig vel i Agt for at forstyrre dem.

Den, der ejer Rensdyr i Hundredevis, staar efter Lappernes Begreber paa Højdepunktet af menneskelig Lyksalighed. Enkelte Lapper besidder 2—3000 Individuer, de fleste i det højeste henvend 500.

Mange Slags Sygdomme anretter ofte betydelige Ødelæggelser iblandt Rensdyrene, og det barske Klima bidrager sit til, at Rensdyr-

hjordene ikke forøges i saa høj Grad, som man skulde vente det efter Dyrenes Frugtbarhed. I Lapland benyttes Rensdyrene især som Trækdyr, da de paa Grund af deres svage Kryds ikke egner sig til Lastdyr. Tunguserne og Korækerne rider imidlertid paa de stærkere Rentyre, idet de lægger Sadlen lige over Skulderbladene.

Alle Forsøg paa at forplante Renen til sydligere Egne er hidtil strandede; dog er der næppe nogen Tvivl om, at den maatte kunne trives paa Alperne og lignende Højfælde.

Nærmest til Rensdyret slutter sig Daadyret (*Dama vulgaris*), som kendes paa, at Takkerne nedentil er trinde med to Grene og oventil skovldannet fladtrykte med »Ender« paa Randen.

Daavildtet foretrækker de varmt tempererede Egne, men nu til Dags er dette smukke Vildt maaske hyppigere i vore Dyrehaver end i Spanien, Frankrig og Italien; mest almindeligt turde det være i England, hvor det i stor Mængde opdrættes i Godsejernes Parker.

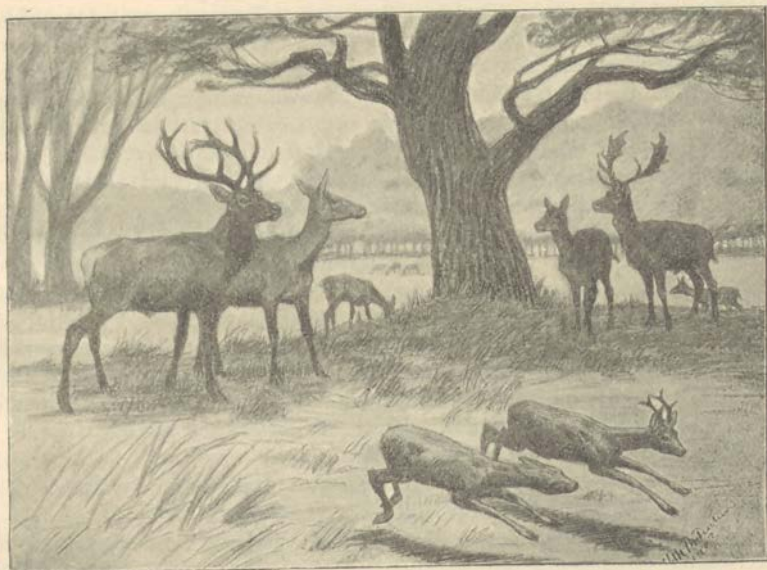
Daadyret er betydelig mindre end Kronhjorten, og det adskiller sig fra den ved at have kortere Ben og svagere Løb, en forholdsvis tykkere Krop, kortere Hals, kortere Ører og en længere Hale. Farven varierer meget saa vel efter Aarstid som efter Alder. Ganske hvide Varieteter, som beholder denne Farve hele Aaret rundt, er ikke ualmindelige. Mange Daahjorte har som unge en gulagtig Farve; ganske sorte er derimod sjældne.

I Henseende til Gang og Levemaade har Daadyret megen Lighed med Kronhjorten. Begge Dyrs Sanser er lige udviklede, og i Hurtighed og Behændighed giver Daadyret ikke Kronhjorten synderligt efter. Det travser med Lethed og sætter over 2 Meter høje Hegn. I Nødstilfælde svømmer det ogsaa godt. Dets Føde er den samme som Kronhjortens; dog gør Daadyret mere Skade paa Barken end denne. Mærkeligt er det, at Daavildtet undertiden æder giftige Planter, som bevirker dets Død.

Daavildtet forlader kun meget nødtigt sit Opholdssted. Det lever i større eller mindre Flokke, som bliver talrigere før Brunsttiden, der indtræder i Oktober, og efter den atter fordeler sig. Otte Maaneder efter Parringen, sædvanligvis i Juni eller Juli, føder Daaen én, sjældnere to, Kalve. Kalven er i de første Dage meget ubehjælpelig og maa derfor omhyggeligt plejes og beskyttes af de gamle. Mindre Rovdyr driver Moderen bort ved Slag med Forløbene; større Rovdyr søger den at lokke bort fra det Sted, hvor dens Afkom er skjult. Først i det femte Aar begynder Takkerne at blive skovlformede; derefter tiltager de i Størrelse og faar flere og flere Ender i Randen.

Hos Hjortene i snævrere Forstand (*Cervus*) er Takkernes Grene trinde, og af de mere eller mindre talrige Ender er i det mindste tre rettede fremefter. Hos gamle Hanner (sjældnere hos gamle Hunner) træder Hjørnetænderne i Overkæben langt frem over de andre.

En af de stateligste Former i denne Gruppe er Kronhjorten (*Cervus elaphus*), hvis Længde udgør noget over 2 M., medens Skulderhøjden beløber sig til 1,5 M. Dens Takker er opretstaaende og grenede med mange Ender; de er overalt trinde og forsynede med Længdefurer, imellem hvilke der i Nærheden af Roden danner sig aflange eller runde Knuder. Spidsen af Enderne er glat. Kroppen bæres af middellange, slanke, men kraftige Ben, og Tærne omsluttet af spidse og smalle Klove. Om Sommeren bliver Haarlaget tyndere og kortere, om Vinteren tættere og længere; fortil er det ofte betydelig forlænget. Kronvildtets Farve varierer efter Aars-tid, Alder og Køn. Om Vinteren er Dækhaarene graabrune, om

Krondyr.

Raadyr.

Daadyr.

Sommeren rødbrune; Uldhaarene er askegraa med brunlig Spids. Kalvene har i de første Maaneder hvide Pletter paa rødbrun Grund. Der forekommer forøvrigt mange Farvevarieteter.

Da Kronhjorten er Jægerens kæreste Vildt, er det intet Under, at Jagtsproget har særegne Udtryk for alle dens Legemsdele, for enhver af dens Bevægelser o. s. v. Kronvildtets Han hedder Kronhjort, Hunnen Kronhind og Ungen Kalv, efter Kønnen Hjorte- eller Dyrekalv. Hjortekalven kaldes, naar den har fyldt sit første Aar, Spidshjort, naar den er to Aar gammel, Gaffelhjort, i en Alder af tre Aar en Seksender o. s. v. efter Antallet af Ender paa Takkerne. Først naar Hjorten har 12 Ender, anses det for rigtigt at jage den.

Kronvildtet bebor endnu næsten hele Europa, med Undtagelse af Højnorden, samt en stor Del af Asien. I Europa naar dets Nordgrænse op til den 65de og i Asien til den 55de Grad n. Bredde; mod Syd danner Kaukasus og Mantschuriets Bjerge Grænserne. I alle befolkede Lande er det stærkt aftaget eller ganske udryddet, saaledes i Schweiz og i en stor Del af Tyskland. I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede var Kronvildtet meget almindeligt overalt i Danmark og saa hyppigt i Jylland, at der i den bedste Jagttid aarligt kunde leveres over 1600 Stykker derfra til de kongelige Slotte. Paa Sjælland træffes dette smukke Vildt nu ikke i noget synderlig stort Antal, undtagen i Dyrehaven. Paa Fyn forekommer der kun faa Krondyr i den nordvestlige Del, og paa de mindre Øer findes de slet ikke. I Jylland træffes de i Grevskabet Frijsenborgs store Skove og nogle lever enkelte andre Steder. I Norge lever Kronhjorten især i Bergens og Trondhjems Stifter; Kronvildtet foretrækker Bjærgegne for Sletteland og fremfor alt store, sammenhængende Skovstrækninger, navnlig af Løvtræer. Her samles det i større eller mindre Flokke, adskilte efter Alder og Køn: gamle Dyr, Kalve, Spidshjorte, Gaffelhjorte og Smalldyr (étaarige Hunner) bliver sædvanligvis sammen; de ældre Hjorte danner Smaaflokke for sig, og meget gamle Hjorte lever enkeltvis indtil Brunsttiden, da de slutter sig til de øvrige Flokke. Om Dagen ligger Kronvildtet skjult i sit Leje; først henimod Aften gaar det ud for at søge Føde, om Sommeren tidligere end om Vinteren. Alle Kronvildtets Bevægelser er lette, sirlige og fulde af Anstand; navnlig udmærker Hjorten sig ved sin ædle Holdning. Den sædvanlige Gang er allerede temmelig rask; i Trav bevæger Kronvildtet sig meget hurtigt, og i Løb med en næsten utrolig Hurtighed. Naar det traver, strækker det Halsen fremad, i Galop lægger det den tilbage. Vældige Spring udføres med en legende Lethed, og i Nødsfald svømmer Dyrene over brede Floder, — i Norge endog over Fjorde.

Af Kronvildtets Sanser er Hørelse, Lugt og Syn fortrinligt udviklede. Det paastaas almindeligt, at Vildtet kan vejre et Menneske i en Afstand af 600 Skridt, og efter hvad man har Lejlighed til at iagttage hos Rensdyr, kan denne Paastand ikke drages i Tvivl. Hørelsen er ligeledes meget skarp. Kronvildtet lokkes nærmere ved Valdhornets og Fløjts Toner, eller bringes i alt Fald til at staa stille.

Sandsynligvis er dette Vildt kun saa frygtsomt, fordi det af Erfaring véd, at Mennesket er dets værste Fjende. Paa Steder, hvor det mærker, at der fredes om det, bliver det meget fortroligt. Anderledes forholder det sig, naar Brunsttiden er indtraadt: »Kronvildtets Brunsttid,« siger Dietrich Winckell, »indtræder ved Begyndelsen af September Maaned og varer til midt ind i Oktober. Om Aftenen og om Morgen genlyder Skoven af Brunsthjortens Skrig, som besvares af Medbejlerne. I den Hensigt at vove alt for ved Tapperhed eller List at sætte sig i hins Sted nærmer disse sig. Næppe opdager den ved Hindene staaende Hjort en anden, førend

den, opflammet af Skinsyge, vender sig imod den. Nu begynder der en Kamp, som ofte koster en af de kæmpende, og ikke sjældent dem begge, Livel. I vildt Raseri gaar de løs paa hinanden med sænkede Takker og søger snart at angribe og snart at forsvare sig. Langt borte i Skoven høres Sammenstødene af Takkerne, og naar en af Parterne af Alder og Svækkelse eller rent tilfældigt kommer til at blotte sig, benytter Modstanderen sig straks deraf til at bibringe den et Saar med en af Takkernes Ender. Man har Eksempler paa, at Takkerne under Kampen er blevne saa fast indviklede i hinanden, at det er blevet begge Hjortes Død, og at ingen menneskelig Magt var i Stand til at adskille dem uden at beskadige Enderne. Tit forbliver Striden dog uafgjort i hele Timer; den overvundne trækker sig først tilbage, naar dens Kræfter er udtømte.

Hinden gaar drægtig i 40—41 Uger og føder i Slutningen af Maj eller i Juni Maaned én, sjældent to, Kalve. Disse er i de første to, tre Dage saa ubehjælpomme, at de ikke kan bevæge sig fra Stedet. Man kan endogsaa tage dem. I denne Tid forlader Moderen dem saa godt som aldrig, og selv naar den bortskræmmes, fjærner den sig ikke længere end højst nødvendigt. Naar en Hund nærmer sig, flygter den ikke før og ikke hurtigere, end det netop er fornødent for at undslippe, da den véd, at dette er det bedste Middel til at bortlede Opmærksomheden fra Kalven. Naar denne er over en Uge gammel, vilde det være spildt Ulejlighed at søge at fange den uden Næt. Den følger nu overalt Moderen og trykker sig straks i det høje Græs, naar denne udstøder en Lyd af Skræk eller stamper i Jorden med et af Forløbene. Kalven dier til den følgende Brunsttid.

Mere end 20 regelmæssige Ender forekommer kun meget sjældent; Takker med 18 Ender træffes allerede i enhver nogenlunde stor Samling, og blandt levende Hjorte findes der ikke sjældent Eksemplarer med 18 Ender. Naar en Hjort faar overflødig Næring, hænder det undertiden, at den faar flere Ender, end den efter sin Alder skulde have; men endnu hyppigere sker det, at en Hjort faar det samme Antal Ender som de sidst afkastede eller endog færre. I saa Henseende danner Takker med ti Ender en paafaldende Grænse. En Hjort, som en Gang har baaret en Krone, faar nemlig aldrig et færre Antal Ender end ti. Den Vægt, som Takkerne kan opnaa, er højst forskellig; hos svage Hjorte vejer de 7—8, hos meget stærkt udviklede 16—18 Kilo.

Vapitien eller den kanadiske Hjort er i alt væsenligt samme Art, men større og kraftigere. Amerikanerne kalder den, mærkeligt nok, Elk-deer.

Af indiske Hjorte fortjener Axishjorten (*Axis axis*) især at omtales. I Henseende til Takkerne ligner den en Kronhjort med

6 Ender. Dens Farve er meget smuk, idet der paa hver Side findes syv Rækker hvide Pletter paa rødgraa Grund. Den lever i stort Antal paa Ostindiens Sletter og paa de nærmeste Øer. Om Dagen skjuler den sig i Rørskovene og i det høje Græs, og om Natten strejfer den om i talrige Flokke. De indiske Fyrster opbyder ofte Folk i Tusindvis for at jage den. Axishjorten er allerede for en Del Aar siden bleven indført i England og derfra bragt til Tyskland og andre Lande.

De fleste andre indiske Hjorte henregnes til en Slægt, som man har givet det malayiske Navn *Rusa* (Hjort). De herhen hørende Dyr er undersætsigt byggede og har stærke Lemmer, en kort Hals og et kort Hoved, en forholdsvis lang Hale, et groft, tyndt Haarlag og Takker med seks Ender.

Mankehjorten (*Rusa hippelaphus*) staar i Størrelse ikke synderligt tilbage for Kronhjorten. Karakterisk for den er den temmelig store Manke under Halsen og Skæget under Hagen.

Mankehjorten findes fortrinsvis paa Java og Borneo. Den holder ualmindelig meget af Vand, og fangne Eksemplarer er meget begærlige efter et Dyndbad. Ingen anden Hjort skrider saa stolt og værdigt frem som Mankehjorten; dens Gang ligner en vel tilreden Skolehest's Fodskifte.

Svinehjorten (*Rusa porcinus*) hører til de plumpe Former. Den er hyppig i Bengalen og synes at være vidt udbredt.

I Nordamerika findes Mazamahjortene (*Cariacus*), højst tiltalende, smukt byggede Dyr. Hjorten har mankeagtigt forlængede Haar paa Halsen, og begge Køn har en lille Kvast paa den temmelig lange Hale. Takkerne krummer sig i en Bue bagfra udefter og fremad og har 3—8 Ender, som alle er rettede indad.

Den mest bekendte Art er den virginske Hjort (*Cariacus virginianus*), der i Størrelse ikke staar synderligt tilbage for vor Kronhjort. Farven varierer efter Aarstiden; om Sommeren er et smukt Rødgult Hovedfarven. Kalven er hvidpletet.

Denne smukke Hjort er udbredt over alle Nordamerikas Skove med Undtagelse af de nordligste. I Pelsdyregnene skal den ikke findes; dog forekommer den i Kanada. Fra Østkysten af Nordamerika er den udbredt til Klippebjærgene, og mod Syd naar den til Meksiko. Tidligere fandtes den i Mængde; nu er den næsten ganske fortrængt fra de stærkt befolkede Egne. Dens Levemaade er i det væsentlige den samme som Kronvildtets.

»Denne Hjort,« siger Audubon, »har det mest velmagende Kød af alle de Dyrearter, hvis Kød vi har nydt. Inden de »hvide Ansigter« optraadte i Jagtdistrikterne med deres Bøsser, Heste og Hunde, fældede Indianerne dette Vildt, idet de efterlignede Kalvens Brægen eller Hjortens Skrig. Undertiden tog de ogsaa Huden af en fældet Hjort over sig, bandt dens Takker fast paa Hovedet og

efterlignede Hjortens Gang og øvrige Bevægelser, hvorved det lykkedes dem at liste sig midt ind i Flokken og derpaa oftere at fælde flere Dyr, inden Flokken tog Flugten.

Naar der er falden Sne, forfølger man paa sine Steder Vildtet paa Skier. I Virginien stiller man stærke Staafølder i Nærheden af Vandet eller nedrammer spidse Pæle indenfor Gærderne, for at Dyrene kan spidde sig paa dem, naar de springer over. Paa de Steder, hvor Vildtet plejer at sætte over Floder eller Halvbugter, jager man det med Hunde, forfølger det i Baade og skyder det i Vandet. Ganske ejendommelig er Ildjagten, til hvilken der udfordres to Personer. Den ene bærer en Jærnpande, paa hvilken han med harpiksholdigt Træ vedligeholder et lille Baal; den anden bærer Bøssen. Ved Synet af det uvante Lys inde i Skoven bliver Vildtet saa overrasket, at det bliver roligt staaende; dets Øjne afspejler da Skinnet af Flammen og giver Jægeren et fortræffeligt Sigtepunkt.

Hos de sydamerikanske Pampashjorte (*Blastocerus*) er de opretstaaende Takker delte i 3—5 Ender, af hvilke den ene er rettet fremad. Den egentlige Pampashjort (*B. campestris*) er 1,1—1,3 M. lang; Hunnen er noget mindre. Pampasyrets Takker minder om Raadyrets, men er finere og har længere Ender. Den har hjemme i den største Del af Sydamerika og er overalt hyppig. Den lever parvis og i Smaaflokke. Om Dagen ligger den i det høje Græs, saa stille, at man kan ride tæt forbi den, uden at den rører sig; efter Solens Nedgang gaar den ud for at søge Føde og strejfer om hele Natten.

Vort smukke og tiltalende Raadyr (*Capreolus capraea*) hører til en egen Hjorteslægt med korte, gaffeldannede Takker.

Raadyret er en meget sirligt bygget Skabning og kunde fortjene at spille en lignende Rolle i vor Poesi som Gazellen i den orientalske Digtning. Fra Kronhjorten adskiller det sig ved sin mere sluttede Rygning, navnlig ved det korte, afstumpede Hoved. Takkerne udmærker sig ved brede »Roser« og ved forholdsvis tykke, stærkt knudrede Stammer, sædvanligvis med to Ender; dog er den Udvikling, som Raadyrets Takker kan naa, ikke til Ende dermed.

Udviklingen af Takkerne afsluttes sædvanligvis med 6 Ender, idet Raabukken i Reglen ved yderligere Fæddinger faar det samme Antal Ender paany. Den regelmæssige Udvikling kan imidlertid gaa videre. Hos Bukke med 8 Ender deler den ovenfor den anden Gaffel eller Knæbøjning opefter eller bagtil rettede Spids sig paany og afsætter en Gren. Ti Ender er den højeste Udvikling af Raadyrets Takker. Takker af denne Form ses kun fra Spanien og Kroatien.

Misdannelser af alle Arter er meget hyppige blandt Raabukkenes Takker; nogle kan f. Eks. være skovlformede og besatte med Ender. Der forekommer Raabukke med tre Rosenstokke og tre Takker og andre med en eneste Rose og en enkelt Stamme. Meget gamle

Hunner kan ogsaa faa en kort Rosenstok, paa hvilken der danner sig svage Takker.

Raadyrets Haarlag er glat og tætsluttende, om Sommeren kort, stridt og glat, om Vinteren langt, navnlig paa Bugen. Ryggen er om Sommeren mørk rustrød, om Vinteren brungraa, Bugen lysere. Der skal gives sorte Raadyr; hyppigere er de ganske hvide, sjældnere plettede og meget sjældne sølvfarvede.

Med Undtagelse af de nordligste Lande findes Raadyret i hele Europa og i en stor Del af Asien. Den 55de Breddegrad synes i vor Verdensdel at danne Nordgrænsen for dets Udbredelse. Hist og her er det allerede udryddet; dog findes det i Almindelighed endnu i alle større Skove, hvad enten disse ligger i Bjærgene eller paa Sletter, og hvad enten de bestaar af Naale- eller Løvtræer. De sidste synes imidlertid at tiltale dette Vildt mest. I Danmark forekommer Raadyret overalt, med Undtagelse af Hedeegnene og det skovløse Vestjylland. Paa Sjælland og paa de andre Øer træffes det i de fleste større Skove. I Norge, hvor der tidligere fandtes forvildede Raadyr, er dette Vildt efterhaanden blevet udryddet.

Raadyret har smukke og behændige Bevægelser, kan gøre overraskende høje og lange Spring, svømmer godt og klavrer ret taaleligt i Bjærgene. Dets Sanser er fortrinlige, og det er listigt, klogt, forsigtigt og meget sky. »Venlighed og Fortrolighed«, siger Dietrich Winckell, »lyser ud af dets Øjne, og dog lader det sig kun tæmme, naar det fra den tidligste Ungdom opdrættes af Mennesket; i modsat Fald bibeholder det endogsaa ved den bedste Pleje den Frygt for Mennesker og Dyr, som er ejendommeligt for det i dets vilde Tilstand.« Dets Stemme er højst forskellig. Bukken udstøder, især i Brunsttiden, et kort og dybt »Bø, Bø, Bø!« Raaen giver noget højere og mere skrigende Toner fra sig, og Lammet piber paa en ejendommelig Maade. I Skræk udstøder Raaen ligesom dens Unge en klagende Lyd og i Fare en raa og skrigende Brægen.

Raadyret danner aldrig saa talrige Flokke som Kronvildtet. Største Delen af Aaret lever det familievist, hver Buk med en, sjældnere med to eller tre Raaer og deres Unger; kun hvor der er faa Bukke, bemærkes der Flokke paa 12—15 Individuer. Bukken er Familiens Leder, Beskytter og Forsvarer. Om Vinteren slaar undertiden flere Familier sig sammen.

Raadyrets Parring finder Sted i August; dog begynder Raafosterets Udvikling først at skride rask frem fra November, og mærkeligt er det, at Raaen gaar 40 Uger drægtig, hvad der synes at være en ualmindelig lang Tid for et Dyr af denne Størrelse. Fire eller fem Dage før Raaen skal føde, fjærner den sig fra Bukken, i de første Dage kun nogle Timer, og derefter længere og længere Tid ad Gangen, indtil den endelig ikke mere vender tilbage. Derpaa opsøger den et afsidesliggende Sted og bringer der sine Smaa til Verden. Yngre Raaer føder sædvanligvis kun et Kid, ældre to eller tre. Moderen skjuler omhyggelig sit Afkom for enhver Fjende og

giver det i Fare et advarende Tegn ved at stampe med det ene Løb eller ved at udstøde en kort, pibende Lyd. Som ganske smaa trykker Kiddene sig paa dette Tegn i Græsset; senere flygter de med Moderen. Imedens Kiddene endnu er ubehjælpssomme, lokker Raaen ligesom de øvrige Hjorte Fjenden bort fra dem. Snapper nogen et Kid, uden at den kan forhindre det, følger den længe efter Røveren og giver sin Uro og Sorg tilkende ved at løbe frem og tilbage og ved at kalde. Omtrent 8 Dage efter Fødselen tager Raaen sine Kid med, naar den gaar ud for at søge Føde, og efter 10—12 Dages Forløb følger de Moderen overalt. Nu vender denne tilbage med dem til sit tidligere Opholdssted, ligesom for at vise Faderen hans Afkom. Fra nu af overtager Bukken paany Familiens Ledelse, og kun paa Flugt travler Raaen foran. Efter omtrent 10 Maaneders Forløb skilles Kiddene fra de gamle.

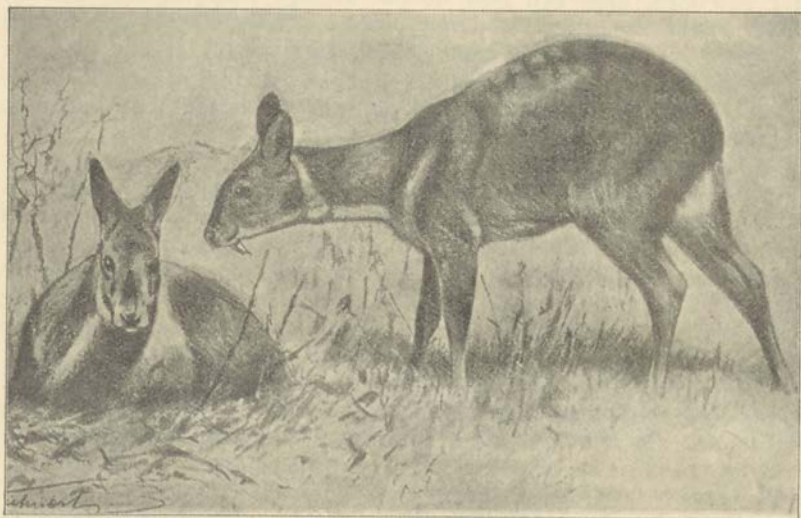
I Asiens sydøstlige Dele lever de smaa Muntjac-Hjorte (*Cervulus*), karakteristiske ved Takkernes ufuldkomne Udvikling, medens der til Gengæld er paafaldende store Hjørnetænder. Den mest bekendte Art er Kidangen (*Cervulus muntjac*), der er noget mindre end vort Raadyr. Ejendommelig er især dens Rosenstokke, der er meget lange (8—10 Ctm.), sammenlignede med de smaa, egentlige Takker, og vedbliver at være haarbeklædte helt op til Rosenkransen. Indien — saavel Fastlandet som Øerne — er denne Muntjacs Hjem. Behændigt sniger den sig gennem Skovenes tætteste Løvværk, og Jagthundene erfarer kun altfor ofte, hvor godt det lille Dyr forstaar at bruge baade sine Takker og sine Hjørnetænder.

Moskushjorten (*Moschus moschiferus*) udmærker sig ved, at Hannen har meget lange Hjørnetænder, samt ved Moskuspungen. Det er en sirlig Drøvtygger af højst 1 M.s Længde, godt $\frac{1}{2}$ M.s Højde og sluttet Bygning. Foden omsluttet af lange, smalle og spidse Klove, som ved en imellem dem anbragt Hudfold kan sættes langt ud fra hinanden og saaledes i Forbindelse med Biklovene gør det muligt for Dyret at vandre sikkert og uden Besvær hen over Snemarker og Isbræer. Hjørnetænderne rager hos Hannen ud af Munden; Hunnen har ligeledes Hjørnetænder, men de træder ikke udenfor Læberne.

Moskuspungen ligger paa den bageste Del af Bugen og danner en noget fremragende, rund Pung af 6 Ctm.s Længde. Den for sin stærke Lugt og som Lægemiddel bekendte Moskus udsondres af fine Kirtler i det Indre af Pungen, og gennem et Rør tømmes denne, naar den er for fuld. I Gennemsnit udgør Vægten af det kostbare Stof 30 Gram. I Dyrets Levetid er Pungens Indhold som en Salve; i tørret Tilstand bliver al Moskus til en kornet eller pulveragtig Masse.

Moskushjorten er udbredt fra Amur til Hindukusch og fra 60 Gr. n. Br. til Bagindien og Kina. Hyppigst forekommer det paa

Himalayas Skraaninger mod Thibet, i Omegnen af Bajkalsøen og paa de mongolske Bjerge. Her skal det være saa talrigt, at Jægeren i en Vinter kan fælde flere Hundrede Individuer. Det kommer kun undtagelsesvis ned under 2500 M. o. H., og det løber med Antilopens Hurtighed, springer med Stenbukkens Sikkerhed og klavrer med Gemsens Dristighed. I Nødstilfælde svømmer det over brede Strømme. Det fanges i Reglen i Snarer, og Moskuspungen gør Jagten meget

Moskushjorte.

indbringende. Den meste Moskus indføres fra Kina til England, men faas kun sjældent uforfalsket.

Dværghjortene (*Tragulus*) mangler Moskuspung. Hertil hører Kaninhjorten eller Kantjilen (*T. kanchil* eller *T. pygmaeus*) der er den mindste af alle Drøvtyggere; den bliver knap 45 Ctm. lang, og Skulderhøjden udgør kun 20 Ctm. Hannens Hjørnetænder rager 3 Ctm. frem af Tandkødet, er stærkt udadkrummede, sammentrykte og skærende.

Java, Singapore, Penang og omliggende Øer samt Halvøen Malakka er denne smukke Skabnings Hjem; paa Sumatra, Borneo og Ceylon erstattes den af beslægtede Arier. Den lever oftest enkeltvis i tætte Skove, mere paa Bjerge end paa Sletter. Om Dagen ligger den skjult i det tætteste Buskads og tygger Drøv. Alle Dyrets Bevægelser er lette og sirlige, og det kan gøre forholdvis store Spring, men det trættes hurtigt og griber i Nødstilfælde til en List, idet

det lægger sig paa Jorden og anstiller sig dødt. Naar Fjenden da nærmer sig, gør Dyret pludseligt et Par Spring og iler afsted med fornyede Kræfter.

De Parrettaaedes anden Underorden omfatter kun de to, ikke drøvtyggende Familier Svinene og Flodhestene.

Svinenes (*Suidae*) almindelige Bygnings- og Livsforhold er saa vel kendte, at det vil være tilstrækkeligt at skildre det europæiske Vildsvin (*Sus scrofa*) som Type.

Vildsvinet er et anseligt Dyr af omtr. 2 M.s Længde, uden at medregne den 25 Ctm. lange Hale. Skulderhøjden udgør henimod 1 M. og Vægten 150—200 Kilo. De i Mosestrækninger hjemmehørende Vildsvin er større end de, der lever i tørre Skove. I Form ligner det sin tamme Efterkommer; kun er Kroppen mere sluttet, Benene stærkere, Hovedet længere og spidsere, mere opretstaaende og Hugtænderne større og skarpere end hos Tamsvinet. Ungerne har gulagtige Længdestriber, som dog allerede taber sig i de første Maanedere. Haarlaget bestaar af lange Børster, hvori der efter Aars-tiden er indblandet mere eller mindre kort og fint Uldhaar. Tidligere var Vildsvinet vidt udbredt, men nu findes det kun paa faa Steder vildt i vor Verdensdel; langt hyppigere er det endnu i Asien og i Nordafrika. Det er udryddet i alle Lande nord for Østersøens Kyster. Fordum har det dog været meget almindeligt overalt i Danmark, og der berettes, at Christian den Femte 1692 paa en eneste Jagt fældede 33 Stkr. Nu holdes de kun (indførte) i en Dyrehave paa Fyn under Stamhuset Raunholdt. I Norge har der aldrig været Vildsvin. I Tyskland forekommer Dyret endnu enkeltvis, navnlig paa Thüringewald, i Schwarzwald og Riesengebirge, foruden i de enkelte Vildtparker. Hyppigere findes det i Polen, Galizien, Ungarn, Syd-Rusland, Kroatien, Grækenland og Spanien. I Asien bebor det den tempererede Del af Sibirien og Centralasien indtil Himalaya, og maaske er ogsaa det indiske Vildsvin identisk med vort. I Nordafrika er det hyppigt.

Indtil Forplantningstiden opholder der sig altid flere Søer og unge Orner sammen; kun de over fem Aar gamle Orner lever som trodsige og gnavne Eneboere for sig selv. Hele Dagen ligger Flokken og dører i Lejet; men henimod Aften rejser de sig for at søge Føde. Først roder de i Jorden med Trynen eller løber hen til en Pøl for at vælte sig i den en halv Timestid. Denne Afkøling synes saa godt som uundværlig for dem; thi de løber ofte milevidt til Badet. Naar Kornet har sat Aks, falder det vanskeligt at skræmme dem bort fra Markerne, hvor de fortærer mindre, end de ødelægger ved deres bestandige Traven rundt. Med Undtagelse af Byg paa Straaet æder de alt muligt, endogsaa dødt Kvæg, styrtet Vildt og Lig, selv af Dyr af deres egen Art. Uden at være tirret tilføjer

dog selv det mægtigste Vildsvin aldrig et Menneske noget ondt; kun Hunden, dets bitreste Fjende, søger det at saare eller ombringe. Naar Mennesket roligt fortsætter sin Gang, ænser Vildsvinet det ikke eller undviger det og flygter; men ophidser man det, anfaldet det endogsaa bevæbnede Mænd og gaar i sit Raseri blindt løs paa sin Fjende. Taber man ikke Besindelsen, men lader Vildsvinet komme sig ganske nær og derpaa springer bag et Træ eller blot til Side, saa styrter det, da det ikke er behændigt, forbi. Soen tilføjer vel ikke saa slemme Saar med sine Hugtænder som Ornen; men den er dog farligere end den, fordi den standser ved Genstanden for sit Raseri, tramper paa den med Løbene og river hele Stykker Kød ud med Tænderne. Den gamle Ornes Tænder bliver med Alderen, ved idelig at gnides mod hinanden, bestandig skarpere og spidsere, og med disse Vaaben river Dyret Flænger, som er dybe nok til at naa igennem en Mands Laar helt ind til Benet eller til at opsprætte Maven og sønderrive Indvoldene. Søer, som har Smaagrise, hører til de farligste af alle Dyr og holder ikke op med at forfølge den, der har frataget dem deres Smaa, inden han er overvundet eller har givet dem Ungerne tilbage.

Imod Slutningen af November begynder Parringen, forud for hvilken der gaar mange og heftige Kampe; 18—20 Uger efter føder yngre Søer 4—6, ældre 10—12 Grise paa et med Mos, Naale og Løv foret Leje i en ensom Skovtykning. I de første 14 Dage holder Soen de Smaa omhyggeligt skjulte i dette Leje og forlader det kun sjældent og kort Tid ad Gangen for at søge Føde. En Flok af de unge, smukt tegnede Dyr frembyder et højst tiltalende Skue. Soen gaar alvorlig foran Grisene, og disse travet og løber, pibende og gryntende, bagefter den, idet de uafsladelt spreder sig og samles igen; af og til standser de lidt for at rode i Jorden eller for at lege med hverandre, hvorpaa de trænger sig sammen om den gamle og tvinger hende til at staa stille for at faa Lov til at die. Derefter travet de lystigt videre.

Vildsvinets Alder anslaaes til 20—30 Aar. Ulven og Lossen samt Ræven, der dog kun vover at snappe Grisene, er dets værste Fjender; hertil kommer i sydligere Egne de store Kattearter.

Nær beslægtet med Vildsvinet er det japanske Svin (*Sus leucomastix*), som sandsynligvis er Stamfader til den lille, tamme Race, der er bekendt under Navn af det kinesiske Svin. Ogsaa det indiske Svin (*S. cristatus*), Papusvinet (*S. papuensis*), samt to afrikanske Svin: Busksvinet (*Potamochoerus africanus*) og det penselørede Svin (*Choeropotamus penicillatus*) anses for Stamfædre til de tamme Svin.

Alle disse Svin lever i vild Tilstand under lignende Forhold som vort Vildsvin; de lader sig let tæmme og er fra de ældste Tider blevne holdt som Husdyr. Fra vort Vildsvin nedstammer sandsynligvis de fleste af de Racer, vi har i Europa. Disse Racer falder

atter i en Mængde Underracer, som det ikke her er Stedet at gaa nærmere ind paa.

Paa Celebes og nogle Smaaøer af Molukkernes Gruppe lever der et højst ejendommeligt Svin. Det er slankere og mere højbenet end alle de andre, og dets Hugtænder opnaar en paafaldende Længde; de øverste krummer sig paa en saa forunderlig Maade, at man fristes til at sammenligne dem med Horn. Dette Svin, Babirusaen eller Hjortesvinet (*Porcus babyrussa*) er et Dyr af anselig Størrelse; Jægere forsikrer endog at have set Individuer af Størrelse som et middelstort Æsel. I sit Udseende har Babirusaen megen Lighed med de øvrige Svin; Hjørnetænderne i Overkæben udgør dens største Ejendommelighed. De gennemborer Trynens Muskellag og er hos Hannen meget lange, tynde, spidse, opadrettede og tilbagekrummede, saa at de hos meget gamle Orner undertiden trænger ind i Pandehuden. Kroppen er besat med temmelig korte, enkeltstaaende Børster. Huden er tyk og ru, fuld af Rynker og Folder, Farven er smudsig askegraa og rødlig paa Indersiden af Benene.

Hjortesvin.

Hjortesvinets Leve-maade er den samme som de øvrige Svins, kun er det maaske en endnu større Ven af Vand end de andre Arter. Det opholder sig helst i sumpede Skove, Rørkrat og ved Søer med mange Vandplanter. Her samles større eller mindre Flokke, der sover om Dagen og om Natten gaar ud for at æde.

Hjortesvinet undgaar helst Mennesket, men værger sig i Nødstillfælde med samme Mod som andre Orner. Tidligt indfangede Unge venner sig efterhaanden til Menneskene og lægger deres Venlighed for Dagen ved at slaa med Ørerne og logre med Halen.

De afrikanske Vortesvin (*Phacochoerus*) er de plumpeste Former i hele Familien. Navnlig er Hovedet meget hæsligt. Under de smaa, skævtstidende Øjne findes der en stor Knude, Trynen er uforholdsmæssig bred, og Ansigtet vansires af tykke Hudfolder og

mægtige Hugtænder. Man kender kun to Arter, omtrent af Størrelse som vort Vildsvin.

Det sydafrikanske Vortesvin (*Phacochoerus africanus*) er udbredt over hele det østlige Mellemafrika i Flokke paa 10—15 Individuer, især i skovrige eller kratbevoksede Egne. Dets Føde bestaar udelukkende af Rødder, og naar det søger disse, kryber det knælende frem og drager med Hugtænderne dybe Furer i Jorden.

Amerika er fattigt paa Svin, og de for det ejendommelige Arter staar i Størrelse tilbage for Slægtningene i den gamle Verden. De udgør Navlesvinenes Gruppe (*Dicotyles*), som kun har tre Tæer

Vortesvin.

paa Bagfoden samt blot en Antydning af Hale. En ejendommelig Stank-Kirtel over Lænden hører ogsaa med til disse Dyrs Kendemærker.

Pekkarieren (*D. torquatus*) er et lille Svin af højst 1 M.s Længde og 40 Ctm.s Højde. Den har et kort Hoved og en afstumpet Snude, men er for øvrigt temmelig slankt bygget. Farven er sortbrun, Brystet hvidt, og over Skuldrene løber der et gulagtigt Baand. Rygkirtlen afsondrer til alle Tider en stærkt lugtende Vædske, som synes at behage Dyrene i høj Grad, da de gensidigt gnider hverandre med Snuderne over Lænden.

En nærstaaende Art, Moskussvinet (*D. labiatus*) er større og har en anden Farvetegning.

Navlesvinene er hyppige i Sydamerika. I talrige Flokke gennemstrejfer de Skovene, idet de dagligt skifter Opholdssted og egentlig altid er paa Vandring. Rengger forsikrer, at man kan følge dem hele Dage igennem uden at se dem. »Paa deres Vandringer,« siger denne Forsker, »lader de sig hverken standse af aaben Mark, hvilken de ellers kun sjældent besøger, eller af Vand. Jeg har set dem sætte over Paraguayfloden paa et Sted, hvor den var over en Fjerdingvej bred. Man kan allerede i Afstand høre, at en Flok nærmer sig, ikke alene paa de dumpe og hæse Lyde, som Dyrene udstøder, men paa den Voldsomhed, hvormed de brækker Buskenes Grene paa deres Vej.« Bonpland blev en Gang, da han botaniserede, af sin indianske Ledsager opfordret til at skjule sig bag et Træ for ikke at blive revet om af en Pekkariflok; og de Indfødte forsikrede

Humboldt, at endogsaa Jaguaren var bange for at komme ind i en Flok af disse Vildsvin og altid krøb om bag et Træ for ikke at blive klemt fordærvet.

Pekkariene søger Dag og Nat Føde og foretager, sandsynligvis af Mangel paa Næring, større Vandringer. Foruden Træfrugter og Rødder, hvilke sidste de roder op af Jorden, skal de ogsaa fortære Slanger, Firben, Orme og Larver. De jages hyppigt, dels for Kødets Skyld og dels paa Grund af den Skade, de anretter.

Ulige mere plump end nogen anden parrettaet Familie er Flodhestefamilien (*Hippopotamidae*).

Flodheste.

Den almindelige Flodhest eller »Nilhesten« (*Hippopotamus amphibius*) er fremfor alt karakteristisk ved Hovedets næsten firkantede Form, smaa Øjne og Ører, store, skævtstillede Næsebor, brede, uformelige Snude med den tykke Overlæbe. Halsen er kort og tyk og den langstrakte, men tykmavede Krop er saa svajet midt paa, at Bugen berører Jorden paa blød Bund. De uforholdsmæssig korte, svære Ben har paa hver Fod fire Tæer, der alle vender fremad og er forbundne ved en kort Svømmehud. Halen er kort og tynd og bærer Børster; men ellers er Legemet saa godt som nøgent. Ved Furer, som krydser hverandre, er den over 2 Ctm

tykke Hud delt i større eller mindre Skjolde. Naar Dyret kommer op af Vandet, er Ryggen brunliggraa og Bugen næsten kødfarvet, hvorimod det, naar Huden tørres, faar et næsten sortbrunt eller skiferfarvet Anstrøg. En Flodhest kan blive over 4 Meter lang, hvoraf kun 45 Ctm. kommer paa Halen; Skulderhøjden beløber sig til 1,5 M. Dyret vejer over 2000, ja indtil 3000 Kilo. Alene Hovedet med de svære Stødtænder kan veje 200 Kilo.

I vore Dage er Flodhesten udryddet i hele Ægypten og ligeledes i Nubien; men i alle større Floder og Søer i det indre Afrika er den endnu en almindelig Fremtoning.

Hvor der vokser Vandplanter, opdager man snart Flodhesten. Med Mellemlum af 3—4 Minutter bemærker man etsteds en dampagtig Vandstraale, der hæver sig omtrent 1 Meter over Vandspejlet, og hører samtidigt dermed en ejendommelig Snøften og maaske tilige en hul Brummen som af en opirret Tyr. Det er en Flodhest, der dukker op for at aande. Naar man staar nær nok, kan man ogsaa se det uformelige Hoved, en rødlig eller brunrød Masse, paa hvilken man bemærker to Spidser, Ørerne, og fire Ophøjninger, Øjnene og Næseborene. Paa den imellem Øjnene og Ørerne noget fordybede Pande bliver der, idet Dyret dukker op, en Vandpyt tilbage, som er stor nok til, at en lille Guldfisk eller et Par Smerlinger kunde friste Livet deri. Man kan med et større Fartøj dristigt ro hen til et saadant opdukkende Hoved; thi naar Dyret ikke ophidses, stirrer det kun med dum Forundring paa Baaden uden at lade sig forstyrre i sin Op- og Neddukken. Som oftest faar man 5—6 af disse Dyr at se paa én Gang og undertiden endnu talrigere Flokke. Om Dagen forlader et saadant Selskab kun Vandet i ganske mennesketomme Egne for at sove ved Bredden, halvt i Vandet og halvt paa Landet. De mageligt henstrakte Dyr lægger da et lignende Velbehag for Dagen som Svin, der vælter sig i Dyndet, eller Bøfler, som bader sig i Floden; fra Tid til anden grynter Hannerne paa Svinenes Vis og løfter én efter anden Hovedet op for at spejde.

Henimod Aften kommer der Liv i Selskabet. Hannernes Grynten forstærkes til en Brølen, og hele Flokken dukker nu legende op og ned i Floden. Af og til begynder der endog en lystig Forfølgelse. De svømmer med en forbavsende Lethed i enhver Dybde, bevæger sig i Ryk eller Sæt, vender sig med overraskende Færdighed og kan let kappes med den bedste Robaad. Naar Dyrene svømmer roligt, bemærkes der næppe nogen Bevægelse i Vandet, men naar de rasende Dyr styrter løs paa en Fjende, sætter de hele Vandfladen i Oprør.

I Nærheden af beboede Steder ødelægger Flodhesten ofte paa en eneste Nat en hel Mark og kaster sig i blindt Raseri over alt, hvad der bevæger sig; dens fire vældige Stødtænder er da frygtelige Vaaben overfor andre Dyr. Rüppell fortæller saaledes, at en Flodhest ombragte fire Trækokser, som roligt stod ved Hjulet til et Vandingsapparat.

Farligst er Flodhesten, naar den har en Unge at beskytte. Den sér da Fare endogsaa i de uskyldigste Ting og kaster sig med frygteligt Raseri over enhver Fjende. Ikke et eneste Øjeblik taber den sit Barn af Syne og leger undertiden lystigt med det i Floden. Livingstones Baad blev en Gang løftet halvt op af Vandet af en Hun-Flodhest, hvis Unge man den foregaaende Dag havde dræbt med et Spyd, og en af hans Folk blev kastet over Bord, uden at Mandskabet forøvrigt havde tirret Dyret.

En Bøssekugle, som kan gennembore Krokodillens Panser, er for svag til at trænge gennem Flodhestens tommetykke Hud og tilige gennem dens endnu tykkere Hovedskal. »Med en af de Flodheste, som vi fældede,« siger Rüppell, »kæmpede vi i 4 Timer. Der fattedes kun lidet i, at Bæstet havde tilintetgjort vor store Baad og med den os alle. De 25 Bøssekugler, som vi affyrede i en Afstand af mindre end 2 Meter fra Udyrets Hoved, havde kun gennemboret Huden og Næsebenet. Alle andre Kugler var blevne siddende i den tykke Hud. Hver Gang Dyret snøftede, sprøjtede det store Strømme af Blod over Baaden. Da betjente vi os endelig af en Muskedonner, som vi havde anset det for unødvendigt at bruge paa saa kort Afstand. Men først efter at fem af dens Kugler, afskudte paa ganske nært Hold, havde anrettet de frygteligste Ødelæggelser i Hovedet og Kroppen, opgav det vældige Dyr Aanden.«

Dyrets Kød og Ister spises overalt i Afrika, og dets røgede Tunge anses for en Lækkerbidsken. Det smeltede Fedt spises ligeledes og udgør den vigtigste Bestanddel i en i Østafrika brugelig Haar- og Legemssalve, Delka. Tænderne overtræffer Elfenben i Haardhed og gaar i Handelen under Navn af »Hippopotam«. De blev tidligere benyttede til Forfærdigelse af kunstige Tænder.

Flodhesten taaler godt Fangenskab i Europa og kan bringes til at forplante sig. Forhaabentlig vil ad Aare Københavns zoologiske Have opnaa dette Resultat af den unge Flodhest, den for Tiden besidder.

Flodhesten er utvivlsomt Bibelens Behemot, om hvilken der siges, at dens Knogler er faste som Malm, at den gjerne ligger skjult i Søer og Dynd, og at den sluger Vand, som om den vilde udtømme hele Jordan med sin Mund.

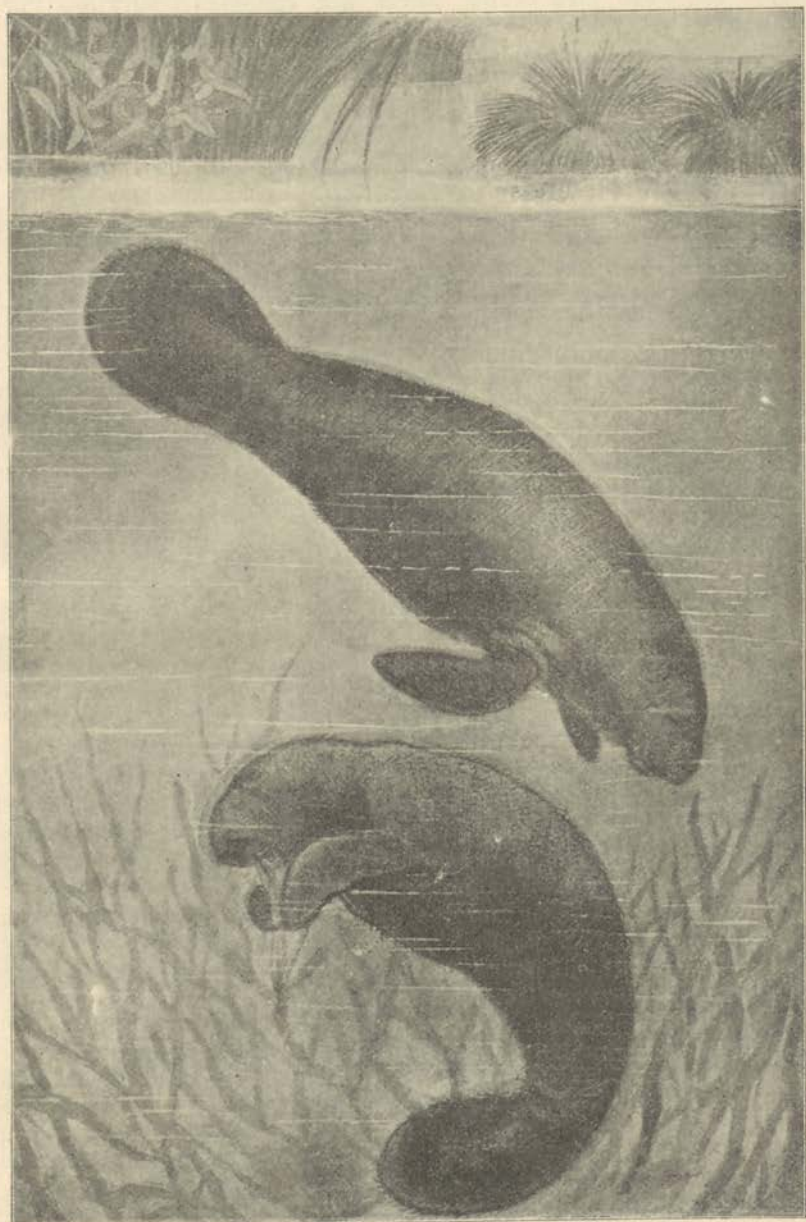
Den anden endnu levende Art, Dværgflodhesten (*Hippopotamus liberiensis*) er næppe 2 M. lang og vejer kun ca. 400 Kilo. Dens Udbredelse synes at være indskrænket til en begrænset Del af Øvre Guinea.

TOLVTE ORDEN. SØKØERNE.

Søkøerne, — der trods det systematiske Navn *Sirenia* er meget lidt sireneagtige! — danner en lille Orden for sig selv. I indre Bygning stemmer de overens med Havdyrene, og man kan betragte dem som en Gren af disse, der særligt har tilpasset sig efter Vandlivet. De har et lille Hoved med tyk Snude og børstebesatte, ligesom ophovnede Læber; Næseborene udmunder paa Snudespiden. Legemet er plump, kun sparsomt besat med børsteagtige Haar. Kun Forlemmerne er udviklede. De er luffeagtigt omdannede, idet Huden omslutter Tærne saa fuldstændigt, at de enkelte Led er ubevægelige. Kun Spor af Negle eller Hove antyder udvendigt Haandens indre Bygning. Halen erstatter Baglemmer og ender i en vandret Finne. Der hører en meget livlig Fantasi til for, selv paa lang Afstand, at kunne opfatte disse uskønne, klodsede Dyr som Havfruer. Med et skønt Menneskelegeme har de kun det tilfælles, at Dievorterne ligger helt fremme mellem Forlemmerne og træder frem som Bryster.

Ordenen omfatter kun tre Slægter, hvoraf den ene, det højnordiske Barkdyr eller Stellers Søko (*Halicore stelleri*), tilmed er udryddet. De nulevende Søkøers Opholdssted er lave, rolige Strandbredder, Bugter og Floder i de varme Lande, og ofte foretager de Vandringer dybt ind i Fastlandet til Indsøer, der ved store Floder staar i Forbindelse med Havet. De er dog langt mere Vanddyr end Sælerne; thi kun undtagelsesvis skyder de deres plumpe Krop op paa Strandbredden. De svømmer og dykker fortrinligt og løfter undertiden Hovedet og en Del af Overkroppen op af Vandet paa en Maade, der minder om Havfruerne i de gamle Sagn. Paa tørt Land slæber de sig kun frem med den yderste Anstrængelse. Deres Føde bestaar udelukkende af Havplanter, Tang og Græsarter samt af forskellige Ferskvandsplanter, som de afrykker med de tykke Læber.

Begge Køn søger at beskytte og forsvare hinanden, og Hunnen

Manater.

plejer sin Unge med Omhu, bærer den endogsaa støttet paa Forlemmerne og trykker den ind til sit Bryst.

Søkoerne kan ikke blot taale Fangenskab, men endog blive meget tamme.

Hos Manaterne (*Manatus*) er Halefinnen afrundet. Den brat afstumpede Overlæbe er meget bevægelig, og paa de luffedannede Forlemmer ses der fire smaa, flade Negle. Kun unge Dyr har Fortænder, men de falder snart ud, og hos de gamle findes der blot Kindtænder.

De tre Arter — to amerikanske og en afrikansk — hvoraf denne Gruppe bestaar, har hjemme i det atlantiske Hav imellem 19° s. og 25° n Bredde. Interessant er det, at den afrikanske Manat (*Manatus senegalensis*) bl. a. bebor Tsad-Søen midt inde i Afrika.

Den bedst kendte Art er Lamatinen (*Manatus latirostris*); den bliver ca. 3 M. lang og vejer 3—400 Kilo. Den blaagraa, paa Bugen noget lysere Hud er besat med opretstillede Børster.

Overlæben, der springer langt frem, har en meget fin Hud og tjener som Snabel eller Føleredskab; den bliver 3 Fod lang og har ualmindelig store Celler.

Syd- og Mellemamerika samt Floridas Østkyst er dette Dyrs Hjem. Hyppigst findes det i Amazonfloden og Orinoko samt disses Bifloder.

Naar Manaten har ædt sig mæt i Vandplanterne, lægger den sig paa saa lavt Vand, at den kan stikke Snuden op af Vandet og saaledes ikke behøver at dukke op og ned hvert Øjeblik. Om Manatens Forplantning har man ingen bestemte Angivelser; efter nogle føder Hunnen én, efter andre to Unger.

Der foreligger baade fra ældre og nyere Tid mange Eksempler paa Manatens Anlæg for let at blive tam og hengiven mod dem, der vil den det godt. Oversætteren har selv haft Lejlighed til at erfare dette, idet han i Begyndelsen af Halvfemserne ofte besøgte og fodrede en Manat, der fra Amazonas var ført til et offentligt Parkanlæg i Rio de Janeiro. Denne Søko aad — foruden Græs — gerne Franskbrød og var saa tam, at den, med en Behændighed, der stod i sær Modsætning til Læbernes Uformelighed, tog Græsset og Brødet ud af Ens Haand, ja endog kravlede En imøde oppe paa Land.

Det har utvivlsomt været Dygongen (*Halicore dugong*) der har givet Anledning til Sagnet om Havfruer; thi de Have, hvori den opholder sig, blev besøgte i Oldtiden.

Dygongens Hale er halvmaaneformet indskaaret. Paa Hovedet nær, der minder noget om Flodhestens, har Dygongen et fiskedannet Legeme af 3—5 M.s Længde. Forlemmerne er ikke synderlig store, men brede, paa den forreste Rand afrundede og bagtil skarpkantede. Tæerne kan blot skelnes, naar man føler paa de luffedannede Lemmer, og af Negle er der intet Spor. Paa den korte og tykke Snude

træder den meget store, tykke, fortil hjærteformet indskaarne, vortede og kun lidet bevægelige Overlæbe tydelig frem, og Underlæben begrænses af en tyk Hudfold ned imod Halsen. De smaa, fremstaaende Øjne omgives ved den øverste Rand af en Halvkreds af Øjehaar, har ingen Øjelaag, men i Stedet derfor en Blinkhinde og lukkes ved en Sammendragning af Huden; Ørerne skelnes kun som smaa, runde Aabninger.

Dygongen synes at forekomme i alle Dele af det indiske Ocean. Mod Nord findes den indtil midt op i det røde Hav og er der et meget velbekendt Dyr, som af Sømændene kaldes »Havets Kamelhoppe.« Af de hidtil kendte Beretninger fremgaar det, at den fornemlig opholder sig i Havet, sjældnere i Flodmundinger med Brakvand, men aldrig i Floderne selv. Lave Bugter, i hvilke Solen ret kan skinne gennem Vandet og Havets Planterigdom ret udfolde sig, er dens Yndlingsopholdssteder. Maaske stiger den slet ikke op paa Land, men bliver undertiden blot liggende der fra Ebbetiden for at oppebie den næste Flodtid. Fra Bunden af de lave Bugter kommer Dyret hvert Minut op til Overfladen, stikker Snuden og af og til den halve Krop op af Vandet, drager Aande og synker atter langsomt og jævnt ned i Dybet. Den er et sløvt og trægt Dyr, hvis Stemme bestaar i en Snøften eller dyb Søvn. I det røde Hav føder Hunnen én Unge i November eller December. Dyggens Kød spises, og den fældes i Parringstiden med Harpuner, som oftest i den stille Nat, da dens Snøften høres vidt og bredt.

Den tidligere omtalte Naturforsker Steller, som i November 1741 strandede paa den da endnu ubekendte Beringsø, hvor han maatte henleve ti sørgelige Maaneder, har givet en Beretning om et af de mærkeligste Søpattedyr, Russernes »Morskaja-Korowa«, som senere synes at være fuldstændig udryddet, og som man efter Opdagelsen har givet Navn af Stellers Søko eller Barkdyret (*Halicore stelleri*). Maaske allerede 27 Aar efter Opdagelsen af disse Dyr blev det sidste Barkdyr fældet.

Mærkelig var Hudens Beskaffenhed, som har givet Anledning til Navnet »Barkdyr«. »Søkoens Hud«, siger Steller, »bestaar af flere Lag; det yderste Lag er sort eller sortbrunt, en Tomme tykt, saa fast som Korktræ og om Hovedet fuldt af Gruber, Rynker og Huller. Den underste Hud er noget tykkere end en Oksehud, meget fast og har en hvid Farve. Under begge disse Lag er hele Dyrets Legeme omgivet af et fire Fingre tykt Spæklag; derefter kommer Kødet. Jeg anslaaer i alt Dyrets Vægt til 480 Centner.«

TRETTENDE ORDEN. HVALERNE.

Blandt Pattedyrene er Hvalerne (*Cete*), hvad Fiskene er blandt Hvirveldyrene, — Dyr, der er bundne til Vandet og byggede paa en saadan Maade, at de svarer til dette Liv. Sælen tilbringer i det mindste en Tredjedel af sit Liv paa Land; Søkoen har endnu en Mulighed for at slæbe sig op paa fast Grund; men Hvalerne er udelukkende henviste til Havet. Derpaa tyder allerede Størrelsen; thi kun i Vandet er det muligt for saadanne Kæmpedyr at bevæge sig med Lethed, og kun det paa Næring rige Hav kan yde dem den fornødne Føde.

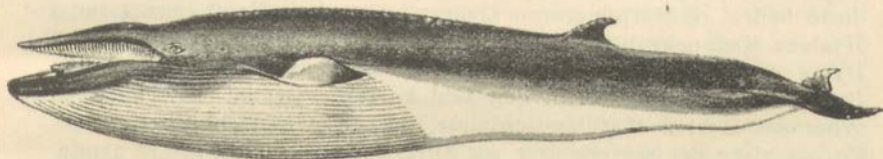
Pattedyrenes væsentligste Mærker — at have varmt Blod og at aande ved Lunger, at føde levende Unger, som dier, samt en høj Udvikling af Hjernen og Nervesystemet — har Hvalerne tilfælles med Klassens øvrige Ordener. I alle andre Henseender afviger de endnu mere fra de andre Pattedyr end Søkørerne. Deres Krop er kolossal og ubehjælpssom; det ofte uformelig store Hoved gaar uden kendelig Grænse over i Kroppen, denne bliver smallere og smallere bagtil og ender i en bred, vandret Halefinne. Ydre Baglemmer fattes ganske, og de forreste er blevne til Luffer. En hos nogle forekommende Fedtfinne paa Ryggen bidrager yderligere til at forøge disse Dyrs Lighed med Fisk. Forøvrigt kendes Hvalerne udvendigt paa den vidtspaltede Mund, der enten har en ualmindelig Overflod af Tænder, eller fra hvis Overkæbe der hænger Barder ned, — en Horndannelse, vi her træffer for første og sidste Gang i Dyreriget.

Hvalernes Sanseredskaber staar paa et lavt Trin. Øjnene er smaa og Øregangene saa at sige kun antydede. Næsen har ganske tabt sin Betydning og tjener udelukkende til Luftkanal; dens paa det højeste Sted af Hovedskallen liggende Aabning, Sprøjtehullet, fører lodret ned til Næsehulen og fra den til Strubehovedet. En glat Hud, som kun paa meget faa Steder er besat med enkelte Børster, omgiver Legemet. Den er blød, fløjlsagtig at føle paa og

fedtet; dens Tykkelse er kun ringe; men under den ligger der et meget tykt Lag Spæk. Hudens Glathed letter Bevægelsen af den umaadelige Masse, og Fedtlaget forringer dens Vægt, erstatter en varmere Haarklædning og yder tillige den fornødne Modstand mod det mægtige Tryk, som Hvalerne maa udholde, naar de sænker sig ned i større Dybder; endelig gør de meget store Lunger det muligt for dem at opholde sig temmelig længe under Vandet.

Hvalerne undgaar saa meget som muligt at nærme sig Kysterne. Kun Medlemmerne af én Familie gaar undertiden temmelig langt op i Ferskvand, dog ikke gerne længere, end Højvandets Virkning naar. Alle de øvrige forlader ingensinde det salte Vand, men gennemvandrere mere eller mindre regelmæssig kortere eller længere Strækninger af Havet.

Alle Hvaler er Dyr, som bevæger sig med Lethed. De svømmer ganske fortrinligt, uden nogen kendelig Anstrængelse og mange med en utrolig Hurtighed. I Almindelighed holder de sig nær ved Overfladen; maaske stiger de kun ned i større Dybder, naar de er blevne saarede. De dukker op med Panden og en Del af Ryggen,

Finhval (Blauhvalen).

naar de vil trække Vejret. Saa snart en Hval kommer op, udpuster den under en snøftende Støj det Vand, som er trængt ind i de kun ufuldkomment lukkede Næsebor, og det med saa stor Kraft, at Vandet opløses i fine Draaber og, blandet med den udaandede Lufts Damp, slynges 5—6 Meter i Vejret. Straalen kan bedst sammenlignes med en Dampstøje, som undviger af et snævert Rør; den høje Snøften minder ogsaa om den Støj, som under givne Omstændigheder frembringes af Dampen. En Vandstraale som den, der slynges i Vejret af et Springvand, udstøder ingen Hval, uagtet det fremstilles saaledes af mange Tegnere. Næseborene sidder saaledes, at Hvalen, idet den dukker op, altid kommer først op med dem. Man kan antage, at en roligt og uforstyrret svømmende Hval i det mindste aander én Gang hvert andet Minut; men man har ogsaa iagttaget, at Dyrene kan blive meget længe under Vandet. Erfarne Hvalfangere paastaar saaledes, at visse Hvaler, naar de saares, kan forblive indtil 80 Minutter under Vandet. Derimod er det en Kendsgerning, at disse Dyr dør forholdsvis meget hurtigt, naar de kastes op paa det Tørre.

Hvalerne lever af dyrisk Føde og tager sandsynligvis kun tilfældigt Planter til sig. Netop de største Arter ernærer sig af de

mindste Sødyr som Vingesnegle og smaa Krebsdyr, og omvendt er de mindre Arter de dristigste Rovdyr.

Alle Hvaler er selskabelige. Paa Steder, hvor de endnu ikke er blevne foruroligede, træffer man dem sædvanligvis samlede i ret anselige Flokke. Hunnen synes at være drægtig i 9-10 Maaneder. Imellem Februar og April ses der nyfødte Unger hos Hunnerne; de er allerede temmelig store Dyr, men behøver dog i et Aarstid Moderens Pleje. Hvor længe de lever, er ukendt.

Hajen gør formelig Jagt paa unge Hvaler, angriber endog ældre og æder hele Dage igennem af deres kæmpemæssige Lig. Langt farligere for Hvalen er dog Mennesket, som allerede næsten har udryddet enkelte Arter.

I tidligere Tider blev Hvalfangsten drevet fra Sejlskibe paa følgende Maade: Naar man fra Merset fik Øje paa en Hval, sættes der flere Baade i Søen, hver med 6-8 dygtige Sluproere, en Styrmand og en Harpunerer. Det Vaaben, af hvilket den sidste betjente sig, var et skarpt, med Modhager forsynet Spyd, der var fæstet til en lang, meget bøjelig Line, oprullet om en letløbende Rulle i Forenden af Fartøjet. Man rør forsigtig ind paa Hvalen, jo nærmere, desto bedre, og Harpunereren slynger nu med sin Kraft Jærnet ind i Hvalens Kæmpekrop. I Almindelighed dukker Hvalen i Hast ned i Dybet og afruller Linen saa raskt, at man maa hælde Vand paa Rullen for at forhindre, at den skal komme i Brand. Efterhaanden svømmer Hvalen dog langsommere, og efter omtrent et Kvarters Forløb viser det saarede Dyr sig atter paa Overfladen for at aande. En eller anden Baad nærmer sig, og den faar nu en ny Harpun i sig, og saaledes fremdeles, indtil den har forblødt sig. — I de senere Aar har man til Hvalfangsten anvendt mindre Dampere, fra hvis Forstavn Harpunen med Harpunlinen udskydes ved Hjælp af en lille Kanon. Naar en Damper har nedlagt et Par Dyr, slæber den dem ind til en Hvalfangerstation, hvor Spækken flenses af og koges til Tran.

Hvalerne deles i to naturlige Underordener: Tand- og Bardehvalerne. Bardehvalerne (*Mysticete*), den artsfattigste Gruppe, har Barder i Overmunden, og disse udgør Gruppens væsentlige Kendemærke. Hos ganske unge Bardehvaler har man dog i Kæberne fundet smaa, benagtige Legemer, der maa tydes som Tandkim. Barderne selv er hornagtige, ikke benede, Overhuds-dannelser; hver enkelt bestaar af en trekantet Hornplade, der kun er fasthæftet til Ganen, ikke til Skelettet. Man kan i Barden skelne imellem en ydre Skorpe og en indre Marvmasse. Den første dannes af tynde, over hverandre liggende Hornblade, den sidste af parallelle Rør, som ved Pladens nederste Del ender i børsteagtige Trævler. Ved Grunden forbindes de ved krummede Hornplader og er fæstede til en tomme-tyk Hud, fra hvilken de henter Næring. Ganen er, for at kunne

optage de talrige Barder, højt hvælvet paa hver Side, og i disse Hvælvinger staar Hornpladerne paa tværs tæt bag hverandre. Ved Kæbens Yderrand tager de sig ud som Tænderne i en Kam; imod Midten af »Tyggefladen,« om vi maa bruge dette Ord, bliver de smalle og spidse. Deres Tal i begge Sider af Overkæben udgør over 300.

Bardehvalerne er vældige Dyr med et meget stort Hoved og en dybt spaltet Mund. Kæberne er krummede i en Bue, næbformigt forlængede og uhyre store i Forhold til den yderst lille Hjerne-kasse. Den mægtige Tunge er fastvokset, Spiserøret snævert, og Maven bestaar af tre Dele. Bardehvalerne opnaar en Længde af 20—30 M. og derover samt en Vægt af 20—150,000 Kilo; de er de største af alle nulevende Dyr, og intet af Forverdenens Dyr har vistnok kunnet maale sig med dem i Størrelse. De lever temmelig enkeltvis, og man træffer dem kun i Flok, naar de lokkes hen til et Sted ved rigelig Næring. De fleste opholder sig i Ishavet og forlader kun undertiden Bugterne imellem Ismarkerne; andre foretrækker de sydlige Have. Til Trods for deres uhyre Masse bevæger de sig raskt og behændigt i Vandet; ja de fleste gennemiler Havet med samme Hurtighed som et Dampskib. De svømmer i bestandige Buelinier, idet de ideligt dukker op for at aande. Naar de ikke forstyrres, opholder de sig bestandig ved Overfladen. De lægger sig da snart paa Ryggen, snart paa Siden, stiller sig lodret og tumler sig i lystige Lege. Ikke sjældent springer de endogsaa halvt op af Vandet. Naar Havet er roligt, overlader de sig vel ogsaa til Sønnen paa de dem vuggende Bølger.

Disse vældige Dyr, de største paa Jorden, ernærer sig af smaa, ubetydelige Blød- og Krebsdyr, Blæksprutter, Søanemoner, Gopler, Orme og de mange Havdyrlarver, som næppe er synlige for det blotte Øje. Men af disse Smaaskabninger tager de ogsaa Millioner til sig i én Mundfuld. Med det uhyre, vidt spaltede Gab højt opspærret stryger Hvalen rask igennem Havet, fylder hele Mundhulen med Vand og med de deri svømmende, højere og lavere Dyr og lukker endelig Gabet, naar Vrimmelen af de mange Smaadyr mærkes af dens følsomme Tunge. Alle Bardernes Trævler hænger lodret nedefter og danner saaledes et Slags Si, gennem hvilken kun Vandet kan undvige, naar Munden lukkes, hvorimod alle Smaadyr holdes tilbage. Et eneste Tryk af den plumpe, kun lidet bevægelige Tunge bringer den hele Vælling til igennem Spiserøret at glide ned i Maven. Fælden aabnes paany, og Hvalen glider videre fremad igennem Bølgerne. Kommer en lille Fisk tilfældigvis ind i denne, af Naturen selv dannede Ruse, glider den naturligvis med ned; for større Fisk er Svælget for snævert. I Tilgift sluger disse Dyr den Tang, som tilfældigvis kommer med ind i Gabet.

Alle Bardehvaler er frygtomme og sky; med sig selv indbyrdes og vel ogsaa med de fleste andre Havpattedyr lever de i Fred og Ro. Kun naar de ser sig angrebne, vaagner deres Mod, som under-

tiden udarter til Vildhed. Deres vigtigste Vaaben er Halen, om hvis uhyre Kraft man kan danne sig en Forestilling, naar man betænker, at den er det væsentligste Redskab til at drive Hvalens kolossale Legeme igennem Havet med samme Hurtighed som et Dampskib. Et eneste Slag af Hvalens Hale er nok til at knuse den stærkeste Baad eller til at slynge den i Vejret.

Hunnerne bringer én (sjælden to) Unger til Verden, som de længe giver Die; i Fare forsvarer de Ungen med Mod og Udholdenhed og tager den under en af Lufferne; de forlader den i det hele ikke, førend den kan sørge for sig selv. I vore Dage træffer man sjældent fuldvoksne Bardehvaler; Spæk, Tran og Fiskeben er saa indbringende Artikler, at Mennesket ikke længere lader det komme saa vidt, at noget af de mægtige Dyr opnaar sin fulde Alder.

I den første Familie forener man Finhvalerne (*Balaenopteraidae*), lange, slanktbyggede Dyr, med en, dog ikke synderlig høj, Fedtfinne bag Midten af Ryggen og mere eller mindre talrige, dybe Furer fra Underkæben hen ad Bugen.

Til de egentlige Finhvaler eller Rørhvaler, som udmærker sig ved deres korte Luffer og talrige Bugfurer, hører Vaagehvalen, Grønlændernes Tikagulik (*Balaenoptera rostrata*), der kun opnaar en Længde af 10 M. Den er let kendelig ved, at den har hvidgule Barder, og at Luffernes Yderflade har et hvidt Tværbælte. Vaagehvalen er udbredt over det nordlige Atlanterhav og Ishavet, hvorfra den dog strejfer længere syd paa, og undertiden er den strandet paa Europas Kyster, bl. a. paa Jyllands.

Den mindre Sildehval (*Balaenoptera laticeps*), som har sorte Barder, opnaar en Længde af over 10 M. Den er udbredt fra Kanalen til Nordkap og lever af Smaafisk, navnlig Sild. Den siges at drive disse ind paa Grunden; men i Virkeligheden er det snarere omvendt, idet Sildehvalerne, lokkede af det rige Bytte, følger Sildestimerne ind til Kysterne. Til Vestkysten af Norge ankommer Sildestimerne i Januar.

Den store Sildehval, Grønlændernes Keporkarnak (*Balaenoptera musculus*) kendes paa den brede, fortil halvcirkelformede Underkæbe. Længden udgør cn. 20 M. Den er mere langstrakt end nogen anden Bardehval og forekommer fra de nordligste Egne til ind i Middelhavet samt ved Færøerne, Island og Amerikas Kyster.

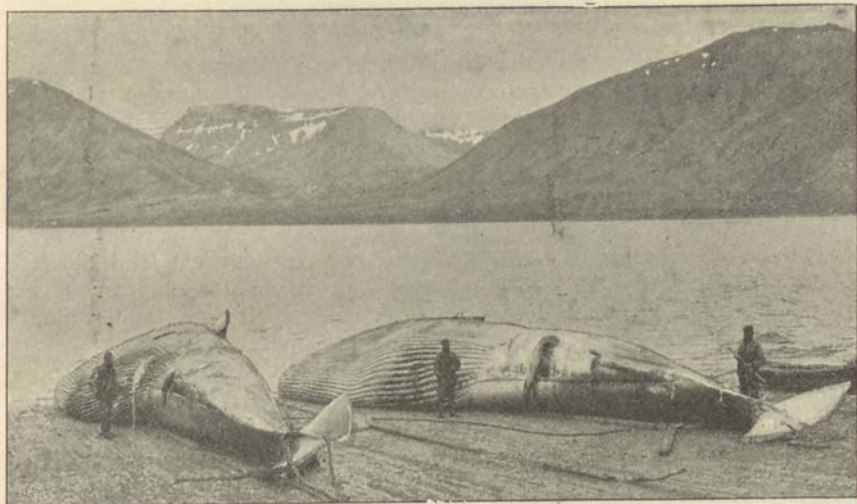
Kæmpehvalen, Grønlændernes Tunnolik (*Physalus antiquorum*) er den slankeste af alle Hvaler og det længste Dyr paa Jorden, da den kan opnaa en Længde af over 25 M. Den norske Hvalfanger Svend Føyn har givet denne Hval Navn af Blaahval paa Grund af dens blaalige Farve, der strækker sig helt ned paa Bugen.

Denne mægtige Finhval har hjemme i den nordlige Del af det atlantiske Hav og Ishavet; til visse Tider vandrer den dog ned til langt sydligere Farvande og træffes ikke alene i det middelvarme

og det hede Bæltes Have, men skal endog strejfe om i det sydlige Ishav.

Som man allerede kan slutte af den langstrakte Form, er Tunnoliken i alle sine Bevægelser et hurtigt og behændigt Dyr. Naar den med fuld Kraft skyder afsted igennem Vandet, kan intet Dampskib følge den. Hvert halvandet Minut kommer den op til Overfladen for at aande, og den brusende Støj, som den da frembringer ved at udsprøjte sin Dampsejle, kan høres en Sømil bort. Dens Føde skal især bestaa af mindre Krebsdyr (*Euphausia*).

Jagten paa Tunnoliken er paa Grund af Dyrets store Hurtighed og voldsomme Bevægelser temmelig farlig og Udbyttet langt mindre end af Grønlandshvalen. Derfor efterstræbes den heller ikke regel-

Hvaler paa Ophallingsbedding.

mæssigt som denne. Det er rimeligt, at enkelte af de mange store Hvaler, som er strandede paa Jyllands Vestkyst, har været af denne Art.

Den anden Gruppe af Finhvaler omfatter de saakaldte Pukkelhvaler eller langhaandede Finhvaler (*Megaptera*). De har længere Luffer, et større Hoved, en tykkere Krop og færre Bugfurer end de foregaaende.

Pukkelhvalen, Grønlændernes Keporkak, paa Norsk Tuehvalen (*Megaptera boops*) er en plump bygget Hval, der bliver henved 7 Meter lang. De lange Luffer udgør omtrent $\frac{1}{4}$ af hele Legemets Længde. Rygfinnen sidder paa Højde foran Gattet.

Af de europæiske Hvalfangere søges Pukkelhvalen lige saa lidt som de andre Finhvaler, fordi Spækket kun giver lidet Tran; men

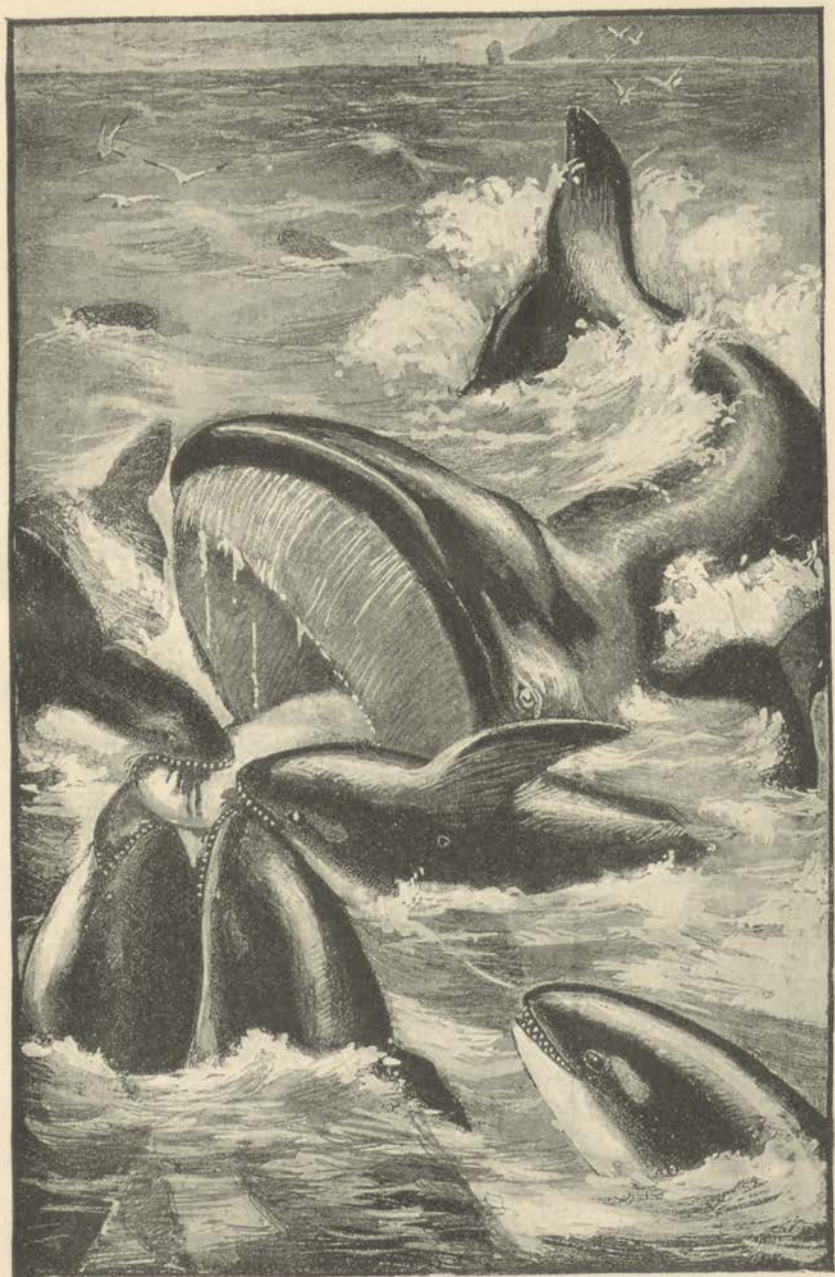
for Grønlænderne er den af Vigtighed, da Kødet, Spækken, Huden og til Dels Indvoldene spises. De angriber den flere i Forening i deres store Konebaade og saarer den med Lanser. Et lille Saar, som trænger igennem Spækket ind i Kødet, er nok til at dræbe den, om ikke straks, saa dog efter nogle faa Dages Forløb. Benene anvendes af Grønlænderne til Jagtredskaber samt til Hus- og Baadebygning, og Barderne udhules til Fade.

Den anden Familie omfatter de saakaldte Sletbager (3: Bardehvaler uden Finne paa Ryggen) eller Rethvaler (3: rigtige Hvaler), som Hvalfangerne helst ønsker at bemægtige sig. De adskiller sig fra de foregaaende bl. a. ved det kortere Legeme, som i det højeste opnaar en Længde af 20 M., ved Mangelen af Rygfinne og af Bugfurer og ved at have meget lange Barder.

Grønlandshvalen eller Nordhvalen (*Balaena mysticetus*) er en uformelig Skabning, som opnaar en Vægt af henimod 70,000 Kilo eller lige saa meget som 1000 Mennesker eller 200 fede Okser, det uhyre Hoved udgør omtrent en Tredjedel af Kroppens hele Længde. Gabet er 5—6 M. langt og indtil 3 M. bredt; det har Plads nok til en Baad med hele dens Mandskab. Af Barder besidder Grønlandshvalen 300—360 paa hver Side af sit kæmpemæssige Gab, og de midterste kan blive 5 M. lange. Under den seje Hud ligger der et mægtigt, fra 20—45 Ctm. tykt Lag Spæk, der omgiver hele Legemet. Paa den udvendige Side er Huden fed som Læder, der er gennemtrukket med Olie, og blød som Fløjel.

Grønlandshvalens Hjem er de nordlige Have. Den findes op ad Nordpolen til, saa langt som Havet er frit for Is, og imod Syd omtrent til 65 Grader n. Br. (Sukkertoppen). Som det synes, drager den frem og tilbage imellem Nordkysterne af Europa, Asien og Amerika og gaar undertiden igennem Beringsstrædet ind i det kamsjadalske Hav. De Steder, den især besøger, er de saakaldte Hvalgrunde, eller de Strøg af Havet, hvor man mærker de sidste Virkninger af Golfstrømmen, og som, takket være den noget højere Temperatur, der skyldes hin Strøm, er forholdsvis rige paa de Smaadyr, som udelukkende udgør dette kæmpemæssige Havpattedyrs Føde. Paa Steder, hvor der findes ualmindelig store Masser af hine Smaadyr, kunde man især tidligere træffe hele Flokke af disse Hvaler imellem Isen.

Til Trods for sin overordentlige Størrelse er Hvalen et meget behændigt Dyr. »Lige saa plump som Hvalens Krop er«, siger Scoresby, »ligesaa raske og behændige er dens Bevægelser. En Hval, som uden at røre sig, hviler paa Havets Overflade, kan paa 5 eller 6 Sekunder være udenfor sine Forfølgeres Omraade. Dog fortsættes en saa stor Hurtighed kun i faa Minutter. Undertiden farer Hvalen med en saadan Voldsomhed op imod Vandets Overflade, at den springer helt op af det; undertiden stiller den sig med

En Grønlandshval overfaldes af Spækhuggere.

Hovedet lige nedad, løfter Halen op i Luften og pisker Vandet med en frygtelig Kraft, Den Støj, der opstaar derved, kan i stille Vejr høres langt bort, og Kredsene udbreder sig over et anseligt Rum. Naar Hvalen rammes af en Harpun, skyder den, om end kun i nogle Minutter, afsted som en Pil, med en Hastighed, der er saa voldsom, at den undertiden brækker Kæberne mod Bunden.« Alle-rede ved sin sædvanlige Svømning paa Overfladen kan Hvalen tilbagelægge ni engelske Mil i Timen, og saarede tilbagelægger 12—16 Mil. »Dersom Hvalen« — siger Pöppig, — »besad en Forstand, der stod i Forhold til dens Kraft og Størrelse, kunde ikke alene ingen Baad, men ikke engang noget af de største Skibe modstaa dens Stød, og den vilde da være Verdenshavets eneste og sande Behersker.« Men Bardehvalerne har ligesaa ringe Aandsevner som sløve Sanser, og kun Syn og Følelse er nogenlunde udviklede.

Grønlandshvalens Føde bestaar af Blød- og Krebsdyr, navnlig af Vingesnegle, fremfor alt af *Clio borealis*, som bedækker Ishavet i talløse Masser. Naar den tror sig fuldkomment uforstyrret, kommer den hvert andet eller tredje Minut op til Overfladen for at aande og trækker da Vejret fire til seks Gange hurtigt efter hverandre. Den Vand- og Dampstraale, som den udstøder, stiger ikke sjældent til en Højde af 12 M. og kan ses i en Afstand af en eller halvanden Sømil.

I godt Vejr har man ogsaa iagttaget Hvalen under dens Søvn; den ligger da som en død Masse paa Overfladen uden at røre sig — kun holder den sig bestandig i Ligevægt ved Hjælp af Lufferne.

Hunnen bringer én, højst sjældent to, Unger til Verden. Ungen er allerede ved Fødselen et Dyr paa 3—4 Meters Længde. Den vokser overordentlig hurtigt, og endnu medens den dier, opnaar den en Længde af henved 7 M. og en Vægt af 6000 Kilo. Til Trods for sin Sløvhed nærer Hvalen en stærk Moderkærlighed, og man fanger derfor Ungen, som ikke kender Faren, navnlig i den Hensigt at lokke den gamle til sig. Denne kommer da ogsaa straks sin saarede Lille til Hjælp, stiger med den op til Overfladen for at aande, skynder paa den, søger at være den behjælpelig paa Flugten ved at tage den under sin Luffe og forlader den sjældent, saalænge den endnu lever. Det er under saadanne Omstændigheder farligt at nærme sig den; thi af Angst for den Lille tilsidesætter den alle Hensyn, farer midt ind blandt Fjenderne og forlader ikke Ungen, selv om den er truffet af Harpuner.

Grønlandshvalerne er uden Sammenligning de værdifuldeste af alle Havpattedyr. En Hval af en Længde af henved 20 M. indeholder indtil henved 30,000 Kilo Spæk, som omtrent giver 180 Tdr. Tran. Totalvægten af dens Barder anslaaes til 700—1000 Kilo.

Sydhavets Rethval (*Balaena australis*) er mindre end dens nordiske Slægtning. Efterhaanden vil man se sig nødt til at opsøge Sydhavshvalen i de fjærneste og utilgængeligste Dele af Havet, og med Tiden vil den sandsynligvis aldeles forsvinde fra Jorden,

Nordkaperen eller Biscayahvalen (*Balaena biscayensis*) er den Art, som de gamle Baskere mellem Efteraars- og Foraarsjævn-døgn jagede i det biscayiske Hav og senere om Sommeren under Island, Amerika og Nordkap, paa hvilket sidste Sted den skal have været saa almindelig, at den har faaet et af sine Navne derfra. Franskmænd, Hollændere og Amerikanerne deltog senere i Fangsten, og nu maa Nordkaperen betragtes som endnu nærmere sin Undergang end Grønlandshvalen.

De til Tandhvalernes Underorden (*Denticte*) hørende Hvaler har et større eller mindre Antal keglannede Tænder, og Næseborene er udvendigt forenede til et halvmaanedannet Blæsehul. De er i det hele af en mere langstrakt Bygning end Bardehvalerne, har et rummeligt Svælg og er hurtige og graadige Rovdyr, der som oftest lever selskabeligt og tumler sig paa Havets Overflade.

Den første Familie af Tandhvalerne, Delfinerne (*Delphinidae*), er den righoldigste af dem alle. De herhen hørende Dyr har mange, ganske ensartede, keglannede Tænder i begge Kæber, der ofte er forlængede som et Slags Næb.

Delfinerne findes i alle Have og er de eneste Hvaler, som gaar langt op i Floderne, ja undertiden tilbringer Livet der og i de med dem forbundne Søer. De vandrer som alle Hvaler, er i høj Grad selskabelige og har paa Grund af Dyrenes Livlighed, ringe Sky for Mennesker og lystige Legen fra de ældste Tider været velsete saavel af de Søfarende som af Digterne. De hurtigsvømmende Dyr hører til Havets frygteligste Rovdyr og vover endog at binde an med de store Bardehvaler, som de virkelig ved deres sjældne Udholdenhed kan faa Bugt med. De fortærer desuden Blæksprutter, andre Bløddyr, Krebs- og Straaledyr. Hunnerne er omtrent ti Maaneder drægtige og føder én eller to Unger, som de længe giver Die.

Hvidfisken (*Beluga leucas*) har et rundt Hoved med but Snude, mangler Rygfinne, og alle Tænder falder ud med Alderen. Den opnaar en Længde af 4—6 M. Unge Dyr er brunlige eller blaalig-graa, gamle mælkehvide, spillende i gulagtigt Rosenrødt, og det er denne Farve, Dyret skylder sit Navn. Det skal være et prægtigt Syn, at se en Flok af disse blændende Hvaler skiftevis dukke op af det mørke Hav og sprøjte Vandstraaler i Vejret.

Hvidfisken findes i alle Have i det høje Norden fra 56° n. Br.

Af alle Havets Gaver er ingen vigtigere for Færingerne, Islænderne og Beboerne af Øerne Nord for Skotland end Grindehvalen (*Globicephalus melas*), et Dyr af indtil 7 Meters Længde,

Grindehvalen forekommer i større Flokke i det nordlige Atlanterhav og forvilder sig undertiden derfra op til Grønlands Kyster

og besøger dels Nordhavet, dels det stille Hav, dels ogsaa det atlantiske Hav, ja endog Middelhavet, uden dog at foretage regelmæssige Vandringer. Af ingen anden Hval strander der saa store Masser som af Grinden.

Paa ingen Steder er Færgsten saa rigelig og stadig som ved Færøerne. Den største Flok af Grindehvaler, — »Grind,« som en saaden Flok kaldes — fangedes 1879 i Vestmanhavn og talte 1100 Stykker; 816 bjærgedes straks, og 248 tabtes i Uvejr ud af Fjorden, men flød op og inddrev til Vaagø.

Naar Vejret er mindre gunstigt, maa Færingerne tit tilbringe tre,

Grindefangst. Efter Drabet.

fire Døgn i Baadene og ofte ro mange Mil paa et oprørt Hav; thi selv om Sejlene kan bruges, ror Færingerne, naar de jager Grind. Man ser en hel Flotille, hyppigt paa 200 Baade, hver bemanded med 6—8 Mand, der driver Grinden med en Sikkerhed, som grænser til det vidunderlige. Er Vejret for ugunstigt til at drive Flokken ind paa Grunden, stænges den inde (»gemmes«) i en Fjord, indtil Vejr og Strøm er tjenlige.

Graba beskriver en Grindefangst paa Færøerne paa følgende Maade: »Den 2den Juli lød der paa én Gang fra alle Sider Raabet: »Grindabo!« Dette Raab tilkendegiver, at en Baad har opdaget en Flok Grindehvaler. I et Nu var hele Thorshavn i glad Bevægelse,

og i Løbet af 10 Minutter stødte 11 Baade, hver med 8 Mand, fra Land; Folkene trak Trøjerne af og brugte Aarerne saa flinkt, at Fartøjerne fløj afsted som Pile. Vi gik med Amtmanden op paa Skansen og opdagede igennem Kikkerten to Baade, som signaliserede Grindabo. Nu steg der en høj Røgsøjle i Vejret ved den nærmeste By, straks efter en anden fra et nærliggende Bjærg. Overalt flammede der Bavner. Fjorden vrimlede af Fartøjer. Vi gik om Bord i Amtmandens Jagt og saa nu Hvalerne, om hvilke alle Baadene havde dannet en vid Halvkreds. Omtrent 20—30 Baade omringede i omtrent 100 Skridts Afstand fra hverandre Flokken og drev den langsomt ind imod Bugten ved Thorshavn. Omtrent Fjerdedelen af alle Hvalerne var synlig; snart dukkede der et Hoved op og udspøjtede sin Vandstraale, snart saa man den høje Rygfinne, snart hele Overkroppen. Vilde de gøre et Forsøg paa at smutte ud mellem Fartøjerne, saa blev der kastet Stene og Blyklumper, fæstede til Snore i Vandet; svømmede de rask fremad, blev der halet ud, saa at Aarerne undertiden knækkede.

Jo nærmere Hvalerne kom Havnen og Landet, desto uroligere, blev de, trængte sig tæt sammen i en Hob og ænsede ikke synderligt, at der blev kastet med Sten og slaaet med Aarerne i Vandet. Baadenes Kreds trak sig tættere og tættere sammen om de ulykkelige Slagtofre; disse drog bestandig langsommere ind i Havnen, anende Faren. Da de var komne ind i Vestervaag, som kun er 250 Skridt bred og dobbelt saa lang, vilde de ikke længere lade sig drive som en Flok Faar og gjorde Mine til at vende om. Nu nærmede det afgørende Øjeblik sig. Uro, Frygt, Haab og Mordlyst stod skrevet paa Færingernes Ansigter. De opløftede et vildt Skrig; alle Baadene styrtede ind paa Flokken og stak med brede Harpuner de Hvaler, som ikke var Baadene saa nær, at de kunde knuse dem med et Slag af Halen. De saarede Dyr for afsted med frygtelig Hurtighed; hele Flokken fulgte efter og løb op paa Stranden. Alle Baade ilede efter Hvalerne; man søgte blindt ind imellem dem og stak løs paa dem. De Folk, som stod paa Land, gik indtil op under Armene ud i Vandet til de saarede Dyr, slog Jærnkroge, til hvilke der var fastgjort et Tov, ind i Kroppen eller i Blæsehullet, og nu trak 3—4 Mand Hvalen helt op paa Land og skar Halsen over paa den lige ind til Ryghvirvlerne. I Dødskampen piskede Dyret Søen med sin Hale, saa at Vandet stænkede vidt omkring; det klare Vand i Havnen blev farvet blodrødt; og Blodstraaler sprøjtedes i Vejret fra Blæsehullerne. Henved 30 Baade, 300 Mennesker, 80 dræbte og endnu levende Hvaler befandt sig paa et Rum af ikke mange Kvadrattavne. Overalt Raab og Skrig. Med Klæderne, Ansigterne og Hænderne farvede af Blod saa de ellers saa godmodige Færingier ud som Sydhavs-Kannibaler. Men da en Mand blev strakt til Jorden, og en Baad blev slaaet i Stykker ved et Slag af Halen af en døende Hval, blev den sidste Del af dette Sørgespil dog spillet til Ende med

større Forsigtighed — 80 dræbte Hvaler bedækkede Stranden; ikke en eneste var undkommen.«

Nær beslægtede med Grindehvalen er Spækhuggerne (*Orca*) som udmærker sig ved deres høje, tilbagebøjede Rygfinne, der i Afstand ligner en Sabel.

Den almindelige Spækhugger, norsk: Vagnhund (*Orca gladiator*) er allerede fra de ældste Tider bekendt for sit Rovbegær. Den bliver 7—8 M. lang og findes overalt i det nordlige Atlanterhav. Man ser den svømme rask om, sædvanlig 5, 6 i Række, spejdende over hele Overfladen. Den gør ikke alene Jagt paa Sæler — deraf et andet norsk Navn: »Kobbeherre« — samt paa mindre og større Fisk, deriblandt Helleflyndere, men ogsaa paa Havets Kolosser, de store Bardehvaler. »Ti eller flere Spækhuggere,« skriver Pontoppidan, »bider sig saa fast i Hvalens Sider, at de bliver hængende der i henved en Time og ikke giver Slip, førend de har udrevet en Klump Spæk af over en Alens Størrelse. Under saadanne Angreb brøler Hvalen frygteligt, ja springer mangan en Gang favnehøjt op over Vandet; da ser man, at dens Bug ligeledes er besat med Fjender. Undertiden tumler disse saa længe om med Slagtoftet, at de næsten har flaaet det og revet Spækket af det.« (Se Billedet S. 487).

Den hyppigste af alle Delfiner er det almindelige Marsvin, der hører til Slægten *Phocaena*, som kendes paa den jævnt skraaende Pande, den ikke paafaldende høje Rygfinne og det store Antal Tænder i hver Kæbe. Marsvinet eller Tumleren, paa norsk: Nisen, (*Phocaena communis*) bliver 1,5—2 M. lang. Den glinsende Hud er paa Ryggen sort, paa Siderne hvidgraa og paa Bugen hvidlig. I begge Kæber findes der paa hver Side 23—25 Tænder.

Det er Marsvinet, man møder paa enhver Rejse over Østersøen, Kattegat og Nordsøen; men som dets egentlige Hjem maa man betragte hele den nordlige Del af det atlantiske Hav. Det holder sig mest til Kysterne og vandrer af og til op i Floderne; det er saaledes gentagne Gange blevet truffet i Rhinen og i Elben ovenfor Magdeburg, og man har fældet det baade ved Paris og London. Om Foraaret drager det efter Sildene og forfølger dem med en saadan Iver, at Fiskerne hader det, fordi det skader Erhvervet og undertiden sønderriver Garnene og fortærer de deriværende Fisk. Stærkere Garn bliver dog ofte Marsvinets Undergang, idet det bliver hængende i dem og kvæles.

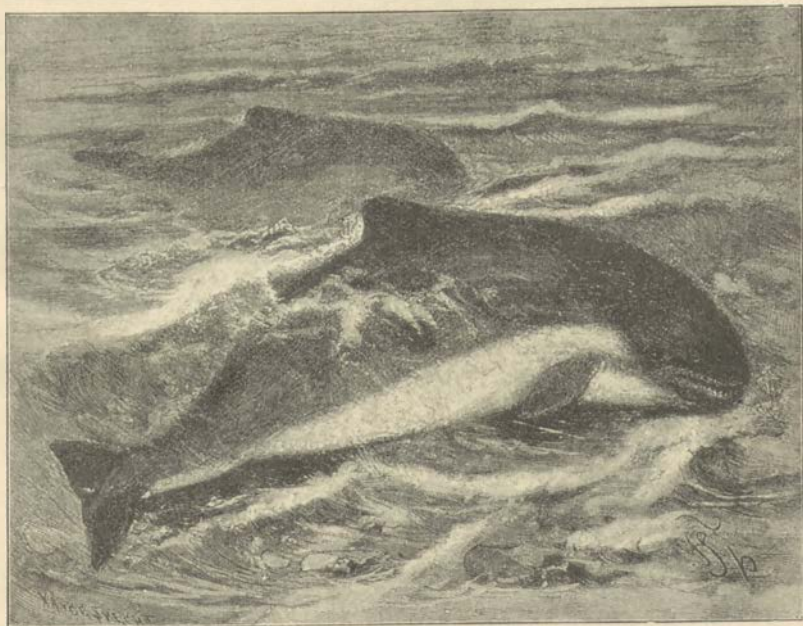
Marsvinet er selskabeligt og samles undertiden i meget store Flokke, som bliver længe sammen. Ofte leger det paa den mest tiltalende og afvekslende Maade med andre af sin Art; det tumler og boltrer sig i Vandet, springer op i Vejret o. s. v.

I Danmark drives der lidt Fangst i Isefjorden (Bramsnæs vig) og i Lillebælt ved Middelfart.

Den spidssnødede Delfin eller Springerens (*Delphinus*

delphis), bliver ca. 2 M. lang. Tændernes Antal udgør sædvanligvis 32—47 i hver Kæbe; dog har man ogsaa fældet Springere, som ialt havde det store Antal af 212 Tænder. Det er denne Art, der under Navnet Delfin saa ofte omtales af de romerske Digtere. Den er udbredt i Middelhavet, det nordlige Atlanterhav og Nordsøen, og den gaar hyppigt ind i Kattegat.

I Væsen og Færd minder den ganske om Marsvinet og sine andre Slægtninge, men er endnu mere livlig, lunefuld og oplagt til Leg. Snart boltrer den sig langt fra Kysten i rum Sø, og snart gaar den højt op i Floderne; sædvanligvis træffes den i Flokke paa

Marsvin.

6—10 Individuer; disse kommer fra det fjærne Skibene i Møde og omkredser dem længe under kaade Lege, idet de uafsladeligt dukker op og ned.

Næbhvalerne (*Hyperoodon*) har en stærkt forlænget Snude. Med Alderen taber denne alle sine Tænder, eller bibeholder i alt Fald kun to i Underkæben. Den almindelige Døgling, ogsaa kaldet Næbhval og Andehval (*H. rostratus*) er den mest bekendte Art. Den er af indtil 10 Meters Længde og kan indeholde indtil 11 Tdr. Tran, der betales meget højt, da den er stærkt spermacet-

holdig. Døglingen gennemstrejfer i smaa Flokke Atlanterhavet og den sydlige Del af det nordlige Ishav.

Allerede i 1819 offentliggjorde Humboldt nogle Iagttagelser om en Delfinart, som bebor de store Floder i Sydamerika. Amazon-delfinen (*Inia amazonica*) har en endnu længere Snude end Døglingen, nemlig et smalt, trindt, med stive Haar besat Næb med 66—68 spidse, noget krumme Tænder i hver Kæbe. Saavidt vides, bebor denne Ferskvandshval saa godt som alle Sydamerikas Floder mellem den 10de^o n. og den 17de^o s. Br. Den er langsommere og mindre livlig end Springeren og lever sædvanligvis kun i Smaaflokke. Foruden Smaafisk skal den tillige æde alle Slags Træfrugter, som

Narhvaler.

fra Grenene falder ned i Floderne. Dens slanke Legeme er 2—3 Meter langt, og dette Maal gælder endda kun Hannen; Hunnen er blot halvt saa stor.

Den østlige Halvkugles Ferskvandshval, Gangesdelfinen (*Platanista gangetica*) har en opadbøjet, noget tyk Snude, og kun 30—32 Tænder. Fedtfinnen paa Ryggen er kun antydnet ved en Fedtknude. Dyret lever i Forindiens Floder. Det er ligesom de andre Delfiner selskabeligt og tager Fisk, Skaldyr m. m. samt efter sigende Frugter og Ris. Muligt stammer disse Plantedele dog fra Maveindholdet af de fortærede Fisk.

Narhyalen (*Monodon monoceros*) udmærker sig fremfor andre Hvaler ved den ejendommelige Maade, hvorpaa Hannens Overkæbe er væbnet. Vandret fra den udgaar der nemlig 2—3 M. lange,

skrueformigt fra venstre til højre drejede, elfenbensagtige Stødtænder, af hvilke den ene (den højre) dog i Reglen er hæmmet og falder ud i en mere fremrykket Alder. Dyret er sædvanligt 4—5, sjældent 6 M. langt. Hos udvoksne findes der paa hvid eller hvidgul Grund talrige langagtige, graa og brune Pletter.

Det er intet Under, at der er fortalt mange Fabler om et saa paafaldende Dyr. Navnlig har Stødtanden givet Anledning til allehaande Gisninger. Det rimeligste er vel, at den kun er et af de Vaaben, som Hannerne har forud for Hunnerne; thi dersom den virkelig var nødvendig i et eller andet Øjemed, vilde det ikke være let at forstaa, hvorledes Hunnen kunde undvære den. Narhvalen bebor de nordlige Have og findes hyppigst imellem den 70de og 80de^o n. Br.; i Davisstrædet og Baffinsbugten Syd for Polarkredsen forekommer den kun sjældent.

Denne Hval ses sædvanligt i Flokke paa 15—20 Individer, i Reglen Dyr af samme Køn. I det høje Norden skal den ogsaa flokkes i Skarer paa flere Hundreder, navnlig paa Steder, hvor der er aabent Vand i det paa store Strækninger isbelagte Hav. Flokkene svømmer saa tæt, at en Han altid lægger Stødtanden paa sin Formands Ryg.

Skønt Mennesket fra gammel Tid har jaget denne Hval, er det maaske ikke dens værste Fjende; ikke alene Spækhuggeren og de store Hajer, Havkalan og Brugden efterstræber den, — men Havet selv volder ofte deres Undergang, idet mange af disse Hvaler kastes paa Land i Storm. Tidligere blev Stødtænderne betalte med utrolige Summer.

Ved sin uhyre Størrelse og det mægtige, tykke Hoved, som i det mindste udgør en Tredjedel af Kroppens Længde, adskiller Kaskelotten eller Spermacethvalen (*Physeter macrocephalus*) sig mere fra Delfinerne end fra Bardehvalerne; men Hovedskallens Bygning og Tandsættet minder dog om hine hurtige og rovgerrige Pattedyr.

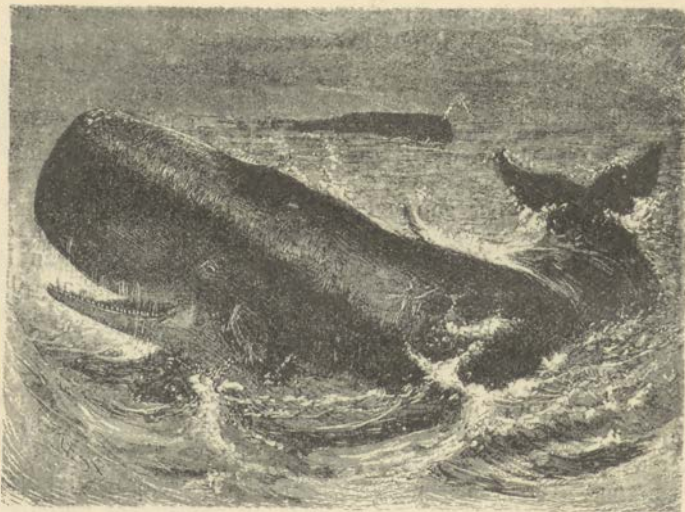
Kaskelotten staar i Henseende til Størrelse ikke tilbage for de store Bardehvaler. Udvoksne Hanner opnaar en Længde af 20—23 M. og et Omfang af 9—12 M. Hunnerne er langt mindre. Forholdsvis er Lufferne smaa; hos en Han er de kun 2 M. lange og 1 M. brede; Halefinnen er derimod 5 M. bred.

Man kan betegne Kaskelotten som det mest uformelige af alle Dyr. Hovedet er paafaldende paa Grund af dets store Masse og af dets Tykkelse, som overalt er ens. Under dets tykke Spæk udbreder der sig Senelag, som tjener til Sidevægge for et stort Rum; dette er ved en vandret Væg delt i to, ved flere Aabninger forbundne Kamre. Hele dette Rum er opfyldt af en klar, oljeagtig Vædske, som i størknet Tilstand kaldes Hvalrav eller Spermacet, og som endvidere findes i et Rør, der strækker sig fra Hovedet til Halen, samt i mange smaa, i Kødet og Spækket fordelte Smaasække. En særegen Opmærksomhed fortjener Urinblæren; den rummer

en oljeagtig Vædske, hvori der undertiden svømmer runde Klumper af 8—30 Ctms. Gennemsnit og 10—16 Kilos Vægt, sandsynligvis Aflejringer, der opstaar ved Sygdom ligesom vort Nyregrus. Det er den bekendte, kostbare Ambra.

Kaskelotten er en Verdensborger, der har hjemme i alle Have. Som dens egentlige Hjem betragter man dog Havene paa den sydlige Halvkugle.

Bevægelserne minder mere om Delfinernes end om Bardehvalernes, og Kaskelotten kan næsten maale sig med de hurtigste Medlemmer af Ordenen. Naar den svømmer i Ro og Mag, tilbagelægger den 3—4 eng. Mile i Timen, og naar den svømmer hurtigere, skyder den saa rask igennem Søerne, at Vandet kommer i det heftigste

Kaskelotten.

Oprør, og at der rejser sig store Bølger, som strækker sig vidt og bredt. Da kan den i Hurtighed kappes med ethvert Skib. Dyrene er i det hele sjældent rolige; kun naar de sover, hviler de, næsten uden at bevæge sig, paa Vandets Overflade.

Saa vidt man ved, udgør forskellige Arter af Blæksprutter Kaskelottens vigtigste Føde. Smaafisk, som forvilder sig ind i dens mægtige Gab, bliver naturligvis ogsaa slugte; men paa dem gør denne Hval egentlig ingen Jagt. De ældre Søfarere fortalte, at Kaskelotten ogsaa efterstræbte Hajer, Sæler, Delfiner, ja endog Bardehvaler; men nyere og nøjere lagttagere har aldrig bemærket dette. Af dem erfarer vi derimod, at Kaskelotten undertiden nyder Plantenæring; i det mindste har de i Maven paa dræbte Hvaler af denne Art fundet forskellige Træfrugter, som ad Floderne er bleven førte ud i Havet.

FJORTENDE ORDEN. PUNG DYRENE.

Pattedyrklassen har kun faa Ordener, der i den Grad fortjener vor Interesse som Pungdyrene. Naar undtages Pungen, hvorefter den har Navn, og Forplantningsforholdene, har Ordenens mange forskelligartede Familier saa lidt tilfælles, at de egentlig godt kunde fortjene at opfattes som selvstændige Ordener indenfor en hel Underklasse af Pattedyr, og alt tyder paa, at Pungdyrene er lidet forandrede Rester af en Pattedyrgruppe, hvis Blomstringstid tilhører en fjærn Jordperiode. Sammenligner man dem med t. Eks. et Rovdyr eller en Gnaver, vil det, selv for den mest overfladiske Iagttager, være indlysende, at Pungdyret er absolut laverestaaende i Udvikling end det nok saa tilsvarende Rovdyr eller Gnaver, — det være sig nu i Henseende til Legemsbygningen i sin Helhed eller i Lemmernes, Tandforholdenes eller andre Enkeltheders Udvikling.

Om Pungdyrenes Legemsform lader der sig kun lidet sige i al Almindelighed. Ordenens enkelte Medlemmer afviger indbyrdes, mere end Tilfældet er indenfor nogensomhelst anden Orden, fordi baade deres Levevis og — som Følge deraf — deres Bygning er næsten lige saa forskellig som blandt andre Pattedyrordener til sammen. Størrelsen varierer fra en Spidsmus's til en middelstor Hjorts. Fælles for hele Ordenen er kun Forplantningsorganernes Bygning og Tilstedeværelsen af de saakaldte Pungben. Disse er forbenede Bugmuskelsener, der er fæstede fortil paa Skambenet. De findes hos begge Køn, men hos Hunnen er Bugvæggen desuden særlig kraftigt udviklet og bidrager sammen med Pungbenene til at beskytte de i Pungen værende Unger mod Tryk af Bugindvoldene. Den af Seneforbeningerne støttede Pung, hvori Dievorterne ligger, kan være en fuldkommen lukket Lomme, men kan ogsaa kun danne to Hudfolder eller kan være ganske uudviklet. Ungerne fødes mere ufuldkomne end hos noget andet Pattedyr. De er bitte smaa, nøgne, blinde, og deres Lemmer er kun vorteformige Udvækster. Svangerskabsperioden er meget kort, og Moderen tager det lidet udviklede

Foster med Munden og fører det ned i Pungen til en Patte, som Ungen suger sig fast til. Her bliver den hængende, indtil dens Sanseredskaber og Lemmer er uddannede, og i den Tid er Pungen ikke blot en Rede, men ligesom et nyt Modersliv for den. Medens Ungen hos nogle Pungdyr kun befinder sig én Maaned i Modersliv, tilbringer den 6—8 Maaneder i Pungen.

Pungdyrene, hvis Levemaade er saa forskellig, at den ikke kan beskrives i Almindelighed, findes nu kun i Amerika og Australien. Den sidste Verdensdel er deres egentlige Hjem, og største Delen af de derværende Pattedyr er Pungdyr. I tidligere Jordperioder fandtes de ogsaa i Europa, især i Frankrig og England.

* * *

Kæmperne i Pungdyrenes Orden er Springpungdyrene, de saakaldte Kænguruer, (*Macropodinae*), der alle udmærker sig ved en paafaldende Legemsbygning. I Overensstemmelse med de ualmindelig stærkt udviklede Baglemmer har hele Lændepartiet en overordentlig kraftig Bygning, hvorimod Forkroppen og Forlemmerne samt Hovedet er særdeles svagt byggede. De forholdsvis korte Forlemmer staar kun i ringe Grad i Bevægelsens Tjeneste og benyttes næsten udelukkende til at bringe Føden til Munden, medens de stærkt forlængede og yderst muskelstærke Baglemmer i Forening med den kraftige Hale sætter de større Kænguruer i Stand til at gøre saa lange Spring, at Bevægelserne ikke giver Hjortens noget efter i Hurtighed. Laarene er meget stærke, Skinnebenene lange og Fodroden uforholdsmæssig forlænget; de fire Tæer, af hvilke den mellemste har en stor, hovagtig Klo, har ligeledes en betydelig Længde og Styrke. Den lange, tykke Hale udmærker sig ved stor Muskelkraft. De korte Forlemmer har hos de fleste Arter fem Tæer med krumme Kløer. Hovedet ligner en Mellemtung mellem Hjortens og Harens.

Nyholland og dets Nabøer er Springpungdyrenes egentlige Hjem. De udstrakte, græsrighe Sletter er befolkede af dem; nogle Arter foretrækker dog kratbevoksede Egne, andre lever — saa utroligt det end lyder — paa Træer. De fleste fører et ensomt Liv og kommer kun tilfældigt sammen i større Antal paa saadanne Steder, hvor der findes rigelig Føde. De mindre, kun kaninstore Arter er Natdyr; de øvrige færdes om Dagen.

Gangen, som man bedst kan iagttage, naar Dyret græsser, er en klodset og ubehjælpelig Humpen. Det stemmer Haandfladerne mod Jorden og skubber Bagbenene ind imellem Forlemmerne, men for at kunne hæve de lange Baglemmer fra Jorden under denne Bevægelse, maa det støtte sig paa Halen. I denne ubekvemme Stilling forbliver Kænguruen heller ikke længere end højst nødvendigt. Selv naar den afbider sin Føde, sidder den paa Bagbenene og Halen, medens den lader Forlemmerne hænge slapt ned. Saa snart den

har affbidt en eller anden Plante, hæver den igen Forkroppen og indtager sin sædvanlige Stilling, hvilende paa Bagløbene og paa Halen som paa en Trefod. Naar de mindre Arter sætter sig til at sove, trykker de sig tæt ned til Jorden paa alle fire Lemmer og lægger Halen langs ind under Kroppen. Denne Stilling gør det muligt for dem øjeblikkeligt at flygte, saa snart de mærker nogen Fare.

Kænguru.

Naar en Kænguru griber Flugten, benytter den kun Bagbenene til at springe med. Den lægger Forlemmerne tæt ind til Brystet, strækker Halen lige bagud og farer som en Pil gennem Luften; det ene Spring følger rask efter det andet, og ved hvert af dem tilbagelægger den mindst 3 M.; de større Arter gør endogsaa Spring paa 6—10 M. og hæver sig 2—3 M. fra Jorden. Selv fangne Individer springer undertiden indtil 8 M. ad Gangen. Kun en udmærket Hund kan indhente en flygtende Kænguru, da denne med Lethed

sætter over Buske o. l. Forhindringer, som Hunden maa løbe uden om. Paa ujævn Grund bliver Flugten vanskeligere for Kænguruen, navnlig naar den skal ned ad Bakke. En flygtende Kænguru kan udholde at springe flere Timer i Træk uden at hvile.

Af Kænguruernes Sanser synes Hørelsen at være bedst udviklet; Synet er svagere og Lugteevnen vistnok ikke meget stærk. Kænguruerne er temmelig dumme; de lader sig ikke let tæmme og viser ingen Hengivenhed for deres Oppasser.

Føden bestaar af Plantestoffer, især af Græs og Træernes Blade; mange af dem fortærer dog ogsaa Rødder, Bark, Knopper, Frugter og forskellige Urter.

De større Arter føder sjældent mere end én Unge. Trods Dyrets Størrelse er Bæretiden kun meget kort, saaledes hos Kæmpe-Kænguruernes Hunner kun 39 Dage. Ungen tages af Moderen med Munden og sættes fast paa en af Pattevorterne, idet hun med Forlemmerne aabner Pungen. Tolv Timer efter Fødselen har den spæde Kæmpe-Kænguru kun en Længde af ca. 3 Ctm. og kan paa dette Udviklings-trin kun betragtes som et ufuldbaarent Foster. Den er nøgen, halvt gennemsigtig og blød; Øjnene er lukkede, Ørerne og Næseborene antydede, og Lemmerne endnu ikke tydeligt udviklede; men Forlemmerne er, mærkeligt nok, en Tredjedel længere end Baglemmerne. Med stærkt bøjet Krop, og med den korte Hale krummet ind mellem Bagbenene hænger Ungen fast ved Pattevorten, ude af Stand til selv at die. Saa snart den hænger ved Vorten, svulmer denne saa stærkt op inde i Ungens Mund, at Læberne omslutter den ganske tæt paa det smalleste Sted, hvorved Ungen forhindres i at falde af. Saa vidt man ved, suger Ungen ikke selv Mælken, men denne sprøjtes fra Vorten ned i dens Hals. Ungen forbliver næsten 8 Maaneder i Pungen, Naar den først har faaet Haar, vokser den meget hurtigt og begynder samtidigt dermed at rejse de lange Ører, som før har hængt slapt ned. Fra nu af titter den hyppigt ud af Pungen, naar Moderen sidder stille; den strækker hele Hovedet ud og ser sig livlig om, ja begynder endogsaa at rode lidt om med Forlemmerne og selv at æde. Moderen viser dog endnu stor Omsorg for den; i Begyndelsen sætter den sig til Modværg mod ethvert Forsøg paa at se eller berøre Ungen inde i Pungen; men naar Ungen først selv har begyndt at stikke Hovedet frem, gør Moderen sig ikke synderlig Umage for at skjule den. Den Lille er meget frygtsom og trækker sig ved den ringeste Forstyrrelse tilbage i Pungen. Her indtager den alle mulige Stillinger; snart ligger den, snart sidder den, snart stikker den Hovedet ud og snart Bagbenene eller Halen. Det er morsomt at se, hvorledes Moderen, naar hun vil springe et andet Sted hen, driver den fremtittende Unge ind i Pungen, og hvorledes hun, naar den ikke straks vil lystre, giver den et lille Slag med Forpoten. Endnu længe efter, at Ungen har begyndt at forlade sit sikre Skjul og har græsset sammen med Moderen, flygter den ind i Pungen, saasnart den tror sig i Fare. I voldsomme Spring sætter

den da hen til Moderen og styrter hovedkuls ind i den halvt aabne Pung, vender sig om derinde og kigger straks efter ud med et komisk Udtryk af den misundelsesværdigste Tryghed.

Kænguruerne er det vigtigste Vildt i Australien og jages baade af de Indfødte og af Kolonisterne. Australnegerne sniger sig ubemærket hen i Nærheden af de flokkevis græssende Dyr og fælder flere af Flokken. De engelske Kolonister betjener sig af en egen Slags Hunde, der er særligt afrettede til Kængurujagt. Tre eller fire af disse Hunde er som oftest i Stand til at drive Kænguruen saaledes, at den kommer paa Skud. Men denne Jagt er ingenlunde uden Fare, thi Kænguruen bruger i Nødsfald sine stærke Baglemmer saavel mod Mennesker som mod Dyr. [De flygtende Kænguruer søger gerne ud i Floder og Søer og oppebier der Hundene. Disse er nødt til at svømme, hvorimod Kænguruerne er høje nok til at kunne bunde; den første Hund, der naar ud til Kænguruen, bliver grebet af den med Forlemmerne og trykket ned under Vandet; derpaa holder Kænguruen den nede med sine Bagben, indtil Hunden er druknet. En kraftig Han-Kænguru af en af de større Arter kan paa denne Maade ofte forsvare sig mod flere Hunde. Med den største Koldblodighed lader den den ene Hund efter den anden svømme ud til sig og passer nøje paa at gribe den i det gunstigste Øjeblik. Er Hunden først bleven grebet, er det ude med den, hvis ikke en anden i Tide kommer den til Hjælp.

Kænguruernes Kød skal være særdeles velmagende, og baade Pelsen og Skindet benyttes. Alle Arter taaler meget godt Fangenskab. Om Vinteren behøver de ikke nogen synderlig varm Stald, og naar de plejes nogenlunde godt, forplanter de sig villigt. I Tyskland er der gjort et Forsøg paa Kænguruopdrætning i stor Stil (i en Skov i Rhinprovinsen), og et tysk Jagttidsskrift for 1890 meddeler, at de der indførte Kænguruer formerer sig godt og allerede danner en kraftig Stamme.

Kæmpe-Kænguruen, Kolonisternes »Boomer«, (*Macropus giganteus*), er en af Familiens største Arter. Gamle Hanners Længde beløber sig i alt til henimod 3 M., hvoraf Halen maaler 90 Ctm., og Vægten udgør 100—200 Kilo. Hunnen er dog omtrent en Tredjedel mindre. Haarklædningen er rigelig, tæt, glat og blød. Pelsens Hovedfarve er graabrun. Underarmen, Skinnebenene og Fodroden er lyst gulbrune, Tærne sortagtige og Overlæben hvidlig. Ørerne er udvendig nøddebrune, indvendig hvide.

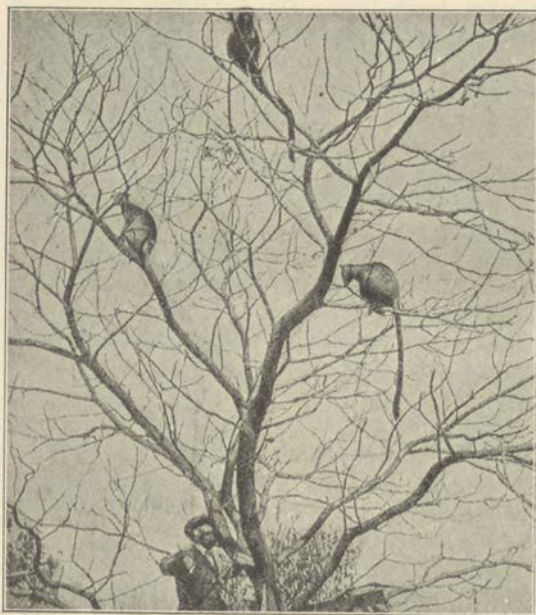
I Aaret 1770 opdagede Cook Kænguruen paa Kysten af Ny-Syd-wales og gav den det Navn, hvormed de Indfødte betegnede den. Nu er Kænguruen ved de fortsatte Forfølgelser trængt langt tilbage fra Kysterne, og selv i det Indre af Landet begynder den at blive sjældnere. I Reglen ser man kun 3—4 Individuer i en Flok, og selv disse bekymrer sig egentlig ikke om hverandre. Paa rigtig gode Græsgange støder der dog hyppigt et større Antal sammen,

men naar der ikke længere er Føde paa Stedet, skilles de. Tidligere troede man, at enhver lille Flok var anført af en Han; men denne Antagelse har vist sig at være urigtig.

Klippe-Kænguruen (*Petrogale penicillata*) opholder sig i klipperige Egne. Den er et smukt Dyr af omtrent 1,25 M.s Længde, hvoraf dog Halen udgør omtrent det halve. Denne udmærker sig ved, at den i Spidsen har en Dusk af lange og stive, sorte Haar.

I Sydaustraliens Bjærg egne forekommer denne Art i temmelig stort Antal, men den træffes sjældent, da den er et Natdyr, der

kun undtagelsesvis kommer frem af sine mørke Huler, inden Solen er gaaet ned. Den Sikkerhed og Behændighed, med hvilken den færdes paa stejle Skraaninger og Klippe vægge, giver ikke Abernes noget efter.

Træ-Kænguruer.

Intet af de springende Pungdyr besidder en saa stor Færdighed i at klatre som Træ-Kænguruen eller Kænguru-Bjørnen (*Dendrolagus ursinus*), der lever paa Ny-Guinea. De lange og kraftige Forlemmer, som i Styrke ikke staar meget langt tilbage for Baglemmerne, afgiver et vigtig

Kendemærke for denne Slægt. Kænguru-Bjørnen er et temmelig stort Dyr; dens Krop er omtrent $\frac{2}{3}$ M. lang, og Halens Længde overgaar endog Kroppens.

Det er et sælsomt Syn at se dette Dyr bevæge sig i Træernes Grene og der gøre allehaande Kunster. Med samme Sikkerhed som et Egern klatrer det op ad Stammerne og bevæger sig imellem Grenene. Dets Føde bestaar af Blade, Knopper, Frugter og Skud.

* * *

Kænguru-Rotterne (*Hypsiprymnus*) har megen Lighed med deres større Slægtninge, men adskiller sig fra dem ved den for-

holdsvis korte Hale, de lange Kløer paa Forlemmernes Mellemtæer, den spaltede Overlæbe og de smaa, runde Ører, der minder om Musenes. Nogle Arter er i Stand til at benytte Halen som et Slags Griberedskab, andre derimod ikke.

Den største, hidtil kendte Art er Bettongen (*Bettongia penicillata*), et Dyr af Kaninens Størrelse, med graabrun Rygside og hvidgul Bugside. Den yderste Tredjedel af den ca. 30 Ctm. lange Hale har en Dusk af sorte Haar. Størstedelen af Arten hører hjemme i Australlandet. Den graver sig et Hul i Jorden og udfører det rigeligt med tørt Græs. Denne Rede er vanskelig at opdage, fordi den i Farve falder ganske sammen med Omgivelserne. Det Græs, som Dyret bruger dertil, slæber det sammen med Halen, der er et ypperligt Griberedskab; ogsaa i Fangenskab ser man det bruge Halen paa denne Maade.

Den egentlige Kænguru-Rotte eller Potorumen (*Hypsiprymnus (Potorous) tridactylus*) har et langstrakt Hoved, korte Lemmer og en ægte Rottehale. Kroppen er omtrent 40 Ctm. lang og har en 25 Ctm. lang Hale. Forlemmernes Tæer er ikke forenede, hvorimod 2den og 3dje Bagtaa er sammenvoksede indtil Kloleddet. Den temmelig kraftige Hale er ringet og skællet og kun sparsomt bevokset med korte og stive Haar; en Del af den er ganske nøgen. Pelsen er blød og svagt glinsende, mørkebrun paa Ryggen og hvidgul paa Bugen.

Kænguru-Rotten lever i Sydaustralien og paa Van Diemens Land. Den opholder sig i Egne, som er tyndt bevoksede med Buske, og undgaar de aabne Steder. Den graver en Fordybning i Jorden mellem Græstotterne og udfører den med tørt Græs. Dagen tilbringer den sovende i denne Rede, sædvanligvis flere Individuer i Forening, og kommer først frem henimod Solens Nedgang. Den løber anderledes og med langt større Lethed end de øvrige springende Pungdyr, idet den ikke flytter begge Bagben samtidigt, men skiftevis. Den lever især af Rødder, som den opgraver, og anretter derved ofte en Del Skade i dyrkede Egne.

Hunnen føder i Reglen kun to Unger, som den længe bærer om med sig i Pungen og vaager over med den største Omhu, endnu længe efter, at de kan sørge for sig selv.

Kænguru-Rotten er let at holde, og en Kasse med Hø eller en lille Jordhytte er alt, hvad den forlanger til Bolig.

Et af de mærkeligste Pungdyr er den saakaldte Koala eller Pungbjørn (*Phascolarctus cinereus*). Dens Krop er plump og Hovedet bredt og kort med store, laadne Ører; Hale fattes, og baade Forlemmer og Baglemmer har Gribefødder. Paa Forfødderne kan de to inderste Tæer stilles mod de tre andre, og paa Bagfødderne findes en kraftig Tommel uden Klo, der kan stilles mod de fire andre Tæer, som har lange, krumme og spidse Kløer. Navnet »Pung-

bjørn« er betegnende; thi Dyret har megen Lighed med en ung Bjørn. Den er omtrent saa stor som en Jærv, ca. 60 Ctm. lang og 30 Ctm. høj. Paa Rygsiden er den rødlig askegraa, paa Bugsiden hvidgul; Ørerne er udvendig sortgraa.

Punghjørnen har hjemme i Østaustralien og Queensland; den er dog intetsteds almindelig. Han og Hun klatrer parvis om i de højeste Træer, men med en paafaldende Træghed. Den er halvvejs et Natdyr og sover bestandig i Middagstimerne i Gummitræernes mørke Kroner. Stille og ubemærket klatrer den om paa Grenene og æder Bladene og de unge Skud. Den føder kun én Unge, som den længe bærer om med sig paa Ryggen.

I Fangenskab bliver den snart tam og viser endog sin Vogter en vis Hengivenhed. Først i Aaret 1803 lærte Europæerne Pung-

bjørnen at kende. De Indfødte der kaldte den »Goribun«, har fra umindelige Tider efterstræbt den paa Grund af dens velvælgende Kød.

Punghjørn.

I Skovene paa Celebes, Molukkerne, Ny-Guinea, Timor og Ny-Irland findes en ganske ejendommelig Slægt af Klatrepungdyr, de saakaldte Kuskus eller Kuskuter (*Phalanger*), store, dvaske, langsomt klatrende Pungdyr af en temmelig plump Legemsbygning. Halen er kun ved Roden bevokset med Haar, dens yderste Halvdel er nøgen og ru. Ørerne er korte og Pupillen en lodret Spalte.

Den plettede Kuskus (*Phalanger maculatus*) er noget

større end en Kat. Pelsen er tæt og lodden og varierer meget i Farve; den er som oftest hvidgul eller hvidgraa med store, uregelmæssige, mørkebrune Pletter; Bugsiden er ren hvid, uden Pletter. Skindet er blødt og bruges meget som Foer til Klædningsstykker.

De første Meddelelser om dette Dyrs Levemaade skyldes Hollænderen Valentyn. Han betragter den plettede Kuskus, Malayernes »Kusu«, som et af de mærkeligste Dyr af »Væselsslægten« paa Amboina. »Hovedet,« siger han, »ligner meget en Rottes eller Rævs; Enden af Halen er nøgen og krum, og med den holder Dyrene sig saa fast ved Grenene, at man kun med Nød og næppe kan rive dem løs. De findes ikke alene paa Amboina-Øerne, men ogsaa paa

de egentlige Molukker, ikke saaledes som den vestindiske Væsel i Gange, men i Skovene, oppe i Træernes Kroner. Paa Ceram og Buru forekommer der flere end paa Amboina, hvor de bliver jagede af Menneskene, som fanger dem for at fortære dem. Grønne Blade, Yderskallen af Kanarienødder, Bananer og andre saftige Frugter udgør disse Dyrs Føde. Imellem Baglemmerne findes der hos Hunnen en Pung, hvori den gemmer sine 2—4 Unger. Deres Levevis minder i mange Henseender slaaende om Spøgelseabernes.*

Hos Kusuerne (*Trichosurus*) er Baglemmernes anden og tredje Taa sammenvoksede med hinanden lige til Kloleddet. Halen er en lang og lodden Snohale, der — ligesom hos flere Aber — er nøgen paa Undersiden ud mod Spidsen. De faa kendte Arter lever paa Nyholland og omliggende Øer. Det er langsomme, dvaske Dyr, der opholder sig paa Træer og kun færdes om Natten.

En af de mest kendte Arter i Australlandet og Tasmanien er Pung-Ræven eller Ræve-Kusuen (*Trichosurus vulpecula*), der har en Del ræveagtigt i sit Ydre, men ogsaa minder om Egernet. Kroppens Længde udgør 60 Ctm., Halens omtrent 45 Ctm. Pelsen er paa Rygsiden brungraa med et rødtligt Anstrøg; Bugsiden er lys okkergul og Strube og Bryst rustrøde.

De Indfødte efterstræber ivrigt Pung-Ræven og spiser dens Kød, skønt det har en ubehagelig Lugt.

Hunnen føder kun to Unger i hvert Kuld. Pung-Rævene er lette at tæmme, men viser sig dumme og dvaske.

Til de frugtædende Pungdyr hører Pung-Egernes Familie (*Petauroides*), der har en skuffende ydre Lighed med Flyve-Egerne.

Til de mest kendte Former hører Flyvepung-Egernet (*Petaurus sciureus*). I Størrelse og Udseende ligner det vort almindelige Egern, men endnu mere det sibiriske Flyve-Egern.

Det træffes fra Queensland til Victoria og er et ægte Trædyr, der klatrer med stor Færdighed, men kun ned fra opad; thi naar det vil ned, springer det, idet det ved Hjælp af den mellem Lemmerne udspændte Flagrehud daler langsomt ned. Det kan gøre meget lange Spring og vilkkaarligt forandre Springets Retning. Naar det springer ned fra et Træ i en Højde af 10 Meter, kan det i Springet naa hen til et andet Træ, der staar 20—30 Meter borte. Det er et natligt levende Dyr.

Flyvepung-Egernet er let at tæmme, og man træffer det ofte i Kolonisternes Huse. I Fangenskab viser det en stærk Selskabelighedsdrift, og i vild Tilstand findes det altid flokkevis.

Pung-Egernet (*Petauroides volans*) opnaar en Længde af 50 Ctm., foruden Halen, der har omtrent samme Længde som Kroppen. Farven er paa Rygsiden brunsort, paa Bugsiden hvid.

Pung-Egernet bebor Nyholland, især de store Skove mellem Port

Philipp og Moreton-Bay. Det er et behændigt klatrende Natdyr, som ved Hjælp af sin Flagrehud kan gøre meget lange Spring fra det ene Træ til det andet. Dets Kød skal være velsmagende, og det efterstræbes ivrigt, men er ikke let at fange.

Det mindste af alle Klatrepungdyr er Flyve-Pungmusen (*Acrobates pygmaeus*). Dens brede Flagrehud naar til Haandroden, og Halens Haar er rettede til hver sin Side ligesom Straalerne paa en Fjer. Dette tiltrækkende lille Dyr, som med Lethed flagrer fra

Flyve-Pungmus.

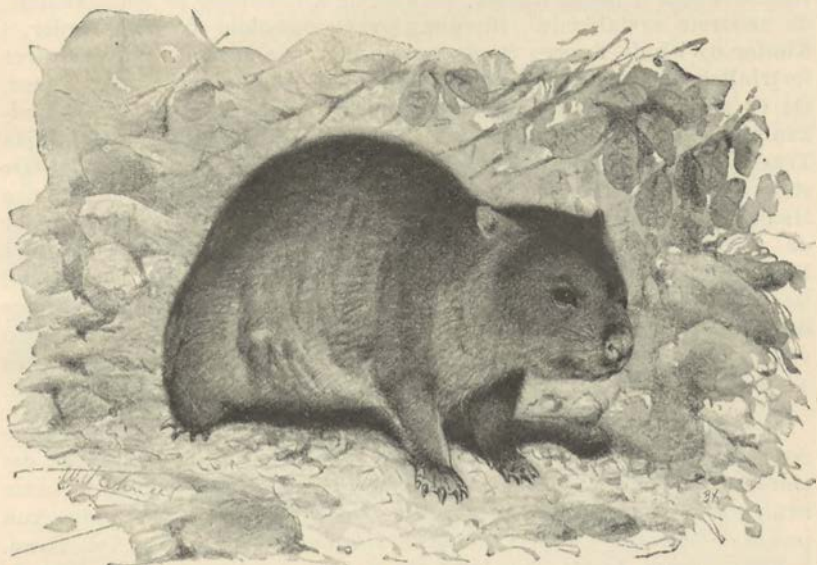
Træ til Træ, er ikke større end vor Husmus, med hvilken det har stor Lighed. Det lever i Østaustralien og holdes der ofte tamt i Bure.

Punggnaver- eller Vombat-Familien (*Phascolomyidae*) er overordentlig plumpe Dyr med korte, kraftige Lemmer, brede, nøgne Gravepoter med stærke Kløer paa alle Tæer, undtagen paa Baglemmernes lille Tommel. Tæerne er sammenvoksede temmelig langt ud, og Halen er kun en lille, næsten nøgen Stump. De har to store Fortænder i hver Kæbe, ganske som Gnaverne, og har store, flade, foldede Kindtænder i hver af Kæberne. Fortænderne slides imidlertid ikke skarpe som hos Gnaverne, men bliver stumpe, og

Underkæben bevæges ikke paa langs, men paa tværs af Overkæben.

Den tasmanske Bjørne-Vombat (*Phascotomys ursinus*) bliver omtrent saa stor som en Grævling, men den er langt tykkere og vejer sjældent under 30 Kilo. Den tætte og temmelig bløde Pels er paa Rygsiden brun, snart mere gulagtig, snart mere graalig, paa Bugsiden lysere, næsten hvidlig.

Vombatten lever i tætte Skove og graver sig udstrakte Huler og dybtliggende Gange i Jorden, i hvilke den sover om Dagen. Først naar det er Nat, humper den ud for at søge sin Føde, der bestaar af Græs, Urter og Rødder, hvilke sidste den skaffer sig ved Hjælp af sine kraftige Gravepoter. Dens Bevægelser er langsomme, men

Bjørnevombat.

sikre og kraftige, og den lader sig ikke bringe ud af Fatning, men gaar rolig frem, hvor den vil og lader sig ikke afskrække af noget.

Hvad Vombatten en Gang har begyndt paa, søger den at fuldføre trods alle Hindringer. Har den saaledes en Gang taget fat paa at grave en Hule, begynder den hundrede Gange forfra, dersom man tilstopper Hulen. De australske Nybyggere siger, at den er meget fredelig, og at den uden at vise Tegn paa Uro eller Vrede lader sig tage op fra Jorden og bære bort; men de tilføjer, at dersom det tilfældigvis falder den ind at forsvare sig, bliver den en Modstander, som ikke er til at foragte, fordi den da bider om sig som rasende paa en meget farlig Maade. Brehm bekræfter denne Angivelse. Fangne Eksemplarer tog det saaledes meget ilde op, blot man tog dem ved Fødderne, og bed undertiden arrigt til.

Som de fleste andre nyhollandske Dyr taaler Vombatten særdeles godt det europæiske Klima, synes at befinde sig vel i Fangenskab og bliver let tam. Den holder meget af Mælk, men nøjes ogsaa med Grøntfoder, Roer, Korn o. a. lign. I England er det lykkedes at faa den til at forplante sig, og man har derved faaet Kundskab om, at Hunnen føder 3—4 Unger, som den plejer med den største Omhu.

Rovpungdyrene (*Polyprotodontia*) har ganske Rovdyrenes Præg; Tandsættet er fuldstændigt og udmærker sig ved lange og stærke Hjørnetænder i begge Kæber; de øverste Kindtænder er spidstakkede, de nederste savtakkede. Rovpungdyrene opholder sig i Jordhuler, i Kløfter og i hule Træer; nogle færdes kun paa Jorden, andre klatrer fortrinligt, og nogle opholder sig næsten udelukkende paa Træer. De er næsten alle Natdyr; paa deres Strejftog følger de ofte Strandkanten og fortærer de af Havet opskyllede Dyr; de, som lever paa Træer, tager især Insekter eller smaa Pattedyr eller Fugleæg. De største Arter vover sig endog ind i Husene, og der dræber de, paa Maarenes Vis, alt det Fjerkræ, der findes, eller ogsaa stjæler de, som Ræven, Kød og Flæsk ud af Forraadskamrene, eller anfaldet Faarehjordene. Stemmen er en ejendommelig Knurren og en hul Gøen. — De større Arter er vilde, bidske og utæmmelige, de mindre derimod godmodige, og nogle kan let holdes i Fangenskab, men viser aldrig Hengivenhed for deres Herre. Om Foraaret føder Hunnen 4—5 Unger, som kommer til Verden i en nogenlunde udviklet Tilstand.

Pung-Ulven, ogsaa kaldet Zebra-Ulven (*Thylacinus cynocephalus*) er omtrent af samme Størrelse som Sjakalen og er det største kødædende Pungdyr. Den korte, tætsluttende Pels er graa-brun med 12—14 Tværstriber paa Ryggen. Pung-Ulven findes kun paa Van-Diemens Land, i tidligere Jordperioder ogsaa i Nyholland. I Nybyggernes første Tid forekom den meget hyppigt og anrettede stor Skade paa Faareflokkene; men Bagladerne har mere og mere fortrængt den. Den færdes om Natten, er meget sky for Dagslyset og er det stærkeste og dristigste af alle Pungdyr. Dens Føde bestaar af alle Slags Smaadyr — hvirvelløse saa vel som Hvirveldyr, endog af Myrepindsvin, hvis Pigge man har fundet i dens Mave. Den fanges i Fælder eller gribes af Hunde.

Pung-Jærven eller Pung-Djævelen (*Sarcophilus ursinus*), der ligeledes behor Van Diemens Land, er et bidsk Dyr, som endogsaa i Fangenskab angriber den Oppasser, der daglig giver det Føde. Kroppen er ca. 70, Halen ca. 30 Ctm. lang. Pelsen er grov og sort, paa Hovedet, Bugsiden og Halen brunsort; paa Brystet, Forbenene, Krydset og Laarene findes nogle afstikkende, hvide Baand.

I Begyndelsen led Nybyggerne meget af dette Dyr, da det tog deres Fjerkræ. Der anstilledes derfor Jagt paa det, og det maatte

nu trække sig tilbage til de utilgængeligste Bjærgskove; i nogle Egne er det aldeles udryddet. Det er et ægte Natdyr og skyr Dagslyset. Kødet er velsmagende.

Pungmaarene (*Dasyurus*) staar i Henseende til Legemsbygning mellem Ræven og Maaren. Kroppen er noget slank og langstrakt, Halsen temmelig lang og Hovedet noget spidst; Benene er lave, Bagbenene noget længere og mangler Indertaa; Klørerne er tykke, krumme og spidse. Den lange, haarklædte Hale er intet Griberedskab.

En af de mest bekendte Arter er den plettede Pungmaar (*Dasyurus viverrinus*), hvis brunlige Rygside er besat med uregel-

Pung-Myresluger.

mæssige, hvide Pletter, som paa Hovedet er noget mindre. Kroppen er 40, Halen 30 Ctm. lang; Skulderhøjden er 15 Ctm.

Pungmaaren findes i Nyholland og Van Diemens Land, især i Skovene ved Kysten. Om Dagen skjuler den sig i Huller under Trærødder og Stene, og om Natten strejfer den langt omkring. Den følges ivrigt af Indbyggerne, der især fanger den i Fælder.

Pungvæslerne (*Phascologale*) er smaa Røvpungdyr, der har større eller mindre Lighed med Spidsmus.

Den herhen hørende Tafa (*Phascologale penicillata*) er omtrent saa stor som vort almindelige Egern. Den langhaarede, bløde Pels er paa Rygsiden graa og paa Bugsiden hvid eller hvidgul. Dette lille, tilsyneladende uskadelige Dyr er et af de vildeste og mest blodtørstige Rovdyr blandt Pungdyrene. Det trænger ind i Husene ligesom vore Væsler og jager især om Natten. Arten er udbredt over en Del af Australien og findes baade paa Sletteland og i Bjærgene.

Pung-Myreslugeren (*Myrmecobius fasciatus*) har en langstrakt Krop og et tilspidset Hoved. Halen er lang, blød og busket.

Pung-Grævling.

Hunnen mangler Pung, og de otte Pattevorter er ordnede i en Kreds. Tændernes Antal er ikke mindre end 52 — et Tal, som kun overgaas af nogle Tandhvaler. Pung-Myreslugeren er omtrent saa stor som et Egern; Forkroppen er paa Bugsiden okkergul, isprængt med hvide Haar; ovenpå gaar denne Farve over i dybt Sort, afbrudt af hvide eller graahvide Tværbaand.

Dyrets Føde bestaar især af Myrer, og man træffer det navnlig i Skovegne, hvor der findes mange af disse Insekter. De skarpe Kløer og den lange Tunge kommer det udmærket til Nytte, ganske som Tilfældet er hos Myreslugeren.

Pungs-Grævlingerne eller Bandikuts (*Perameles*) udmærker sig ved deres lange Bagben og ved, at de to yderste Tæer er uudviklede, medens de tre mellemste er store og kraftige og har stærke Kløer. Alle Arter lever i Nyhollands Bjærgene og opholder sig i

selvgravede Huler. De lever af Planteføde og Insekter og er uskadelige, frygtsomme Dyr, der i Fangenskab let bliver tamme.

Den spidssnude Pung-Grævling (*P. nasuta*) bliver, Halen iberegnet, ialt $1\frac{1}{2}$ M. lang og minder dels om en Kanin, dels om en Spidsmus. Hunnen skal mere end én Gang om Aaret kaste 3—6 Unger og i lang Tid bære disse om i Pungen.

Pung-Rotterne (*Didelphyidae*) omfatter kun smaa eller middelstore Former, af hvilke ingen er større end en almindelig Kat og mange ikke større end en Mus. Kroppen er undersætsig, Snuden spids, og Halen af forskellig Længde, ofte en i Spidsen nogen Snohale. Baglemmerne er noget længere end Forlemmerne, Fødderne har fem Tæer, af hvilke Tømmelen hos nogle Arter kan stilles imod de andre. Hos én Slægt er Tæerne forbundne ved en Svømmehud; hos nogle Arter mangler Hunnen Pung. I Tandsættet træder Rovdyrpræget stærkt frem.

I en tidligere Jordperiode fandtes der Pungrotter ogsaa i Europa; nu er de 24 kendte Arters Udbredelseskreds indskrænket til Amerika, hvor de næsten udelukkende lever i Skove og søger Skjul i hule Træstammer, i Jordhuler eller mellem Skovbundens Planter. Alle Pungrotter er Natdyr og fører et ensomt, omstrejfende Liv. De fleste klatrer paa Træer, og hos dem er Halen uddannet til et Griberedskab, ved hvilket man undertiden ser dem hænge flere Timer i Grenene. Aandsevnerne synes kun at være

Pungrotte.

lidet udviklede. Føden bestaar saavel af smaa Pattedyr, Fugle og Æg som af mindre Krybdyr, Insekter og Orme; i Nødstilfælde æder de ogsaa Frugter. De større Arter trænger ind i Menneskets Boliger og myrder alle de Husdyr, som de kan magte. De giver en ejendommelig hvislende Lyd fra sig, naar man gør dem Fortræd; ellers hører man aldrig deres Stemme. Naar de forfølges, sætter de sig ikke til Modværge; de fleste Arter anstiller sig døde, naar de ikke er i Stand til at undfly. Naar de bliver forskrækkede, udbreder de en stærk, modbydelig, løgagtig Lugt. Ungerne, hvis Antal er temmelig stort (fra 4—16) kommer for de fleste Arters Vedkommende endnu mere udviklede og hjælpeløse til Verden end andre Pungdyrunger. De Arter, hvis Hunner har Pung, bærer Ungerne om med sig i Pungen i lang Tid; de øvrige bærer dem paa Ryggen, saa snart Ungerne er store nok til at holde sig fast.

Af de egentlige Pungrotter er det saakaldte Opossum eller den virginske Pungrotte (*Didelphys virginiana*), det mest bekendte

og har ved sit rottelignende Ydre givet Anledning til, at hele Slægten benævnes Pungrotter. Det er omtrent af Størrelse som Huskatten og den største Art i hele Slægten. Det udmærker sig hverken ved Farve, Form eller smukke Bevægelser, men gør snarere et ubehageligt Indtryk. Den temmelig tykke, runde og spidse Snohale er kun haarbevokset ved Roden. Under Gangen bæres den sammenrullet nedeffter. Hunnen har en fuldstændig Pung.

Opossumet har hjemme i Nordamerika, hvor det er udbredt lige fra Meksiko indtil de koldere Egne ved de store kanadiske Søer. I den mellemste Del af denne umaadelige Landstrækning findes det overalt hyppigt. Det opholder sig i Skove og Krat, helst i saadanne, som ved deres Tæthed og Uigennemtrængelighed yder det gode Tilflugtssteder. »Langsomt og forsigtigt«, siger Audubon, »lister Oposumet sig hen over Sneen, medens det af og til, hvor Jorden er blottet, snuser til et og andet, som synes at tiltale det. Ved Foden af et gammelt Træ standser det, gaar derpaa rundt om den mægtige Stamme, finder en Aabning mellem de snedækkede Rødder og smutter i et Nu derind. Nogle Minutter efter kommer det atter tilsyne med et dræbt Egern i Munden og klatrer langsomt op i Træet, indtil det finder et Sted, hvor det skjules af de tykke Grene og disses Slingplanter. Her sætter det sig til Ro, snor Halen om en Gren og sønderriver med Tænderne det dræbte Egern, som det under denne Proces holder fast med Forpoterne.«

Naar Opossumet ikke kan faa anden Føde, tager det til Takke med Frøer, ja endog med Frugter og saftige Plantestængler eller Rødder; men Blod af mindre Pattedyr og Fugle samt Æg er dog dets kæreste Føde.

Det er højst besynderligt at se, hvorledes Dyret bærer sig ad, naar det overraskes og ikke kan undslippe. Ved det første Slag eller Spark ruller det sig sammen som en Kugle; jo mere det mishandles, desto mindre lader det sig mærke med, at det er i Live. Tilslidst ligger det ganske stille, med Tungen hængende ud af den aabne Mund og med stive, matte Øjne, og det bliver liggende saaledes, indtil det mærker, at det er ene. Men i samme Øjeblik er det ogsaa paa Benene og flygter, saa hurtigt det kan.

Paa Jorden bevæger det sig langsomt; det træder paa hele Fodsaalen, og selv naar det løber, kommer det ikke rask afsted. I Træernes Grene klatrer det derimod sikkert og temmelig hurtigt; dets Tommel paa Baglemmerne og dets Snohale kommer det derved fortrinligt til Nytte.

I Parrangstiden lever Han og Hun sammen; ellers fører Dyret, ligesom de andre Pungrotter, et ensomt Liv. Det har ingen bestemt Bolig, men benytter et hvilket som helst Smuthul, naar det om Morgen har tilendebragt sin Nattejagt. Man træffer det ikke sjældent ligesom beruset af Blod, sovende blandt alt det Fjerkræ, det har myrdet. Hvor sky og forsigtigt det er, glemmer den enhver Farc, naar det først har begyndt sit Slagteri.

Opossumet ligger i Fangenskab hele Dagen sammenrullet i sit Bur, er doven, dvask og synes at være meget dum.

Fra de ægte Pungrotter adskiller Sjudpatierne (*Philander*) sig ved Hunnernes ufuldkomne Pung. Denne bestaar kun af to Hudfolder, der lægger sig hen over de udviklede, ved Pattedorterne fasthængende Unger.

Den største af Sjudpatierne og tillige af alle Pungrotter er Krabbepungdyret (*Philander philander*), et Dyr af 24 Ctm.s Længde for-

Krabbepungdyret.

uden den 32 Ctm. lange Hale, som udmærker sig ved sin sortbrune og hvidgule, stive Haarbeklædning ved Roden.

Denne Art synes at være udbredt over alle de varmere Egne af Amerika; i Brasiliens Skove forekommer den meget talrigt. Den opholder sig paa Træerne, hvor den uafsladelt bruger sin Snohale, og stiger kun ned, naar den vil jage. Paa Jorden gaar den temmelig langsomt, men er ikke desto mindre i Stand til at fange smaa Pattedyr, Krybdyr og Leddyr; især synes den at sætte megen Pris paa Krebs. I Træerne efterstræber den Fugle og Æg, men den tager ogsaa til Takke med Frugter.

I Levemaade har den meget tilfælles med Æneasrotten (*Philander dorsiger*), som bebor Urskovene i de nordlige og østlige Egne af Brasilien og er lidt mindre end vor almindelige Rotte. Dens lange

Rottehale, der lige ved Roden er tæt haarklædt, men paa den øvrige Del skællet og næsten haarløs, er et udmærket Griberedskab. Pelsen er kort, blød og gulagtig, paa Rygsiden graabrun, paa Bugsiden hvidgul.

Æneasrotten lever paa Træer, men bevæger sig ikke synderlig hurtigt; paa flad Jord kommer den endnu langsommere afsted. Den vandrer fra Træ til Træ, fra den ene Del af Skoven til den anden, om Dagen skjult mellem løvrige Grene, eller i hule Træstammer, om Natten jagende. Han og Hun lever kun sammen i Parringstiden. De 5—6 Unger kommer til Verden i en meget uudviklet Tilstand og suger sig straks fast til Pattevorterne, hvor de hænger som Frugter paa et Træ. Saa snart de har faaet Haar, kryber de op paa Moderens Ryg og holder sig fast ved at slynge deres Hale om Moderens. Selv efter at de er udvoksne, opholder de sig i Nærheden af hende, springer i Fare op paa hendes Ryg og lader sig bære til et sikrere Sted. Af denne Ejendommelighed har Dyret faaet Navn.

Pung-Odderen (*Chironectes minimus*) det eneste Pungdyr, som fortrinsvis opholder sig i Vandet, har en Lighed med en Rotte; den bliver omtrent 40 Ctm. lang foruden Halen, hvis Længde omtrent svarer til Kroppens. Skønt Halen er en Snohale, bliver den næppe benyttet som Griberedskab. Farvetegningen er ret ejendommelig: Den bløde, glatte og tætte Pels er paa Rygsiden af en smuk askegraa Farve med seks brede, sorte Tværbaand, paa Bugsiden hvid; langs ad Ryggens Midtlinie løber der en mørk Stribe, som forbinder Tværbaandene med hverandre.

Pungodderen er udbredt over en stor Del af Sydamerika. Den træffes lige fra Guatemala til Sydbrasilien, men syntes at være sjælden overalt. Den skal svømme med stor Færdighed og bevæger sig livligt og behændigt. Dens Føde, som den søger baade om Dagen og om Natten, skal bestaa af Smaafisk og andre Vanddyr; men dens store Kindposer synes dog at tyde paa, at den ogsaa tager Planteføde.

FEMTENDE ORDEN. KLOAKDYRENE.*

Med andre Pattedyr har Kloakdyrene (*Monotremata*) Hudbeklædningen tilfælles — Næbdyret sin Pels, Myrepindsvinet sine Pigge. Men i alle andre Henseender adskiller de sig væsentligt fra Pattedyrklassens øvrige Fermer. Et tørt, hornagtigt Næb, mindende om Ændernes, beklæder Kæberne, og Tarmkanalens, Nyre- og Kønsgangernes Udførselsveje aabner sig i en fælles »Kloak«. Denne Dannelse genfinder vi hos Fuglene og Krybdyrene, om hvilke Kloakdyrene desuden minder ved deres store, blommerige Æg, ved at den højre Æggestok er svagere udviklet og ved, at Noglebenene er voksede sammen og danner et Gaffelben. Medens Kloakdyrene saaledes paa den ene Side viser tydeligt Slægtskab med Fuglene og Krybdyrene, nærmer de sig paa den anden Side til Pungdyrene ved at have Pungben paa Bækkenet.

Højst ejendommelige — og først fornylig fuldt opklarede — er Kloakdyrenes Forplantnings- og Opfostringsforhold. Den engelske Naturforsker Owen undersøgte i sin Tid (1832) de Kirtler, som ligger paa Bugens Sider. Disse Kirtler aabner sig gennem mange fine Rør i Huden, mellem dennes Haar. Owen fandt 120 saadanne fine Porer paa hver Side, og disse afsondrede en Næringsvædske, hvis Tilstedeværelse i Ungernes Mave han ogsaa konstaterede. Paa Grundlag af denne Iagttagelse indlemmede han Kloakdyrene i Pattedyrenes Klasse. Men den 2. September 1884 meddelte den tyske Zoolog Haacke i »Royal Society of South Australia« i Adelaide, at han for nogle Uger siden i en stor, hidtil uopdaget Hudfold paa Bugen af et Hun-Myrepindsvin havde fundet et Æg, som han fremviste paa Mødet, og paa selvsamme Dag offentliggjordes i Montreal et Kabeltelegram, der bragte Meddelelse om, at en anden Forsker, Caldwell, som den Gang opholdt sig i Australien, havde opdaget, at Kloakdyrene lægger Æg. Disse Opdagelser gjorde atter Kloakdyrenes Slægtskab med de øvrige Pattedyr tvivlsomt — saa meget mere, som Tyskeren Gegenbaur i 1886 paaviste, at de Kirtler, der

yder Kloakdyrenes udrugede Unger Næring, ikke — saaledes som alle andre Pattedyrs Mælkekirtler — er omdannede Fedtkirtler, men derimod omdannede Svedkirtler. Naar man endvidere betænker, at det først i 1888 opdagedes, at Næbdyret en Tid lang har Tænder, som imidlertid er vidt forskellige fra alle andre nulevende Pattedyrs Tænder, og at Kloakdyrenes Blodvarme højst er 28° C., saa vil man forstaa, at Kloakdyrene danner en meget isoleret Dyregruppe, der maaske endog kunde opstilles som en egen Hvirvel-dyrklasse, men som dog endnu henregnes til Pattedyrene.

Kloakdyrene er smaa Pattedyr af en sluttet, noget fladtrykt Legemsbygning; de har meget lave Ben, næbdannede Kæber, som bedækkes af en tør Hud, smaa Øjne, en kort og flad Hale, udadrettede Fødder med fem lange Tæer og kraftige Kløer, samt en hul Hornspore paa Hannens Hæl, hvilken Spore staar i Forbindelse med en egen Kirtel. Ydre Øre fattes ganske; Tænderne bestaar hos

Myrepindsvin.

Næbdyrene i hornagtige Plader af sammensmeltede Trævler, hos Myrepindsvinet mangler de ganske.

Hidtil har man ikke blandt Forverdenens Dyr fundet noget, som lignede Kloakdyrene.

Myrepindsvinene (*Echidnidae*) omfatter to Slægter, hver med én Art. Legemet er plumpt, og største Delen af Pelsen er isprængt med Pigge. Næbet er trindt, tandløst, kun spaltet ude mod Spidsen; Halen er en kort Stump; Tæerne er frie, bevægelige og Tungen lang, tynd og udstrækkelig som hos Myreslugerne. I ydre Henseende afviger Myrepindsvinet langt mere fra Næbdyret end i indre Bygning. De to Diekirtler har talrige Udførsels gange og ligger paa Bugens Sider i flade Gruber, der kort før Æglægningen omdannes til rummelige Sække — hvori Ægget og senere Ungen optages —

men senere atter svinder ind. I denne Ruge- og Diesæk stiger Legemstemperaturen i Rugetiden højere end det øvrige Legems Varme og bliver stærkt blodrig. Ægget er lille, men har en stor Blomme i en pergamentagtig Skal. Der lægges tilsyneladende kun ét ad Gangen. Rugetidens Varighed er ikke oplyst. Ungen er, naar den kommer ud af Ægget, ligesom hos Pungdyrene ganske lille, nøgen og blind; dens Snude er, i Modsætning til senere, afstumpet. Ungen synes at forblive længe i Moderens Sæk.

Myrepindsvinene er udbredte fra Ny-Guinea over Australlandet til Tasmanien.

De tre bedst kendte Arter er det australske Myrepindsvin (*Echidna aculeata typica*), det papuanske Myrepindsvin (*E. aculeata lawesi*) og det tasmanske Myrepindsvin (*E. aculeata setosa*). Deres Kroplængde svinger mellem 40—50 Ctm.

Myrepindsvinet opholder sig mere i Bjærgegne end paa Sletter, især i tørre Skove, hvor det kan grave Huler og Gange under Træerne. Her skjuler det sig om Dagen og gaar snøftende og gravende ud efter Næring om Natten. Dets Bevægelser er hurtige, navnlig naar det graver. Insekter og Orme, fremfor alt Myrer og Termitter, udgør dets vigtigste Føde. Dyret opsøger dem ved Hjælp af sin fintfølende Snude. Myrepindsvinet æder ganske paa Myreslugernes Vis ved at udstrække Tungen, lade den blive fuldt besat af Myrer og derpaa trække den hurtigt ind.

Naar man tager et Myrepindsvin, ruller det sig sammen, og da er det ikke let at holde fast paa det, da Piggene sædvanligvis saarer ved Dyrets heftige Bevægelser. Man holder det bedst ved at tage det i et af Bagbenene og ikke bryde sig videre om dets Sprællen. Har Dyret blot gravet sig lidt ned, er det vanskeligt at trække det ud, da det paa Bæltedyrenes Vis stritter imod. At Hannen, som de Indfødte paastaar, skulde saare sine Angribere med Sporen paa Bagfoden og lade en giftig Vædske strømme ud i Saaret, maa efter alle hidtil anstillede Forsøg anses for en Fabel. Dyrets Stemme bestaar i en svag Grynten.

Det er rimeligt, at Myrepindsvinet i den tørre Aarstid falder i et Slags Vintersøvn. Ogsaa Kulde udøver en stærk Indflydelse paa det, og naar Temperaturen blot daler lidt, hensynker det i en følesløs Tilstand eller dyb Søvn.

Et fanget Myrepindsvin aad intet i en hel Maaned; det blev øjensynligt magert, men syntes iøvrigt at befinde sig vel. Det søgte Mørke og laa om Dagen halvt sammenrullet. Satte man det i en stor Balle med Jord, gravede det sig ned. Efterhaanden lærte det at æde en Blanding af Vand, Mel og Sukker. Det var venligt og lod sig gerne klappe; dog rullede det sig straks sammen ved den ringeste Støj.

Den eneste kendte Repræsentant for Ordenens anden Familie er Næbdyret (*Ornithorhynchus anatinus*) — et Dyr, som længe vakte baade Naturforskernes og Lægfolks Forbauselse. Dets Bygning og Levevis var saa sælsom, at den engelske Zoolog Bennett to Gange, 1832 og 1856, rejste til Nyholland udelukkende for at lære dette Dyr at kende, og ham skylder Videnskaben den første gode Skildring deraf. Indtil da var der kun kommen spredte, uklare Efterretninger til Europa. Man vidste egentlig kun, at Næbdyret levede i Ferskvand og blev jaget ivrigt af de Indfødte, fordi det havde velsmagende Kød og lagde Æg. Det sidste ansaa man dog for en Fabel, indtil Caldwell i 1884 kunde give Meddelelse om sit Fund af Næbdyr-Æg.

Næbdyret er ca. 60 Ctm. langt, hvoraf Halens Længde udgør ca. 14 Ctm. Hannen er større end Hunnen. Kroppen er fladtrykt og

Næbdyr.

minder noget om Bæverens eller Fiskeodderens Bygning. Benene er meget korte, og alle Fødderne har fem Tæer, forbundne ved Svømmehud. Paa Forfødderne, som besidder den største Muskelkraft og lige saa vel bruges til at svømme som til at grave med, rækker Svømmehuden noget ud over Kløerne, er meget bøjelig og elastisk og skydes tilbage, naar Dyret graver. Alle Tæerne er stærke, afstumpede og vel skikkede til at grave med. De to midterste er de længste. De korte Bagfødder er rettede bagud og minder om Sælernes. Den første eller inderste Taa er meget kort; Kløerne er alle krumme og længere og skarpere end paa Forfødderne, og Svømmehuden naar her kun til Kløernes Rod. Hos Hannen sidder der henimod Hælen en bevægelig, noget indadvendt Spore, som kan drejes temmelig stærkt. Halen er fladtrykt, bred og noget afstudet i Spidsen. Hos ældre Dyr er dens Underside saa godt som nøgen.

Det højt ejendommelige Hoved er lille, temmeligt fladt og saa karakteristisk ved sit brede Andenæb, at det er enestaaende blandt Pattedyrene. Begge Læber er forlængede og i hele Udstrækningen omgivne af en hornagtig Hud, som fortsættes i en ejendommelig Svulst ved Grunden af Næbet. Begge har fire Horntænder, af hvilke Fortanden er lang, smal og skarp, medens den inderste er bred og flad som en Kindtand. Som ung har Næbdyret i Stedet for Horntænder 8 ægte Tænder, der først for nylig er blevne opdagede, og som minder om Tænderne hos Juratidens Smaapattedyr. Næseborene findes paa Næbets Overflade, nær ved dets Spids; de smaa, lysebrune Øjne sidder højt oppe paa Hovedet, og Øreaabningerne, der kan lukkes, ligger nær ved den yderste Øjekrog. Svulsten ved Grunden af Næbet er aabenbart Dyret til stor Nytte, da den, naar det søger Næring, holder Dyndet borte fra Pelsen, og naar det graver, beskytter Øjnene. Den kødfulde Tunge er besat med Hornspidser og har bagtil en ejendommelig Knude, som fuldstændigt kan lukke Munden. Næbet er i det hele en fortræffelig Si ligesom Andefamiliens Næb. Det gør det muligt for Dyret at undersøge Vandet, at afsondre det spiselige fra det uspiselige og at optage det første i sine rummelige Kindposer, som strækker sig hen langs med Siderne af Hovedet og er Dyret til stor Nytte, da det i dem kan opbevare de Skatte, det finder, naar det dykker, for senere at fortære dem i Ro og Mag paa Landjorden eller i sin Bolig.

Pelsen bestaar af tætte og grove Dækhaar af mørkebrun Farve med sølvhvide Skatteringer, samt af meget bløde, graalige Uldhaar. Pelsen har, især naar den er vaad, en ejendommelig Fiskelugt, sandsynligvis hidrørende fra en oljeagtig Afsondring. Desuagtet spiser Australierne meget gerne Kød.

Næbdyret opholder sig især ved rolige Steder i Floderne, hvor der vokser mange Vandplanter, og hvor Bredden beskygges af løvrige Træer. Her anlægger det en 6 M. lang, stærkt bugtet Gang, som fører ind til en rummelig Hule, der ligesom Gangen er bestrøet med tørrede Vandplanter. I Almindelighed har hver Bolig to Indgange, én under Vandspejlet og én omtrent 30 Ctm. over det.

Man ser til enhver Tid Næbdyr i Australlandets Floder, især dog i Foraars- og Sommermaanederne, og maaske sover de Vintersøvn. I Tusmørket færdes de mest, skønt de ogsaa søger Næring om Dagen. Vil man iagttage Næbdyret, maa man forholde sig ganske stille; thi enhver Bevægelse, enhver Lyd skræmmer det bort, og det kommer da næsten aldrig igen. Det bliver sjældent længere end én eller to Minutter over Vandet; derpaa dykker det og kommer op igen i nogen Afstand. Dets Næring bestaar især af smaa Vandinsekter og Bløddyr, som det opbevarer i Købeposerne for senere at nyde dem i Ro.

»Paa en smuk Sommeraften«, fortæller Bennett, »nærmede jeg mig i Tusmørket en lille Flod i Australien. Med Bøssen i Haanden blev min Ledsager og jeg taalmodigt staaende ved Bredden. Det

varede ikke længe, inden vi paa Overfladen af Vandet og temmelig nær ved os saa et mørkt Legeme, hvis Spids, Hovedet, kun hævede sig lidt op over Vandets Overflade. Vi blev staaende ubevægelige for ikke at skræmme Dyret. Man maa holde sig beredt til at skyde, naar det dykker, for straks at kunde sende det Ladningen, naar det atter stikker Hovedet op. Kun et Skud i Hovedet fælder Dyret, da Haglene ikke let gaar igennem den tætte, uldne Pels. Vi saarede et Næbdyr, og da Hunden bragte os det, fandt vi, at det var en smuk Han. Det bevægede sig endnu, men udstødte ingen Lyd, med Undtagelse af, at det aandede igennem Næseborene. Faa Minutter efter syntes det at leve op igen og løb straks ned imod Vandet, dog med usikre Bevægelser. Omtrent 25 Minutter efter styrtede det flere Gange hovedkulds om og døde. Da jeg havde hørt megen Tale om, hvor farligt det skulde være at blive stukket af dets Sporer, selv om Dyret var dødelig saaret, førte jeg straks Haanden hen til den »giftige« Spore. Ved sine Anstrængelser for at undfly kradsede Dyret mig lidt med Bagpoterne og ligeledes med Sporen; men hvor haardt jeg end tog paa det, stak det mig ikke forsætligt. Man fortalte fremdeles, at Dyret lagde sig paa Ryggen, naar det vilde betjene sig af dette Vaaben; jeg bragte det i denne Stilling, men det søgte blot, uden at bruge Sporen, atter at komme paa Benene. Jeg har ved dette og senere Forsøg overtydet mig om, at Sporen har en anden Betydning end det, at tjene som Vaaben. De Indfødte er heller ikke bange for at tage et levende Han-Næbdyr. Naar det mærkelige Væsen løber henad Jorden, tager det sig ud som noget overnaturligt og skræmmer let frygtssomme Personer ved sin sælsomme Form. Katte griber straks Flugten for det, og Hunde spidser Ører, stirrer paa det, gør af fuld Hals, men vover ikke at røre det.

For at lære Næbdyrets Forplantning at kende lod Bennett en af dets Boliger opgrave, i den Hensigt at bemægtige sig en drægtig Hun eller en Hun med diende Unger. Han beskriver selv denne Episode saaledes:

»Indgangen var stor i Forhold til Gangens senere Bredde; thi den blev snævrere og snævrere, jo længere vi kom, og svarede tilsidst kun til Dyrets Tykkelse. Vi fulgte den i en Udstrækning af 3 Meter. Pludselig dukkede der et Hoved af et Næbdyr frem, ganske som om Dyret var blevet purret op af Søvn og kom for at se, hvad der var paa Færde. Det syntes dog at være kommet paa det rene med, at vort støjende Arbejde ikke var til dets bedste; thi det trak sig hastigt tilbage. Idet det gjorde omkring, blev det snappet ved et af Bagbenene og trukket frem, hvorover det syntes at blive meget ængsteligt. Vi satte vor Fange i et Kar med Græs, Dynd, Vand osv. Dyret kradsede overalt for at undslippe af sit Fængsel; men da det fandt sin Ulejlighed spildt, blev det roligt, krøb sammen og syntes snart at sove. Om Natten blev det dog igen meget uroligt og kradsede atter med Forpoterne, som om det

vilde grave sig en Gang. Om Morgen sov det fast med Halen inderst, Hoved og Næb under Brystet og Legemet sammenrullet. Da jeg vækkede det, knurrede det som en Hundehvalp, men mere sagte og vellydende. Alle Europæere i Nabolaget glædede sig over endelig at se et levende Næbdyr, og jeg tror, at det i det hele var første Gang, at en Europæer fangede et Næbdyr levende og undersøgte dets Bolig.

Da jeg rejste, satte jeg min Fange i en lille Kasse med Glas og tog den med mig. For at skaffe Dyret en Forfriskelse vækkede jeg det efter nogen Tids Forløb, bandt en lang Snor om dets Bagben og satte det ved Bredden af en Strøm. Det søgte snart ud i Vandet og svømmede op imod Strømmen, aabenbart meget glad ved de Steder, som var tæt bedækkede med Vandplanter. Efter at Dyret var blevet ked af at dykke, krøb det op paa Bredden, lagde sig i Græsset og pudsede paa sig.

Nogle Dage efter lod jeg det atter tage et Bad, denne Gang i en klar Flod, hvor jeg tydeligt kunde iagttage dets Bevægelser. Det dykkede rask ned til Bunden, blev der et Øjeblik og steg atter op. Det svømmede langs med Bredden og syntes at betjene sig af Næbet som af et meget fint Føleredskab. Hver Gang det tog Næbet op af Dyndet, havde det sikkert noget spiseligt deri; thi Næbet var da i den Bevægelse fra den ene Side til den anden, som er ejendommelig for Dyret, naar det tygger. Det ænsede ikke forskellige Insekter, som flagrede tæt omkring det, enten fordi det ikke saa dem, eller fordi det foretrak den Føde, det fandt i Dyndet. Det vilde kun nødigt tilbage til sit Fængsel. Om Natten hørte jeg det kradse i Kassen, som stod i mit Sovekammer, og den følgende Morgen fandt jeg Kassen tom. Næbdyret havde brudt en Tremme fra og var undflyet.

Paa en ny Rejse lykkedes det Bennett at opdage en Bolig med tre Unger. »Da vi fandt Reden med Ungerne«, siger han, »og satte dem paa Jorden, løb de vel omkring, men gjorde intet Forsøg paa at flygte, saaledes som de gamle. De Indfødte, hvis Tænder syntes at løbe i Vand efter de fede Unger, sagde, at de allerede var 8 Maaneder gamle, og tilføjede, at de Gamle i Begyndelsen blot opdrættede de unge Næbdyr med Mælk og senere med Insekter, smaa Bløddyr og Dynd.

Ungerne kunde jeg roligt lade løbe om i Stuen; en Gammel gravede derimod saa uførtroent i Muren, at jeg maatte indespærre den. Derpaa laa den hele Dagen rolig, men gjorde altid om Natten nye Undvigelsesforsøg. Forstyrrede jeg Dyrene i deres Søvn, paafulgte der en almindelig Knurren.

Min lille Næbdyrfamilie levede endnu i nogen Tid, saa at jeg kunde iagttage dens Sædvaner. Ofte syntes Dyrene at drømme, at de var ude at svømme, og deres Forpoter var da i den tilsvarende Bevægelse. Satte jeg dem paa Gulvet om Dagen, opsøgte de sig et mørkt Hvilested, rullede sig sammen og lagde sig til at sove. En

Aften kom begge mine smaa Venner frem i Tusmørket, aad som sædvanligt Foderet og begyndte derpaa at lege som et Par unge Hunde, idet de angreb hinanden med Næbet, løftede Forpoterne, klavrede over hinanden osv. De var overordentlig livlige, medens de saaledes løb omkring; de smaa Øjne straaledede, og Øreaabningerne aabnede og lukkede sig ualmindelig hurtigt; men nu lod Ungerne sig ikke gerne tage i Haanden. Da Øjnene sidder meget højt oppe paa Hovedet, kan Dyrene ikke godt se lige ud for sig, men stødte imod alt muligt i Værelset og rev ofte lette Genstande om.

I Førstningen var jeg tilbøjelig til at betragte dem som Natdyr, men efterhaanden kom jeg til den Erkendelse, at de var saavel Dag- som Natdyr, og at de blot foretrak den kølige og mørke Aften for Middagens Hede og blændende Solskin.

Højest pudsigt var det at se de sælsomme Dyr gabe og strække sig. De strakte da Forpoterne ud og udbredte Svømmehuden saa vidt som muligt. Skønt det var ganske naturligt, saa det højest komisk ud, — fordi man ikke er vant til at se en And gabe. Jeg fodrede dem med Brød, opblødt i Vand, haardkogte Æg og fint hakket Kød. De syntes ikke at foretrække Mælk for Vand.

Kort efter min Ankomst til Sidney blev Dyrene magrere; den 29de Januar døde Hunnen, den 2den Februar Hannen. Jeg havde kun holdt dem i Live i omtrent 5 Uger.«

ET NYOPDAGET PATTEDYR. OKAPIEN.

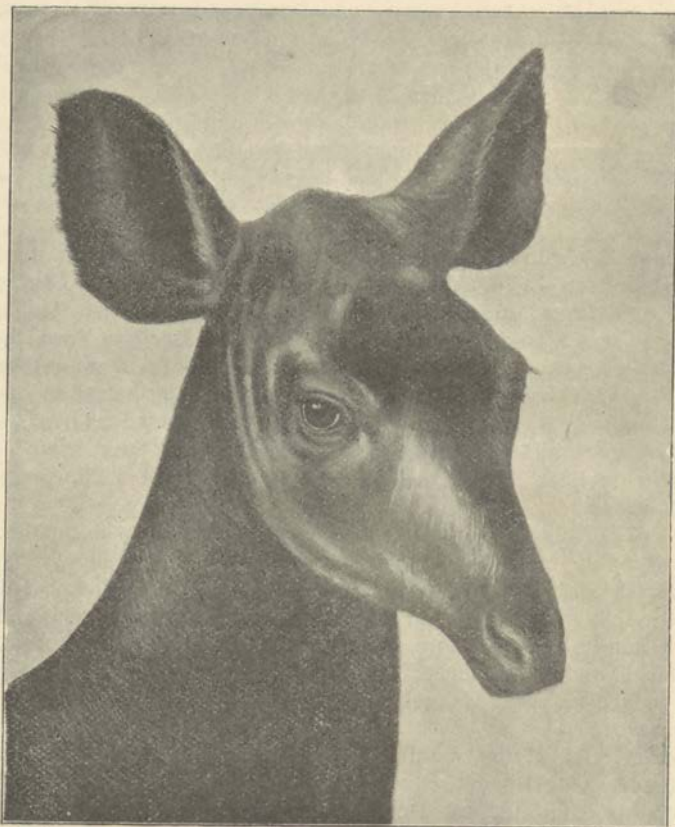
Under Trykningen af den nyeste Udgave af det Værk, hvoraf vi her bringer en Bearbejdelse, skete der den mærkelige Begivenhed, at man i Afrika opdagede en helt ny Pattedyr-Slægt. Opdagelsen fandt for sent Sted til at kunne blive omtalt i Brehms Værk, hvorfor vi medtager den som et Tillæg. Den er saa meget mere enestaaende i vor Tid, som det ikke drejer sig om noget lille Dyr, der let kunde være blevet overset, men om et stort, med Giraffen nærbeslægtet Pattedyr, den saakaldte Okapi (*Ocapia jonstoni*), der lever i Grænseegnene mellem Uganda og Kongostaten, særlig i Skovene langs Semlikifloden.

Af en Beretning af den engelske Guvernør Harry Johnston, efter hvem Okapien er opkaldt, skal her meddeles følgende:

Allerede tidligere, som rejsende Naturforsker, havde Johnston erfaret af Stanley, at de af ham fundne Dværgfolk i Kongoflodens Opland kendte et Dyr, som de kaldte Okapien; men Stanley havde ikke faaet andet opsporet herom end, at denne Okapi lignede et Æsel meget og blev fanget i Faldgruber. Johnston fortæller nu selv videre:

»Snart efter at jeg, henimod Slutningen af 1899, var ankommen til Uganda-Protektoratet, stødte jeg paa en større Skare af disse Dværgfolk, som en tysk Impressario havde engageret for at fremvise dem paa Pariser-Udstillingen. Jeg lod Kontrakten med Flokkens Impressario gaa tilbage og beholdt disse Dværgmennesker hos mig i Uganda, indtil jeg kunde se mig i Stand til personligt at føre dem tilbage til deres Hjem i Skovene ved Kongo. Saa snart det blev mig muligt gennem en Tolk at gøre mig forstaaelig for Dværgene, udspurgte jeg dem om Forekomsten af det omtalte hesteagtige Dyr i Skovene, hvor de havde hjemme. De forstod straks, hvad jeg mente, og idet de pegede paa et Zebraskind og paa et levende Muldyr, betydede de mig, at det omspurgte Dyr, som de kalder Okapi, ligner et zebraagtig sribet Muldyr. Da jeg havde naaet

Fort Nibeni i Kongostaten paa Vestsiden af Semlikifloden, søgte jeg Oplysninger hos de der stationerede belgiske Officerer. De kendte alle Okapien, men kun som død. Et levende Eksempplar var der ingen af dem, der havde set; men deres indfødte Soldater plejede at jage Dyret i Skovene, dræbe det med Spyd og tage baade Skindet og Kødet med hjem til Fortet. En af Officererne bemærkede, at

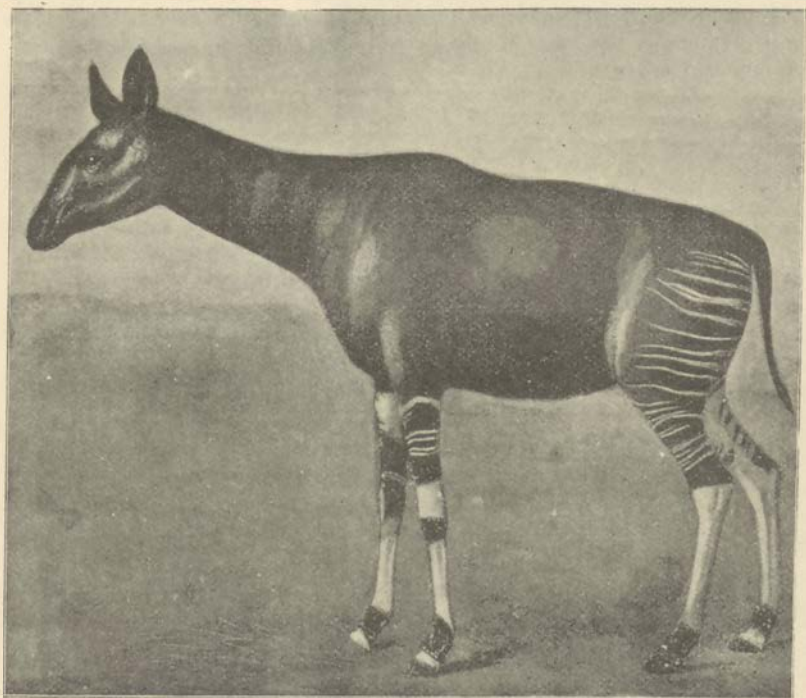

Hoved af Okapi.

der netop laa en frisk aftrukket Hud ude foran Fortet; men da man søgte derefter, viste det sig, at den største Del var forsvundet, og at Soldaterne havde skaaret de mest brogede Stykker i Strimler, for at lave Bandelerer deraf.

Af de belgiske Officerer blev jeg nu forsynet med Førere, hvorefter jeg samlede alle de Dværge, jeg havde medbragt fra Uganda, og trængte med dem ind i Skoven. Der forblev jeg nogle Dage

for at søge efter Okapier. Jeg havde hele Tiden den Tanke, at det var en eller anden Hesteform, der skulde findes, og da de Indfødte derfor viste mig Sporene af et parrettaet Pattedyr, omtrent saa store som et Elsdyr, og sagde, at dette var Okapiens Spor, troede jeg dem ikke men antog, at det var en stor Skovantilope, hvis Spor vi forfulgte. Vi fik imidlertid aldrig Øje paa nogen Okapi, og da Livet i Skoven gjorde Ekspeditionens Medlemmer syge, og min Nærværelse i Embedsmedfør desuden krævedes paa andre

Okapi.

Steder, blev jeg nødsaget til at opgive Ekspeditionen. Imidlertid havde jeg, ved nærmere at udspørge de Indfødte, faaet at vide, at Okapien er et (næsten) kullet Dyr, saa stor som en stor Antilope eller et Muldyr, at den kun opholder sig i de tætteste Skovegne, hvor den i Reglen strejfer parvis om — Han og Hun sammen — og lever af Træernes Løv.

Da de belgiske Officerer saa, at jeg var skuffet over ikke at faa noget helt Skind af en Okapi, lovede de mig at gøre deres bedste for at skaffe mig et og efter min Bortrejse sende det til mig i

Uganda. En af Officererne, Karl Erikson, en Svensker, der var gaaet i belgisk Tjeneste, holdt ogsaa Ord og sendte mig to Kranier og et fuldstændigt Skind. Skindet og det største Kranium havde tilhørt en ung Okapi-Han, og dette Skind er nu udstoppet og staar i South Kensingtons naturhistoriske Museum i London. Det er derefter, at hosstaaende Billeder er fotograferede. Saa snart jeg fik disse tilsendt, stod det mig klart, hvad Okapien i Virkeligheden er — en nær Slægtning af Giraffen.

I al Almindelighed kan Okapien betegnes som en endnu eksisterende Rest af mere eller mindre girafagtige Dyr, der tilhørte den tertiære Jordperiode og viste Tilknytning baade til de Skedehornede og til Hjortene. Fundet af denne Fortidslevning er saaledes af meget stor Intesesse.

INDHOLD.

	Side
Første Orden. ABERNE.....	3
Anden Orden. HALVABERNE.....	87
Tredje Orden. FLAGERMUSENE.....	99
Fjerde Orden. ROVDYRENE.....	112
Femte Orden. SÆLERNE.....	251
Sjette Orden. INSEKTÆDERNE.....	269
Syvende Orden. GNAVERNE.....	286
Ottende Orden. GUMLERNE.....	345
Niende Orden. ELEFANTERNE.....	357
Tiende Orden. UPARRETTAAEDE.....	368
Ellevte Orden. PARRETTAAEDE.....	385
Tolvte Orden. SØKØERNE.....	476
Trettende Orden. HVALERNE.....	480
Fjortende Orden. PUNGDYRENE.....	498
Femtende Orden. KLOAKDYRENE.....	515
Et nyopdaget Pattedyr. OKAPIEN.....	523

